

Digitalizálta
a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár
és Információs Központ

JÖVENDŐ

Szerkeszti

Bródy Sándor

Főmunkatárs:

Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:

Meltai Jenő

AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

TARTALOM:

Új Széchenyi. — Szilágyi Dezső öröke. — Ambrus Zoltán: Oóliáih. — Bródy Sándor: A király fia. — Erdős Renée: Kleopatra. — Hermann Ottó: Az én édes anyám. — Rudyard Kipling: Beszélgetés egy benszülöttel. — Guy de Maupassant: Halálos szerelem. — Kazár Emil: Budapest a hídjairól nézve. — Szász Zoltán: Az örök nő eszmény. — Tolstoj Leo: Háború és béke. — Lapokról — íróról. — Természettudomány. A soványító kúrák bírálata. A meteorok száma. — A szerkesztő közlése. — Hirdelések.

302214

MAGY. AKADEMIKAI
KÖNYVTÁRA

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Új Széchenyi.

Egy ember, akit Ursusnak szeretnék nevezni Viktor Hugó nyomán, mert oly elvonult és annyira bölcs, az én politikai informátorom, aki többé semmit sem akar a politikával, úgy betelt vele, így szólt hozzám a minapában:

— Ugyan kérem, akárhogyan is bírálják önök a fiatal Tiszát, vele vannak, mert fiatal. Ez az előnye, talán az egyetlen. De nézzenek jól a szemébe, meglátják: ez vénebb a nagyapjuknál, aulikusabb a nagyapjánál, császárabban a császárnál, akit szemmel láthatólag bele akart vinni az alkotmány-magyarázatba, de az a felkent személy, aki főként bécsi polgár: nem volt hajlandó «megmagyarázni» a magyar alkotmányt az új nemzeti oligarcha kedvéért. Mondják, én is tudom, Ferenc József ő felsége először is régi módi katona; nos ez az osztrák katona volt a legalkotmányhűbb abban az egész kompániában, amely a magyar nemzeti állam kiépítésének jelszavából él. Chlopyt kiadta, de az csak szóbeszéd. Tett-e valamit? Nem. Minden jel arra vall, hogy nincs is szándékában. Ha csak az ifjú Tisza bele nem viszi. Jó, hogy visszakerültünk e névhez és alakhoz, amely a maga akaratának túlságos pointirozása közben úgy is kissé háttérbe szorítja magát a trónt is, a

két országállamférfiairól nem is szólva. Mindez csak milieu neki. A parlament is az. Istenem, még ő sem élhet milieu nélkül. Ő, akit többé nem hasonlítanak az apjához, Deákhhoz. Magasabban, Széchenyihez kezdik mérni. Mert Széchenyi is közgazdasági alapon csinálta meg kormányzati rendszerét és mert legtöbb volt a műveltsége az összes magyar államférfiak között, valamennyi között a leggeniálisabb. «De» jegyezte meg az ifjú kormányelnök egy janicsárja: «Széchenyi bolond volt, Tisza pedig józan, mint egy nazarénus paraszt!» Nem bánom, legyen tehát új Széchenyi. Mégis talán jobb lesz, ha anti-Széchenyinek nevezzük. A régi István gróf tudniillik azt állította, hogy Magyarország nem volt, hanem lesz. Ez az új István megfordítja a dolgot: vissza akarja állítani azt a Magyarországot, a mely volt.

Látott ön már ennél sajátosabb jelenséget? Ez a fiatal-ember vissza akar csinálni mindent, ami lényegest magyar politikusok az apja óta csináltak. «Megnöttek az ország keretei» mondta az első programbeszédjében. Vissza akarja azokat szűkíteni. Bizonyára még atyját is szigorúan ítéli meg azon a ponton, amikor az a reformok terére volt kénytelen rálépni. Az ő száraz hasonlatai és kétségbeesett takarékosága! Szinte kietlen, hogy egy ép és fiatal hang tolmácsolja ezt, fogatlan, kijózanodott, üres hang volna a tartalomhoz méltó. Ez az államférfiú olyan államférfiú, akinek nem az a terve, hogy az ország még száz év multán is meglegyen, hanem az, hogy ha még száz esztendő mulván is meglenne és ex-lex-el kellene kormányozni, de háború is törne ki egyszersmind: az akkori Tisza István adhasson pénzt az akkori Habsburgnak. Ez kasznárbölcsesség és nem állambölcsesség és az öreg Tiszának zsinórtalan szürke díszmagyarja semmi az ifju Tiszának kopott kis kék spencerjéhez képest, amelyben egy-

órák közbeszólásait szokta megtartani. Ennek a nagyreményű belföldinek a kisre-látására nincsen példázat és bocsásson meg, ha csudálkozásomban e csinált szóval jellemzem, de ön tudja, hogy másra gondolok. Azonban én is, ön is, azzal vigasztaljuk magunkat, hogy amikor a régi időket, régi intézményeivel, régi embereivel, egykori tisztátalan egyoldalúságával vissza akarja csinálni: Tisza István sem nem rosszhiszemű, sem nem naiv. Nem akarja tévútra vezetni a királyt, nem akarja megnyergelni az udvart és azt sem hiszi, hogy amiben próbálkozik, az lehetséges. Csak beszél, beszél, beszél és a legvakmerőbb dolog a mit cselekszik: néhány fogatlan, vagy a vármegyében erőtlennek mutatkozó főispán elcsapása és egy bárói kinevezés, amelyet tíz év óta mind készül aláírni ő felsége. Tisza gróf már aláíratta, de . . .

De nem feltűnő önnek, hogy a múltat visszacsináló fiatal kormányelnök, az önök új Széchenyije, hiába erőszakolja, nem talál kész munkatársat a Felsőházban? Hagyja ön a republikánus érzelmeit és nézze meg az osztrák eredetű királyt, az agg férfiút, a konzervatív katonát: az idők előrehaladását ez jobban megérti mint szolgálai, akik sem a kort, sem az embereket, sem őt meg nem értik.

Szilágyi Dezső öröke.

Négy esztendő alig múlt el azóta, hogy az 1899: XV. törvénycikk megalkotta a kúriai bíraskodást és máris mintha megúntuk volna az akkor megkívánt tisztaságot. Eltörléséről, megváltoztatásáról beszélnek a politikusok, azok is, akik annak idején, ha nem is kívánságból, de szeméremből megszavazták. A közvélemény pedig hidegen nézi veszedelmét a tiszta-választási fogadalomnak, mert úgy látja, hogy mióta fogadalom lett belőle, sem áll erősebb lábon, mint fogadalom előtt.

Mi az oka, hol rejlik a hiba, e kérdéseket illetőleg két hivatott jogászelve nyilatkozatát iktatjuk ide.

Dr. Ragályi Lajos.

A kúriai bíraskodás e gyakorlati ismerője rendkívül érdekes világítást vetett a kérdésre — tisztán jogász nézőpontból.

Kénytelen vagyok beismerni — úgymond, — hogy míg egyrészt a törvény nem elégítette ki a várakozásokat s egyszer túlszigorú, máskor túlelnéző ítéletet produkált, igazságtalan eredményre vezetett magával a kúriával szemben is. A kúria két tanácsának ellentétes ítéletei megtépázták a kúria nálunk oly valóban nagy és megérdemelt tekintélyét is, holott nem a kúria tehet róla, hanem mindjárt előre bocsátom: a törvénynek az abszolút formaságokhoz való kötöttsége.

Nincs a magyar törvényhozásban még egy törvény, amely annyira kiszorítaná a bírói szabad mérlegelés lehetőségét. A törvény készítésével Szilágyi Dezső akarta ezt így. Jó intenció vezérelte őt. Ki akarta zárni a politikai nézeteknek, ellen- és rokonszenvek azt a mértékét is, amely a logika alkalmazásával a legobjektívebb bíró gondolkodásába

is becsúsíthatik. Teljesen egyedül álló tényekhez kötötte a bírót s a tények összetettségéből származó logikai bizonyítékokat kizárta az ítélkezés eszközei közül. Így történhetett meg az, hogy míg a Teleki-féle választásnál a grófnál vendégül időző választók egy-egy pohár cognaciáért a mandátumot megsemmisítették, addig egy másik választásnál — nem akarok nevet említeni — bár bebizonyították, hogy a választókat fejenként egy húszkoronás arannyal vesztegették meg, de a kerületben ismeretlen urak, a kik a vesztegetés után rögtön távoztak — a mandátum érvényesítették. Látszólag itt a kúria két tanácsának különböző felfogása áll. Holott nem így van. A kúria ragaszkodott a törvény rendelkezéséhez, szinte bámulatos dresszúrájával a meggyőződés megtagadásának. A törvény nem elégszik meg, hogy csak az bizonyíttassék: vesztegetés útján kapta-e a szavazatokat az illető képviselő? Ugyanezekre a vesztegetésekre azt is be kell bizonyítani, hogy ki volt a vesztegető? A logikai következtetés bizonyító ereje nem vehető figyelembe. Teleki grófnál tudták, ő maga állította, hogy ő adta a cognacot. A másik mandátumnál a választók beismerték ugyan, hogy ők husz koronás aranyat kaptak azért, hogy az illető jelöltre szavazzanak, de nem lehetett tudni, hogy ki volt az, a ki a 20 koronás aranyakat ezer számra osztogatta. És amannak a mandátumát a törvény értelmében megsemmisíteni, emezét érvényesíteni kellett.

Ott volt tehát a hiba, amikor nem független meggyőződésű, hanem egyoldalú tényekhez kötözött bírószágot kerestünk a mandátum tisztaságának megvizsgálására. Helyes volt, hogy a párt-bírószág kezéből kivették az ítélkezést. A képviselőház bíráló bizottsága, minden eskü dacára is, mindig a pártfegyelemnek, respektíve a miniszterelnök akaratának vetette magát alá. Annyira ment már a dolog, hogy kölcsönös paktumok alapján hagytak helyben ellenzéki és kormánypárti mandátumokat. Ámde csak az ítélkező egyének nem voltak alkalmasak viszonyaiknál fogva, a szabályok jók voltak. Mi pedig az egyéneket elűtve az ítélkezéstől, a szabályokat is megváltoztattuk. És ez volt a hiba. A törvény

intenciója a legőrültebb formalizmusba szorúlt bele. A kuria, jó katona módjára, csak a törvény parancsát tartotta szem előtt. Eltiltották meggyőződésétől, tehát nem érvényesítette azt, így kelt szárnyra a gondolat: a törvényen változtatni kell. Most-e, vagy később, az a politika dolga.

Visontai Soma

főleg politikai oldalát vitatja a kérdésnek.

A kúriai bíraskodásról szóló törvény — úgymond — tagadhatlanul nem váltotta be azokat a várakozásokat, a melyeket az ország hozzá fűzött. Az ország közvéleménye tehát e tekintetben egyezik Tisza István gróf felvetett nézetével. Csakhogy ellentétes szempontokból. Az újból alapítandó Tisza-regimenek azért rossz a törvény, mert feszélyező a választásoknál. Az országnak meg azért, mert nem elég feszélyező. Az én véleményem szerint, aki most azzal áll elő, hogy a kúriai bíraskodásról szóló törvényt meg kell változtatni, az voltaképen azt akarja mondani: el kell törölni. A ki pedig ezt akarja, az egyenesen fejszét ragad az alig megszületett nemzeti szellem ellen. A Bánffy báró bukása körül megindult harcznak ez a törvény volt egyetlen vívmánya. Ez volt a normális viszonyok megteremtésének jegecedő pontja. A ki ezt a vívmányt akarja most megsemmisíteni, az csak első lépését jelzi annak a szándékának, hogy megtörjön minden olyan ébredő mozgalmat, a mely a nemzet társadalmában kelt, vagy fogna életre kelni.

Hangsúlyozom: az erény rosszúl ütött ki, az igaz. De most még nem szabad kidobnunk az utcára. Várjuk meg a vele kötött fogadalmunk lejáratí idejét: az 1907. esztendő. Akkor úgyis magától megszűnik a törvény. Akkor — de csakis akkor — gondolhatunk reá, hogy miután a kúriának megvan kötve a keze a mostan érvényben levő paragrafusokkal, a bíraskodást majd a kuria kebelén belül ugyan, de egy teljesen független autonom testületre bízuk.

Góliáth.

Irta: Ambrus Zoltán.

Egy öreg bohém — sok verses színdarab költője — beszélt ezt a történetet, az «Eldorado»-kávéházban, ahol éjente fiatal cimboráinak hazudozni szokott.

— Azelőtt — így kezdte — még nem régiben is, két otthonom volt. Az egyiket sokszor változtattam, a másikhoz hűséges voltam vagy harminc esztendeig. Azt a fészket, melyet közönségesen otthonnak mond az ember, a zugot, ahol a hajnalt és a reggelt átaludni szoktam, meg-megcseréltem; a futó évek folytán hol itt, hol amott ütöttem tanyát. Másik otthonom, igazi otthonom az «Arany Csillag»-kávéház volt.

Ha itthon voltam, a városunkban, nem mult el nap, hogy be ne tértem volna a gazdag-negyed egyik legfüstösebb zugába, egy-egy órát agyon-mélázni ama kedves márványasztal mellett, melybe egy figyelmes és kőfaragó hajlamokkal megáldott pincér belevéste a monogrammat. És a mikor idegen földön barangoltam, álmódzva gondoltam az «Arany Csillag»-ra, mint emberséges férj a távol szomorgó feleségre. Ahányszor nagy útról tértem vissza, első látogatásom a kávéházamat illette.

Volt az életemnek olyan korszaka is, mikor az «Arany Csillag»-ba cimborákat csődítettem magam köré. De soh'se jártam oda a társaság kedvéért. Ez a kávéház nem a klubbot pótolta nekem: ahol az ember ujságokat olvas és ujságokat beszél meg; nem kerestem benne szórakozást, a játék sem volt gyönyörűségem. Igazában talán azért jártam oda, amért más ember kimegy a fenyvesek közé vagy a folyópartra, valahányszor rabjául esik annak a mondhatatlan, félig édes, félig szomorú hangulatnak, melyet a legokosabbak melankóliának neveznek.

A kávéházba már akkor is kevesen jártak, mikor én először vetődtem oda. A leggyakoribb vendégek gabonaügynökök voltak, akik délutánonként a közeli tőzsdéből átjöttek kártyázni. Magam-szórú «lateiner» ember nem igen tévedt oda. Rajtam kívül a kávéháznak csak egyetlen egy törzsökös vendége volt, aki némi érdeklődést tanúsított a nyomtatott betű iránt. Hanem ez az egy aztán nevezetes ember volt, legalább rám nézve nevezetessé tette magát.

Mikor első ízben betlottam be az «Arany Csillag»-ba, már ott találtam. És ama harminc esztendő alatt, melyet a szokás szolgálatában ennek a kávéháznak áldoztam, ő is ott ült a kávéházban minden áldott nap, kivéve néhány rendkívüli esetet; de ezekről a rendkívüli esetekről nincs még mit szólanom. Az első tíz esztendőben úgylis nagyon gyéren fordultak elő.

Ez a másik, írásudó-féle vendég még hűségesebb oszlopa volt a kávéháznak, mint én magam. Velem megesett, hogy néha esztendőszámra idegen országban gyászoltam az «Arany Csillag»-ot; amaz nem utazott soha. Amíg csak valami nagy betegség le nem vette a lábáról — és igen ritkán történt — minden este, pontban hat órakor megjelent a kávéházban, beletemetkezett a külföldi lapokba, melyeket csak ketten használtunk, s mikor az óra nyolcat ütött, összeszedelőzködött és csöndesen elsompolygott. Oszlop léteére nagyon kevés vizet zavart a kávéházban.

A legpontosabb ember volt, akit ismertem. Percre járt, percre evett, percre köhögött. Egy-két félszeg mozdulata tudós ember pedantériájáról árulkodott. Tudósra vallott arckifejezésének az az egyetlen jellemző vonása is, melyet csak később, nagysokára vettem észre, mikor jobban megismertem. Ez az arc zavartalan nyugalomról, állandó lelki békéről beszélt; ha ki nem nevetnének, azt mondanám: komoly derűtség ült rajta. Meggyőződtem róla, hogy ezt az örök szerenitást a léleknek is, az arenak is, csak a könyvek adhatják meg, azok a könyvek, amelyeket szerelemmel és pedig hűséges szerelemmel szeretünk.

Akkor még jobban érdeklődtem az emberek iránt, mint mai napság. Pár hónap multán bosszantani kezdett, hogy fogalmam sincs róla: ki lehet ez az én testvérem a «Journal des Débats»-ban? Kérdezősködtem. Megtudtam, hogy egy kissé csillagász, nagy mértékben fizikus és mindenképpen matematikus. Különben pedig tisztviselő a meteorológiai intézetben és Bruck úrnak hívják. Az ördögbe is, kitalálhattam volna a foglalkozását. Az ember nem ok nélkül bujja a lapokban a meteorológiai tudósításokat.

Mindenha szent félelemmel viseltettem az exakt tudományok, s különösen e tudományok művelői iránt, ettől fogva tehát illő tisztelettel tekintettem kávéházi szomszédomra.

Figyelmemet természetesen csak tekintettel fejeztem ki, amit nemsokára Bruck úr szíves volt viszonzni. Akkortájt került színre első verses vígjátékom: «Diana», a mellyel némi sikert értem el. Kevéssel az előadás után Bruck úr egy jóakaró pillantása megértette

velem, hogy tudja: ki vagyok s hogy, ami őt illeti, megkülönböztet a gabnaügynököktől. A figyelem jól esett, bár pusztán udvariasságnak vettem. Mit neki — tünődtem — a világ minden Dianái?!

Lassan-lassan, hónapok, évek múltán, némi rokonérzés fejlődött ki köztünk. Hanem azért egyikünk se közeledett a másikhoz. Sohase szóltunk egymáshoz egy szót sem. De mit is szólhattunk volna? Mit érdekelte őt Poe Edgar és Gérard de Nerval! S mit tudtam én a minimumhoz és a maximumhoz!

Amint az idő telt, megszoktam Bruck urat, mint megszoktam a monogrammos márványasztalt s a tiszteletemre kijavított karosszéket. Éreztem, hogy hiányoznék, ha hirtelen elmaradna a kávéházból, s néha-néha elgondolkoztam rajta: micsoda élete lehet ennek az én tudós szomszédomnak?

Egyszer oda voltam vagy másfél esztendeig. A vándor-éveimet éltem. Mikor visszatértem, s ismét fölkerestem az «Arany csillag»-ot, az első nyájas arc, melyet megpillantottam, a Bruck uré volt. Látszott rajta, hogy örül a megérkezésemnek. S mértéktelenül diszkrét barátkozásunk újra kezdődött. Társaság gyűlt asztalom köré, vidámság költözött az «Arany Csillag»-ba. A monogrammos asztal körül sok bolond tréfa s dísztelen szó hangzott. Mindez hidegen hagyta szomszédunkat. Ilyen türelmesen békés és komoly lehetett a názarethi arca, mikor megcsúfolták. Nagyritkán azonban megesett, hogy mikor valami túlságosan bolondot mondtam, Bruck úr is elmosolyodott. Erre a mosolyra igen büszke voltam.

Határozottan megszerettük egymást, Bruck úr meg én. Úgy hogy valósággal megijedtem, mikor egyszer néhány hétig kimaradt a kávéházból. Tudtam, hogy valami nagy bajnak kellett környékeznie. Úgy is volt, alig tudta meglábolni. A viszontlátás megható volt, és légies nyájaskodásaink, melyet csak a két halhatatlan árnyék: Jaufre Rudel és Melisande flirtjéhez hasonlíthatok, mind élénkebbekké váltak. Már majdnem megismerkedtünk.

Úgy tíz év telhetett el azóta, hogy Bruck urat először láttam, mikor szomoru emlékezetű «Psyché»-met színre hozták. «Psyche» alaposan megbukott. Sem azelőtt, sem azután nem bukott verses színdarab olyan piramidálisat. Az egész nézőtér pissegett; a második felvonás után valóságos üvöltözés támadt. Csak egy ember volt a földszinten, aki az utolsó percig kitartóan, szinte kétségbeesetten tapsolt, hogy megmentse a darabomat: Bruck úr.

Mély hálát éreztem iránta, melyet nyilvánítani semmiféle alkalommal nem kínálkozott. De kevéssel utóbb legalább udvariassággal

viszonoztam a szivességét. Valami értekezést olvasott fel az akadémiában. Nagyon tudós felolvasás volt, annyi szent. Már a címe is olyan tudós volt, hogy egy szót se értettem belőle. Nem tudtam kitalálni: fizikai vagy matematikai tárgyú-e? Hanem azért elmentem az akadémiába, meghallgatni a felolvasását. S ha nem féltem volna, hogy felriasztom szomszédaimat, az öreg fő-főcsillagászokat, bizonyára közbe is kiabálok: «Bravó, helyes!»

Bruck úrnak jól esett a figyelem. Mikor lejött a felolvasó emelvényről, engem is könnyed meghajlással üdvözölt, mint a gratuláló öreg csillagászokat.

A sors mind közelebb és közelebb hozott bennünket egymáshoz. Úgy esett, hogy az öreg Pistika, a pincér, aki körülbelül tizenöt év óta szolgált ki bennünket, egyet gondolt és meghalt. Nagyon derék fiú volt ez az öreg Pistika. Maga volt az eleven figyelem. Úgy ismert már bennünket, a két törzsökös vendéget, hogy kitalálta a gondolatainkat, nem kellett vele hosszan értekeznünk. Kedvelte ugyan az italt, de végletekre csak ritkán vetemedett. Az öreg Pistikának egy éktelen frakkon kívül semmije és senkije se volt a világon. Nem volt annak még kutyája se. Hárman kísértük ki a temetőbe: a pap, Bruck úr, meg én. A temetés után Bruck úrral néhány udvarias szót váltottunk a földi lét mulandóságáról, meg az érdemeikről, melyek túlélik a gyarló testet, s aztán kezet fogtunk. Attól fogva köszöntünk egymásnak.

Később, néha, helyet foglalt a társaságunkban is. Igen keveset beszélt, de a szakjába vágó vitás kérdésekről szívesen és készségesen adott felvilágosítást. Szócsatáinkat mindig figyelemmel hallgatta, de békés, derült mosolygásából kiérezhettük, hogy Sirius magasságában van irodalmi disputáink fölött. Ha általánosabb érdekű tárgyakról volt szó, s nagyon erőltettük a nyilatkozásra, udvariasan, bár kissé kitérőleg válaszolt kérdéseinkre, óvatosan, tekintettel a józanság törvényeire, a tények logikájára, a statisztikára, a személyekre, tekintettel az egész világra. Maguk a tárgyilagosság és a realitás nem lehettek volna tárgyilagosabbak és reálisabbak.

Vagy négy lusztrumot értünk meg második otthonunkban, midőn egyszerre, váratlanul, az «Arany Csillag» a hulló csillagok sorsára jutott. Kávéházunk, helyesebben szólva: kávéházunknak a gazdája megbukott. A szomorú ujság mind a kettőnket lesujtott. Az utolsóelőtti este, mielőtt Pistika utódja végképpen bezárta a kávéházat, bankettet rendeztem a monogrammos márványasztal fölött. A néhány árva vendég haza szállingózott: mi maradtunk utolsóknak, a csillagász

meg én. Kivüle csak két vendégem volt: a **kisasszony**, meg a **szerencsétlen Csillag**. Mig én e derék embert biztattam a kétségtelen jobb jövővel, a meteorolog a kisasszonynyal foglalatoskodott. **Most** beszélt vele legelőször, húsz esztendő múltán. Ez a leány **megöregedett** mellette, s Bruck úrnak mindeddig nem volt hozzá egyetlen **szava**. Nem tudom: ezt a szokatlan állapot, vagy a bor tette-e, de a csillagász arca egész este piros volt. Mikor haza mentünk, **megvallotta** nekem, hogy nem szokott hölgyekkel társalogni.

Egy pár hónapig úgy bolyongtunk az utcán, mint két **kivert kutya**. Ha véletlenül találkoztunk, fájdalmas mosolylyal köszöntünk egymásnak. De az «Arany Csillag» fénye nem aludt ki egészen. Akadt új ember, aki újra megnyitotta a kávéházat. Bruck úr is, **én is**, diadalmasan vonultunk vissza az ujonnan kifestett zugba.

S aztán még vagy tíz évig zavartalan barátságban éltünk, **most** már egymás oldalán. Beszéltünk a minimumról és a maximumról, beszéltünk Poe Edgarról és Gérard de Nervalról; hol én unatkoztam, hol ő; de türelmesek voltunk egymás gyöngéje s elismerők egymás tehetsége iránt; a szeretet sokféle különbséget kiegyenlít. A társaságom is megszerette Bruck urat: nagyon nyájas **ember** volt, bár kissé hideg és tartózkodó. De a légynek se vétett.

Mondom, nagyon tartózkodó s izgatottságra képtelen **ember**-nek ismertem. Annál inkább meglepett, mikor egy este valami **kicsiny**-ség miatt, melyről sehogyse tudtam belátni, hogyan érdekelhette, egészen kijött a sodrából.

A mult télen történt. Asztalunk körül ismét irodalmi **vitatkozás** támadt. Nem kiméltük egymást, s úgy rémlik az én «igazság»-omat nagyon eláztatták, mert emlékszem, hogy ilyen szókra, **fakadtam**, melyek megvallom, kissé túlzottan pathetikusok:

— Az igazságot nem lehet csak így egyszerűen letorkolni. A remeket nem lehet csak így hirtelenében tönkre ócsárolni. **És ha** az egész világ agyon neveti is. Az igazság, melyet valamely **remek**-ben kifejeztél, akárhogy temesse el a frivolság, a közönbösség **és a** léha gúny, kitör sírjából és eget kér, kikel és termékenynyé **válik**, mint a mag, mely háromezer évig a fáraók sírjában hevert, s **háromezer év** múltán a földbe jut és kicsirázik.

Valami képzelhetetlen történt: Bruck úr, aki rendesen **elnező** és néma tárgyilagossággal hallgatta naivságainkat, Bruck úr **szeleden** megveregette a vállamat.

A meteorologtól ez a vállveregetés valóságos ömlengésnek tűnt fel. Annyi volt ez, mintha más valaki a nyakamba **borult**

és megcsókolt volna. Mindnyájan összenéztünk. Bruck úr kissé elpirult. Hanem még akkor este hazakisért. Először életemben. Csikorgó hideg volt, nem akartam elfogadni a szívésségét. Hiába. S ettől fogva elkisért minden este, messze eső lakásomig, bárhogy szabadkoztam.

Ezekén az esti sétákon, meg máskor is a kávéházban, szívesen beszélgetett irodalmi dolgokról, rendesen magától. Mással nem igen elegyedett szóba, de velem szemben szinte közlékenynyé vált. Egyről-másról elmondta benyomásait. Úgy látszott, érdeklődni kezdett az irodalom irán. De önmagáról is elmondott egyet-mást. Hogy árva és örömtelen életet élt, hogy egész élete a munkáé volt, hogy szereti Shakespearet, s hogy Julius Caesart könyv nélkül tudja.

És néha úgy tetszett, mintha még akart volna mondani valamit. Elhallgatta.

Néhány havi tünődés után végre is elszánta magát.

— Akar nekem egy nagy, igen nagy szívésséget tenni? — kérdezte egy este, mikor éppen búcsúzkodtunk.

— Bizonyára, és pedig örömmel.

— Úgy kérem, látogasson meg holnap három és négy óra közt. Nagy, igen nagy szívésségre kérem.

El nem képzelhettem, mit kívánhat tőlem. Másnap pontosan megjelentem a lakásán. Igen szívesen fogadott; láthatólag izgatottan várt.

— Engedje meg, — szólt — hogy elhagyjak minden fölösleges bevezetést. Azonnal látni fogja, mire nézve kérem nagybecsű véleményét. Hadd térjek mindjárt a dologra.

Leültetett egyetlen karosszékebe. Megkinált egy ezüstgöngyölegbe burkolt szivarral, melyet nyilvánvalólag külön az én számomra vásárolt. Aztán asztalához ült, kiszedett a fiókból valami papíresomagot, ránézett a csomóra s így szólt:

— Góliáth. Szomorújáték 5 felvonásban. Irta Bruck Jeromos. Majd elájultam. Erre nem voltam elkészülve.

Olvasni kezdett. Verses tragédia volt valósággal, s nem valami tréfa. Tragédia, amit más tisztességes ember is írt; tragédia zsidókkal és filiszteusokkal. A zsidók és a filiszteusok nagyon mulatságosak voltak benne. Ilyen színdarabot csak egy meteorolog írhatott. Irótzatos kedvem lett volna hahotázni.

De a hogy jobban megnéztem emberemet, elment a kedvem a nevetéstől. Szeme vad tűzben égett, arca lángolt, ki volt kelve magából.

Az első felvonás után aggódva kérdezte :

— Nos?

Kezet szorítottam vele. Szerencsét kívántam munkájához, s elmondtam Góliáthról mindazt, amit Macbethről gondoltam.

Végig olvasta, s én nagyon komolyan hallgattam. Nem éreztem többé a nevetés ingerét.

Újból kezet fogtam vele és újból magasztaltam. Elmondta, hogy harminckét éve dolgozik ezen a munkán. Huszszor is megváltoztatta, átalakította, újra írta. S megkérdezte tőlem: ebben a formában hagyja-e végkép, vagy még változtasson rajta valamit?

Tudtam, hogy ha a változtatás ellen nyilatkozom, ezután már színházi összeköttetéseimre kerülhet a szó. Kellemetlenül éreztem magamat. Gyöngé voltam, amit később keservesen megbántam. Ajánlottam, hogy valamelyik lényegtelen jeleneten tegyen változtatást. Egy-két évet akartam nyerni.

Nagyon megköszönte a tanácsot. Idegesen szorította a kezemet, s biztosított, hogy soha se fogja elfelejteni.

Akkor este különösen vidám volt. Elmagyarázta az asztaltársaságnak a new-yorki szabadság-szobor egész konstrukcióját. Hol van a világító tornya, milyen sebességgel haladnak a tengeren át a vándorló madarak, hogyan csalja őket a fény a toronyhoz, mint verődnek a falhoz s hullnak élettelenül a torony párkányzatára.

Hanem, mikor egyedül maradtunk, velem csak Góliáthról beszélt. Temérdek dolgot tudott rólam mondani. S minden szaván meglátszott, hogy erre az egy kártyára tette az életét.

Úgy három hónappal ezelőtt az én csillagászom halott-halványan érkezett az «Arany Csillag»-ba. Megsemmisülten rogyott egy székre, s aggódó kérdéseimre nagy nehezen ezt hebegte :

— Ellopták Góliáthot.

Valami gazember feltörte az íróasztalát, elvitte az apró értékeit s mindenféle írással együtt Góliáthot is.

Igyekeztem vigasztalni, megnyugtatni. Bizonyítgattam, hogy az, ami a Góliáthban remek, megvan. Megvan a fejében. Ami a fődolog, azt a tolvaj nem vihette el. Szomorú mosolygással hallgatott.

Másnap felakasztotta magát. Akár csak Gérard de Nerval.

Mert hát nemcsak a new-yorki halvány fény — az Ideál : ez az óriási világító torony is megkívánja a maga áldozatait. Szegény madarak!

Azóta nem mentem az «Arany Csillag»-kávéházba.

A király fia.

Erkölcshajz.

Irta: Bródy Sándor.

I.

Egy hóbertos, de szenvedélyesen hazafias főúré az érdem, hogy Pest abba a megtisztelő helyzetbe juthatott, hogy a király fiát vendégül várhatta. A király fia — hogy melyik, én meg nem mondhatom — már többet ismert eme főurak fajtájából, akik gyakorta uratlanabbak, mint egy vidéki hotel bérszolgája. Ezek mind gusztust csináltak neki a messze Magyarországra és jelesen Kelet metropolisa iránt fölizgatták kissé izgékony és nem egészséges képzelő erejét. De senki úgy, mint ama szeles, de elmés férfit, aki egy skóciai vadászat alkalmából így szólt ő fenségéhez:

— Fenség, gyere hozzánk, nálunk agyonnyerheted magadat.

— Kézpénz? Vannak helyek, ahol könnyen veszik föl, könnyen csinálnak nagy kártyaadósságot, de még könnyebben lövik magukat föbe, a becsület engedélyezte huszonnégy órában belül. Például Lengyelországban. Soha nem megyek többé oda. De hallom, nálatok zöldcsőrű majoreskók vannak, akik mohón esnek neki a játéknak és addig se nem esznek, se nem isznak, amíg el nem játszsza az első milliót.... Jó vadászterület Ausztria-Magyarország.

— Csak Magyarország fenség! — szólt az oligarcha szigorúan. De nyomban alázatosan mosolygott:

— Külön alkotmányunk van fenség, oly régi s olyan erős és előkelő, mint akár az angol. Ami pedig a vadászatot illeti: annyi vad, oly finom kutya és kitartó hajtó nincs sehol. A magyar paraszt fenséges faj! Büszke, önérzetes és erős. A madárseréket, a dunsztot, ha — vadászat közben — a tarkójába lövöd, meg se nyikkan. Vigyázunk, de néha halálos lövések is

esnek, akkor fizetni kell. A biró nem kap semmit. Hanem az ügyvéd és az özvegy. Egyszer én már majdnem ültem is, hanem ő felsége, a mi igazságos királyunk beavatkozott, megkegyelmezett.

A király fia részvéttel nézett a már-már börtön-viselt gentlemanra és kissé szeszélyes modorával nyomban más dologra tért át:

— És a nők?

A főúr kapkodott a szó után, annyi szó igyekezett ki a száján egyszerre, annyi mondani valója volt. De halkan, komolyan és egyszerűen csak annyit szólt:

— Bizonyos tekintetben még meg van. Sőt csaknem egészen áll. A jus primae noctis.

Vérmes és élete javakorában levő férfiú volt mind a kettő és a régi galád erkölcs nevének megemlézésére kellemes és heves képzeteik támadtak, sőt a király fiának finom bőrét halvány pír öntötte el.

— Ne mondd! Komolyan? Hogy?

— A gazdának, vagy gazdánénak szólok. Mielőtt férjhez menne, berendelem az udvarba. A külömség csak az, hogy a vőlegény most nem tudja mindég.

— Nagy külömség. Az ér valamit, hogy tudja. Ez az egész dolog illata.

A két előkelő ember az urak nyelvjárásán beszélt, amit nem ért meg mindenki, de talán nem is kell, hogy megértse mindenki. Az ő szókészletük, bár nem nagy, de egészen különös, izlésük és lélektanuk is egészen más. A királyfiú visszatért az első szerelem — eh, az első éj, az első rablás! — jogához:

— Az lehetett abban az élvezet, hogy a másik férfi meg volt alázva. Mindegy, ha az a másik férfi paraszt volt is. És a legnagyobb gyönyörűség benne az, hogy egy leány, aki szíve minden részével egy másik otromba szívhez tapad, vérével, minden porcikájával azé és mindenét ennek akarja adni: abba a kényszerhelyzetbe jut, hogy legbecsesebb és legfrissebb kincsét annak kell beszolgáltatnia, akihez semmi köze. Utálat, rémülettel, amint feléd fordul, amint fölzúg benne az.

érzés, hogy szétharapja a torkodat... és kénytelen kitárni a karját!

Ő fensége kitűnően művelt férfi is volt és perversus, mint egy előkelő színésznő, de egyszersmind nagyon egészséges is, mint ezek. Egyszerre masochista és sadista, ami hogy milyen, megmagyarázni annak, aki tudja, nem kell, aki pedig nem érti, jobb, ha nem tudja meg soha. A főúr sem volt tisztában a teoriákkal, aminthogy folyékonyan beszélt angolul, de a más beszédjét nem egész jól értette. Ezért viszonyválasza nem is mozgott a már megállapított keretben:

— Azért — sire — valahogy rosszat ne gondolj hazámról. Nálunk nem él ugyan nagy tömegben együtt a szegénység, de annál általánosabb. Rendkívül sok a szép nő. A férfiak viszont számra nézve is igen kicsinyek. (Fogok erről iratni egy statisztikai munkát, hazámnak, ajándékba.) Jól élünk, sok hússal, szalonnával, fűszerrel. De vannak tősgyökeres és gazdag magyar vidékek — sőt román falvak is — hol a menyasszonyt csak akkor lehet elhódítani a vőlegényétől, ha ezt elvitték katonának. Ha otthon van, veszedelmes. Különben pedig nekem a nép, bárhogy szeressem és bármint dolgozzam is az érdekében, a hölgyeit illetőleg nekem nem genre-om. Pest, az valami! Kétszer annyi asszony-személy él itt hivatalosan a szerelemnek, mint Londonban. És a pénzértékben való különbség! Ami az angol metropolisban egy font, nálunk egy garas. Mit pénz! Egy kis élelmesség, egy kis ruha, egy kis előkelőség! Minden nap íz, tizenhatéves szép lányt tudok összeszedni, akik egy vacsoráért lesznek asszonyokká, kell azonban, hogy a vacsorát egy gentleman fizesse, akinek rangja és címe van. Ezekben a nőcskében van büszkeség és ízlés. Ha te egyszer, fenség, megjelenysz Pesten, ha csak hallják, hogy jössz...!

...Hallották, jött. Ő fensége ilyen alkalmas időpontot választott ki magának. Valamelyik május hónapot, mikor ő maga a király fia is szerelmes volt, még pedig boldogtalanul és nagyon sajtóságos körülmények között.

KLEOPATRA.

Lyrail regény.

Irta: Erdős Renée.

I.

Erdőn jártak, eltévedtek
Épen úgy, mint az az édes
Nagy poéta, aki szinte
Eltévedt a kedvesével,
Szőke, szép Noémijével
Cserjék között, bokrok útján.
S végre napvilágra jutván:
Megfogadta, dalba vette,
Ha még egyszer eltévedne:
Erdő árnya, bokor lombja
Gúnynyal felé nem bókolna
S hűvös rejtek vadgalambja
Ő felette nem kaczagna!...

Amde évek jöttek, mentek,
Izzó vágyak elpihentek,
És a nagy poéta álmán
A szerelem már szivárvány.
Sziporkázó, színes végig,
Amde kissé messze mégis...

Igy, beérte az énekkel
S többé soha nem tévedt el —
Am ők ketten, lány, legény,
Lombos erdő árnyát hintő
Csókra intő rejtekén,
Lassan, szótlan mendegélve,
Egy-egy vadvirágot tépve,
Öntudatlan, akaratlan

(Mert ki merné hinni mért?)
 Gyönyörűen eltévedtek:
 Forró szerelembe estek.

S eddig ez a kis regény
 Mindennapos ügynek látszik.
 Szerelem meg szerelem —
 Egyik olyan mint a másik.
 Amde várjunk, majd elválík.

II.

Nem a nap okozza, mondd, nem a sugár,
 Hogy így együtt járunk zúgó erdő árnyán?
 — Kérdezte a lány. —
 Bűvös melegével rámborul a nyár.
 Hogy is bolyonghattam oly sokáig árván?
 Nem értem. Nem értem.
 S keze úgy reszketett a férfi kezében...

III.

És szólt a legény:
 Hogy rád nem találtam mindekkorig én!
 Bimbóból kinyiltál,
 Virággá virultál.

Hogy veled nem voltam,
 Hozzád nem borultam
 Egy kis közös ágon —
 Tavasz kezdetén.
 Óh beh nagyon bánom!

Idegen határban,
 Gazos fűben jártam,
 Óh hogy megtehettem!
 A te sötét szemed, a te fehér kezed
 Ottan is kerestem.

Álom-e hogy látlak?
 Nem vagy-e káprázat?
 Erdő rejtett útján
 Múló tünemény?
 Mi terólad árad,
 Nem csal meg ez illat,
 Nem csal meg-e fény?
 S ha leszálló alkony
 Bársonyos szellője meglegyinti arczom:
 Titkos útvesztőben
 Mint egy fehér pára
 Nem tűnsz el előlem?

IV.

A tó pirosra gyúlt a nap szemétől,
 A fűzek alatt reszketett a pázsit,
 A tóparton, a csillogó víz mentén
 Ifjú leány tünődve állt sokáig.

És szólt az ifjú: «Szeretett egy asszony,
 Most is szeret még s tán sohsem felejt el!»
 És szólt a leány: «Szerettem egy férfit,
 Ki soha soha nem szeretett engem.»

V.

Csak ennyit mondtak. És mentek tovább.
 Virágos ösvényt taposott a lábuk.
 Egy kis méh zsongott a fejük felett.
 Buja pillangó kaczagott utánuk.

Dalos kakukk rejtekéből kiszólt.
 Apró gyíkok az út mentén megálltak
 S a tó fényes piros hullámai
 Csókot küldtek a húnyó napsugárnak.

Az én édes anyám.

Írta: Hermann Ottó.

«Atyusom, lelken! megérjük
még azt, hogy ebből a kálváriai
latorból nem lesz ember!»

Anyámasszony próféciai, I. rész,
I. vers.

Bizony nem is képzelhető nagyobb nyomorúság, mint aminő
azé a boldogtalané, akinek sohasem volt «édes anyja» — már mint
olyan, aki korholva is neveli gyermekét; de aztán meg abba a
«kálváriai latorba» is belelopja annak az édesen édes anyaszeretet-
nek éltető melegét.

Az én anyám igazán «édes anyám» volt...

Vitt, sodort, hányt-vetett az élet, bizony nem foghattam be
azt a jóságos két szemét, mely oly hűségesen őrködött a gyermek
minden lépte-nyoma fölött: mely sugárzott, valahányszor jó hírem
érkezett s könybe lábadt a legparányibb bajom miatt is — hát még
mikor úgy lopva legelészett rajtam, — hogy ragyogott az!

De föl is kerestem a sírját hűségesen. Holtom napjáig sem
felejttem el azt az édesbús órát, amelyet hantjain eltöltöttem.

Mondhatom, hogy igen szép, jó és kedves szomszédságban
nyugszik: ott porladozik mellette Makay tiszteletes uram ifjú leánya
— a szépek százszorszépe, a jók java, ki életében is oly igaz ragasz-
kodással csüngött a jó «szomszédnénin».

Most már elválhatatlanok! Azt meg az egész falu tudja, hogy
a tiszteletes úr minden áldott nap ellátogat letűnt szemefénye sírjá-
hoz; ott búsul ő aztán egyedül, szóltanul egy óra hosszat; már
önélkül el sem tudna lenni.

Igen, mert megszerette ő már azt a fájdalmát.

Megszerette.

Hát lehet-e fájdalmat megszeretni?

Igen ám, nagyon is; kivált azt, amelyet egy drága lány halála
okozott. Igaz, hogy ez a fájdalom eleinte metsző, égető, csak úgy haso-
gatja az ember szívét; de idővel már csak sajogtatja; végre —
igaz, hogy nagy sokára, igen lassan, de mégis csak édessé válik az.

Hát úgy van vele az ember, mint a jó anya a nyomorék gyer-
mekével: kezdetben borzad tőle, azután megsajnálja, végtére pedig

úgy megszereti, hogy nélküle el sem tudna lenni, minden gondja, egész szeretete éppen ezé.

S az a megszeretett fájdalom! Nem csordul ki már attól a köny; az már csak mély sóhajt és édesen bús mosolyt fakaszt.

Messze földről a fecskékkel jöve, belopóztam a csöndes kis temetőbe, magamra akartam maradni, mert hiszen csak úgy édes az a megszeretett, igazi bánat.

Odaállottam a sír mellé — állok, állok, — behúnytam a szemem s visszahivogattam édes anyám képét, szeretetének ezer emléket; — — mosolyogtam is — — talán valami forró csepp is leszaladt az arcomon.

Amint egyszer fölpillantanék, hát látom Makay tiszteletes uramat, amint a szemefénye sírjánál búsul. Összenéztünk — hosszan, mélyen. Tisztán beláttam a szívébe s tisztán éreztem, hogy ő is belát az enyémbé; de azért nem közeledtünk mi egymás felé, nem szóltunk mi egymáshoz egy árva szót — minek is! Hiszen mikor a fájdalom már meg van szeretve, azt csak magának szereti, tartogatja az ember.

Mikor aztán már kibúsultam magamat, három fűszálat téptem le, mely édes anyám halóporából nőtt — eltettem — elmentem.

Másnap benéztem a Makay tiszteletes uram házához. Istenem, hogy megörültünk mi a viszontlátásnak!

Beszélgettünk mi azután a világ folyásáról, kóborlásaimról, mindenről, csak arról nem, hogy hiszen már találkoztunk.

Az a három fűszál pedig most is előttem van; arra való, hogy csöndes órában felidézhessem gyermekkoromat, a boldogságot, vele az elválaszthatlant: édes anyám képét.

Jól megtermett, szelid és nyájas asszony volt biz ő; jámbor és istenfélő — no meg egy kicsikét sopánkodó is; de feleség és anya a javából, ki csak férjeurának és öt gyermekének élt.

Valamikor egy nagyon különös vágya volt; ezt manapság az anyák meg sem értik: ikergyermek után vágyódott.

Két kis fiú egyszerre, hogy egyszerre dajkálhassa, egyszerre nézhesse. Egyszerre szerethesse — erre vágyott ő.

Haj, mert akkor a gyermek áldásszámba ment még a szegényebb sorra is!

Vágya nem teljesült, mert négy leány után jött egy «gyerek», a későbbi «kálváriai lator» — már mint én — s tudom, istenem,

hogy tíz gyerek ára bajt okoztam neki s az is bizonyos, hogy ő tíz anya ára szeretetet pazarolt reám.

Mert hát én a «gézengúzok» verekedő, nadrágnyúzó és csizmakoptató nemes fajához tartoztam — átvitt értelemben ma is az vagyok — ami alighanem onnan ered, hogy születésemnek megvolt a maga ómenje.

A kapesos énekeskönyvben, a tábla belső oldalán ugyanis világosan ki van írva: «Fiam 1835-ik évi junius hó 27-ik napján délután, burokban született»; eddig tart az apámuram írása; de ott áll még az is, hogy «nagymosáskor», írta pedig ezt a nevezetes körülményt édes anyám tulajdon keze.

Azt hiszem, hogy ez beválik ómennek, kivált, ha megmondom, hogy legelső szereplésem is rajta esett.

A családi krónika tanúsága szerint ugyanis: nagyon váratlanul érkeztem s hirtelenében letettek a vizes ruhára, hol rögtön el is ordítottam magamat.

És ez a «nagymosás!» Ha vörös fonál volna, kimutathatnám én azt még a vaknak is, egyhuzamban születésem percétől maig, hogy vagy én mostam valakit, vagy engem mostak vissza; a kölcsönös hígeszenciás szapulásokról nem is szólva.

Hát bizony édes anyámnak is kijutott a maga része; mosott, mosott; váltig azt állította, hogy nem fog rajtam; állította, de valójában sohase hitte, mert korholva is bízott, szeretett.

Édes valami az a reggeli gyermekálom.

Éppen javában álmodom, hogy a Király Józsi pitykéjét már mind elnyertem. A legeslegutolsót, a legszebb rezeit veri a falhoz, én a magamét ellene; arasolni készülök — — — éppen ekkor csapja meg a lábamat a hideg levegő: fölrezenek.

Rettentő harcias pozitúrában ott áll édes anyám, balkeze fogja a fölemelt takarót; jobb kezének mutató-ujja tapintásra kinyújtva.

— Gyerek, ne moccanj! Jó isten, egy bolha — és akkora, mint egy mangalica!!

No, kezdődik a hadd el hadd!

Forgat ide is, oda is, hol a takarón, hol a párnán keresgél — aztán rágyújt:

— Hat darab. Gyerek, hol szedted te ezt? Már megint ott hentergett a Samu kocsis ágyán! Szörnyűség! Már innen ki kell vándorolni, hiszen megesznek!!

No, kiszedett az ágyból s következett a mosdatás.

— No nézzétek már a nyakát! Hiszen azon már sárgarépát lehetne tenyészteni! «Oh te kálvária latra», már megint az a kovács-műhely ugy-e!

Aztán mosdatott, szappanyozott, zsúrolt s váltig hajtogatta: **atyusom** lelkem, megérjük mi azt, hogy ebből a kálvária! latorból nem lesz semmi!

De azért voltam én gézengúz, hogy kihalljam a hangból a szeretetet, kinézzem a tükörből, hogy édesanyám titkon mosolyog.

Következett az öltöztetés. Fáztam tőle, mert nagy titkom volt s váltig azt forgattam az eszemben, hogy hátha észre nem veszi, t. i. azt a pecsétet, mert egy pecsét az rettenetes neki.

De bizony észrevette.

— Szent ég, pecsé-éé!

Majd a pecsétre, majd rám mereszti szemeit — megszagolja — **veszve** vagyok.

— Kulimá-ááz! Atyus, kulimáz! Megüt a guta. Jaj te kálvária latra, **hol** szedted te ezt? Tüstént megmondod!

— Hát — hát — hát nem tudom!

— Micsoda, nem tudod? Hiszen ez már mosva is van, fiam.

Hát bizony a «fiam» úgy volt mondva, hogy vallani kellett.

— Hát, édes mamám, segítettem a Samunak.

— Mit?

— Hát kentük a szekeret, azután én tartottam a bődönt, **azután** nem tudom — és Samu mosta a lókefével és eztán már jó lesznek!

— Gyerek, a sírba viszesz. Vadonat új nadrág s örökre oda **van**!

Bizony elrítam magamat, nem a nadrág, hanem a sír miatt; mert hiszen az a nadrág is olyan új volt ám, hogy az édesapám kétszer fordított ócska krispinjéből készült, a térdén pedig foltos volt, mert ezt koptattam a szilvafákon, almafákon, sövényen, homokon, úgyannyira, hogy Sibik majszter ajánlatot is tett anyámnak, hogy talán legjobb lesz a nadrágon mindjárt új korában a térde táján **kerek lyukat** vágni s mint a gomblyukat körülvarrni.

Befejezése következik.

Beszélgetés egy benszülöttel.

Írta: Rudyard Kipling.

Surjun visszajött Kimberleyből, Tiddler Tamás földjéről, ahol aranyat és ezüstöt keresett. Már nem volt többé rongyos. Valódi gyémántgyűrű villogott az újján és az öltözete negyvenkét silling és hat pence-be került. Kétszáz fontot fizetett be a bankba, ahol ráakadtam és úgy bántam vele, mint egy gazdag emberrel.

— Ó, Surjun, jöjjön a házamba és mesélje el történetét.

Minden ellenvetés nélkül eljött — gyémántgyűrűjével együtt. Ha fontoskodni akart, az angolt összekeverte a Gyémánt-Földek csirkefogó-nyelvével. Ha kifejező akart lenni, visszatért anyanyelvéhez és olyan benszülött volt, amilyen csak egy tizenhat- és hatpennis cipőjű úriember lehet.

— Elmondom a mesémet! — kezdé Surjun, letéve a gyémántgyűrűt. — Volt egy barátom, aki Kimberleybe ment s ott egy üzlete volt, melyben az aranyásóknak adott el dolgokat. Tizenhárom év alatt összegyűjtött hétezer fontot. Hozzám jött. Chyebessában voltam abban az időben és monda: Jöjjön az üzletembe!... És én elmentem vele. — Ó nem. Nem voltam emigráns. A saját hajómon mentem és a firmánk ezen-túl így ment: Surjun és Jagesser. Itt van a kártyám: Surjun és Jagesser Dubé, De Beer's Terrace, De Beer's Fields, Kimberley. Építettünk egy acél-házat — minden ház acélból van ottan — és eladtunk az aranyásóknak, meg a kaffereknek és mindenféle népnek ruhát, lisztet, mealist, — ez indiai búza, — szardiniát, tejet és lazacot pléhdobozokban és cipőt és terítőket és éppen ilyen jó öltözeteket, mint amilyent most viselek. Kimberley nagyon jó hely. Ott nem használják a pennit, kivéve, ha bélyeget akarnak venni. Három pence a legkisebb pénzdarab és három pence még egy italra se elég. Egy korty egy sillingbe kerül, vagy egy silling és három pence, vagy egy silling és kilenc pence-be. És még a víz is száz gallon egy sillingbe kerül Kimberleyben. Mindent meg kell fizetni. Igen, ez a gyémántgyűrű is sokba került. Itt van a jegy róla, a nyugtá-bélyeggel. — Berendt of Dutoitspan Road. — Rá van írva a jegyre és az ára tizenhárom font és négy silling volt. Jó gyé-

mánt. A Fok-gyémántok közül való. Ezért a színe egy kissé gyengén sárgás. A Fok-gyémántok ilyenek.

— Hogy szereztem a pénzemet? Istenemre, nem mondhatom meg, Sahib. Egyik napon eladunk, a másikon eladunk, és minden másik napon eladunk — oda adjuk a dolgokat és beveszszük a pénzt — a pénz jön. Ha jól ismerjük az embert, hitelezünk egy hétre, ha nagyon jól ismerjük, egy hónapra. Veszünk cipőt tizenegy silling és hat pence-ért; eladjuk tizenhat sillingért. Amit veszünk egy fontért, azt eladjuk harminc sillingért Kimberleyben. Ez a szokás ottan. Hitvány holmit nem lehet eladni.

A kaffer különös ember. Bejön a boltba és azt mondja, felemelve a terítőt: Mennyi? — Kaffer beszéd módban, így!

Surjun a legcsodálatosabb hangokat hallatta, amelyekhez hasonlót még emberi torokból nem hallottam.

Igy kérdezi a kaffer: mennyi? — mondá, nyugodtan élvezve a keltett feltűnést.

Akkor ezt mondjuk: Nem, maga mondja! — és ezt így mondjuk. (További hangok s végül csókokhoz hasonló csattanások.) Akkor a kaffer azt mondja:

— Nem, nem, ez a terítő a maga terítője, nem az én terítőm. Maga mondja.

— És meddig tart az üzlet?

— Amíg a kaffer kifárad és ő szól! — felelé Surjun.

— És azután kezdik meg az igazi alkút?

— Igen, — mondá Surjun, — éppen úgy, mint itten a bazárban. A kaffer azt mondja, hogy nem fizethet. Akkor mi összehajtuk a terítőt és a kaffer elmegy. Azután visszajön és azt mondja: — g o b u, ami azt jelenti, hogy hajlandó a terítőt megvenni. És mindent eladunk neki, amire szüksége van.

— Szegény. És Kimberley milyen?

— Szép, tiszta hely, — minden olyan tiszta és van egy nagyon jó törvény ottan. Ha egy férfi este kilenc óra után bejön a mi területünkbe, és mi azt mondjuk: v o o t s a c és ő nem feleli, hogy: v o o t s a c — tegyük fel, hogy lelőjük a férfit, és ő meghal s a magistrátus elé idéz bennünket, nem tehet semmit.

— Nagyon kevés halott ember tehet. Meg van engedve v o o t s a c előtt löni?

— Ó, igen. Ha esti kilenc óra után a területünkön látunk valakit, lövünk. Ez a törvény. Talán gyémántot jött lopni. Sokan lopnak gyémántot és adják, veszik, engedelern nélkül. Ezt Aidibi-nek hívják.

— És mi történik velük?

— Börtönbe mennek évek és évekre. Nagyon sok ember van börtönben az Aidibi-ért. Egész tömeg kaffer. Nagyon sok önök közül, nagyon kevés az enyémekek közül. A kaffer lenyeli a gyémántot, azután orvosságot vesz be, hogy megint előkerüljön az. Nem kevesebb, mint tíz év ezért a büntetés. De a barátom és én az acél-házban csak az üzlettel törődünk.

— Nem örülnek a hozzátartozói, ha hazajön?

— Az enyéim mind meghaltak. Apám meghalt, anyám meghalt. Egy bátyám él csak gyermekeivel a folyón túl. Voltam ott, de az nem nekem való hely. Én sehová se tartozom. Ismerőseim is mind elhaltak. Pár hét múlva visszahajózom Kimberleybe és azután a barátom jön ide a pénzét a bankba helyezni.

— Miért nem Kimberleybe?

— Mert a bátyámat akartam visszontlátni és vittem neki ezer rupiát. Nem, száz fontot; ez több, több. Itt van a bankcédula. Kimberleyben vannak erről a vidékről is emberek, minden fajtából: Rajput, Brahmin, Ahir, Parsee, Chamar, Bunnia és Telik. A bátyám fiát visszaviszem magammal Kimberleybe s majd ha megtanulta a kaffer nyelvet, belép a firmánkba. A bátyám nem bánja. Látja, hogy gazdag vagyok. És most a faluba kell mennem, Sahib. Jó napot, uram.

Surjun felkelt, úgy tett, mintha távoznék, de aztán visszafordult. A bennszülött kerekedett felül benne.

— Sahib, meg fog jelenni ez a beszélgetés az újságban?

— Igen.

— Akkor tegye be a gyémántgyűrűmet is.

Elment, szeretettel forgatva újján kincsét.

Tudd meg tehát, ó publikum, hogy Surjun, Surjun fia, Ihusi falu egykori üzlet-vivője Allahabad kerületében, az Éjszak-Nyugati-Vidékeken, és mostan a «Surjun és Jagesser Dubé, De Beer's Terrace, De Beer's Fields, Kimberley» cég társa, aki a tengeren túl kísérelte meg szerencsáját, törvényes és jogos tulajdonosa egy Fok-kőnek, mely tizenhárom font, négy silling sterlingre van becsülve és melyet Berendt of Du-toitspan Road Kimberley cégtől szerzett be.

És rendkívül jól néz ki.

Halálos szerelem.

Irta: Guy de Maupassant.

I.

A nap a vízre égetőn letűzött;
Benn álmosan siklottak a kacsák,
S a forró lég minden szellőt elűzött,
Majdnem hogy lángra gyulladtak a fák.
A vén csónak mellett fűvön hevertem,
Hol ingeik mosták az asszonyok
S a piszkos víz szappan-habbal keverten
Hosszan hagyott maga után nyomot.
Elálmosodtam; de felém közelgett
Az izzó fényben, égető melegben
Egy lány; járása biztos, lépte lebben;
Láttam, feje fölött miként emelget
Karjával egy kosárban ingeket.
Keskeny derék széles csipő felett,
Úgy alkotva, miként szobor, s nem ingott
A járása, csupán csipője ringott.
Követtem őt keskeny nyomába szálltan
S a víznek peremén mögéje álltam.

Helyére ment, a hol mosó edény
Állott, s terhét beönté könyedén.
A míg mosott, s a karja ringva rebbent
Ruhája könnyű, játszi módra lebbent,
S a lengő mozgásokkal egyre-egyre
Kidomborúlt csipője és a keble.
Keményen dolgozott, a munka járta;
S ha végre már elfáradott, kitárta
Igéző karját, megfeszült derékban
S hajlékony teste megnyúlt lágyan, szépen . . .
Fákat recsegtetett a forró nap,
Ringott a csónak, mintha csak pihegne;

A nők lihegtek ; ingujjuk alatt
 A karjuk izzadt, gyengéden remegve.
 Vérmes keblére bíbor pírja szállott,
 Reám szemérmes pillantást vetett ;
 Kibontá ingét, a melyből kiválott
 Fénylőn, két bíbor rózsától fedett
 S a végeken szétálló szúzi keble.
 Aztán csapdosta a mosott ruhát
 S keblének két piros rózsája egyre
 Magát gyors hullámvásznak adta át.
 Forrón csapott reám a lég, mit ajka
 Sóhaj között lehelt arcomba hajtva.
 Minden csapása szívemet ütötte,
 Pajkos szemét kacéran lesütötte.
 Vízcepptől gyöngyöző keblét figyeltem,
 Mely csókra hívott hófehéren, telten.
 Megszánt ; félénken a szemembe nézett,
 S megszólított. Minden szava ígézet,
 Mely mintha szállna távolból felém,
 Nem értettem, csak arcát figyelém.
 Nyitott ruhájából a sejtelem
 Szállt ; szívem vágytól dobbant féktelen.
 S hogy távozott, szólt hozzám, mint egy álom :
 A rétnek szélén este ott találom.

Hogy elment, elszállt szivemből a vágy,
 Mint búborék, a mely nyomot se hágy.
 De ujjongtam, mert érzem, hogy szivembe
 A mámorok ezüstös hangja csenge.
 S hogy a sötétlő ég felé tekintek,
 Az éj felém, mint hajnal fénye intett.

II.

Először is a nő jelent meg ott,
 Hozzáfuték s letérdelék legott.
 Magamhoz vona őt erős kezem,
 De mintha ő megütköznék ezen.
 A holdvilágos réten át szökött,
 S futott, amíg egy kis bokor mögött,
 Amelyen lába megakadt, elértem.
 Karommal átfontam és úgy kísértem
 A víz partjához, ép egy fa mögé.

Sápadt volt, arcom könnyei öntözé
 A nő, kit oly szemérmetlennek láttam.
 Éreztem, hogy mint áll ott holtra váltam,
 S hogy minden élet elhagyni akarja.

Mi az, mi akkor lényünk felzavarja,
 Midőn a szerelem szívünkbe kap?

A hold oly fényes volt, miként a nap,
 A sás között, a réten szöcskeraj
 Nyüzsögve szállt — mi éktelen zsvaj! —
 A fürjnek fütyje viszhangzik beléje
 És mintha szólna szerenád zenéje,
 Az ébredő madár mind dalra kél.
 Szerelmeket hordott keblén a szél,
 Csókoktól vemhes forró áradat
 Mellettünk hosszan borzongva haladt.
 Ereztük vágyak forró tűzparázsát,
 Párázása hatalma ontotta varázsát.
 Gondoltam: «Most ez édes éjjelen
 Az ég alatt ó hány lény van velem,
 Ki egyesül ma ösztönét követve.
 Ember, meg állat kél ma vágyra, kedvre.»
 Magamnak kértem mindez üdvösséget.

Csókoltam ujjait; reszkette égett.
 Érzem kezén szagát levendulának
 Es thymus-illat járta át fejem,
 A keblén íze volt a mandulának,
 Mint vad babéron, illatos tejen,
 Amit hegyek közt adnak kecske-fajták.
 Ellenkezett; de megtaláltam ajkát;
 Egy örökkévalóságot kerestünk
 E csókban, melylyel összeforrt a testünk.
 Hőrogtve fetrengett, amíg öleltem,
 S lihegve rezgett sóhajokra kelten
 A gyengédségtől még kemény kebel;
 Csókomra arca bíborral felel.
 Érzékünk, ajkunk, sóhajunk vegyül,
 S midőn a rét mély álomba merül,
 A szerelemnek vad sikolya száll,
 Hogy rémülten röpdös a sok madár...

Elhangzik szöcskék, fürjek éneke,
 S a rétet végtelen csend tölti be . . .
 Majd hirtelen, mikéntha szólna gyászra,
 Egy ebnek hallszik hármass ugatása.

Hogy megjelent a hajnal — elszökött
 A nő, s bolyongtam bokrok, fák között.
 Még érzem illatát; tekintete
 S az arca szívembe horgonyt vete.
 Mint két rabot a sors egy vasra tűzött,
 A hús bilincse minket egybe fűzött.

III.

Öt hónapon keresztül minden éjjel
 Öleltem el nem alvó, szűzi vágyban
 A föld füvén, mikéntha volna ágyban,
 E büszke nőt, ki telt volt szenvedélylyel.
 S reggel, bár fúrta lelkünk még az emlék
 Es bágyadt testünk bár meg nem pihent még,
 A síkon még madár dala sem éledt,
 Már is türelmetlen vártuk az éjet.
 A nap ha néha már magasra szállt
 S a hajnal még ölelkezőn talált,
 Gyorsan haladtunk egymás közelében,
 Szemem szemében, két kezem kezében;
 Láttuk a fényben úszó bokrokat
 S a pirt a fákon, mint milyen fakad
 Seben; nem is gondoltam napsugárra,
 Midőn a homlokom napfény bejárta;
 Úgy hittem, hogy szeméből szállt e fény . . .
 A többi nőhöz állott könyvedén,
 Hol mostak s én követtem vágyban égve,
 Úgy néztem rá, mint vakhitű az égre,
 És álltam ott, el nem hagyott türelmem,
 Mint börtönfal, úgy vett körül szerelmem;
 Testének árnya volt a láthatárom,
 Minden reményemet belőle várom.
 Ha alkalom találkozott naponta,
 S a nők figyelmét bármi félre vonta,
 Felé fordultam, ő felém hajolt
 S egy pillanatra ajkunk egybeforrt.

Intett olyankor, hogyha távozott,
 S velem a szőlőkben találkozott,
 Vagy bokrok közt, mely eltakarta testünk,
 S szeretkező más lényeket kerestünk,
 Két lepkét, melyet négy kis szárny röpít,
 Két összeforrt bogárka örömit.
 Kezébe vette az ölelkezőket
 S megcsókolta; gyakran szerelmet szóttek
 Kicsiny madárcák, vágyra vágy fakadt,
 S tudtuk, szeretni nekünk is szabad.

Aztán, ha későn, rá gondolva, este
 Szívem a jöttét vágyra kelve leste,
 S a nyárfa árnyékában megjelent,
 S ha vágy égett sötét szemébe' bent,
 Ruháján fénylett milljó holdsugár,
 Amely a fák között a földre jár;
 Úgy látni véltem biblia leányát,
 Ki szép volt és nem ismerték hiányát.
 Körültem szállt az est sötétes árnya,
 S bent lebbent angyaloknak büszke szárnya.

IV.

Egy délben, hogy pihent a gazda még,
 A víz partján csak ő, meg én valék.
 A napsugár párolgott, mint az állat,
 Amely nehéz munkája közt kifáradt;
 Bennem csak szenvedélyek lángja égett.
 Nem hallottunk, csak távoli beszédet
 S kacajt, amely a csendet felzavarta,
 Csak néha estek vízcseppek a partra;
 A csónak verejtéke volt talán . . .
 Mint tűzparázs, úgy égett a leány,
 Az ajka csókot szikrázott felém,
 Mint szikrát szór, ha lángra gyúl a szén.
 Halálra tört a testünk és a csendet
 Mi sem zavarta, csak a szöcske zengett,
 — A nap fia — szünetlen ciripelőn
 S parázként süstörgött a holt mezőn.
 Egymásra néztünk mozdulatlanul,
 Szívünk megdobbant, félelemre gyúl,
 Szemünk alatt sötét barázda szállt;

Tudtuk, szívünkben hordjuk a halált,
És vágyainkon át szakadt az élet.

Elváltunk ; suttogtuk egymás fülébe,
Hogy többé nem jövünk — örökre vége !

De este bennem valami vágy éledt,
Magamba menni el a drága helyre,
Hol egykor száz gyönyörnek várt a kelyhe,
Hogy ott beszívjam emlékét a múltnak
S a csókoknak, mik ajkainkra húlltak.
Megérkeztem ; a múlt űlt még szívemben,
És ottan állt az asszony, várva engem.
Azóta lázban telt el egyre éltünk
És szüntelen emésztő lángban éltünk.
Bár éreztük, halálra vál szerelmünk,
Egymásba kellett vérünket terelnünk.
A józanság, a rettegés került,
Lázás szemünkben félelem nem űlt ;
Szerelmünk egyre életet rabolt
És minden csók egy nap halála volt.
Ha testemen megborzongott a bőre,
Úgy kelt a vágyam friss, szilaj erőre.
Szomjamat ajka űzte el csupán,
S erőm, miként halálos harc után,
Lassan megtört, keblemből szállt az élet.
A fű, melyen feküdtünk, majd elégett ;
S hol annyiszor szerelmeket kerestünk,
Minden nyomát a földbe véste testünk.
Egy reggelen, a parton arra jártak,
S élettelen bennünket ott találtak ;
A vén hajó nyújtott halotti ágyat,
Feküdtünk, mint ölelkező faágak.
Aztán, miként nagy vétkezőket szoktak,
Egy árok sötét fenekére dobtak.

Azóta szellemünk száll minden este
A tó partján, a nyár tüzét keresve ;
S ha bárkit későn arra visz a dolga,
S bennünket meglát egymást átkarolva,
Keresztet vet s szól suttogásra kelve :
«Elhagyta sírját a halál szerelme.»

Fordította : B o d.

Budapest a hídjairól nézve.

Írta: Kazár Emil.

Hat híd kapcsolja össze Budapestet a Duna fölött. A két szélsőn csak vasúti vonatok száguldnak. Semmi városnak nincsen ennyi hatalmas hídja, Dunája sincs. Ez a sok híd Budapesten kell is, hogy a kettévágott város valahogy már összeforrjon, mert egymás mellett két ilyen különböző város, egyik részében oly elmaradt város, még sohasem volt, mint Pest és Buda.

Mikor a statisztika azt bizonyítja, hogy Budapest lakossága felülhaladta a hétszázezer lakost, hát voltaképpen a főváros lakosságából le kell számítani a budait. Ennek egy része ma sem nagyvárosi elem, csak keveset számít a fővárosi életben, alig járul hozzá elevenségéhez, hangulatához. Budapest életében 700,000 lélekről szó sem lehet. Minden Buda nélkül történik Pesten. Még mindig a flegmatikus nyárspolgári életet végzi Buda. Pihen, alszik. Hát még Ó-Buda! Ott még építeni sem lehet az 5–6 öl széles zsellértelkekre, hisz utcai homlokzatát egy kétablakos szoba és a kapúbejárás teljesen elfoglalja. Ha Budától függ, hogy életet adjon a fővárosnak, a strimfikötésnél egyéb aligha virágozik föl.

A pesti ember átmegy Budára, mert szép a fekvése, átmegy jó levegőre, mintha falura menne. Várost nem keres, az asszony még cukrást sem keres. A budai átjön Pestre — a városba. Mind a kettőnek pedig jól esik, amikor hazatér. A vérlüktetése egészen más a pestinek és budainak. Ugyan ki hallotta volna, hogy Budán valaha tüntetést csináltak. A budai legény, mikor sorozásra jön át, harmonikával muzsikáltatja magát.

A hat hidon keresztül Budáról vér nem fog átpezsegni, Budán csak vörös bor volt. De Pestnek immár nyílt útja rá, hogy a homokos talajról a hegyek közé intézze a városi inváziót és bizsergést vigyen a régi lagymatagságnak.

Buda német volt mindig. Konzervatív, lakosainak nagy része konok purger. Ragaszkodik önönmagához ép úgy, mint kis házához, hiszen családi örökségek, ő is, házacskája is. Az öreg, akitől mindez származott, valamikor őrök, vagy koncipista volt a helytartótanácsnál, a városnál, a korona-uradalomban, vagy mesterségéből, szőleje után éldegélt. Most sem terjed tovább az összeköttetés az atyafiságnál és a szomszédságnál és ugyancsak takarékoskodni kell, hogy a kis házzal legalább a házbért megkímélhessék. Mily nehezen pusztultak el az apró

emeletes házak a budai parton! Már a kisajátítással fenyegették az öregeket. A nagy város mohó terjeszkedése a régi, korhadtt családi házak iránt nem ismert kíméletet s átvitte Budára is a palotákat és bérházakat. A parvenü városok éppen a polgári világra törnek.

Mégis szomorú lenne, ha Budának hegyoldali része is hasonló sorsra jutna. Ósdi, esetlen, naiv házaiban, tágas udvaraiban a régi idők tisztessége, a polgári egyszerűség emléke egy kis korrajz. A két, három emeletes házakat már itt is kezdik építeni, ha pedig csakugyan ilyen magas bérházakkal lepnék be a hegyoldalt, elveszne Buda természeti szépsége, a domb zöldje és formája s látnánk egy csomó vörös tetőt és temérdek kéményt. A szép fekvésű városoknál a komolyan megfontolt építési szabály mindenütt az, hogy csak akkora házat lehet építeni, mely a természetes konturokat meg ne rontsa, a kilátást el ne zárja. A Krisztinaváros regényes halmainak szépségét már rontja egynéhány nyurga épület.

A királyi palota kertalját is majdnem elépítették a hatvanas évek legvégén. Alacsony emeletes házak húzódtak a mostani várbazár helyén. Az építkezési kedv akkor kezdett fellendülni Pesten, a királyi udvar hosszan időzött nálunk. A királyi kert alján is építettek tehát nagy gyorsasággal egy magas házat. Mikor már a második emelethez jutott, a királyi palota terrasszáról egész tisztán ki lehetett venni, hogy ha a harmadik emeletet is fölépítik, a tetőt pedig ráteszik, a Dunát onnan nem lehet látni. Az udvar hirtelen megvette az épülő házat és megvette valamenyi házat az egész soron. Ez volt kezdete a királyi palota kiépítésének.

A budai rész valószínűleg az ideát megvagyonosodott, vagy jó jövedelem közt élők otthona lesz, abban a reményben, hogy mindig nyugodalmas város marad. Most is szeretnek már átköltözni s a budai part palotáiban, ahol nyáron kora délután már árnyékban lehet hűsölni, alig lehet lakást kapni. A Krisztinavárost pedig az új hid összeköti a Belvárossal s a penzionátusi kedélyek számára közel hozta.

Az új hidak hatása már valahogy meglátszik Budán. A lánchid ötven esztendeig csak keveset hatott a konzervatív tulsó parton, nemcsak azért, mert Pest maga is a fejlődés éveit élte, hanem mert a híd nekiment a lakatlan hegyoldalnak. Az alagúton meg nem igen volt mért átjárni a faluba, a Krisztinavárosba. A vár maga csak idegeneket vonzott, akik sohasem fordultak meg nagy számban a magyar fővárosban, vagy azokat, akiknek dolguk akadt a hivatalokban. Ha Széchenyi oda építi a lánchidat, ahol történelmi emlékezet

óta a hajóhidat szokták fölverni nyárra, Buda és a Belváros alighanem másképen fejlődik.

Az új hidaknak igyekeztek alkalmasabb helyet találni. Nem könnyű volt. Pestnek semmiféle utcája nem vezetett a Dunához, kivéve a kurta nagy-híd-utcát, mely a hajóhid forgalmából keletkezett valamikor, és a mostani Arany János utcát, melynek csak apró külvárosi forgalma volt. A budai oldalon hegyek, dombok. A Margit-híd építésével azt a bénító befolyást kellett orvosolni, melyet egy folyó közepén levő sziget éreztet a partok fejlődésére. A Lipótváros a Margitszigetnél csak tengődött, de az érdekes, erős híd mindkét részén gyorsan támasztott egy darab nagy várost és mind a két parthoz hozzá csatolta a Margitszigetet.

Még nehezebb volt az áthidalás az Eskü-térnél. Ezt nem is oldották meg, hanem egyszerűn elrontották a Belvárossal együtt. Hogy a Kossuth Lajos-utcát a Dunáig meghosszabbíthassák, kétszáznál több házat kellett kiírtani. És ez sem volt elég, mert le kellett volna még bontani a plébánia-templomot, és a piaristák nagy épületét is, hogy a Kossuth Lajos-utcát egyenesen kivigyék a Dunához. Ezt azonban sokalták s a hidat még sem kellő helyre építették. Roppant magas följárójával a kegyelmet kapott templomot és rendházat eltemették, azokat hát mégis le kell bontani. A piac és a páratlan dunaparti gyümölcs piac elveszett. Ez volt itt a természettől kínált élet. Itt, ezen a Dunaparton úri korzó soha sem lesz, mert nap-szálltáig forró. A lerombolt városrészen pedig nem lehetett egyebet építeni, mint egy nagy kaszárnyát.

A pesti Dunapart szabályozását már kezdet óta elvakultan úgy folytatták és végezték, hogy a part perspektíváját tönkre tegyék. Erős hajlással görbül, és szépségét végig nézni nem lehet. Csak egy-egy darab tűnik föl, és csak a budai partban lehet igazán gyönyörködni.

A lánchídnak régi eszthetikai joga, hogy a budai hídfőnél rendezzék a vároldalt. Az alagút nem eszthetikai, hanem csak forgalmi megoldás. A plánok meg is kezdődtek, mióta Erzsébet királyné szobráról van szó és oly nagy összegek állnak rendelkezésre. Ám jó, hogy Erzsébet királyné szobrának se első, se második pályázata nem sikerült. Azóta a felfogásban szembe-tűnő a változás. Ma már fölmerült az a gondolat is, hogy a főváros e gyönyörű pontja talán fentartandó volna egy nagy nemzeti eszme vagy emlék kifejezésére. Budapestnek erre a helyére a nemzeti történelem tart számot, talán nem most mindjárt, talán még be sem következett esemény számára, de akármikor. Itt szabadon kell hagyni e gyönyörű helyet egy igazi nemzeti eszme dicsőítésére.

Az örök női eszmény.

Irta: Szász Zoltán.

Nemrég történt, hogy egy budapesti nagy pénzintézet vezérigazgatója alapítványt tett az Akadémiánál, melynek kamatait az örök női eszmény-kultuszát szolgáló irodalmi műveknek szánta. Nem nyit időszakilag kiírandó pályázatot, hanem hagyja, hogy a rendes irodalmi termelés létrehozza azokat az alkotásokat, melyeket aztán az Akadémia pályabírái ebből a szempontból a kitüntetésre érdemesnek fognak találni. S hogy kétség ne legyen aziránt, mit tart a gazdag alapító örök női eszménynek, meg is említ néhány irodalmi alkotást, melyekben ő ezt az ideált megvalósulva látja: Vörösmarty Szép Ilonkáját, Dickens Copperfield-beli Ágnesét és Gyulai Pál «Éjféli látogatás»-ának sírból visszajáró anya-alakját.

Tagadhatatlan, hogy amily kevésbé képviselik ezek a nőnemű fantázia-születtek azt a, ha nem is örök, de ezidőszertársadalmi fejlődésünk számára különösen szükséges női eszményt, melynek megrajzolása valóban nemes és kitüntetésre érdemes írói feladat, ép oly jól vannak megválogatva az akadémia világfelfogása s különösen nemi etikája szempontjából. Mert ha a hivatalos tudomány mandarinjai konzervatívek és félénkek még a természettudomány terén is s mindenütt sokáig küzdöttek a darwinizmus s küzdenek ma is a spencerizmus ellen, az erkölcsi tudományok, a társadalmi jelenségek terén majdnem legtöbb esetben a legsötétebb nyárspolgárság alapján állanak. Ennek az ismeret-területnek pedig legkényesebb, a mandarinság által legjobban elsáncolt szakasza a nemi élet erkölce, a férfi viszonya a nőhöz s így az ideális nő kérdése is. Azt várni tehát, hogy egy akadémia valóban a mai női eszményt hirdető műveket részesítsen kegyében s az alapító által előírt szellemtől eltérőleg ítélkezzék, dőreség volna. Ép ezért bizonyos, hogy ennek az alapítványnak megint nem lesz semmi irodalomfejlesztő értéke, mivel újat nem mondó, sablonos, alsórendű munkákat fog megaranýozni. Búcsúzni lehetne tehát az egész ügytől, ha egy ily tévesen és maradi szellemben felfogott női ideál gondolata nem idézné fel okvetlenül a kérdést, hogy: milyen hát a legmodernebb, ma leg-támogatásra méltóbb, irodalmilag legaktuálisabb női eszmény?

Mert tudni kell, hogy örök női eszmény nincs, ellenben múló és egymás mellett fennálló, az uralkodó társadalmi berendezkedés és az egyes nők személyi jellege szerint igen sok

van. Barbár népeknél az uralkodó női eszmény majdnem kizárólag testi sajátságok gyűjteménye: azaz szorosabb értelemben vett női eszmény nincs. Ebből a barbár felfogásból, mely a nőt árúciikknek, vagy zsákmánynak tekinti, mi már kinőtünk: nálunk van a nőnek már némi erkölcsi egyénisége s így ideálja is, csak hogy ezt az ideált a férfi, s a nő megkérdése nélkül írta elő. Minél jobb hitvessé és anyává lenni, ez a mai erkölcs szerint minden nő egyedüli kötelessége. Azt jelenti ez, hogy a nőnek alá kell rendelnie magát a nemi élet mai uralkodó, egyedül erkölcsös formájának, a házasságnak s eszményét okvetlen egy férj árnyékában eltöltött egyéniségtelen, lelkiileg kiskorú egzsisztálásban kell hogy lássa. Ez a férfiak mai női ideálja.

S tegyük hozzá, hogy a nők túlnyomó részéé is. Mert való igaz, hogy a legtöbb nő egyáltalában nem érzi járomnak a házasságot, nem vágyik egyénisége kifejtésére s Ibsen Norája, aki becsapta maga mögött a gyermekeitől, férjétől elválasztó otthoni kaput, hogy kint, az élet viharában a szabadságot, a lelki ön-nevelést megkezdje, számukra bolondnak vagy elvetemedettnek tűnik fel. Ez azonban nem bizonyítja még a házasság intézményének dogma-erejű áldásosságát s a hitvesi hűség meg anyai kötelesség megsértésének föltétlen erkölcs-telenségét. A hárem legtöbb lakója nem vágyik ki a többnejűségből s nem tartja maga számára megalázónak, hogy a férje nyílt, bevallott vásár alapján bírja őt s a mohamedán államoknál még alacsonyabb fejlődési fokú társadalmak női szintén boldogak állnak be a vásárlójuk, vagy elrablójuk igavonó állatjának. Egy török Nora valószínűleg csak olyan férfihez akarna feleségül menni, akinek nincs más felesége s mihelyt egy feleség-társ kerülne melléje a hárembe, rögtön otthagyná az urát. A mohamedán nyárspolgárok pedig azt mondanák reá, hogy örült, vagy elvetemedett.

A női erkölcs s így véle a nő eszménye, tehát nagyon változó s ép oly kevéssé lehet örök női eszményről beszélni, mint abszolút erkölcsről. Igaz, hogy a mi nemi életünk a többi többnejűség alapján álló, vagy még alacsonyabb fokú társadalmakéhoz képest elég nemes és áldásos s egy visszazüllés a hárem-rendszerbe, a nő lefokozása egy tiszta szülő- vagy kéjgéppé vészes hanyatlás volna, csak hogy ez a fölényünk minden más társadalom nemi rendjével szemben még nem bizonyítja a miénknek tökéletességét, javításra nem szoruló örök-érvényességét. Pedig az uralkodó erkölcs és a hivatalos tudomány meg irodalom ezt vallja s minden továbbfejlesztését a mai nemi erkölcsnek egy magasabbrendű nemi élet, a szabad szerelem

felé bűnös törekvésnek bélyegez. Főleg pedig ha ez a törekvés a nők számára igyekszik megszerezni a szabad szerelem jogát. Mert hisz a természettől úgylis többnejű férfi nem mondott le a szabad szerelemről s ma is úzi.

A legaktuálisabb, legirodalmibb női eszmény tehát ez a házasság mai erkölcsi egyedárúsága s a vele egybefüggő női nevelés, kötelező házasság-előtti szűzesség s egyéniség-feladó férj-uralom-tűrés ellen lázadó magasabbrendű nő! Hogy ilyen alak valóságban még csak igen kevés számban jár közöttünk, sőt hogy egy csomó karrikatúrája el is riaszt tőle, az nem fontos. Az se lényeges, hogy a legtöbb nő számára a szabad szerelem egy-kettőre való behozatala nem csak hogy nem áldás, de egyszerűen csapás volna, mivel ez a férfit megszabadítaná az elvirult hitves és a gyermekek gyakran nagyon is kedve ellen való eltartása alól. Mert nem változtat ez azon a tényen, hogy a legnemesebb, legtámogatásra méltóbb irodalmi irány épp ennek az új típusnak a felkarolója, hanem csak azt jelenti, hogy nemcsak a házasság egy túlhaladandó intézmény, hanem az, ami fenntartja, a mai egész gazdasági rend is az. A míg ez nem változik meg, a míg a nő gazdasági önállósága elé temérdek törvény és főleg társadalmi előítélet tornyosul, addig a szabad szerelem a férfiaknak a mostaninál még szabadabb paráználkodását jelentené. Ha azonban a nemi élet fejlődését csak az egész társadalmi fejlődés egyik részének tekintjük, akkor természetszerűvé válik a szabad szerelem egykori, persze még kései elérkezése s akkori áldásossága.

Nem mondom tehát, hogy az ellátást nyújtó házasságokban élő, egyéniségtelen tucat-feleségek s a Szép Ilonka szerű szende szüzek, akik az első, szerencsétlen szerelem tüzetől elhervadnak s meg se kísértik öntudatos, egyéni életet élni, nem tiszteletreméltó jelenségek. Ilyen nők valószínűleg mindig lesznek az eljövendő magasabbrendűek mellett, a mint ma is az ember mellett vannak majmok és még alsóbbrendű állatok. Ezt a tömeg-női ideált azonban nem kell a szépirodalomnak, különösen a legmagasabb, akadémiai elismerésekre hivatottaknak felmagasztosítani. Az ily babérra érdemes íróknak a jövőbe kell nézni s az új, alakuló ember-típusok és erkölcsi törvények számára tisztítani az utat.

Egyáltalában: látni kell, hogy a társadalom folyó, fejlődő állapotú s nem megmerevedett. Hogy nem szabad lopni, ez egy igen derék erkölcsi elv s nem is lehet társadalmat elképzelni, melyben ne legyen érvényes. Csakhogy ez már az elemi iskolai erkölcs-oktatásba be van kebelezve s ép ezért egyáltalában nem szükséges, hogy a legnagyobb köl-

tők érette műveikben lándzsát törjenek, míg viszont a küzdelem a mai tőke munkás-kizsákmányló hajlama ellen, épen mert még alig talált hivatott állami szervre, a szabad, nemes érzésű íróhoz méltó téma. Pedig itt is áll az a tény, hogy hasonlíthatatlanul több emberre nézve bír jelentőséggel a lopástól eltiltó parancsolat, mint a kizsákmányolás megbélyegzése, mivel az előbbi törvény sok millió szegény rendben tartására, az utóbbi cselekedet csak néhány ezer gazdag megpuhítására törekszik.

Igen, a miképen a tűzföldi vadak, vagy még a mi társadalmaink legalsóbb rétegei számára is igen üdvös eszmény a tíz parancsolatot követő ember, úgy egy mohamedán társadalom, vagy akár a mi vadházasságos és prostitúciós proletárságunk számára is az egyszerű, egyedül hitvesi és anyai kötelmeire gondoló nő elég magas ideal! Sőt nem lévén kizárva, hogy az ember keletkezésének történelemelőtti esete újra ismétlődik, megtörténhetik, hogy az ausztrália-néger ideál lesz az emberré-válásra hivatott majom-faj számára. Dőre volna azonban ez a majom-faj, ha nem gondolná meg, hogy az ausztrália-négeren felül is még vannak fejlődési fokok s így ideálok is, s ép ily dőre az az akadémikus világ-felfogás is, mely nem látja, hogy a mai nyárspolgár-asszony sok asszony számára lehet ugyan ideál, de sem nem az örök, sem nem a legfontosabb eszmény.

A legfontosabb eszmény a legmagasabb fejlődési fok eszménye. A nemi élet terén ez a szabad szerelem, mely a házasságot már tökéletlennek, feszesnek, károsnak érző legmagasabbrendű emberek eszménye. Ez az ideál egy egyéniséggel bíró, gazdaságilag önálló, lelkileg nagykoru nő képét mutatja azok számára, akik szeretnek megvalósulásának korán, a távoli jövő, a holnapután valószínű alakulásán elmerengeni. Ennek a jövőnek s ennek az eljövendő nőnek megrajzolása és utjának egyengetése az igazi s legmagasabb kitüntetésre érdemes irodalmi feladat. A mily érdemes azonban, ép oly bizonyos, hogy megoldásának megkísérlői nem fognak részesülni akadémiai babérokban. Mert az akadémia a fennálló társadalmi rend képviselője az irodalomban és tudományban. Az ujat mondók természetsszerűleg ellenségei s ellenök nemcsak azáltal küzd, hogy nem veszi őket észre, hanem értéktelen, ócska sablonokat és véleményeket variáló művek és írók előtérbetolásával. A legujabb alapítvány kamataiból is ilyen termékeket fog megkoszoruzni. A magasabbrendű női, a modern női ideál hirdetői pedig valószínűleg igazi ideálisták lesznek, akiknek a pénzügyi igazgatókhoz és akadémikusokhoz igen kevés közülük lesz.

* A szerkesztő nincs egy véleményen e cikkel, de a «Jövendő» ismert elvénél fogva közreadja.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

Új fordítás az orosz eredetiből.

47.

- Hány mértföld az ?
- Micsoda, felség ?
- Dürensteinből Kremsbe ?
- Három és fél mértföld, felség !
- A franciák megtisztították a bal partot ?
- Amint futárjaink jelentették, éjszakának idején tutajon keltek át az utolsó franciák a folyón.
- Elég volt a muníció Kremsben ?
- Munícióból nem volt elég ... ?
- ▲ császár belevágott a szavába:
- Hány órákor esett el Schmitt tábornok ... ?
- Hét órákor, azt hiszem ...
- Hét órákor ! Nagyon szomorú ! Nagyon szomorú !
- ▲ császár megköszönte a jelentést, és meghajtotta magát.

André herceg elhagyta a szobát, amire rögtön körülvették udvari emberek. Minden oldalról barátságos tekintetet látott és barátságos szavakat hallott. A szárnysegéd szemére vetette, amiért nem a palotában szállt meg és saját lakását ajánlotta föl neki. A hadügyminiszter hozzá lépett és szerencsét kívánt neki a harmad osztályú Mária-Terézia-rendhez, amelyet a császár kegyeskedett számára juttatni. Egy kamarás meghívta a császárné ő felségéhez, egy főhercegnő is kívánta látni. Nem tudta, hogy kinek feleljen előbb és néhány pillanatba tellett, míg gondolatait összegyűjthette.

Teljes ellentétben Bilibin állításával, örömmel fogadták az általa hozott hirt. Hálaadó istentisztelet megtartását határozták el. Kutusov a Mária-Terézia-rend nagykeresztjét kapta meg és az egész hadseregben osztottak szét kitüntetések. Bolkonszkit minden oldalról meghívták, úgy hogy az egész reggelt osztrák méltóságok látogatásával töltötte el. E látogatások után, délután öt óra felé, gondolataiban már megszövegezve atyjához a történelekről szóló levelet — tért vissza Bilibinhez.

Bilibin elébe jött. Örökké nyugodt arca fölindulást árukt el.

— Non, non, avonez que c'est charmant, szólt, *cette histoire du pont de Thabor* (a Bécs melletti híd) Ils l'ont passé sans coup férir.

André herceg nem értett ebből semmit.

— Miről van szó? — kérdezte.

— Arról, hogy a franciák átvonultak a hídon, amelyet Auersperg védett és hogy a hidat nem röptették a levegőbe, úgy hogy Murat most Brünn felé tart és ma vagy holnap itt lesz.

— Hogyan itt? De hát miért nem robbantották fel a hidat, ha már aláaknázták?

— Hallgasson csak ide! A franciák Bécsbe értek. Másnap, azaz tegnap, Musat, Lannes és Beliard tábornok lóra ülnek és a hídhoz tartanak. (Jegyezze meg most, hogy mind a három gascognesi!) — Uraim, szólt az egyik, önök tudják, hogy a Thabor-hídat aláaknázták és hogy előtte ott van a borzasztó hídfő és 15000 ember azzal a parancscsal, hogy röptse a levegőbe a hidat és hogy minket ne bocsássonak át a tulsó partra. De a mi császárunknak jól esnek, ha a hídát elfoglalnók. Lovagoljunk át mi hárman és foglaljuk el a hidat. — «Lovagoljunk át!» hagyja helybe a másik kettő. Ők átlavagolnak, elfoglalják a hidat, átvezetik az egész sereget és most ellenünk és a ti visszavonuló utatok ellen menetelnek.

— Ne tréfáljon! — szólt André herceg szomorúan.

— Nem tréfálok, — folytatta Bilibin. — Mi sem igazabb és szomorúbb, mint ez. Azok az urak egyesegyedül jönnek a hídhoz és fehérkendőt lobogtatnak. Hangoztatják, hogy fegyverszünet van, és ők, a tábornokok jönnek, hogy Auersperg herceggel tárgyaljanak. A szolgálattévő tiszt engedi őket a tête du pont-ra. Elmesélnék neki ezerféle gascogne-i csinyt, azt mondják, hogy a háborúnak vége, Ferenc császár találkozót tűzött ki Napoleonnal, ők maguk Auersperg herceget akarták látni és ezerféle hasonló gasconáda. A tiszt jelentést tétet Auerspergnek. Az urak ölelgetik a tiszteket, tréfálnak velük, ráülnek az ágyukra és ezalatt, teljesen észrevétlenül átmegy a hídon egy francia zászlóalj, a gyújtóanyaggal telt zsákokat a vízbe dobják és a tête du pont felé tart. Végre maga a tábornok, a mi kedves Auersperg hercegünk «von Mauthern» jelenik meg. «Kedves ellenség! Virága az osztrák haderőnek, hőse a török háborúknak! A gyilkolásnak immár vége, kezét nyújthatunk egymásnak... Napoleon császár ég a vágytól, hogy Auersperg herceget megismerhesse!» Röviden szólva, ezek az urak, akik nem hiába

gascogneiek, úgy elhalmozzák Auersperget szép szavakkal, ő meg annyira el van ragadtatva a francia tábornok között és közte keletkezett bizalmas viszonytól, elvakítva Murat köpönyegétől és forgójától, qu'il ne voit que de feu, et oublie celui qu'il devait faire, faire sur l'ennemi. A francia zászlóalj a hídfőnek ront neki, beszögezi az ágyúkat és a híd az övék.

... De a legszebb a dologban, — folytatja, — hogy az őrmester, aki annál az ágyúnál állt, amelylyel az akna és a híd fölrobantására a jelt kellett volna megadni, hogy ez az őrmester, amint látja, hogy a franciák a hidat megrohanják, tüzelni akart. Kannes a keblére borúl. Az őrmester, aki nyilván okosabb volt, mint a tábornoka, Auersperghez lép és mondja: Herceg, hisz önt megcsalják, látja a franciákat! ? ... Murat látja, hogy a játék elveszett, ha szóhoz juttatja az őrmestert. Tettetett csodálkozással (mint igazi gascognei) fordul Auersperg herceghez: «Nem ismerem itt föl a világhírű osztrák katonai fegyelmet! — kiáltja. — Ön megengedi egy altisztnek, hogy így beszéljen önnel!» — C'est genial! Le prince d'Auersperg ce qu'que d'honneur et fait mettre le sergent aux arrêts. Non, mais arruez que c'est charmant toute cette histoire du pont de Thabor. Ce n'est ni bêtise, ni lâcheté ...

— C'est trahison peut-être! — mondta André herceg.

— Non plus. Cela met la cour dans le trop mauvais draps, — folytatta Bilibin. Ce n'est ni trahison, ni lâcheté, ni betiol; c'est comme à Ulm ... — Úgy látszott, mintha valamin gondolkoznék, mintha a megfelelő kifejezést keresné: C'est ... c'est du Mack. Nous sommes mackés! — fejezte be végül, abban a tudatban, hogy csinált egy jó viccet, egy viccet, amely megteszi majd a körútját. A homlokán keletkezett ráncok elsimultak és könnyedén mosolyogva nézte a körmeit.

— Hová megy most ön? — kérdezte hirtelen, amint André herceg fölemelkedett, hogy szobájába menjen.

— El akarok menni.

— Hová?

— A hadsereghez!

— Őszintén és mint jó barát szólok önhöz. Itélje meg önmaga! Hová és minek akar ön elmenni, holott itt is maradhat? Valamelyik a kettő közül eshetik meg önön: (most meg a bal halántékán vonta össze ráncait) vagy nem éri el a hadsereget a békekötés előtt, vagy pedig ön is osztozni fog a Kutusov seregének csatavesztésében és gyalázatában.

Folytatjuk.

Lapokról — írókról.

Mikszáth karácsonyi novellája.

Mikszáth Kálmán két helyen is kitűzte a karácsonyi ajándékot, amit az olvasóközönségnek juttatott: az ünnep előtt való napon az Ujság tárcarovatában, karácsony estéjére pedig a Vasárnapi Ujság díszes albumában, harmadiknak itt vagyunk mi, hogy miután ott olvashattuk a novellát, szóljunk róla, aminthogy egy kellemes találkozás emlékéről beszél az ember. És miért is ne mondanók el, mily jól esett visszakanyarodnunk vele Filtsik uram hazájába, ahonnan Mikszáth legszebb dolgait hozta és mennyi gyönyörűséggel lettünk még inkább adósai Mikszáth bájos és gyöngéd humorának, amely akkor a legteljesebb, mikor a gyermeki lélek kultuszával van kapcsolatban? Mert ujságkolumnákon jelent meg? Vajjon a kritikának csak a tizenhatodrétköteteket szabad észrevennie és az elismerés hangtalanul menjen el az Érték mellett, ha ez nem a különnyomat formájában jelenik meg? Bizonyos, hogy a kritika nem irodalmi érdem-szalagok osztogatása, különösen pedig nem az Mikszáth Kálmánnal szemben, aki régóta túlnőtt azon a fokon, ameddig a szorgalmi-jegyek, előmeneteli osztályzatok és vizsgakitüntetések adományozása elérhet; de viszont az sem merítheti ki funkcióját, hogy közvetítő legyen az író és a közönség között és olvasókat verbuváljon az író műve számára, különösen pedig nem, ha Mikszáthról van szó, mert neki ugyancsak nincs erre szüksége. A kritika egyszerűen annak a benyomásnak a kifejezése, amit valamely munka egy olvasóra tett, aki véletlenül abban a helyzetben van, hogy nyomtatásban is szólhat, nagyobb nyilvánosság előtt, semmint amekkoráig az előszóval való társalgás elhat és ha vele rangmegerősítés, meg olvasó-toborzás jár, ez csak

mellőkkövetkezmény, mely a kritikus iránt való bizalomnak, de nem a kritikának a lapjára tartozik. Ezen csak az olvasmányról való számot-adásnak van helye és miért esnék ki ez alól, ami ujságlapban jelent meg? A kritikának mindenüvé magával kell vinnie a Jó és a Szép izlés után való szomjúságát, csak éppen a hírlapok előtt kellene sarkon fordulnia? Különösen, mikor a könyv egyre kevesebb lesz és a hírlap egyre jobban magába olvasztja mindazt, ami irodalom, annyira, hogy maholnap nem is lesz másutt található. Néhány év előtt, mikor még Gyulai Pál mondta a Kisfaludy-társaság elnöki megnyitót, állandó műsorszám volt az ezen való kesergés; de nem helyesebb és igazságosabb-e, ha az általános elítélés helyett inkább följegyezzük, ami előnyöset ez a változás hozott? Az irodalom lealacsonyodásának gáncsa helyett a hírlapok fölemelkedését és hogy például Mikszáth karácsonyi novellája, ha mint ujságcikk jelent is meg, többet nyom, mint igen tisztességes szerzők akárhány terjedelmes kötete, amelynek kiállításában minden megvan, hogy hosszú élettel kacérkodjék. Aminthogy Mikszáth legbecsesebb tulajdonságai ékesítik is ezt a történetet, melyben az író gyermekkorá egyik kedves emberének, a gyermekek hív szolgájának és pártfogójának emlékét újítja meg: a tökéletes egyszerűség, mely csupa bensőségnek hat; a csillámló humor, melyre mély reflexet vet a megindulás melege; a lyrai közlékenység, melylyel az író mintegy bizalmasává teszi olvasóját; a rajz tisztasága és a biztos körvonalozás, amely életelevenné teszi a megemlékezés alakjait és a látszólagos mesterkéletlenség, mely elfedezi, mennyire a művészi kiszámítás vezeti Mikszáth tollát, hanem csak ennek az eredményét adja, úgy, ahogy legelőnyösebb. Akik olvastuk, hálásak vagyunk érte és nincs az a kritikai nagyralátás, mely kevésbe vehetné; hanem ellenkezőleg: tartozó kötelesség, hogy vallomást tegyünk élvezetünk teljességéről.

Minden új magyar, vagy idegen nyelvű könyv kapható Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai) cs. és kir. udvari könyvkereskedésében Budapesten.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

A soványítókúrák bírálata.

A nők között egyre veszedelmesebb mérveket ölt az erőszakos lesoványodás rögeszméje. Azt hisszük, hasznos munkát végzünk, mikor ezzel a társadalmi kinövással szemben állást foglalunk.

Tesszük azt pedig olyaténképen, hogy Magyarország és a külföld legkiválóbb orvosaihoz és higienikusaihoz, de több szociologus- és morál-statisztikushoz is kérdést intézünk ebben a tárgyban, és a beérkezendő válaszok értékesebbjeit e rovatban közöljük. Szívesen helyet adunk azonban a közönség köréből jövő felszólalásoknak is.

A tudósok elé terjesztett kérdés, a melyet ime a nagyközönségnek is elbírálása alá bocsátunk, így hangzik:

A «Jöveendő» szerkesztősége Önt nagybecsű közreműködésre kéri fel, egy szerintünk nem kicsinylendő jelentőségű kérdés tisztázásában.

Arról van szó, hogy a nők között mindinkább terjedő és laikus véleményünk szerint veszedelmes divatot: a lesoványodást célzó étrendi és erőművi eljárasmódokat szakavatott férfiak elbírálása alá bocsássuk.

Tény ugyanis, hogy napjainkban a divat nem elégszik meg a testet többé-kevésbé

takaró ruha-szövetek anyagi és alaki változtatgatásával, hanem a «variatio delectat» elve kiterjesztődött magára a szervezetet alkotó testrészekre is.

A kozmetika, ez az ezredéves múltú «tudomány» pedig nem is éri be többé azzal, hogy a test bőrfelületének, a fej és arc szőrzetének, a körmöknek, szóval a felhámképleteknek színét, összeállítását, illetőleg formáját variálja, hanem mélyebben fekvő és az életre fontosabb szerveket is uralma alá von.

Manapság divat a soványság. Más szóval: divatba jött a bőr alatti zsírszövetnek mesterséges sorvasztása, csökkentése.

Valósággal kétségbe esik az az asszony, a ki észre veszi, hogy formái nem dicsekesznek azzal az angolos «svelte»-séggel, a mely nélkül a mai ruha- és kalapdivathoz, — mint ők mondják — lehetetlen alkalmazkodni.

Sietnek is azonnal a masseuse-höz, a kozmetika szakorvosához, a svéd, német és egyéb «természet»-gyógyászhoz, hogy tanácsot kérjenek a lesoványodás kivitelének mikéntjét illetőleg. Azután nekifognak a megerőltető kérekpározásnak, megkezdik a kínzó éhezést és szomjazást, maszíroztatják magukat a végkimerülésig és boldogok, ha

sikerült elérniük, hogy egészségétől duzzadó szervezetük — sovány, de egyuttal vérszegény és ideges organismussá változott, — a melyhez aztán jól áll a végtagokhoz szorosan odasimuló, szűk- (és a légzést, mozgást akadályozó) divatos ruha.

A természetes ész fellázad az ellen, hogy a divat az egészség rovására ennyire túltengjen. Lehetetlen, hogy a zsírszövetet, a melyről azt tanultuk az iskolában, hogy az az organismus fontos alkatrésze, mely betegség és kényszerü nélkülözés esetére tartalék-tápanyagot tart készenlétben, hogy ezt a szervet az egészség komoly veszélyeztetése nélkül lehessen úgy változtatni, vagy csökkenteni, a hogy azt a divatlap előírja.

De vannak itt egyéb szempontok is. A nők szervezetének épségben tartásáért nemcsak magának, hanem a jövő nemzedéknek s így a társadalomnak is felelős. Már pedig lehetséges, hogy az erőszakos lesoványodás károsan befolyásolja a nőnek az anyaságra való képességét, nemkülömben az esetleg világrahozott magzat életrevalóságát. Azt pedig eleve is valószínűnek tartjuk, hogy az az anya, aki mint fiatal asszony erővel lesoványodott, nem lesz képes táplálni a gyermekét, mert hogyan állhat felesleges tápszer az olyan egyén rendelkezésére, aki magától is megvonja a legszükségescbbet.

Magától értetődik, hogy a mi felfogásunk szerint sem érheti gáncs azokat, akik a női nemhez tartozók körében is fejleszteni óhajtják a testedzést és az izomerőt, a minthogy értelmes ember nem védheti komolyan az olyan életmódot, amely felesleges, sőt talán ártalmas elhízáshoz vezet. Ami célunk csak az, hogy a lesoványítási divat túlzásaival szálljunk szembe.

A kérdéssel szemben állást kell foglalnunk erkölcsi és aesthetikai szempontból is. Mi a magunk részéről immoralisnak tartjuk az «autolatriának» — a testimádásnak — azt a módját, amely ezen divatban megnyilatkozik és súlyos jelenségnek véljük, hogy még nem is olyan régen, csak félvilági hölgyek foglalkoztak hivatásszerűleg a testük divat szerinti formálásával: ma már a legjobb társaságbeliek is ugyanezt teszik.

Ami azt illeti — szépe az így szerzett soványság? — erre a felelet az egyéni ízlés szerint különböző lehet. De mi, akik magunkénak valljuk az aesthetika azon alaptételét, hogy szép csak az lehet, aminek célja és értelme is van, eleve valószínűtlennek tartjuk, hogy a bírálók többsége szépnek találjon olyan divatot, amelynek értelme nincs és egyedüli célja az, hogy a testet természetes formáiból kiforgassa.

Ez a «Jövendő» mostani álláspontja a kérdéssel szemben.

Ez az álláspont azonban lehet téves, lehet egy vagy más irányban túlzott. Nem alkalmas tehát arra, hogy autoritativ vélemény gyanánt imponáljon a nagyközönségnek. Ez a hatása csupán azon véleményeknek lehet meg, amelyek a tudomány legkiválóbbjainak felfogását tolmácsolják.

Jelen soraink célja tehát, hogy felkérjük Ont, méltóztassék ezen közérdeku enquete-ünket b. részvételével kitüntetni.

A kérdések, amelyekre vonatkozó b. válaszát indokaival együtt hozzánk juttatni kérjük, a következők:

Tapasztalta-e, hogynapjainkban a nők között divatossá vált a lesoványodásra való törekvés és hogy a nők e célt erőszakos eszközökkel is igyekeznek elérni? Ha igen, mi a véleménye a divatról, az egyéni egészség, a jövő nemzedék jóléte, az erkölcs és az aesthetika szempontjából?

Mi volna a teendő e divattal szemben?

Midőn még egyszer kifejezést adunk azon meggyőződésünknek, hogy ez az enquete mindenesetre hozzájárul egy

égető kérdés tisztázásához és eredménye nem is lesz hatás nélkül való, egyuttal előre is köszönetet mondunk az abban való közreműködésért. Fogadja stb.

A «Jövedő» szerkesztősége.

A meteorok száma.

Nekünk a meteor vajmi ritka és vajmi különleges dolog; de nem így a csillagásznak. Ők, mint minden égi dologban, itt is milliókkal számolnak. Az észak-amerikai Lowell-obszervatorium csillagásza: See, azt közli, hogy azokon az éjszakákon, melyeket a távcső végénél töltött, átlag minden éjjel öt meteort számolt meg, melyek a látótér keresztül szeltek. E látótér nagyságát az egész Földet körül fogó tér nagyságához arányítva: úgy számít, hogy minden éjjel átlag 600 millió meteor jut a Föld légkörébe, ami egy egész nap, vagyis 24 óra alatt 1200 milliónak felel meg. És vannak csillagászok, akik azt mondják, hogy ez a szám még mögötte marad a valóságnak!

Az olvasóhoz. A ki most fáradozik azon, hogy lakását lehetőleg ízlésesen és mégis olcsón rendezze be, keresse meg ez ujság hirdetési részében N e m e s és L e n g y e l asztalos és kárpitos cég hirdetését. E kiváló fővárosi cég (Kecskeméti-utca 6., I.) bármily stilusú bútorokban és kárpitos munkákban bőséges választékot tart.

Amatőröknek. Műkedvelő fotografusok olvassák el e számunkban W a n a u s J ó z s e f fényképészeti készülékek raktárának (Deák Ferenc-utca 19. sz.) hirdetését. Gyári áron találják e megbízható üzletben a fényképészethez szükséges összes cikkeket.

Új év elsejével új előfizetést nyitunk a «Jövendő»-re

havi	---	---	---	1 korona
negyedévi	---	---	---	3 «
félévi	---	---	---	6 «
évi	---	---	---	12 koronával.

A rendes előfizetők a második félév után, mert az előfizetés egy csekély összeggel nagyobb, mintha egyenként van módjuk vásárolni a «Jövendő»-t, kárpótlásul egy érdekesen kiállított külön kötetet kapnak, amely könyvárusi forgalomba nem kerül és csak a «Jövendő» előfizetői által szerezhető meg. E kötet Bródy Sándor «Színésznők» című új könyve.

Kérjük az előfizetés mihamarabb való megújítását, közvetlenül a mellékelt utalványon, vagy akármelyik könyvkereskedő vagy újságelárusító útján.

Régi és új előfizetők a «Jövendő» első évfolyamának 10 kötetét, ízléses könyvtartóba kötve: 20 korona helyett tizenkét koronáért kapják meg és ez összeget négykoronás, negyed évenként esedékes részletekben is fizethetik, ellenben a gyűjteményt a megrendelés után azonnal bérmentve megkapják.

Tisztelettel

a «Jövendő» kiadóhivatala
Budapest, Honvéd-utca 10.

A szerkesztő közlései. Erdős Renée «Kleopatra» című verses regénye hosszabb munka, folytatásokban közöljük.

Incertus. Költői vénája van, csak a technikája fogyatékos. — N. S., Nagykanizsa. Még nem kiforrott munka. — H. Á., Bpest. Ingadozó verselés, pedig ötlete van. — M. A. Ugyanebben a hibában szenved. — Pilipenda. Alkalom adtán kiadjuk. Az eredetit alig. — S. Z., Bpest. Szárnypróbálgatásnak elég ügyes, de a közlésre még nem érett. — Lángbagoly. Bizony nem vállaljuk érte a felelősséget. — Mi az élet? — Nagyon is elvont bölcselkedés. Ha még valami aktuálitáshoz fűződne, de így száraz kissé. — F. O. A «Jugend»-ben olvasunk ilyesfélét. Mi nem kultiváljuk ezt a műfajt.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő.
Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.
A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

≡ IRODALOM. ≡

MEGRENDELÉSI FELHIVÁS KORONGHI LIPPICH ELEK KÖLTEMÉNYEI-re

a «Jövendő» előfizetői részére.

KORONGHI LIPPICH ELEK költeményei a magyar irodalomban páratlanul álló művészi díszszel, kötetben jelentek meg a PALLAS irodalmi és nyomdai részvénytársaság (V. ker., Honvéd-utca 10.) kiadásában. A kötet írójának magasröptű, bensőséggel teli, szép költeményeiben két évtized óta gyönyörködik a művelt olvasó-közönség s e költemények eszményi tartalma és alakja annyira megihlette két kiváló művészünk: KRIESCH Aladárt és NAGY Sándort, hogy művészi izlésük és tudásuk egész tárházát kiaknázták a gazdag színpompájú versek illusztrálására.

E kötet művészeti díszai és gyönyörű rajzai a Nemzeti Szalon 1903. évi rajzkiállításán állami díjjal való kitüntetésben részesültek. — A képek összes eredeti példányait az Orsz. m. kir. Iparművészeti Múzeum vásárolta meg. — A kötet művészeti részének a beosztása a következő:

a bekötési táblát rajzolta Kriesch Aladár,
 a kötet béllés-papirosát rajzolta Nagy Sándor,
 a «Sappho»-ciklus képeit és keret-díszait rajzolta Kriesch Aladár,
 a «Mesék» ciklusának képeit és keret-díszait rajzolta Nagy Sándor,
 az «Énekek» ciklusának képeit és keret-díszait rajzolta Kriesch Aladár,
 az «Emlékek» ciklusának képeit és keret-díszait rajzolta Nagy Sándor.

A könyv művészeti díszítését intézte Czákó Elemér, az Orsz. m. kir. Iparművészeti Múzeum könyvtárnoka.

E kötet már művészeti újszerűségénél fogva is eseménye lesz az idei könyvpiacnak s bizonyára óriási feltűnést fog kelteni a külföldön is, hol a magyar reprodukív művészet, iparművészet és főleg a modern nyomdai technika nagy diadalát fogja hirdetni. Az albumszerű nagy díszkötetből a kötött példány ára 16 korona, a fűzött példány ára 12 korona. A kötet minden könyvkereskedésben kapható, vagy közvetlenül a Pallas irodalmi és nyomdai részvénytársaságnál (V., Honvédutca 10. szám) rendelhető meg.

Tisztelettel kérjük a «Jövendő» előfizetőit és barátait, hogy e szép munka terjesztésében közreműködni sziveskedjenek.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre hat korona.

Szerkesztőség és
hivatal: Honvéd-
Telefon-szám: 3

Megjelenik minden vasárnap.
Ezenkívül rendkívüli kiadásban.
Minden szám: 20 fillér.

Ára **20** fillér.

PALLAS
IRODALMI és NYOMDAI
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
BUDAPEST,
V., HONVÉD-U. 10. és KÁLMÁN-U. 2.
SAJÁT HÁZ.

Harminczkét géppel (kétszínnyom-
variabilis körforgógéppel, gyors-
kal, amerikai sajtókkal), a legfejle-
technika minden eszközével fels-
modern nyomda. — Saját befűző-
galvanoplastika, könyvkötészet. Kö-
kiadóhivatal. Papíráru gyár.

JÖVENDŐ

Szerkeszti

Bródy Sándor

Főmunkatárs:

Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:

Heltai Jenő

MAGY. AKADEMIAI
KÖNYVTÁRA

Megjelenik minden vasárnap.

Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

TARTALOM:

Mezei Ernő: Az Ugronizmus. — Meddig tart az obstrukció? — Heltai Jenő: Willy. — Sz. Z.: Ügyvéd-gyilkosság. — Bródy Sándor: A király fia. — Melius: A német szociáldemokrácia újéve. — Erdős Renée: Kleopatra. — Eötvös-esték. — Brandes György: Bolondok mágnesa. — Herman Ottó: Az én édes anyám. — Fofanov: Álmodtam... Ámor és a hetaera. — Molnár Ferenc: Rózsák egy síron. — A pápa és a nők. — Matild hercegnő. — Tolstoj Leó: Háború és béke. — Molnár Ferenc: Márkus Géza rajza. — r.: Új nemzedék. — Természettudomány. Benedetti páncélja. A chronophon. A londoni kód. — A szerkesztő közlései. — Írók torzképcsarnoka. Szomaházy István. Nagy Endre rajza.

Kiadóhivatal

Honvéd-u. 10.

Ára

20

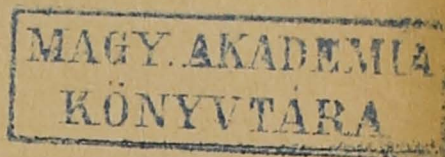
fillér.

Egy hónapra

Egy korona.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Az ugronizmus.

Az bizonyos, hogy ezidőszerint az Ugron-párt vonja magára a közfigyelmet. Még csak nem is pusztán az ország közfigyelmét, hanem az egész világot. Az bizony, ahol csak újságokat olvasnak az emberek, akár kerek latin, akár hegyes gót, vagy cikornyás görög, szláv betűzéssel, sőt ha héber jegyekkel, vagy japáni ékirással vannak is nyomtatva: mindenütt a legélénkebb kíváncsisággal kérdezhetik, kik azok az ugronisták, akik kis csoport létükre eddig még soha és sehol elő nem fordult módon megkötik a magyar alkotmányosság kerekeit és megakasztják a törvényhozás legszükségesebb tevékenységét? A külföldet nagyon közvetlenül érdekli ez a kérdés. Kik azok az obstrukciós Mohikánok, kik még mindig megakadályozzák azt, hogy az osztrák-magyar katonai nagyhatalom a maga normális újoncilletékéhez jusson; nem kevésbé azt is, hogy a külfölddel való kereskedelmi viszonyaink szerződéses rendezésére a törvényhozási előfeltételek létre jöjjenek?

Hát kik és mik igazán ezek az ugronisták, akik — kerekszámban beszélve — éppen egy tucatnyi állománynyal szoktak már három országgyűlésen át felvonulni a parlamenti porondra? Kis számuknál fogva idáig nem igen sorolták őket az önálló parlamenti tényezők közé és a közvélemény nagy része máig sincs tisztában az ő tulajdonképi jellegökkel. Még a nevök is meghatározhatatlan, mert Ugron, a «nagy pártalkotó», kívül áll a pártköteléken.

Rendesen úgy ítélik meg őket, mint a függetlenségi eszmeáramlatnak klerikális színezetű elágazását és sokan azt hiszik, hogy az egyházpolitikai harcok idején fölmerült különbségek választották el őket a függetlenségi párt liberális zömétől. Pedig az ugronista irányzat már jóval az egyházpolitikai reformok előtt ki volt alakulva, külön pártszervezetet is teremtett, anélkül, hogy hozzája a klerikálizmus gyanúja tapadt volna. A klerikális hajlandóság és az ultramontán jelszavak agitatorius felhasználása ma már ugyan szintén egyik jellemző vonása az ugronizmusnak, de ez csak amolyan erős só, mely az összeköttetések és vegyrokonságok változatos keresése közben ivódott beléje. Van ma közöttük hamisítatlan klerikális is, de voltak és vannak közöttük olyanok, kik az egyházpolitikai reformokat helyeselték.

Egész más szempontból kell őket és a régi függetlenségi párthoz való viszonyukat nézni. Nem egyszerűen a klerikálizmus magyar nemzeti-színű zuávjai ők, akik a pápai tiara dicsőségeért harcolnának, de nem is ódonfajta regényes kurucok, akik a modern parlamenti élet keretébe nem tudnának beleilleszkedni. Akik az ugronizmust megalkották, voltakép a legmodernebb szellemek, annyira modernek, hogy a parlamentáris rendszert is első sorban a hatalmi és gazdasági érdekek, mondhatnók az üzleti érdekek mértéke szerint becsülik meg. Taktikusok mindenekfölött, minden hájjal megkent politikusok, akik a «művelt europäerség» semmi kifogásának nincsenek híjával. Téved, szörnyen téved a «Pester Lloyd», amikor az ő mindhalálig obstrukciós magyarkodásukat olybá tünteti föl, mintha néhai Patay és Csanády bá' uraimék összittyá hagyományainak visszaütése volna. Az ő politikájuk delejtúje mindenkor éppen az ellenkező sark felé lengett. Amikor másfél évtizeddel ezelőtt a nagy függetlenségi pártból kiváltak, a «Pester Lloyd» és az egész félhivatalos kar őket nevezték a szélsőbal államiérfiúi elemeinek, megtették őket — okos «politikai értelmiségnek», melyet józan megfontolás és az alkotó munka vágya vezérelnek és ezért nem is maradhattak a közjogi ellenzékiség meddő sivatagán.

Most persze másképp beszélnek. Amit a félhivatalosok

akkor mindent kiegyenlítő gyönyörű szivárványnak néztek, az ime most igazi szörnyű kárhozatnak bizonyul. De nem lehet azt mondani, hogy az ugronizmus akkori dicsőített államférfúsága és mai obstrukciós dühöngése között nincs meg a természetes kapcsolat, a logikai folyamatos fejlődés. Nem átalakulás történt itt, legfőlebb egy kis elvadulás, amit a taktikai számításaikban való örökös csalódás, kísérleteik és kísértéseik sokszoros megghiusulása eléggé megmagyarázhatnak. Mikor először váltak ki a nagy függetlenségi pártból, tulajdonkép az az új látóhatár hatott rájuk, melyet Tisza Kálmán bukása a politikai világban föltárt. A sok nagy tehetség a mérsékelt ellenzéken és a függetlenségi párton, akik Tisza Kálmán uralma ellen tizenöt éven át egyre szenvedélyesebb harcot folytattak, mind úgy érezték, hogy a hatalom öröksége immár számukra is megnyílt. A hosszú harc közben rájuk szállott a kor dere, lelkes ambíciójukat is megfogta a hatalom ígérete. Természetes, türelmetlenséggel látták az idő múlását. Semmi kétség, hogy Ugront és közelebbi társait már 1890 óta a «minisztrábilis» érettség ingere unszolta; örökös vezércsillaguk a kormányhatalom megszerzése lett. Ez a lélekállapot érthető és jogosult volt Apponyi híveinél, kiket elvileg alig lehet megkülönböztetni a kormánypárttól; de belső meghasonlást jelentett mindenkire nézve, ki a függetlenségi párthoz tartozott. Mert a függetlenségi eszmék hagyományos programját csak úgy lehet alkotmányos úton győzelemre juttatni, ha mindig van olyan párt, mely a nép hitét az eszményi iránt épen föntartja és következetes munkával, a propaganda meg nem szünő hatásaival, vagy a kedvező körülmények segítségével, magának a parlamenti többség biztos, állandó hatalmát és elveinek megvalósítására a helyes kormányzati és törvényhozói fölszerelést megszerzi. E helyett az Ugronpárti politika vezéreszméjévé vált, hogy más pártokkal való koalícióban, és ehhez mérten a megkülönböztető elvek háttérbe szorításával a kormányhatalmat kell mindenképen megkaparítani. Ez köpönyegnek igen nagy, még sem elég nagy arra, hogy a lólábat eltakarja. Bizonyos, hogy ezen az úton

a függetlenségi párt csak megismételné Tisza Kálmán hírhedt jerikói hadműveletét, mely a fúziós elvfeladáshoz vezetett. A függetlenségi párt elvi törekvése nem zárhatja azonban ki, hogy más pártok oly törekvéseit támogassa, melyek saját elvi irányzatába beillenek, más pártnak hatalomra jutását is elősegítse akkor, ha azt várhatja, hogy ezzel saját elve beteljesüléséhez egy lépéssel közelebb juthat. De az ugronista politikusoknak szemében ez a felfogás nyilván nagyon önzetlen.

A hatalomra való jutásnak ez a kérdése választja el igazában az Ugron-pártot a Kossuth-párttól — elméletileg. Mert gyakorlatilag úgy áll a dolog, hogy ez a kicsi pártocska sehogysem tudja taktikai célját megközelíteni. Az ok nyilvánvaló: éppen a pártnak ez a liliput volta. Tisza Kálmán sikeresen kényszeríthette bele a többséget olyan fúzióba, mely a hatalmat kezébe adta, mert a Deák-párt bomlása idején elég hatalmas táborral rendelkezett, hogy ellenségnek félelmetes, szövetségesnek nagyon becses legyen. Az Ugron-pártnak valamennyi általános választásban a nemzet sohasem juttatott többet az obligát tucatnál, úgy hogy önálló jelentőségre, a politikai konstellációkat befolyásoló parlamenti hatalommá nem vergődhetett. A politikai érvényesülést nem keresheti más módon, minthogy Tisza Kálmán hajdani balközépi altatásainak utánzásával a függetlenségi párt nagy vizében usztassa meg lélekfogó hálóját. Nyilván csak ezért történik, hogy ez a pártocska állandóan függetlenségi cégért és jelszavakat használ, függetlenségi programot hirdet, noha maga Ugron Gábor már szilágy-somlyói választási beszédében lemondott a közjogi harc álláspontjáról. Ez a makacs, szünet nélkül megismételt lélekhalászás: ez az Ugron-párt és Kossuth-párt egymásközi viszonyának egész története.

A lélekhalászásnak furfangosnál furfangosabb koncepcióit láttuk az egyházpolitikai harc idején, amikor az Ugron-párt illiberális irányzatát a függetlenségi pártba való visszatéréssel gondolta jobban megoldhatni; láttuk a Bánffy-kormány ellen szervezett sikeres obstrukcióban, melyet minden irányban a maguk javára igyekeztek értékesíteni,

láttuk leginkább az utolsó időben, ennek az egy év óta folyó obstrukcionális éposznak különös változatai közben, amelynek megindítását ott az Ugronista politikusok hevesen ellenezték, hogy végül utolsóknak maradva, a jogos nemzeti ellenállást eszeveszett rugaszkodássá torzítsák. Hogy ezt a szívós, kitartó taktikai igyekezetet a Kossuth-párt irányában megbírják, nincs rajta mit csodálkozni; az Ugron-párt vezérletében a machiavellizmus összes iskoláit megjárta politikai talentumok vannak együtt, ellenben a Kossuth-párton, mely természetesen a nép naiv lelkesedéséből meríti erejét, mindig bőven akadnak nagyralátó fanfaronok, vagy kezdetleges, a fogalmak erősebb disztingválására képtelen, csak jelszavak után induló elmék, hogy olyanokról ne is szóljunk, akik tisztán a mandátum elnyerhetéseért öltötték fel a függetlenségi jelmezt. Mégis ezek a taktikai kísérletek soha tartós eredményt nem hoztak. Még a mostani oly nehéz obstrukcióban is, mely a válságos rázkódások egész sorozatát zúdította a pártra és kétszer készítette lemondásra a párt vezérét, Kossuth Ferencet, még most is a párt nagy hivatásának fegyelmező tudata elég erősnek bizonyult arra, hogy az Ugron-párti csábítások ellenében áthatlan magas falat emeljen. Az ugronisták válogatott csoportja most is csak jól szervezett táborka, melynek a hadserege nincs megteremtve. Úttörők, akik ott rekedtek az erdő közepén, míg mögöttük a megtört utat befujja a szél, hogy a nyomaikat követők már rájuk sem akadhatnak.

Szó sincs róla, kissé keserves helyzet. Meglátszik a taktikai csoporton, hogy már desperátus hangulat vesz rajtuk erőt. De azért senkise nézze őket mindenre elszánt hősöknek, vagy beszámíthatlan képzelődőknek. A furfangos számítás és a ravasz spekuláció ördöge nem alszik bennök. Hogy mit akarnak még most elérni az örök mozdonyá berendezett obstrukcióval, amikor legjobban tudják, hogy elvi vívmányra többé kilátás nincsen, azt is tisztán látják, hogy vállalkozásuknak kockázata nemcsak az alkotmány biztossága, de egyeseknek és családoknak közvetlen szenvedése. Ah, hisz az elvi vívmány sohasem volt az ő obstruk-

cionális gépezetöknek hajtó ereje, ő előttük első sorban a személyes cél, egy kedvökre való kormányváltás lebegett, és azt hihetik, hogy ez a cél — talán éppen az általános kimerültség miatt és a békeért meghozott nagy áldozatok után — most biztosabban elérhető, mint azelőtt. De még ha ez a személyes cél is tűnő délibábnak bizonyul, ott van végső számításokul, hogy legalább a Kossuth-párt ellenzéki működését megbéníthatják, a pártszervezetben új zavarokat okozhatnak és talán a párt hitelét az országban is rongálhatják.

Ez persze finom választási spekulációk előzménye lenne. Valóban, joggal tetszhetik szomorúnak, ha egy párt veszedelmes tűzvészt szít, csak azért, hogy mellette a maga kis csuprát megfőzhesse.

Mezei Ernő.

MEDDIG TART AZ OBSTRUKCIÓ? Nőe bárkájában bizonyára nem volt annyiszor szó az özönvíz végéről, mint a hányszor naponta elhangzik most a kérdés: meddig tart még az obstrukció? Bajos is a dolog végét kiszámítani. Mégis, hogy a kérdésre némi világosság derüljön, egyik munkatársunk maga elé idézte egyik-másik politikusunk szellemét s a velük folytatott beszélgetéseket a következő interwiewekben közli le:

Széll Kálmán.

Most, hogy rátértek az általam megkezdett passzív rezisztencia útjára, úgy felelhetek a kérdésre: addig fog tartani, amíg velem tartott volna. Minthogy pedig az én passzív rezisztenciám megszakítása és a Tisza Istváné közt öt teljes hónap múlt el, az obstrukció mindenesetre öt hónappal későbbben fog végződni, mintha én maradtam volna miniszterelnök. Most nincs annyi időm, hogy részletes adatokkal igazoljam önnek ez állításomat, ámde hogy a közérdek — amelyet mindig mindenekfölött állónak tartottam — kárt ne szenvedjen, forduljon hozzám legközelebb rátóti magányomban — tán akkor, ha az obstrukció véget ért.

Khuen Héderváry Károly gróf.

— Lássá kérem! — szólt szeliden mosolyogva a volt bánus szelleme — én a magyar politikában csak az vagyok, amivel Tisza István eddig a legnagyobb sikerét aratta. A sza-

badelvű-párt elnöke előkelő idegennek tett meg s nagyon becsült utódomnak azután Körberre már csak aplikálni kellett ezt az új politikai fogalmat. Mindezeket csak azért bocsátottam előre, hogy ne várjon tőlem a kérdést illetőleg érdemleges feleletet. Ha a bennszülöttek nem tudják, honnan tudhatnám én: a Lloyd-klubbeli idegen, hogy mikor lesz vége az obstrukciónak? A helyzetnek csupán egy iránytűjét látom. Engem támadott Polónyi Géza és megbuktam, elszorúl hát a szívem, ha arra gondolok, hogy ezt a szegény Tisza Istvánt teljes erejéből támogatja. Én kérdezem öntől: mi fog ezzel a szegény Tisza Istvánnal történni?

Gróf Zichy János.

Meggyóonom önnek: a kérdés fölött ilyen formában nem gondolkodtam még. Engemet, ismeretes politikai irányzatom miatt, inkább az a kérdés kell, hogy érdekeljen: milyen eredménynyel fog végződni az obstrukció? És lássa, én bizalommal vagyok a jövő iránt. Különben pedig, mint vallási alapon gondolkodó politikus, szem előtt tartom a szentírás szavait: segíts magadon, megsegít az Isten. Ahogy beszéltem, úgy cselekszem.

Kossuth Ferenc.

Talán elég lesz önnek, ha nagynevű atyám tetteire hivatkozom. Meg fogja belőle érteni, hogy amint atyám megmenette a hazát, úgy én sem fogok késlekedni nyílt, egyenes és főképen határozott politikával küzdeni drága hazánk üdvéért. Bizonyos vagyok benne, hogy a nemzet respektálni fogja áldozatkészségemet s hallgatni fog intő szózatomra. Ezt az intő szózatot már Polónyi Géza, Barta Ödön és Komjáthy Béla, pártunk általam méltányolt derék tagjai már megfogalmazták. Ujabb intő szózat iránt, úgy vagyok értesülve, nem iratott be indítvány a pártkönyvbe.

Holló Lajos.

Ha azt mondanám önnek, hogy az obstrukciónak akkor lesz vége, a mikor a nemzet nyelvének jogát a parlamentben kivívtuk — ön méltán vethetné a szememre, hogy ezt már sokszor mondtam. En azonban, mint hazafi s mint lapom vezére, mégsem adhatok más feleletet. Kisértse meg azonban ismételni a kérdést lapom kiadóhivatali főnökénél. De — egy jó tanácsot adok önnek — ne tegye fel előtte a kérdést ilyen ridegen. Intézze talán a kérdést hozzá olyan formán, hogy bizonyos demokratikus bizalmasság legyen benne.

Willy.

Irta: Heltai Jenő.

Willy, a különös és titokzatos Gautiers-Villars, aki történettudósból és zenekritikusból lett «notre grand pornographe national» — ahogy őt a *Vie Parisienne* tréfás büszkeséggel nevezte — tehát ez a Willy újvra megint költött egy regényt, és egy kis újévi malaccal ajándékozta meg a művelt világot. Ez a művelt világ, amely ma már átkozottul blazirt, Willyt azzal a megnyugvással veszi a kezébe, hogy legalább egy-két olyan gazságot fog benne találni, amiről eddig sejtelve sem volt. Willy tényleg nagy mester abban, hogy az élet apró kínjait és becstelenségeit, amelyeken valamennyien keresztülmentünk és amelyekről szégyenkezve hallgatunk, az apró piszkokat és kényelmetlenségeket a legszemléltetőbb és a legcinikusabb módon állítsa elénk. Szemtelenül józan és fölháborítóan szemtelen megfigyelő, aki mindenkit ott csíp meg, ahol legjobban fáj neki. Mintha művészi ambíciójának egy jelentékeny része az volna, hogy az emberek, akik mulatnak az írásain, egyúttal meg is pukkadjanak, mihelyt arra a pontra jutnak, ami rájuk vonatkozik. Semmiféle gyöngédség semmi iránt, se elnézés, se kimélet, se lírai ellágyulás — fagyasztó hidegség, gógös fölény, a veséig ható gúny, ez az a mód, amelylyel Willy az embereket kezeli. Még a saját alakjaihoz se kedves, az egy Claudine kivételével. Ebbe csaknem szerelmes volt, megírta négy különböző állapotban és lenyűzött róla minden lehető és lehetetlen bört. Hogy így belenyúlt az élet piszkába és a legkicsinyesebb és a legközönségesebb események történetirójává szegődött, a szerelem és az azzal kapcsolatos életműveletek intím tüneteinek szentelte a legnagyobb figyelmet és az e körül kinálkozó kómikumot fesztette a legvégső határig. Ezért talán kevesebb van benne a pornografusból, mint általában hiszik, disznóságai bár nagyszabásúak, de egyszerűek, nem színezi és nem használja ki őket, csak úgy félvállról odaveti. Igaz, hogy a fél vállával annyit vet oda, hogy más közönséges ember két vállal is alig

bírja el. Új regénye «La Môme Picrate» méltán sorakozik a kitűnő író egyéb disznóságai mellé, sőt talán valamennyi elődjénél fürgébben és élesebben visít. A Willy utolsó-előtti regénye, a «Maitresse du Prince Jean» álmatag lovagregény ehhez képest, bár ezt a könyvet az a Párisban nem közönséges kitüntetés ajánlja, hogy szerzőjét a közerkölcsiséggel való feszült viszonya miatt pörbe is fogták. Willyt fölmentették, jeles és nevezetes tanúk vallották, hogy Willy komoly író, magára a tiszta és légies Maeterlinkre is történt hivatkozás, aki Willyt «veritable poète emu»-nek minősítette. Mégis Willy, mintha egyre távolodnék e kitűnő írók nyilatkozatától és attól a Willytől, akinek a Claudine első kötetében mutatkozott. Itt igazán valaki és poéta volt, a szentimentális és perverz kis iskolás leány új, eredeti és élő típusát sok leleménnyel, ötlettel és bájjal rajzolta meg. A «Claudine à l'Ecole» egyebekben is finom munka, jól megszerkesztve, sok művészettel megírva. Üde és friss a hangja, az előadása ötletes, merész, a romlottságnak és cinizmusnak bár nem szelíd, de kellemes parfümjével itatott. Itt Willy új, eredeti, önálló embernek látszott, aki más szemmel néz és más hangon beszél, mint az a jelentéktelen átlag, amely ma Franciaország regényeit írja. A poéta azonban lassankint kiveszett belőle, hogy mindinkább helyet adjon a rosszmájú embernek, a szatirikusnak és egy kicsit a szatírnak. A többi Claudine-kötetben itt-ott még fölcsillan egy kis melegség, de ez is lépésről-lépésre — mint Willy mondaná: Claudine-ról-Claudinera fogy. A Claudine-témák kiapadtával Willy végleg elrúgott magától minden poézist, a kritikus és a történetíró kegyetlenségével gázolván le mindazt, ami bennünk: féltett emlék, szép álm, édes és szemérmes vágy. Kritikáját annyira nem tudja lenyelni, hogy élő emberekre is kiterjeszti és ezeket a szegény vértanúkat egyszerűen a becsületes nevükön nevezvén, hülyéknek és gazembereknek bélyegezi őket.

Amikor Octave Mirbeau az ő hírhedt szobaleány-naplóját megírta, az emberek ámúlva néztek egymásra. Miért írta ezt a könyvet? És végre megtudták az okát: azért, hogy egy csomó ember mérgeződjék. Bourget, Lemaitre, Ohnet, Coppée, — ezekről olyanokat írt, hogy belekékültek. Willy nem támad

olyan brutális erővel, mint Mirbeau, de az ő támadása alkalmasint még jobban fáj. Mert Mirbeaunak legalább vannak politikai és irodalmi ellenségei, akiket a küzdelem hevében gázol keresztül, Willy a saját fenséges szeszélye szerint sérteget jobbra-balra, minden epéjét ráöntvén arra a szerencsétlenre, akit kivégzésre kiszemelt és aki rendesen a szerényebb és ismeretlenebb verebek közül való.

Mindezekből az is látszik már, hogy Willy újabban föl aprózza és elkicsinyeskedni a dolgait. Most már beéri egy hihetetlenül sovány mesével, amelyet agyonrészletez. Egy vörös fonállal, amelyet teliaggat egy csomó jó vagy rossz élccel, elmés vagy kevésbé elmés megjegyzéssel, a fölszisszenésig találó lelki vagy külsőségbeli megfigyeléssel és mindenekfölött a szójátékok kétségbeejtő tömegével. Ahogy búcsút mondott a művészi munkának, a stílusa is egyre léhább és pongyolább lett: mondat és szótöredékekből, pontokból, fölkiáltó, záró- és gondolatjegyekből senki sem fogyaszt annyit a francia litteraturában, mint ő. Új szókat és szó-összetételeket csinál, néha erőszakosan, mindenképpen affectáltan, folytonosan rébuszokat adván föl még a francia olvasónak is. A legelrontottabb és legromlottabb francia nyelven ír, de hát erre a kényszerűség vitte rá, mi egyebet választhatott volna a témáihoz?

És mégis, mindezek után, minden fogyatékoságával: Willynél élvezetesebb és eredetibb francia író ma alig van. Ennek a becsstelen és romlott világnak az írója ő, a leghaszontalanabb és a legelevenebb. Mintája az irodalmi csirkefogónak, aki minden rosszat tud: árulkodik, rágalmaz, állatokat és emberket kínoz, kofákkal veszekszik, ekvipázsokat kővel meghajigál, előkelő dámákat zavarba hoz és végigszemtelenkedik a világon. Benne él a legközönségesebb életben, azt lesi meg és azt rajzolja le vérengző jókedvvel, a legközvetlenebb közelségből és a mából merítvén minden anyagát és minden mondanivalóját. Hogy vissza fog-e térni valaha a történelmi tanulmányaihoz, az — tekintve, hogy az «Un mariage de Louis XV» csak ezer példányban, a Claudine-ok viszont csaknem félmillió példányban keltek el — legalább is kétséges. De hogy a ma történelméhez Willy adja a legintimebb adatokat, az csaknem bizonyos.

Ügyvéd-gyilkosság.

Frivol elfogultságnak tűnjék bár fel, én mégis már most enyhítő körülményként ajánlom a nagyikindai gyilkosok fölött majdan ítélkező bírák figyelmébe azt a tényt, hogy az áldozat ügyvéd volt. Nem azt jelenti ez, hogy az ügyvéd alsórendűbb ember, mint a többi s épp ezért élete sem oly értékes, mint más emberfiáé, hanem mivel az ügyvédség a köztudatban mint egy kegyetlen, cinikus foglalkozás szerepel s épp ezért űzőit a műveletlenek szemében, a közhiedelem rabjai előtt valóban az ártalmas, kiirtandó fenevad hírébe hozza. A műveletlen, alsórendű ember tehát tényleg azt hiszi, hogy az ügyvéd rosszabb ember mint a többi s így vele szemben az erkölcs parancsai nem oly kötelezőek, mint a többivel szemben. Már pedig minden olyan tévhit, mely egy társadalmi előítéletből fakad, melyet az egyénben környezete fejleszt ki, fontos enyhítő körülménye a belőle fakadó bűnténynek. Ily esetekben főbűnös a társadalom, mely az előítéletet termelte s a tényleges tettes ennek az előítéletnek áldozata. Ezt, azt hiszem, minden okos ügyvéd megérti és aláírja.

Kétségtelenül bűnös és lelkiismeretlen az az általánosítás, mely néhány, sőt valljuk be, sok lelketlen ügyvéd szociális vérengzései folytán tigrisekké bélyegzi az egész ügyvédséget s benne az ártatlan jogi laikusok bárány-nyájának foglalkozásszerű dúvadjait látja. Mert az ügyvédség nem hogy ártalmas és fölösleges, ellenkezőleg, ideális formájában igen nemes s igen szükséges foglalkozás. Az ügyvéd egy jog-kereskedő, aki a saját eszközkel jogos érdekeiknek érvényesülést kereső emberek számára megmutatja az érvényesülés felé vezető utat. Épp ezért nem rosszhiszeműség még az se, mikor az ügyvéd nyilvánvalólag vétkes, vagy igazságtalan igyekezetű ember vezetőjéül szegődik: mert ha a vétek nyilvánvaló is, az nem nyilvánvaló, melyik törvény-tétel mily erősséggel alkalmazandó reá s ha egy jogot kereső igyekezet teljes célhozjutása jogtalan is, lehet, hogy van benne némi elősegítendő igazság. Egy rablógyilkost védeni sem okvetlen rosszhiszeműség, mert a rablógyilkos rémes büntetést érdemel bár, joga van viszont arra is, hogy a bűnének éppen megfelelő fokban jusson ki neki a rémesség. Mivel pedig a törvény tételei tág teret hagynak a bírói ítélkezésnek s nem bizonyos, hogy a bíró ennek a térnek éppen kellő pontján, a büntetés megfelelő mértékénél áll meg, éppen az igazság érdekében nemes és szép feladat

öt reá segíteni erre a pontra. Röviden: annak a modern jogszolgáltatási elvnek, hogy minden jogi esetet individualizálni kell, az ügy igen fontos és szükséges eszköze. Tisztelet tehát a jó ügyvédnek.

A sablonizáló irott jog s a finom egyéni különbségeket is mérlegelő, esetről-esetre megállapítandó igazság közti harcot, az igazság érdekében vezetni azonban nem nagyon hálás s nagyon nehéz feladat. Nem csak bölcsesség, de önzetlenség kell hozzá, a két, talán legritkább földi dolog tehát. Ideális ügyvéd épp ezért egyáltalában nincs. Sőt ennek az eszménynek a magassága oly nagy, hogy fájdalom, a legtöbb ügyvéd egyáltalában nem is törekszik feléje. Mivel sejtik, hogy az igazság nagyon nehezen megállapítható, a jog viszont nagyon könnyen csavarható, inkább a praktikus ügyvéd típusát választják eszményül. Az emberek legnagyobb része pedig nemcsak, hogy nem lévén bölcsész, az igazság szempontjából, de jogismerő sem lévén, még a tételes jog szempontjából se tudja az ügyvéd munkáját ellenőrizni. Ez aztán hallatlan biztosságot kölcsönöz az ügyvédnek s még a rossz hajlam hiányában is kifejleszti belőle az embernyúzó. Ez a magyarázata annak, hogy aránylag az ügyvédek között tényleg több a rossz ember, mint a többi szellemi pályák emberei közt. A rossz emberek eme nagy hányada az oka aztán az egész ügyvédséget hibásan általánosító, nem éppen hízelgő köztudatnak.

Különben Eremit, a ragadozó ügyvéden kívül egy más, nem kevésbé kártékony szociális fenevad, a ragadozó pénz-ember típusa is volt. Takarékpénztári igazgató volt Nagy-Kikindán s akit mint ügyvéd nem forgatott ki a vagyonából, annak nyakát szegte mint pénzügyi igazgató. Egész utcák, óriási birtokok jutottak így a kezére, végül pedig a nagystilú szélhámosság rendes pályabére: a mandátum. Mindmáig nem tudtuk, hogy volt egy Eremit nevű egyén a képviselőházban, hogy azonban ez a típus ott van, ott nyüzsög, az a mi közéleti viszonyainknál fogva régi, immár magától értetődő tudomásunk. Aki anyagiilag kezében tart egy egész választókerületet, az nálunk ki is nevezetheti magát képviselőnek. Olykor rabló ősöktől öröklött birtokok biztosítják ezt a helyet a képviselőházban, olykor egyházfők nevezik ki a hatalmuk alatt levő választók szavazata által a nekik kedves képviselőt, olykor közvetlen, egyéni parvenú-stréberség visz az arrivéság első fő-állomására: a tisztelt Házba. Főúr, főpap, kapitálista — a mai társadalmi rend e három hatalom-kisajátítója számára mindig nyitva az út a törvényhozásba. Hogy képzelhető tehát olyan törvényhozás, mely ezt a társadalmi rendet igazságosabbá akarná tenni? Szász Zoltán.

A király fia.

Erkölcstajza.

Írta: Bródy Sándor.

2.

Ő fenségének legutolsó szerelme — hony soít qui mal y pense — egyszerűen és röviden egy halott volt. Bizonyos kellemes szenvedés zsibongatta e miatt, mosolygott a lehetetlen vágyakozások nem elviselhetetlen terhe alatt, sőt gyerekkorában abbahagyott naplóját is előkerestette, írni akart bele. Arról akart írni, hogy észrevett egy udvarhölgyet, egyikét ama büszke, ambiciózus lényeknek, akik éjjel-nappal vállfűzőben járnak, ragyogók, célszerűtlenek és merevek, mint az arannyal, vagy ezüsttel himzett liliumok a királyi trónszékeken, kárpitokon, oltárterítőkön és más egyéb templomi szentélyen. A király fia életre keltett egy ilyen liliumot. Egy jó, szeszélyes és szerencsés pillanatában sziveskedett abba életet lehelni. Mire, kevés vártatva, a nő végzett magával. Nagy panaszaival és nagy boldogságának bevallásával a leánya — mert nem volt több tizenhét évesnél — a rókavadászatok miatt nem közeledhetett ő fenségéhez, a levélírás sértette volna szemérmét és nem is akarta kiadni magát, meghalt tehát minden bővebb izenet nélkül, éppen csak annyit mondott a bizalmas komornájának, hogy ha még eljönne a királyfi, mondja meg neki:

— Nem akartam a fenségnek semmiféle alkalmatlanságot szerezni. Semmi szövődést. Ismerem jó szívét és tudom, gyötrődött volna, ha látja megaláztatásomat. Ha jön — Katty — mondja meg neki, de gyöngéden és vigyázatosan, szerettem őt és csak azt sajnálom, hogy szerelmem bizonyosságát sem magam nem láthatom, sem neki be nem mutathatom.

Ezzel a legszebb két tengerszínű szemre — amely büszkeséget és szemérmet fejezett ki e pillanatban is — lezáródott a legszebb és legfinomabb aranykeret és az úri hölgyet nemsokára elvitték az irhoni rég kiszikkadt családi sírboltba, mivel magyar nemes és nagyon ősi családból eredett és amint a vele történt kis epizódból is látható, nem volt anglikán, hanem katolikus.

A májusi természetben, testi és lelki fölindulásában: ő felsége e halottba szeretett bele. Hogy hazajött és ágyát kereste, de már koporsóját sem találta: bántani, izgatni, lázítani kezdte, nem a vád, hanem ama feladat lehetetlensége, hogy nincs mód és eset reá, ezzel a kis, ünnepies és tökéletes testü leánynyal találkozni többet. Amikor utoljára találkozott vele, a végén mutatta is. Mert emlékezett nyakára, amelynél szebbet még nem csókolt soha és emlékezni akart hangjára, de nem tudott. A fenség nem volt, semmi mód nem volt amolyan durva, heroikus természet: önanalízis, sőt képzelő erő foglaltatott nagy és kövér fejében, amelyben a caesari örület mint költői hangulat mutatkozott mostan. Nem akart belenyugodni abba, hogy a halál elvette tőle ezt a fiatal martalékot. Sírtörésre, mesterséges életrehozásra gondolt. Gondolatok, amelyek négy-ötszáz esztendőcske előtt valamelyik ősenek nagy kobakjában fogamzóttak és az övében jutottak öntudatra. Nagy játéka az emberi léleknek, Darwinra és Herbert Spencerre esküszöm, e tréfákban hiszek!

A király fia egy kissé meg is rémült magán és konzultált a családi orvos-professzorral, nem beteg-e ő, nincs-e valami kúrára szüksége? Az orvos nem értette meg a dolgot és összes tanácsa ez volt:

— Selfe gouvernemente, fenség, a nemzetnek szüksége van fenséged józanságára!

Jobb tanácscsal szolgált a királyfinak a felesége, mivel — tudni is illik — a fenségnek szép, okos és derék felesége, sőt kedves és erőteljes gyermekei is voltak. Az asszony, miután már kihallgatta, reá megharagudott és neki megbocsájtott és miután színtelen szemei

között két színes könnyet elmorzsolts — ki tudja kiért?!
— így szólt:

— Ne ijedjen meg, ez igen egyszerű ügy. Maga már szerelmes volt egyszer egy aranypénzen látható női fejbe. Emlékszik-e? Egy tizenhatodik századbéli ősanyjába. Házasságunk első esztendejében még mutatta nekem azt az aranyarcképet. (Mondhatom: kövér és kis szemű nőcske volt.) Mit rémüldözik, én nem féltem magát. És várom, mikor szeret bele egy tárgyba, egy templom oszlopkövébe, egy lehetetlen dologba. Igyon sok theát, hogy ne legyen oly kövér. Menjen kártyázni!

— Ez az!

És ő felsége különös szerelmi bánatában, hogy elcsendesedjék és talán még inkább azért, hogy jól kikártyázhassa magát és idegen pénzt láthasson: útra kelt Magyarország felé. És amíg közeledett a neki vad, nekünk pedig immár túlságosan is civilizált ország felé: a halott leányról való szenvedélyes képzelei mind halványodtak és mind erősebben fantáziált egy élő rabszolganőről, egy ismeretlen, alsórangú, egészen más típusú nőről, aki úgy néz föl reá, mint az, aki már holt, úgy, mint egy idegen istenre. Erős és gömbölyű térdével ezelőtt hogy lerogy és a gyűrűtlen, manicure-t nem látott kezeit a fenséges ajkához emeli: erről ábrándozott a király fia, amíg a szolgabírák és egyéb hatóságok, kimosdva, a szappantól fényes arccal és az előző estve szeszmérgezésétől apró szemekkel lesték és köszöntötték külön vonatát, amely meg sem állt, amíg Pestre nem ért.

Holott valaki a király fiát öntudatlanul, de nagyon nehezen és egészen biztosra várta. Egy műveletlen rabszolga-nő, aki már tizenegy éves korában — mert akkor már leány lett — arról ábrándozott, hogy egykor, legelőszörre, egy király, vagy legalább is a fia fogja megcsókolni a kezét. A kezét, amelyről, hajh, nagyon is sok a mondani-valóm! Fölizgat, boldog vagyok, hogy róla és arról, akihez tartozik: a koldus királynőről beszélhetek.

Folytatjuk.

A NÉMET SZOCIÁL-DEMOKRÁCIA ÚJÉVE.

(Berlini levél.) Kedvező auspiciumok közt kezdődik az új esztendő a német szociálistákra. Megerősödést hangoztatnak az egész vonalon s egy jelszó hallatszik mindenfelé: szervezkedni! Nem bizni a küzdelmet a nyers tömegekre; organizálni a munkás-osztályt. Ettől várja a szociál-demokrácia a kellő ellentálló képesség elnyerését, melylyel a munkás-osztályra gyakorolt nyomás ellen sikerrel szállhat szembe. Tömött sorokban küzdeni a napi helyzetért, a bérért, s zárt vonalban támadni az uralkodó osztály hatalmára, — ez a vonás jellemzi a jelen küzdelem taktikáját. Optimista hangok emelkednek a haladás felől, melyet az e téren már eddig is elért eredmények biztatónak tün-
tetnek fel. Erősödtek a harcolók, de a harc is kiélesedett. Hatalmas tőkeegyesülések történtek az elmúlt év folyamán. Nagy bankok egyesültek óriási vállalatokká; a nagy tőkével dolgozó elektromos ipar nagy lépésekben nyomult előre, s az év előrehaladtával mind több fuzió történt nagy iparvállalatok közt. A bankok tőkeereje emelkedett, ami nemcsak a pénz-
piacon, hanem az ipar minden terén éreztette hatását. A tőke szövetkezése folytán sokan a proletáriátus közé süllyedtek, akik azelőtt önálló emberek voltak. De mindez cseppet sem csökkenti a szociálisták bizalmát. Tisztán látják, hogy most állanak csak az igazi ütközet előtt, amelyhez képest az eddigiek csak könnyű előcsatározások voltak. Ők is a szervezkedésben koncentrálják minden erejüket. Legközelebbi programjuk: oktatni, felvilá-
gosítani, fegyelmezni, tömöríteni a munkásokat munkaágak szerint csoportosított szervezetekben.

A múlt év jelentős eseményeiből is erőt merítenek. A bérmozgalmak sűrűségét s eredményeit az ellentálló képesség fokozódásának bizonyítékául propagálják. Legnagyobb sztrájkja volt az esztendőnek a meráni takácsoké, melyet az egész munkásosztály rokonszenve kísért s amelyben 30—40 százaléknyi béremelést vívtak ki. Mialatt e sorokat írom, ugyancsak egy takács-sztrájk folyik Crimmitschau-ban a 10 órai munkaidőért.

A júniusi választások is emlékezetessé, sőt a küzdelem szempontjából korszakot jelentővé teszik a múlt évet. Még mindig tárgyalgatják annak eredményét, következményeit, tanulságait. 81 mandátumot kaptak benne a szociálisták s ha a többség nem erőszakoskodik, 125 hely jut számukra a parlamentben. Közel érzik immár az általános választói jog elnyerését, s ezzel a kizárólagos hatalom megszerzését és elérkezettnek látják az időt, melyben a sokszor szemükre vetett pusztító kritizáló álláspontjuk helyett a cselekvő politika terén kezdek meg programjuk megvalósítását.

Melius.

KLEOPATRA.

Lyrail regény.

Irta: Erdős Renée.

VI.

A kocsijukra rátaláltak
A pázsitos, hűs erdőszélen.
A kocsisuk az unalomtól
Szunyókált mélyen.

Körülöttük az esti csöndben
Arnyéka nőtt minden bokornak
S az ifjú szólt: «Édes szerelmem,
Nézd, nézd a holdat»! . . .

S egymásra néztek, mosolyogtak.

VII.

Most hova, merre? Tudja mit Cleó,
A városból mi szépen kiszökünk.
Az utczazaj, sok, hangos, durva szó:
Megrontaná mi titkos örömünk.
Az est holdas, világos, szép az ut,
Gyerünk, keressünk egy kicsiny falut.

«Jó, mond a lány, keressünk egy falut,
Csöndest, magányost és bújjunk el ott,
Nézzünk meg minden rácsos kis kaput,
És minden rozsmaringos ablakot.
S keressünk egy kis korcsmát valahol,
Mert én szörnyen éhes vagyok . . .»
Az ifjú megcsókolta ujjait
S nevetve szólt:
«Látod Cleó, te vagy a prózaibb».

VIII.

Csirke? Kérem. Rántott vagy paprikás?
 Asztali bor. Igen. Piros? Fehér?
 «Mindegy, mindegy.» Hal is van, kecsege.
 Parancsol? Pompás falusi kenyér!

A vendéglős csupa odaadás,
 A szeme, arcza, merő buzgalom.
 Egy Agnest? Kérem. Hé, fiú, ide!
 Nem, nem, bocsánat! Én magam hozom.

Mint egy tündér libeg ide s tova
 S pár percz alatt már áll a lakoma.

IX.

Levetette a tollas kalapot
 S evett, beszélgetett és kaczagott.

Ahogy a villát a kezébe fogta
 S a két sor foga megvillant ragyogva;

Ahogy hátra hajtotta a fejét
 S eltörte a kenyér felét,

Ahogy a bort szürcsölte ajka,
 Ahogy az almát átharapta;

S mindezt bizonyos játszi erélylyel:
 Az ifjú nézte gyönyörködve, kéjjel,

S gondolta titkon s felvillant szeme:
 «Úgy érzem, sok bajom lesz még vele.»

X.

Hogy vége volt az estebédnek
 És előállott a kocsi:
 Nekivágtak a holdas éjnek.

Szótlanul ültek, kéz a kézben
 S nézték az alvó kis falut
 S a sok virágos ablakot.

S jó kedve volt kocsisnak, lónak —
 Utánok zúgtak hangjai
 A friss Rákóczy-indulónak.

EÖTVÖS-ESTÉK. Szilveszter estéjén csöndes az egész kávéház. Ki-ki odahaza, vagy mulatságon van, csak a vajda asztala telt meg most is. A vajda jobb kedvű, mint valaha; az esztendő utólján belényul a múltba és egymásután szedgeti elő a szebbnél-szebb anekdotákat. Hívei, Perl Samu öcsém-mel az élükön, csöndes áhítattal hallgatják és észre sem veszik, hogy az ablak előtt vígan kurjongva, sűrű rajokban járnak a szilveszteri mulatozók.

A klarinétos.

... Veszprémi fiskus voltam (ma este minden anekdotám ezzel fog kezdődni) és egy napon beállított a cigányprímás a hivatalos szobámba.

— Instállom, tekintetes úr, van nekem egy klarinétosom, — az egész világon nincs több olyan klarinétos!

— Tudom, Jancsi fiam, hallottam elégszer. Akár ne is mondd nekem.

— Hát instállom, ez a klarinétos elmegy a bandától. Székesfejérvártt akar bandába állani.

— Kár érte. De ő bizonyosan tudja, hogy miért akar elmenni.

— Arra kérném a tekintetes urat, hogy tartsa vissza hivatalos erőszakkal. Majd leszolgálok ezt a szívességét.

— Hohó, Jancsi fiam, csakhogy nem megy ám az nálunk! Nincs erő, amivel valakit korlátozni lehetne a személyes szabadságában.

A primás bizalmasan hunyorgott:

— Dejszen, ha a tekintetes úr megcitálná és rárivallkodnék, mindjárt itt maradna! Tegye meg nekem ezt a szívességet, tekintetes úr! Majd lehegedülöm! Sohse kapok én ilyen klarinétost!

Jól van no! Megígértem neki, hogy beszélek a klarinétos fejével. De aztán eszembe jutott valami:

— Nézd csak, Jancsi fiam, tegyük föl, hogy itt marasztom erőszakkal a klarinétost. De mit csinálsz, ha szánt-szándékkal rosszul fújja majd a bandában? Mert azt rá nem parancsolhatom úgyse, hogy jól játszszen.

A primásnak kiragyogott az arca és bizakodva mondta:

— O, tekintetes úr, áttúl ne tessik filni. Há má jácscsik á csigány, ákkor nem jácscsik rossúl!

A rabvallató.

Meghozták az emberséges törvényt, hogy ezután nem szabad se bottal, se más egyéb testi fenyítéssel vallatni a rabot. Csak szép szóval szabad kivenni belőle, amit lehet.

Hát ezt a törvényt ugyancsak áldotta a vizsgálóbírónk, amint egy megátalkodott tolvaj került elébe. Ravasz fiatal legény volt, azt ugyan vallathatta szép szóval akármennyit. A legény egyre csak azt válaszolta:

— Nem tettem, kérem alássan! Ott se voltam sohase!

A bíró föl-alá járt és csak úgy dúlt-fúlt magában. Hej ha legalább csak nyakon törölhetné vagy kétszer az ipsét! Majd vallana akkor! De nem lehet ám. A törvény mégis csak törvény.

Egyszer aztán hirtelen megállott a sétálásban és rárivallott a legényre kegyetlenül.

— Voltál-e már Sziciliában?

A legény nagyot nézett. Azt se tudta, hogy mi az a «Szicilija»; falú-é, vagy város. De a bíró gyorsan rákiáltott még egyszer:

— Mondd, gazember, voltál-é Sziciliában?

A legény összerázkódott és sötét daccal válaszolta:

— Nem voltam.

— Hah! És miért nem voltál Sziciliában?

— Mert nem volt ott semmi keresni valóm se.

— Hah! Es miért nem volt semmi keresni valód Sziciliában?

— Mert azt se tudom, hogy merre van.

— Hah! És miért nem tudod, hogy merre van Szicilia?

A legény izzadni kezdett már. Tétovázva felelte:

— Mert sohse járok arrafelé.

— Hah! Es miért nem jársz Szicilia felé?

A legény összerázkódott, aztán fájdalmasan nyögte:

— Tekintetes bíró úr, inkább bevallok mindent, **csak** hagyjon már békén azzal a Szicilijával!

Az ember ára.

Osszeverekedett két mezőszentgyörgyi kanász és az egyik nagyon megtalálta ütni a másikat. Eltörött a karja; biz az örökké béna maradt az egyik kezére.

A veszprémi törvényszék elé kerültek mind a ketten és a bíró megkérdezte a sebesültet:

— Mondd csak, fiam, mennyi kártérítést igényelsz az eltörött karodért?

A legény csak nézett, nézett, de nem válaszolt. Nem értette tán ezt a cifra beszédet. A bíró megmagyarázta neki:

— Hát tudod, a társad, aki eltörte a karodat, köteles megfizetni a károdat. Már most csak mondd meg, hogy mennyi a károd?

A legény dacosan felelte:

— Semmise!

— Ejnye, hiszen eltörte a fél karodat, azon örökre nyomorék maradsz. Hát ez nem kár?

— Nem!

— Már hogy mondhatasz ilyet?

A legény büszkén mondta:

— Nem elég, hogy megütött, még meg is fizesse a bőrömet?... Ezt a szégyent már nem hagyom!

A német nyelv.

Veszprémben a kőművesek svábok voltak és ha magukban voltak az építő-állványon, mindig svábul beszéltek munkaközben.

Egy mezőszentgyörgyi magyar nagyon elbáméskodott rajtuk. Még a száját is eltátotta, úgy hallgatta őket. Megkérdeztem tőle:

— Mondja atyafi, tudja-é, hogy milyen nyelven beszélnek ezek?

Rám nézett és fejcsóválva mondta:

— Hallom, uram, hallom őket. Úgy beszélnek, mint a ludak... tán még meg is értik egymást!

Bölandok mágnese.

Irta: Brandes György.

Nagy élvezet tavasszal, amikor a rügyek fakadoznak, a vasuton a mezőkön keresztül utazni. Ötven métföldnyi területen át ezer meg ezer gyümölcsfa annyira telve van virágokkal, hogy azokon kívül majdnem mi sem látható. De nemcsak a gyümölcsfák virágoznak, hanem minden, ami csak a mezőn nő: a bokrok és a cserjék, a magnoliák, és nemcsak a számtalan kert gyümölcsfái, hanem azok is, melyek az utak szegélyén nőnek. A japánokra kell gondolnunk, kik Európa lakosai előtt már oly régen méltányolták a természet szépségeit; olyan ez, mintha száz meg száz tavaszi tájkép lebegne szemeink előtt. Hát még a cserfák félig kibontott lombjaikkal és a nyárfák ringó koronái, melyek világosabbak a legvilágosabb zöldnél. Mennyire felfrissítik azok a kedélyt, ha a komoly fenyveserdőket magunk mögött hagyjuk.

De nem élvezhetem nyugodtan a természet szépségeit. Úgy történt, hogy egy másik kritikus ült hozzám a kupéba, és ujságírói életének egy-egy érdekesebb történetét adta elő: mennyi zaklatást kellett eltűrnie, hány és hány ember ült a nyakán, hogy szivességeket csikarjon ki tőle stb. «Különlegességem», — szólott — «abban állt, hogy örültek, feltalálók és pártfogók mágnese voltam.»

«Három egymástól nagyon különböző kategória», szoltam én.

«Éppen nem; mert a feltalálók, felfedezők és pártfogók szintén örültek. Mások nem igen szoktak meglátogatni. Hallgassa csak meg például, hogy néhány hét előtt mi történt. Egy napon, hónalja alatt nagy mappával, igen csinos, komoly külsejű, jól ruházott ifjú tért be hozzám. «Fölfedezést tettem.» — Milyen fajtájút? — «Csillagászatit.» — Nem érték a csillagászathoz. — «Azt mindjárt gondoltam, de oly rendkívüli értelmességű ember, mint ön, bizonyára meg fog engem érteni.» — Nagyon megtisztelő rám nézve, de mért jön épp hozzám? — «Mivel kérni akarom, hogy felfedezésem diadalra juttatásában segítségemre legyen.» — Mi az ön félfedezése? — «Bebizonyitom, hogy Newton genialitása szélhámosság és egész világrendszere téves.» — Valóban! De hiszen Newton különben igen szolid cég, akihez nem lehet közel férni. — «Azt tudom; annál szükségesebb, hogy az a babonaszerű tisztelet, mely őt kör-

nyezi, véget érjen.» — Talán nem ismeretlen ön előtt, hogy a mi egész modern kulturánk Newtonra támaszkodik. — «Nem.» — Vagy nem akarja talán azt a régi nevetséges vádat felújítani, hogy Pascaltól lopta eszméit? Bizonyára tudni fogja, hogy azok a levelek, melyek ezt bizonyították, hamisítványok voltak. — «Semmi közöm azokhoz; azt bizonyítom be, hogy számításai egészen tévesek.» — Miért nem megy ezzel a csillagászat tanáraihoz, ha ön csillagász? — «Nem vagyok csillagász, hanem díszletfestő.» — Vagy úgy! De a jövőben astronomiával akar foglalkozni? — «Nem. Azt hiszem, hogy eleget tettem a tudományért, ha Newtont lelepleztem.» — Es miért nem megy a tanárokhoz? — «Mert félek, hogy örülnek fognak tartani.» — Velem szemben nem érzi ezt a félelmet? — «Nem. Sőt meg vagyok róla győződve, hogy barátai között vannak olyanok, kik meg tudják vizsgálni számításaimat, és ha majd ön megérzi, mily korszakalkotók azok, bizonyára mindent el fog követni, hogy nevemet híressé tegye.»

Megmutattam papirosait egy matematikusnak, ki azonnal tisztában volt azzal, hogy ez az ember örült, de mindamellett nem győzte esudálni éleselméjűségét, melyet minden örültsége mellett tanúsított.

A következő napon egy sovány, szőkehajú ifjú jelentkezett, elszavalta sorban a nevét, foglalkozását és más sajátságait és így szólt: «Felfedező vagyok!» — Kérem, foglaljon helyet. Szabad tudnom, mire vonatkozik felfedezése? — «A szerelemre!» — Férfi és nő között? — «Igen!» — Azt hittem, hogy ez irányban már minden fel van fedezve. — «Nem. Felismertem és ezen novella-gyűjteményemben kifejtettem, hogy a jegyeseknek jogukban áll mindazt megtenni, amit házastársak tesznek.» — Ez az egész? — «Azt hiszem, hogy ez elegendő, előttem senki sem bizonyította ezt be.» — Korszakalkotónak nem igen tartom felfedezését. Egészen újnak sem látszik. Nem gondolja-e, hogy némely jegyes már nyomára jött az ön felfedezésének? — «Mit sem tesz. Még senki nem fejezte ki ezt a gondolatot úgy, mint én.» — Távozott és egy csomag novellát hagyott hátra, melyek közeli vizsgálatra oly ártatlanoknak bizonyultak, mint a hígított tej. De nem is róla akartam beszélni, hanem azon sajátságos véletlenről, mely a következő reggelen egy hasonló jellegű harmadik látogatót küldött hozzám, úgy, hogy azt kellett hinnem: barátaim tréfás misztifikációjának vagyok az áldozata.

Egy alacsony, széles vállú, zömök ifjú lépett be hozzám, orrán szarúból készített pápaszemet viselt és miután helyet foglalt, így szólt: «Bátor voltam önt egy felfedezésem érdekében felkérni.»

— Mire vonatkozik? — «A szerelemre.» — Rámeresztettem azemeimet. Nagyon sajátságosnak tartottam az esetet. — Férfi és nő között? — «Igen. Felfedezésemet ezen iratban fejtettem ki és kérem önt, sziveskedjék átolvasni.» — Mi az ön felfedezése? — «Az, hogy a viszontszerelem oly fogalom, mely a valóságnak semmiképen sem felel meg. Ha valaki szerelmes valakibe, úgy az utóbbi semmi esetre nem szereti őt viszont, hanem csak megengedi, hogy szeressék. Ezt még eddig senki nem állapította meg. Az én felfedezésem. Mit szól hozzá? Nem egyezik meg teljesen az ön tapasztalataival?» — Az én tapasztalatom ez irányban majdnem nulla. — «Látom, hogy nem akar nyilatkozni. Elmondom önnek, miképen jutottam e felfedezéshez. Bizonyára hallott arról, ami köztem és egy fiatal leány között történt?» — Erélyesen ráztam a fejemet. — «Hogyan, nem? Vagy talán csak nem akarja bevallani. Nos tehát, hosszú időn át éltem egy leánynyal. Egy szép reggelen csomagol és minden bevezetés nélkül azt mondja: — Most megyek.» — És valóban elment? — «Elment és soha többé vissza nem jött. Fájt és boszantott a dolog, mert már nagyon hozzászoktam a leányhoz. Ekkor történt, hogy Drezdába utaztam.» (Úgy mondotta ezt, mintha Hannibál mondaná: «Ekkor történt, hogy átkeltem az Alpeseiken.») — Ön Drezdában volt? — «Hogyan, ön ezt nem tudta? Igen, Drezdában voltam; ott sokat töprenkedtem életem és sorsom fölött s egyáltalában az élet és a sors fölött. Ott történt a nagy felfedezés.» — Kérdező tekintetemre folytatta: — «Igen, a szerelemről szóló felfedezés. És (itt a kis pápaszemes gnóm teljes magasságában kiegyenesedett) azóta vaskézzelem kormányozom a nőket.» — Oly keményen? — «Oly szilárdan. Visszatértem Drezdából és régi kedvesemmel az utcán találkoztam. Egy hideg, közömbös tekintet s ő újból az enyém volt. Most az asszonyok elhalmoznak szerelmükkel. Először hidegvérrel ejtem őket bámulatba, majd megfontolt nyugodtsággal keltem fel érdeklődésüket és végül azzal hódítom meg őket, hogy éppenséggel nem törődöm velük.» — És azt hiszi, hogy ezen szer használata másoknál is hasonló eredménnyel járna? — «Kísérletet tehet saját magánál!» — válaszolta kegyesen. Megigazította pápaszemét és távozott. — «Igen, igen, határozottan az örültek mágnesének tartom magam», fejezte be utitársam csevegését és nagyot lélezett.

Ép egy cserfa-erdőn keresztül robogott vonatunk és a természet egészséges illata egy pillanatra elfelejtette velünk az emberiség betegségeit. Aztán így szólottam: «Azt hiszem, hogy azon vonzóerő, melyről ön beszélt, foglalkozásunk egy járuléka. Bármily esedásnak is

tűnjék fel önnek, engem hasonló dolgok érnek, mint önt. Felfedezők, feltalálók, mindenféle zsenik keresnek fel engem is. Gyakran már az ajtónál így szólnak: «Nem azért jövök önhöz, hogy megmondja, hogy zseni vagyok, azt úgy is tudom,» vagy a következő fordulatot adják gondolataiknak: «Nem magam miatt keresem önt fel, hanem ön miatt. Mert nem szép, ha a csillagászról azt mondják halálaután: az ő fejében egy nagy és elsőrangú csillag jelent meg az égen, de ő nem vette észre.» Annyi ezekhez hasonló ember jár hozzám, hogy kis lányom egy ízben így szólt hozzám: «Azt az urat, aki odakint vár, bátran fogadhatod, mert nem látszik örülnék.»

Ugyanis egy nappal azelőtt egy úr volt nálam, ki nagyon megijesztette a kiabálásával. Az új látogató gyorsan és kellő tisztelettel lépett felém, zsebéből egy csomó kivágott ujságrészletet vett elő és így szólt: «Van benne tehetség?» Megtekintettem a cikkeket, melyek egyes balpárti politikusok és szabadelvű férfiak ellen tartalmaztak szidalmakat. «Mit szól hozzá?» — ismételte türelmetlenül — «Van benne tehetség?» — Azt nem ismerhetem fel oly gyorsan, hiszen nagyrészt szidalmak vannak benne. — «Nagyon szükséges szidalmak» válaszolta, s közben arcképet vett elő zsebéből, melyet maga felé fordított és kérdezte: «Akarja Dánia legbölcsebb férfinát látni?» Megfordította a képet. Egy kövér, pocakos plébános volt. Meg is nevezte valamelyik jutlandi prépost nevét. «Akarja Dánia legokosabb férfinát látni?» Másik képet húzott elő zsebéből, előbb a hátát, majd az elülső oldalát mutatta. Egy híres író arcképe volt. «Akarja Dánia leggyönyörűbb asszonyát látni?» Egy harmadik arcképet vett elő, de ezt már nem mutatta meg. «Nem, nem! Ezt ne lássa! Ez az én kedvesem és ezt az arcképet nem az ön számára hoztam. Amit önnek hoztam, az egy tanács. Egy tiszteletteljes, de barátságos tanács. (Hangja ünnepélyessé vált.) Ön ellenségeihez csatlakozik és félreismeri barátait. Ne folytassa így tovább!» — Nem tudom, kiket tart ellenségeimnek és kiket barátaimnak? — «Megmondom (itt olyat ordított, hogy azt hittem összeesem) óvakodjék Hömptől! Óvakodjék tőle! Duzzadt alsóajka van. Ez az árulók jellege. Az árulóké, mondom. És szűnjék meg Matzent félreismerni. Viszonozza érzelmeit, melyekkel ön iránt viseltetik! Ő szereti önt, szereti önt, örködik ön felett, — és ön (majdnem sírva) ön félreismeri őt. Hogy fájhat ez neki!» —

Utitársam kiszállott. Kezet szorítottunk egymással s a vonat tovább robogott dél felé, virágzó gyümölcsfák között.

Az én édes anyám.

Írta: Herman Ottó.

Befejezés.

Felöltöztette leányait és azután leült. Mint az orgonasipok félkörbe sorakoztunk — ő összekulcsolta kezeit és igen szépen imádkozott; azután sorba csókolt, azután kieresztett udvarba, kertbe.

Alig, hogy künn voltunk, kijött az ágy alól a szabadon járó fürj, féloldalra hajtotta fejcskáját, s félszemmel — amint jó fürj-höz illik — felpillantott édesanyámhoz; értették egymást.

— No mindjárt, mindjárt kis madaram.

Elindultak kettecskén; elől édesanyám, utána a kis fürj, hogy amint édesanyám hadi poziturában megállott s megcélozta a legyet, a fürj is megállott s várta az eredményt. A földre dobott legyeket szépen fölszedegette.

Mikor azután végigjárták a szobákat, odaszólt édesanyám:

— No megvan!

Erre az a kis madár fölkereste a padlón azt a helyet, mely verőfényes volt, ott berzengette, vatarozta tollazatát, sütkérezett.

Nagyon szép egy kép volt ám ez.

Hát még alkonyat táján, gyertyagyújtás előtt!

Maga köré gyűjtötte lányait; én az asztal alá bujtam, apámuram pedig rágyújtott a nagy tajtpipára.

Járta az Operenciákon túli szebbnél szebb mese, az öreg királyról, három fiáról, a legifjabbikról, kit butának néztek; de hát ő volt a szép, a jó, az okos, mert ő szánta meg a szemétdombra kiesapott nyüves csikót, megabrakolta az égő parázszsza, amitől a csikó táltos lett és vitte, vitte a királyfit, tövébe annak az üveghegynek, amelynek tetején a hétfejű sárkány kastélya épült, benne élt az elbűvölt királyleány, disznófejű teve képében, a hegy tövében vonaglott egy szegény lúd, a jó királyfi megszánta s megittatta, ez a lud aztán lúdtalpat rakott a királyfi csizmája alá s ez aztán könnyen felsétált a hegy tetejére — persze hogy megölte a hétfejű sárkányt, mire a disznófejű tevéből gyönyörű királykisasszony lett, azután milyen lakodalmat csaptak azok — heted-hétországra szólót — és most is élnek, ha meg nem haltak . . .

Oh, te én jóságos édesanyám!

Vége szakadt a mesélésnek, másra tért a gondolatja.

— Atyusom lelkem, szörnyű időket élünk! holnaptól fogva a kávé egy garassal, a hús két krajcárral drágább lesz, éhen kell vesznünk!

— És vetted észre, hogy a gyerek csizmája már megint lyukas, azoknak a szegény lányoknak is cipő, kendő kell, már meztelenül kell vesznünk!

— Lányok gyujtsátok meg a gyertyát! — szól az öreg, mert jól tudja, hogy akkor rögtön vége szakad a sopánkodásnak.

Járta is rögtön a lenfonás — az t. i. még «akkoron» volt, a mikor a jó anya a leányszületése percétől fogva szálanként gyűjtötte a kelengyét; a mai monogrammos, henczegve-kiállításos, pamutvilágban ez már nem illenék.

A lányok kötöttek, az öreg olvasott, én meg kisompolyogtam a konyhába a Samunak «segíteni»; ő hasogatta, én meg rakosgattam a gyújtófát; elmesélte nekem a bátor lovunk minden tudományát, meg azt is, hogy a Csokáson éjfél tájban sárkánycsikó röpül, nyerít a levegőégben, meg azt is, hogy egy marok dohányért elvisz szénáért . . .

Hát azután részben azon járt az eszem, hogy mi lesz avval a dohánynyal; no meg azon, hogyan jutok az ágyba — — a napos ingben; a hálóingtól nagyon fáztam.

Következett a lefekvés.

Mikor apámuram eloltotta a gyertyát, anyám az ágybafekve énekelt a leányokkal egy zsoltárt — — csönd lett.

De csak elkezdte anyám:

— Leányaim, váltott-e ez a gyerek inget?

Hát nem tudták. Nyomban felkelt s jött.

Én persze már javában pitykéztem a Jóska pajtással, ha éppen nem hevertem a széna-szekér tetején.

Bizony kiszedett, bizony megszidott; de mikor megfordult, hát megint az a jóságos mosoly ült az ajakán.

— — — — —
Gyerek ne csoszogj, nem tudsz szebben ülni, járni! Mindig korholt, mindig nevelt és váltig szeretett.

— — — — —
A kis gyerekből nagy gyerek lett, Budapestre kellett menni.

Mikor már össze-vissza ölelt, össze-vissza csókolt s elárasztott könnyeivel, zokogva ezt mondta:

— És írdál édes fiam, és mikor már Pest felé közelednél — fuvaros vitt — tiszta inget végy ám, mert én a földbe bujnék szégyenembe, ha megszólnának az emberek; én neveltelek s te becsületes házból való vagy — ügye, megteszed, édes fiam?!

— Megteszem édes anyám!

Ó mert az az ő jószágos lelke csak úgy képzelte azt magának, hogy azok a pestiek majd kiülnek a padkára, ha nem könyökölnek ki az ablakokon s hogy aztán az lesz az ő beszélgetésük:

— No nézzétek emberek, itt jön a hámosi doktornak a fia.

Ha tisztát váltok, akkor ezt fogják mondani:

— S milyen szép tiszta az inge! meglátszik, hogy jól nevelte az édesanyja.

Ha pedig nem váltok, hát azt fogják mondani:

— No hiszen szépen nevelte azt az ő édesanyja: meglátszik az inge gallérján.

Ez pedig bizonyára sírba döntené, mert hát oly igen-igen rátor-tós volt az ő «saját nevelésű» gyermekeire.

No váltottam is inget s az is szent igaz, hogy akkoron a pestiek meg nem szóltak... azóta inkább.

Belém vetett hite csak egyszer ingott, de akkor nagyon is.

Kiszemelt ő nekem egy jövődöbelit; volt annak nyolc ládányi vászonneműje, tizenkét személyre való ezüstje, hirtelen szőke haja, hozzá illő szeplős arca s két sárgás rettentő lófoga; de jó teremtés volt s szentül hiszem, hogy sohasem csalt volna meg.

Még hivatal is járt volna vele!

De mikor nem kellett sem vászon, se ezüst, se hivatal, se leány. Körülvettek, szorongattak — — hát megszöktem a boldogság elől s neki vágtam a nagyvilágnak, mert vitt, ragadott valami.

A jó atyus már a hant alatt pihent s így édes anyám csak leányainak és vejeinek mondogatta: «Mindig is tudtam én azt, hogy abból a kálváriai latorból nem lesz semmi! Én istenem, az a szép hivatal, az a szép hivatal, az a gyönyörű vászon — ezüst — — borzasztó!» Sírt és sírt keservesen, mert hát ő csak úgy képzelte gyermekei boldogságát, hogy mindig körülötte legyenek.

Óh jó anyák örök vágya ez — mind csak ez.

Azalatt én nagy tusákat vívtam az élet országútján — sarakon, porokon keresztül.

Kivettem részemet a munkából, sok nyomorból, kevés örömből, még a halál torkába is csak úgy ki- s bejártam.

De megállottam a sarat, kivergődtem a porból, sőt mondhatom: vittem valamire; de sőt egy reggelen világosan azt írta rólam egy újság, hogy azt mondja «jeles hazánkfia!»

Ekkor már fölkerestem édesanyámat.

Az a jóságos szem már nagyon gyöngült volt; de a jóságos szív még mindig hevült az anyaszeretet szent tűzétől s legott megsugta édesanyámnak, hogy a fia tette kezét az ajtó kilincsére.

Hogy megölelt, hogy megcsókolt az!

Es a szemrehányás?

Hát váltig azt hajtogatta:

«Mindig biztam tebenned édes fiam! Szegény atyus csak megérhette volna! neki mondogattam legtöbbször, hogy ember lesz belőled.»

«Drága anyám!»

S hátha megérted volna még azt, hogy fiad eleven minisztereketszapul — lúggal, ők meg visszaszapulják édes fiadat választóvízzel! Mit szóltál volna te ehhez, édes öregem?

Lelkem szeme mutatja nekem remegésedet — talán meghaltál volna a nagy fegyelem miatt — mert hiszen te megbecsült szerénység és alázat voltál mindenha: reszkettél a vicispán láttára, mert az «nagy úr» volt a te szemedben.

— Miniszter! — hiszen te arra még gondolni sem mertél volna...

Pedig bizony a nagy világnak nagy komédiája! Nem is ér az föl három fűszállal, mely egy jó anya haló porából kelt...

Álmodtam . . .

Álmodtam: ott hol síromon
Bogáncs és dudva nő,
A gazból száz kígyó oson
Titkos gyászként elő,
Hantomnál fejtől tar fa áll . . .
Felhőbe húny a hold . . .
S miként ha sírna a halál,
Bagoly huhog, sikolt.

De a síron, hol angyalom,
Te alszol édesen,
Örök tavaszi fuvalom
Leng rózsakelyheken;
Méh döng, pillangó szárnyal ott
A nap hő sugarán;
Az éj hoz holdat, csillagot
S zeng, zeng a csalogány.

Ámor és a hetaera.

A kéjek ünnepét a kéjek szép leánya
Im átdőzsölte. Csönd. Fáradtan dől az ágyra,
Még tartja bágyadón lehanyatló keze
Az aranyserleget s a lágy szőnyegre le
Olykor még perren ím egy-egy borcsepp ragyogva...
Künn pirkad már, a nap biborfényét beontja.

S a szép lányhoz betér most Amor hirtelen,
A tegze csupa nyíl s a nyila szerelem.

Felszökken a leány s rózsával koszorúzva
Már tölti serlegét s mosolygón odanyújtja...
S ajkát is nyújtja már s ég rajta tűz-beszéd —
Híván a szerelem kis póre istenét.

De Ámor hirtelen ijját ajazza rája;
Süvöltve száll a nyíl s a lányt szíven találja.

S azóta — szomorú a kéjek csarnoka.
Nem zeng ott hetyke dal, mámoros hahota,
Nem cseng többé pohár, nem pompáz üde rózsza...

Mélázva ül a lány, homályba burkolózva...
Vagy kertjében bolyong, körötte csönd, magány.
Szeméből könny pereg, bús arca halavány...
Dévajsághoz szokott lantján bús nóta csendül
S zeng epedő dala: hű tiszta szerelemről.

Rózsák egy síron.

Irta: Molnár Ferenc.

Az egyik sírkeresztről kötél húzódik át a másik fejfára, s a kötélen fehér ruha szárad: ilyen az olasz temető. Nagy rózsabokrok közt vonulnak meg a hantok, nehéz babérszag, rózsajaj meleg illata szállong a sírok felett. Valamikor sokat sétáltam benne és gyakran álltam meg Nisits ezredes sírja előtt. Ezen a síron volt a legtöbb rózsák; valósággal ráneheztek, beborították, elrejtették. Egy szép, szerelmes leányt kellett volna ide temetni, nem egy öreg ezredest. S hogy mégis Nisits került ide, annak a története itt következik:

I.

Néhány évvel ezelőtt egy király érkezett Abbáziába. Egy balkáni király, bőkezű fél-keleti monarka, Párisjárt gavallér, nem tökéletesen egészséges, de vidám és vállalkozó szellemű öreg úr. Makacs bronchitissal küldték ide az orvosok.

Mindig másodmagával sétált. A társa Nisits ezredes volt, egy hosszú, sovány öreg úr, az egyetlen, aki gorombáskodni mert a királylyal és esti 6 órakor bekergette a szálló fűtött szobájába.

A nap gyönyörűen sütött Abbáziában és március végére az egész Lipótváros lenn volt. Most már érezni lehetett, mint jön Dél felől a tavasz, mindenféle illatok jöttek a tengeren át, friss szellő hozta őket, messzi narancsligetekről, olajerdőkről mesélt.

— Nisits — mondta egy reggelen a király, mikor szobájában szűrte a csokoládét — Nisits, én kell, hogy mondjak neked valamit... Szerelmes vagyok...

Itt elhallgatott egy kicsit a király, mert látta, hogy Nisits arca igen elkomolyodik.

— Nisits, — szólt aztán — te megint féltesz engem. Hidd el, hogy nincs rá okod. Ne vágj ilyen arcot ahhoz, ami nekem tetszik. Nisits, a szerelemnél nincs ezen a földön szebb és magasztosabb dolog, különösen ha nem veszi komolyan az ember. Nézz az arcomra, Nisits, mint virulnak rajta még a fiatalság rózsái, pedig a hajam már fehéredik.

Az ajtóhoz ment, megnyomta a csengőt. Majd kinézett az ablakon, a messze kéklő szigetek felé, amelyeken ezüst ködként ült a napsütötte reggeli pára, aztán őszintén mondta:

— Ezt mind a szerelem teszi.

Az ezredes felsóhajtott, mint az apa, akitől diák fia ismét pénzt kért. Es szeretettel teli szigorúsággal kérdezte:

— Kiről van szó?

— Tulajdonképen — kezdte a király, de hirtelen elhallgatott s csak ezt mondta:

— Szabad.

A király a szerelmi kalandok hőseinek kitünő hallóképességével meghallotta azt a kopogtatást, amelyet az ezredes észre se vett. Az ajtó nyílt és bejött a szobaleány. Szerényen állt meg az ajtónál és szótlanul várta a parancsot. A király közelebb ment hozzá:

— Edes leányom, — beszélt hozzá halk, szinte becézó hangon — ma nem érzem magamat egészen jól. Itthon kell maradnom egész délelőtt, talán le is heveredem ide a kanapéra. De maga megteheti, hogy időről-időre bejön hozzám megkérdezni, nem kell-e valami.

Az ezredesnek most már végleg bánatos lett az arca. Komoran nézett maga elé a földre, a világért se emelte volna fel a pillantását. A szobaleány tétovázva nézett a királyról az ezredesre.

— O nem lesz itt, édes leányom, éppen ezért van szükségem valakire — felelt erre a tekintetre a király, derűs örömmel nézve a kis leány ragyogó szemét, friss száját, szűzi formájú vállát — ő nem lesz itt, fiam, az ezredes úrnak egész délelőtt dolga van, ugy-e?

Feléje fordult.

— Igen, sire — mondta alig hallható hangon Nisits ezredes, aztán fölkel, az ablakhoz ment és hosszan, szomorúan nézte a tengert.

II.

A parton sétáltak, Ika felé. Most már szebbek voltak a napok, langyos pára jött a szigetek felől és sütött a nap. A király kifeszítette a mellét, úgy szívta ezt a babéros levegőt; az arca piros volt, a szeme frissen mozgott. Mellette szomorú kóró volt az ezredes. Mentek a fehér úton, aztán egyszerre megállt a király.

— Nem megy, Nisits, sehogy se megy — szólt és komolyabbra vált az arca. — A multkor, amikor délelőtt magamra hagytál, nem mentem semmire, őszintén megvallom. Elmondom úgy, ahogy történt. A leány bejött és én beszélni kezdtem vele. Ennek a leánynak, Nisits, tejből és rózsából van az arca s a haja egészen szőke. A fejét meg lehetne festeni fehérből, rózsaszínből, fakó-sárgából, két izzó fekete

szemmel. A válla olyan, mint a louveri femme inconnue-é.
A melle, Nisits...

— Beszélt vele?

— Beszéltem, még pedig komolyan. Ugy nézett rám, olyan engedelmesen, mint egy őzike. Megmondtam neki, hogy hagyja itt ezt az életet és jöjjön velünk, Párisba. Megmondtam, hogy Worthtól fogja kapni a ruháit és kétfogatú kocsija lesz. A legelőkelőbb avenuen kap félemeleti lakást, amelyet úgy rendeztetek be neki, mint valami hercegnőét, vagy kokottét. Páholya lesz az operában, ahol pazar toaletttben fog megjelenni. Gyémántos fésű szőke fején, a nyaka és válla fődetlen, mellének matt, meleg fehérsége, Nisits...

— És ő mit mondott?

— Okosan, csöndesen mondta el a mondókáját. Nagyon tetszik neki az eszme, gyönyörű szép volna, és méltányolja, hogy a bankban pénzt akarok letenni a nevére. Köszöni a rokonszenvenet és boldog, hogy a tetszésemet megnyerte.

— De...

— De nem jöhet.

— Miért nem jöhet?

— Azt mondja, hogy a fürdőintézetben van egy földije. A hidegvíz-osztályban van alkalmazva. Masszór.

— Ezt szereti.

— Dehogyan szereti. Éppen ez az, hogy nagyon érdekes a dolog. Csak épp hogy érdeklődtek egymás iránt. A masszór már többször célzott arra, hogy el szeretné venni feleségül. A leány nem mondta, hogy nem megy hozzá. Szóval valami kis lekötöttséget érez iránta. Ez mutatja, hogy finomabb lélek. Érzí, hogy a nőt valami tiszteletreméltó kapocs fűzi minden olyan emberhez, aki feleségül akarja venni. Nagyon okosan beszélt. Azt mondta, hogy ha ezt a kapcsolatot sikerül becsülettel szétszakítani, akkor jön. De az is meglehet, hogy fél tőle.

A király letépett egy babérlevelet, összemorzsolta az ujjai közt, s megszagolta. Lehúnyta a szemét, és csöndes boldogsággal mondta:

— Nisits, megint szerelmes vagyok.

III.

Reggel nyolckor fölébredt Nisits és felöltözött. Nagy ágyában mély reggeli álmát aludta a király és Nisits hosszan nézte felséges urát. Nézéséből ragaszkodó szeretet és részvét áradt. Majd nagyot sóhajtott, az ablakhoz ment és kibámult a messziségbe. Aztán felvette a felöltőjét, kezébe vette a kalapját és lassú léptekkel kiment a szobából. Az ajtót csöndesen tette

be maga után, künn föltette a kalapiját és lefelé indult. A lépcsőn találkozott a szobalánynyal. Csak egy pillanatig nézett rá, gyűlölettel, de szeretettel is, aztán elfordította a fejét.

— Minek is jöttünk ebbe az Abbáziába? — gondolta.

Egyenesen a fürdőházhoz ballagott. Ott bement a hidegvíz-osztályba és Koller masször után tudakozódott. Megmutatták neki. Hatalmas fiú volt, kék csíkos trikója alatt félelmesen duzzadt nagy mellkasa, s a karján nagy, formás dudorodásban dagadt ki a bicepse. «Hát ez az» — gondolta. Bement egy kabinba és levetkőzött. Aztán kijött, néhány percre bemászott a langyos vízbe, majd odament Kollerhez.

— Hallja — mondta neki — masszirozzon meg egy kicsit.

A fiú végignézett rajta. Nagyon sovány ember volt az öreg, szálnalmas alak.

— Tessék lefeküdni.

Az ezredes lefeküdt az alacsony ágyra, s a fiú szappant hozott. Bekente és elkezdte masszirozni. Ekkor megszólalt Nisits, kissé nyögve az erős öklök alatt:

— Maga az a Koller?

— Igenis, kérem.

Ez volt az egész. Az ezredes nem mert tovább kérdezősködni. Nem találta meg a formát, aztán félt is ettől a bikaerős legénytől. Amikor fölkelt az ágyról, mindössze ennyit tudott mondani:

— Beszédem van magával. Majd holnap.

Amikor felöltözve kijött, egy aranyat adott Kollernek. Ez elbámult és alig győzte megköszönni.

Hogy kiért az útra, szédülés fogta el Nisits ezredest. Ugy érezte magát, mintha nagyon megverték volna; összevissza volt törve. A kávéház előtt megrogyott a lába és úgy elgyöngült, hogy be kellett mennie egy konyakra. Most mélyen szomorú volt, s fejcsóválva mondta, félhangosan:

— Nem nekem való ez.

A király még aludt, mikor hazaért. Nisits ujságot olvasott az ablaknál, de oly fáradt volt, hogy le kellett dőlnie a kanapéra. Onnan riadt föl, amikor ura fölébredt.

Azontúl minden reggel elment a fürdőbe. A formát nagynehezen megtalálta, s beszélgetni kezdett a masszörrel. Azt mondta: van itt egy barátja, aki azt a lányt egész életére boldoggá akarja tenni, végleg ellátni, jól férjhez adni. Ne álljon útjába.

A fiú eleinte kitérő feleleteket adott. Ilyen nagy borralókat adó úrnak nem lehet brüszk dolgokat mondani. De hogy meggondolta a dolgot, nem nagyon ragaszkodott a lányhoz. Még semmi se történt köztük, az egész csak inkább

futó gondolat volt. Harmadnapon ott tartottak, hogy a dologról lehet beszélni.

De Nisits ezredesnek nem tett jót ez a kúra. Néha úgy érezte, hogy öreg csontjait, amelyeket mostanában szinte már csak a megszokás tartott össze, meglazítja ez a fiú. Nyugalmas életéből egészen kizökkent. Amellett titokban együtt virrasztott urával, keveset aludt s túrta a szeszélyeit. Megtörtént vele, hogy délután elaludt a gyöngeségtől a tengerparti padon.

— Nem birom el tovább! — gondolta egyszer, amikor hazavánszorgott a fürdőből. De nem tehetett másként. A fiúval csak reggel beszélhetett, amikor a király aludt s ilyenkor ennek a fürdőben kellett lenni. — Nem birom a kúrát! — sóhajtott. Mert ezt kúrának nevezte, talán ezt is gyöngédségből.

Abba se lehetett hagyni, mert a fiú napról-napra puhult. Eszre lehetett venni rajta, hogy már csak kéreti magát s azért halogatja a dolgot, hogy több pénzt kapjon. Végre aztán, isten neki, beleegyezett, lemondott a leányról és szerényen megelégedett azzal a végkielégítéssel, amit az ezredes följánlott neki. Zsebetette a pénzt és megígérte neki, hogy holnap beszél a leánynyal.

De aznap Nisitsezredes nem tudott fölkelni reggel az ágyából. A király dél felé fölébredt s meglepetten látta, hogy Nisits még fekszik.

— Nisits — mondta — alszol?

— Nem — felelte egy halk hang.

A király ijedten ugrott ki az ágyából:

— Csak nem vagy beteg, Nisits? Hívjam az orvost?

Nisits nagyon nagy szomorúsággal nézett maga elé. A szája szélét szorongatta valami.

— Beteg vagy? — szólt a király és megfogta a homlokát. Érintésére lehunyta szemét az öreg. Nagyon jól esett neki. — Rögtön itt lesz az orvos, édes öreg barátom . . .

A csöngettyűhöz ment, megnyomta.

— Azonnal menjenek a tanárért — mondta izgatottan a pincérnek. Azzal leült az ágy szélére. — Valami múló gyöngeség lesz, öreg — vigasztalta, — a mi korunkban az ilyesmi előfordul. No ne nézz olyan szomorúan. Oreg! Hé, Nisits! Nézz hát rám . . .

Közelebb hajolt hozzá és hamiskásan mondta:

— Te . . . jó újságot is mondok. A leány tegnap beleegyezett . . . de nem akartam neked addig szólni, amíg rendben nem lesz egészen a dolog eljön velem Párisba megyünk, hármacskán . . .

Hallgattak egy kicsit. Nisits lehunyta a szemét, aztán nagyon csöndesen megszólalt:

— En már nem megyek! — mondta bánatosan és csukott pillái alól két nagy könny gördült ki. De ezt szégyelte s a falnak fordult; talán életében most volt először udvariatlan ura iránt.

Most már nem is látni a fejfáját. Ráborul a nagy bokor, tele nehéz, fürtös, halványpiros virágcsomóval. Csupa, csupa rózsza.

A PÁPA ÉS A NŐK. (Római levél.) X. Pius pápa megindította manu proprio-k alakjában nyilatkozatait, melyek az új főpásztor reformtervei iránt érdeklődő világot felvilágosítják nézeteiről és egyházkormányzati irányáról.

Giuseppe Sarto, a velencei lagunák közül nagy hirtelenül emelkedett fel a Krisztus helytartója pávatollas baldachinumára. Körülnézett s elgondolkodott. «Mindent megújítani Krisztusnak szellemében» — mondotta, mikor hosszas merengése után először emelte szavát az egész keresztény világhoz. És első szava nagy, hatalmas visszhang moráját keltette mindenfelé... S ő, mintha megszeppent volna a keresztényvilág dómjának túlföntül erős akusztikájától, jó néhány fokkal lejjebb szállt trónjának lépcsőjén és csak Itáliához fordult második szavával. «Mindent megújítani Krisztusnak szellemében» — mondotta ismét. S a pápa ismét megijedt nagyon. Az Osservatore Romano-ra bízta főpásztori szavának kellő kimagyarázását és maga lemenekült oda, hol káplán és plébános, püspök és patriárka korábban annyit beszélhetett — minden föltűnés nélkül. Lement a templomokba. Itt is elmondta szépszavú jeligéjét, de itt már fesztelenebbül beszélhetett és kifejthette reformszavának praktikus tartalmát. «Ecce sacerdos magnus» — zengték felé háromnegyedes zenekiséréssel a mély basso, az érces bariton, a méla alto és az édesszavú soprano. Különösen a női hangok magas hullámozása simítgatta körül behizelgően, lágyan a szelidlelkű pápa fehér alakját... S ekkor történt, hogy X. Pius Itália püspökeinek megírta, hogy a nőket ne tűrjék tovább a templomok énekkarában. A magas szopránt vegyék át ezután, — mint régente, — kis énekesfiúk... Másnap öreg bibornokok küldöttsége tisztelgett Ő Szentségénél. Csodálták bölcsességét, amely megértette a világgal az apostol szavát: mulier taceat in ecclesia. Dicsérték a történeti múlt szépsége iránt mutatott érzékét s magasztalták, mert bevette a Krisztus szellemében való megújítás tervezetébe — még pedig loco primo — a bájos kis heréltek beállítását a prózai modern világba...

Matild hercegnő.

Meghalt az utolsó «grande dame». A Madame d'Épinay-k, Mademoiselle de l'Espinasse-ok, Madame de Custine-ök és Madame Récamier-k fajtájának utolsó leszármazója elköltözött e világból. A históriának az a fejezete, mely a Hôtel Rambouillet találkozóival kezdődik, végképpen lezáródott. És szalónok, a szónak leggazdagabb, igazi értelmében, nem lesznek többé.

Az utolsó «grande dame» — ez a két szó nem azt jelenti, amit a magyar «nagyasszony» — Páris város saját, külön kulturájának legkésőbb, mostanáig élt, s még egy példányban már föl nem található Victoria Regiája: Matild hercegnő volt, Bonaparte Jeromos leánya.

Szép halállal halt meg, hosszadalmas előkészület és feltűnés nélkül, mondhatni: illedelmesen. Nemrégiben még egy gyilkos «mot»-t csinált Jaurès urra, a diadalmas jövőre. Nemrégiben még naponkint megjelent a Madelaine-templomban, ahonnan kijövet, kevéssel ezelőtt, Madame Loubet-val találkozott. A köztársaság elnökének feleségét akkor látta először. Madame Loubet egy kissé megzavarodott, mint egy falusi bérlőné, aki véletlenül szembe került a királynéval. Az agg hercegnő helyet csinált az államfő feleségének, üdvözölte azon a módon, amelyet nem lehet megtanulni — mert a művészet helyet találhat még a köszöntés formájában is — s meghajolt előtte: «Csak ön után, asszonyom!» És ezzel befejezte szereplését. Nem beszéltetett többé magáról s egy napon, váratlanul, eltűnt a világból. Angolosan távozott, ahogy szalónból szokás.

Matild hercegnő, ha a hozzá hasonlóknak egyáltalán szokásuk volna a dicsekvés, eldicsekedhetett volna a következőkkel:

A nagy császáron kívül ő volt az egyetlen Bonaparte, akit a franciák szerettek. Csak rajta állott és császárné lehetett volna, mert cousinje, III. Napoleon, megkérte a kezét, s egyedül az ő vonakodásán mult, hogy a házasságból nem lett semmi. (Igaz, hogy cousinjének akkor még nem igen volt kilátása a trónra.) Később, sok évvel később, diadalmasan versenyzett

azzal az asszonynyal, aki III. Napoleontól nem tagadta meg a kezét, mert a császárné, bármennyire szerette volna, nem tehetett szert olyan udvarra, mint a minő Matild hercegnőt környezte. Voltak írók, udvari költők, elmés emberek Montijo Eugénia termeiben is, de Páris szellemi arisztokráciájának igazi otthona — Eugénia legszebb éveiben is — a Matild hercegnő szalónja maradt. Neki egész gárdája volt azokból, akik illusztris neveket viseltek, s az illusztris nevek viselői között nem egy volt, akit ugyancsak leláncolt magához. Példa erre Sainte-Beuve, aki nemcsak nagy elméjű ember volt, hanem minden tekintetben legény a talpán. Eldicsekedhetett volna vele, hogy ő volt az egyetlen nem ősi származású lény, akire a Faubourg Saint Germain gögös asszonyai a felsőbbség érzése nélkül tekintettek. És hogy az a köztársasági kormány, mely száműzött minden Napoleonidát, respektálta a Matild hercegnő népszerűségét, és békén hagyta szalónját. Pedig ebben a szalónban, ha nem konspiráltak is, sok borsot törtek a köztársasági orrok alá. Elmondhatta volna végre, — mindezek magyarázatául — hogy ő volt a legelmésebb asszonya a második császárság korának, és nemcsak annak az időszaknak, melyben családja in floribus volt, hanem annak az időszaknak is, amelyben a Bónaparték hatalmából már nem maradt meg egyéb, csak a Matild hercegnő esprit-je.

Ma, Combes úr kormányzásának idejében, már az esprit is elavult valami. Matild hercegnő nemcsak kortársait élte túl, hanem egész korát.

És most, hogy eltűnik a világból, mely már régóta nem az ő világa, csak kevés embert érdekel, hogy szalónok nincsenek és nem lesznek többé. Prudhomme úr nem fogja sajnálni, hogy a kiváltságosak most már nem foglalják le maguknak a szellemet; legyen ez is az egész világé. De aki gyönyörűséget talál a letűnt korszakok életformáinak szemléletében, nem becsüli le a szalónok tarka múltját, s nem gondolhat rá némi megilletődés nélkül, hogy az agg Matild hercegnővel mennyi kedvesség költözött el a világról, amely más, józanabb, talán igazságosabb is, de nem boldogabb, mint régen.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

Új fordítás az orosz eredetiből.

48.

Bilibin arcán elsimultak a ráncok, mert érezte, hogy kijelentése megcáfolhatatlan.

— Ezt nem tudhatom előre, — mondá hidegen André herceg, — de határozott szándékom elindulni, hogy megmentsem a sereget.
— Mon cher, vous êtes un héros! — jegyezte meg Bilibin.

X.

November elsején oly hirt kapott kémétől Kutusov, mely az általa vezetett sereg helyzetének reménytelenségét jelentette. Arról értesítette a kém, hogy a franciák hatalmas tömegben lépték át a bécsi hidat, s a visszavonuló harc vonal ellen intéznek támadást, amelylyel Kutusov az Oroszországból érkezendő segédsapátokkal együtt egyesülni akart. Kutusov gondolkodóba esett. Ha Kremsben marad, el van vágva Napoleonnak 150,000 főből álló hadseregétől, 40000 elcsigázott emberét körül fogják, s oly helyzetben lesz, mint Mack Ulmnál. Ha azt határozza, hogy elhagyja az utat, melyen a közelgő oroszokkal való egyesülést remélte, hátrálni kénytelen az ismeretlen cseh erdőségekben, minden reménye nélkül a Buckshövdennel való egyesülésnek. Ha megkísérli, hogy a Kremstől Olmütz felé vivő úton esatlakozzék az oroszokkal, annak a veszélynek teszi ki magát, hogy a franciák, kik már maguk mögött hagyták a bécsi hidat, utólérik, s menetelés közben kényszerítik az összeütközésre, ami, tekintve, hogy szekérszerep gátolja a könnyű mozgásban, s nálánál háromszorosa erősebb ellenféllel kell szembeszállnia, ami két tűz közé foghatja, végzetes kimenetelű lehet rá nézve.

Kutusov mégis az utóbbira határozta el magát. A franciák, mint a kém jelentette, gyorsított menetben haladtak Znaim felé, amely helység Kutusov visszavonulási irányában feküdt, több mint száz verszt távolságra. Znaimot előbb érni el, mint a franciák, ez a sereg megmentését jelentette; ha ellenben a franciák jutnak hamarabb a helységhez, az ulmihoz hasonló gyalázatnak, vagy éppen a

teljes pusztulásnak néznek elébe. De az egész sereggel megelőzni a franciákat lehetetlen volt. Az út, melyet a franciáknak Bécsből Znaimig maguk mögött kelle hagyniok, rövidebb s jobb volt, mint az, amelyen az oroszok nyomultak Kremstől Znaim felé.

A hír vételeét követő éjszakán Kutusov útnak indította Bagration 4000 főnyi erős előcsapatát a krems-znaimi úton jobbra, a bécs-znaimi országút felé. Bagrationnak a lehető leggyorsabban kellett az utat megtenni, a csapattal akkép állást foglalni, hogy háttal legyenek Znaimnak, s arccal Bécsnek forduljon, megelőzni, ha csak lehet a franciákat, s őket ameddig csak lehetséges lesz, feltartóztatni. Kutusov maga minden podgyászával Znaim felé vonult.

Bagration, miután kiéhezett s elcsigázott katonáival uttalan utakon keresztül jutott a hegyen s a legnagyobb éjjeli viharban 45 versztet hagyott maga mögött, embereinek egy harmadát veszve el útközben, néhány órával a franciák előtt érte el Hollabrunnt a bécs-znaimi úton. Kutusovnak még egy nap kellett, míg szekértáborával Znaimig jutott, s azért Bagrationnak, hogy a csapatot megmentse, kiéhezett, kimerült embereivel egy egész napon át kellett feltartóztatni a franciákat, kikkel Hollabrunnál ütközött össze. Csak különös véletlen tette lehetővé ezt a lehetetlen vállalkozást. A félrevezetés eredménye, mely küzdelem nélkül juttatta a bécsi hidat a franciák kezére, arra indította Murat-t, hogy megkísérelje Kutusovot is elámítani. Murat, ki a znaimi úton csak egy kis csapatot látott maga előtt, azt hitte, hogy az Kutusov egész serege. Hogy ezt föltétlenül elnyomhassa, meg akarta várni a Bécsből érkező csapatokat, három napi fegyverszünetet ajánlott azzal a feltétellel, hogy mindkét csapat megmaradjon az állásában. Murat biztosította az ellenséget, hogy csak a béke kedvéért, s hogy elkerülje a fölösleges vérontást, akarja megkötni a fegyverszünetet. Az osztrák generális, gróf Nostiz, aki az előőrsöket vezényelte, hitt az alkudozó Murat szavainak, s Bagrationhoz ment. Egy másik egyezkedő lépte át az orosz előőrsök lánczát, hogy tudassa a békeszerződést s az oroszoknak 3 napi fegyverszünetet ajánljon. Bagration ismételte, hogy e felől nem határozhat, s adjutánsát az ajánlat felőli hírral Kutusovhoz küldte. A fegyverszünet volt Kutusov számára az egyetlen eszköz, hogy időt nyerjen, hogy alkalmat nyujtson a pihenésre Bagration kimerült katonáinak, s hogy szekértáborát (mely rejtve maradt a franciák elől) Znaimba hozhassa. A fegyverszünet nyujthatta az egyetlen lehetőséget a csapat megmentésére. Kutusov tehát a jelentés vétele után rögtön elküldte general-adjutánsát, Vinzengerodét, az ellenség tábo-

rába. Nemesak a fegyverszünetet fogadta el, hanem fegyverletétel iránti alkudozással is megbízta Vinzengerodét, s eközben adjutánsokat küldött visszafelé, hogy gyorsítsák szekértáborának vonulását a krems-znaimi országúton.

Kutusov szándéka azonban nem sikerült abban, hogy a fegyverletétel felajánlása, ami elvégre még semmire sem kötelez, időt fog nyújtani szekértáborra egy részének előnyomulására, mert Murat hibája rövidesen fölfedeztetett. Alig vette ugyanis Napoleon kézhez az értesítést Schönbrunnban (25 versztnyire Hollabrunntól) a felajánlott fegyverszünet és fegyverletétel felől, felfedezte a csalódást, s a következő levelet írta Murat-nak:

Au prince Murat. Schoenbrunn, 25 brumaire en
1805 à huit heures du matin.

Il m'est impossible de trouver des termes pour vous exprimer mon mécontentement. Vous ne commandez que mon avant-garde et vous n'avez pas le droit de faire d'armistice sans mon ordre. Vous me faites perdre le fruit d'une campagne. Romper l'armistice sur le champ, et marchez à l'ennemi. Vous lui ferez déclarer que le général qui a signé cette capitulation, n'avait pas le droit de le faire, qu'il n'y a que l'Empereur de Russie qui ait ce droit.

Toutes les fois cependant que l'Empereur de Russie ratifierait la dite convention, je la ratifierai; mais ce n'est qu'une ruse. Marchez, détruisez l'armée russe... vous êtes en position de prendre son bagage et son artillerie.

L'aide de camp de l'Empereur de Russie est un.... Les officiers ne sont rien quand ils n'ont pas de pouvoirs; celui-ci n'en avait point... Les Autrichiens se sont laissé jouer pour le passage du pont de Vienne, vous vous laissez jouer par un aide de camp de l'Empereur.

Napoléon.

Ezzel a sürgős levéllel állított be Bonapartenak egy adjutánsa Murat-hoz. Bonaparte maga, aki nem bizott generálisaiban, felállott seregével a küzdőterén; félt ugyanis, hogy elveszti győzelmének gyümölcsét. Bagration csapata gondtalanul gyújtogatta az őrtüzeket, szárítgatta a ruhákat, melegedett, s három nap óta először főzött kását, anélkül, hogy bárki is sejtette volna közülről a történendőket.

Folytatjuk.

A SZINJÁTÉK.

Molnár Ferenc.

Márkus Géza rajza.

Kétségtelenül nagy elismerésre vall Molnár Ferenc irányában, hogy kedden este a Víg-színház première-közönsége a szokottnál szigorúbban ítélte meg művét. Ezúttal kissé kevésnek találták, amit máskor és mástól bőségesen elegendőnek tartottak volna, bizonyára azért, mert Molnár Ferencről még többet vártak. Hogy mit? — azt alkalmasint senki sem tudta volna pozitív formában megjelölni; de bizonyos, hogy Molnár Ferencnek ez a megtisztelése némiképpen igazságtalanná tette a közönséget Józsi irányában, sőt igazságtalanná tette önmagával szemben is. Azzal a szigorúsággal ugyanis, amelyre a felvonásközökben eszmélt, rácafolt a tetszés hajlandóságára, melynek a felvonások alatt engedte át magát. Amíg a színpadon folyt a játék, a néző-

tér tele volt jókedvvel és hangos a mulatságtól; de mikor a függöny összezsapódott: a közönség Molnár Ferenc nagy hivatottságára gondolt és úgy vélte, hogy tehetségének ez a bohózat nem a teljes egyenértéke. Ez a vélekedés, ha közvetlen hatásában az elégedetlenség érzésével járt is, kitűnő elégtétel az írónak; munkája pedig még abból a hatásból, amit akkor ér el, ha nem a magunk véleményeivel foglalkozunk, hanem a darabra figyelünk. Aminthogy lehetetlen is mulatság nélkül szemlélni azt a vidám kavarodást, amibe Józsi kedves pajkossága egy csomó ember dolgát összegabalyítja és lehetetlen resonnantia nélkül maradni az elmés ötletek ama gazdagságával szemben, amivel Molnár Ferenc a darabot át meg át szötte. Úgy látszik, hogy a première estéjén sok ezek közül észrevétlen is maradt, amennyiben a közönség inkább a cselekvésbeli praktikákra figyelt; de a darabban benne vannak és aki kinyitja a fülét, örvendhet rajtuk. Az előadókról csak egy vélemény lehet, az, hogy Hegedüs Gyulával és Tanay Frigyessel az élükön, mindnyájan kitűnők voltak.

KIRÁLY-SZÍNHÁZ. A harmadfélhónapos Király-színház már jubilál, az Aranyvirág-ötvenedszer adták e héten és a színház ez eseménye alkalom, hogy megemlékezzünk róla mi is, kik a színházi élet je-

lenségeit nem kezeljük akta-szerű pontossággal. A krónikás ezáltal abban a ritka helyzetben van, hogy dicsérhet. Ime, ez az új színház, amelynek annyiszor költötték holt hírét vajudásának különböző szakaiban, statisztiká-val cáfol reá ellenségeire, rövid léte alatt már számokkal pompázik és mindezek mellett és mindezek felül van speciálitása is: övé a legszebb hang, amely ma a budapesti operetteszínházakban száll és csattog. Ez a hang Szamosi Elzáé, aki hamarosan jut előre a népszerűség útjain. Ez az ifjú leány gazdag tehetség: telt, meleg, mély csengésű hangja a szívekbe lopódzik, beszéde a természetesség varázsával hat, széles, nagy gesztusai a született színésznőt mutatják, aki igazi hivatottsággal jár-kezel a színpadon. Mellette, körülötte és vele az operette kedves gárdája forgolódik: az előadás stílszerűségének, a vídamság, elevenesség, munkakedv és munkaképesség diadalt hozó jegyében. b. e.

ÚJ NEMZEDÉK. Egy fiatal literary gentleman, akinek nem mestersége, kenyérkeresete, de rendkívüli passziója az irodalom: mindig úgy hat, mint friss jelenség és különösen azokat, akiknek az írás amindennapi mestersége, fölizzgatja és felüldíti. Mit tud nekünk mondani az, aki nem abból él, hogy mondani valójával — akár van, akár nincs — a nap bizonyos vagy bizonytalan órájában előálljon? A folytonos sürgős és nyomasztó munkában kifáradt és neki keseredett költő sokszor lenézi e tiszta gallérú

gentlemaneket, akik eleszik előle a babért, ámbátor nem éhesek. Nekünk meg éppen az kedves bennük, ami sokak előtt kellemetlen tökéletlenség, az, hogy nincsenek semmiféle nyomás alatt, még az írásművészet törvényeinek nyüge sem feszélyezi őket. Nem technizálnak és ezért őszintébbek, és így voltaképpen nekünk írónak írnak, akiknek a megtanulható, az ügyes forma nem kell. Ilyen literatus gentleman Beck Lajos, fia a köztisztletben álló, tudós Beck Hugó kuriai bírónak. Beck Lajos «Új nemzedék» címmel most becsájtotta közre második regényét, amely genrejére nézve az írány munkákhoz tartozik és fölfogására nézve hasonlatos az Eötvös József báró nevezetes dolgaihoz. De azért nem úgynövezett «bölcsmondásos» munka, tanult, modern és az úttörő, újító írók nyomán halad. Beck Lajos «européer», ami műveltségét illeti, de azért ugyancsak nemzeti, sőt amennyire finomabb ízlése megengedi: chauvin is. Az «Új nemzedék» alapeszméje hazafias is, okos is; magja az, hogy a népnek legszélesebb rétegeit is meg kell nyerni a 67-es, de igazán magyar politikának. Nyilván e korfestő és kortirányító tendencia kedvéért írta meg Beck Lajos az «Új nemzedék»-et. De talált hozzávaló ügyes, érdekes és ízléses szerelmi mesét is, amelyet folyamatosan, nagy világossággal, bárha itt-ott a kelle-ténél több szárazsággal mond el. Ha egy regényre vonatkoztatva bók az, hogy előkelő és exakt: az «Új nemzedék»-re el lehet ezt mondani. Ajánljuk olvasóink figyelmébe. y.

Minden új magyar, vagy idegen nyelvű könyv kapható Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai) cs. és kir. udvari könyvkereskedésben Budapesten.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

Benedetti páncélja.

1898-ban Benedetti, egy római kis osteria tulajdonosa, azzal állott elő, hogy sikerült neki a biztosan golyómentes páncélt feltalálni. Bizonyítgatta is ezt azzal, hogy revolverrel magára lőtt, anélkül, hogy bántódása lett volna. Az újságok regisztrálták a hírt, mint furcsaságot, de a nagy közönség csak bűvész-mutatványnak vélte az egészet és csakhamar megfeledkezett róla. Nem így az olasz hadügyi kormány, amely érdemesnek ítélte a dolgot a behatóbb vizsgálatra, még pedig azzal a meglepő eredménnyel, hogy felszólította Benedettit, adja el találmányát az olasz hadseregnek. Az ügylet még nem végleges, mert a felfedező kissé borsos árt követel a páncél titkáért, de már maga az a tény, hogy komolyan «célba vették» a Benedetti-páncél alkalmazását, elég volt ahhoz, hogy a tudományos körök érdeklődését is felkeltse. Emile Guarini, az ösmert nevű fizikus most igen érdekes tanulmányt közöl erről a tárgyról a «Nature»-ben és konstatálja, hogy ez a páncél a golyót tényleg felfogja és hatástalanná teszi, hogy a csak

néhány milliméter vastagságú szöveten sem az olasz és angol szolgálati revolver, sem a mai kis kaliberű olasz löfegyver lövedéke nem hatol keresztül, holott ez utóbbi a kétszerolyan vastag acélréteget is átfúrja. A köpönyeges golyók fémborítéka az odaütődéskor szétnyilik, maga az ólom-mag pedig lelapul. Ellenben a szövet anyagában semmiféle folytonosság-megszakítás nem, csupán külső rétegének horzsolása található a lövés után. A fizika azt tanítja, hogy ha a kilőtt golyó áthatolhatatlan akadályba ütközik, energiája hővé változik át. A páncélon azonban hőemelkedést vagy perzselődést nem lehet találni, ami előttünk — akik nem ösmerjük Benedetti titkát — megmagyarázhatatlan. Még csodálatosabb az, hogy a páncél a lövés folytán még rázkódtatást sem szenved. Az olasz hadügyminiszterium kiküldöttje által végzett kísérletek hivatalos jegyzőkönyvéből idézzük a következőket:

«1889-es modellű katonai revolver. Két lövés két méter távoból az ingelő-alakú, $13\frac{m}{m}$ vastag, $40\frac{m}{m}$ magas, $20\frac{m}{m}$ széles, 1 kgr. 650 gr. súlyú páncélra. Mindkét golyó talált, a

páncél meg sem mozdult, a golyók teljesen lelapultak». stb.

«1891-es modellű katonai löfegyver; előírással töltény. Távolság 100 méter. A páncél vastagsága $8 \frac{m}{m}$. Méretei $41 \times 33 \frac{m}{m}$. Súlya 17 kilogramm.) két kis butelliás üveghez támasztatott. Két lövés találta a páncélt, mely ennek dacára meg sem mozdult. Az üvegek nem mozdultak el eredeti helyükről. A golyók lelapultak.» stb.

Ilyen és ehhez hasonló tapasztalatok alapján a bizottság a következőket állapította meg:

«1. A Benedetti-féle páncél két részből áll; az egyik megsemmisíti a lövedék sebességét, a másik annak alakját változtatja meg.

2. A sebességet megsemmisítő rész ezen tulajdonságát valószínűleg nagy rugalmasságának, a golyó alakját megváltoztató részt pedig keménységi fokának köszönheti.

A kísérletek utáni összbenyomás az, hogy a felfedezés tényleg komoly, eredményei kézzelfoghatók».

Megjegyzendő, hogy a páncél nemcsak golyó, hanem kés- és törszúrás ellen is biztosan véd, úgy hogy Guarini a háborúk eddigi módjának megszüntét reményli a római vendéglős érdekes felfedezésétől.

Ugy véljük, az olasz tudós reménye kissé korai. Ellenben valószínű, hogy Benedetti páncélja helyet fog találni az uralkodók garderobjában.

A chronophon.

Gaumont és Decaux hosszas kísérletezés után olyan készüléket állítottak elő, amely a fonográf és a kinematográf képességeit egyesíti magában. Az eddig ösmert mozgó fényképek némajátékok voltak, a fonográf pedig természetesen csak hangokat adott vissza, a hangforrást pedig úgy kellett hozzá képzelniük.

Nem úgy a chronophon. Ez a készülék egyidejűleg produkál mozgó képeket és hangokat. A beszélő embernek például lefotografálja minden száj- és arcmozdulatát, minden taglejtését, de egyúttal bevésődik a gépbe a hang is. A készülékben aztán a villanyáram olyképp köti össze a fonográf-lemezt és a mozgókép-vetítőt, hogy az egyidejűleg kiejtett hang és végzett mozdulat mindig egyszerre reprodukálódik, ami a csalódást teljessé teszi; az a benyomásunk, hogy a mozgó alakok élnek és beszélnek. A találmánynak egyelőre gyakorlati értéke nincs.

A londoni köd.

Mint tudjuk, a köd valóságos csapás London városában gyakorisága és sűrűsége miatt. 1901-ben külön tudományos bizottságot küldtek ki a londoni köd meteorológiai tanulmányozására és e bizottság jelentését most adta közre annak elnöke, Carpenter

kapitány. A vizsgálatokat London negyvenhat tűzoltó-kaszárnyájában végezték, amelyeket e célra meteorológiai eszközökkel szereltek fel, úgy, hogy az egész város területéről egyidejű feljegyzéseket szerezhettek be. Megállapították, hogy a köd augusztus 15-ike táján kezd mutatkozni és november végén éri el tetőfokát. Aztán újra csökken január végéig; február és március hónapokban egy bizonyos fokon állandósul, majd rohamosan fogy és májusban megszűnik.

Kétféle a londoni köd. A magas köd, amely a háztetők magasságában kezdődik és a mély köd, amely egészen leereszkedik a földre. Ezenkívül megkülönböztethető 1. a gyenge köd (a hajózás a Themsen és a kocsiforgalom kissé megnehezített, a tárgyak 183 méter távolságból láthatók); 2. a mérsékelt köd (a forgalom minden módja meg van nehezítve, az ember 90, a házak 180 méter távolságban válnak láthatókká; a meggyújtott villanylámpa pedig 370 méternyiről); 3. a sűrű köd (a hajózás szünetel, közúti- és kocsiforgalom alighogy lebonyolítható; az utcán fényes nappal semmit sem lehet megkülönböztetni, éjjel a lámpás 55 méternél nagyobb távolságban láthatatlanná válik). A Szent Pál-templom tornyáról december 20-ától egész március 2-áig nem látható a Westminster-

apátság tornya, jeléül annak, hogy ebben a magasságban a köd állandó. A londoni köd reggel 7 és 8 óra közt képződik és csak akkor oszlik el, ha a légmozgás sebessége másodpercenként 6 méterre emelkedik, ami többnyire a déli órákban következik be, még pedig a külvárosokban előbb, mint a központban. A köd sohasem képződik 4°C -nál magasabb hőfok mellett.

A köd keletkezése Carpenter szerint háromféle okra vezethető vissza: 1. ha meleg levegő hideg talajjal, vagy vízfelülettel, 2. ha hideg levegő meleg talajjal, vagy vízfelülettel érintkezik, 3. ha két különféle hőmérsékű légréteg érintkezik. Ezenkívül a levegőnek szélcsendesnek is kell lennie.

A londoni köd többnyire füsttel van keverve, amely a szétfoszló ködből lecsapódó vízcseppeket olajos szénhidrátokkal telíti; innen a londoni köd barna színe és nehéz, fojtó szaga. Vanderlinden szerint Carpenter tanulmánya jelentősegteljes haladást jelent a meteorológiában.

A radium élettani hatása.

A «Scientific American» egy munkatársa kísérletképen bekebelezte a radiumsó minimális mennyiségét. Azt állítja, hogy ennek hatása alatt a szív működése és vese működése rendkívül fokozódott, sőt az agysejtjei is oly

izgalomba jöttek, hogy valóságos hallucinációkat idéztek elő nála. Órák teltek bele, míg érverésének rendes állapota visszatért.

Nem akarjuk kétségbevonni az önfeláldozó amerikai jelentésének igazságát, de azt sem hallgathatjuk el, hogy a radiumról fel-felhangzó csodadolgokat bizonyos skepsissel kell fogadni, legalább is akkor, ha radiumkúrákról beszélnek.

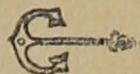
Először a szegény vakoknak ígérték, hogy a radium újra látókká teszi őket, és íme, most már senki sem beszél a radium hatásáról a szem-idegre, az egész csak agyrém volt. Azután a rák elleni panaceának hirdették a Curie házaspártól felfedezett, fizikailag igazán csodálatos elemet, és máris kiderült, hogy a radium csak éget, de nem gyógyít. Lehetséges, hogy az amerikai megfigyelésből is csak egy dolog való, t. i. — a hallucináció.

Napfény és népesedés.

Lugeon, a lausanne-i egyetem tanára egyik legutóbbi dolgozatában azzal az eddig kevésbé bolygatott kérdéssel foglalkozik, hogy micsoda szerepe van a napfénynek a különböző vidékek benépesedésére. Mint speciális és igen jellemző esetet, a svájci professzor a Rhône völgyének azt a részét veszi vizsgálat alá, mely Martigny

és a havasok között húzódik. E területen a balparton körülbelül 20000 főre megy a népesség száma, míg a jobb parton mintegy 340,00-re. A népesség sűrűségének e különbsége kétségtelenül részben annak a következménye, hogy a jobbpart alkalmasabb az emberi megtelepedésre, de Lugeon szerint részben, sőt szerinte: főrészen onnan is van, hogy a két part nagyon különböző mértékben részesül napfényben. A völgy némely helyén, hol jobb és balparton ugyanazok a helyrajzi viszonyok, a népesség a napos oldalon közel 3000 lélek, míg az árnyékos oldalnak alig van 7—800 lakosa. Hasonlóképen egy-két kivételtől eltekintve, a városok és falvak mind a napos oldalon vannak. A napfény vonzza az embereket, mint a mágnes a vasat. Es kiterjed a napfény hatása a lakosság fizikai tulajdonságainak kifejlődésére is. A jobb oldalon, hol szabadabban, bővebben és tartósabban árad a lakosokra a napsugár, a népesség általában vidámabb kedélyű, könnyebben élő, sőt egyszersmind civilizáltabb is, mint a másik oldal lakossága. És ennek a különbségnek ők maguk is tudatában vannak, amennyiben a napos part lakossága bizonyos lenézéssel viseltetik a napfényrel fogatékosabban ellátott szemközti felé.

Ujév elsejével új előfizetést nyitottunk a «Jövendő»-re

havi	---	---	---	1 korona
negyedévi	---	---	---	3 «
félévi	---	---	---	6 «
évi	---	---	---	12 koronával.

A rendes előfizetők a második félév után, mert az előfizetés egy csekély összeggel nagyobb, mintha egyenként van módjuk vásárolni a «Jövendő»-t, kárpótlásul egy érdekesen kiállított külön kötetet kapnak, amely könyvtárusi forgalomba nem kerül és csak a «Jövendő» előfizetői által szerezhető meg. E kötet Bródy Sándor «Színésznők» című új könyve.

Kérjük az előfizetés mihamarabb való megújítását, közvetlenül a mellékelt utalványon, vagy akármelyik könyvkereskedő vagy újságelárusító útján.

Régi és új előfizetők a «Jövendő» első évfolyamának 10 kötetét, ízléses könyvtartóba kötve: 20 korona helyett tizenkét koronáért kapják meg és ez összeget négykoronás, negyed évenként esedékes részletekben is fizethetik, ellenben a gyűjteményt a megrendelés után azonnal bérmentve megkapják.

Tisztelettel

a «Jövendő» kiadóhivatala
Budapest, Honvéd-utca 10.

A szerkesztő közlései. A büntetés és az emberi lélek. Jogi szaklapba való — Igazság. Nem közölhetjük. — Horatius dalaiból. Ki fogjuk adni. — Manuello. A beküldött Manuello-fordításokat kiadnók, ha a szerzőjük jelentkeznek. — Kéziratok megőrzésére nem vállalkozunk. — Versekről. A zárda falai közt; Álmodozás; Régi temetőben; Barna kis lány; Mikor fogod elmondani?; A vár; Mégis sivár; Levél; Eszembe jutnak; Mégis...; Ösvény felé — egyiket sem közölhetjük. — Paula. Szigorú bírálatot kér? Azt nem bírják el a beküldött dolgok.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő.
Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.
A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre hat korona.

Szerkesztőség és kiadó-
hivatal: Honvéd-u. 10.
Telefon-szám: 35—31.

Megjelenik minden vasárnap.
Ezenkívül rendkívüli kiadásban.
Minden szám: 20 fillér.

Szegő-szanatórium Abbaziában.

Amint a hajó Abbazia felé közeledik, már messziről egy derűs, nyílt loggiájú palota mosolyog az érkező felé. Babér- és pálmakeretében a boldog nyugalom hajlékának látszik. Ez a palota: dr. Szegő Kálmán nagyfényű szanatóriuma; olyan, mint egy pompás márvány-páholy, amelynek kényelme egyenest a szabad tengerre és annak áldásos gyógyító erőire nyílik.

Az intézet modern kényelemmel és teljes hygienikus berendezéssel ellátott 2 lakóépületből, gyermek-játéksarnokból és a szanatórium mellékhelyiségeit felölelő hátsó épületekből áll.

A főépület minden emeleti traktusában egy tágas fürdőszoba áll a vendégek rendelkezésére, hogy kedvezőtlen időben közvetlen közelben találják meg tengeri fürdőjüket.

A főépület földszintjét a társalgó-, olvasó-, reggeliző- és játszósobák foglalják el.

Az intézet fő- és melléképületeit üvegezett folyosók kötik össze.

Az egész épület közvetlenül a tengerparton fekszik és hatezer négyszögméter kiterjedésű délszaki park övezi, amelyek örök pompájukkal télen is a tavasz búbajos képével veszik körül a vendéget.

A szanatórium a gyógyhely zajosabb központi életétől néhány percnyire kiesőleg nyugalmat és csendes menedéket nyújt a pihenést áhítózonak és ezen nyugalom célbavételével aikottattak az intézet egyéb institúciói is.

A szórakozást és társaságot keresők az intézet közös társalgóját, éttermét, gazdag könyvtárát, hírlapjait és zongoráját használhatják föl.

Az intézet kor- és nemkülönbség nélkül befogadja a különféle betegségekben szenvedőket és betegségek után üdülésre szorulókat.

Az épület minden helyiségét, valamint a parki utakat is villany világítja és a monte-maggiorei forrás vezetéke látja el egészséges ivóvízzel.

Az intézet felső épületének földszintjét egy modern alapon berendezett és vezetett tengeri vízgyógyintézet foglalja el, melyben a vezető orvos személyes ellenőrzése mellett, az összes vízprocedurák alkalmazásba jönnek.

PALLAS

IRODALMI ÉS NYOMDAI
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG . . .

BUDAPEST,

V., HONVÉD-UTCA 10. ÉS KÁLMÁN-UTCA 2.,
SAJÁT HÁZ.

Harminckét géppel (kétszínnyomatú, variabilis körforgógéppel, gyorsajtókkal, amerikai sajtókkal), a legfejlettebb technika minden esz. özével felszerelt modern nyomda. — Saját betűöntőde, galvanoplastika, könyvkötészet. Könyvkiadóhivatal. Papíráru-gyár.

JÖVENDŐ

Szerkeszti

Bródy Sándor

Főmunkatárs:

Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:

Heltai Jenő

MAGYAR AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

Megjelenik minden vasárnap.

Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

TARTALOM:

Chlopy II. — Radó Sámuel dr.: Apponyi kormányképtelensége. — Feminizmus és mikoszizmus. — Szász Zoltán: Duse barátja. — Beszélgetés két japánival. — Bródy Sándor: A király fia. — Dr. Cz. J.: Az orosz-japán háború küszöbén. — Erdős Renée: Kleopatra. — Pekár Gyula: Nagy szerelmek. — Roberto Bracco: Éjjeli találkozás. — Edgar Allan Poe: Eulalia. — Heltai Jenő: Versek. — Salgó Ernő: Az ezüst papucs és az angol operette. — Divat-levél a soványságról. — Tolstoj Leó: Háború és béke. — Természettudomány. Dr. Ferenczy Sándor: A hit szerepe a gyógyításban. — Hirdetések.

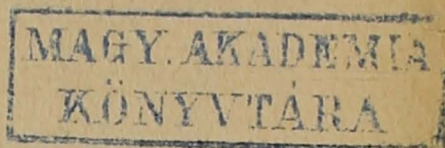
Kiadóhivatal
Honvéd-u. 10.

Ára **20** fillér.

Egy hónapra
Egy korona

Jövedő

irodalmi és politikai ujság

Chlopy II.

Pitreich hadügyminiszter beszéde a chlopy-i hadparancs megismétlése. A kettő között csak a formában van különbség. Amaz hadparancs volt, kemény és rövid; ez pedig beszéd, természeténél fogva hosszabb, de nemkülönben kemény és határozott. Vagy nem határozott beszéd az, amelyben a szolgálati szabályzat és az ennek megfelelő szellem tétetik úrrá jogok és kívánságok felett és a nemzeti követelményeket lefokozzák a nemzeti érzékenység vehemens mozgalmává? Ez a beszéd magja és veleje; s most lássuk a részleteket.

1. Azt mondja Pitreich: nem lehet túrni, hogy a közös hadseregben az egyik nemzet tagjai a többi fölé emeljék magukat, mert az osztrák-magyar hadsereg néphadsereg, de sem német, sem magyar, sem cseh, sem lengyel, hanem az összes nemzetek közös hadserege.

A chlopy-i hadparancs is ezt mondta. Az országos felháborodás, mely e kijelentést nyomon követte, változtatta azóta a helyzeten? De viszont változott-e azóta törvénnyel védett ama jogunk, amely leghatározottabban szembeállít bennünket eme felfogással? Az 1867: XII. t.-cz. 11. és 12. §-a kifejezetten, szószerint beszél a magyar hadseregről, amelyet Chlopy és e beszéd nem létezőnek állítanak. De eltekintve a grammatikai magyarázattól és eltekintve a nemzet jogaitól, lehet-e jogilag és logikailag a közös hadsereget néphadseregnek tekinteni? Lehet-e néphadseregnek tekinteni azt, amelyben a honossági törvény meghozataláig, tehát ezelőtt körülbelül csak huszonöt évig, az állampolgári viszonyok rendezetlensége folytán a legkülönbözőbb elemek foglaltak helyet, akiktől még csak azt sem kérdezték, hogy hol látta meg a napvilágot, vagyis magyarul szólva: hová való? Vajjon Poroszország nevezheti-e a maga hadseregét néphadseregnek, mert hiszen abban is vannak más

elemek, például lengyelek és vannak partikuláris elemek, például elzásziak. Mégis, beszélt-e erről Vilmos császár valaha másképp, mint birodalmi hadseregről? Ha ily, a helyzettel és a viszonyokkal ellenkező felfogás nyilatkozik meg a hadsereg jellegére vonatkozólag: ennek természetesen folyománya, hogy a nemzeti nyelvről hallani sem akar. Ha nem ismeri el a nemzetet, hogyan ismerné el annak nyelvét? Éppen úgy, mint Chlopy.

2. A hadügyminiszter nem akar tudni az 1868-iki rendeletről, amely a magyar tiszteknek magyar ezredekhez való áthelyezéséről szól. A nemzeti vívmányok hősei feltétlen diadalként hirdették e rendelet szigorú végrehajtásának ígértét. Mikor ez a kérdés még Fejérváry idejében szóba került, Fejérváry azzal biztatott, hogy az áthelyezés majd «lassan-lassan» meg fog történni; Pitreich még ezt sem mondja, mert szerinte a tiszteknek alkalmat kell nyújtani arra, hogy országokat és embereket megismerjenek. A tisztek tehát nem katonák, akiknek az országokat csak azért kell megismerniök, hogy végig szágúldhassanak rajtuk, embereket pedig azért, hogy lőtávolból lelőhessék őket, hanem: északi sarkutazók, világjáró angliusok, globe-trotterek, akiknek olyan viszonyokat kell tanulmányozniök, a melyekhez legföljebb a pedagógusnak van köze, de nem a katonának. A Pitreich mondása egyébként a híres osztrák vezérkar csődjét jelenti. Mit csinál ez a vezérkar térképeivel és messzelátóival, ha még előbb körül kell néznie, ki kell tapasztalnia, hogy hol verheti meg a sors keze? A Pitreich kifogása mondvacsinált és nevetséges. Nem kell ahhoz ország- és népismeret, hogy csatát nyerjünk; ehhez bátorság, lelkesedés és — puska kell. Ahhoz pedig, hogy a magyar születésű tisztek magyar csapatoknál szolgáljanak béke-időben, — akarat kell. De Pitreich ezt nem akarja. És a kérdést, amelyet a magyar ember csak technikai és alárendelt adminisztratív kérdésnek tekintett — ő elüti egy másik szemponttal, amely szintén adminisztratív, azonban nagy emfázissal a hadsereg teljes harcképességének elérésére hivatkozik. Éppen úgy, mint Chlopy.

3. A nemzeti vívmányok között szerepelt a magyar nyelvű oktatás a magyarországi katonai iskolákban. Pitreich beszéde itt is kiábrándító. Azt mondja, hogy a katonai nevelő-intézetek szellemének nem szabad másnak lenniök, mint amelyet a szolgálati szabályzat hirdet. Az «oszthatatlan» hadsereg szelleme pedig osztrák, nyelve német lévén: az árván maradt magyar nyelvnek hol lehet helyet szorí-

tani? Azoknál a tárgyaknál, mondja a hadügyminiszter, amelyek az általános műveltségre vonatkoznak. A katonák tanulnak fegyvertant, taktikát, földrajzot, hadsereg-szervezet-tant; ezek nyilvánvalóan csak szakműveltséggel ruházzák föl őket. Vajjon például a hadi történelem tanulása az általános művelődéshez tartozik? Aligha; ami pedig az úgynevezett általános műveltség feltétele, mint például a lélektan és az irodalom-történet, azt katonai iskolákban egyáltalában — nem tanítják. A helyzet tehát úgy alakul, hogy amit a katonai iskolákban tanítani kell, az a szakműveltséghez tartozván, német nyelven tanítandó — amit pedig lehetne magyarul tanítani, azt nem tanítják. Így áll aztán helyre a hadseregnek a magyar érzékenység által megbilentett egysége, amelyet a chlopy-i hadparancs követelt. Pitreich nem marad Chlopy mögött.

Folyik mindebből, hogy a katonai bünvádi perrendtartás nyelve nem lehet más, mint német. A hadügyminiszter nem ismervén el a többi nemzet fölé emelkedni akaró magyar nemzet jogát és nyelvét a vezényletben és szolgálatban: hogyan ismerné azt el a bíraskodásban? Ellenben megengedi, hogy a vádlott magyar fiú magyarul védekezzék. (Hisz bírái úgysem fogják megérteni!) De hát ne engedje meg! Ezt úgysem tilthatja meg, éppen úgy, mint azt nem, hogy a magyar fiú magyar földön magyar levegőt szívjon. Az anyanyelven való védekezés joga ős-jog, az emberrel veleszületett jog és a magyar bíróság előtt oláhnak, vagy tótnak joga van oláhhul vagy tótul beszélni. A tárgyalási nyelvnek kell magyarnak lennie — de vajjon az lesz-e, Pitreich alatt, ezekkel az elvekkkel?

4. Mindezek után hogyan fedezik egymást a magyar kormány programja, Tisza ígéretei és a hadügyminiszter beszéde? A magyar miniszterelnök lesoványított nemzeti vívmányai hogyan festenek e rideg hadügyminiszteri beszéd mellett, amely mindent ígér, csak a magyar ígérek beváltását nem?

A miniszterelnöki program és a hadügyminiszteri beszéd nem fedezik egymást; még kevésbé egészíti ki egyik a másikat; sőt homlokegyenest ellenkeznek egymással. Az obstrukció lekicsinylése és kiátkozása nem gyógyszer, a miniszterelnök személyi politikájának túltengése, hatalmi pozíciójához való ragaszkodása s az újjászületésre készülő régi rendszer pedig egyenesen kétségessé teszik, hogy ily rendkívüli támadás méltó visszatorlásban részesüljön.

Apponyi kormányképtelensége.

Apponyi Albert gróf a Budapesti Hirlapban írott cikkében keserű gúnnyal emlékezett meg arról, hogy őt «kicsinyes diadalérzettel kormányképtelennek nyilvánították». Ez azonban pályájának csak a legújabb fejlődési stádiumára vonatkozhatik, mert jól emlékszünk, hogy volt a válságnak bizonyos, meglehetősen hosszú tartamu időszaka, melyben barát és ellenfél Apponyi Albertet, mint az egyedüli hivatott államférfiút ajánlották, aki képes lenne a kibontakozás útját megtalálni. Sajnálatos módon a parlamenti szokás nem követeli a miniszterelnökjelöltektől, hogy ők is olyanformán, mint ahogy a lelépő miniszterelnökök, beszámoljanak a megghiúsult kabinetalakítás akadályairól. Azonban, ha authentikusan nem is tudhatjuk, mért jutott a sok oldalról melegen ajánlott államférfiú abba a helyzetbe, hogy kormányképtelennek nyilvánítják, azért mégsem vagyunk pusztá találgatásokra utalva. A cikk eléggé világosan sejteti velünk, hogy Apponyi a kritikus pillanatban a programja alapján koncedált és általa nagyon értékesnek jellemzett katonai reformokat keveselte és újabb követelésekkel állott elé. A volt nemzeti párt vezére tudniillik a katonai vívmányokról, melyeknek értékes mivoltát elismeri, azt a jellemző megjegyzést teszi, hogy ezek jelenleg kevés elismeréssel találkoznak, holott még néhány évvel ezelőtt hozsannával fogadták volna. Ami Apponyi ez ítéletét és megfigyelését illeti, az illusztris államférfiú talán nagyon is pesszimiztikusan ítél; az ő nyilatkozata azonban nagyon értékes, mert újabb bizonyítékot szolgáltat ama nagy igazságról, hogy vannak államférfiak, akik egész erejüket latba vetik, hogy olyan reformokat, melyeket a közvélemény komolyan és tartósan kíván, megvalósítsanak. Ezek a politikusok nem hajlandók a közvélemény minden szeszélyét parancsszónak elfogadni, különösen, ha ez a túlbuzgóság az intézmények teljes felforgatásával járna. Ezekkel a haladópartiakkal, vagy liberálisokkal szemben állanak azon államférfiak, akik szinte kínos figyelemmel hallgatnak a közvélemény erdejében minden levél rezgésére és a rohamosan, vagy akárhogyan, de előrenyomuló áramlatoknak minden ellentállás nélkül engedik át magukat. Ők válogatás nélkül a közvélemény minden szeszélyének kielégítését tűzték ki célul, nem azért, mert amit az úgynevezett «nép ezrei» kívánnak, valóban bölcs és hasznos, hanem csupán, mert a közvélemény kívánja. Ez az úgynevezett radikális irány. A liberális és radikális

irányzatnak egyforma jogosultsága van, hogy melyik győz, az a helyzet alakulásától függ. Nem titkolhatjuk el azonban, hogy mi nem vagyunk a radikális irány hívei, bár ezt olyan nagy autoritás támogatja, mint Apponyi Albert gróf. És bármennyire sajnáljuk, hogy Apponyi nem valósíthatta meg azokat az eszméket a katonai reform terén, melyekért éveken át az ellenzéken küzdött, mi őt ezért a lemondásért nem dicsérhetjük, mi egész magatartását nem nézhetjük morális hőstettnek, inkább kell, hogy elhibázott taktikának minősítsük. És a közvélemény végzetes tévedésbe esnék, ha a nemzet ama fiait, kik a kormányhatalmat azért utasították vissza, mert nem minden ideáljuk valósult meg, feltétlen bámulattal halmozná el és ha az ilyen és hasonló államférfiak eljárását egyedül követendő példának állítaná. Nagyon szép, ha a katona philanthropus és a keresztényi türelem erényét gyakorolja, de nem ez a tulajdonképeni katonai erény, úgyszintén az önmegtagadás és a lemondás is nagyon tiszteletreméltó a politikában, de ami a politikust valóban nagygyá teszi, ami egyéniségének valódi értékét megadja, az a nemes dicsvágy, hogy ideáljait, ha nem is eszményi tisztaságban, pozitív tettekkel megvalósítani iparkodják. Fájdalom, Apponyi Albert nem ezt választotta, ám-bátor hozzá méltó feladat lett volna a nemzet ama csekély töredékét, mely az elért vívmányokat keveselte, erkölcsi súlyával meggyőzni arról, hogy egészen eltekintve a korona akaratától, nem áll a nemzet érdekében a hadsereg szervezetét oly gyökeresen megbotlygatni, mint azt a radikális irány követeli. Mert bármily magas érdek a hadsereg magyarsága, nem csekély nemzeti érdek van abban, hogy a hadsereg megkíméltesse olyan kísérletektől, amilyeneket a közhangulat egyik legújabb mozgalma követelni jónak talál. Hiszen nagy és hatalmas állami intézményeket nem lehet a legújabb politikai divat, a dernier cri szerint formálni és átgyúrni. Örvendünk különben, hogy a fenkölt lelkű államférfiú megnyugvást talál abban a tudatban, hogy taktikai magatartását mindig összhangzásba tudta hozni lelki világának minden vibrációjával és hogy nem tudott rajta erőt venni az a borús hangulat, melyben ő egyszer magát a nemzet vértanúival egy sorba állította, kik mindig mellőzésnek és üldözésnek voltak kitéve. Hogy lehetne szó mellőzésről, vagy pláne üldözésről, midőn az erkölcsi magaslat alapját, melyet Apponyi ambicionál, éppen az alkotja, hogy a hatalom minden fényes kísértése csábította, hivatgatta őt és ő, fájdalom, hősiesen ellentállott. Radó Sámuel dr.

Feminizmus és mikoszizmus.

Egy hölgynek, aki orvosdoktor s már esztendők óta ordinál itt, Budapesten, az a szerencsétlen ötlete támadt, hogy belép az Orvosi Kaszinó tagjai közé. Mit keresett a Kaszinóban? — nem tudni. Talán egy pár tudományos folyóiratot, olcsóbb szentet, vagy olcsóbb színházi jegyet. De lehet az is, hogy valamelyes társaságot. Azt képzelhette, hogy ha néhanapján, délután két és három óra között megbeszéli valamelyik kollégájával az érdekesebb eseteit, ezzel még nem sok vizet fog zavarni a kaszinóban. Egyebet nem keresetett ott, mert hogy hirtelen a kártyázás vagy a kibicelés szomja fogta volna el, egy cseppet se valószínű. Elég az hozzá, be akart lépni a Kaszinóba, s a maga asszonyi naivitásában — hiába, az asszonyokból még a doktorság se öl ki minden naivitást — azt képzelte, hogy csekélység lévén az, a mire törekszik, simán fog menni a dolog. Jelentkezett tehát annak rendje és módja szerint, s jelentkezése az Orvosi Kaszinóban — amelynek, mint a becsületes asszonyoknak, eddig még nem volt története — nagy ribilliót keltett.

A fölvetel vagy visszautasítás dolgában a választmánynak kellett volna döntenie. A választmány azonban nem tudott és nem mert határozni. Nem tudott határozni, mert körülbelül ugyanannyian voltak a fölvetel eszméjét pártolók, mint amennyien annak a véleménynek a képviselői, hogy «a férfi doktorok társalgását feshélyezné a női kolléga jelenléte». Es nem mert határozni, mert a visszautasítás ódiumát el akarta hárítani magától. Azt végezte tehát, hogy ebben a főbenjáró dologban rendkívüli közgyűlést hív egybe; nyilatkozzék a Kaszinónak minden egyes tagja: feshélyezi-e társalgását a női kolléga jelenléte? Így az «empêcheuse de danser en rond» szépen kibukhatik, s a választmány is moshatja a kezét.

Természetesen mindjárt akadtak, a Kaszinón kívül, akik ezt a főbenjáró kérdéssé avanszált kis esetet súlyos kázussá igyekeztek felfűjni. Heves temperamentumú és élénk tollú hölgyek azonnal társadalmi ügynek minősítették a kómikusan félénk határozatot, s felvonultak, hogy a feminizmus ügyét győzelemre segítsék. Felolvasások és cikkek készültek, amelyek nagy apparátussal és bármily magas célhoz méltó lelkesedéssel vitatják, hogy a nőknek joguk van a kaszinói tagsághoz.

Persze, hogy joguk van hozzá. Ha joguk van úgy keresni a kenyérüket, ahogyan a különböző orvosi asztaltársaságok és kaszinók tagjai keresik, bizonyjal joguk van ahhoz is, hogy a velök egyforma kenyérkereseten lévők céhébe, asztaltársaságaiba, és kaszinóiba kívánczohassanak. S ha a világ oly sok dologban hódolt meg a feminizmus eszméinek, hogy megnyitotta a nők előtt a kenyérkereső pályát oly téreken is, ahová kevéssel ezelőtt még nem is kívánczohattak: nem

bicsakolja meg magát ebben a csekélységben és nem gondol arra, hogy éppen csak a kibicelés gyönyöreiből tiltsa ki a nőt. A kérdés csak az, hogy: érdemes-e ezt a jogot reklamálni?

Ez mindenesetre szubjektív megítélés dolga. De sokan vannak akik ama hölgy helyén, a választmány kitérő felelete után, nyomban, visszavonták volna a tagsági jelöltségüket, így szólván: «Végre is, azok az előnyök, amelyeket a kaszinó nyújt, ezek a meglehetősen csekély javak — meglehet tudniillik, hogy a kaszinó még csak olcsóbb szívet és olcsóbb színházi jegyeket se ad tagjainak és a tudományos folyóiratok közül csak a «Molnárok Lapja»-t járattja, mert azt ingyen küldik — ezek a kedvezményeknek csak némi túlzással mondható csekély értékek nekem nem érnek annyit, hogy érdemes volna kitennem magamat annak a második bosszúságnak, amely akkor érhet, ha véletlenül a rendkívüli közgyűlés is visszautasít. Miért kíváncsozom oda, micsoda jót találhatok én ott, ahol az én társaságomat sokan nem kívánják? ! . . .»

Mások ellenben így okoskodnának és alighanem így okoskodik a jelölt is: «Mi közöm nekem ahhoz, hogy van ott egy sereg olyan úr is, akinek az én jelenlétem nem fog tetszeni? ! Pukkadjanak meg; én nem törődöm velök, s ha fölvesznek, rájok se fogok nézni, meg se látom őket. Megvan a jogcímem a jelentkezésre, s ha sikerül keresztülvinni a fölvételemet, belépek, mert én is használni akarom a kaszinó tudományos folyóiratait.» A jelölt, igen valószínűen, makacsul bízik abban, hogy a kaszinó a tudományos folyóiratoknak egy egész Eldorádóját rejti magában. De lehet az is, hogy csak asszonyi maliciából tartotta fenn a jelöltségét. Ha fölveszik: ez — nőknek különösen kedves — elégtétel, garnirozva azzal az örömmel, hogy a választmány egyes tagjait meg fogja ütni a guta. Ha nem veszik föl: ez még nagyobb elégtétel. A választmány már blamáta magát; csak hadd blamálja magát a közgyűlés is!

Helyes. Csak az a kár, hogy az esetet a feminizmus kérdésévé magyarázták félre. Így a komikum megoszlik. A választmány eleinte szorult helyzetben volt; egyelőre csak az ő rovására mulathattak azok, akik az esetet tárgyalták. A nagy buzgalom azonban, amelylyel a feminizmus nevében nekimentek, egy kicsit könnyített a szituációján. Az a váratlan hév — ilyen kis dologért! — túlságosnak tűnik fel, s eltereli a figyelmet a tiszteletreméltó urak vidám baklövéséről. Pedig hiba volna, ha végképpen elterelődnék róla a figyelem, mert speciális vonásnak a jele.

Nem az itt a kérdés, hogy mihez van joguk a nőknek s mihez nincs. A kérdés az, hogy: mi az ördögről szokás társalogni az Orvosi Kaszinóban, ha ezt a társalgást egy nőkollégának a jelenléte már feshélyezi? Ez a nőkolléga nem bakfis; az emberi test nyomorúságaival foglalkozik, csakúgy, mint ők; és ha az Orvosi Kaszinóban olyan kóreseteket részleteznek, aminőkről a jour-okon nem beszélnek, a nőkolléga nem fog pironkodva elfutni. De mondjuk, hogy az orvosok nem kóreseteket tárgyalni járnak a kaszinóba, hanem kaszinózni, vidám anekdotákat mondani és hallgatni: komoly és jó izlésű urakról lévén szó, föltehető, hogy olyan anekdotákat, amelye-

ket a nőkolléga már nem hallgathat meg, csak ritkábban hordoznak körül.

Vagy az Orvosi Kaszinóban folyton csak olyan dolgokról van szó, amelyeket a nőkollégának lehetetlen meghallgatnia?

A legendás Mikos báró a valóságban aligha volt olyan alak, amilyennek a magyart csufoló német kiszínezte. E róla szóló anekdoták nagyrésze sült hazugság, s bizonyára ártatlan sok olyan történetkében, amely az ő nevéhez fűződik. De a legártatlanabb abban, hogy éppen az ő nevével jelölték meg azt a speciális — nem mondhatni, hogy nemzeti — vonást, amely imitt-amott valósággal megvan, erre, mifelénk, s mely abban nyilvánul meg, hogy a szókimondó bácsi káromkodással fűszerezi és épp oly henye, mint dísztelen szavakkal cifrázza a komoly mondani valóját is. Ez a mikosizmus ma már sokat veszített régi zamatából, és kissé meglepőnek találnók, ha éppen az Orvosi Kaszinó volna az a hely, ahol Mikos báró szellemét a leghívebben őrzik.

Ha mégis úgy volna: akkor értenők a nőkollégától való félelmet. Mert az csakugyan sok egy érző kebelnek, ha makaó-játékban, a legrosszabb kártya láttára, elkeseredését ilyen semmitmondó szavakba kell elfojtania, hogy: «Tíz» ... vagy: «Semmi» ... vagy: «Zéró.»

De azt hiszszük, a mikosizmus már divatját multa, az Orvosi Kaszinóban is. Itt is, mint másutt, a komoly és jóízű urak szeretnek néha humorizálni, s anélkül, hogy a póre beszéd szabadságát követelnék, egy kicsit aggódnak, hogy a nőkolléga jelenléte ártalmára válhatik a humornak. Ha naponkint csak egy vagy két jó ötletet kell elfojtani, mert véletlenül a nőkolléga is jelen van, az aggodalom már érthető. És nálunk, ahol épp oly sok az első rangú humorista, mint amilyen kevés az első rangú tudós, igazán kár volna, ha ezen az egy téren, amelyen még nem állott be produkciócsökkenés, szintén megkezdődnék a visszaesés.

Azért azt ajánlanók a jelöltnek, hogy: lépjen vissza. Az Orvosi Kaszinó kebelében nem igen rejtőznek nagy orvosok, de nagy humoristák, úgy látszik: igen. Miért riasztaná el őket? Tudás dolgában úgy se rivalizálhatunk Európával, de a humor terén még mindig sikerrel versenyezhetünk. Kímélet tehát e sajátságunknak! Őrizzük meg, amink van, akármilyen kevés, vagy éppen azért.

Duse barátja.

Írta: Szász Zoltán.

Kevés ellenszenvesebb jelenséget lehet elképzelni, mint aminő Gabriele d'Annunzio, a hírhedt olasz író s Eleonora Duse, a híres olasz színésznő immár nehányszor egész Európa sajtójának nyilvánossága előtt megszakított s megint összebogozott viszonya. A dicső pár férfi-fele az undor-forrás; a nő: Duse, egy szegény, vén komédiásnő, aki hervadó művészetét úgy, ahogy, tehát egy d'Annunzio segítségével is meg akarja tartani a világhír dicsfényében. Ez a d'Annunzio azonban az egész európai közélet egyik legkínosabb alakja, úgy, hogy valahányszor egy nevével ellátott hírt egy újságcikkben megpillantok, biztos vagyok, hogy valami rendkívüli, nagyarányú ízléstelenségről lesz szó. Egész irodalmi működése sem egyéb egy óriási, tüneményyszerű ízléstelenségnél. Oly kínosan fontoskodó és százalmasan üres ennek az embernek eddigi sokkötetes és sok felvonásos működése, hogy az ember elszomorodva gondol a mai szépirodalom berkeiben uralkodó anarchiára és értelmi szegénységre, mely lehetővé teszi, hogy d'Annunzio valóban világhírű nagyságként bolondítsa az emberiséget. Ha keresem az európai nagysággá felfújt botrányos értéktelenség még egy ily rikító példáját, legfeljebb Maeterlincknél állok meg: ez valóban versenyezhet d'Annunzioval. A «Vakok», vagy a «Tintagiles halála» talán még üresebb és még fontoskodóbbak, mint a «Tűz». S szellemi színvonaluk oly alacsony, hogy nemcsak az igazán értékes, kiváló, tehát irodalmi működésre hivatott, de az egyszerű, józaneszű átlag-ember is mély megvetéssel tekinthet az ilyen össze-visszaírásra. Csakhogy míg Maeterlinck legalább idegen, mesebeli nevek alatt, drámai személyek által mondja el betegesen kicsinyes termékeit, d'Annunzio egy modern vezetéknév tökéletesen átlátszó álarca alatt locsogja regényeken keresztül a saját: d'Annunzio Gabriele éremlyítő dicséretét.

Az ilyen világhírű értéktelenségekkel szemben mégis egy szempontot mindig figyelembe kell vennünk: nincs kizárva e Maeterlinck és d'Annunzio-féle művek titokzatos, vagy patetikus ürességének szándékossága, amely esetben aztán ez egy ügyes számítás, a tartalomtól iszonyodó, de a furcsa, új for-

mákat vagy írásmódot áhító tömeg-ízlés együgyűségére. Erre a feltevésre vall Maeterlinck leghíresebb, régebbi munkáitól teljesen elütő «Monna Vanná»-ja, mely csak egy közepszerű tehetségű, de határozottan egészséges elme alkotása. Hogy azonban szándékosan, vagy őszintén ostobák ezek a d'Annunzio-féle írások, ez végre is mellékes. A szomorúság a sikerük miatt mindkét esetben egykép jogos.

Ennek az embernek emez intellektuális szénrajz-portréja után a Duse-val való viszonyában megnyilatkozó erkölcsi és érzelmi egyéniségére kerülhet a sor. S ez a viszony különösen azért érdemes az érdeklődésre, mivel az irodalmi világ egy nagyon elterjedt és jellemző jelenségének tipikus, kirívó példája. A modern művészt és szépírókat az különbözteti meg ellenszenvesen a tudóstól vagy bölcsésztől, hogy míg emez művei mögé rejtőzködve engedi, hogy helyette gondolatai beszéljenek, a szép szóval vagy más anyagokkal dolgozó iparosok folyton magánéletüket is az emberiség elé teregetik. Abból az alapjában véve helyes sejtésből indulva ki, hogy a nagy ember, nemcsak írásában, de minden működésében, tehát szerelmében, mindennapi életmódjában is érdekes, a közfigyelmet magára vonó, a legközepeszerűbb író- és művész-félék ama tévhitbe lyukadtak ki, hogy nekik joguk és érdekük a nagy nyilvánosságot magánéletük állandó bámulására izgatni. S minél alsóbbbrangú a művészet, melyet valaki űz, annál nagyobb ennek a törekvésnek a csábja, mivel annál szélesebb rétegű csöcselék hajlandó erre a bámulásra. Egy színész, vagy egy színésznő, pláne egy operette-színésznő bizonyára nem valami értékes, közérdeklődésre méltó közéleti személy: s mégis egy primadonna úgy rendezi be magánéletét is, hogy minél érdekesebb legyen. Ha mármost egy primadonna-lélek, vagy még pontosabban egy kokott-lélek lakozik az íróban, hogy elégíti ez ki nőiesen léha vágyát arra, hogy folyton, minél többen beszéljenek róla? Az által, hogy egy ilyen nővel összeköti a sorsát. Ugy is kedvelt fogása a közéletben szereplő szépírónak, hogy nemi életét minél édekesebbé alakítja s a tömeg elé tárja. Ezért minden művésznek, aki a jelzett érdekeskedési dühben szenved, álma, hogy minél több értékes, jelentős nőt láncoljon karrier-szekeréhez. Mivel pedig a meghódított tisztességes nő, bármily nagy gyönyört is nyújt éppen eme tisztességénél fogva a léleknek, ilyen köz-mutogatásra nem igen alkalmas, az írogató férfinép a színésznők, a nyilvánosságra áhító szabad szerelmeskedők hadára veti magát s innen választja ki szerelmeseit. Minden európai nagyvárosban van egynéhány nagy művésznő, akiknek futó bírása a közéleti szereplés egyik fontos tényezője. Leg-

nagyobb pedig mindannyi közt Duse, aki vézna testével annyi szépségnek és gondolatnak tudott színpadi életet adni. Igaz ugyan, hogy Duse színésznőnek alkalmasabb, mint szeretőnek s az ember elmosolyodik, ha elgondolja, hogy a Tűz írója, aki folyton a szerelmeskedés összes művészeteiben járatos s a szépség összes tökéletességeivel ékes, ittasító szeretőket adományoz magának a regényeiben, hogy érte be ezzel a fiatal korában is vézna kis penészvirággal? Talán vonzotta a lelke? De hát akkor miért akarja véglegesen lerázni a nyakáról, mikor a fiatal penészvirágból öreg, aszott gránatalma lett! Hisz a nőknek akkor kezd a lelkük értékesedni, mikor testük minden szirma már elhullott. Valószínűleg d'Annunzioóban az üzletember parancsolja a hűtlenséget: Duse már színésznőnek is, nőnek is gyenge. Egy nemes, finom lélekkel pedig mit kezdhet egy divatos, modern szépíró?

BESZÉLGETÉS KÉT JAPANIVAL. Egy éjjeli kávéházban két japánira akadtam. Állami ösztöndíjjal utaztak Európában. Dr. Inouye Kinosuke volt a neve az egyiknek, Jaë Méchio a másikkal.

Természetesnek találták, hogy a nagy háborúról akarok beszélgetni. Hanem azért eleinte csak igen általánosságban, röviden feleltek. Az európai kultúra hatott rájuk már annyira és megtanulták, hogy aki ilyen kellemes utazási ösztöndíjat élvez, annak vigyázni kell a nyelvére. Később mégis belemelegedtek. Az volt nekik a legfontosabb, hogy bebizonyítsák: mennyire európai már Japán. A doktor úr biztosított róla, hogy a hadseregnek egészen európai uniformisa van, a császár parlamenttel kormányoz, minden épkézláb embert besoroznak három évre, kivéve azokat, akik középiskolát végeztek. Mert ilyen is van. Öt elemi osztály után öt gimnázium és aki ezt kijárta, csak egy évet szolgál. Aztán ha egyetemre akar menni, még három évig kell tanulnia.

— De hát hogy állnak a háborúval?

Jaë Méchio úr, harci párti és sovíniszta, beszélni kezdett:

— Évtizedek óta készülünk már erre a leszámolásra. Japán hivatalosan van rá, hogy Kelet-Ázsiának nagyhatalma legyen, az orosz birodalom pedig utját állja haladásának, ahol csak teheti. Az egész nép követeli a háborút és a kormánynak végre is el kell határoznia magát, hogy odadobja a keztyűt. Ez a háború úgy sem kerülhető el, előbb-utóbb meg kell történnie. És kérem, mitől tarthatunk? A japáni a legjobb katona a világon. Nem ismer fáradtságot, szívós, kitartó, a testi fájdalmak iránt alig van érzéke és valóságos nemzeti sajátossága, hogy a haláltól nem fél. A hosszú, zavartalan béke, a XVI. század végétől egészen a nagy forradalomig, nem puhította el. Hiszen hallhatott a harakiriról, ami még ma sem ritkaság, előfordul gyak-

ran előkelő embereknel. A japáni semmibe sem veszi életét, mikor a hazájának kell szolgálatot tennie . . .

Dr. Inouye csendesesen szivarozott eddig, de most kissé mesolyogva közbeszólt:

— Ön megfelelkezik a pénzről! . . .

— A pénz? . . .

— Japán pénzügyei nehezen bírnának el egy hosszú háborút. A nép oly szegény nálunk! . . . Igaz, hogy kicsinyek az igényei is. Igaz az is, hogy a japán nép követeli a háborút, de csak a tokioi mob — mert Tokióban már van ilyen — meg a parlamenti ellenzék egy része. De a japán nép — mit tudunk mi a japán népről? . . . Igaz, hogy háborúban kitűnően beválna, hiszen józan, egyszerű nép és bámulatosan kitartó. De a pénzünk, azt hiszem, hamar elfogyna! Bár erős hazafias érzés és bizonyára sok pénz gyűlne össze nemzeti adakozás révén, ha szükség volna rá. Különösen a nemesi osztály erősen hazafias érzésű . . .

— Önöknél tehát lehet beszélni külön nemesi osztályról?

— Bizony, a mi nemességünk meglehetősen élesen van elválasztva a többi társadalomtól. Nem mintha a góg, a rideg tartózkodás különítené el ezt az osztályt tőlünk, de egész más az életfelfogásuk, más levegőben élnek. Bizonyos lovagi öntudat van bennük még ma is, bár a régi felfogás sokat enyhült a forradalom óta. Amit Jaë a halálmegvetésről, a harakiriről mondott, az csakis a nemesség sajátja. Ha az egész nemzet ilyen emberekből állna, megküzdhetnénk a világ bármely hatalmával. De a nemesség nálunk igen csekély számú, sokkal kevesebb, mint Önöknél, Európában. A nemesek büszke halálmegvetése, rajongó hazaszeretete, különben, azt hiszem, ugyanabból a gyökérből fakadt, mint a nép szívóssága, munkabírása és vagyonszerző képessége . . .

— Ám az új korban rendkívül megerősödött nálunk és rohamosan növekszik a középosztály. Vagyont szerzett, tanult. És ez a középosztály a béke védője! Nem akar háborút, mert azzal csak veszíthetne. Védi a békével vagyonát, kulturáját . . . Aztán meg, kérem, alig néhány éve hogy utat nyitott nálunk, de rohamosan terjed a szocializmus. Már lapjaik is vannak . . .

Ime tehát a messzi Kelet is elért oda, ahol Európa van. Ez a ferdeszemű doktor, aki bizonyára erősfejű parasztfiúból lett a miniszterium mérnöke, érzi már, hogy neki, a tanult szegény embernek, édes-keves érdeke van a koreai kikötőkben. Neki a béke kell, meg az, hogy parasztfiú társai is odajussanak, ahová ő már elért. Ime tehát a krizantémumnak is lemállott a hamva; ott messze is megindult a harc a felett, vajjon az egy ember van-e az úgynevezett államért, vagy az állam az emberért? . . .

. . . A pincér odajött az asztalunkhoz: mit parancsolunk?

— Bier! — mondták a japánok.

És ahogy elhozták a sört, látszott az arcukon a gyermekes gourmandise, amivel élvezni kezdték a csipős-keserű italt. Ők a cseresznye- és krizantémum poézisét adták nekünk, mi cserébe a sört adtuk nekik.

Asszonyra került a beszéd sora. Megkérdeztem tőlük, vajjon ezek a geishák tetszenek-e nekik jobban, itt az asztal körül, vagy az otthoniak? Mosolyogva, de habozás nélkül felelték, hogy az európai nő szebb.

— De mikor először láttak európai asszonyt, nem tetszett-e Önöknek kissé furcsának az arca, a szeme?

— Már otthon, Tokióban is szebbnek tartottuk az európaiat.

Be volna tehát bizonyítva, hogy messzebb vagyunk a majomtól, mint a kelet-ázsiai... Vagy tán ez a japán perverz ízlés?...

— Nagyon érdekel, vajjon igaz-e, ami nálunk el van terjedve a japán nőről. Igaz-e, hogy Önöknél határidőre kötnek házasságot?

— Ez így nem igaz, de annyi valóság, hogy mindenki elválhat a feleségétől, amikor akar. Törvénynek, bíróságnak semmi beleszólása. Az asszony aztán újra férjhez mehet. Az a legenda, a határidőházasságról, onnan származhatott, hogy a férjnek rendesen bizonyos összeget kell letenni a leány szüleinél, mielőtt elveszi, mert hiszen fakepnel hagyhatja, amikor akarja, és akkor miből éljen a szegény özvegy! Ez az összeg, aszerint, amint az együttélés hosszabb vagy rövidebb, kisebb vagy nagyobb szokott lenni; rendesen előre megmondják a lány szüleinek, mennyi időre van szüksége a férjnek feleségre.

— De hisz ez a szabad szerelem!

— Bizony az! Nálunk egyáltalán más a felfogás a női erényről, mint Önöknél. Ha forró nyári napon végig megy valamelyik külvárosi utcánkon, akárhány kis ház előtt ott látja a fürdőkádat és a kistermetű asszonyok, lányok fürödnek az utcán. Még mosolyognak is, ha valami megjegyzést tesz rájuk. A mi lányainktól inkább kedvességet, művészi ismereteket, kecsességet követelnek a férfiek, mint az Önök háziasságát.

Amig dr. Inouye így elcsevegett a japán asszonyokról, Jaë Méchio körutat tett a zenés kávéházban.

— Eine lustige Stadt, Budapest! — mondotta és csillogó szemekkel nézett a selyemruhás lányok közé, akik ott küzdöttek az ő struggle-of-life-jüket a férfi-pénztárcáért.

A király fia.

Erkölcstajza.

Írta: Bródy Sándor.

3.

Két fehér kéz nyúlt ki a fekete — és piszkos — nyomorúságból a királyfi felé. Rózsaszinben foszforeszkáltak a kissé nagyocska, mégis igazi női kéz gödrei, e finom, puha, egy nap eltűnő, másnap újra jelentkező idomok, amelyeket hasonlítani semmihez sem merek. A lány is — akihez e kezek tartoztak — sokszor elpirult, amikor ez érzéki jelenségeket szemlélte és egy költő, akinek egy időben módja volt nézni és ajkához emelni e kezeket, így szólt röviden:

— De mivel van ez telehintve, istenem, mivel és mennyivel?

... Mindez azonban keserű lyra és édes emlék, többé nem is játszik az íróval, a ki íme teljesíti kötelességét és hű bidermajer módon ideírja, ki volt az, akinek keze az ismeretlen királyfi felé esengett, nem éppen affelé, aki jött, hanem aki éppen jött, affelé. Sokszor meg is rezzent, ha a rosszul csukódó, barnára festett ajtót véletlen nyitották:

— Ki az? ki jön? ki küld értem? küldenek-e már?

Koldusok kis királynője, királyfiváró leány, a magad teljes igazságában és szűz meztelenségedben leírlak még és ez lesz az én legnagyobb feladatod. Most csak egy-két színt belőled; e leány kinőtt e piszkos alapszínű, lompos és lymphatikus Pestből: egy igen előkelő angol lady lányának hatott, angol hölgynek, kit az anyja Athénben vagy Korfuban szült. Görög és klasszikus befolyások érvényesültek a fején, az orrán, a száján, különösen az ajkán, amely ugyanazt a büszke és szemérmesen szemérmetlen mosolyt érzéktette meg, amely a sokszor emlegetett és a legkevésbé sem felöltözködött Vénuszon található. A haja szőke volt, de nem amolyan csepű vagy szegélyes selyem, hanem mindenféle, még barna színt is játszó.

A szeme, természetesen fekete, de nem ama fényes fekete szemek közül való, amelyek olyan domborúak, mintha be lennének téve és sárgák, hogyha nedves az idő, fú a bőra, vagy az az érzéki játék több volt a kelleténél. Inkább sötétkébe játszottak és a pilla a szemhéj körülete szintén fekete és nem szőke csupán. Azonban ez a feje csak és ez semmi alakjához, a testéhez képest, amelyről most nem szabad többet mondani.

És az apja? Mivel a leánynak apja mégis csak volt, vagy helyesebben, kellett hogy legyen. Halk beszédű, kicsiny öreg ember, életének dísz- és delelőpontján, posztójának teljében: kis fűszerkereskedő, hogy enyhén fejezzem ki magam. De mikor volt az? Élethivatása most az, hogy leányának az apja és összes munkája az, hogy — egykedvűen, de szorgalommal apró darabokra törje a szenet és rakja a «spord»-ba. E szegény, de igen egészséges embernek már semmi más élethivatása nincs, mint hogy a szenet törje, fűtsön és legfeljebb még annyi, hogy hatástalanul közbevesse magát, ha egyetlen leányát nője el akarja adni, előnytelenül és mohón. Mivel, ugy-e, az is világos, hogy e leánynak anyja is volt. Egy konyhában együtt laktak ők, leány, apa és anya.

Ez öreg és kövér nő évek óta ágyban feküdt, részint azért, mert lomha volt, részint azért, mert szeme világa nem szolgált, egy napon nem égett többé, mint a villamos körte, amelyben kiégett az izzó rost. De tüzes látásai még világtalanul is megmaradtak, ágyban fekve is festette magát, természetesen vajmi tökéletlenül. Tovább tagadni a dolgok nyitját — úgy látom — többé nem lehet és bár restellem egy kissé, be kell vallanom, hogy a tökéletes és természetfölötti nőcske anyja alapján nem volt egyéb, mint egy félőrült kóristáné, de az apja, az szolid eredet: megbukott szatócs, akit egy gentleman megvett a kóristánénak, annak idejében, régen. Mely időpontban? Akkor-e, amikor a lány még messze, messze volt a nem lét örökkévalóságában, vagy amikor már leendett, sőt talán már meg is volt? Biztosan tudni mindezt nem lehet, de ki kíváncsi rá? Valami különös, a rendes erkölcsi, unalmas vonalakba be nem illő játék történt itt, a kóristáné olykor célzott is reá, főképen ha nem főtt-forrott a sparherten friss fekete kávé, ez az ő rendes étele, kenyeré és vize is.

És a leány sohasem csudálkozott, hogy ezek az ő szülei. Mert más szülei sohasem voltak, ezeket szokta és szerette.

meg. Az apját, a horgolt sipkájú, a szortyogó pipáját. Mamáját, akinek a csókját, a verését legjobban ismerte az ő kényes teste. Néha azonban mégis csak csudálkozva nézett rájuk:

— Hát ezektől származom én, milyen különös. Apám is, anyám is csúnyák, tompa orrúak, kerek képűek, nem szeretik a tiszta, friss vizet. Nem hasonlítok rájuk; talán a nagyszüleimre!

De ilyen messzire nem mehettek ebben az egész új családban, amelynek léte legfőképpen egy kikapós cselédre volt alapítva. Egy hihetetlen jóakarátú és őserejű asszonyi állatra, akit más helyen nem túrtek volna meg nem tagadott erkölcstelensége miatt. E cseléd éjjel kóborolt, nappal pedig őt kosztosra főzött, takarított és mosott, az öreg asszonyt tisztán tartotta, befestette és a lány lábait hófehérre csókolta volna, ha az nem lett volna úgyis hófehér. A cseléd volt a családfő igazában, az küldte az urat szénért és az szidta össze, ha nem törte elég apró darabra. Az ügyetlen szoba-urait — a kosztosokat — az terrorizálta, a forintos hitel-műveleteket ő végezte és legfőképpen ő hitette el a királyfi-váró leánynyal, hogy az jön, már közeledik, már itt is van.

Télen, külvárosi kofánál krajczárért vett piszkos kis fűzfaalmát, ha vacsorált a kis nő és éhgyomorral elaludni nem tudott: a cseléd altatta és vigasztalta:

— Aludjék. Egy párszor még elalszik, aztán —

A hú cseléd a hadsereggel ismerős volt és kissé szigoruan beszélt, azért, a mit mondott tovább, le nem jegyezhetem. Félek különben is szabadon írni ez órákban, a hol apáczacsuhat öltenek komoly írók, fehér főkött tesznek ritkuló hajukra, még jó szerencse, hogy egy nemzeti színű csákót csapnak a főkött fölé! Vigyázunk is, nehogy valami érdekeset és különöset alkosunk és elvegyük a publikum szájaízét. Jövel tehát sablon és valljuk be hamarosan, hogy női kíséret nélkül a mi kisasszonyunk, estve, haza nem jött soha. Aki érte ment, természetesen a cseléd volt. És ahova a kisasszony járt, lehetett-e, vajjon lehetett-e más, mint egy — színiiskola.

Folytatjuk.

Az orosz-japán háború küszöbén.

Hogy egy jövőendő orosz-japán háború esélyeit mérlegel-
hessük, mindennek előtt a két fél haderejét kell megismernünk.

Oroszország ázsiai hadserege nem csupán az Amur-melléki és szibériai két hadtestből áll, hanem a turkesztáni és nyugat-szibériai hadtestekből is. A Mandzsúriát megszállva tartó orosz haderő 30,000 emberből áll, amely a kaukázusi és európai ezredekéből folytonos kiegészítést nyer. Oroszországnak kelet-ázsiai, Japán ellen azonnal harckész hadereje körülbelül 130,000 főre tehető. E hadseregnek tartalékát a szibériai vadász- és kozákezredek képezik s az újabban tetemesen megerősített tüzérdivíziók. Hogy a szibériai orosz csapatok teljesen harci készenlétbe helyezettek, mi sem bizonyítja jobban, mint-hogy a főtiszti állások betöltésénél a szibériai hadsereg teljesen szeparálva van az európai orosz hadseregtől s a közös ranglisztára való tekintet nélkül egészíti ki magát.

Oroszország tengeri hadereje Kelet-Ázsiában jelenleg 9 cirkáló hajó, 11 nagy, 8 kis páncélos, 3 ágyúnaszád, 2 torpedóhajó, 17 nagy és 22 kis torpedónaszád, összesen 199,000 tonna tartalommal és 573 ágyúval. 3 admirális és 823 tiszt vezetése alatt 15,571 ember szolgál e hajókon. Ha nem is osztjuk az orosz közvéleménynek a sajtóban nyilatkozó önhittségét, azt el kell ismernünk, hogy ez a hatalmas tengeri erő, támogatva a koncentrált szárazföldi katonaságtól, nagy nyomatókat ad Oroszország ázsiai politikájának.

Japán hadereje modern alapon, teljesen német mintára van szervezve. Katonai tanintézetekből kitűnő tisztek kerülnek ki s a vezérkari tisztek rendszerint európai hadseregeknél nyerik végső kiképeztetésüket. A katonaság kiegészítése is európai minta szerint történik. Sorozásra évenként körülbelül 540,000 újonc kerül s ebből 35% (körülbelül 190,000 ember) beválik. Az állandó hadsereg 4 hadtestre oszlik, ezekhez járul 15 lovasezred, 18 tábori tüzérezred (117 üteg); 6 vartüzérezred és a műszaki csapatok. Egy hadosztály szabály szerint 15,000 emberből áll s a tényleges haderő körülbelül 200,000 emberből, akik fölött 110 tábornok és körülbelül 7000 tiszt rendelkezik. Természetesen az aktív hadsereg mellett a tartalék is számbaveendő s ezzel Japán hadereje körülbelül félmillió embert reprezentál.

Míg Japán a szárazföldi hadsereg hatalmas organizációjának alapjait a múlt század 50-es éveiben kezdte lerakni, erős flottájának felállítását a kínai háború tapasztalatai, különösen

a Jalu torkolatánál vívott tengeri csata tanulságai tették kívánatosszá. Hét esztendő alatt Japán olyan modern haditengerészetet teremtett, amely, bár a hajók számát tekintve, a tengeri hatalmasságok közt csak az ötödik helyet foglalja el, de akcióképességre nézve elsőrangú. A japáni flottát 208 hadihajó alkotja, összesen 170,577 tonna tartalommal és körülbelül 500 ágyúval. A legénység 31,000, tartalékkal 38,000 fő, fölötte 47 aktív, 83 tartalékos admirális és 1700 aktív tiszt rendelkezik. A hadihajók működését hathatósan mozdítja elő az ország 4 hadi kikötője: Jokosuka, Kure, Lasebo és Maizuru, amelynek öbleiben azok nemcsak gazdag szénraktárt, de hathatós védelmet is találnak.

A háború esélyeinek mérlegelésénél a két vetélytárs haderején kívül nagy fontossággal bír a harctér, továbbá a feleknek segélyére jövő külbeavatkozás. A jövődöbeli harctér egyik nagyhatalomnak sincs birtokában, hanem részben kóreai, részben kínai tulajdon.

Míg Kórea csendes szemlélője lesz a háborúnak, a beavatottak előtt napról-napra nyer valóságosságban, hogy Kína ki fog lépni passzivitásából. Ezzel az eshetőséggel azonban az oroszok nem számoltak, ők kizárólag Japán ellen készültek háborúra és ez a számítási hiba még keservesen megboszulhatja magát. Kínára nézve Mandzsúria elvesztése nem oly közömbös, mint általán hiszik. E tartomány Kína természetes kivándorlási területe s az uralkodó Mandzsú-dinasztia legtermészetesebb támasza, amelynek elvesztése belviszályokat idézne elő s újra lángra lobbantaná a boxer-bandák gyűlölködését. Azonkívül számolnia kell azzal az eshetőséggel is, hogy az Oroszországra féltékeny nagyhatalmak, ennek területi gyarapodásáért Kínától követelnének kárpótlást. Ez okok arra bírták Kínát, hogy egész komolyan készülődjék a háborúra Oroszország ellen s dacára ez utóbbi kétszínűen békés, csupán a rend föntartását hangoztató politikájának, energikusan követelje Mandzsúria kiürítését. Angol lapok híradása szerint tizenhárom kínai tartomány alkirálya 100,000 főnyi sereget gyűjtött, hogy Tschili tartomány a japán-orosz háború esetén védve legyen, illetve Kínának Mandzsúria kiürítésére vonatkozó kívánságai több súlylyal bírjanak. Bár maga a kínai haderő az oroszokkal szemben tehetetlen, a japán hadseregnek együttes operáció alkalmával nem megvetendő szolgálatot tehet, különösen ha a Mandzsúriában garázdálkodó Chunchúz-guerilla-csapatok is hozzácsatlakoznak.

A másik két érdekelt nagyhatalom közül az Egyesült Államok, mint hadviselő fél nem fog szerepelni. Neki poli-

tikai érdekei nincsenek Mandzsúriában, csak kereskedelmiek, ezeket pedig a Kínával kötött külön szerződés biztosítja.

Évek hosszú során át hasztalan próbálta Oroszország térfoglalását megakadályozni, ez feltartóztathatlanul haladt India felé. Turkesztán, Bokhara, Chiva mind Anglia vereségét hirdetik. Ha Oroszországnak a szibériai vasút segélyével sikerül Kínát féken tartania, néhány évtized múltán Ázsiában Anglia hatalmának végnapjai következnek el. Ily körülmények között Anglia még akkor is tiltakoznék az ellen, hogy Oroszország lábát Mandzsúriában megvesse, ha ezen akciójával egyedül állana. Azonban a múlt év január 30-án megkötött japán-angol szövetség őt egyenesen kötelezi, hogy Japán vállalkozását támogassa. Ez a szerződés az angol diplomácia fényes győzelme az orosz felett. Az utóbbi évek folyamán kötött szerződések közül, ide számítva a hármasszövetséget is, jelentőségre egy sem mérkőzhetik vele, miután nemcsak az ázsiai statusquot és Kína integritását biztosítja, hanem a két szerződő félnek összes konfliktusaiban segínyt ígér, legyen annak oka a Perzsa-öböl, a Balkán-félsziget, vagy Mandzsúria (2. §. és 3. §.). Természetesen a szerződés éle első sorban Oroszország kelet-ázsiai törekvései ellen irányul. Anglia Japánnak szabad kezét biztosít Oroszországgal szemben s ha utóbbinak bármely hatalom segítségére sietne, Anglia egész hadseregét mozgósítani köteles. Oroszország e szerződés által Kelet-Ázsiában izolálva lett, a szerződő felek pedig ez idő óta sokkal agresszívebben lépnek föl vele szemben.

Ilyen politikai konstellációk közepette minő kimenetele lehet tehát egy japán-orosz háborúnak?

A két érdekelt fél a győzelem esélyeit saját szempontjából mérlegeli. Oroszország meg van győződve arról, hogy az orosz flottának sikerülni fog Japán hadihajóit megsemmisíteni s akkor Port-Arthúrból az orosz csapatok könnyű szerrel átszállíthatók lesznek a japáni szigetekre, s Jokohamáig fölvonulva, a békekötés föltételeit diktálhatják. Még ha a japánoknak kedvezne is a hadiszerencse, azok orosz területre nem jutnának, Kóreában és Mandzsúriában pedig Oroszország hatalmára döntő csapást nem mérhetnének. A «Nowoje Wremja» egyenesen öngyilkosságnak minősíti Japán harci vállalkozását s Napoleon oroszországi kudarcára hivatkozva inti békeszeretetre, s az orosz érdekek respektálására.

A könnyen hevülő japáni nép azonban nem ijed meg az orosz lapok kardcsörtetésétől. Azt elismeri, hogy Oroszországot Ázsiában megsemmisíteni nem lehet, de Japánnak nem is ez a célja, hanem hogy Oroszország kelet-ázsiai terjeszkedésének határt szabjon. Ha sikerül az oroszokat Mandzsúriából kiszorí-

tani, Port-Arthúrt, Dalnyt, Mukdent tőlük elhódítani, akkor az orosz befolyásnak Kelet-Ázsiában jó időre vége. Egyébiránt még ha Oroszország Japánban csapatokat partraszállítana is (ami kétséges, miután a japán flotta a kelet-ázsiai orosz flottát, amíg az Európából segítséget kap, tönkerverheti) ez még nem jelentené Japán leveretését, miután az orosz csapatok a terepet nem ismerik, s számra is csekélyebbek a japán haderőnél, a szibériai vasút pedig korántsem oly szolgáltatás-képes, hogy általa az európai orosz hadsereget a harcoló csapatok kiegészítésére lehetne fölhasználni. Építési módja oly extensív, hogy kivált télen a hófúvások, áradások idején alig használható. A japán hadseregnek az anyaország úgy harcászati, mint élelmezési tekintetben természetes hátvédét képezi, míg az orosz hadsereget egyedül a szibériai vasút köti össze tartalékával és az élelmezési raktárakkal. Ha az összeköttetés valamely okból megszakad, az orosz sereg az anyaországtól elvágvá, minden segítség nélkül áll egy ellenséges területen. Különben, ha sikerülne is Európával rendes összeköttetést föntartani, akkor is kérdéses volna az orosz sereg győzelme. Míg ugyanis Japán összes haderejét mozgósíthatja, Oroszország belső viszonyai a hadsereg tetemes részét lekötik s a hosszú szibériai vasút őrzése is legalább 100,000 katonát venne igénybe.

Oroszországnak háború esetén expedíciót kell szerveznie, Japán bármely pillanatban koncentrálhatja egész haderejét, s 2—300,000 katonával megjelenhetik a harcszinen, még mielőtt Oroszország szibériai két hadtestét egyesíteni képes volna. Ez a háborúban föltétlen előnyt biztosít számára. Flottája különben is elég erős arra, hogy a csapatok partraszállását garantálja, különösen ha az orosz hadihajók szénhiány miatt, mint a jelenben is, akcióképtelenek lesznek. Mindehhez még egy szempontot kell hozzávennünk, hogy Oroszország kelet-ázsiai helyzetét ne az orosz lapok rózsaszínű szemüvegén nézzük. Háborúhoz három dolog szükséges: pénz, pénz és pénz. És éppen ez hiányzik legjobban Oroszország részéről. Míg Anglia Japán pénzügyeit teljesen rendezte, Oroszország gazdasági befektetésekre is alig bír Franciaországtól pénzt kicsikarni, úgy hogy újabb államkötvényeivel a német és amerikai tőzsdékre szorult. Oroszország tehát hosszabb háborút, aminőre pedig a jelen esetben kilátás van, finánciális okokból nem bír el.

Dr. Cz. J.

KLEOPATRA.

Lyrail regény.

Irta : Erdős Renée.

XI.

Itthon vagyok! — szólt Kleopatra,
S búcsúra nyújtotta kezét —
Itt a kapum; most hát búcsúzzunk
Antonius! Jó éjt, jó éjt!

«Jó éjszakát!» felelt az ifjú,
Aztán sóhajtott egy nagyot,
S megvárta, míg fönn kigyúlladnak
A sötétszemű ablakok.

XII.

Szerelmük első napja így osont el,
Fénynyel, derűvel, mint egy tavaszálom,
Bolyongva erdőn, tóparti ösvényen,
Merengve csillagfényen, holdsugáron.

Egymás ajkáról egy csókot se lopva,
Csak nézték egymást titkos büszkeséggel,
Fehér volt lelkük, fényes, illetetlen,
Vetélkedő a felhőtelen éggel.

Fehér volt lelkük, mint liliom kelyhe,
Míg nem hullott a hajnai csókja rája,
Míg meg nem csapta izzó vallomással
A fölkelő nap lángoló sugára.

Második fejezet.

Apró csaták, kicsinyke viharok.

I.

De jöttek forró, szerelmes napok,
Csodás, titokzatos alkonyatok.

Telidestele sziporkázó fénynyel,
Olthatlan vágygyal, égő szenvedélylyel.

És jöttek könnyek, titkos könnyörgések
És vívódások, lázadó beszédek.

Apró csaták, kicsinyke viharok,
Elmondják őket sorra e dalok.

Kleopatra naplójából.

II.

Egy asszonyról szólt, aki őt szerette,
— Oly hideg hangon, fagyos tekintettel —
Oh, szinte hallom: «Szeretett egy asszony,
Most is szeret még s tán soh'sem felejt el»...

Mért nem úgy mondta: «Szerettem egy asszonyt,
De régen volt és most már elfeledtem!?»
Ha valaha rólam is így beszélne,
Ily nagy közönnyel, hidegen, kegyetlen!?

III.

Antonius levele Cleóhoz.

Nagyon szép volt multkor este,
Ugy bámultam, úgy szerettem
S ugy-e milyen fiatalok
S bohók voltunk mindaketten?

Beh szép is egy fekete lány,
Holdas, fényes éjszakában!
Olyan bűvös nevetéssel,
Olyan hófehér ruhában!...

IV.

Kleopatra levele Antoniushoz.

Szeretném újra két kezembe fogni
A te szerelmes, édes szép fejed,
Szeretnék a szemedbe mosolyogni
S a szerelemről beszélni veled.

Szeretném újra, hogyha átölelnél
S csókáradatba fojtanád szavam,
Ha enyelegve karjaidba vennél,
S néznél rám titkon, büszkén, boldogan.

Szeretném forró arcodhoz szorítani
Csókjaidtól kigyulladt arcomat
S égő szerelmes könnycseppekbe sírni
Az üdvömet, a boldogságomat.

V.

Antonius levele Kleopatrához.

Jövök tehozzád alkonyat felé,
Várj engem Kleopatra,
Azt a gyönyörű csipkés pongyolát,
Könyörgöm, vedd magadra.

A csipkéin áttetszik a nyakad,
A karod és a vállad,
Azt hiszem Junó ő fensége sem
Lehetett szebb tenálad.

A te rabszolgád, Antoniusod,
Köszönt a földre hullva,
Jövök tehozzád alkonyat felé,
Oh, csak már alkonyulna!

Nagy szerelmek.

Írta: Pekár Gyula.

V. De Lespinasse Julie.

A leukadiai szirt ott áll még a hellén tengerben, de voltaképp alig tudunk ma már valamit a Sapho híres szerelméről. Tán hogy végképp el ne felejtsük a szenvedélyes görög költő-leányt, azért jött el a világra még egyszer egy késő rokokó-században: Mademoiselle de Lespinasse képében...

Mademoiselle de Lespinasse a szerelem igazi klasszikusa; ő írta tán a világ legszebb szerelmes leveleit s e halhatatlan levelek méltán emelik őt a költészet-alkotta legnagyobb hősnők, az Euripides Phaedrá-ja s a Virgil Didoja mellé.

Ő az egyetlen szív, mely a rokokó-században szeretni tudott. Lelke teljes ellentétben áll környezetével, kora szerelmével. Ha emberi célzatosságot tulajdoníthatnánk a közönyös természetnek, azt kellene hinnünk, az ősi jogok fentartására szántszánkékkel küldte el Sapho-t másodszorra épp a XVIII. század ildomosan romlott világába, mely a sok szeretkezéstől már végképp megfélemedezett a szerelemről. Mit tudják e Richelieu-féle hódítók, hogy mi az igazi érzés? Csak ő tudja, a szegény Julie, aki hajporosan, szépségflastromosan mindvégig ott elnököl az encyclopaedisták szalonjában s kiről a Voltaire és D'Alembert tudós szellemességei közepette senki sem sejti, hogy belehal egy nagy szenvedélybe.

Előttem fekszenek a levelei most is... Egy szívbeli vulkán tör ki e levelekből, nem életetadó meleggel, hanem a pusztító forróság végveszedelmével. Nincs itt segedelem, nincs itt menekvés — a híres «*a m o u r p a s s i o n*» ez, melyet annyit feszeget Stendhal, de amely ez esetben szinte túlhaladja már az emberi és egyéni mértéket s a természeti erők elemi nagyságában nyilatkozik meg. Voltak a szerelemnek más klasszikusai is, tudtak szeretni Heloise és Abeilard, Petrarca és Laura is, tudtak rajongani Lavalliéretől kezdve George Sandig és Chopinig sokan, de a szenvedélyt oly izzóra hevíteni senki se bírta, mint Mlle de Lespinasse. Oh, hogy gyűlöli szen-

vedélyét és mégis mily forró csókokkal halmozza el rabláncát! Retteg szenvedésétől és mégis megkivánja. És minden összeesküszik ellene: nincs férje, nincs gyermeke, nincs vallása, amire támaszkodva megpihenhetne. Körülötte a rokokó-világ sivár szívtelen-sége... Magában van egészen titkával, nincs meghíttje, sőt még az az elégtétele sincs meg, hogy legalább az, akiért meghal, megér-tené. Vagy legalább méltányolná szenvedéseit! A férfi, bánatával még meg tud állani magában, de a nő nem, tán épp mert többet és jobban tud érezni nálunk. Mme de Lespinassenek is el kell vesznie s ennek a szomorú regénye van meg leveleiben.

Kevés történik ebben a regényben, de mily érdekes a környe-zet, az a színtér, melyen lejátsszódik! Egy ildomos rokokó-szalonban vagyunk, az encyclopaedisták boszorkánykonyhájában, hol a század leghíresebb asszonyai és filozófusai mosolyogva játszanak a leg-veszedelmesebb gondolatokkal s előkészítik a nagy forradalmat, sőt magát az egész XIX. századot. Madame du Deffand a háziasszony: a híres marquise. Voltairetől D'Alembertig egymásután lépnek be előttünk az új eszmék harcosai, azok a tudósok és «filozófus» nagy-urak, akik, nem sejtve a veszedelmet, eleinte olyan biztatón fog-nak tapsolni a zendülő csócseléknek. Már nem a költekező gavallé-rok a divatos hősök, hanem ezek a gúnyoros «filozófusok» — az ő kegyeiket keresik az asszonyok, velük csalják meg a grandseigneurö-ket... Félig komorna, félig házikisasszonyként egy fiatal leány van a háznál, ki némi friss életet van hivatva hozni a szalonba: Made-moiselle de Lespinasse. Nem mondható szépnek, de kellemes külső-vel bír és élénk szemei gyors ész és forró szenvedélyességet árul-nak el egyszerre. Fiatalsága dacára sokat szenvedett már eddig is: törvénytelen gyermeke d'Albon grófnénak, ki férje hosszas távol-létében titokban hozta világra e leánykát s egy Lespinasse nevű szegény boltoshoz adta örökbe. Mikor felnőtt, egyideig cselédsze-repre adta magát rokonainál, aztán ide menekült a zsarnok Mme du Deffandhoz. Eleget kell szenvednie itt is — nagyon fékeznie kell indulatos lényét s mindenekfelett nem szabad szellemesebbnek lennie úrnőjénél! De a marquise féltékenysége dacára már nagy pártja van a vendégeknél. Titokban a hivatalos szalon-óra előtt összeülnek és kedvükre, szabadon beszélgetnek vele. Egyszer aztán nyomára jön az összeesküvésnek a háziasszony. Borzasztó botrány keletkezik, melyről egész Páris és Versailles beszél. A marquise csúnyán kiadja az utat házi kisasszonyának. De a vendégek egy része fellázad s

pénzt ad össze, hogy Mlle de Lespinasse külön szalont tarthasson a maga neve alatt. Főleg D'Alembert az, aki midőn a marquise felveti a kabinetkérdést, a Julie pártjára áll. D'Alembert, ki tudós, író, akadémikus, nagyvilági ember és filozófus egy személyben — épp úgy törvénytelen gyermek, mint barátnője. Őt Tencin grófné tette ki egy templom lépcsőjére s egy szegény üvegesnek a felesége nevelte fel; később, mikor már híres ember lett belőle, igazi anyja el akarta ismerni, de D'Alembert ekkor a leghatározottabban megtagadta őt. Csoda-e, ha Mademoiselle de Lespinasse és a nagy encyklopaedista egymásra ismernek, egymásra támaszkodnak? A filozófus abba a házba költözik, a hol barátnője szalont nyit s az a rokokó-világ, mely már izléstelennek találná, ha házasságra lépnének, kész örömmel szentesíti viszonyukat.

A nagy világ előtt most kezdődnek el a Mademoiselle de Lespinasse legragyogóbb napjai. Szalonja Európa egyik legelső gondolatközpontja s az az előkelő társaság, mely csütörtökön és vasárnap Holbach bárónál, szerdán és hétfőn Geoffrin asszonynál, kedden Helvetiusnál, pénteken pedig Madame Neckernél ebédel — örömmel csatlakozik hozzá. Az egykori házikisasszony nagyhatalommá lesz a filozófusok világában. A Párisba jövő külföldi fejedelmek szíves kötelességüknek tartják, hogy nála bemutatkozzanak. Mindenki bámulja szeretetreméltóságát, szellemes és tapintatos társalgását. Meg van benne a nagy tehetség, hogy sose fitogtatja a maga kiváló esztét, hanem mindig vendégeit beszélteni és ügyesen sarkalja őket új eszmeirányokra. Befolyása napról-napra nő; ő nevezteti ki már az akadémikusokat s boldog, a ki közelébe férközhetik, mert minden szava nyom a latban s rokonszenve biztos jövőt jelent. Viszont őt nem teszi zsarnokká hatalma, továbbra is örül, ha segíthet valakin. Szeretné «mindenkinek a gyöngéjét ismerni», hogy annál kellemesebb dolgokat mondhasson vendégeinek. Ime, a XVIII. századbeli szalondáma mintáját látjuk e képben s ez a minta Mlle de Lespinasse.

De az ünnepelt szalondámán kívül titokban egy szenvedélyes és szeretni vágyó nő is lakik ebben a leányban. A kor egyik leg-híresebb és legszeretetreméltóbb embere imádja: D'Alembert — de Mlle de Lespinasse sose fogja szeretni őt. Hogyan is szerethetné ezt a filozófust, aki csupa hódoló jóság, csupa komoly munka — a ki sose mond ellent neki és nem tudja viharba hozni szenvedélyes lényét? A filozófusnak, ki mindent megértett e földön, csak kedveséről nem lesz fogalma soha. Vádolja őt, hogy «rosszkedvű és életűnt»,

búsul is a dolgon, de csak mérsékelten, mert a mértan és az algebra túlságosan igénybe veszik idejét. Hát más valaki kellett a szenvedélyes leánynak, nem ez a becsületes akadémikus. Más valaki, aki felszabadítsa benne a szerelemnek nem angyalait, hanem démonjait. Mentől híresebb lesz a külső világban, bensejében évről-évre annál jobban kétségbeesik. Az élet elmulik s ő igazán nem tudna hozzájutni a nagy szerelemhez? Már nem is igen törődik többet az irodalmi cselszövényekkel — kinos nyugtalansággal csak vár, várja a vihart, melyben szíve visszatartott erői kitombolhassák magukat. Végül üt az óra, melyben a második Saphonak szeretnie kell. De itt a dráma kezdete is mindjárt: Mlle de Lespinasse már harmincöt éves!

A nagy viharokat is gyakran kisebb fergetegek előzik meg, melyek úgyszólván csak arra valók, hogy a természet erői lendületbe jöjjenek s utóbb annál szabadabban törhessenek ki... Nem szabad rossz néven vennünk Mademoiselle de Lespinassetól sem, ha a kezdő szerelmesek türelmetlenségével nem talált rá rögtön az igazira s a rá nézve olyan végzetes Guibert úr előtt egy időre Mora grófot szeretete. A kezdőknek, pláne az elkésett kezdőknek — s Mlle Lespinasse az volt harmincöt éves korában — szabad tévedniök.

Mora gróf Fuentes marquisnak, a versaillesi spanyol követnek volt a fia, egy huszonnégyszáz éves elegáns diplomata, kit csinos külseje és szerelmi sikerei divatba hoztak egész Párisban. Ki mutatta volna be őt mademoiselle de Lespinassenak más, mint a hű D'Alembert? A dolog 1766-ban történt. A jó filozófus örült, hogy életúnt kedvese végre örömet talál valakiben, viszont Mora gróf a fiatal emberek hiúságával büszke volt rá, hogy megtetszett Páris legszellemezebb hölgyének. Hagyta magát imádatni, de tán kissé zavarban volt mégis. A nagy világ bámult, az encyclopaedisták mosolyogtak... Csak Mlle de Lespinasse fogta fel halálos komolyan a dolgot. Az új Sapho végre szabadon eresztette visszatartott szenvedélyét, kionthatta szíve forró kincseit. Behúnyt szemmel, remegve vetette bele magát ebbe a szerelembe. De Mora gróf túlfiatal volt s nem tehetett róla, hogy nem bírta ki ezt a viharos indulatot. Abban a finom arcképben, mit Mlle de Lespinasse hagy ránk első kedveséről, már bizonyos csalódással mondja felőle, hogy nincs érzéke a rajongó szenvedélyesség iránt, hogy «nem érzékeny és nem gyöngéd, de nem tehet róla», — hogy «ha érzékei egyszer kielégítvék, pusztán kényelmi szempontra szállítja le szerelmét, mert a viszontvonzalomban csak az esetleges tehertől fél...» Befejezése következik.

Éjjeli találkozás.

Írta: Roberto Bracco.

Játszott a klubban és nyert. Ugy vélte, hogy kötelességének ez éjjel eleget tett. Játéka korrekt volt, lelkiismeretét tehát derült nyugalom töltötte el. Miután a klubot elhagyta, sétálni kívánt az elhagyatott utcákban. Éjnek idején gyalog járni, mint egy koldus, 10,000 lírával a zsebében, ez különös, csábító kéjérzet!

Riccardo Oderisi márki végig ment a Chiaia-utcán, azután a Via Toledón és tovább folytatta útját az utcák és zúgutcák zavarában.

Amint elhaladt a régi, feudális Nápoly durcás, rozoga házai és mocskos, barátságtalan bolthajtásai között, a Santa Chiara-templom mellett egy kis zúgutcába tért be. A boldog ember itt egy félig kialudt tüzet pillantott meg — kétség kívül zshiványok melegedtek mellette — és ennek közelében egy rakáska rongyot, mely emberi formát öltött. Mindjárt hallotta is egy utcai kis leány megszokott, szemtelen hangocskáját. A kicsike bármikor vette őt észre, követte és tolakodva körül táncolta őt.

— Úrfi! szép fiatal úr! Szép úrfi!

— Hagyj békében! Menj innen!

A kis leány soha sem kért tőle alamizsnát, de ő sem találta érdemesnek, hogy valaha egy soldó-t adott volna neki.

— Úrfi! Szép úrfi! Ne siessen úgy! Ne fusson úgy!

— Hát mit akarsz? Menj, menj!

Siettette lépteit és a kis utcai leány, aki mezítláb gázolta át az iszapos víztócsákat és sárral fecskendezte be az ő nadrágát, nem maradt veszteg, de egyforma hanglejtéssel kiáltotta:

— Ne fusson úgy! Várjon szép úrfi! Várjon!

— Ha nem takarodol innen, verést kapsz!

— Ne fusson úgy, úrfi, ne menjen ezen az utcán át, ott zshiványok vannak.

— Hadd legyenek! Pusztulj innen!

— Ott vannak a zshiványok, azoknál kés van. Ki fogják rabolni és megölik...

— Az ördög vigyen el! Hallgass már!

És azon ürügy alatt, hogy cigarettára akar gyújtani, megállt. Az utcai leány karjait keresztbe fonta és jól összecsuksa az ökleit, mintha védekezni akarna a nedves levegő ellen, befordult egy kis görbe utcába és ugyanazzal a hanglejtéssel tovább esedezett:

— Erre, erre szép úrfi. Jöjjön velem. Én majd vezetem, haza vezetem, szép úrfi.

— Honnan tudod, hogy hol lakom?

— Én haza vezetem.

Mivel látta, hogy a fiatal ember nem mozdul, megállt, mint egy árnyék az árnyékban, kinyújtotta a karját, intett neki a sovány kezével és tompa, titokzatos hangon ismételte:

— Jöjjön, jöjjön!

A sötétben csak karjának a vonalát lehetett észre venni és a keze mozdulatát, mely ide-oda hajlott, mint egy madár szárnyai, ha a hálójában vergődik. Bármily elfogulatlannak is akart látszani a márki, inkább önön maga előtt, mint a tolakodó leány előtt, mégis egy kis félelem vett erőt rajta.

— Hallja, úrfi! Jöjjön, jöjjön! Ketten vannak. Kirabolják smegölik! Az alig látható leány vékony hangja, mely mint halkabb lett, olyan volt, mintha a cseppegő fal, a sár, a levegő, a sötétség hangja lett volna.

Utolérte a kicsikét és azt mondá:

— Jól van, hát menjünk.

Mint a macska, oly könnyedén siklott át a leány a szemét-, hulladék- és törmelék-dombokon. A fiatal ember hosszú lépésekkel követte és néha szinte gyermekes félelemmel botlott meg egy-egy árkon vagy bokron.

— Kis leány, biztos vagy benne, hogy ez a helyes út? — kérdezte tőle néhányszor.

— Csak jöjjön velem, úrfi, én majd haza vezetem.

És aztán hallgattak.

Egy ablak zöld redője mögül az első emeleten, ahol fakó gyertya fény lobogott, egy asszony kandikált ki és kiszólt:

— Pszt. Pszt! . . . — azután nagyot sóhajtott.

Nagy csönd volt, mindenki mély álomban feküdt, Riccardo Oderisi márki megborzadt ettől a sóhajtól. Az utcai kis leány feddőleg szólt az asszonyra:

— Ne sóhajtozzál, itt nincs részedre semmi!

Az ablak közelében egy rothadt fából levő csupasz oltáron nagy fekete kereszt emelkedett, cín ívezete rozsdás volt. Az utcai leány, miután felelt az asszony sóhajára, felnézett a keresztre, megérintette és megcsókolta, az áhitat jeléül. A kis lámpa megvilágította a haját, mely egy pillanatig aranyos fényben ragyogott; kék színű, nyugtalan szemei úgy villogtak, mint két drágakő cigányosan barna arcában. Futott. Ő meg követte.

Egy kevésbé keskeny és sötét utcába kanyarodtak be, itt magaslott ki hatalmasan Riccardo Oderisi márkí palotája. Visszanyerte bátorságát, a mint ezeket a falakat megpillantotta. Ugy tett, mintha nem is sietne, ismét cigarettára gyújtott és a botján levő gombbal kopogott az urasági lak széles kapuján. Azonnal megjelent a szolgálatkész portás hosszú szakálla a két ajtószárny között, melyet nagy óvatosságból csak félig nyitott ki.

— Mindjárt! — szólt neki a márkí és magához hívta a kisleányt.

— Gyere ide! Vedd ezt.

És odatartott neki egy maroknyi ezüstpénzt. A leány a szemben levő ház oszlopfalához támaszkodott, nem jött közelebb, nem mozgott. Egy kis karyatid plasztikájával és mozdulatlanságával állt ott.

— Hát mi van veled? Vedd!

És kénytelen volt hozzá menni. De az utcai leány elrejtette kezét a rongyos ruháiba és csak úgy állt ott és nézte őt.

— Elfogadod, vagy nem?

— Nem, szép úrfi. Itt az ön háza.

— Tehát nem fogadsz el semmit?

— Nem kell nekem semmi.

— És miért?

— Nem tudom.

— Nem vagy éhes?

— Nem.

— Nem fázol?

— Nem.

— Nem akarsz vendéglőbe menni? Nem akarsz aludni menni?

— Nem.

— És miként élsz te tulajdonképen? Mond, nem vágyódsz jobb élet után?

— Nem tudom.

— Mit csinálsz éjjel-nappal az utcán?

A kis leány változatlan, alázatos hangon felelte:

— Lopok.

— Lopsz? És mit lopsz?

— Egy almát, egy körtét, egy fügét, egy karamelle-t, egy darab kenyeret.

— Más semmit?

— Aztán kémlelni is szoktam.

— Kémlelni is szoktál? És ki tanít a kémlelésre?

— A nagy tolvajok. Azok, akik megölik az embereket.

— Es mit adnak neked azok a nagy tolvajok?

— Egy soldo-t, két soldo-t, egy fél lírát.

— És ma engem kellett volna kikémlelni?

— Igen, szép úrfi.

— Megállj csak, majd bezáratom én azokat a zshiványokat.

Csak bízd reám. Kik azok? Beszélj: kik azok?

— Én nem tudom.

— És miért nem akartál engem kikémlelni? Miért jöttél az én segítségemre?

— Mert anyám, a ki minden este a Vicolo Purgatorio sarkán állt, mikor még életben volt, mindig azt mondta, ha önt látta arra menni: látod milyen szép ez az úrfi? Ez az úrfi a te apád.

— Ostoba teremtés! — mondá nyersen a márki. — Mit beszélsz?... Takarodj innen, takarodj innen!

— Meg akarom az úrfi kezét csókolni.

— Távozz! ... Nem, várj csak egy kicsit Hallod-e ... Mi volt ... az anyád?

— Én nem tudom. Minden este ott állt a Vicolo Purgatorio sarkán

— És egyebet nem csinált?

— Nem, úrfi.

— Hm! És hogy hívták?

— Assuntá-nak.

Megvallotta magának őszintén, hogy ilyen nevű nőt sohasem ismert és hogy névváltozásokat csak a konvencionális regények hősnői szoktak ürügyül használni. Nevetett magában a pillanatnyi elfogultsága és a különös eset miatt, mely mai, kalandos éjszakáját megkoronázta. Vállat vont és ismételten kínálta a kisleányt:

— Elfogadod a pénzt, vagy nem?

— Nem, szép úrfi.

— Ej mit! Most már torkig vagyok veled!

Odadobta neki az ezüstpénzeket, azok meg beleestek a pocsolyába. Aztán odaszólt neki:

— Vigyázz magadra! Ha még egyszer utánam fogsz szaladni az utcán, akkor téged is letartóztatlak. Ezt szentül ígérem neked.

— Már sokszor letartóztattak.

És mialatt a márki eltűnt a kapuajtó mögött, mely tompa hanggal csapódott be, a leány ismét rákezdte:

— Hadd csókoljam meg a kezét, szép úrfi ...

Mikor Ricardo Oderisi a hálósobájába ért, kinyitotta az ablak-

táblát, hogy lássa, elment-e már a leány. Már virradni kezdett. A sötét, terhes felhők tova hullámoztak és leereszkedtek, mint valami óriási füstoszlopok, melyek egy láthatlan ívezet alá szorulnak. Az ólomszerű atmoszférában olyan volt a vizes utca, akár egy széles, határtalan acéllemez. Az utcai leány még mindig ott állt az oszlophoz támaszkodva. Nagy kék szemei felfelé néztek. Az ezüst pénzek az utca sarában fehéresen fénylettek meztelen lábai mellett. A márki visszavonult, bezárta az ablaktáblákat, hogy elrejtőzhessék, csak egy kis rést hagyott nyitva és még tovább várt, merev tekintettel. Egy pár perc múlva arra ment egy öreg ember, perecet húzott maga után egy kis szekéren. Az utcai leány felugrott, egy darabig követte a kocsit, majd elkapott egy perecet és megszökött.

Fordította: Szántó Frigyesné.

Eulalia.

Edgar Allan Poe.

A magány közepett,
Gond, bú belepett,
S már életem alkonya szállt rám;
De jött Eulalia s lett piruló, kicsi mátkám,
Sárga hajú Eulalia lett nevető, kicsi mátkám.

Oly fénybe' nem ég
A csillagos ég,
Mint két szeme ég a leánynak,
S a pehely, min a köd
Felhője között
A holdnak arany színe támad,
Versenyre se kelhet fürteivel a szerény, kicsi lánynak,
Fésű nem ért bogos fürteihez a leánynak.

Gond, bánat ezer,
Ó vissza ne jer!
Most lelke után sóhajtozom éjjel;
S az egész napon át
Fénylő sugarát
Astarte az égről küldözi széjjel,
S kedves Eulaliája felé fordul a szemével,
Fiatal Eulaliája felé fordul violakék színű szemével.

Fordította: Bod.

Versek.

Írta: Heltai Jenő.

— Legközelebb megjelenő kötetéből. —

Regény.

Oh, hogy bomoltunk mind a ketten!
Hogy szeretett és hogy szerettem!!
Gyönyörűn indult a regény.
Azt hittem, vége soha sem lesz,
De közben másba lett szerelmes
Egyszer ő . . . egyszer én.

Óh, hogy szenvedtünk mind a ketten,
Ő nevetett . . . én is nevettem
S továbbsiettünk könnyedén.
De a szívünk fájt . . . egyre jobban,
Tán sírdogáltunk is titokban,
Egyszer ő . . . egyszer én.

Hogy hallgatunk ma mind a ketten!
Ő elhagyott . . . én elfeledtem
És lett belőlem vén legény.
Olyan kaland volt, mint ezer más,
De visszasírjuk mégis egymást
Egyszer ő . . . egyszer én.

Dal.

Azt súgja néha-néha lelkem,
Hogy szebbet, jobbat érdemeltem,
Nevem sugárzóbb fénye mellett,
Valamicskével több szerelmet.

Sugárzóbb fényt és több szerelmet...
Nem fáj, hogy ebből semmi sem lett,
Nem fáj, hogy a remények, álmok
Romján ma egymagamban állok.

Nem fáj, hogy semmit el nem értem,
Hisz boldogulni nem nagy érdem,
A szenvedésben, pusztulásban
Bár szomorú — de szebb varázs van.

Hogyha a szívem panaszának
Csak egyszer is viszhangja támadt,
Ha egy dalom könyet fakasztott,
Mit bánom én a sok kudarcot!

És hogyha egyszer egy leány volt,
Aki egy percig értem lángolt:
Ma fittyet hányok mindeneknek,
Mit bánom én, ha nem szeretnek!

Egy dal, amelyet emlegetnek,
Egy csók, amelyet nem felednek:
Bármily rövid volt, bármi rég volt,
De diadalnak épp elég volt.

Reggel a kávéházban.

Fekete leplét félre dobva
A város ébred halk morajjal,
S miként, ha rajtunk mosolyogna,
Pirosan ránk köszönt a hajnal.

Néhány bolond poéta lélek
A kávéházban üldögélünk,
Való igaz, hogy csúnya élet,
Amit így álmodozva élünk.

Egyik se kormányozza sorsát
Csöndes, nyugalmas enyhe révbe,
A mi hazánk egy álmország
S a kávéházak szürkesége.

A mi hazánk egy kerek asztal,
Amelyen ott gőzölg a csája,
S a csüggedésben megvigasztal
A sült galamb theoriája.

És egyikünk se szólna akkor,
Mikor a más mélázva hallgat
És hazatérünk virradatkor
Hősei egy szomorú dalnak.

Mikor az utcára kiérünk,
A hajnal rózsás fénye pirkad.
Almatlanul aludni térünk
S előről kezdjük álmainkat.

A hajnalcsillag.

Egy csókodért, egy édes csókodért,
A hajnalcsillagot neked lehoztam
S édes gyönyörben egybeforrva, hosszan
Szívtam az üdvösséget ajkaidról,
Hogy szomjas ajkam a tiedhez ért.

De te meguntad, mely itt lenn ragyog
Ezüst világgal ágyad függönyén,
A tündöklő szép hajnalcsillagot

S pirulva mondtad :
«Úgy vakít a fény,
És én bohó oly szégyenlős vagyok.
Jer, oltsuk el a hajnalcsillagot!»

Dal.

A nyomorúság országútján
Magányos vándor ballagok,
Akik szerettek, messze tőlem,
Akit szerettem, elhagyott.

Akikkel együtt álmodoztam,
Már révbe értek rendre mind,
Én az örök küzdést, bolyongást
Előlről kezdhetem megint.

Nagy küzdelem, csekély dicsőség,
Mégis, hiába, szép a lét!
A rózsza, melyet magam téptem
Mindig megérte tövisét.

Az ezüst papucs és az angol operette.

A Népszínházban legutóbb ismét angol operettenek volt a bemutatója és másnap újból alaposan elszégyelhették magukat mindazok, akik azt tartják, hogy az angol operette még nem a legutolsó a világon. A lapok ismét megbotránkoztak az együgyűségek ily tömegén és a kritikákból ki lehetett olvasni, hogy aki ebben mulatságot talál, megérett az értelem szegénységi bizonyítványára. Mivel védekezzünk? Hogy az Ezüst papucs nem is olyan angolos, mint amilyennek bírálói véleményezték, vagy legalább is: minden, nálunk színrekerült angol operette között a legkevésbé angol? De hiszen a legjellemzetesebben angol énekes játékok sem részesültek külön kritikai elbánásban. Hogy amíg a darab Londonból a Népszínházba került, erősen megkopott? De hiszen voltak már díszesebb és megfelelőbb előadások is és ezeket épp így leszólták. Világos, hogy itt nem annyira a népszínházi újdonságról van szó, mint inkább az angol operette elve ellen való averzió dolgozik és épen azért a védelem sem kötheti érveit ehhez a darabhoz, hanem az angol operette általános természetére kell visszamennünk.

Elöljáróban egy kérdés: hihető-e, hogy Budapesten a karzat népe is külön kultúrával van telítve, mint Londonban a földszintek közönsége? Mert hogy ez kielégítést talál, sőt gyönyörködik olyasvalamiben, ami nálunk még a legmagasabban szorongóknak is derogál, vagy ha tetszik, csak bizonyos röstelkedés érzésének az árán. Azokat az operette-eket, melyeket nálunk oly nagy lenézéssel vesznek tudomásul, Londonban szezonokon végig estéről estére telt ház előtt játszsza és ha igaz is, hogy nem épen a Royal Society tagjainak a kegyelméből, viszont az is bizonyos, hogy nálunk sem az akadémikusok töltik meg a nézőteret. A színházak közönsége itt is, ott is hasonló rétegekből toborzódik és hogy ez a két közönség oly különbözően ítél, abból vagy az egyiknek — a kedvező bírálatunak — az alsóbbrendűségére, vagy a másiknak — a szigorúnak — az elfogultságára kell következtetni.

Hogy az angol közönség abban az általános összeállításban, mely az operette-színházak nézőit adja, inferiorisabb volna, mint a miénk, — arról aligha lehet komolyan beszélni. Hízélgésnek szép volna; de igaznak — hamis. Marad tehát a másik eshetőség: az elfogultság. Nagy általánosságban így is van — és ez már kevésbé hízélgő; de részleteiben oly elemekre bomlik, hogy nem egyedül a közönség az, amely ennek a felelősségét hordja. A mi közönségünk igazságtalanul

ítél az angol operette-ről; de ebben nemcsak neki van része, hanem egyéb tényezők közremunkálásának is.

Az első, ami az angol operette helyes megítélésének útját állja: a felfogás különbözősége. Az angol operette nemcsak szerkezetére és hatásának elemeire nézve követ más elveket, mint a miénk, de igényei is mások. Mi művészeti értéket keresünk az operette-ben; az angol operette ezt — legalább általánosságban — számításon kívül hagyja. Nekünk az operette-szöveg az irodalomhoz számítódik; az angoloknak többé-kevésbé iparmű. A felfogásnak és a termelés velejáró körülményeinek ez az ellentétes volta az első pillantásra úgy látszik, mintha a mi közönségünk előnyére és az angol operette hátrányára szólna, mert nem előkelőbb-e művészetet kívánni, mintha csak technikával is beérjük és nem érdemesebb-e a műtermék, mint az iparcikk? Így szól a gyorsan alkotott vélemény; de az alaposabb megfontolás mást mond. Azt, hogy az első tétel hamis, a második pedig ebben az esetben egyszerűen tárgytalan.

Művészeti mértéket alkalmazni valamely dologra, csak látszólag magasabb szempontja az ítélkezésnek, mint ennek az elmellőzése; — valójában, a fejlődés alsóbb fokát jelenti. A művészetek hierarchiáját ugyan az határozza meg, hogy melyikben van kevesebb érvényesülése az eltanulható készségnek, kisebb jelentősége az ipari elemnek és melyik kapcsolódik gyorsabban a személyi képességekhez, melyikben van a művész leginkább a maga belső erejére utalva, melyikben találja hivatottsága a külső eszközök legkevesebb segítségét és ezért a legmagasabb művészet az írói művészet, mint amelyben legkisebb része van a mechanikai jártasságnak; de ha a művészetek rangsora az ipari elem kizárásának foka szerint igazodik is: — minden egyes művészetben belől a technika elhatalmasodása és a művészi jellegnek a mesterségbeli jelleggel való felcserélése felé halad a fejlődés. Ami eleinte a művészeti alkotás dolga volt: mindinkább az ipari termelés körébe jut; a fejlődést a technikai jelleg kifejlesztése és a tehetséget az eltanulható készség helyettesíti. Az úttörők még művészek, ha kevésbé tökéleteset alkottak is, mert ők valóban teremtetek — a maguk erejéből dolgoztak; a folytatók — ha ügyesebb, csiszoltabb, sikerültebb is a munkájuk — többségükben mindinkább iparosokká válnak, akik a felgyült tapasztalatban, az elődök példáiban és az eltanulható műveletekben könnyítést és segítséget lelnek a művészi hivatottság hiányainak pótlására. Bizonyos, hogy a genie ekkor is genie marad; de a dolgok menete arra tart, hogy amihez azelőtt a lángész

ereje kellett, azt a nem lángész is elvégezhesse. Az érdem és legtöbbször az érték is amazoknak marad — aminthogy például senki sem fogja Vörösmartyt kisebbnek mondani a tárca-verselőknél, noha ezek között sok van, aki fényesebben versel, gondolatra nézve pedig közelebbről talál a korhoz; de bizonyos, hogy a művészet életfolyamata a mesterséggé való átalakulás irányát követi.

Az egyes művészetek e szocializálása, az alkotásnak a kiválóságoktól való kisajátítása kétféle módon történik: vagy a divatosság törvénye szerint, vagy pedig a műfajok hierarchiájának megfelelően, a legalacsonyabbtól a legmagasabb felé haladóan, amikor is a műfajok egymásra következésében ugyanaz az elv az irányadó, ami a művészetek általános rangsorát állapítja meg: a technikai járuléknak a műtermékhez való viszonylagos csekélysége. Az elsőre — a divat átalakító munkájára — példa a XVIII-ik század francia szalon-tragédiája, mikor semmi sem volt közönségesebb, mint egy ötfelvonásos szomorújátékkal váltani jogot a műveltek társaságába való belépésre, mikor tehát egy magas műfajban való munkálkodás egyszerű mesterséggé vált, amihez nem kellett különös képesség és amiért nem is járt különösebb elismerés; a másodikra — a műfajok rang szerint való kiválására, amiben az alsó megelőzi a felsőbbet — példa éppen a bohózatnak és az operettnek is az ipartermékhez való közeledése. Minthogy pedig a fejlődés a művészetnek technikai foglalkozássá való átalakulása felé tart: az az irodalom fejlettebb, ahol ez az átalakulás már megtörtént és ha az angol operette úgy készül, mint ipartermék: — ez az angol irodalom fejlettségéről tanuskodik és hogy mi mégis úgy mérjük, mint műterméket: — ez nemcsak igaztalanság, de egyszersmind a mi irodalmi belátásunk fogyatékosága is.

Nyitva marad azonban még az érték kérdése. A művészet értékesebb, mint ami már csak technika és ám legyen, — mondják — hogy az angol operette iparcikk: mi inkább becsüljük a mi operettünket, amelynek több köze van a műtermékhez. Ez volt a fentebbi második tétel, amelyre azonban az a válasz, hogy a műtermék érdemével való érvelés ebben az esetben tárgytalan. Az angol operette nemcsak abban nem alantasabb a mi operette-ünkénél, ami az irodalom fejlettségére való következtetést illeti; de nem áll mögötte az irodalmi érték dolgában sem, mert hogy a mi operette-ünknek semmivel sincs több köze az irodalmi értékhez, mint az angol énekes játéknak. Operette-szerzőink tekintélyére ugyan nem kellemes, de általános szempontból elégtételünkre szolgálhat, hogy ez a műfaj már nálunk is eljutott az ipari termelés állo-

másához; a különbség csak annyi, hogy az angoloknál ez nyílt beismerés, míg nálunk még kendőzött titok. Ami a félreértésnek kedvez: az, hogy a mi operette-szerzőink még ragaszkodnak az irodalmi hagyományok látszatához, míg az angolok letettek róla. Értjük pedig ezalatt az operette úgynevezett mesé-jét, amelynek kikerekített volta nálunk a legfőbb feladata a szöveg-írónak, de amelynek az angol operette-ben eltörpül a jelentősége. És ezzel eljutottunk az angol operette gyökeréhez és egyúttal a kontinentális operette-től való elhajlásának kiinduló pontjához. Nálunk az operette-ben a mese a lényeges, míg az angoloknál ez a legmellékesebb; a mi operett-jeinkben a részek az egészhez símulnak, míg az angol operette-ben az egész eltűnik a részletek mögött és mi erre azt mondjuk, hogy a mi operette-ünk értelmes, az angol operette pedig értelmetlen. Ámde vajjon valóban így van-e? Azzal, hogy kerek a meséje, csakugyan értelmesebb-e a mi operette-ünk, mint az angol, mely csupa kiugrás? Vajjon mennyivel komolyabbak azok a szövegekönyvek, melyek rendes egymásutánban variálják a történetet az áruhás királyfiról, aki beleszeret egy koldusleányba, vagy a királykisasszonyról, aki utcai énekesnőnek öltözik és így próbálja ki a hercegi vőlegény szerelmét, mint azok, amelyek ugyanezt a mesét vagy a hozzá hasonlót egy csomó kitéréssel adják elő! A komolyság bizonyos fokán, ahol oktalanság komolyan venni a dolgokat és az együgyűség még nem emelkedik az értelmesség magaslatára, ha szorosabb is benne az összefüggés.

Ez az átlátás elfordítja a szemrehányást, hogy az angol operette értelmetlenebb, mint a miénk és ha erről az előítéletről letettünk: szabadon követhetjük az angol operette-et gazdagságának a miénket lefőző kifejlődésében. Szerkezetének különössége, hogy a részletek uralkodnak az egész fölött, ami hátrányos lenne, ha a mese nem volna már eleve is a komolyság negációja, egy csomó előnynek ad alkalmat. Míg a mi operette-ünkben csekély részek egyesülnek valami jelentéktelen, de a logikának engedelmeskedő egészbe, addig a kevésbbé logikus angol operette a magukban is élő, az invenciónak, a modernségnek, sőt a realizmusnak tág teret engedő epizódok tömegére bomlik. Az operette természete szerint a pamphletre vezethető vissza, a parodiában növekszik és a satyrában éri el teljességét; de mindez ma inkább megvan az angol operette-ben, mint a nálunk dívó fajtában. A mi operette-ünk, amennyiben az irodalmi látszatot őrzi, a művészeti emlékek hulladékaiból él; az angol operette, amellet, hogy vonatkozásaiban csupa aktuális, részleteiben eleven persiflage-a a realitásnak

— mert nem kérkedhetik az irodalmi műalkotás tekintélyével: kiegészíti és felgazdagítja magát más elemek kölcsönvételével. Hatásának tényezői közé vonja a színpadi technika meglepő mutatványait, a bohóc-ügyesség komikumát, a női szépség tömeges kiállítását, a jelmezek fényét és a tánc lendületét, melynek szuggesztív ingerét fokozza a figurák élénksége és a táncosok seregének szabatosan egyező mozgása és megkoronázza az egészet a zene pergő és lüktető rhytmusu melodiáival, lenyűgözve, elmámorítva és magával ragadva a nézőt.

Igy fest az angol operette Londonban; ám amíg hozzánk eljut, ugyancsak megfogyatkozik a fénye. Teljesen csak a zene marad meg belőle — és ahány angol operette eddig nálunk elérte a népszerűséget, majdnem mind zenéjének köszönhette a sikert — de egyébként minden elvész. A szöveg, ami rendeltetésénél fogva csak töredékes része az angol operette-nek, kénytelen helytállani az egészért. A mi színházaink — egy-két esettől eltekintve — az angol operette-et is úgy kezelik, mint a többi: úgy vélik, hogy feladatuk csak a zeneszerző és szövegíró munkájának az exekúciója, holott valójában az angol operette előadásában a színházi rendező a szerzők egyenrangú és főfeladatú munkatársa. Íme azonban, nem így történik és ezért nem csupán a nézőket terheli az igaztalanság, hogy az angol operette-et lebecsülik. Mert hogy méltányolhatná a közönség, mikor még színházaink sem értik? Salgó Ernő.

DIVAT-LEVÉL A SOVÁNYSÁGRÓL. Ama szemérmességnél, helyesebben szólva érzelmi közönyösségnél fogva, mely a természettudományos gondolkodást jellemzi, a «Jövendő» egyik legutóbbi számának «Természettudomány» című rovatában a modern nőtestlesoványító hóbort ügyében közölt körkérdés csak mellékesen, szűkszavúan érinti annak a jelenségnek viszonyát a nemi étellel, sajátosan a férfi szerelmi ösztönével. Pedig szerintem ez az ügy központi problémája, úgy hogy ha ebből a szempontból jól megvilágítjuk a dolgot, az egész testforma-finomító törekvés megtalálja magyarázatát. Először is fontos, hogy nem lehet egyszerű, válogatás nélküli idom-sorvasztásról szó, ellenkezőleg a testformáló masszázs éppen arra törekszik, hogy sok helyen az idom teljét lehetőleg még fokozza. Nem az egyszerűen, puritánul ösztövért nő az ideál, hanem az izgatóan sovány. Ez a törekvés pedig nem egyéb, mint egy ősi, majdnem minden női divatáramlat alapjául szolgáló igyekezetnek módosulása s abból magyarázódik, hogy benne az igazi nőiesség keres

plasztikus érvényesülést. A mai sovány nő-testugyanis csak egy változata az ezeréves női eszménynek : a nemies nőnek. Mert nézzük csak ennek a modern divatnak jellemző vonalait, fő-praktikáit. A fűző szerepét az öv-feletti területekről inkább az öv-alattiakra tette át. A kebel, ha csak lehet, szabad s a lapos mell egyáltalában nem dehonesztáló. Régi német élclapokban ál-kebleket szed ki fűzőjéből az aggszűz ; ma ily hamisításnak semmi értelme sincs, mivel nem a mell-domborúság mérete, hanem a szabad, fűzőtlen kebel intím, közvetlen pihegése fontos. Annál több dolga van azonban a fűzőnek a derék : a női test ez egyenlítője alatti hemiszférákon. Nagy küzdelmet kell itt vívnia a gyomortájon előszeretettel burjánzó háj ellen. Az embon-point, melynek magyarul és férfiak testén pocak a neve, halálra van ítélve : miként a meghódított ó-kori városokat a győző a földdel egyenlővé tette, úgy parancsol vissza a szervezet mélységeibe minden, a has fogalmát csak távolról is felidéző zsigert, vagy hájat, a szigorú gyomorpáncél. «Gyomruk róna, csendes, síma róna, mintha már alatta szív se vóna», a Petőfi «Sári nénijének» refrainje így módosítva ráillik a mi mai nőinkre. Pedig ha szív tényleg nincs is alattuk, annál több a más prózai, de igen fontos zsigert, amit ez a kemény páncél hátraszorít. S mind, mintha kárpótlást akarna nyerni a homlokzat felől jövő presszió miatt, növeli a hát alsó területeinek plasztikáját. S ez nagyon fontos : ami eddig csak a hottentotta nőnek volt elismert éke, az ma a közép-európai szépségnek büszkesége, érthető tehát, hogy egy nő se tudja eléggé homorúvá tenni csipőtajékának fászádját, mivel ezáltal egy teljesen comme il faut-vá recipiált terület minél teljesebb kifejlését mozditja elő.

Ime, nem tisztán és egyszerűen soványítás az eleven testekkel dolgozó divat-szobrászat célja. Az idomok nőiessége csorbítatlanul megtartotta jogait, csupán ma mintegy kevesebb anyaggal igyekeznek a régi vonalakat, vagy talán ezeknek még érzékibb, még izgatóbb változatait előidézni. Egy nő-tárgygyá válik imígy a modern nő, amelynek esztetikáját a férfi szerelmi gerjedelmeiből levont törvények szabják meg. Hogy ma a karcsúbb, finomabb tagu nő az eszmény, ez a férfi-ízlés finomulásának jele. Minél kevesebb anyaggal, minél kevesebb testtel minél több formát, minél több nőiességet kapni, ez a modern férfi-lélek álma. Emez álmom megvalósításához tehát föltétlen szükséges a soványítás : de ez csak az egyik tényező, melyhez a másik fontosabbnak, az állandóbbnak, a nőiesség kidomborításának is kell járulnia.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

Új fordítás az orosz eredetiből.

49.

XI.

Délután 4 óra felé megérkezett André herceg a faluba, s jelentkezett Bagration előtt. Bonaparte hadsegéde még nem érte el Murat csapatát. Bagration csapata nyugodtan beszélgetett a békéről, de nem igen bíztak benne, hogy be fog állani. Összeütközésről is beszéltek, de nem gondolták, hogy olyan közel állanak hozzá. Bagration, aki Bolkonskit mint megbízható adjutánst ismerte, különös kitüntetéssel és leereszkedéssel fogadta őt, kijelentette neki, hogy ma vagy holnap valószínűleg haragra kerül a dolog, s teljesen rábízta, hogy az ütközet alatt körülötte maradjon-e, vagy pedig a hátvédrendezett visszavonulása felett őrködjék, ami «szintén fontos». «Egyébként ma még nem igen lesz semmi», mondta Bagration, mintha csak a herceget akarta volna megnyugtatni. André herceg engedelmet kért, hogy belovagolja a táborn, megismerje a legénység beosztását, hogy megbízatás esetén tudja, hogy hová lovagoljon.

Miután a jobb szárnytól a balig mindegyiket megszemlélte, ahhoz az üteghez ért, amely mellől a kísérő törzstiszt állítása szerint az egész síkságot be lehet látni. Ott leszállt lováról s a négy legelső ágyú mellett álldogált. Tényleg majd az egész orosz sereget s az ellenség nagy részét lehetett e helyről végig tekinteni. Szemben egy emelkedésen Schöngraben falú volt látható; jobbról és balról három csoportban az őrtüzek közt a francia csapatok voltak felismerhetők, akik közül nyilván nagy rész volt a faluban s a domb megett. A falutól balra füstbe burkolva emelkedett ki valami, ami ütegnek nézett ki, de szabad szemmel nem lehetett tisztán kivenni.

Az orosz csapattest jobb szárnya egy meredek magaslatig terjeszkedett, amely a franciák hadállására határozó volt. Ott állott fel a gyalogság is s a legszélső szárnyánál dragonyosok voltak látha-

tók. Középen, ahol Tusin ütege terjeszkedett, a patakon túl, mely az oroszokat Schöngrabentől elválasztotta, egy meredek szakadék feküdt. Balról egy erdőnek támaszkodtak a csapatok, ahol a gyalogság őrtüzei füstölögtek. A franciák harczoneala szélesebb volt, mint az oroszoké s világos volt, hogy a francziák könnyen két tűz közé foghatják az oroszokat. Az orosz csapatok között mély és meredek szakadék gátolta a lövészeket és lovasokat a szabad mozgásban.

Egy ágyúra támaszkodva, megjegyezte magának André herceg az egész helyzet rajzát. Két helyről ceruzával csinált magának jegyzetet, hogy Bagrationnak megmutassa. Ajánlatosnak találta egyrészt az összes ágyúkat a középen tömöríteni, másrészt a lovasokat hátra felé vezényelni a szakadéknak.

Az egész idő alatt, melyet az ágyúk mellett töltött, szüntelenül tiszték hangját hallotta, akik egy sátorban beszélgettek, anélkül, hogy kivehette volna szavaikat. De egyszerre feltűnt neki egy meleg hang, melyre önkénytelenül figyelni kezdett. — «Nem, barátom,» — szólt a kellemes és a hercegnek ismeretesnek tetsző hang, — «mondhatom, ha az ember tudná, mi fog vele történni halála után, nem félne a haláltól. Így van az, kedvesem!» — Egy másik hasonlóképen fiatalos hang félbeszakította: «Ja, akár fél az ember tőle, akár nem, azt nem lehet elkerülni.» — «Mindig az a félelem! Eh, ti tanúlt emberek!» — szólt közbe egy harmadik, kivehetőleg egy idősebb ember hangja. — «A lőtan még nem homályosította el elméteket, mert amint látom, van még pálinkátok!» — És a beszélő, nyilván egy gyalogos tiszt, nevetett. — «Nos, kínálj meg hát egy pohárával, Tusin!» — mondá. — «Tessék» — felelte Tusin, — «de az élet a túlvilágon...»

Nem fejezhette be a mondatot. Ebben a pillanatban süvítés hasította át a levegőt, ami mind közelebb és közelebb lett hallható, gyorsabbodva és erősödve, s nem messze a sáortól egy golyó furódott a földbe, feltúrva a talajt. Úgy tetszett, mintha a föld felsóhajtott volna a háború miatt. E pillanatban a kis Tusin kiugrott a sátorból, szája szögletébe nyomva a pipát; jóakaró, okos arca kissé sápadt volt. Mögötte jött ki az említett férfias hangú tiszt, egy erős gyalogos tiszt, aki menetközben gombolgatta befelé kabátját.

André herceg lován ült az üteg mellett, s a lövés füstjét kutatta, melylyel a golyót kiröpítették. Pillantásával végigcsúszott a tájon. Csak azt látta, hogy a franciáknak az imént még nyugvó csapatai mozgásba jöttek. A füst még nem oszlott el felettük. Két lovas francia, valószínűleg adjutánsok, ugrattak a magaslatnak. A magas-

lat aljában, valószínűleg az előőrsök megerősítésére, egy világosan kivehető, bár nem nagy ellenséges csapat mozgott. Még el sem vonult az első lövés füstje, a mint újabb gomoly szállt fel, s lövés volt hallható. A harc megkezdődött. André herceg megfordította lovát s visszafelé kezdett nyargalni Bagration fölkeresésére. Hallotta, amint mögötte a tüzelés mind erősebb lett. Az oroszok bizonyára felelni kezdtek a tüzelésre. Lennt, a hol az alkudozók lovagoltak keresztül, puskatűz ropogott. Mielőtt a sáncot elérte, a melyet építeni kezdtek, feléje haladó lovakat vett észre a szürke őszi nap alkonyfényénél. A legelső, a ki köpenybe volt burkolózva, fülére huzott sapkában lovagolt egy szürkén. Ez Bagration volt. Bagration herceg megállította lovát, s miután megismerte André herceget, fejével üdvözölte. Mialatt André herceg a látottakról értesítette, szüntelenül maga elé nézett. Fejével időnkint jóváhagyólag bólintott André herceg szavaira, s oly hangon, a melyből kivehető volt, hogy mind a tudósításban foglaltakat amugy is előre látta, jegyezte meg az egészre: «jó». Ügetésre sarkantyuzva lovát, Tusin ütegéhez lovagolt.

— «Kie ez az üteg?» — kérdezte Bagration a tűzmestert, a ki a puskaaporos kocsi mellett állott. De kérdésében benn volt az érdeklődés: «nem rettegnek-e helyzetükben»? A tűzmester megértette. — «Tusin főhadnagyé, excellenciás uram» — válaszolt bátor hangon, miközben feszes vigyáz-állásba helyezkedett. — «Ugy, ugy»! mondá Bagration s a legszélső ágyuhoz lovagolt. A mint ennek közelébe ért, bömbölve röpült ki egy löveg belőle, elbódítva őt és kíséretét s a füstön keresztül élénk tevékenységben látták a legénységet. Egy alacsony tiszt, Tusin, kissé előrehajolva lépett előre, a nélkül, hogy az ezredest észrevette volna s kezét szeme fölé helyezve, kémlelte végig a tüzérséget. — «Még két vonallal feljebb, s akkor találtok!» — kiáltott gyöngé hangján, a mit hiába erőlködött ércessé tenni. Bagration megszólította a tisztet, mire Tusin félénk gyámoltalansággal, nem is katonához, de paphoz illően emelte három ujját sapkájához s az ezredeshez lépett. Bár Tusin ágyui a szakadéknak voltak irányítva, kartácsait Schönggraben faluba szórta, amely előtt nagy francia tömegek mozogtak. Senkisémet parancsolta Tusinnak, hová és hogyan lőjjön, de Sarascsenkóval való tanácskozása után, akiben teljesen megbízott, meg volt győződve, hogy helyesen cselekszik, midőn a falut akarja lángba borítani.

Folytatjuk.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

A hit szerepe a gyógyításban.

E cím alatt Dr. P. C. Kallach amerikai orvos tollából cikket közölt a «New-York Medic. Journal», amely érdekes arra, hogy a nagyközönségben is érdeklődést keltsen s amelyet íme egész terjedelmében közlünk:

«Tapasztalati tény, hogy az orvosi gyakorlatban az egyes gyógyszereknek megvan a maguk divatja; időnként lekerülnek a napirendről, aztán, mint valami új felfedezést, újra felkapják azokat.

Igen sok, most használatos gyógyszer egyformán hat a beteg és az egészséges szervezetre; például az aconitum az érverés lassúságát, az altatószerek az álmodást mindkettőnél előidéznek. Ellenben igen kevés olyan gyógyszerünk van, sőt talán egy sem, amely sajátos módon tudná éppen a kórfolyamatot megtámadni és a megbetegedett szövetek rendes állapotát helyreállítani.

A betegséget lehet olyképen meghatározni, hogy az a szöveteknek rendellenes, vagy megváltozott állapota. Ez az állapot lehet ideiglenes, ha azt idegen anyagoknak, például valamely mérregnek jelenléte okozza; de a szöveteket valamely a testből magából, vagy kívülről szár-

mazó kártékony anyag marandóan is megváltoztathatja.

Mindig elmélkedés tárgyát képezte a gyógyításnál végbemenő folyamat és minden doktornak meg is van erről a saját külön elmélete. Még mindig nélkülözzük azonban a gyógyszerhatásban az egységességet. Összerakjuk ennek az okait, és csak néhányat akarok közülök felsorolni.

Valamely betegség súlyosságának végtelen sok fokozata van, egyszer olyan enyhe a baj, hogy alig felismerhető, másszor meg olyan súlyos, hogy rohamosan pusztítja el a beteget, dacára minden orvosi erőlködésnek. E két véglet közt minden árnyalat és változat lehetséges. Vannak egyéni sajátosságok is, melyek a gyógyszerhatás egyformaságán rést ütnek, számba jön a különbségek lehető okai közt a gyógyanyag készítésének módja, az anyag frissesége, vagy más tulajdonsága, melyek valamennyien befolyásolhatják a szer erősségét. Ehhez járul a gyógyszerek adagolási és más gyógyszerekkel való társítási módjának különbözősége az egyes orvosoknál, nemkülönben az orvos egyéni jelleme, illetőleg annak a beteg állapotára való hatása.

Például, ha az orvos erős egyéniség, a paciens pedig

gyengébb, akkor egyébként azonos körülmények közt a hatás jobb lesz, mintha megfordítva áll a dolog, úgy, hogy már ebből az egy okból is természetesen nagy a változatosság a gyógyszerhatásban.

Nem kevéssé csodálkozhatnak valamely orvosi iskola követője, ha azt látja, hogy más iskolák, amelyeknek tanításai szerinte minden észszerűség nélkül valók, gyarapodnak és virágzanak; valószínű azonban, hogy ha valaki utána járna, bőségesen lelne tanúbizonyságot arra, hogy mindezekkel az úgynevezett «irregularis» gyógymódokkal is lehetett a szenvedést enyhíteni, a természetes gyógyulást előmozdítani. Az is kiderülne, hogy ilyenkor a beteg bízott orvosában, az orvos pedig a saját gyógyító képességében.

Sokszor hallja az ember, hogy azok a nem tudományos, «vad» orvosi iskolák annak köszönhetik a sikereiket, hogy eljárás módjukban tényleg van helyes mag is. Mások arra hivatkoznak, hogy azok a betegségek kezelésénél a hygienére fektetik a súlyt, némelyek azt hozzák fel, hogy a legtöbb betegség minden beavatkozás nélkül is, magától meggyógyulhat. A hittel való gyógyításmódok néha bámulatos sikereinél némely embernek a szuggeszcióval szemben való fogékonyságát emlegetik magyarázatul. De a tapasztalat azt tanítja, hogy minden embert

lehet szuggerálni és hogy ez a tény az eddiginél több figyelmet érdemelne az orvosok részéről.

A helyett, hogy a mienktől eltérő felfogást és eljárásmodot lehurrognók, jobb volna utána járni és hasznát venni annak, ami benne hasznavehető. Lám a gyógypróféta habozás nélkül nyúl a morphiához, ha fájdalmat kell csillapítania, és nem utasít vissza más, reá és a betegre hasznosnak vált gyógyeljárást sem, ha csak nem ellenkezik az ő filozófiájával. Mért ne fogadjunk el mi «tanult» orvosok is minden módszert, amelyről azt látjuk, hogy beválik mint a betegség, vagy a szenvedés gyógyszere?

Azt hisszük, nem szorul több bizonyítékra, hogy az orvos és a beteg között uralkodó lelki viszony nagyon fontos dolog és hogy e viszony alapja a bizalom kell hogy legyen.

Vajjon az orvos ezt a bizalmat nem szerezhethné-e meg, avagy nem fokozhatná-e azzal is, hogy szuggeszciókat kelt a saját gyógyító képessége és gyógyszerjeinek hatékonysága iránt?

A szuggesztív gyógyítás sokak szerint közel jár a charlatansághoz. De vajjon nem inkább az legyen-e a törekvésünk, hogy a beteget gyógyítsuk, mintsem az, hogy bebizonyítsuk valamely elvhez, vagy eljárásmodhoz való ragaszkodásunkat? Be kell valanunk, hogy a paciens java első sorban jön tekintetbe, ennél fogva magunkévá kell

tennünk minden olyan elvet, amely ahhoz hozzájárul.

Ez az újítás nem jelenti azt, hogy az orvos észszerűtlen és nem tudományos kijelentéseket tegyen, mint azok az orvosok, akiknek méltóságteljes megjelenése, nagyképűsége és nagyhangúsága csak siralmas tudatlanságukat leplezi, (noha ez tényleg használ is a betegeknek, mert bizalmat ébreszt bennük). Másrészt az az orvos, aki félénk, akiből hiányzik az önbizalom, ne várja, hogy majd meggyőzi a világot hivatottságáról.

Ha csak felületesen is tanulmányozzuk azokat a gyógyeredményeket, amelyek az orvos ügyességébe és a gyógyszerek hatékonyságába vetett hitnek köszönhetők, meggyőződünk róla, hogy nem helyes dolog erről az értékes segítő eszközről egy olyan hivatás művelőinek javára lemondani, amelynek céljai többnyire nagyon messze esnek az önzetlenségtől.

Eddig dr. Kalloch elmélkedése. Elmondhatjuk róla, hogy benne van igaz mag, de az egész mégis elvetendő. Igaz, hogy gyógyeljárásaink egy része sugalmazáson (szuggeszción) alapul, és nem árt, ha erre minél gyakrabban emlékeztetnek minket. De viszont tény, hogy a tisztességes orvos tenyerét égeti az a pénz, amelyet úgy szerzett, hogy a «képességeibe vetett bizalmat fokozta», más szóval — hazu-

dott; az ellen meg már egész erélylyel tiltakozik, hogy a publikum becsapását, melyből a kuruzslók oly fényes hasznot húznak, orvosi «módszerré» léptessék elő. Az emberi társadalom végre is elég érett ahhoz, hogy megtudja, mit várhat az orvosoktól, mit nem, és nem volna erkölcsös dolog, ha az orvos rendszeresen, hivatásszerűleg űzné a porhintést az emberek szemébe. Ez az eljárás, mint nem erkölcsi alapon álló, nem lehet olyan hivatás alapja, amely számot tart a többi emberek becsülésére. Ha mégis azzá válnék, az orvosi kart joggal érné a sokszor érdemeletlen molière-i gúny és a megvetés. Az elfogultság nem közönséges mértéke nyilvánul meg abban a tényben, hogy pl. dr. Kalloch, aki bizonyára szigorúan elítéli némely vallásfelekezet papságának «népbutítási» törekvéseit (amelyeket pedig ép oly joggal lehetne vígasztalásnak nevezni), az orvosokat akarja megnyerni egy olyan eljárás-módnak, amely lényegében azonos a rendszeres népbutítással.

Kiszámíthatatlan volna az az anyagi és erkölcsi kár, amelyet a «tanult» orvosi kar lelkiismeretlenebb elemei okoznának az emberiségnek, ha a gyógyítóképesség aaptalan felmagasztalását az orvosi rend nem üldözné, hanem még szentesítené is.

Dr. Ferenczi Sándor.

Ujév elsejével új előfizetést nyitottunk a «Jövendő»-re havi 1 kor., negyedévi 3 kor., félévi 6 kor., évi 12 koronával.

A rendes előfizetők a második félév után egy érdekesen kiállított külön kötetet kapnak, amely könyvárusi forgalomba nem kerül és csak a «Jövendő» előfizetői által szerezhető meg. E kötet Bródy Sándor «Színésznők» című új könyve. — Régi és új előfizetők a «Jövendő» első évfolyamának 10 kötetét, ízléses könyvtartóba kötve: 20 korona helyett tizenkét koronáért kapják meg és ez összeget négykoronás, negyed évenként esedékes részletekben is fizethetik, ellenben a gyűjteményt a megrendelés után azonnal bérmentve megkapják.

A «Jövendő» kiadóhivatala.

Minden új magyar, vagy idegen nyelvű könyv kapható Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai) cs. és kir. udvari könyvkereskedésben Budapesten.

Magyar Városok Közügyei. A városi és községi középítkezések, műszaki, közegészségügyi, közgazdasági intézmények és közügyek szaklapja gyanánt fenti cím alatt komoly és valóban hézagpótló újság indult meg Lovass Zsigmond, Nagyvárad város t. főmérnöke szerkesztésében. A lapnak már most megjelent első száma is tanúbizonyságot tesz arról, hogy kitűzött célját: a városok egészséges és modern fejlődésének elősegítését becsületesen és eredményesen fogja szolgálni, amennyiben ritka tárgyilagossággal ismerteti és bírálja a városok és községek középítkezéseit, intézményeit és közügyeit, azok keletkezését, létesülését, berendezését és terveit, úgy, hogy nemcsak hatóságoknak, köztisztviselőknek, városi bizottsági tagoknak, építészeknek és mérnököknek, hanem az iparcégeknek és a nagyközönségnek is nélkülözhetetlen tanácsadójává fog válni.

Művészeti szalon. Budapesten eddig jóformán még megfelelő műkereskedés se volt, most egyszerre — nagy ugrással — a műkereskedés legszebb formája: a művészeti szalon valósult meg. A Könyves Kálmán részv.-társaság lelkesedése teremtette meg, ügyessége pedig egyesítette az ízléses termekben a legjobb magyar piktorok legjobb munkáit. A nagymező-utcai szalon máris kedves találkozóhelye a műbarátoknak, a műtárgyak olcsó ára pedig hihetőleg még növelni fogja a képvásárló közönség eddig kicsiny számát. Egy nagy érdeme máris van: aki szereti a képet, a Könyves Kálmán jóvoltából ingyen gyönyörködhetik a modern művészetben.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő.
Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.
A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

A szöveg- és borítékpapiros az Első Magyar Papiripar R.-T. gyártmánya.
Pallas részvénytársaság nyomdája, Budapesten.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre hat korona.

Szerkesztőség és kiadó-
hivatal: Honvéd-u. 10.
Telefon-szám: 35—31.

Megjelenik minden vasárnap.
Ezenkívül rendkívüli kiadásban.
Minden szám: 20 fillér.

Szegő-szanatórium Abbaziában.

Amint a hajó Abbazia felé közeledik, már messziről egy derűs, nyílt loggiájú palota mosolyog az érkező felé. Babér- és pálmakeretében a boldog nyugalom hajlékának látszik. Ez a palota: dr. Szegő Kálmán nagyfényű szanatóriuma; olyan, mint egy pompás márvány-páholly, amelynek kényelme egyenest a szabad tengerre és annak áldásos gyógyító erőire nyílik.

Az intézet modern kényelemmel és teljes hygienikus berendezéssel ellátott 2 lakóépületből, gyermek-játékesarnokból és a szanatórium mellékhelyiségeit felölelő hátsó épületekből áll.

A főépület minden emeleti traktusában egy tágas fürdőszoba áll a vendégek rendelkezésére, hogy kedvezőtlen időben közvetlen közelben találják meg tengeri fürdőjüket.

A főépület földszintjét a társalgó-, olvasó-, reggeliző- és játszószobák foglalják el.

Az intézet fő- és melléképületeit üvegezett folyosók kötik össze.

Az egész épület közvetlenül a tengerparton fekszik és hatezer négyszögméter kiterjedésű délszaki park övezi, amelyek örök pompájukkal télen is a tavasz bűbájos képével veszik körül a vendéget.

A szanatórium a gyógyhely zajosabb központi életétől néhány percnyire kiesőleg nyugalmat és csendes menedéket nyújt a pihenést áhítózonak és ezen nyugalom célbavételével alkottattak az intézet egyéb institúciói is.

A szórakozást és társaságot keresők az intézet közös társalgóját, éttermét, gazdag könyvtárát, hírlapjait és zongoráját használhatják föl.

Az intézet kor- és nemkülönböztetés nélkül befogadja a különféle betegségekben szenvedőket és betegségek után üdülésre szorulókat.

Az épület minden helyiségét, valamint a parki utakat is villany világítja és a monte-maggiorei forrás vezetéke látja el egészséges ivóvízzel.

Az intézet felső épületének földszintjét egy modern alapon berendezett és vezetett tengeri vízgyógyintézet foglalja el, melyben a vezető orvos személyes ellenőrzése mellett, az összes vízprocedurák alkalmazásba jönnek.

JÓZSI Molnár Ferenc könyve
a „Pallas” kiadása.

Kapható minden könyvkereskedésben. * Ára 3 korona.

JÖVENDŐ

Szerkeszti

Bródy Sándor

Főmunkatárs:

Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:

Heltai Jenő

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

TARTALOM:

Mezei Ernő: Törekvések és kilátások. — N. N.: A főherceg születésnapja. — Ambrus Zoltán: Egyenlőség. — Bródy Sándor: A király fia. — Heltai Jenő: Versek. — Bársony István: Az ördög incselkedik. — Egy tengerész: Milyen lesz a kórei háború? — Pekár Gyula: Nagy szerelmek. — Erdős Renée: Kleopatra. — Kazár Emil: Pör a másvilágból. — Multatuli: A jó falusiak. — A színjáték. Kontiról. Márkus Géza és Nagy Endre rajzaival. — Szász Zoltán: Lulu. — Írókról — könyvekről. Erdős Renée: Bacsó Pál és egyéb versek. — Tolstoj Leó: Háború és béke. — Természet-tudomány. A szénbányák kimerülése. — Hirdetések.

Kiadóhivatal
Honvéd-u. 10.

Ára **20** fillér.

Egy hónapra
Egy korona.

MAGY. AKADEMIAI
KÖNYVTÁRA

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Törekvések és kilátások.

Kérdezik-e még az emberek, hogy mi lesz? Minekutána egy évig minden áldott nap hasztalanul kérdezték, majd izgatottan, majd aggodalmasan, majd tünődve, úgy látszik, végül a kérdést is megúnták. Az obstrukció éve borzasztó mód ránevelte a magyar közvéleményt a fatalizmusra. Amit az üzletszerű obstrukcionista ma is úgy árulnak, mint a nemzeti szellem különös energiáját, a közvéleménynek forradalmi erejű ellentállását, igazában nem táplálkozik már másból, mint a magyar társadalomnak szinte érzéketlenné vált önmegadásából, mely közömbösen veszi akár az erőszakot, akár az örültséget. Ez a dermedt állapot is éppen a túlhosszúvá vált obstrukciónak káros következménye. Mai parlamentáris kórságunk nemcsak hogy a legveszedelmesebb kényszerhelyzetekhez vezethet, de valósággal preparálja a nemzetet arra, hogy majdan a hatalom erőszakos beavatkozásait is békén, szenvtelenül eltűrje. Igazi narkotikus szer ez is, amely lehetővé teszi, hogy bármi kegyetlen műtétet az alkotmányosság testén ellentállás nélkül lehessen végrehajtani. Ezek az örökké daráló obstrukciós szájak is egyszer — egy erős pof után — egészen nyitva maradhatnak, félig a bámulattól, félig — az álmoságtól.

A publicisztika természetesen nem tarthat a bóbiskoló világgal. Sőt inkább megtapogatja üterét és annál közvetlenebbül teheti föl a kérdést: mi lesz hát? Az idő haladtával a számbavehető esetek köre mind jobban összeszűkül előtte és a legérdekesebb egyenletté alakul számára, hogy

milyen számítások irányozzák azokat a tényezőket, amelyek a helyzet bonyodalmaait alkotják és ezek a különböző számítások mikép szövik át, keresztezik és befolyásolják egymást.

Van egy eshetőség, mely ugyan elég közel fekvő, de amelyet itt még nem akarok tekintetbe venni. Ez az alkotmányos rendnek — ha nem is teljes — felfüggesztése, de bizonyos mérvig és bizonyos ideig való megszakítása. A parlamentnek tartósabb szüneteltetése, szükségrendeletek kibocsátása, a törvényhatóságok fegyelmezése. A képtelenségig túlhajtott obstrukció után, szerte Európában, ezzel az eshetőséggel már mint valószínűséggel számítanak és udvari hatalmak, osztrák pártok mindenkép rajta vannak, hogy bekövetkeztét elősegítsék. De fordítsuk el szemeinket ettől a nagy «k r a k k»-tól.

Nézzük csak azt az utat, amelyet Tisza István maga elé tűzött a törvényhozás rendes munkájának helyreállítása végett. Keskeny volt kezdettől ez az út, de a Kossuth-párttal való megegyezés után, úgy látszott, hogy mihamar a békés kibontakozáshoz fog vezetni. Ám a cél egyre hátrább és hátrább tűnik, mint a délibáb, a természetes kibontakozás reménye is szétfoszlóban. Tisza István, ki nagy rohammal indult meg és az ellentállókat kemény ököllel gondolta leverni, most a békésen leszereltek kedvéért kezét nem tudja megmozgatni ellenök. A Kossuth-pártnak akaratlanul is a Delila szerepe jutott, hogy ölelései közben elaltassa és megkötöztesse a hős Sámson, ki most tehetetlenül vergődik a klerikális filiszteusok csapásai alatt. A kibontakozásra nincs többé más út Tisza előtt, mint az általános választások elrendelése. Még pedig «ex-lex»-ben is, amelynek kikerülésére legfőlebb annyit kísérelhet, hogy ilyen címen kéri az indemnitynek rögtön való megszavazását. Hogy az obstrukció erre rá nem áll, ez is bizonyos; de ez már teljesen mindegy.

A választás tehát ma nemcsak a nagy, hanem az egyetlen «sláger» és Tisza István intézkedései, kinevezései nagyon arra vallanak, hogy már a hozzá való apparátust

szereli föl. Csakhogy itt ismét a nagy bécsi akarat jön tekintetbe. Nem lehet kétséges, hogy a királyra és az egész katonai vezérletre nézve a legfőbb és irányadó szempont az ujoncilletéknek bizonyos végső határidőre való beszolgáltatása. Bizonyára megbíztak abban, hogy Tisza ezt hirdetett programja alapján és bejelentett módszerével rövidesen parlamenti úton elintézheti. És ha Tisza mindjárt a parlament feloszlatásával kívánta volna kezdeni, szó sincs róla, a Hofburgban ehhez is szívesen járultak volna hozzá. Vajjon nem itt esett-e meg Tisza végzetes hibája? Most már hónapokat vesztegetett el hiába való kísérletekkel, most már az általános választás is nem az ujoncilletéknek gyors beszolgáltatását, hanem új, alig belátható határidőre való kitolását jelentené. Tisza István maga, akiben a kérlelhetlen, elszánt erély férfiát keresték, olybá tűnik fel, mintha érzélgős optimista, gyöngéd illúziókkal teljes lélek volna. Kérdés, hogy Bécsben most az általános választást, ezt a nagy «sláger»-t, ha már nem érhetik el vele a közvetlen szükség kielégítését, nem tartják-e fenn nagyobb, messzebbható célra, mint amilyen Tisza István szeme előtt lebeg, legalább is a kormányzati és többségi viszonyok alapos megváltoztatására? Ez az a híres «bécsi sötét lyuk», mely rejtelmesen mindenkor belemegy a mi alkotmányos panorámánkba és amelybe a délibábok kedves kergetése közben Tisza István is hirtelen elsüllyedhet.

A helyzeinek ez elemei körül forog ma az obstrukciós tőzsde minden fajta spekuláció-játéka. Mert ezek a spekulációk nagyon különböző természetűek. Az obstrukciót első sorban persze az Ugronisták csinálják, akik már régebbtől a magyar politikát a vakmerő tőzsdekalandorság erkölcsével kezelik. És kik tapsolnak nekik, sugdosnak nekik a «kulisszák mögül»? Az új «Bánffy-pártiság» hívei, akik a parlamentben még nem alkotnak külön szervezetet, de elég hatalmas hirlapi asszisztenciával rendelkeznek, hogy a közvélemény elhelyezésénél a «claque» legjelentősebb szolgálatait teljesítsék. Az Ugron-pártiaknak és a Bánffy-pártiaknak ez az obstrukciós pajtáskodása egyike közéletünk leg-

pikánsabb és legkevésbé sem erkölcsös mozzanatainak. Nem fegyverbarátság ez a viszony, jellemző vonása ép az, hogyan spekulálnak egymásra — egymás ellen. Mindketten az obstrukcióban látják jövőjük hajnalfényét, csak hogy ellenkező irányban várják a belőle kibontakozó napot. Az Ugronisták és a velük szövetkezett néppárti klerikálisok a bécsi Deus ex machinára számítanak (csakugyan igazi gépistenségek), azokra az udvari befolyásokra, melyek a második Tisza-kormányzatnak egyszeriben véget vethetnek. Bolond beszéd, mintha az Ugronisták az új választásokban bíznának! Ettől irtóznak legjobban, mint a halál örvényétől s mai kétségbeesett taktikájuk nyilván csak oda tör, hogy Tiszának idejekorán való fejevételével ezt a választási veszedelmet elhárítsák. Ma ez a számítás a «hausse» jegyében áll. Ellenkezőleg, onnét a Bánffy-kulisszából azért spekulálnak az obstrukcióra, szítják is tele tüdőből, mert vele hiszik kikényszeríthetni a parlament feloszlatását. Reájuk nézve az események egyedüli mértéke, hogy mentül hamarabb áradjon szét a választások tengerhabzása, melyből vénuszi szépségben kelhetne ki az «Új párt», dicsőséges ellenzéki szerepre. Így nyújtanak együttes tápot az obstrukciós telhetetlenségnek, akik egymást akarnák felfalni.

Szomorú elgondolni a nagy nemzeti obstrukciónak csodás és furcsa történetét. Ez a példátlanul tartós parlamentári földrengés, az alkotmány alapjainak hosszú és sokszoros megrázkódtatása, mely kezdetben a nemzeti lélek rendkívüli felbuzdulását, az ősi néperők kitörését látszott jelenteni, íme szűkkörű, alacsony taktikai játékká fajult el, a legóriásibb nemzeti kockázat kicsinyes személyes intikák aprópénzén kallódik el. Az obstrukciónak egy teljes éve kicsúcsosodik a «journée des dupes» jelentőségére. És ha vannak, akik még érdeklődnek az iránt: mi lesz? mi lehet? — körülbelől csak azt találgatják, hogy az egymás rovására spekulálók között — a végén ki fog legjobban felsülni, játszott legyen akár haussere, akár baissere?

Mezei Ernő.

A főherceg születésnapja.

Esztendőök előtt történt. A Raxot csillogó hó borította és a bájos Reichenaura acélos erővel csillogott le a téli égbolt. A karácsonyünnepek fenyőillatos utóhangulata áradozott még a levegőben és a jámbor reichenauai nép tisztelettel üdvözölte monsignore Marschallt, akinek oldalán haladtam.

— Gelobt sei Jesus Christus! — hangzott a rendesnél áhítatosabb hangon. Mert az a körülmény, hogy Károly Lajos főherceg kedvelt embere Reichenauban sétál, azt engedi sejteni, hogy a fenséges család alighanem kirándult nyári rezidenciájába.

Egyszerre csak két alak lépett ki a posta-épületből: egy karcsú, szinte leányos arcú fiú, egy idősebb úr társágában.

— Ferdinánd Károly főherceg! — súgta felém a monsignore.

Félreálltam, mert előre tudhattam, hogy a főherceg okvetlenül meg fogja szólítani a főtisztelendő urat.

Az idősebb úr pedig örvendező hangon figyelmeztette a főherceget:

— Fenség — monsignore Marschall.....

De a fiatal úr kivillanó szemmel egy gyorsan arra vágató szánkó után nézett és kitörő örömmel és hamisítatlan bécsi dialektussal felkiáltott:

— Schaun's, der Sonnenthal! (ni, Sonnenthal!)

Valóban a Burg-színház ünnepelt művésze ült a szánkóban — ha jól emlékszem — egy Attems gróffal.

A főherceg visszafordult és szinte szerelmes rajongással nézett a csilingelve elsuhanó jármű után, háttal a főpapnak.

— De fenség, nézze csak, monsignore Marschall!
— ismételte kissé sürgető hangon a kísérője, aki már köszönt

is a papnak, azzal a hosszú és megértést kereső pillantással, amelylyel a kitörő ifjúság temperamentumos hibáiért bocsánatot szoktunk kérni.

A főherceg hevesen visszafordult.

— Ah, Monsignore! — kiáltott fel, kezét nyújtva — hab'n S' Ihn gsehn, den Sonnenthal? (Ah, Monsignore, látta? — Sonnenthal volt!)

Báró Bianchi — ő volt a kísérő — mosolygott, elvégre ő oltotta neveltjébe az irodalom és művészet rajongó szeretetét.

Mikor aztán elváltak, monsignore Marschall vidáman így szólt:

— Csak most gratulálhattam a fiatal hercegnek, ma van a születésnapja.

December 27-ike volt.

Ez a jelenet jutott ismét eszembe, a mikor a tegnapi lapokban a Ferdinánd Károly főherceg házassági tervéről szóló cikkekben többek közt ezt is olvastam:

«... és a főherceg a karácsonyi ünnepek után következő vasárnapon: december 27-én formálisan megkérte Czuber tanár udvari tanácsostól Berta leányának a kezét...»

Érdekes. Mi mindent nem tudtak és figyeltek meg a lapok a főherceg szerelmi regényében, de azt a jelentőseges adatot, hogy a Habsburg-sarjadék életének erre a nevezetes fordulójára éppen a születésnapján határozta el magát, senki se vette észre.

Szinte el tudom magamnak képzelni a jelenetet, amely ezen az emlékezetes vasárnapon a Neulinggasse 3. szám alatt levő ház második emeletén lejátszódott.

Ott ül az öreg tudós, a ki a koszinuszok és a végtelen számsorok világából egyszerre a szerelem répáskertjében találta magát. Mosolyog az öreg, pirúl is, talán kerüli a sirás.

— Ugyan fenség, hova gondol? Hiszen lehetetlen, a mit akar.... Mennyi akadály!

És a vezérőrnagy úr civilben — bizonyára civilben volt, hogy a Landstrasse kerületben feltűnést ne keltsen — felkiált:

— Miért ne legyen meg az, a mit én akarok? Harmincöt éves vagyok, ma lettem harmincötéves. Férfiú vagyok, eleget engedelmeskedtem. Ismerem az életet, tudom: mit mulasztottam és most követelem a részemet.

És arca kipirul, mint akkor, húsz év előtt, a mikor egy híres színész látása, a ki olyan gyönyörűen szavalja a német jambust, annyira tudta elragadni a gyermeki ifjút, mint ma 1903. december 27-én egy karcsú, magas, szőke bécsi leány elmésen nevető szeme a harmincöt éves férfiút.

— Harmincöt éves vagyok és tudom, hogy mit akarok. . .

Oh monsignore Marschall, a kinek vállára később püspöki pallium borult, ha most itt ülhetne előttem és faggathatnám kérdéseimmel!

Bé sok születésnapról mesélhetne, a mely Károly Lajos főhercegék házában bezajlott! Jómaga annyi sok jót kívánt ilyenkor a fenségnek, különösen a ragaszkodást az egyedül üdvözítő anyaszentegyházhoz és a családi hagyományokhoz. És a Gondviselés meghallgatta a prelatust, mert e főhercegi házban és a belőle származó gyermekek házában dicsőségesen él a spanyolul római-katholikus oltári és családi hagyomány.

Csak az a Ferdinánd Károly! Imhol akár oda is csapja az aranygyapjút, meg a toszkániai Szent József-rend nagy keresztjét is, sőt ha kell, a persa sah gyémántos arcképdíszjelvényét is, a japáni Chrysanthemum házi-rendet a spanyol nyakláncos III. Károly renddel egyetemben, még a bajor, a szász, a szerb, a württembergi, szászweimári stb. stb. rendjeleket is hozzá, — hol a családi tradíció? És hol a konzervativizmus ennél a főhercegnél, a ki német-szabadelvűnek vallja magát?

Sőt szerelmesnek is.

Istenem, egy egész világ fekszik a reichenai és a Neulinggasse-i születésnap között!

A finom lelkű Bianchi tanítványa még mindig szereti az irodalmat, művészetet, és muzsikát — Máder

Raoul, Operaházunk igazgatója volt a tanára — sőt ha kell, még műkedvelősködik is. Maga is játszotta Wallensteint és Sonnenthalhoz méltó melegséggel szavalta:

— Max, bleibe bei mir, geh' nicht von mir, Max!

Sőt, ha valaki nagy örömet akar neki okozni, akkor ezt a bókot hangoztatja:

— Fenségedben elsőrangú színházi rendező veszett el!

Igen, Ferdinánd Károly megmaradt rajongó poétának, noha orcája rózsáit leszedte a tiroli hó, a prágai nap és a bécsi ezred-iroda vastag levegője. Szereti a hősokeket regényben és drámában.

De most már maga lett hőse egy szerelmi regénynek.

Ennek a regénynek vége van, úgy tudom. Hőse — a szomorú bucsúzás romantikájában — előttem áll.

Valjon mit hoznak a jövőendő születésnapok? Meit a születésnapok, úgy látszik, végzetesek a főherceg életében.

Vagy húsz év előtt, december 27-én, Sonnenthal volt az ideálja.

1903. december 27-én Czuber Berta, a szép bécsi lány.

Valjon mi lesz harminc év múlva december 27-én?

És látok egy öreg tábornokot, aki ezen a napon az Augustiner-Kirche-ban hálát ad a jó Istennek amért eddig kegyelmével elárasztotta és esengve kéri, hogy tartsa meg továbbra is kegyelmében, adván a léleknek békességet és a testnek egészséget. És mélabúsan titkos mosoly fog játszódni ajkai körül, valahányszor az udvari kocsí a Neulinggasse tájékára viszi.

Kinyílnak a régi rózsák az imára kulcsolt, ráncos kezekben. Imádság, az lesz a vége, mint mindenkinél, aki gyerek korában ezen kezdte. Még ha nem is Habsburg-sarjadék és nem volt is tanítványa monsignore Marschallnak.

Mi lesz Czuber Bertával?

Most rímekben kellene beszélni.

N. N.

Egyenlőség.

Irta : Ambrus Zoltán.

«Régesrég nem adtak a Nemzeti Színházban ilyen jó, érdekes és kedves darabot» — így hangzott mindenfelé a közvélemény az angol Barrie «Egyenlőség» című «fantáziá»-jának a bemutatója után. Azt hiszem: az impresszió helyes volt, de a verdikt helytelen. Mert Barrie darabja színpadi munkának meglehetősen közepes minőségű, az érdeklődést éppen hogy ébren tartja s ami a kedvességét illeti, ez talán nem a legfinomabb fajtából való. Azt a kedvező impressziót, melyet ez a «fantázia» igazol, talán inkább így kellett volna kifejezni: «Régesrég nem adtak a Nemzeti Színházban darabot, amelyben csak megközelítően is ennyi volna az invenció». A Nemzeti Színházban tíz-húsz év óta előadott újdonságoknak s általában a legtöbb új színpadi munkának van egy közös hibája: minden lelemény nélkül valók. Nagyon egyformák s nagyon egyhangúak. Az egyik a másiknak jóformán csak variációja s tulajdonképpen nap-nap után csupán annyi darabot látunk, ahány a műfaj. Van egy drámánk s ennek száz mása; egy bohózatunk és ennek száz ikertestvére; egy vígjátékunk és száz más, hasonló; egy történelmi darabunk, s ennek száz, nem nagyon különböző kiadása és így tovább. Az ugyanegy műfajhoz tartozó darabok untatóan hasonlítanak egymásra; rokonok a témáik, közösek a motivumaik, ugyanazok az alakjaik, egyforma a tónusuk. Ebben az általános s már régibb eredetű monotóniában szinte felfrissítően hat az olyan darab, amelyben végre van egy kis lelemény is. A melynek tárgya nem egy régi témának a századik variánsa, hangja nem az untig megszokott, motivumai frissek és eredetiek, figurái nem sablonosak. Barrie komédiájának a legfőbb érdeme is ebben a frissességben rejlik, bár megemlíteni való az az érdeme is, hogy nem nagyképű darab és mégis tartalmasabb sok másnál, továbbá, hogy a mi benne gondolatot kelt s hosszasabban foglalkoztatja a néző képzeletét, gondolkozását, az nem cafrang a darabon, hanem magának a cselekvésnek, a mesének a kisugárzása, a darabban megelevenített helyzetek folyománya, a színpadi képekből fakadó tanulság.

Főérdeme azonban mégis csak a benne megnyilvánuló invenció, mely megérzik motívumain, hangján, alakjainak színen és a tárgyán is. Mert tévedésnek tartom, a mit egy kitűnő kollégám állít, hogy: a tárgya elcsépett, vagy legalább is igen ismeretes. Ez a tárgy nem ismeretlen, mint «fantaisie», nem új az elbeszélő irodalomban, de új a színpadon. Színdarabnál pedig csak az számít, amit a színpadon láttunk, vagy látunk. A nem új ötletet színpadra vinni talán Columbus tojása volt, de ilyen Columbus-tojások találása a legritkább színpadi ügyesség. Számítsuk ehhez, hogy Barrie friss és elmés motívumokat szerepeltet, a melyek a tárgynak törvényes leszármazói; hogy fantoche-ai mulatságosan eredetiek s hogy e vidám fantazmagóriának a tónusa is, bár erősen emlékeztet az operette tónusára, sajátos, nem közönséges és a mellett a tárgynak megfelelő.

Más kérdés ennek az invenciónak az irodalmi értéke. Ebből a szempontból csak másodrendű és második kézből való leleményről beszélhetünk. Az «Egyenlőség» egyike a számtalan robinzónád-nak; azoknak a szellemi munkáknak, a melyek De Foe alap-ötletét szőtték tovább; a melyek, Robinson nélkül, soha se íródtak volna meg. Színpadon talán az első robinzónád, de semmiesetre se oly elsőrangú, oly nagy erejű fantázia alkotása, a milyen például maga a Robinsonról szóló elbeszélés.

Az is kétségtelen, hogy a mi a Barrie saját külön invencióját illeti, ez — a tárgy természeténél fogva — jobban érvényesült volna egy fantasztikus regény, vagy hosszabb elbeszélés keretében. Néhol a nézőnek az az impressziója, mintha egy hosszú és érdekes részletekben gazdag történetnek négy színpadi képpé való átdolgozásával volna dolga, amely színpadi képek jobban hatnának, ha ama hosszú história legtöbb részlete nem maradna ismeretlen előttünk. Néhol a darab határozottan gyanús. A szerző elsuhan olyan részletek mellett, a melyek mögött mintha a kalandok egész sora rejtőznék. És nem is lehetetlenség, hogy Barrie kalózkodott; de ha így történt volna: mindenesetre igen jeles novellából merített.

Ha nem így történt: kár, hogy ezt a pompás anyagot nem regénynyé dolgozta fel. A téma szinte kívánczik a novellisztikus forma után; a tárgy természete nem a nagy vonásokkal való festést, hanem a részletező tárgyalást hozta volna magával. Maga a kissé felszínes filozoféma, — hogy nincsen egyenlőség; hogy mindenütt szükség van parancsolókra és olyanokra, a kik csak engedelmeskednek; hogy a természet ölen az lesz az úr, a király, a ki leginkább arra

való, a ki a legtöbbet tudja s bírja; hogy a pusztaszigeten leomlanak a társadalmi választófalak, s viszont a civilizált milieu-ben elfelejtődik minden érdem s magától feltámad a társadalmi tagoltság stb. — ez a kissé szűk látókörre való tétel egyforma sikerrel tárgyalható színdarabban és elbeszélésben, de az a mese, melyet Barrie tétele illusztrálására választott, novellisztikus formát kívánna, ilyenben sokkal hatásosabb volna.

Mert a komédiában, ahol nem láthatjuk, hogy a két esztendő robinzonság hogyan formálja át az urakat és szolgákat lassankint és fokozatosan egészen más emberekké, ahol — két képben, mindössze néhány jelenet során — jóformán csak az eredményeket láthatjuk, de nem magát az átalakulást, a hol a szolga robinzoni értékét csak sejthetjük s az urak megszeliődését csak egy-egy drasztikus vonás láttatja: az egymásra gyorsan következő, nagyon változott helyzetek egy kissé meglepik a nézőt, az alakok kellő megvilágítás híján, minden új jelenetben újra és mindig idegenszerűen hatnak, a cselekvés egyre többet veszít valóságosságából s az évek hatását ríktóan festő színpadi képek operette-szcénákká válnak. A mint hogy ez a darab valójában operette zene nélkül. Természetesen a szónak jó értelmében. Vidám persiflage, melyben nem kell túlságosan komolyan venni se a mesét, se az alakokat, könnyed persiflage, mely azonban nincs minden komolyság nélkül s melyet ügyesen szőtt mese, sok jellemzetesség és még több ötlet tesz elevenné.

A Nemzeti Színház színészei úgy játszották ezt a darabot, mintha egészen közönséges operetteben szerepelnének. A «New-York szépe» tónusával kezdték és folytatták. Különösen érthetetlenül adták a pusztaszigeten játszó jeleneteket. Alig lehetett ráismerni az első felvonásbeli alakokra: az egyiknek mintha a hajótöréstől meghibbant volna az elméje, a másik mintha ijedtében visszaesett volna első gyermekségébe, a harmadik mintha becsípett volna az őstermészet friss levegőjétől — pedig ez a társaság a pusztaszigeten se felejthette el egyszerűben a civilizációt. Általában sehogy se tudták beleképzelni magukat a mindenesetre igen szokatlan szituációba: meggyőződés nélkül szilajkodtak és pajzánkodtak, erőtetett vidámsággal mozogtak s a hol keveselték a hatást, a jellemzetességet zajjal igyekeztek pótolni. Nem igen lehetett elhinni róluk, hogy meg tudják ismételni a Robinson munkáját.

A király fia.

Erkölcstajza.

Írta: Bródy Sándor.

4.

A leány jogosulatlanul hol Marrynak, hol Nada the Lillynek, hol meg Leslienek nevezte magát. Amíg megpróbált két vagy három színi-iskolát: ötször, sőt talán hatszor is változtatta a keresztnévét és kétszer a vezetéknévét, de mindig és mindenben célzott angol-szász eredetére, amelyre vonatkozólag mindennél biztosabb dokumentuma volt: a haja, a teintje, amely oly finom és áttetsző, mint a hamv, mintha lehelve volna csak. De amikor gödrös kezével egyszer egy tanárját pofon ütötte...

A sorrendet el ne vétsük. Fontos az, hogy a csodaszép, de nyomorult színésznövendéknek voltak némi vonatkozásai a király fiához, akivel — úgy sejtjük — még találkozni fog. Mindkettőjük szíve megdobbant, ha Nagy-Britanniára gondoltak. A leány rokonszenve nem volt megokolt, teljesen titokzatos, talán onnan eredt, hogy egyszer egy tanárnője, akinek tandíjat nem tudott fizetni, így szólt hozzá:

— Te miss, ha vasúti jegyem volna, kimennék veled Angliába és egy operett-színháznak eladnálak shaw-girlnek. Ott kellenél te. Szállíttassad ki magad Londonba, ott a helyed, itt nincs. Szedd össze magad, menj!

A kicsapott missnek a király fiához való egyéb vonatkozásai — mély sajnálatunkra — inkább különbségekben rejlettek. Így, példának okáért, amíg ő fensége biztos lehetett, hogy mindennap vacsorál, akár akar, akár nem: a leány bizonytalan volt a vacsorázásban, ha a legerősebben akart is. Pedig az egész kosztolása e véletlen vacsorákra volt berendezve. Rendszerint egy kis pót-theát ivott reggel, délből,

az iskolában, vagy az utcán — a zsebéből — esetleg valamely múzeumban, sétatéren, avagy kapu alatt: egy darab gyomorrontó cukorsüteményt, ama frivol, színes, kényes, mégis igen súlyosnak látszó krémesek közül (melyek fajtáját a régiek nem ismerték, Coletteje kedvéért a tizennyolcadik században találta föl valamely szerelmes szakács). Ám, ha jött az este és a különféle delicatessen-boltokban mint arany- és ezüstrudak ragyogtak a különféle húsgöngyök: a jövő színésznőjének munkátlan fehér fogai szikráztak, az éhségtől szintváltoztatott szeme tágra nyílt és kereste a férfit, aki eszményi szerelemmel eltelve, önzetlenül megvacsoráltatja.

Könnyítsünk a résztvevő szíveken: e férfiakat, vagy fiúkat sokszor meg is találta. Mégis, ez alkalom nekünk elég jó arra, hogy az Emberiségnek megmondjuk: tiszteltetjük és semmi jót nem gondolunk róla. Hát fejlődés-képes-e e szörét vesztett, nagyralátó állatfaj, amely vakmerő kézzel, elbizottan hozzákapkod az isten villámához és még azt sem tudta megcsinálni, hogy legelemibb szükségletét ki tudja elégíteni, a gyomrát telerakhassa, valahányszor üres. Ennivalóval van elborítva a föld színe és a méhe; mégis: bután és vakon néha hiába keresgél utána, sőt sokszor, ha megtalálta, nem nyul, nem mer utána nyulni. Törvényt csinált, helyesebben törvényt, amelyet ügyes gazemberek csináltak, fogadott el arról, hogy bizonyos körülmények között bizonyos millióknak éhezni kötelessége. Eh, szégyeljük magunkat, hogy nem a farkasok, vagy más egyéb nem vallás-erkölcsi alapon álló férgek közé tartozunk, hanem az emberek díszes és dicsőséges — ostoba és gyáva — fajtájához, amely nem átallja az éhezést és engedi, hogy egyik legszebben kifejlett példánya hetenként legalább háromszor feküdjék le anélkül, hogy hús-ételt, vagy valami jobbra való növényt élvezett volna.

Marry-Leslie, Tibby, Katty-nek már igen sok ismerőse volt Pesten. Csakhogy ez ismerősök nem voltak állandóak, elpártoltak tőle a második vagy harmadik vacsora után. E leánynak — tudniillik — a lehető legjobb gyomra, de

a lehetőnél is rosszabb szíve volt. A férfiaknak, amatőröknek, kollegáknak, utcai Don Juanoknak, akiket a színházak vagy az iskolák körül talált: a legszívélyesebben engedett mindenféle reményt egész a fizetésig, egészen a hazakisérésig, amíg a külvárosi házmeister be nem csapta az illető úr orra előtt a kaput. Ez volt a leányka tragikuma és ezek okoztak neki éhgondokat, hogy minduntalan új vacsorázó társaságot kellett szerveznie, mert a férfiak többször, mint négyszer vagy ötször, nem engedik magukat becsapatni — egymásután. Voltak a leánynak alakjai, akiket ha megkérdezték: hol vacsorázol? az illetők röviden és egyszerűen azt felelték: sehol.

A majmolók és félműveltek, akik örvendenek, ha egy-egy jellemző szót találnak, azt mondták e leányra: bohém volt. Pedig: éhes volt. És hogy enni kapjon, belement egy kis futó — karmolással — vegyes csókolódzásba is. Akadtak esetei, amikor magánlakáson való vacsorázásra is elfogadta a meghívást és e helyekről jóllakva, sírva, összeszidva, de erősen, épen, érintetlenül és tisztán távozott el, gyakorta kíséret nélkül. És az éjszakában — rendszerint szakadt cipőtalpban — mint valami elszabadult zsákmány, futott haza és ordítva, bölgve, kacagva borult az erkölcstelen cseléd keblére, ha ugyan az már odahaza volt.

Mint szaporább vacsorázó társat rendszerint a költőt cipelte magával. E fiatal ember félig színész volt, mint csaknem minden költő. Az illető egészséges úr, aki a mi kicsiny heroinánkat vacsorára meghívta, szívesen fizette a beteges és nem jelentékeny fiú számláját is. A férfiak épp úgy, mint a nők, örömet áldoznak azért valamit, hogy valakivel barátkozhassanak, aki adott esetben megpukkad az irigységtől. A költő, aki főképen betegeskedése miatt szorult e pályára — mint ahogy rendszerint történni szokott — a leány bevallott udvarlója, némely esetben vőlegénye is volt. De mivel állása nem e világrészben gyökeredzett, az ő kosztja is hasonlólag a vacsorarendszerre volt építve. Táplálkozás tekintetében a lány bolygójának volt tekintendő. Sőt ami az öltözködést illeti, ebben is akadt közöttük némi

összefüggés. A hősnő gyakran elkérte tőle bodros nyakra-
valóját, hogy azt mint harisnyakötőt használhassa. A fiatalember
ezt viszont sokszor vissza is kérte. Nagy intimitásban éltek
együtt, ami a leányban utálattal vegyült, mert a beteg embert
nem is nézte embernek. De azért sokszor árasztotta el tüzes
csókjaival a fakó, pattanásos, messziről elég mutatós, ám
közelről fáradt és macerált arcot. «Szerelmesem, kis uram!»
így szólt hozzá a közös étkezés szédítő és lázas pillanatai-
ban. Olykor azonban — bocsánatot kérek — e sportlady
meg is rugdalta. Mire a fiú lelövással fenyegette. Maradt
azonban a versírásnál, és a gyilkoló költeményt felolvasta,
éneklő hangon elszavalta a leánynak, mire az sírt és meg-
bocsájtott. Különben is szüksége volt a költőre — kinek
polgári neve Madár Pál — mert az műveltséget szerzett
neki, olvasott helyette, mindennap minden ujságot áttanul-
mányozott és őt tájékoztatta. És egy napon így szólt hozzá:

— Gyön a királyfi. Ha az magát meglátná. Egy furcsa
szokása van.

— Hogy tudja? Mi?

Folytatjuk.

A kincs.

A kék hegyek csodás vidékin,
Ahol a híres Rip lakott,
Én is kerestem már a kincset,
Én is bolyongva jártam ott.

S mikor a kincset megtaláltam,
A tündér megjelent legott,
Ittam a mámor poharából
S a bűvös álmom elfogott.

Húsz éven át aludtam én is
S mikor megint fölébredék,
Oly napsugáros volt az erdő
Oly vadvirágos volt a rét.

A levegő oly izgató volt
Olyan tavasz volt mindenütt,

S amelyről mindig álmodoztam:
A kincs, a kincs az ott feküdt!

Pazar pompája rám mosolygott,
Néztem mohón és irigyen
És ráborultam, átkaroltam,
Hogy messze, messze elvigyem...

Nem volt erőm, karom lelankadt,
Éreztem azt, hogy agg vagyok,
Míg a mesék kincsét kerestem,
Az ifjúságom elhagyott.

Míg a mesék kincsét kerestem
A bűvös kék hegyek között,
Sok más, okosabb filozófus
A földi jóért küzködött.

(És lett belőle orvos, ügyvéd,
Bankár, miniszter és tanár,
Vagy szende államhivatalnok,
Ki a nyugdíját húzza már.

S van mindegyiknek felesége,
Ki rendesen főz és vasal,
Ki engedelmes, takarékos
S többnyire hű, csak néha csal.)

Csak én maradtam bús kalandor,
Kincskereső szegény bolond,
A bűvös bájos kék hegyekről
Mesét ki álmodozva mond.

Óh megtaláljuk mind e kincset,
De ragyogása hajh, mit ér,
Mire miénk pompája, fénye,
Kihült szívünkben már a vér.

Akkor, mikor keresni kezdtük,
Mikor bennünk kigyúlt a láng:
Valami nagyru és dicsőről,
Valami szentről álmodánk.

Valamiről, mit az utókor
Márványba vés, megénekel...
S mire a kincset megtaláljuk,
Már akkor csak kenyérre kell.

Május elsején.

Emlékezés, téged köszöntlek,
Mikor e megszokott helyen
A szerelem legszebb havának
Legelső napját verselem.
Szívemben újra föllobog ma
Az elfelejtett, drága múlt,
A nagy idő, mikor szeretni
Szívem először megtanult.

Vagy még előbb... gyerekkorom-
Mi szép volt május elsején, [ban,
Mennyi virág volt a világon,
Szívemben mennyi volt a fény!
Az ördög tudta, mi az élet,
Zöld volt a föld, kék volt az ég!
Mily csodaszép volt ez a nagy nap,
Mikor tízesztendő valék!

Utóbb, a sejtés szent korában,
Első szerelmem, hogy kitört,
Az ifjú május első napján
Kettesben ittuk a gyönyört.
Csókok tüzeiben majd elégtünk
S a jóbul sosem volt elég...
Mily gyönyörű volt ez a nagy nap,
Mikor húszesztendő valék!

Ma, istenem, de más a helyzet
S nem is nyugszom sehogy belé,
Lassan, de bizton közeledvén
A tisztes harmincöt felé.
A láng, igaz, még nem aludt ki,
Szívem bohém-szív. Még mulat.
De már erőt vesz rajta olykor
A bús filiszter-hangulat.

A napsugár bárhogya ragyogjon,
Bárhogya nevensen rám az ég:
A május első napja többé
Nem az, mi volt... tíz éve... rég!
Tán a virág sem oly színes már
S a dal szívemből kifogyott,
Mily közönyös lett ez a nagy nap,
Mióta vén fiú vagyok.

Már szinte látom, még tíz évet
A végzetem, ha ad nekem,
Lesz nékem is már feleségem
S öt nevetlen gyermekem.
S mindent feledvén, a dadával
A feleség, az ifjak, én:
Egy komfortáblin a ligetbe
Megyünk majd május elsején!

Heltai Jenő.

Az ördög incselkedik.

Irta: Bársony István.

A virágos kertben uzsonnázók rémült kiáltozásra riadtak fel. Valaki az udvaron torkaszakadtából sikoltotta:

— Szent Isten! Szentséges szent Isten! Mirza magában jött haza!...

Ugyanakkor erős vágatás robaja hallatszott az udvar gyepén s egy felkantározott ló vad futással száguldott el a kis kert sövénye mellett, az istálló felé. A lovon nyereg volt, de senki sem ült rajta; a kengyel lóbálódzva verdeste a ló derekát, amitől a nemes állat még jobban nekiiramodott.

— Irgalmas Jézusom! — nyögte egy öreges nőszemély, aki az asztalfőn ült. Fel akart kelni karosszékéből, de fél-ájultan hanyatlott vissza. — Szerencsétlenség történt! — jajgatott. S aztán a kezét tördelve és viaszszínűvé sápadt homlokát simogatva, ismételte: — Jenő! Jenő! jaj! jaj!...

Egy alig húsz éves menyecske, meg egy fiatal leány, aki mostanában kapott először hosszú ruhát, sietett az öreg nő ápolására. Halványak voltak ők is és reszketve adtak vizet az ájuldozónak. A leány síró hangon kiabált segítségért.

— Édes anyám, lelkem, térjen magához! — könyörgött kétségbeesve.

A menyecskének még a foga is vacogott, úgy meg volt rémülve. Nem szólt, de halkan mormolta magában a Miatyánkot.

Csak egy őszbevegyült úr maradt aránylag nyugodtan.

— Ugyan no, mit óbégattok úgy! — förmedt a nőkre; — hisz' még semmi okotok sincsen rá. Hányszor jártam én így, mégis itt vagyok és kutyabajom. Majd utána járok, csak nyugodjatok meg addig.

Feltette a kalapját és kiment a kertből; az istállóba igyekezett, ahol a kocsis a lovat már megfogta.

Az öreg nőn közben végkép erőt vett a felindulás.

— Fiam! fiam! — siránkozott s oly görcsös zokogásban tört ki, hogy ápolói is vele sírtak.

A leány szólalt meg először. Ámbár nagyon fiatal, de szokatlanul érélyes volt. Sejteni lehetett, hogy önálló jellemű asszony lesz valamikor.

— Édes anyám — mondta — ne sírjunk! Ha apa meglátja, megharagszik.

— Bánom is én, jaj, jaj!... Apád kegyetlen és keményszívű. Mindig olyan ridegen bánik avval a fiúval. Jaj! Egyetlen fiam, drága fiam! Mi történhetett veled! Jaj nekem, jaj!

Majd megszakadt a szíve. Hirtelen kirántotta a karját a leányáéból, felugrott, s rohant ő is az ura után.

— Tudni akarom, nem véres-e a ló! Talán megrugdosta, talán megtiporta, jaj, jaj! — Így kiabált és futott az istállóba, ahogy tudott.

A leány meg a menyecske együtt maradt.

A leány most megragadta a fiatal asszony karját. Fekete szeme izzó fényben égett és szinte szúrt. A hangja remegett, de azért bátor volt, amikor így szólott:

— Ez a te műved, Jolán!...

A menyecske megrezzent. Nagy szemet meresztett s úgy nézett a leányra, mintha kísértetet látna. De csakhamar felülkerekedett benne az önérzet.

— Megbolondultál? — kérdezte méltatlankodva és boszús hangon.

— Nagyon is ép az eszem, Jolán; de ma véletlenül ott voltam a lugas mögött, amikor bent a bátyámmal beszélgettél.

A menyecske elpirult.

— Bátran hallgatózhattál — mondta — semmi titkom sincsen. A bátyád még gyerek és én mindössze tréfáltam vele, édes Irma.

— Az olyan fajta fiatal ember, amilyen ő, tizennyolc éves korában már nem gyerek! — válaszolt a leány páthosszal. — A regényekben még jóval fiatalabb «lovagok» is szerepelnek. Te meghallgattad az ő vallomását s ezzel felbátorítottad. Vagy nem kellett volna meghallgatnod, vagy...

— Vagy? — kérdezte a fiatal asszony csudálkozva és megdöbbenve.

— Vagy tetted volna meg, amire összetett kézzel kért! — felelt a leány oly komolysággal, ami legnagyobb bizonyítéka volt ártatlanságának.

A fiatal asszony minden izgatottsága mellett is felkacagott.

— Igazán liba vagy — mondta gúnyosan — ne haragudjál érte, szivecském.

— Én tán liba vagyok, de te rosszlelkű vagy. Egy szegény fiatal embert magadba bolondítasz s aztán bekergeted a pusztulásba. Bizonyos vagyok benne, hogy Jenőt nagy baj érte s hogy azt ő maga akarta. Ó, én ismerem a bátyámat; nagyszerű jellem ő; ha meg akar halni, biztosan meg is hal. És különben is, elképzelheted-e, hogy ilyen játékot játszhasson, aki férfi? Hisz többé soha ide vissza

nem jöhetne; gúny tárgya lenne mindenkinek. Még magam is elfordulnék tőle, pedig én imádom.

Jolánon ismét erőt vett a titkos félelem.

— És te azt hiszed, hogy szándékosság van a dologban? — kérdezte szorongva.

— Bizonyos vagyok benne. Pedig ha megcsókoltad volna...

— De Irma, miket beszélsz!...

— Mit riadozol úgy? Mi nagy dolog lett volna abban? Maradt volna még az urad számára is elég csókod. Ha jólelkű vagy, nem nézhetted volna hidegen, hogy úgy könyörgött, szegény.

Az asszonyka vállat vont.

— Nem értesz te ehhez. Gábor mindkettőnket agyonütött volna, ha megtudja. Nem is képzeled, mennyire féltékeny.

— Nem kellett volna neki azt megtudnia.

— Irma! hát azt hiszed, hogy a férjes nő csakúgy derűre-borura csókolódhatik idegen férfiakkal?

— Jenő nem idegen neked; hisz rokonod. Mindig csak téged les, majd elnyel a szemével. Belesápad, belesoványodik. Én már régóta nézem és úgy fáj érte a szívem. Te rossz szívű vagy Jolán. Megver érte az Isten, meglátod.

A fiatal asszony elképedve hallgatta a különös szemrehányásokat, amikre válaszolni sem tudott. Ezzel a tapasztalatlan, még sejtésekig sem jutott leánykával hogyan értesse meg, hogy örültségeket beszél? Amellett tele volt rettegéssel, hogy hátha van abban valami, hogy a fiú ő miatta követett el helyrehozhatatlan esztelenséget. Az a lugas-jelenet igaz volt. Jenő utána ment ma reggel — a mikor ő magányt keresve, visszavonult a többiektől — s zöld vallomásokat tett neki. Tréfás hangon utasította rendre a lángoló úrficskát, aki végre is lehorgasztott fejjel és hosszú orral távozott. Ki gondolta volna, hogy ez a leány akkor hallgatózott s hogy a fiú sötét szándékot forgat a fejében, veresége miatt?

Megint elkezdett halkan magában imádkozni. A szent Szület kérte, hogy hárítsa el a veszedelmet. Megesküdött, hogy soha, de soha nem mókázik úgy többet. Még a saját édes urával sem. Az is megzavarodhat egyszer s milyen baj támad abból.

Az udvarról újra hallatszott az öreg nő jajongása.

Vért találtak a ló hátulsó lábán és hiába erősítette az őszbevegyült úr, hogy az csak egy kis horzsolástól van:

a holtra rémült anya borzalmakat látott lelki szemével s erőnek erejével azt állította, hogy az az ő eltűnt fia vére.

— Vigyenek hozzá! A fiamhoz vigyenek! — sikoltozta önkívületben. — Nagy baj történt! Látni akarom a gyermekemet. Ne titkoljatok előttem semmit sem!...

— Hallod? ez mind a te műved, Jolán, ismételte a leány sötéten.

— Ugyan kérlek ne mondd folytonosan: ne izgass! — hárította el magától az asszony a különös vádat, ami már nyugtalanította! Utoljára még elhitetted velem. Hát nem szörnyűség ez?

Az ijedtség ellágyította. Odament a leányhoz s megölelte.

— Gyere, mondta, menjünk a szobánkba; imádkozunk a szent Szűz képe előtt. Meglátod, megsegít. Lehetetlen, hogy meg ne hallgasson. Búzgón fogjuk kérni.

Magával vonszolta a leányt, aki gépiesen engedelmeskedett; de folyvást az udvarra figyelt, hogy miféle hangok támadnak ott.

Az öröm hangjai bizony nem támadtak. Csak apuska káromkodott, ami már őnála is az idegesség jele volt. Bizonyos, hogy belefészkelődött a félsz, az aggodalom. Hallani, hogyan rendelkezik a cselédséggel, hogy ki merre menjen keresni a fiút. (Hátha mégis kitörte a nyakát — a gazember! . . .)

Ekkor, a legnagyobb keveredés közben, rohanva jött valaki a puszta felől s kiáltotta:

— Hozzák az úrfit! Gál Jóska hozza, a portanyai béres!...

No, még csak ez kellett.

A szegény öreg asszony megint elkezdett tántorogni. Ha az ura ott nincs mellette, elesik.

— Jaj, hogy hát hozzák! Valjon él-e, hal-e! Irgalom Istene ne hagyj el!

Az egész tanya neki iramodott, mindnyájan elibe siettek Gál Jóskának; — biz' annak az ökrei nem vágtattak.

Az őszbevegyült úr egyre csitította a szegény nénikét:

— Ne ijedezz no, iszen semmi baja.

Ámbár ezt ő maga sem nagyon hitte.

— Semmi baja, — visszhangozta a néni, — és mégis úgy hozzák! Jaj-jaj!

Ezt a lármát mindenkinek meg kellett hallani. Meghallotta a leány is, meg a menyecske is. Jöttek mind a ketten, majdnem tántorogva a félelemtől.

Amint az ökrös szekér megállott az udvaron, mindenki borzalommal várta, hogyan emelnek ki belőle egy összetört tetemet. Ehelyett az úrfi maga tápáskodott fel a szekér aljából, egy szalmazsupról s a lábát fájdtva, kiugrott. Bambán nézte a körülötte lévő rémült arcokat.

Az öreg néni nagyot sikoltott:

— Fiam! édes fiam!

Röpiült a kamaszhoz és úgy ölelgette, hogy majd megfojtotta.

Az őszbevegyült úr vállat vont. Megmondtam, dünynyögte. Aztán jó hangosan, nyersen kérdezte: — Úgy-e tökfilkó, ledobott Mirza?!

A fiú irult-pirult; lopva pislogott a menyecskére; de amint a szemök találkozott, hamar elfordult tőle.

A fiatal asszonynak minden rettegése elmúlt már. Egy darabig csak hallgatott; de végre nem bírta visszafojtani a nevetését.

— Megütötte magát, Jenőke? — kérdezte pajkosan.

A fiú huga hevesen rántotta meg a ruháját:

— Hallgass! — mondta, — ha ingerled, baj lesz. Én ismerem Jenőt!

— Igaz! — súgta vissza a menyecske, tettetett komolysággal. — Hallgassunk hát: pszt, pszt!

Azután olyan lépésekkel, amik hasonlítottak valami ösmeretlen, most rögtönzött tánchoz, belibeggett a kertbe.

MILYEN LESZ A KÓREAI HÁBORÚ? Japánt

Kóreától kicsi tengeri út választja el; a nagy Oceánhoz mérve keskeny tengersizoros csak. Ezen kell átkelnie, hogy hadait a Mandzsúria felől szárazföldön közeledő orosz hadsereg ellen csoportosíthassa.

És mégis, ez az átkelés a történelem leghatalmasabb és legborzasztóbb átkelése lesz. A Hannibál alpesi útja ehhez képest ártatlan túrista-kaland volt csak. Mert Oroszország hajóhada ott áll őrt Kórea partvidékein és cirkáló hajói folyton a nyílt tengeren futkároznak, hogy killessék a japán hajók minden mozdulatát. Nyilvánvaló — bárha a legnagyobb titok fődí a japán hajók útját — hogy nem egyenes vonalban, hanem kalandos, kieszt kanyarulatokkal fognak Kóreához közeledni, de a kérdések kérdése az, hogy sikerül-e egész a partra szállásig fölfedezetlenül maradniok. Mert ha nem, ha az orosz hajók meglepik őket átkelő útjukban, akkor a japán-orosz háború ott fog eldőlni a tengeren. Ez lesz az

első modern tengeri ütközet és — előre mondhatjuk — a legrémesebb, amit emberi fantázia csak kieszelhet.

Hogy melyik fog győzni? Az, amelyik számban nagyobb, fölszerelésben modernebb lesz. A nyilvánosságra került gyér adatok szerint tehát ezidőszerint Japánnak van alaposabb kilátása a győzelemre. Mert Oroszország hajórajának nagy része a Fekete-tengeren van lekötve, Japánnak pedig jelenleg a legmodernebb és legnagyobb hadihajói vannak.

És most megpróbálom előre lerajzolni annak a tengeri harcnak képét, amely ez idő szerint kikerülhetetlennek látszik Japán és Oroszország között.

Útra kél a japán hajóraj, amely a következőképen csoportosul. Legelől félkör alakban, nagy távolságokba szétszórva futnak a gyors cirkáló hajók, amelyeknek az a föladatuk, hogy kikémleljék az utat. Utánuk úsznak sűrű sorban a torpedóhajók, azután V alakban a hadihajók, élükön az admirális-hajóval és végül mögöttük a csapat-szállító kereskedelmi hajók. A hadihajók oly nagy távolságban vannak egymástól, hogy csak villanyos fényjelzéssel érintkezhetnek és körülbelül kétszáz kilométer távolságot fognak be.

Ugyanily formában közeledik a kóreai partok felől az orosz hajóraj. Amint a cirkáló hajók drót nélküli távirattal jelzik az ellenséges hadsereg közeledését, legelőbb a torpedók kezdik meg működésüket. És pedig éjszaka, amikor észrevétlenül úszhatnak legalább is háromszáz méternyi közelségbe, ahonnan már biztosan találhat lövegjük. Egy torpedó-löveg maga is elég, hogy fölrobbantson egy úszó páncélos várat, a hadihajók tehát érthető kétségbeeséssel védekeznek ellene. Ennélfogva éjszaka többnyire horgonyt vetnek és nagy távolságban vas-hálót feszítenek ki maguk köré. Azonkívül állandóan villanyos reflektorok világítják be nagy távolságra a tengert és ha valahol fölfedezik a torpedóhajó kis fekete foltját, irgalmatlanul szétlövik. Maguk e torpedóhajók többnyire áldozatul esnek már a háború kezdetén. A löveg kiröpítése ugyanis akkora rázkódással jár, hogy szörnyű örvényt nyit meg alattuk, amelybe befordulnak. Ám ez csak apró portyázás. Mikor az ellenséges torpedóhajóknak sikerült áttörniök egymás vonalát, akkor a két hadihajóraj harcrakészen áll egymással szemben. Minden hadihajó egy-egy katona, aki ha elesik, sok ezer embert temet magával menthetetlenül a tengerbe. Itt nincsenek sebesültek, nincsenek véresen széttroncsolt tetemek, csak sok-sok ezer néma halott van, akik fölött nyomtalanul símúl el a tenger.

Egy tengerész.

Nagy szerelmek.

Irta: Pekár Gyula.

Befejezés.

V. De Lespinasse Julie.

Mora gróf fiatal s elkényeztetett, divatos ember volt. Azért éveken át tartott a viszony s a világ már mosolyogva kezdte szentesíteni azt. Szegény, szegény D'Alembert az akadémikus lelkesedésével játszotta a megcsalt férj szerepét hivatalos kedvese mellett, — ha Mlle de Lespinasse szerette, ő imádta Mora grófot s ajánlólevéllel még Voltairehez is elküldte őt! E békés együttlét közepette azonban egyszerre baj történt. Nem D'Alembert jött nyomára valaminek, oh a világerő sem, — hanem a Mora gróf atyja vette neszét a veszedelmes viszonynak s visszarendelte fiát Madridba. Ideje volt, — a fiatal spanyolt, ha sohasem is tudta eléggé viszonzni az új Sapho érzelmeit, sorvasztani kezdte ez az emésztő szerelem. Beteg lett . . . Mikor hazautazott, Mlle de Lespinasse borzasztóan kétségbeesett. Idegesebb lett, mint valaha és szegény D'Alembertnek sokat kellett szenvednie nagyon. Ő vitte postára a Moranak szóló leveleket s ugyancsak ő leste a postán a gróftól érkező epistolákat. Ha üres kézzel jött haza, bezzeg kikapott a szenvedélyes Julie-től! . . . Telt az idő, de Mlle de Lespinasse csak annál mélyebbre élte bele magát boldogtalanságába. Végre nem bírta tovább, — és akkor ismét D'Alembert volt az, aki kijárta Versaillesban, hogy az aggódo apa hosszas kérésre visszaengedte beteg fiát Párisba. Mora gróf útra kelt, de sose láthatta viszont Saphóját. Meghalt Bordeauxban 1774-ben.

Mire azonban a fiatal spanyol Franciaországba tért meghalni, akkorra az új Saphonak már másik kedvese volt. Akkorra már rátalált az «igazi»-ra, arra a kegyetlen don Juanra, akinek halhatatlanná kellett lennie, mert sírba vitte őt. Ez az igazi: Guibert ezredes volt

Ki mutatta be a daliás ezredest Mlle de Lespinassenak? Ki más, mint ismét csak a hű D'Alembert! A sors olykor valóban kifogyhatatlan szatiráiban . . . Az új Sapho éppen javában búsult a távollévő Mora gróf után, mikor filozófus barátja egy szeptemberi napon kivitte őt szórakozni Moulin-Joly-ba, a szép és híres madame Vigée-Lebrun-höz. Ott állt a szalonban a szép rokoko katona, Guibert úr, és provánszi lendülettel éppen legutolsó korzikai csatáiról beszélt.

Huszonkilenc éves «cadet de familie» volt, nem aféle spanyolosan szenvedélyes Don Juan, hanem szellemes és hideg francia hódító, abból a legveszedelmesebb fajtából, mely a Lauzunök és Richelieu-k mintájára józan fővel használja fel az érzékiséget a nagyravágyás önző céljaira. Guibert úr a jól játszott lelkesedés és önfeledtség külszíne alatt számító udvaronc volt, ki a szerelmet eszközül véve, mindenekfelett nagy karriért akart csinálni. Neki magának nem igen volt szüksége szerelemre, de szívesen eljátszotta másoknak, ha haszonra lehetett kilátása. Azonnal átlátta, hogy Mlle de Lespinasse rokonszenve mennyire elősegítheti törekvéseiben. Mert a szép ezredes egy katonai művével nemcsak Turenne-t akarta lefőzni, hanem egy ugyancsak kész drámájával Corneillet is árnyékba akarta borítani. Hogy érdekes ember színében tűnjék fel, egész alaptalanul azt hiesztelte magáról, hogy a Bastille-ba akarják becsukni . . . Szegény Mlle de Lespinasse, milyen kezekbe kellett kerülnie! Ő, aki csupa igaz hév és önzetlen szenvedély volt . . . Mindjárt ott a Mme Vigée-Lebrun szalonjában érte a villámcsapás és attól fogva el volt vetve a sorsa, nem rendelkezett többé magával. Mlle de Lespinasse negyven felé járt már, Guibert úr huszonkilenc éves volt. És mi sem érdekesebb, mint az új Sapho lélekállapota e nagy szerelem elején. Ha szíven találta is a villámcsapás, az a szív még mindig Mora grófért vonaglik s jó időn át keserű önváddal kettős érzés gyötri Mlle de Lespinasset. Ennek az új szerelemnek alig volt kezdete — Mlle de Lespinasse Guibert úrral ott folytatta szenvedélyét, ahol Mora grófnál elhagyta. Ha ilyen magas hőfokon kezdődik egy szerelem, mi lehet még abból?

La Rochefoucauld azt mondja egy maximájában: «az asszonyokban az elmeél (esprit) inkább szolgál örületük, semmint józan eszük istápolására . . .» A Mlle de Lespinasse ragyogó espritje is csak arra való, hogy annál kétségbeesettebben dolgozza bele magát szenvedélyébe. 1773 májusban írja első levelét Guibert úrhoz, — tropikus hév lüktet e klasszikusan szép leveleken át, a szenvedély olyan bódító illata árad belőlük, mely még az olvasót is elmámorosítja. A nagy szenvedély igazi naivságával még mindig barátságról álmodzik, de a földi rokonszenvek minden formái viharosan felkavarvák már benne; anyja, fivére, nővére, mindene akarna lenni kedvesének, hogy annál több oldalról szerethesse. Mindegyre lángészt akar felfedezni a nagyravágyó hódítóban, csak hogy annál méltóbbá tegye magához. Hogy megalázkodik kedvese előtt! Istenem, ha tudta volna, hogy a férfiak mennyire unják az ilyen rajongó meg-

alázkodást! Hát még a hideg Guibert úr, kinok feje nem tomboló szerelemmel, hanem irodalmi és katonai intrikákkal van telve!

Egyre több könyv vegyül sóhajaiba. Könyörög: «töltse el lelkemet, vagy ne kinozzon tovább! Tegyen velem valamit, — vagy szeressen örökre, vagy ne szerettem légyen önt soha! Tegye meg a lehetetlent, nyugtasson meg, mert különben bele kell halnom» . . . Már is mérget akar venni. Guibert urat meglehetősen szenvtelenül hagyta mindez, de eltűri a forró vallomásokot, mert szüksége van Mlle de Lespinassera. Ő fogja előadatni drámáját, D'Alembert pedig katonai ügyekben hasznára lesz a minisztereknél . . . Az új Sapho éles eszével kezdi látni mindezt és — nem tehet róla! — azért csak tovább szereti. De növekvő szenvedélye annyira elvakítja már, hogy nem tudja többé, mit érez, — eljutott a hévnek arra a magaslatára, mikor a hányatott lélek nem tudja többet a boldogságot a boldogtalanságtól megkülönböztetni. Kérde magától: gyűlöli-e vagy szereti azt, aki hóhéra és angyala egyszerre?

Végre kegyelemért könyörög Mlle de Lespinasse: «legyen annyi gyöngédség önben, — ne üldözzön többé! Nem akarom többet látni négy szem közt . . . Még egyszer mondom, s ez lelkem utolsó jajszava önhöz: könyörgök, hagyjon békében!»

S napról-napra, hónapról-hónapra csak tovább hanyattatik a végletek közt, míg végre a test is únni kezdi a lélek bajait. «Nincs erőm többé szeretni . . .» írja, — «lázban vagyok minden nap s orvosom . . . egyre azt mondja, hogy bánat emészt, hogy érverésem és lélegzetem már szervi bajt árulnak el. Valahányszor elmegy, ezzel bucsuzik: nincs orvosságunk a lélek bajai ellen . . .»

Szerelme harmadik évétől kezdve rohamosan kezd hanyatlani az egészsége, de azért még élnie kell, meg kell élnie a legnagyobb csapást. Egy napon Guibert úr bejelenti neki, hogy megházasodik. A szegény elkínzott szervezet még egyszer összerázkódik. Küzd, védekezik, szofizmákkal igyekszik megnyugtanni magát.

A szép ezredes 1775 május elsején esküszik meg s attól kezdve Guibert úr egyre kevesebbet járt már Mlle de Lespinassehoz. De azért még tartotta benne a lelket, mert hát még mindig szüksége volt rá, — mindenáron elő akarta adatni gyöngé drámáját és elő akarta nyerni az Akadémián a szónoklati díjat. Írt neki leveleket, — Istenem, minő leveleket! «Barátom», felel beteg kedvese, «fáj az, amit ön velem tesz! Levelei oly hidegek, oly szomorúak, közönyösek; egy szava sincs hozzám, ami szívből jönne . . .» De azért,

mint a vízbefuló a szalmaszálhoz, kétségbeesetten kap e levelek után mégis . . . Az új Sapho, amint erei fogynak, kezdi magát megadni végzetének. Mint az alvajáró, ellátogat még a salonokba és mindenütt szófogadóan magasztalja Guibert úr feleségét. Igaza van mikor azt írja: «valóban, vannak helyzetek, amelyekre nincsenek se szavak, se könyvek . . . Megtiltottam magamnak mindennemű panaszt és szemrehányást.» Persze a világ még mindig nem tudott semmit, sőt még D'Alembert előtt is sikerült eltitkolnia benső tragédiáját. Guibert úrért halt meg s a társaság még mindig azt magasztalta benne, hogy milyen hű a Mora gróf emlékéhez!

Guibert úr ezalatt gazdagon házasodott, divatos ember hivalkodásával járja Párist és Versailles-t, tetszeleg olcsó sikereiben és tolakszik előre. «Nos, ha ön nem boldog», írja Mlle de Lespinasse — «akkor nincs boldogság a földön! Ön arra született, hogy sokat élvezzen és keveset szenvedjen. Mindent a hasznára fordít: jó és rossz tulajdonait, azt, ami értékes önben, éppen úgy, mint felületességét. Ön tud szeretkezni, de képtelen a szenvedélyre, van lelke, de jelleme nincs».

Az új Sapho maga látja, bevallja, milyen érdemtelen embert szeret s azért hiven kitart mellette mindvégig. Azzal boszulja meg magát, hogy elhalmozza jótéteményével. Kijárja neki a minisztereknél, hogy előléptetik a hadseregben és végtelen fáradtsággal kiviszi, hogy végre valahára előadják a gyöngé darabot Versailles-ban és a Théâtre Françaisban. Persze a siker nem nagy s Guibert úr az akadémia szónoklati díját se tudja megkapni. Elmegy a szegény teremtéshez, hogy szemrehányásokat tegyen neki . . . De Mlle de Lespinasse örül: legalább láthatja. Egészen cselédjévé szegődik immár. Megadóvá, csodálatosan szerénnyé válik. «Oh a boldogtalanoknak nagyon gyöngéd a kezük, — a maguk szenvedése figyelmezteti őket, hogy másokat meg ne bántsanak . . . Barátom, olyan tökéletes kezdek lenni, hogy megijedek magamtól; olyan vagyok már, mint a hattyú, annak is a halálida a legszebb . . .»

Az a hattyúdai végre megszólal, nem ajkain, hanem tolla alatt e megindító utolsó levélben: «Megkaptam sorait . . . erős lázam volt. Ki se mondhatom, milyen nehezemre esett és meddig kínlódtam, míg végre sikerült elolvasnom levelét. Nem tudtam volna máig várni, majd bele örültem. Ma estére hírt várok öntől. Isten vele, édes barátom. Ha még egyszer visszaadatnám az életnek, továbbra is csak önt szeretném szeretni. De már nem érek rá többé . . .»

Mlle de Lespinasse 1776 május 23-án halt meg. Guibert úr még az este az operába ment.

KLEOPATRA.

Lyrail regény.

Irta: Erdős Renée.

VI.

Ki vagy te, mondd, mi vagy te Kleopatra?
Minél tovább vagyok együtt veled:
Annál kevésbbé találom a lelked,
Annál kevésbbé értelek.

Csókjaid telvék asszonyi beszéddel,
Két tiszta szemed csupa tagadás.
Mi vagy te, mondd meg: leány-e vagy asszony
Angyal-e vagy komédiás?

S felelt a leány, halkán, kipirulva
S szeméből a láng égve kicsapott:
«Csak szeress engem, csak csókolj halálra
S soha se tudod meg, ki vagyok!»

VII.

Antonius.

Mondd, csókoltál mást is így?
Ilyen forrón, ilyen hévvel?
Szívtad ajkát ily mohón,
Ilyen örült szenvedélylyel?

Felszítottad vágyait,
Hogy könnyei kifakadtak?
Aztán elkergetted őt
S lesajnáltad, kikacagtad?

Vagy csak én magam vagyok,
Kit szeszélyed elgyötörhet?
Mondd, nem félsz-e kedvesem,
Hogy megfojtlak, hogy megöllek?

VIII.

Kleopatra.

Antonius, bolondokat beszélsz,
 Fejedbe szállt a vágy tüzes bora.
 Nem mondtam-é már százezerszer is,
 Hogy nem leszek a kedvesed soha?

Antonius, segíthetsz a bajon,
 Ha gyötrelmes az állapot neked.
 Szépen tovább állsz. Van asszony elég!
 De soha nem leszek a kedvesed.

IX.

Antonius.

Oh Kleopatra, a szíved beh rossz.
 Dicső erényed óh beh rút, gonosz!

Nem vagy te asszony és nem vagy te lány.
 Nem is szeretsz te engem igazán.

Jéghideg vagy, mikor én lángolok,
 Gondolkodol, mikor én nem tudok.

S ha elcsüggedve lehajtom fejem,
 Kleopatra, te együtt sírsz velem.

X.

«Szeretném tudni, milyen volt az asszony,
 Ki szerelemmel karjaiba vett?»

«Miért kérdezed?»

«Kíváncsiságból. Óh beszélj felőle!
 Írd le a haját, szemét, termetét!»

«A szeme kék.»

«Óh többet, többet mondj felőle!»

«A haja szőke.»

«Még többet! Mindent tudni akarok!»

«Sohsem láttál oly karcsú alakot,
Oly finom, bársonyos kezét,
Olyan derűs tekintetet,
Mint egy kis macska, símuló, negédes.»

«S te nem szeretted?»

«Hogyne, hogyne, édes!»

«S mért hagytad el?»

«Miért? Nem is tudom.
Csak úgy. Szokásból. Vagy ő únt reám,
Vagy én reá.»

«Ertem», szólta a leány
S maga elé bámult hallgatagon.

XI.

Óh csókolj, csókolj! Szívd az ajkamat,
Ne vonakodj. Ne mondd, hogy nem szabad.
Ha átölellek, fond át a nyakam.
Símulj hozzám egészen, Kleopatra,
Felláزدt vérem forró indulatja
Téged kíván. Megreszkettet szavam?
Szeretlek téged. Érzed, hogy szeretlek?
S ha őrzöngök: őrzöngj te is velem...
«Antonius, bocsásd el a kezem!» —

Óh bűnre szomjas ajkam meg ne vesd.
Ez az én csókom. Ezt szeresd, szeresd!
Ölelj magadhoz. Legyek a tied.
Rabszolga vagyok. Te meg királyasszony.
Alázz meg, szégyeníts meg! Büszke arcom
Sápadtra váljon — míg ver a szíved
Mérhetlen üdvtől, amit én adok. —
«Antonius, bocsáss el, meghalok...»

Pör a másvilágból.

Írta: Kazár Emil.

— Bocsánat nagyságos uram. Nagyon furesa úr várja odafönn, akit be kellett bocsátanunk, mert kardja és különös öltözete van. Hiába mondtuk, hogy a nagyságos ügyvéd úr nincs itthon. Mérgesen nézett ránk és káromkodott. Feltünk a botránytól és bevezettük. Bocsánat. Vacsorát hozatott, de pénzt nem adott rá. A házmestert is felhívtuk, hanem az roppant megijedt. Azt mondja, a koronázáskor, bandérium-járáskor látott sok ilyen embert. Azok mind urak voltak, fotografiákat csináltak rólok. Most palackos sört és cognacot iszik. Bocsánat. Azt mondja, nagyságodnak még sohasem volt olyan kliense, mint ő. Méltóztatik hallani, most éppen dalol.

Az ügyvéd, kit irodaszolgája készített így elő, ideges fölhevüléssel nyitott a szobába. Egy karosszékben ült látogatója: egy középkori, levente szivarozva, buzavirág színű dolmányban, mellén tündöklő kapsokkal. Fiatal, sápadt arcú levente volt. A mint az ügyvéd beléptére fölállt, sovány, elkényszeredett alak mutatkozott, stilszerű ingadozással.

— Jog, törvény paizsát benned üdvözlöm, ah uram!

Igy szólt egy rekedt, de hatásos síri hang.

— Jó estét uram, — válaszolt a látványosságtól meglepett ügyvéd. — Ha jól hallottam, ön hexameterekben beszél.

A jövevény előre lépett s ekkor sarkantyúpengés hallatszott. Csattos mellére tette kezét s búsan végignézett a székeken heverő daliás holmikon.

— Rang, mult, hagyomány édes szava szól így.

— Uram, ön jól skandálja a hexametert. Térjünk át a prózára. Mit keres itt?

— Habár egész hőskölteményt mondhatnék el... Ne ijedjen meg ügyvéd úr... Nem folytatom tovább. Én felperes vagyok s önt választottam ősi jogaim érvényesítésére. Feltűnt nekem bizalmat gerjesztő arca. Nagyszerű eset. Tessék egy kis sört inni s egy pár palackkal hozatni. Sörtől, szivartól nehezen jár az ember nyelve a hexameterre, habár esetemhez csak az volna méltó. Tessék leülni ügyvéd úr és végezzünk gyorsan.

A levente a tigriskacagányt félrebb rántotta a széken, s ott mutatott helyet az ügyvédnek. Ő maga hirtelenében még egy pohár

sörtivotts aztán ünnepélyesen visszaereszkedett ülőhelyére, keresztbe tette karját mellén; hátradőlt s eltökélten mutatta imponáló voltát. Az ügyvéd a legszivesebb házigazda nyájasságával kiáltott ki, hogy hozzanak még sört s mialatt látogatója új szivarra gyújtott, a szolgának odasugta:

— Vigyázzatok! Valami bolond. Talán utána jön valaki.

De azért leült a székre a tigrisbőr mellé, mely festett bolyhos flanell volt, a vért is ezüstös papír s a buzogányon látszott, hogy fa.

— Mennyire örülök uram — nyájaskodott a házigazda. — Mindjárt akár a színházba is elmehetünk együtt. Ugy-e, szereti a színházat?

— Pszt! — kiáltott a középkori komor egyén. — Nagyon fontos dolgokat kell önnel közölnöm, ügyvéd úr. Méltóztatik emlékezni az utolsó gróf Serkentheőre, illetőleg az utolsóelőttire, mert az utolsó én vagyok.

— Nem emlékszem.

— Meghalt huszonnyolc év előtt! — szólt méla komorsággal és fájdalommal a legutolsó gróf Serkentheő. — A vadászatok akkor is oly életveszélylyel jártak, mint most. Valaki egy hitvány vadkan helyett meglőtte. Ah a nemes préda...

— Csak hexameterben folytassa! — kiált vissza az ügyvéd, ki örvendve tapasztalta, hogy félelme nem növekszik.

— A patvarba ügyvéd! Hallgassa meg a kliensét. A gróf belehalt sebébe, s így nem is vehette feleségül kiválasztottját, nemes Lessi Cecilia kisasszonyt, aki az én anyám volt, ügyvéd úr. Az atyám neve Serkentheő Leó, az utolsó a palocsai ágból. Meghalt huszonnyolcz év előtt. Én pedig most vagyok még huszonnég éves.

— Huszonnyolc és huszonnég éves. Hogy is mondta ön?

— Négy évvel születtem apám halála után.

— Érdekes.

— Nagyon, ügyvéd úr. Az édes anyám pedig soha sem volt az apám felesége, közönséges fogalmak szerint, mert az apám már nem élt akkor, mikor feleségül vette. Mit szól ön hozzá?

— Bámulva hallom.

— Soha sem volt még ügyvédnek ilyen pöre. Önnek vissza kell pörölni számomra a Serkentheők birtokát. Az örökös én vagyok. Szép dominium. Még egy régi vár is van rajta. Vicinális vasútja pedig nincs, se vízszabályozás nem terheli. Ügyvéd úr, tessék rágyújtani és hallgasson meg nyugodtan. Sokat hallottam önről s amikor az utcán láttam, megtetszett.

A levente sápadt arca már pirulni kezdett, nagy füsttel szívta a szivart s úgy nézte a füstöt, mintha fájlalna elszállítását. Sajátságos, dermesztő külsőt öltött fel. Valami természetfölötti vagy földalatti hatalmak egyszer úgy összenyomták arcát és egész valóját, mintha présbe vagy legalább is nekézkötésű könyv lapjai közé került volna. A ruhája paszomántjai villogtak, mint a foszfor. Orcája, szeme égett. És az ügyvéd előtt úgy tűnt fel, hogy ez mind titokzatos, rendes formája oly élő lénynek, aki csak tünemény vagy plánéta ezen a világon s a földi hitvány szokásoknak hódolva, iszik, dohányzik és mereng a füstbe. A rekedt, mélységes hang is oly megfelelő hozzá. Oly hang, mintha születés óta tartó torokfájás adná.

— Nincs költészet, nincs igazság! — sóhajtott ennek a hangnak embere és valami után nézett az asztalon. — Megvan, egy kis cognac van még.

Az ügyvéd türelmetlenkedve nézett az ajtó felé.

— Szegény anyámat irtózatosan lesújtotta gróf Serkentheő Leó halála. Imádta azt az embert. Anyám istenfélő és jámbor leány volt s most is az égieknél keresett vigasztalást bánatában. De vigasztalódni nem tudott. Anyám, nemes Lessi Cecilia, akiről kétségtelen bizonyítványokat hoztam magammal a kacagány zsebében, hitt a spiritizmusban, ebben is vigasztalást keresett. Itt kezdődik a csodálatos történet. Ügyvéd úr, ön bizonyosan tudja, hogy a tőlünk elvált lelkek csak fokozatosan távolodnak el a másvilág szférái közé. Sokáig még földünk párázatának légkörében folytatják halhatatlan életüket, velünk érintkeznek, kihallgatnak bennünket. Lassankint tisztulnak meg a földi salaktól, bűneiktől és csak azután emelkednek odább, odább a mindenségbe, amikor jótékony szellemeink, géniuszaink lesznek s összeköttetésbe hoznak minket halandókat a nagy fényes szellemekkel, lelkünk magasztos őseivel. A gróf még a legalsó zónában bolyongott, mikor Lessi Cecilia megidézte a szellemét egy magános csöndes estén. Amint a bánatos leány ott ült dolgozóasztalánál, az ablak függönye meglebbent. Kívül felhős volt az ég, s azt hiszem, a hold sem hiányzott, bár a felhők közt bujkált. Ismerem jól az akácfákat, melyek galyai azon az estén hajlongtak a szélben. A nyitott ablakon betolult a szél, a lámpa lobogott. Egyszerre az egyik szék megmozdul az asztalnál, mintha láthatatlan kéz húzta volna el annyira, hogy valaki az asztalhoz ülhessen — egy láthatatlan vendég.

Befejezése következik.

A jó falusiak.

Irta: Multatuli.

Az író, kit egy kis vidéki városba hívtak le, hogy felolvasást tartson, megérkezik és az állomásnál a felolvasás rendezője: Snatterich és ennek barátjai fogadják.

— Kihez van szerencsém?

— Snatterichnek hívnak, szolgálatjára. Mindent elolvastam, amit ön írt, nagyon szép, tudja! Szabad Pläner urat bemutatnom, szintén egy lelki rokona önnek . . . ejha, hogy is van az az elbeszélés? Sza, sza . . . istenem, hogy is hívják. Ah, segítsenek már . . . arról a fiúról. Óh nagyon szép, tudja . . . Ez itt Strjen úr, szintén egy híve önnek. Gondolja, hogy ő valamit hisz? Szó sincs róla. Ön itt egészen a barátai között van. Jöjjön csak gyorsan velem haza, a feleségem már vár a teával . . . Lassmann gyere velünk . . . Ezen az úton, erre! Apropos, mit szól a közoktatásügyi törvényhez? (Pläner hol maradsz?) Igen, a közoktatásügyi törvényt milyennek találja? . . . Ez az épület a városháza . . . Önnek látnia kell a mi polgármesterünket, valóságos semmi az a fickó, és a városi tanácsos is mind csupa elsőrangú tökfilkó, szépen mén itt minden. Na jól tele lesz ma este, tegnapelőtt már tizenhárom helyet lefoglaltak. A pap is eljön, az is modern . . . jó fiú . . . Mit szól a mi kövezetünkhöz? Hihetetlen, mi? . . . Most ebbe az utcába a sarkon túl, aztán még egy utca és ott vagyunk. Meg kell elégednie mindennel, ahogy van, itt lakó vendégeink vannak, másképp szebb szobát kapna. A feleségem most kissé sokat táncolt a «Harmoniában», de különben . . . Ki köszönt? Ah, Äffchen, ő is eljön ma. Pompás gyerek. Elvált a feleségétől . . . szintén szabadkőműves, tudja, és liberális, biztosítom önt. Ha Redner bátyám elmén, akkor ő lesz a követünk, mert beszélni tud ám. Mondja csak: nem szöhetne beszédjébe ma estére valamit a kloákákról? Tudniillik pöröm van a várossal s nekem kellene fizetni, de én azt állítom, hogy a városnak kellene javíttatni. Majd megmutatom egyszer az aktákat, mert ön szereti a különlegességeket, tudom. Van egy kis festményem, már több mint 100 éves, azt mondják, nagyon nagy értéke van. De én csak hagyom lógni . . . Látja azt a hölgyet furcsa hajfűrtjeivel, ki ott a függönyök közül kandicsál ki? Pimpelich kisasszony, a gondnokunk unokahuga, ő vezeti

a háztartását, mert nem házas ember. Az előbbi az egész másfajta volt. Egyszerre három asszonya volt. Ó, furán mén itt minden. Mit gondol, mit mert nekem maoltkor a polgármester mondani? Azt mondta, úgy-e Pläner, azt mondta: én polgármester vagyok s tudnom kell, mit kell tennem, és mit kell hagynom. Képzeld csak, ilyen szemtelen. Mit szól hozzá? De megadtam neki, azt elhiheti . . . Hova néz? Az a hangversenyterem. Akar gyorsan bepillantani? Klub is van . . . Van étvágya egy kis snapszra, vagy egy kis puncsra? Nem? No jól van . . . Mit is akartam mondani? Hogy is áll az ügye a Hellemanssal? Már vége? Ah, úgy-e mindig mondtam . . . Frank, itt jegyző, jó fiú, csak kicsit önfejű, no hát Frank mondta, hogy Hellemans Amerikában volt, de én mindig mondtam, hogy Schovnhoven-ben lakott, úgy-e Stryen? Ja, Amerika sok embert elnyel . . . En is akartam odamenni, de a feleségem ellenezte, mert a kicsinyünk görvélykórban szenved, hiszen érti? Különben én mindig azt mondom, hogy éljen a szabadság, és egy olyan köztársaságban egész máshogy mén minden, mint itten. De a mi Thorbekénk kitünő ember, az már bizonyos. Tudja mit mondtak róla az angol újságokban? «Túlnagy volt ily kis népnek», mondták. Szép, mi? Ez kitünő ember! És Van der Putte, az tetszik önnek, mi? Liberális! És Flock? A két minister. Hallja, mondhat, amit akar, de mi mégis pompásan előre haladtunk. A mi papunk egész nyíltan kártyázik — ha senki sincs jelen a konzisztóriumból. És a beszédei? Erkölc, csupa erkölcs. Képzeli, hogy ő hisz a csodákban? Oly kevéssé, mint én. Nézze csak, éppen itt mén. Van valami papos rajta? Biztosan eljön ma este, úgy-e Lasmann? Múltkor a férgekről tartott előadást. Egész csomó van neki belőlük üvegszekrényekben, tudja? És nagyon okosan beszélt róluk, tudja, mert ő sokat foglalkozik, hogy is mondják? No igen, etmológiával . . . Ez az ő erőssége. Azelőtt Krummhausenben rendelt, de most itt van. Jobb fizetés, tudja, sok gyerek — de különben remek ember. Azt mondják, hogy egy felsőbb polgárit szeretne megszerezni, miattam megkaphatja. Hé, nini, Krippelhof! Egy unokabátyám, aki itt az ablakban áll, egy a jámborak közül, tudja, Krippelhof, pszt, pszt! Gyere csak le, valaki akar beszélni veled. Na, itt van már. Ez itt Multatuli, aki meg akar téríteni. Csak eljössz ma este? Megfizetem a helyedet. Nem? No úgy is jó . . . Ajtatos üléseket is tartunk, de zsoltárok nélkül . . . hi, hi, hi. No, isten veled. Ez aztán felült. Haragudott, mert azt mondtam, hogy meg akarja téríteni. Ó nem szenvedheti önt és inkább meghalna, semhogy olvasna valamit öntől. Csupa hazugság, mondja,

no, neki tudnia kell. Ő és Lünnder, aki itt a sarkon a cigaretta-boltban lakik. Ez is olyan «jámbor»... O a mi pékünk unoka-bátyja, de nem akarja elismerni... ők mind a ketten dühösek önre. Lássá, vannak itt ellenségei is. Mindig azt mondják, (úgy-e Pläner?) hogy ön olyan közönséges fickó. De mi az ön barátai vagyunk, úgy-e Stryen? Azt majd ma este meglátja. En magam három helyet vettem. A feleségem nem jöhet el a kicsike betegsége miatt. De utóvégre mi élvezete is lenne benne? No, de ez jó, elfelejtettem megmondani, hogy a székeket máshogy rakják... a teremben. Lasmann, fuss gyorsan oda, akarsz? Útagnak kell szabadon maradni a kiszolgálásra, óh, ön nem tudja, mit jelent az, egy ilyen felolvasást rendezni! Aztán a mérgeződés a terem tulajdonosával. Képzelse, a fickó helypénzt akar, no csak jöjjön!... De amit már rég akartam kérdezni öntől: ha az istent megtagadja, akkor ki csinált itt mindent? Mert lássa, én mindig kérdelem, honnan jött mindez? Kell, hogy egy «kezdet» légyen volt. Genesis? No, ez butaság, ezt mindannyian tudjuk. De nézze csak, a «Tudatlan imádságában» — különben nagyon szép — ott azt mondja ön: Óh isten, nincsen isten! Miért mondja akkor, óh isten? De azért szép... Azt mondhatom. Kár, hogy nem rímel, másképp vers lenne. Amit azonban mondani akartam, még egy pár utca, aztán ott vagyunk, a vendégünk biztosan az ablaknál ül, neki kell a teát beönteni, mert a feleségem, hiszen tudja, a kicsinél van. Kiváncsi vagyok, mit szól majd az én fiamhoz. Képzelse, mit csinált e héten? Lasmann is ott volt. Ugy káromkodott, mint egy kocsis! És még csak hat éves! Hat éves, mit szól hozzá? És multkor másfél pohár bajor sört megivott... ez aztán fiú! Különben nem fog magának Wal miniszter segíteni? Igazán szegyen, hogy oly keveset tesznek a jávaiakért. Tudja mit mondok? Azt mondom, hogy az embereket nevelni kell, azt kell tennünk. Tanítás, olvasás, írás, ez az igazi Jakob. De nem történik semmi, éppenséggel semmi. Én előadásokat tartok az egyesületben a jávaiak részére, úgy-e Pläner? Én alapító vagyok, tudja, és én azt mondtam: «Olvasni és írni». Igen, azt mondtam! A pap is beszélt róla, de egy kissé akadozott. Sok jót vár az agrárius törvénytől? Milyen dolog is az? De az biztos, a konzervatívok bölcsesége véget ért. De mondja csak, ... igen, azt akartam még megkérdezni — megengedi remélhetőleg? — tehát azt akartam kérdezni (úgy-e Stryen), mert ő is azt akarta kérdezni, hogy mit akart ön tulajdonképpen a «Szerelmes levelekkel». Ugy-e nem haragszik meg ezért? Csakis azért mondom, mert nem tudunk kiokosodni rajta. Igen, ha még egyszer olyan szép elbeszélést csinált volna egy

olyan jávai fiúról, úgy . . . no, hogy is hívják? A feleségem sírt mellette, igen az szép, mondhatom. Még mult héten kölcsönbe kértem Krük Piettól, ki a házában lakik, — bár már künn lenne, rosszul fizet ez az ember — tehát neki kölcsönkönyvtára van, azért — Most a vendégünk olvassa, de az csak átlapozza. Unalmas is. De a többi, mondhatom, nagyon szép. Es nem nyomtat most olcsó kiadást? Tegye azt, mert lássa, négy forintot nem adhat mindenki.

Látja ott a kerítést és a fákat? Az az én kertem. Holnap sétálhat benne. Hiszen csak itt marad még pár napig? Lugast is csináltattam benne és egy virágházat. Hiheti e, hogy a kerítés kétszáz forintomba került? A gimnáziumi fiatalság mindig a baraczkfáim közt futkározott, hát meg kellett lennie. Összegázolták a virágokat. Azt nem nézhettem végig, az nagyon is fájt nekem! Olyan csirkefogók! És a rendőrfőnök, no az is az igazi! Nem is képzelem, milyen könnyelmű vezetés van itt; ő azt mondta, hogy nem segíthet itten. «Menjen a pokolba», mondtam én . . . no itt vagyunk. Ez a mi vendégünk . . . Lássa, ahogy mondtam, sárga redőnyök, a feleségem mögöttük van . . . és most tegyen úgy, mintha otthon lenne . . . Paff!

Elég ez, olvasóm?

Ima.

Isten, ki élsz, isten, ki úr vagy
Itt lenn a földön s fönn a mennyben:
Add, hogy a drága, az imádott,
A szőke lány szeressen engem.

Add, hogy enyém legyen szívének
Minden szerelmes dobbanása,
Add, hogy ne sírjon soha másért
És ne nevéssen soha másra!

Add, hogy örökké szomjas ajka
Csak az enyémmel forrjon össze,
Add, hogy a testét csókjaimmal
Csak én, csak én — más ne fűrössze!

Add, hogy szemének tiszta kékje
Vigasztalón csak rám ragyogjon,
Add, hogy amelylyel őt dicsérem,
A dal szívemből ki ne fogyjon!

Add, hogy a keblemen találja
A napsugár s az éj sötétje,
Add, hogy örökre hű maradjon
És senki tőlem el ne tépje!

Add, hogyha elmegy messze tőlem
És jár akármi messze tájon,
A lelke hozzám visszavágyjon,
A lelke hozzám hazaszálljon!

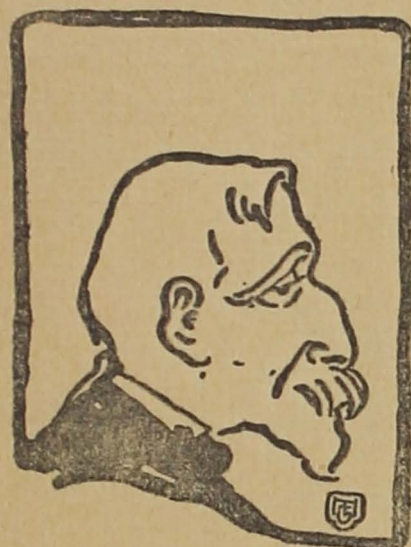
Add, hogy e verset elolvassa
S ha elolvasta, hát megértse
És add, hogy én jelen lehessenek,
Mikor azt mondja: «Csak azért se!»

Heltai Jenő.

A színjáték.

KONTIRÓL. E pillanatban, amikor ezt írom, Konti József immár megint túl van egy zajos, meleg sikerén. Azaz, hogy még nincs túl rajta, mert kedves, könnyű melódiái még csak most vannak úthban az országos népszerűség felé.

Jól esik ezt konstatálni erről a vidám Offenbach-emberről, aki ezelőtt aranszőke volt, most azonban már ezüst-fehér kezd

lenni, de szíve, kedélye most is szín-arany. Nálunk, a letörött, a szárnya-szegett, koravén emberek országában, ahol tiszavirág életet él a talentum és egyetlen siker szárnyán a túnya babérágyra lendül, vagy egyetlen bukás kátyújában örök veszteglésbe szédül — nálunk kivételes látvány ez örök-ifjú, akinek jelszava most is: «pözsgé és o dol».

Igazi bohém, nemcsak az életben, de a művészetében is. Vígán,

gondtalanul él a melódiák világában, mint a csíz a galagonya-berekben. Bolondság azt hinni, hogy a melódiáknak is van telekkönyvük; a melódiák kezdettől fogva voltak, betöltik az egész világűr, mindnyájunk közös tulajdonai és a bohém-poéta dúskálva él köztük. Bohémhez nem illő nagyképek-kódás azt vizsgálni, hogy kinek az üvegéből került a pezsgő a poharamba; a fő, hogy fölgyújtja kedvetet. A dal mámorában szétoszlik az enyém-tied buta korlátja: ma nekem van, holnap neked.

És Konti, aki milliomos módjára dobálja melódiáit, bizonyára nem tart számon minden apró taktust, mint ahogy a bácskai nábob nem veszi észre, ha bitang bárány keverődik rengeteg nyájaiba.

Maga kénytelen szövegről gondoskodni a muzsikájához. Kiszemel valami jó régi vígjátékot és ezt dolgoztatja át operetté. Mert a fiatalok immár megingott hittel, gúnyos lenézéssel kezelik azt a műfajt, amelybe Offenbach, Lecoque, Planquette, Hervé leheltek örökkévalóságot. Az operett csak a lármás gondúzás mestersége. Csalafintaság, fortély kell hozzá, semmi más.

Pedig itt van Konti az ő verőfényes vígságával, rokokó poézisével, elsuhanó érzelmességével és színes föllobbanásaival: ha semmi más dokumentum nem volna is, ez maga megszabná az operett létjogát és lényegét. Az operett egy pohár pezsgő: frissen gyöngyöző, tüzes, mámorba ejtő.

Egy szegény vidéki színigazgató arra kérte, hogy adja el neki a legújabb darabja előadási jogát.

— Edes mester, adok érte százötven forintot!

Konti ridegen válaszolta:

— Annyiért nem adhatom. Az nagyon sok pénz magának!

— Hát adok érte száz forintot!

— Ennyiért sem adom.

— Isten neki fakeszt! Hát adok érte ötven forintot!

— Így se lehet! De adjon érte harminc forintot. Egy krajcárral se adhatom drágábban magának!

Konti egy barátja végig hallgatta ezt a fura alkut és csodálkozva kérdezte:

— Ejnye, hát te magadat licitálod le?

Konti nevetve válaszolta:

— Boh! Ugyse fizet szegény egy krajcárt se!

Nagy Endre.

LULU. (Bartolozzi Carlo háromfelvonásos drámája. — Előadták a Vígyszínházban.)

Irodalmi darab ez, a szónak két értelmében is. Először is az aljas színdarab-iparnál valóban magasabb szellemi színvonalú, másodsor pedig a témája az irodalomnak, mint foglalkozásnak, az írónak, mint embernek mintegy házi témája, a szívhez legközelebb álló problémája. A kokott, a szerelmi rend déclasséja, természetszerűleg vonzza a bohémet, a szellemi élet birodalmából száműzöttet, aki nagy ritkán, mint Plátónál a költő, megkoszorúzottan, de gyakrabban rágalom és gúny sarával elhalmozottan kénytelen magánéletének meleget és színt keresni a nyárspolgár-társadalom határain túl. Mivel pedig különösen szegényebb országokban az íróknak legalább első fél élete a bohémságban múlik, alig van író, akinek lelkében egy bizonyos korban egy kokott-történet nem élt volna uralkodó, megszületést kívánó témaként. De ép ez a baja ezeknek a színésznő-drámáknak, ezeknek a hálósoba-enyelgésre, tördelt mámoros dadogásra emlékeztető nevű: Luluknak, Zazáknak, Nanáknak és Mimiknek. Nagyon hasonlítanak egymáshoz, a bennök több-kevesebb ügyességgel rejtegetett romantika kissé unalmas s csak bohém-lelkekben ébreszthet nagyobb hullámozást. Mert a prostituált nő problémája általános, szociális szempontból, nagy és minden érző lelket megindító kérdés, ezeknek a szép csecsebecsékeknek hazugul idealizáló, vagy szűk látkörű, realista módon történő elővezetése azonban nem igazi nagy téma. Annyi kokottot láttunk már a színpadon, hogy ezek az életben, páholyok mélyén és a déli korzón tagadhatatlanul folyton megbámult hölgyek, a színpadon már unalmasak. Jó volna tehát, ha az írók egy időre elnyomnák lírikus színezetű drámáikat a nemes, vagy gaz kokottról. Miként a tisztességes, ártatlan bakfist, ezt az általános emberi gimnazista ideált, az unalom, legalább a komoly darabból, lesöpörte, meg kell egy időre pihenniök a félvilági kisasszonyoknak is. Hatásuk az életben örök: a színpadon múló, vagy legalább is periodikus.

A téma fonnyadtsága dacára azonban Bartolozzi Carlonak ez a darabja, minden tulajdonságát összegezve, oly érdekes és

megkapó, hogy valóban érdemes végighallgatni. Annyi finomság van ugyanis a részletekben, a mellékalakokban, annyi hangulat és mozgalmasság az események kereteiben, hogy a darab végeredményben a kielégített műélvezet nagy, jóleső érzését fejleszti ki. Ebből a szempontból a realizmus nagyon értékes és kedves tulajdonsága a darabnak, aminthogy egyáltalában az a sajátosan realista alapgondolat, hogy a kokottban semmiféle kameliás nemességet ne mutasson, hanem egy fenéig rothadt, amoralisan hazudós csatorna-lényt, máris biztosítják Bartalozzi számára a komolyabb íróul való elősmerttetést. Ebből a gondolatból ki is sarjadhatott volna az igazi kokott-dráma, a Zola Nanájában nyersanyagként fekvő naturalista adathalmaz filozófikus feldolgozása által. Hogy nem fejtett ki ebből a csirából a gyermek, az baj: de már az is szép, ha valakinek elméjében ily fogamzás jöhet létre.

Ezt az érdekesen megírt, unalmas témájú darabot a Vígszínház színészei remekül adták. T. Halmi Margit Luluja oly értékes alkotás, amelyet magyar színpadon évszámra nem lehet látni. Ennyi szellemet és érzést ily diszkrétén, ily nőies páthosznélküliséggel osztani szét egy szerepben, ez néhány dícsérő szóval el nem intézhető tehetségre valló jeleskedés. A mi művésznőink nagyobbára kedves nők, de rossz színésznők. Néhányan már jó, sőt nagyon jó komédiások is. Halmi Margit ama egy-kettő-három közé tartozik, aki igazán már művésznő is. A többiek szintén elsőrendűek voltak. Fenyvesi az a finom, csekély dinamikával nagy és előkelő hatásokat előidéző kultur-színész volt ma is, aki állandóan egyik fő-öröme minden finom érzésű vígszínházlátogatónak. Tanay méltó társa volt a feleségének, Halmi Margitnak. Ugy megjátszott egy gyermek-embert ez a fiatalember, ahogy a legöregebb, legfortélydúsabb színész se tudná, még ha a testi vénülés nem is akadályozná. Egyáltalában, ha elgondolja az ember ennek a színésznek a fiatalságát, valóban előre örül a férfi-korának. Hegedüs egy delelőn álló tehetség, biztos és gazdag ötlet-tárházából szedte össze alakításának pompás részleteit. Nikó Lina is pompás volt s Balassa korrekt és intelligens.

Szász Zoltán.

Írókról — könyvekről.

Bacsó Pál és egyéb versek.

Bárd Miklós könyve.

Igen olcsó és egyszerű kis verseskönyv jelent meg e címmel a Budapesti Hírlap kiadásában. Olvasó és kritikus megpillantván a sárgakockás borítékot, önkénytelenül azokra az igen zsenge tavaszi virágokra gondol, amiket faluról hoznak ide a fővárosba, utcán árulnak igen olcsón olyankor, amikor az utolsó hó olvad itt a fekete kövezeten, szomorún, feketén. Ám felnyitva a kötetet, egyszerre úgy érezzük, hogy a termés egészen másfajta belülről. minthittük. Ez nemfanyartavaszi hajtás, hanem gyönyörű és teljes érés, napfényes, levegős, illatos őszi szüretelés. Alig kell egyéb kritikát mondani róla, mint amit maga a költő ír könyve utolsó lapjára:

„Almaszüret volt, nem is járt kárral,
Friss gyümölcs itt ez, egész kosárral.”

Valóban friss, édes, zamatos gyümölcs, igazi magyar, hegy-aljai termés. A jelen forró, exotikus, félig senyvedt, félig buja, mocsárgözüktől átjárt irodalmi gyümölcstermésben valóságos üdítő csemege, tiszta, kemény, ép, héjastól, magvastól.

Samit hangsúlyozni kell: színig magyar. A verseken tiszta, átlátszó borongás ül. Nincs bennük láz, rejtett viharok, titkos villá-

mok. És mégis, ami a borongás alól kicsillan: igazi tehetség fénye; meleg sugár, ami melegít. Tartalomban, tárgyban nem lehet elmondani a költőről, hogy új, töretlen úton jár. Többnyire csupa olyan dolgot mond, amit már előtte költők töméntelen sokan és sokféleképen elmondtak, mégis, amit mond, frissen, újszerűleg hat s úgy érezzük, kár lett volna elhallgatnia. Bacsó Páljában a duhaj, oroszlánerejű, nagyivó, verekedő s a gyermekességig gyöngéd és érző szívű magyar gentryt mutatja be, aki mindenkinek neki ront, kérked, dicsekszik, nagyokat mond és az asszonya első becéző szavára ábrándos, szelid és engedelmes lesz, mint egy lantverő apród. Meg is hal, kicsi és naiv okból, nagy darabszívének keserű bánatában, szegyenében, csalódottságában, szerelmében — büszkén és a saját akaratából. Akik félnek a verses elbeszéléstől: ezt elolvashatják bátran. Nem cikornyás, tömör végig, mindig színes, eleven, jellemzésben találó, leírásban élénk. Verselésben itt ott ha zökken: megbocsátni való, a sok más jó miatt, ami túlnyomó a kötetben. Bizonyos, hogy a közönséget, amelynek ízlése és szíve van — érdekelni fogja és megszereti ezt a kicsi könyvet.

Erdős Renée.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

Új fordítás az orosz eredetiből.

50.

— Jó! — mondá Bagration a tiszt jelentésére s elmélyedt, mintha fontolgatna valamit. Jobbról már közel voltak a franciák. Azon magaslat aljában, amelyen a kijevert ezred állott, a folyótól körülövezett völgyben, fegyverzörgés volt hallható; távolabb, jobbfelől a dragonyosok mögött egy francia hadosztályra tette figyelmessé egy tiszt a herceget, amely az oroszokat megkerülni akarta. Balról nem messze erdő terült el. Bagration herceg két ezredet küldött a jobb szárny megerősítésére. Egy kíséretbeli tiszt azt a megjegyzést kockáztatta, hogy annak a két ezrednek eltávozása után az ágyúk fedezet nélkül maradnak. Bagration a tiszt felé fordult s zavaros szemeivel hallgatagon nézte végig. A tiszt megjegyzése jogosnak tetszett előtte. E pillanatban annak a századosnak a hadsegéde érkezett hozzá, aki a völgyben állt s jelentette, hogy nagy tömeg francia katonaság nyomult előre, hogy a csapat rendje megbomlott s hogy a kijevert gránátosok is visszahúzódnak. Bagration fejével bólintott. Lépésben lovagolt jobbfelé; egy adjutánsát a dragonyosokhoz küldte azzal a parancssal, hogy támadják meg a franciákat. Az adjutáns egy fél óra múlva azzal a hírrrel jött vissza, hogy akinek a parancs szólt, már visszavonult a völgyön keresztül, mivel erős tűznek volt kitéve s fölöslegesen sok emberét elvesztette. — Jó! — mondta Bagration. Amint az ütegtől ellovagolt, balról az erdő felől lövések zaja kelt s mivel a bal szárny jó messzire volt, úgy, hogy idejében ő maga nem érhetett volna oda, Serkovot küldte az ott parancsnokoló ezredeshez azzal, hogy amily gyorsan csak lehetséges, vonuljon vissza a völgy mögé, mert a jobbszárny valószínűleg nem elég erős az ellenséget feltartóztatni. Tusin és az ezred, mely őt fedezni hivatott lett volna, már el voltak feledve. André herceg figyelmesen hallgatózott a Bagration s főtisztjei közt folytatott beszédekre s a kiosztott parancsokra s meglepetéssel tapasztalta, hogy tulajdonképen nem is osztott semmi parancsot, pusztán azt a látszatot akarta felkelteni, hogy minden, ami a kény-

szerűség parancsa alatt, vagy az egyes vezetők rendeletére történik, ha nem is az ő parancsára, de legalább azzal egyezően történik úgy. Hála a figyelmességnek, melyet Bagration tanusított, André herceg azt vette észre, hogy a történetek esetlegessége dacára s a főparancsnok akaratától való függetlensége ellenére is az ő jelenléte nagy hatást gyakorol. A zavarodott arccal hozzája érkező vezetők megnyugodva távoztak tőle, közkatonák, tisztek örömmel üdvözölték, élénkebbekké lettek jelenlétében s hősiességgel igyekeztek magukat előtte kitüntetni. Bagration herceg a jobb szárny legkülső pontjához lovagolt, arra fordult, ahonnan a fegyverzörgés hallatszott s a lövések füstjénél egyéb semmi nem látszott. Minél közelebb értek a franciák a völgyhöz, annál kevésbbé lehetett tisztán kivenni őket, de annál érezhetőbb volt az igazi csatatér közelsége. Sebesültek jöttek feléje az úton. Az egész környék füsttől volt nehéz, a katonák izgatott arcát ez tette még sötétebbé. Egyesek a puskavesszővel babráltak, mások puskaport töltöttek a csapágyakba, mások ismét lőttek; de azokat is, akik lőttek, eltakarta s felismerhetetlenné tette a tüzelés füstje, melyet nem oszlatott szét a szél. Egy sovány tisz, gyenge kinézésű, öreg ember, az ezredparancsnok, Bagration-hoz ment s úgy üdvözölte őt, mint a házigazda drága vendégét szokta. Jelentette neki, hogy ezrede ellen a franciák lovasrohamot intéztek, amit azonban ezek visszavertek, de embereinek fele elesett. Ezt mondta a parancsnok, de maga sem tudta, hogy ezalatt a félóra alatt mi történik a rábizott legénységgel s nem mondhatta teljes biztossággal, hogy vajjon visszaveretett-e a támadás, vagy szétszórták ezredét a lovasok? Bagration fejével intett annak jeléül, hogy minden úgy történt, ahogy ő várta és óhajtotta. Adjutánsához fordulva, azt parancsolta neki, hogy a hatodik vadász-ezred két csapatát vezényelje le a magaslatról.

André herceg meglepődött a változáson, amely e pillanatban Bagration herceg arcán végbement. Az álmos, zavaros pillantás eltűnt, valamint az elmélyedő arckifejezés: kerek, elhatározott héjászemeivel ünnepélyesen s kissé megvetőleg nézett maga elé s nem pihent meg semmin, bár mozdulatai megtartották előbbi lassúságukat és kimértségüket. Az ezredparancsnok Bagration felé fordult s rábeszélni igyekezett, hogy lovagoljon vissza, mert itt veszély környékezi. A golyókra figyelmeztette, amelyek szüntelenül puffogtak körülötte. Úgy beszélt, mintha őt magát nem érhetnék a golyók s félig lecsukott szemei a meggyőződés kifejezését kölcsönözték szavainak. A törzstiszt egyetértett az ezredparancsnok kérelmével, de

Bagration herceg nem felelt neki s pusztán azt parancsolta, hogy az ágyúkat állítsák fel s helyet csináljanak az érkező két csapat számára. Mialatt beszélt, a keletkező szél miatt, mintha láthatatlan kezek szórnák szét, oszladozni kezdett a füstfelhő s a szemben fekvő magaslat a rajtuk mozgó franciákkal együtt láthatóvá lett. Minden szem önkénytelenül arra a francia hadosztályra pillantott, amely az oroszok ellen nyomult. Már ki lehetett venni sapkájukat, már meg lehetett különböztetni a tiszteket a közkatonáktól. A hadosztály éle már leérkezett a völgybe. A lejtő ezen oldalán összeköttetésre kellett kerülni a dolognak...

A harcba vitt orosz csapatok gyorsan rendbe helyezkedtek s elvonultak jobbra; mögöttük meglehetősen rendben vonult a hatodik vadászezred két zászlóalja. Még nem érkeztek meg Bagrationhoz, de már hallani lehetett ennek a nagy embertömegnek nehéz, ütemben mozgó lépteit. A balszárnyon, közel Bagrationhoz, lépkedett a százados, megtermett ember, kerek arccal, buta, örömtől sugárzó vonásokkal. Ebben a pillanatban bizonyára semmi másra nem gondolt, minthogy a fővezér előtt vonulhat el feszes tartással.

Megállít-vezényeltek, hogy a podgyászokat lerakják. Bagration az elvonuló csapatok körül lovagolt s leszállt lováról. A kantárszárat egy kozáknak adta át, köpenyét levetette, egy katonának adta s kalapját szorosabban nyomta a fejére. A francia hadtest eleje a tisztekkel már a magaslat lábához ért. «Istennel!» kiáltott Bagration erős, messze hallható hangon, miközben a legelső sorokon futott végig szemével s kezét könnyedén felemelve, a lovasok ügyetlen lépteivel sietett előre, mintha megerőltetésébe kerülné az egyenetlen mezőn haladni. André herceg úgy érezte, mintha legyőzhetetlen erő hajtaná előre s nagyon boldognak érezte magát. A franciák már közel voltak, André herceg, aki Bagration mellett lépdelt, már tisztán kivehette a børszerszámokat, a vörös vállrojtokat, sőt a franciák arcvonásait. Világosan észrevett egy öreg francia tisztet, aki fáradtan lépdelt. Bagration herceg semmi új rendeletet ki nem adott s még mindig hallgatva lépegetett a sorok előtt. Hirtelen a franciák részén egy lövés dörrent, majd egy második, harmadik... és nem sokára a franciák egész vonalán füst emelkedett felfelé s lövések ropogtak. Egynéhány orosz azonnal elesett, köztük a kerekkepű tiszt is, aki oly vidáman s gondtalanul lépett. Amint az első lövés felhangzott, Bagration megfordult s felkiáltott: «Hurra!... hurra-a-a!» A kiáltás végig hangzott a sorokon s azok hanyatthomlok rohantak a franciák bomladozó csapataira. Folytatjuk.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

A szénbányák kimerülése.

Alig van művelt ember, akit ne foglalkoztatna az a kérdés, mi lesz a földdel és annak lakóival, ha majd a szénkészleteink teljesen kifogynak. Mert hogy a széngazdagságnak köszönhető a modern kulturélet felvirágzása, azt már az is bizonyítja, hogy a széndús birodalmak viszik a világpolitikában a vezető szerepet és kétségtelen, hogy a technika minden vívmányának a szén az alapfeltétele. Vasútaink, gőzhajóink, egész modern vegyi és erőművi iparunk, szellemi törekvéseink valamennyi segédeszköze, végső elemzésben szén égetése nélkül lehetlenné válnak.

Otto N. Witt, a «Prometheus» szakértője, most újra felemeli intő szózatát, amelyet különben a gyakorlati geológia régóta hangoztat, mondván, hogy szénkészleteink távolról sem kifogyhatatlanok és hogy módot kell keresnünk a szén elégetése útján nyerhető energia más úton való pótlásáról.

Tíz év előtt még azt hitték, hogy a kiaknázás veszélye legfeljebb az angol szenet veszé-

lyezteti, de a kontinensét nem. De újabb számítások kimutatták, hogy a szárazföld és Amerika szénkészletei is pusztulóban vannak. Lehetséges ugyan, hogy Ázsia belsejében még vannak érintetlen szénrétegek, de erre bizonyítékunk nincs. Es habár sem bennünket, sem fiainkat és unokáinkat nem fenyegeti még a szénhiány katasztrófája, nem felesleges dolog annak elodázása felett gondolkozni.

Ennek egyik módja az, hogy igyekszünk a szén munkaerejét a lehetőségig kihasználni, vagyis hiába el nem pazarolni. A másik az, hogy a mindenütt fellelhető vízerőt használjuk ki. És eme két rendszabálynak tényleg óriási szénmegtakarítás köszönhető. A vízerő kiapadhatatlan, mert a malomkerekeket és turbinákat hajtó víz a tengerbe jut, ott a nap elpárologtatja és újra eső alakjában esik le a hegyek között, új hajtóerélyt szolgáltatván. És amíg nap süt a földre, mindaddig nem szűnik meg a víznek ez a körforgása a természetben.

Csak az a baj, hogy a vízerő a földterület bizonyos emelkedettebb pontjaihoz van kötve,

míg a szenet odaszállíthatjuk, ahol szükségünk van rá. Ha egyszer kifogy a szénkészletünk, összes gyárainknak, iparunknak a magas hegyek aljába kellene költözködni, míg a mai ipari központok majd elnéptelenednének.

Nagy művelődési jelentősége is van tehát annak az eljárásmodnak, amelynek segítségével a vízerőt villanyossággá átalakítva, vagy accumulátorokba gyűjtik, vagy sodronyokon vezetik oda, ahol az erőre szükség van. De ez a tovavezetés távolról sem lehet olyan határtalan és korlátlan, mint a szén szállíthatósága, úgy, hogy a földfelület népessége mégis főleg a magas hegyek körül fog csoportosulni.

A távol jövőbe néző technikusok tehát azon törik a fejüket, mikép lehetne a mi örökös erély-forrásunkat, magát a napot, napsugarakat értékesíteni gépek hajtására.

Igaz ugyan, hogy a nap éjjel nem süt, a térítők és sarkak közti területen nem minden évszakban szolgáltat egyenlő mennyiségű energiát, az is igaz, hogy a felhőzet is sok hő-erőt nyel el és von el a földtől; ámde vannak földterületek, amelyeken a napsugárzás nincs évszaki csökkenéseknek alávetve s ahol óriási mennyiségű nap-erélyt lehetne felhalmozni.

Ez volna az erő-kérdés legideálisabb megoldása.

Az is lehetséges, hogy a jövő mind a két erőforrásnak

hasznát fogja venni. A hatalmas vízerők a gyártelepekhez szükséges erőt fogják szolgáltatni, a mindenütt felállítható napmotorok pedig a kisipar szolgáltatába fognak állni.

Vízerő főleg a mérsékelt égöv alatt található, ahol a felhőzet és az esőzés gyakori; viszont a nap ott szolgáltatja a legállandóbb, legzavartalanabb erőforrást, ahol eddig kulturának nyoma sem volt: az egyenlítő tájékán. A víz- és napmotorok tehát nem vetélytársak lesznek, hanem egymás kiegészítői.

John Ericsson, a nagy svéd telfedező, a hajócsavar és a forrólégmotor feltalálója, foglalkozott először a napmotor eszméjének megvalósításával. Ez a motor úgy volt szerkesztve, hogy vajt tükör segítségével felfogott és összegyűjtött napsugarak melegítették a kazán vizét és ennek a gőze hajtotta a gépet. Gyakorlatilag is használták ezt a motort; a Suez-csatornán áthaladó hajók számára tengervízből ivóvizet destilláltak annak segítségével. A kaliforniai Pasadenában is felállítottak egy tízlóerejű napmotort ipari célokra.

Ericsson számítása szerint a föld felületének egy négyszögméterére áramló nap-erély 0,9 lóerőt tesz ki; ebből a gőzfejlesztés közben elvész 0,8, marad tehát 0,1 lóerő. Ericsson ez alapon azt is kiszámította, hogyha azokon a tengerpartokon, amelyeken sohasem esik

az eső, csak egy angol mértföld szélességű területen fognák fel a napmotor tükrei a napsugarakat, úgy ez úton naponta 9 órán át 2,2 milliárd lóerőt lehetne produkálni.

Mindez egyelőre csak utopia. De ha egyszer a szénkészleteink igazán elfogynak, vissza fog térni az emberiség Ericsson leleményes gépezetére és annak tökéletesítésére.

Megmosott levegő.

A levegőben röpködő szerves és szervetlen por általában is kártékony és kellemetlen, de veszedelmessé is lehet. Például kórházakban, sebészi műtermekben életveszélyes fertőzéseket okozhat, kivált ha a műtéteket olyan helyiségben végzik, amelyben sok ember tartózkodik, akik a legnagyobb elővigyázat mellett is felkavarják a padlózat porát, úgy segítettek ezen a bajon, hogy a termék padlózatát kőből, aszfaltból vagy linoleumból készítik, szóval olyan anyagból, amelyről a por teljesen eltávolítható. Sőt vannak túlzók, akik csak úgy engednek be valakit a műtőtermükbe, ha — mint a mohammedánok a templom előtt — levetik sarúikat és papucsot húznak. Némely külföldi klinikán divatban van a spray.

Műtét előtt a szoba levegőjét telehintik apróra porlasztott vízcseppekkel, amelyek lecsapódván, magukkal rántják

a levegőben repkedő porszemcséket is.

Ehhez hasonló berendezés vált szükségessé nagyvárosok telefon-központjában is. Az áram-kapcsolókban lerakódó por ugyanis igen sokszor szigetelő módjára hat és megszakítja az összeköttetést, ami aztán sok kellemetlenséget okoz.

Ezen úgy igyekeznek változtatni, hogy a szellőztető nyílásokon «levegőmosó» készüléket alkalmaznak, amelyben az állandóan permetező nedvesség visszatartja a port. Igaz, hogy a megmosott levegőjű szobában 70% a páratartalom (21° C. mellett), de ez egyáltalán nem árt, sőt egészséges. A légmosó készülék ezenfelül nyáron le is hűti a levegőt.

Érdemes volna a szellőztetésnek ezt a módját a lakóhelyiségekben is meghonosítani.

A galalith.

Egy német vegyész a tej besűrítése útján kemény, faragható és formálható anyagot állított elő és azt tej-kőnek (galalith) nevezte el. Ebből az anyagból fésűt, szivartárcát, sakk-figurákat, esernyőnyelet, könyvtáblákat állítanak elő. A galalith fő alkatrésze a casein (sajt-anyag), ennek köszönhető a tej-kő ipari célokra kihasználható tulajdonságai. A galalith nagyon hasonlít a celluloidhoz.

Ujév elsejével új előfizetést nyitottunk a «Jövendő»-re havi 1 kor., negyedévi 3 kor., félévi 6 kor., évi 12 koronával.

A rendes előfizetők a második félév után egy érdekesen kiállított külön kötetet kapnak, amely könyvárusi forgalomba nem kerül és csak a «Jövendő» előfizetői által szerezhető meg. E kötet Bródy Sándor «Színésznők» című új könyve. — Régi és új előfizetők a «Jövendő» első évfolyamának 10 kötetét, ízléses könyvtartóba kötve: 20 korona helyett tizenkét koronáért kapják meg és ez összeget négykoronás, negyed évenként esedékes részletekben is fizethetik, ellenben a gyűjteményt a megrendelés után azonnal bérmentve megkapják.

A «Jövendő» kiadóhivatala.

A Bihari, Glatter és Knopp-féle női festőiskola, amely már 5 év óta főnnáll, Budapestnek legjobb és leglátogatottabb intézete.

A modern kor szelleme fontos szerepet juttatott a művészetnek úgy a közoktatás terén, valamint a magasabb műveltség szempontjából is; mert világszerte elismert tény az, hogy az ember lelkét csak a művészet nemesíti, de különösen a nő kedélyére és lelki életére megbecsülhetetlen a művészettel való foglalkozás.

Ezért és mert meg vagyunk győződve arról, hogy kitűnő módszer szerint tanítanak, ajánljuk ezt a kitűnő iskolát a közönség becses figyelmébe. Beiratkozás Andrássy-út 96. sz., az iskola helyiségében.

Minden új magyar, vagy idegen nyelvű könyv kapható Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai) cs. és kir. udvari könyvkereskedésben Budapesten.

«Művészeti Krónika» címen havi folyóirat jelent meg e hó 15-én. Az új lap a magyar művészet szolgálatában áll s ennek terjesztését tűzte ki feladatául. Megjelenik havonként. Előfizetési ára egy évre 2 korona.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő.
Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona. A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

A szöveg- és borítékpapiros az Első Magyar Papiripar R.-T. gyártmánya.

Pallas részvénytársaság nyomdája, Budapesten.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre hat korona.

Szerkesztőség és kiadó-
hivatal: Honvéd-u. 10.
Telefon-szám: 35—31.

Megjelenik minden vasárnap.
Ezenkívül rendkívüli kiadásban.
Minden szám: 20 fillér.

Szegő-szanatórium Abbaziában.

Amint a hajó Abbazia felé közeledik, már messziről egy derűs, nyílt loggiájú palota mosolyog az érkező felé. Babér- és pálmakeretében a boldog nyugalom hajlékának látszik. Ez a palota: dr. Szegő Kálmán nagyfényű szanatóriuma; olyan, mint egy pompás márvány-páholy, amelynek kényelme egyenest a szabad tengerre és annak áldásos gyógyító erőire nyílik.

Az intézet modern kényelemmel és teljes hygienikus berendezéssel ellátott 2 lakóépületből, gyermek-játékcarnokból és a szanatórium mellékhelyiségeit felölelő hátsó épületekből áll.

A főépület minden emeleti traktusában egy tágas fürdőszoba áll a vendégek rendelkezésére, hogy kedvezőtlen időben közvetlen közelben találják meg tengeri fürdőjüket.

A főépület földszintjét a társalgó-, olvasó-, reggeliző- és játszószobák foglalják el.

Az intézet fő- és melléképületeit üvegezett folyosók kötik össze.

Az egész épület közvetlenül a tengerparton fekszik és hatezer négyszögméter kiterjedésű délszaki park övezi, amelyek örök pompájukkal télen is a tavasz bűbájos képével veszik körül a vendéget.

A szanatórium a gyógyhely zajosabb központi életétől néhány percnnyire kiesőleg nyugalmat és csöndes menedéket nyújt a pihenést áhítóknak és ezen nyugalom célbavételével alkottattak az intézet egyéb intézményei is.

A szórakozást és társaságot keresők az intézet közös társalgóját, éttermét, gazdag könyvtárát, hírlapjait és zongoráját használhatják föl.

Az intézet kor- és nemkülönbség nélkül befogadja a különféle betegségekben szenvedőket és betegségek után üdülésre szorulókat.

Az épület minden helyiségét, valamint a parki utakat is villany világítja és a monte-maggiorei forrás vezetéke látja el egészséges ivóvízzel.

Az intézet felső épületének földszintjét egy modern alapon berendezett és vezetett tengeri vízgyógyintézet foglalja el, melyben a vezető orvos személyes ellenőrzése mellett, az összes vízprocedurák alkalmazásba jönnek.

JÓZSI

Molnár Ferenc könyve
a „Pallas” kiadása.

Kapható minden könyvkereskedésben. * Ára 3 korona.

JÖVENDŐ

Szerkeszti

Bródy Sándor

Főmunkatárs:

Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:

Heltai Jenő

MAGYARADOMÉNI
KÖNYVTÁRA

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

TARTALOM:

Pichler. — Egy szobaleány naplója. — Az új Apponyi. — Behring. — X. Pius. — Bródy Sándor: A király fia. — Barcsay Domokos: Egy különönről. — Heltai Jenő: Puybroche márkí újabb sajtáságos esetei. — Ujházy Ede: Régi nagy színészekről. — Erdős Renée: Kleopatra. — Michaelis Karin: Szerelem. — Szilágyi Géza: Temetésen. — Kazár Emil: Pör a másvilágból. — Roberto Bracco: Reggeli bevásárlások. — Tolstoj Leó: Háború és béke. — Természet-tudomány. A Blondlot-féle sugarak. Illatszerek mellékhatásai. — Írókról — könyvekről. Bársony István új könyve. N. E.: Meddő küzdelem — Hirdetések.

Kiadóhivatal
Honvéd-u. 10.

Ára **20** fillér.

Egy hónapra
Egy korona.

Első Magyar Üvegyár R.-T.

BUDAPESTEN, V., Ferenc József-tér 3. sz. (Diana-fürdőház.)

Kristályüveg-készletek nagy választékban, mérsékelt árak mellett. Mindenemű üvegnagy raktára.

MARGIT-CRÈME. Földes Kelemen aradi gyógyszer-tára mindenképpen híres az országban, de hírnevét főleg kozmetikai tudományának köszönheti. Májfoltok, bőratkák ellen általában szépitőszerek alig használnak ma már mást hölgyeink, mint a Margit-crème-t (1 nagy tégely 2 kor., kicsi 1 kor.) vagy a Margit-hölgyport (1 doboz 1 kor. 20 fill.), s azok az asszonyok, kik adnak valamit teintjükre, nem mosdanak mással, mint a Margit-szappannal (1 db. 70 fill.). Sok asszony szépségének titkát ha hiába kutatjuk, gondoljunk Földes Kelemenre, s a titok zára nyomban lepattan.

Szájpadlás nélküli műfogak.

Főlegessé teszik az inylemez használatát. A szájból kivenni nem kell és nem is lehet. Egy óra idő alatt tökéletesen lehet vele beszélni és rágni. 10 évi jótállás. **Barna J.** Egyedüli speciálta a szájpad nélküli műfogak készítésében. Budapest, Kerepesi-út 26. szám. Vidékiek megvárhatják.

FOGAK

GROSSMANN S.

szájpadlás nélkül 2 kor.-tól. Az általam készített és Párisban első díjat nyert fogsorokat mindenki azonnal megszokja, beszéd-zavarokat nem okoz és kitűnően rágnak vele. — Régi fogorok átalakíttatnak. — Vidékiek 12 óra alatt kielégíttetnek. fogtechnikai főnök, a párisi fogorvosi akad. kiállításán a keresztal díszített aranyérmével kitüntetve. Fogad reggel 8-tól este 8-ig. Fogorvosi intézet: Budapest, VII., Erzsébet-körút 50. I. emelet. (Royal-szállóval szemben.) Szakorvosi rendelés d. e. 10-12-ig, d. u. 3-7-ig, vasár- és ünnepnapokon is. Mérsékelt árak. — Részletfűzetésre is.

Eszményi kebel

és harmonikus tele testalkat érhető el a Vértess gyógyszerész-féle Robosa által, mely az egészségre néve teljesen ártalmatlan, dietetikus szer. Meglepő hatások, számtalan hányilatkozatok. Aranyérmekkel, díszkeresztrel és díszoklevéllel kitüntetve a Róma-, Ostende-, London- és Párisban tartott kiállításokon. 1 doboz 6 kor. 6 kor. 65 fill. előleges befizetése ellenében díszkrét frankoszállítás.

Vértess és Társai, Kosm.-gyár által, Lugos 277. sz. Bánát.

Az egyedül létező
valódi angol

SZÉPÍTŐSZER

a Balassa-féle,
valódi angol

UGORKATEL

mely azonnal eltávolít minden szeplőt, májfoltot, pattanást, bőratkát (Mitesser) stb. és az arcnak friss üdöséget, fiataloságot kölcsönöz.

Egy üveg ára 2 kor., ugorka-szappan 1 kor., pondre 2 kor.

Fő szállítási hely: **BALASSA KORNÉL** gyógyszerháza, Budapest—Erzsébetfalva. Kapható minden gyógyszerárban. Főraktár Budapest: **TÖRÖK JÓZSEF** gyógyszerárban, Király-utca 12 és Andrássy-ut.

WANAUS JÓZSEF

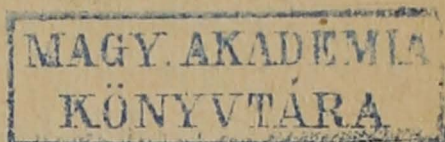
fényképészeti készülékek és szükségleti cikkek gyári raktára

Telefon 867. BUDAPEST, IV., Deák Ferenc-utca 19. sz. Telefon 867.

Jövedő

irodalmi és politikai ujság

Pichler.

Egy politikus szájára a halál rátette a clotúrt. És ez a száj — a Pichler Győzőé — különös, kedves, mulatságos és a közönséges szépérzék szerint rút volt. Olyan volt a száj, mintha föl akarná falni és egyszersmind tele akarná szónokolni az egész világot. Háromszor akkora, mint akármelyik nevezetesebb és nagyehetőbb politikusoké és az alsó része lefelé biggyedt, mint az egy igen régi és vagyonos családban szokásos. (A Habsburgokat értem, amely, nekünk legelőkelőbb familia, éppen Pichlert annyira érdekelte.) Ám az az ajak, amelyre a legkegyetlenebb házelnök ráparancsolta, hogy: «csend», rendkívüli méretei dacára gyermekies volt és még mennyire az lehetett, amikor egyszerre, váratlan reá-lehelt a merevség. Elképzelem, látom, mint ahogy láttam, amint öreg emberek is az élet és a halál elválasztó pillanatában egyszerre kis gyerekké lettek, az ajkuk olyan, mint egy fiucskáé, aki megszeppen valamitől. Az élet kemény vonalai egyszerre eltűntek és az aggastyán férfiú sem más, mint egy anyának a kis fia. Talán nem tudom magam jól megértetni? Kifejezni azt szeretném, hogy testi erőnkéből kifosztva, megromolva, kiábrándulva, bár az éig nőve, vagy a földre tapodva: az utolsó ítélet előtt naivul állunk, félszegen, megzavarodva. Még Pichler is, akiben példátlan volt a lélekjelen-

lét, csudálatos a visszavágó képesség. De mit lehet felelni a halálnak?

Mondani valója pedig tengernyi sok lett volna még ennek a harmincötéves férfiúnak, akit minden világi dolog érdekelt, izgatott. Az emberek ügyei minden vonatkozásukban: reá tartoztak, azokat tudni akarta, igazítani, bonyolítani, kisimítani szerette. Bizonyára nem volt Krisztus itt felejtett apostolai közül egyik sem, legjobban izgatták és foglalkoztatták azok az affaire-ek, amelyek vele, céljaival, legfőképpen pedig jövőjével voltak erős vonatkozásban. De minden érdek nélkül is szerette: isten szegény állatját, az Embert, szenvedélyesen kívánta, hogy azok, mind külön és csoportokban is — egészen a haza fogalmáig kibővülve — jól gondoljanak róla, nagyra tartsák, szeressék. A híressé vált férfiak e legszebb hiúsága és az ebből támadt különös önzetlenség: tették őt nevezetes és érdekes jelenséggé. Hogy mennyi időt pazarolt, lopott el magától ennek a szolgálatában, hogy mennyire nem élte ki a maga életét, most, hogy meghalt, ezért sajnálom, és nem másért. Mert, hajh', meghalni csak kell és erősen küzködöm, vitatkozom magamban, amikor kérdem: nem jobb-e fiatalon? Vagy nem mindegy-e? Itt pedig újra csak kezdődne a «nihil»-ről való értekezés, az pedig mindenkor stílszerű, csak abban a pillanatban nem, amikor arról emlékezem, aki az életben való hit volt maga. Lehet, hogy utolsó gondolatában, a fagyasztó percben is volt valamely optimizmusa: «rosszúl lettem, ismerem már, egy kis ájulás, elmúl és majd minden jó lesz a napos és enyhe Corfuban».

Most hozzák a kirabolt testét a vasúton, kedves és drága Pestje felé, ő pedig utazik Corfuba...

Egy szobaleány naplója.

Prága, januárban.

Jesszasz ná, micsoda felfordulás! Egyik nap bepakolok, másik nap kipakolok. Aztán megint bepakolni és megint kipakolni! Egyik nap úgy van, hogy a méltóságos kisasszonynak hirtelen el kell utaznia a nagynénjéhez; másnap meg úgy, hogy a kisasszony csak maradjon ott, ahol van, mert a főherceg megy más lágerbe, este jött a parancsolat, violaszín pecsét alatt. Aztán alig aludtunk egyet, már megint úgy fordult a dolog, hogy az egész méltóságos falamia, aló mars, szedje össze a sátorfáját és siessen levegőt változtatni, de hamar, mert muszáj, és mikor éppen készen vagyok minden cókmókkal, jön a staféta, hogy tesszen csak nyugodtan lenni és kiki üljön békében, mert a főherceg már meggondolta a dolgot, és mégse veszi el a kisasszonyt, ami nem lehet, az nem lehet! No és ez a temérdek járás-kelés! A sok követ egyik a másiknak adja a kilincset. A szegény méltóságos urat egy nap tízszer is kileli a hideg, a hányszor egy kocsi áll meg a kapú előtt. Azt hiszem, erősen drukkol, hogy még valami nagy baja esik, pedig ő, szegény, csakugyan ártatlan a dologban. Persze, úgy bánja, mint a kutya, aki kilencet hozott a világra, hogy ilyen szép leánynak adott életet, a miről ő nem tehet, mert ki gondol erre előre? Hiszen ha tudta volna, hogy milyen bajba kerülhet, talán inkább elment volna barátinak, de nem a franciskánusokhoz.

Jesszusom! Megint azt parancsolják, hogy pakoljak! Micsoda virvár!

Vasárnap.

Jaj, de nagy baj lehet még ebből! Talán mindnyájunkat becsuknak!... Tegnap már azt hittük, hogy hála istennek, az egész história ausz, és végtére kifújhatjuk magunkat, mert minden füstbe ment — és tessék, a főherceg ma megint ellovagolt az ablak alatt!... és úgy nézett fel az erkélyre, de úgy!... A Friczi urfi nézett így, a mikor

még csak tizenhat ecztendő volt, egy színésznőre, aki nagyon kövér volt.

Hát én csak egyszerű leány vagyok, de bizony isten nem értem az egészet. Hogy is érthesse meg az ember! Itt van egy fiatal, deli főherceg, a kinek mindenje van, ami kell, és mindent megkaphat, amit csak kíván. Ami szemének, szájának kedves: tányéron hozzák elébe; csak rendelnie kell. Tőle meg nem kérnek egyebet, mint hogy parádézzon és katonásan éljen, a ki lelke van! És a főherceg egyszerre csak azt veszi a fejébe, hogy neki nem kell semmi egyéb, még a fejedelmi mód, meg az úri élet se, éppen csak az, hogy feleségül vehesse a méltóságos kisasszonyt; aztán nem bánja, úgy fog élni, akár a sarki boltos, vakparádé, riktájk és minden nélkül! Mintha bizony nem volna száz-ezer leány a világon! Hát szép leány a kisasszony, az igaz — még csak szép se legyen? — de, édes istenem, hiszen annyi a szép lány, a hány csillag az égen, és van nála szebb is, aki nem is olyan rátartós! Még az a baj, hogy nagyon is sok a leány, nem hogy utánuk kellene járni! Ha a főherceg, teszem fel azt, csak egy infanteriszt, akkor is tiz leányt talál minden ujóra, hát még egy főherceg, a kinek csak szólni kell . . . vagy mit is mondok? . . . még szólni se kell, csak éppen kacsintani egyet, mert könnyű Katót táncra vinni, hát még ha ez így van befélbe! . . . Még a lélekzetem is eláll arra a gondolatra, mi lenne, ha a főherceg egyszerre csak kiadná az ordret, hogy: «Te, Relli, egy szóm van hozzád!» . . . és tudok igen finom dámákat, akik az eszöket is elvesztenék az örömtől, mert hiszen ha egy közönséges portepét látnak, már sülnék főnek, viháncsolnak, nyihognak. Aztán ha már egy főherceg kapricírozza magát: egy főherceg mindig főherceg marad! Észszel sok mindent ki lehet módolni, és egy kis fata morgana-val a rátartós lányokat is rá lehet venni, hogy ne rezonírozzanak, amikor nem rezon rezonírozni. De hogy egy nagy úr mindjárt azon kezdje, amivel az én cúgszfűrerem végezni se akarja! . . . mert azt ugyan rá nem bírja semmiféle krinolin, hogy házassággal cserélje fel a gyöngyéletet! . . . hogy egy főherceg le akarja tenni a nagy sarzsiját és el akarja ajándékozni a vagyonát, csak azért, hogy megházasodhassék! — No hát, nekem ettől megáll az eszem. Úgy látszik, mégis igaza van az én franciskánus barátomnak, amikor azt prédikálja, hogy: felfordult a világ! Persze, hogy felfordult, és ezt a barátok tudhatják a legjobban, mert alighanem azt is ők fordították fel.

Este, háromfertyály hétkor.

Hej, de nagy nálunk az elkeseredés! A kisasszony sír, még a szakácsné is sír.

Azt mondja nekem:

— Tyú, Relli, be közel voltunk hozzá, hogy szerencsét csináljunk! Be felvitte volna az isten a dolgunkat! Rá se néztünk volna többet a cselédnépre! De hát könnyebb a kősziklából paradicsomlevest csinálni, mint hogy a nagyurak emberszámba vegyék az embert. Nem ember azoknak a méltóságos úr se. A leánya pedig: senki, kívül tágasabb!

Hát én ezen nem csodálkozom.

Mert hogy ha a fiatal úr egy szép reggel beállítana a méltóságos úrhoz, és azt mondaná neki:

— Papa! Én szeretem a Rellit és feleségül fogom venni. Nem leszek udvari tanácsos, hanem kukta... —

Hát akkor a méltóságos úr bizony isten nem hagyná kibeszélni a fiatal urat, hanem úgy teremtené pofon, hogy rögtön elmenne a kedve a házassodástól.

Mert a méltóságos úr is király lefelé. És az ilyen középfinom fejedelmek sokkal türelmetlenebbek, sokkal hamarabb utalványozzák a pofont, mint az igaziak.

No, hát felfelé ők is csak cselédek. Szolgáltam én már grófnénál is, és annak se volt egyéb gondolata, mint hogy minél többször hozdozhassa a főhercegnő sleppjét.

Hát akkor mit akarnak?! Ki fog a cselédjével összeházasodni?

Takarítás után.

Minél jobban töröm a fejemet, annál inkább nem tudok belenyugodni, hogy a főherceg feleségül vegye a kisasszonyt.

Igazán borzasztó, hogy a szegény királyoknak mennyi bajuk van a rokonaikkal! Azelőtt a királyfiak királylányokat vettek feleségül, és a királylányok királyfiakhoz mentek férjhez. Most egészen más világ járja. A királylányokat még csak értem. Rossz a termés, kevés a jó parti, férjhez menni csak kell; nem lehet csudálni, hogy egy keveset ők is engedtek a negyvennyolcból. De a királyfiak!... Az már skandál! Az egyik elveszi a postáskisasszonyt, a másik a cirkuszrajternét, a harmadik a méltóságát, és egyszer majd előjön a királyfi, aki feleségül fogja venni a mi szakácsnénkat!

Na hát én nem nézem le a népeket, de ha én főherceg vagyok, én bizony nem keveredem a korpa közé.

Sajnálom a szegény kis méltóságát, de már csak maradjunk mindnyájan a fazekainknál.

Mert ha a királyi udvarok tájékán mindig kevesebb lesz a királyleány, és a helyöket mi foglaljuk el: akkor kit tiszteljenek a népek, és mi lesz a világból?!

AZ ÚJ APPONYI. Amióta hazánk jeles férfiát, a volt nemzeti párt vezérét, portékáival együtt kitessekelte a hatalom és ennek szolgálatában a szabadelvű párt, — nem egészen önkéntes távozása közben a nemes gróf ilyenformán sóhajtott föl: «Csakhogy kijutottam! Legalább most már szabad vagyok és nem kell ismernem tilos területeket».

Hogy mit ért gróf Apponyi tilos terület alatt, azt egész biztosan tudni nem lehet. De ez nem baj, mert azt, hogy mit akar gróf Apponyi Albert, amúgy sem lehetett egész biztosan tudni soha, abból az egyszerű okból, mert kiváló Hamletünk maga sem volt benne sohasem egészen bizonyos. Mindennek dacára legjobb hitünk szerint ő volt és marad mindenkor a legjobb hiszemű államférfiú, mert nem titkolt el soha senki előtt semmit, mivel hogy a saisi fátyolt, mely jövőendő terveinek titkát eltakarta, önmaga előtt sem merte fellebbenteni soha.

De egy dolog mégis kikandikál a «tilos terület»-ek jelzava mögül. Gróf Apponyi Albert azzal, hogy nem akar többé ismerni tilos területeket, neheztelést akart mutatni a «bécsi körök iránt»...

Ezt a kifejezést «bécsi körök» mi mindannyiszor használni szoktuk, valahányszor Ausztria császáráról van szó, aki egy történelmi véletlen folytán, ami immár törvény is: a mi királyunk. Ennek a szónak a használatát így sugallja nekünk a szép hangzat, amelyre mi magyarok mindig sokat adtunk, ezt diktálja a lojalitás és a köteles tekintet — a királyi ügyész urakra, akik mostanában fölötte sokat mozgolódnak, bár fölötte kevés sikerrel.

Gróf Apponyi Albert tehát, akit ez az utóbbi regard különben nem feszélyez, ilyenformán gondolkozott: Nem kellek

nektek odafenn, nem ismersz? — no hát ezentúl én sem ismerlek! Körülbelül olyasmit is gondolhatott volna: «Harc a királynak!» De mivel ő lojálisan fegyelmezett elme, ilyesmit nem mert gondolni, hanem legfőlebb olyast mondott félhangosan, hogy: «Sakk a királynak!»

Gróf Apponyi Albert most már saját tapasztalásából tudja, hogy a föld kerek. Mert elindulván az ő útjára a hatalom körül, melyről óhajtott volna, hogy neki az anyaföld legyen, ahol élnie és majdan meghalnia is kell, íme szakasztott arra a pontra jutott vissza, ahonnan elindult. Csak a kísérei fogytak meg egy kissé. Ki elhullott, ki elmaradozott, ki — mert nem állotta tovább a koplalást: visszaszökött.

Gróf Apponyi tehát újra elővette a Lehel kürtjét, mely az időközi pihenés alatt még jobban megrepedezett és melyről, akár csak a nemes gróf politikai programjáról, már régóta megokolt kétségek vannak: vajjon valóban van-e annak magyar nemzeti becse, vagy sem?

Gróf Apponyi ezzel visszatért az ő régi politikai szerelméhez... Nem az elsőhöz és nem a másodikhoz, hanem minden bizonynyal az utolsóelőttihez... már tudniillik oly bizonyosan, amennyire az ő bizonytalansága mellett bizonyosságról szó lehet... Ahhoz a politikai programhoz, melynek fonalát — mint immáron ő maga is sóhajtva ismeri el — a szerelmi mámornak abban a pillanatában ejtette el, amikor a szabadelvű párt üdvözítő kebelére hajtotta volt fejét, természetesen a tilos területek szemérmes respektálásával.

Ez a politikai program, hogy nemzeti sallangjairól e pillanatban ne szóljak, azzal a jelszóval indult világgá szerencsét keresni: hogy a 67-es alapot fejleszteni kell.

A 67-es alapnak fejlesztése az utolsó két évtizednek legnagyobb politikai képmutatása. Mint minden képmutatás, erkölcstelen is.

Hogy megértsük a dolgot, gondoljuk el, hogy két úr, hacsak két tőzsdelátogató is — amit ma, mikor mintha újból hajnalodnék a merkantil eszméknek, még mindig nem akarunk

elfogadni a legdisztingváltabb foglalkozásnak — kiegyezik egymással.

Az egyik, akinek, úgylátszik, konzervatívabb a hajlandósága, így gondolkozik: kiegyezkedtem, tehát a vitának vége. A másik viszont ilyenformán monologizál: te persze azt gondoltad, hogy most vége a viszálykodásnak. De én csak azért egyezkedtem, hogy előlről kezdjem a disputát és ekként tovább fejleszsem az egyességet.

Hát ez a gondolkodás — idegen szót kell keresnem a jellemzésére — nem egészen fair.

A becsületes polgári életben is azért egyezkedünk, hogy mindkettőnknek, egyezkedő feleknek, nyugtunk legyen. Ám gróf Apponyi és hívei úgy értelmezik az egyességet, hogy azt azért kötöttük, hogy ez legyen a kiinduló pontja a további küzdelemnek.

Es ha még ez a küzdés harc volna a nemzet elvesztett jogaiért, önállóságáért és függetlenségéért. De ez már nem csata, csak guerilla-ütközet. Fölkelő bandák örökös portyázása a pró zsákmányok után; kirohanás egyes paragrafusok bűvőhelyeiről, hogy szállást üthessen más paragrafusok görbületeiben.

Hogy gróf Apponyi ezt így, amazt meg úgy értelmezi...

Hát ha az a kérdés, hogy a kiegyezést hogyan kell értelmezni, nem tehetek róla, de az a benyomásom, hogy a legenyesebb úton a mi egyenes királyunk van. És minden esetben ő a legjobb hiszemű magyarázó.

A kiegyezést úgy kell érteni, ahogyan a valóságban megcsináltuk, mert ha más volna az értelme, akkor másképp is csinálták volna meg.

Es ha másképp kellett volna is megcsinálni, mert mégis más az igazi értelme: miért nem mondtuk meg az igazi értelmét — akkor?... Miért hagytuk meg tévedésében a Felséget azzal, hogy a kiegyezést úgy ültettük át az életbe, ahogyan megcselekedtük és ezzel megadtuk annak azt a logális magyarázatát, amelyet ma el akarnánk magyarázni.

De nem is érünk célt a magyarázgatásokkal. Mert amint mi magyarázni kezdünk, természetesen balra, akkor az osztrákok is magyarázni kezdenek, természetesen jobbra, szélső jobbra.

Ez a két ellentétes pólus. És egyazon állomásról indulva ki, mi, derék utasok, búcsút vehetünk egymástól, mert amúgy sem fogunk egymással találkozni soha.

Nem a kiegyezésnek eddigi magyarázata rossz tehát, gróf úr, hanem rossz maga a kiegyezés. Rossz már csak azért is, mert kétféleképen lehet magyarázni. Fekete-sárgának látszik, ha Ausztriából gukkerezzük és nemzeti színben játszik, ha Magyarországból látcsövezzük.

Mondják, hogy a kiegyezés fejlesztését Deák Ferenc is vallotta. Deák azzal nyugtatta meg a nemzetet, hogy elérhetjük még idővel azt, amit nem érhattünk el abban az időben.

Az Apponyi politikája tehát a Deák politikája volna.

Ne pörlekedjünk a Deák hagyatékán. A haza bölcsé bölcsen tudta, hogy a 67-es kiegyezést nem fogadtathatja el másképp a nemzettel, csak ha azt a vigaszt nyújtja neki, hogy amit akkor veszítettünk, idővel lassan visszaszerezhetjük. Ez megnyugtatta azokat, akik mindenképpen áhítozták a megnyugtatót. És mert az ország kimerült a passzív rezisztenciában, mindenki azt várta, hogy — megnyugtassák. Egészen úgy, mint ama bizonyos kelletlen párbajozó szorongva várja, hogy a rendőrség idejekorán közbelépjen.

Több volt-e ez a Deák-féle megnyugtató, mint façon de parler: nem tudom; de hogy Bécsben joggal nem tekintették egyébnek: az bizonyos.

Elvégre nemzetek életét nem lehet olyan közjogi alapra helyezni, amely folytonosan vibrál, mint ahogy nem lehet sílárd épületeket emelni olyan talajon, amelyet folytonos földrengés ingat meg. És lehetetlen egy nemzet politikai életét is úgy rendezni be, hogy életműködését örökös, soha meg nem szűnő közjogi torzsalkodások emészték föl.

Ezért csak két reális politika képzelhető.

Az egyik, amely szorosan ragaszkodik a kiegyezéshez. Ez a Tisza Kálmán-féle ortodox kiegyezési politika. Ez nem turbolygatást és azon az alapon akarja fölépíteni a nemzet jövőjét, amelyet a kiegyezéssel a kiegyezéskor megépített volt. A másik a függetlenségi politika, amely a kiegyezést perhorreszkálja.

Csak két út van tehát. Aki meg van elégedve a mai közjogi állapotokkal: sorakozzék a szabadelvű táborhoz, — ám mindazoknak, akik a mostani helyzettel elégedetlenek, csak egy útjuk van és ez az út a függetlenségekhez vezet.

A harmadik út már nem út, csak útvesztő: a kiegyezésből támadni a kiegyezést. Ez nemcsak rossz politika, de alattomos politika is.

Tragikus, hogy aki minden politikusok között a legbecsületesebb: gróf Apponyi hirdeti ezt a politikát, amely éppen nem becsületes. Aminthogy tragikai összeütközésekből áll az ő egész politikai pályája.

Éveken át küzd a közigazgatás államosításáért és amikor benyújtják a törvényjavaslatot, támogatja, de oly kelletlenül, hogy szinte résztvesz a törvényjavaslat megbuktatásában. Azután föltüzeli az országot az egyházpolitikai reformok kitűzésével és amikor nélküle akarják megvalósítani, nekitámad, mert ő kevesebbel is beérte volna — és bántja, hogy a menyasszony szebb a kelleténél.

Egész élete pályája harc a Tisza Kálmán rendszere ellen és végül segíti beültetni a miniszterelnöki székbe Tisza Kálmán fiát: Istvánt és vele apjának rendszerét. Amikor észreveszi magát, úgy jár, mint az osztrák generálisok, akik ellen annyi szép beszédet tartott: elkésik egy gondolattal és egy cselekedettel.

Végül egész politikai valóját hozzászegezi az úgynevezett nemzeti politikához és támogatja Héderváryt a maga császári politikájában; a szabadelvű pártból pedig kivonul akkor, amikor előbb már le Chlopyig mindent lenyelt, megalkudott mindenrel és kivonulásával már semmit sem tudott elérni.

Az egyetlen, amiben igazi sikerei voltak: hogy a politikai hatalom kezelésében tisztultabb felfogás jusson uralomra — íme szintén detronizálva van. És aki ledöntötte a trónjáról: gróf Tisza István, akit, ha elfojtott keserőséggel is, ő vezetett be kézenfogva a rombolásnak ezen munkájához.

Dr. Kelemen Samu.

BEHRING. Az orvosi tudomány már úgyis végtelenül sok tagra szakadt, de úgy látszik, most újabb specialitása van alakulóban. Az, amit az angol «news-papers' medicine»-nek, újság-orvostudománynak nevez. Ennek a tudomány-ágnak organuma az egész napi- és hetisajtó, tanulmányozója az újság-olvasó emberiség összessége, a szerzőség dicsőségén pedig a szerény tudós, a szerénytelen «tudós», a riporter és a szedőgyerek osztozkodnak. A szerény tudós bátorodik valamit felfedezni, de felfedezéséről csak mint előzetes közleményről, mint munkatervről nyilatkozik, melyhez a legtávolabbról sem mer egyelőre nagyobb reménységet fűzni. A szerénytelen «tudós», mihelyt a kollegája művéről felületes hírt vesz, siet magát a napilapoktól meginterjúvatni. A riporter aztán saját szépirodalmi stílusába önti át a tudományos hírt, miközben nem egy súlyos sérelem esik az idegen kifejezéseken és az egész dolog értelmén; végül a szedő adja meg neki a kegyelemdőfést a sajtóhibákkal. Ilyen siralmas állapotban kerül a közlemény a közönség kezébe, újabb konfúziót teremtve amúgy is felette zavaros orvostudományi fogalmaiban.

De térjünk át Behringre!

Most egy éve történt, hogy Behring nyilvánosságra hozta egy tervét a tüdővész elleni védekezésnek. Ennek a lényege az volt, hogy miután szerinte a tüdővész keletkezése mindig a csecsemőkorban, még pedig fertőzött tejjel történik, ebben az életkorban kell ellene védekezni. A védekezés módja gyanánt akkor még a szérum-gyógyítás egy módját vette tervbe. Abból indult ki, hogy minden bacillus-fertőzésnél ellenanyagok is termelődnek a fertőzött állat vérében, amelyek magát a bacillus-mérget hatástalanokká igyekeznek tenni; ezek az ellenanyagok már akkor is képződnek, ha maga a fertőzés nem súlyos és nem vezet általános megbetegedéshez. Ha tehát a tejelő tehéneket gyengített bacillus-kultúrákkal oltjuk be, akkor az ilyen tehén teje nem lesz fertőző, ellenben ellenanyagokat fog tartalmazni. Azt ígérte tehát Behring, hogy ha gyengített gümőkórbacillusokkal beoltott tehén tejével tápláljuk a csecsemőt, akkor megvédjük azt a gümőkóros fertőzéssel szemben.

Konstatálnunk kell, hogy Behring mostani közleménye lényegében más. Amit nem szemrehányáskép mondunk, mert az olyan tisztán tapasztalati tudományban, mint az orvosi, a túlzott következetesség nem erény. Behring most már nem a védőanyagokkal való táplálásra, hanem a bacillusok megelőzésére fekteti a fősúlyt. Azt állítja, hogy minden tejben lehetnek bacillus-ellenes anyagok, csak a forralt tejben nem. A forralás ezeket az anyagokat hatástalanokká teszi. A csecsemő-

nél a helyes táplálási mód tehát szerinte — eltekintve az anyatejjel való táplálástól — az, hogy forralatlan tejet fogyasztatunk. A forralatlan tejben esetleg benn foglalt bacillussokat pedig vegyi szerrel, formalinnal kell megölni. Ennek a szernek már olyan kis mennyisége is elpusztítja a bacillusbacillákat, mely a csecsemő szervezetének nem árthat. Így aztán olyan tejet kapunk, amely bacillusmentes és ellenanyagtartalmú.

A közönség, tudva azt, hogy Behringnek sikerült a diphtheria gyógyító-szérumát felfedezni, bizonyára nagyon hajlandó eleve is ennek a tudósnak a véleményét fogadni. Pedig a valószínűség-számítás alapján inkább azt kellene hinni, hogy a tuberkulózis problémáját, ha egyáltalán valaki, hát akkor más tudós fogja megoldani. Nagy véletlen volna, hogy egy embernek mind a kettő sikerüljön. De különben is az orvos annyi példáját látja a tuberkulózis gyakoriságának egyes családokban, hogy nem fogadhat el könnyen olyan elméletet, mely sem az öröklékenységek, sem a légutak közvetlen fertőzésének nem tulajdonít nagyobb jelentőséget, hanem csak az emésztő-csatornából származó tej élvezetéből keletkező fertőzőmódnak. Nemrégiben Koch Róbert, tehát Behringnél nem kisebb, de sőt tudományos jelentőségben feltétlenül nagyobb ember, ennek az elméletnek éppen az ellenkezőjét állította fel. Szerinte az állati tuberkulózis egyáltalában nem fertőző az emberre. És a gondolkodó orvosok túlnyomó többsége még a Koch tekintélyének a súlya alatt sem szünt meg a disinfectálatlan tejet gyanúsának tekinteni.

A nagy Koch Róbert kísérleteivel szemben tanúsított skepsis Behring új elméletével szemben is jogosult. Egészen bizonyos tehát, hogy az orvosok nem fogják ezt sem kritika nélkül elfogadni, nem fogják egykönnyen elhinni, hogy az eddig gyanúsított fertőzött köpet teljesen ártatlan és hogy az egyedüli bűnös a tej.

Mint látjuk — ma még az egész probléma forrong és az elfogulatlan orvosnak nem is lehet ebben a dologban végleges véleménye. A publikum pedig leghelyesebben cselekszik, ha egyelőre nem bízik sem a tej, sem a köpet ártalmatlanságában, tehát a tejet felforralja, a beteg ember köpetétől pedig óvakodik. A vita hevében aztán nem szabad arról sem megfeledkezni, hogy a csecsemő legeslegjobb tápláléka még mindig az egészséges anyatej.

X. PIUS. (Római levél.) Az ír kollégium feje vezetett el X. Pius-hoz, a pápai udvar minden ceremóniája nélkül, a legnagyobb egyszerűséggel, ami teljesen illett ahhoz a teremhez, amelyben a pápa fogadott. A kis helyiség egészen üres volt, csak egy íróasztal állott benne, rajta egy tintatartó. A pápa az asztal mellett ült. A legegyszerűbben s legtermészetesebben fogadott, mint akármelyik szívélyes lelkész. Közvetlen a magáé mellett levő székre ültetett. A szent atya szemének rendkívüli varázsa s vonzó melegsége belépésem pillanatától fogva lebilincsel s szüntelenül fogva tartott, úgy, hogy alig voltam képes analizálni a benyomást, mely az ősz ember közelében rajtam uralkodott. Soha nem éreztem még emberrel szemben a személyes, mondhatni magnetikus varáznak ily erős befolyását. A szeretet kifejezésének puhaságát időnként kutató, éles, átfúró pillantás törte át.

Vajjon miről beszéljek vele? — tűnődtem zavart megindulásomban...

Végre is a szent atya segített rajtam: Ő beszélt — irodalomról, művészetről, sőt még politikáról is. Egyszerre azonban bizarr ötletem támadt:

— Tegyen körutat a világon! — ajánlottam ő szentségének. Amire ő szívéből felnevetett. Látszott, hogy az idea mulattatja: egy globe-trotter pápa. Hamarosan tervet is vázoltam számára. A legfényesebb, legdiadalmasabb utazás volna ez, melyet a világ valaha látott. Háromszáz millió ember feje láttatná magát számtalan hívő előtt, akik nem jöhetnek közelébe Rómába. Szórakozott, de mégis érdeklő mosolylyal hallgatott, majd félbeszakított s a kezemben levő ceruzára pillantva, így szólt: «ez a leghatalmasabb fegyver, amelyet csak emberi kéz forgat».

Elgondoltam, mily jó élete volt csak néhány hó előtt a Vatikán csendes lakójának Velencében. Öt órakor kelt; elmondta miséjét, elvégezte egyéb teendőit s rendesen nyolc óra körül az Adriába ment fürödni. Csak néhány hét előtt még, midőn a conclave-ban való részvétel végett Rómába jött, útközben egy 5000 láb magas hegyet mászott meg. Most mindennek vége. A Vatikán kertjének magas falait bizonyára fogságnak tartja és nyomasztónak érzi a tiarát.

Bucsúztam. Murphyval, az ír kollégium fejével hagytam el a termet. Kivül, amerre elhaladtunk, a nemesi gárda mélyen hajlongott a monsignor előtt. És én úgy éreztem, hogy nem a politikusok, nem a diplomáták, hanem a hívők pápáját hagytam ott, az egyszerű halász méltó utódát, akinek kormányzási eszköze egyedül a szeretet.

L. G.

A király fia.

Erkölcstajza.

Írta: Bródy Sándor.

5.

— A trón örökösének az a szokása, hogy abban a városban, ahol éppen mulat, megvesz — egyszerre — egy egész színiiskolát! — szolt a költő egyszerűen.

— A fiúkat is? — jegyezte meg a leány csufondárossan, de lehet, hogy ártatlanul.

A fiatal ember elveresedett és folytatá:

— Nők boldogokká és boldogtalanokká lesznek általa. Különösen egy szokása miatt.

— Mi az? beszélj, ne makogj! — vágott közbe a kol-dusok királynője.

A költő, mint szenvedélyes újságíró, mindent tudott és folytatá leleplezéseit:

— A királyfi nagyétű. Rendszerint tizenkét fogást talál-nak neki, ha társaságban vacsorál.

— És a tizenharmadik? — kérdezte az értelmes leány.

— Egy fiatal nő, eleven, aki még leány, de biztosan az. Ezüst tálcán azt nekie felhordják feketeruhás lakájok.

— És hogy van öltözve a leány?

— Sehogy.

— Mégis?

— Csak megfürösztve, pezsgőben, amelybe előbb rózsá-olajat vegyítettek.

— És mit csinál a leány?

— Fekszik a tálon.

— Kell neki énekelnie, vagy beszélnie?

— Erről nem olvastam. Azt hiszem: reszketnie és sírnia kell. Ha akar, ha nem. Biztosan fél. Szédül, hogy leesik a tálcáról.

— Én nevetnék és énekelnék, nem félnék. Reszketni? Még az hiányzik! A sárga poklot nekik; a gazembereknek. Főképpen ő fenségének. Kiabálnék: ollé, és ha lehetne, kirúgnám a betett fogát!

— Ő fenségének még a maga fogai vannak, fiatal ember! — szólt a költő szinte sértődötten, de nem lehet tudni, hogy miért, mi okon azonosította magát e keleti hajlamú nyugati fejedelmi sarjjal.

— És ez nincs hazugság nélkül? — kérde a koldusok királynője elábrándozva.

— Bizonyos; a «Figaro»-ban állott. A «Pesti Hírlap» is átvette.

— Akkor én szeretnék az a leány lenni, ha idejön a királyfi! — szólt a leány mintegy magának. Majd, végignyalakodván a saját ajkán, hegyes és piros, de nem éppen kicsiny nyelvével, szinte lelkesedve tette hozzá:

— Ez aztán egy első föllépés! Kivel kellene beszélni?

A szerelmes férfiú természetesen megtagadott minden felvilágosítást és csak homályosan utalt egy élemedett, de fiatalos szokású nőre, arra, kinek haja minden szezonban más színűre volt megfestve. Korunkban, midőn e történetet írjuk, hajzatán a vörös és fekete szín találkozott, bírkózott — és hogy győzni egyik sem tudott — inkább elvegyült egy kellemetes lilaszínben. Ha humorista volnék, azt mondanám, hogy a lilaszín haj alatt élénk és tüzes fiatal szív dobogott, de mint komor és vígasztalan történetek írója, mást nem mondhatok, minthogy a változatos haja alatt a legkomolyabb és legexaktabb elme folytatta következetes és szigorú működését. Két vezérgondolat irányította ez elmét, az egyik: művészet az üzletért. A másik: üzlet a művészetért. A nő, aki saját intézetében nem aktív színművészetet — mert ahhoz nem értett — hanem francia és angol nyelvet tanított, ifjú tanítványai és idősebb kliensei előtt Vadász Mária néven volt ismerős, alighanem ama geniális hódmezővásárhelyi méregkeverő asszony emlékére.

— Vadász Mari! Biztosan az fogja intézni. Az magát ismeri, az magát kicsapta! — elmélkedett a költő mélán, de mérges célzattal.

— Bízzad reám, csak bízzad reám! — szólt a leány elbizakodottan és becsapta az ifjú ember orra előtt az ajtót. Otthon volt, a házi tűzhelynél, ahol ábrándjai és képzelő-

dései kellett hogy elpihenjenek. Ebédidő volt éppen. Egyike ama nem ritka időknek, amikor nem volt ebéd és a kosztosok a fölterített, de hideg asztal mellett várakozó álláspontot foglaltak el. Zúgolódtak, méltatlankodtak, majd önpénzükért száftban elhelyezett virslit ettek, némely részt énekszó mellett, ami a nyomornak — gyakorta — a legkeserűbb hangja. Egy édes walzer bizonyos időben, bizonyos körülmények között elzengve: vén villamos vasút-tulajdonosok szívét is kell, hogy összeszorítsa. De a koldusok királynéja ott termett a kosztosok között, az utolsó falatot kiharapta a szájukból, csicsergett a fülükbe, gorombáskodott velük, egyet megölelt, egyet kidobott és az ebédügy elsímult. A hideg azonban maradt és az öreg úr, aki itt az apa szerepét játszotta, kétségbeesve ült az üres szénláda előtt: hivatását nem tudta többé betölteni, nem fűthetett. Az anya, kinek csak ajka látszott ki az ágyból, épp e hidegről értekezett és ezzel összefüggésben a leányát bírálta igen keményen. Akivel szót váltott, egy, a házban lakó, jómódú koldus volt, egy úgynevezett félemler, akit kocsin toltak, ha vizitbe ment. Most is a kocsijában ült és így hallgatta — nem kis élvezettel — az anya kritikáját. E hibás testű férfiú erkölcsös volt és szintén szerelmes a koldusok királynéjába.

— Inkább tenni kell, mint mindig beszélni! — szólott komolyan.

— De mit, de mit?! — kiáltotta el magát a leány, hogy a konyhával egyesített szalon rozoga — és csekély — berendezése összerendezt.

Elhallgattak. Még az anya sem tudott valami pozitívumot mondani. Várni kellett valakire, valami ez ügyben járatos asszonyra. Azonban nem kellett várni sokáig. Hogy leszállt az alkony — és uzsonnát nem hozott — megjött a lilaszín-hajú nő. Jött, mintegy hypnotizálva. Jönnie kellett. Egy ananászt, egész és friss ananászt hozott ajándékba az anyának és a leányra ügyet is alig vetve, keresetlen egyszerűséggel szólt:

— Märrynek föl kell lépnie a trónörökös ő fensége előtt; föl fog lépni!

Folytatjuk.

Egy különcről.

Elbeszéli: Barcsay Domokos.

Én is úgy vagyok, mint Zichy Jenő gróf, ki egy alkalommal Kolozsvárról Budapest felé utitársam volt s elmerengve beszélt kincses Kolozsvár szép asszonyairól, kikben megifjodva látta a mamák szépségét, melynek mi már tanui voltunk. Aztán rezignáltan jegyezte meg:

— Bizony . . . bizony már majdnem minden ismerősöm a falon függ. Családi képtárakban vannak, mint múlt idők, régi történetek hősei.

Ilyen módon az ismerőseim jó része már szintén falon függ, azok a jóízű, magyaros urak, kiknek legendás alakja már csak dajkamesékből ismereteseek. Ezeknek a történetében aztán vidám nevetés váltakozik sok szomorú pillanattal, de átragyog rajtok a magyart jellemző örök ifjúság, az örök mosoly, melyet a halál se tud letörölni a magyar ember arcáról.

Kezdem azzal, kit hírből ismerek, kiről atyám sokszor mesélt nekünk; a híres különccel, akire Erdélyben már csak kevesen emlékeznek. De előttem áll úgy, amint elbeszélte atyám: iktári Bethlen Domokos gróf, az utolsó az iktári ágból. Telve gögnélküli büszkeséggel, különcködéssel, mely miatt babonás tisztelettel vették körül. Schönbrunnban lakott élete végéig, a schönbrunni park mellett lévő villájában.

— Elég jól élünk a szomszédokkal! — jegyezte meg mosolyogva, ha a királyi szomszédokról kérdezősködtek.

A tisztartók kezelték gazdaságát, mely mintagazdaság volt. Ezeknek az embereknek meghagyta, hogy soha se merészeljék sürgősnek jelzett ügygyel őt háborgatni, a maga rendén úgyis megtudja, ami történt. Egyszer aztán kastélya s az összes gazdasági épületei teljesen leégtek s a gazdasági intéző a rendelet dacára váltott lovakkal küldött futárt Schönbrunnba. Az illető intéző még azt az ügyetlenséget is elkövette, hogy a levélborítékra reá irta: igen sürgős. Bethlen átvette a levelet s fel se bontva, a hátsó oldalára

ezt írta: «Domine fráter, már megmondtam, hogy magának lehet sürgős ügye, de nekem — nincs.»

A levelet ezzel visszaküldte. Aztán egy napon felpakolt s elutazott birtokára. Ez egyszer aztán mégis meg volt lepelve. A nagy pusztaság, földig égett gazdasági épületek romjain egykedvűen jegyezte meg:

— Nekem nincs sürgős ügyem, de úgy látszik a tűznek az volt, mert ugyancsak hamar elpusztult itt minden.

Aztán megindult a gazdaságában ügyvédjével együtt s kis vadászszekeren már haza felé mentek, midőn hirtelen támadt zivatar utolérte őket. Dörgött, villámlott s a székelyszólás szerint: a menykő ugyancsak hullott körülöttük. Bethlen nyugodtan ült helyén, az ügyvéd azonban minden villámlásnál idegesen kapkodta a fejét, mintha ezzel kikerülhetné az esetleges veszedelmet.

— Hát a gróf úr nem fél? — kérdezte végre az ügyvéd, elszörnyüködve az ő nyugodtságán.

— Csak önnek van oka félni — szólt Bethlen mosolyogva — úri embert nem üt meg a menykő.

Aztán ismét visszautazott Schönbrunnba. Útközben azonban a vonaton találkozott egy újdonsült báróval, aki néhány hét előtt lett csak báró; múltját homály fedte. Bethlent megszólította s barátságos beszélgetésbe mélyedtek. Egyszerre csak a báró feléje fordult:

— Gróf úr, mindketten mágánások vagyunk, tehát — szervusz!

Bizalmaskodva feléje nyújtotta jobbját. Gróf Bethlen észre se vette, hanem elmosolyodott s aztán megjegyezte:

— Nagyon sajnálom, de nem teljesíthetem kívánságát, mert egy szerencsétlen fogadás átkát viselem. Ifjú koromban megfogadtam, hogy száz embernél többel nem tegeződöm és ez a szám most teljes. De szíveskedjék címét felírni s ha hely ürül, szívesen teljesítem kívánságát.

Az utolsó iktári Bethlen most már éppen olyan csendes, mint a többi őse. A családi kriptában pihenve, már többé csakugyan nincs sürgős ügye.

Puybroche márkí újabb sajátságos esetei.

Irta: Heltai Jenő.

Előhang.

Előhang!

Mily csodálatos, mily balga szó! Régi novellás és verses-kötetek élén pompázott a maga fennhéjázó értelmetlenségében és bizonyos ódon zamatot ma sem lehet elvitatni tőle. Ez az ódon zamat bírt arra, hogy az alább következő kalandos történeteket előhanggal vezessem be és ne előszóval, sem elől-járó beszéddel.

Az előhangban, a rendes szokástól, a hagyománytól eltérően nem aposztrofálok a műzsát. Csak röviden jelzem, hogy az alább felsorolandó eseményekben két kitűnő férfiú játsza a főszerepeket: Puybroche márkí, egy előkelő francia menekült (nagyon természetes, hogy az adósságai elől menekült) és Stopp Jeremiás Hugó vezérőrnagy, aki a legutolsó nikaraguai fölkelés egyik legkitűnőbb szervezője volt. E két férfiút a sors, amelynek szeszélyei semmi logaritmussal ki nem számíthatók, ide-sodorta közénk. Egy éjjeli kávéház sarokasztalánál ismerkedtünk meg és ott fogadtuk azt a sírig tartó barátságot, amely azóta vörös fonálként húzódik éltemen keresztül . . .

És most átadom a szót a márkinak . . .

A fűtés csodái.

— A zord télre való tekintettel — így szólt a márkí egy szomorú téli napon — közös lakást béreltünk az őrnagy, meg én.

— Okos dolog! — mondtam én.

— Okos és olcsó. Azóta egész vagyont takarítottunk meg abból a házbérből, amelylyel még ma is tartozunk. A lakásunk nem nagyon előkelő, legfőljebb egy szobánk van, de az legalább az udvarra nyílik és így nem halljuk az utca lármáját. Csak egy baja van a szobának . . .

— És az?

— Az, hogy fűteni kell. Tekintve, hogy a fűtő-anyaggal való rendelkezést viszonyaink nem engedik meg, ez a kérdés sokáig megoldatlan maradt. Azonban az őrnagy nem azért szervezte a nikaraguai fölkelést, hogy az ilyesmin segíteni ne tudjon. Mit gondolsz, mit csinált?

— Sejtelmem sincs róla.

— Nevetni fogsz... Azt mondta: «Fához, szénhez úgyse iuthatunk, tehát spiritusszal fogunk fűteni.» «Ne izélj» — mondtam én. «Hol kapunk mi spirituszt?» «Bízd rám» — mondta az őrnagy. Ezzel nyakába vette a várost és estig nem mutatkozott. Este 46 liter spiritusszal tért haza. Mit gondolsz, hogyan szerezte?

— Sejtelmem sincs róla.

— Nevetni fogsz... Beállított egy csomó szeszgyárba, bemutatkozott és kijelentette, hogy ő spirituszban akar utazni. Erre mindenhol kapott egypár liter spirituszt minta gyanánt... Ezen felbuzdulva, most már vidékre is kezdtünk leveleket írogatni és mindenhonnan csak úgy özönlött hozzánk a spiritusz. Most ezzel fűtünk...

— Jó, de hát hogyan?

— A dolog nagyon egyszerű. A spirituszt tányérokba öntjük és meggyújtjuk. Napjában ötször-hatszor is befűtünk, reggel, este, éjjel... Csak egy a keserves...

— Nos?

— Az, hogy ebéd és vacsora idején nem fűthetünk be...

— Miért?

— Mert akkor eszünk a tányérokból!

Az aranyhalak.

— Egy szép napon elhatároztuk, hogy a szobánkat földisztítjuk valamivel! Mit gondolsz, mit vettünk?

— Szobrot? Képet?

— Szó sincs róla! Aranyhalakat vettünk. Az aranyhal olcsó és mégis kedves portéka. Én már azért is szeretem, mert őseim parkját juttatja az eszembe... A szobrokat, a szökőkutakat, a hattyúkat és egyéb értéktárgyakat. Megvettük tehát

az aranyhalakat, beletettük egy vizesmedencébe és néztük őket. Az aranyhalak ide-oda úsztak, ami az egész szobának bizonyos lakályosságot kölcsönzött és ez volt az egyetlen kölcsön, amelyben esztendőik óta részünk volt. Az aranyhalak kezdetben ötven voltak...

— Nem sok!

— Kezdetnek éppen elég! Egy szép reggel, vacsora előtt fölkelek és megnézem a vizes-medencét. Megnézem még egyszer és nem hiszek a szememnek. Megdörzsölöm a medencét is, a szememet is... csodálatos! Mit gondolsz, hány aranyhal volt a medencében?

— Hat!

— Dehogy! Négy, barátom, négy. Az ötödik rejtélyes módon eltűnt... Nem szóltam semmit, de nem értettem a dolgot. Másnap reggel, még mindig vacsora előtt, fölkelek, megnézem a medencét és kővé meredek a meglepetéstől. Ilyesmire még legvakmerőbb álmomban sem mertem volna gondolni. Mit gondolsz, hány aranyhal volt a medencében?

— Megint öt.

— Dehogy! Három, barátom, három... A negyedik rejtélyes módon eltűnt. Nem szóltam semmit, de gyanakodni kezdtem... Másnap reggel, még mindig vacsora előtt, fölkel az őrnagy és sápadtan nézi a medencét. Azután odarohan hozzám, fölráz az álmomból és rekedten mondja: «Borzasztó dolog! Az aranyhalak eltűntek... Odavan mind az öt!» Odamegyek a medencéhez, tényleg üres volt. Ránézek az őrnagyra, ő lesüti a szemét és így szól: «Most, hogy a halak eltűntek, bevallom, hogy kettőt közülök én ettem meg... de hova lehetett a másik három?» Erre én is lesütöttem a szememet és bevallottam, hogy én is megettem kettőt.

— És hova lett az ötödik?

— Azt nem tudom... de vagy az őrnagy, vagy én egygyel kevesebbet vallottunk be!

Régi nagy színészekről.

Elbeszéli: Ujházy Ede.

Rónay Gyula,
a debreceni színház tagja.

Debrecen a magyar színészet Mekkája! A legműértőbb a szó legteljesebb értelmében, a legjobb közönség széles Magyarországon.

1866-ban, a szerencsétlen königgrätzi ütközet után, hol annyi magyar fiú lelte halálát, elszomorodott az ország. Hozzájárult még, hogy május 24-én az egész ország termése elfagyott, bizony senkinek sem volt kedve színházba járni; az igazgatók mind megbuktak, az egész magyar színészet éhezett.

Azon őszön nyílt meg az új debreceni színház; az ország minden valamire való színésze özönlött a város által biztosított színházhoz. Ez volt Magyarországon az első színház, melyet a város saját házi kezelésével állandó színházzá tett és Debrecenben volt az első intendáns is, mert azelőtt a Nemzeti Színháznak is csak direktora volt. De milyen intendáns volt Kiss Sándor!? Magas műveltség, finom modor, igazi grand seigneur, talpig becsületességgel párosulva, afféle európai ember, valódi schönggeist. Ilyen körülmények közt könnyű is volt jó társulatot toborzani, az igaz, hogy akkor volt is temérdek jó színész. Az igazgató, Szabó József, széles lálkörű, tapasztalt, nagytudású műértő, amellettt kitűnő színész, olyan társulatot hozott össze, amilyen nem volt sem azelőtt, sem azután. Ott volt: Vizvári, Magyarország első komikusa, Blaháné (az úgynevezett Crip-crip), Szabó Róza, Foltényiné Szákfi Amália, Krecsányi Sarolta, Zöldi Miklós, Foltényi, Együd István, Mándoki, Mándokiné, Gerecs, Fektér, Tanner és Rónay. Micsoda színész volt ez

a Rónay! Igazi római arcél, olyan hangja volt, mint a «Flügelhorn»-nak; úgy tudott zúgni, mint az orkán és harsogni, mint az ítélet. Oroszlán tudott lenni, hős volt a szó szoros értelmében, igazi művész-temperamentum. A debreceniek büszkesége volt és méltán, mert korának ő volt a legelső hős színésze.

Nagy dolog volt, aki debreceni színész tudott lenni, tudniillik, ha meghonosulhatott. Nehezen szerették meg a színészt, de ha egyszer megszerették, az aztán meg volt szeretve. Mert az idegent nem igen fogadták be, külföldinek mondták, ha nem a Basahalmán innen vágták el a köldökét, de ha egyszer befogadták színésznek, az aztán élte fogytáig ott ragadt, nem eresztették el soha. Ha színész nem akart lenni, vagy már nem tudott, adtak neki hivalt; még most is él egy pár volt színész, ott vannak mind hivatalban, ha a hivatal nem zsíros is, de a jó cívis-pógárok meg-megzsírozzák egy-egy disznótor alkalmával. Sohasem feledkeznek meg a komikusokról — mert nekik a színész mind komikus.

A színház, melyet Skálniczki építész tervezett, még ma is egyike a legmodernebb és a tűzrendészet kívánalmainak megfelelő színházaknak. Önálló épület, pompás homlokzattal, melyet Petőfi és Csokonai szobrai ékesítenek.

A színpadi díszletei pedig abban az időben a legszebbek voltak a kontinensen. A gothai színház festőjével csináltatták, valódi remeke volt a színpadi díszítésnek, néhány függöny még most is megvan belőle.

A cívisek úgy jártak a színházba, mint vasárnap a templomba. Ha Rónay a «Fekete orvos»-t adta, ott volt még a Csicsogó is (a legtávolabb eső külváros). Az előadás 7 órakor kezdődött, de már 6-kor ott ültek a gazdagabb polgárok a páholyban, 8 órakor aztán hozta a cseléd nekik a vacsorát és a páholyokban ettek, ittak.

Történt egyszer, hogy éppen Rónay a «Hazatértek» című drámában Rovatos Lázárt játszotta. Egy nagy néma jelenet alatt, mikor a temetőben, úgynevezett tolvajlámpással, az akkori időben az intrikus elmaradhatlan kellékével, titko-

san besurranva szerte nézett, hogy valaki meg ne lássa: belépett egyik páholyba egy kis béres fiú. A vacsorát hozta. Látva, hogy milyen szép társaság van jelen, illedelmesen, stentori hangon «szerencsés jóestvét» kívánt és mondta, hogy itt hozza a vacsorát, de a szakácsné azt izeni, hogy a káposztát nem küldhette el, mert megkozmásodott. Általános derűltség. Rónay-t a hangos beszéd egy percre megzavarta, de aztán le akarván csillapítani a nevetőket, extemporizálva megszólalt: «Mintha beszédet hallottam volna, talán a halottak beszélnek?» — mire leszólt a cívis: «Nem a, Rónai uram, ne tessék félni, a Jancsi béres szólt!»

Néha nagy volt a színházban a káposztaszag, mert vasárnap az egész városban azt főztek, de azért mégis nagyszerű volt. A színpadon igazi művészet honolt. Ma már nincs káposztaszag, mert civilizálódtunk, de nincs is olyan művészet sem.

Most, mikor az egész világ a chikágói színház katasztrófájával foglalkozik és mindenféle ötlettel akarják a színházi közönséget megnyugtatni, felmerült többek közt, hogy tűzveszély esetén valakinek megnyugtatólag kellene a közönséget figyelmeztetni a nyugodt távozásra. Eszembe jut erről, hogy egyszer egy előadás alatt a színház utcáján, az akkori Cegléd-utcán — ma Kossuth Lajos-utcán — egy ház kigyúladt. A színészek tanakodtak, hogy talán mégis jó volna a közönséggel tudatni, mert hátha valaki közülök ott lakik, vagy éppen a házi úr is itt van. Rónay vállalkozott, hogy majd ő megnyugtatta a publikumot és kijelenti az esetet. A függönyt felhúzták, Rónay előlépett és a következő beszéddel nyugtatta meg a közönséget: «Nagyérdemű közönség! Ne tessék megijedni, de borzasztó nagy tűz van a szomszédban!» A közönség rohant kifelé, Isten őrizte, hogy emberhalál nem történt.

Kevés színész van, akit annyiszor emlegessenek még ma is, mint Rónayt, de publikum is kevés van, ki annyira szívébe tudná zárni a művészt, mint a debreceniek. Áldja meg őket az Isten ezért a szép és nemes erényökért!

KLEOPATRA.

Lyrain regény.

Irta: Erdős Renée.

XII.

Szólott — és arcát pír futotta át:
«Eltöltöttünk egy hosszú éjszakát
Sóvár csókok közt, epekedve, égve.
Ha látnának rosszlelkű emberek,
Amint tetőled titkon elmegyek:
Hogy nem voltál enyém, vajj' elhinnék-e?

Hogy éj felén túl fogtam a kezéd,
Szomorú szókat váltva teveled.
Hinné-e, aki ismer téged, engem?
Szólj, nem remegsz? Aggódás nem gyötör?
Sok rossz beszéd, nem félsz-e, hogy megöl,
Oh én szerelmem, én édes szerelmem?»

XIII.

Eső esik künn, zúg a szél,
Nyirkos, sötét az őszi éj.
Beh rossz is válni kedvesem!

«Maradjak itt? Ne menjek el?»

Az utca, nézd milyen komor!
Oh rossz annak, ki kóborol,
Csüggedten róva lépteit!

«Ne menjek el? Maradjak itt?»

Beh rossz annak, ki itt marad
S nézi a kóbor árnyakat
Magányosan, a négy falon! . . .

«Mondd, hogy maradjak angyalom!»

Rossz annak is, ki éjszakát
Gyönyörben, üdvben élve át,
Sápadtan kél, ha jó a regg!

«Maradjak-e?»

Óh jaj! Eredj!

XIV.

Antonius.

Ha azt hiszed,
Hogy még soká bírom
E szenvedést;
Hogy lázongó kínom
Lángot se vet,
Csak úgy szeliden ég:
Csalódol Kleopatra.

Fogsz sírni még
És tördeled kezed
S álomtalan
Lesz minden éjjeled
S kellene még
A csókom Kleopatra.

És visszavársz —
Hívsz és én nem megyek.
Te megtanítasz:
Kegyetlen hogy legyek?
S én ott — te itt —
Majd hullnak könyeid
Szerelmem, Kleopatra! . . .

XV.

Kleopatra.

Hát jó, legyen.	S ha nem bírod,
Én itt, te ott.	Óh jaj, szegény!
Próbáljuk meg,	S ha nem bírom?
Hogyan esik	Van még talán
Legott.	Legény.

Jó éjszakát	És van leány
Édes szivem.	Fölötte sok.
Ha elbírod,	Egy baj csupán,
Én is bírom,	Hogy az nem én
Hiszem.	Vagyok.

XVI.

Megint haraggal váltunk,	Azt mondtam, hogyha eljön:
Oh édes istenem!	Az ajtó zárva lesz.
Azt mondtam: el se jöjjön.	S ő búsan, súgva kérdezte:
Utálom, megvetem.	«Cleó, hát nem szeretsz?»

XVII.

Szeretem őt? Nem is tudom.
 Annyit tünődöm rajta.
 Átmelegít a két szemem,
 Megbabonáz az ajka.

Szeretem őt? Lehet. Talán.
 S vajjon ő szeret engem?
 Mi kell neki? Az ajakam?
 Avagy talán a lelkem?

Mit érez, ha elém borúl?
 Szerelmet, vagy csak vágyat?
 S ha nem leszek övé soha,
 Megöli-e a bánat?...

Szerelem.

Írta: Michaelis Karin.

Marianne a kerti szobában ült és énekelt, úgy hogy minden csengett a hangjától s a tükrök és üvegek is vele énekeltek. Hőgdühösen állt az ajtó előtt, hol egy tuskés ág feküdt keresztben. Nagyon is nevetséges lett volna, keresztül bújni alatta, vagy átugrani rajta, az útból félre húzni pedig nem merte elkényeztetett újjaival.

Oly kicsapongó volt, hogy szinte szemtelenül csengett: a hang, mely az egyedüli friss volt a leányon. De az aztán friss volt, a vén zongora szinte recsegett mellette. Hőg nem akarta hallgatni, nem akarta és figyelmét másra akarván terelni, léptei nyomán járkált és hangyákat meg bogarakat gázolt le. A nyomok mélyebbek lettek és ragyogtak; eltörölte őket és újból kezdte az egészet.

De a leány szilaj kedve véget ért, egészen halkan énekelt, a hangok belopóztak a férfi idegeibe és elaltatták őt. A nap lemenőben volt. Az utak eleven árnyképekkel népesedtek be, a színek kiabáltak, azután ellustulva, feketére váltak. Éj borult a kertre.

Felébredt a férfi, üres, kínos érzés szállta meg, mintha a veleje didergett volna — pedig csak ő nem énekelt.

De a tudat, hogy a lány kacér művészete hatalmaskodott rajta, megedzette akarátát. Keményen állott és összeszorította a fogait. Gondolatai tüzes nyilakat röpítettek feléje. El kell jönnie, kell jönnie. Nem mert kívánta, csak azért, mert akarta, hogy jöjjön.

A félig kiszáradt szökőkútban halkan permetezett a víz. És most megbénult az akarata, mint az olyan gyerekek, ki fél a sötétben. Most áhítatosan kérte, hogy csak Marianne jöjjön!

Marianne.

Ő kacagott, a férfi érezte nevetésében a remegést.

— Miért nem utazik el Hőg lovag, hisz vég nélkül unatkozik itt és nem való önnek, hogy egy helyben örüljön meg.

— Kivéve, hogy mulatságom telnék benne maradni, addig maradni, míg a virágok elhervadnak.

— Maga rossz, Hőg, a lovaihoz is, az emberekhez is.

— Az asszonyokhoz, Marianne, az asszonyokhoz.

Mintha csak megegyeztek volna, végig mentek a kerten, a mezőkön, hol Marianne rubája harmatos lett, ki az erdőbe.

Marianne arra gondolt, hogy tán Hög végre is csak megkéri már a kezét. Harminc éves volt és csak ő nyerte meg a tetszését és szerelmét.

Három egész hónapon át hódítgatta, tréfával, ingerkedéssel és közönnyel. Félte, hogy unatkozni fog a férfi és éjjeken át az ablaknál állt, terveket szőve, hogyan billineselhetné le, legalább a következő napon át. Göggel kezdte és rabszolgai alázattal s most már belefáradt.

A harmat a lombokról arcukra hullott, lépéseik úgy hangzottak, mint a felriasztott madarak zaja.

Hög arra gondolt, hogy mit csinálna a lány, ha most magához vonná, aztán menni hagyná. De a lány kacagásában volt valami vágyakozó, mely őt is meleggé és vágyakozóvá tette.

Marianne didergett. A férfi hallgatásától megfélemlítve, utána ment, vagy megállt, ahogy az éppen tette.

Mikor kinézett a ragyogó holdfénybe, Marianne Hőghöz fordult s szemei könnyesek voltak.

— Utazzék el, Hög!

Az nevetett.

— Marianne, a szemeid bársonyvirágokhoz hasonlítanak, a bőröd halovány, mintha ereidben a vér aranynya változott volna. Hajad illatos, mint a nedves moha, járásod könnyű és ravasz, mit akarsz még?

Megérezte gúnyját, a tréfa szívét érte, szeretett volna szökni tőle. De a férfi azt gondolta, hogy ez a hódítás könnyű lesz. Magához vont a nedves szemekkel nézett ő is reá és úgy szólt hozzá, mint a színész, kinek tetszik a szerepe.

A lány csendesen, megkönnyebbülten zokogott, úgy, mint a gyermek, ki a félelmet már kiálta.

Hög szeretett volna a szemébe kacagni, hogy megszakítsa ezt a hangulatot, mely már terhére volt. De egyszerre csak abbahagyta amaz a sirást és újjongva kiáltotta:

— Tudod-e, ki volt nálam, mikor énekeltem? — azért tettem elébed a galyat. Ove, Palsgaard! Megkért az együgyű ember már másodszor és én holnapig meggondolási időt kértem, csak holnapig. És ha ma nem kellettem volna neked, úgy holnap az övé lettem volna.

Hög tudta, hogy a lány hazudott, mikor azt mondta, hogy Palsgaard a szobában ült, mialatt ő énekelt, de hogy megkérte, az igaz lehetett. És igaz is volt.

Mikor visszatértek, üres szobákat találtak, az apja bizonyára nyugovóra tért, hogy hiába várta vacsorára a lányt. Egyedül ettek,

anélkül, hogy a szolgákért csengettek volna. Aztán a zongora mellé állottak.

— Hol ült Palsgaard?

Marianne elpirult és a pálmák alá mutatott.

— Hallod-e, Marianne, sem a szavamat nem bírod, sem igéretemet, melyre támaszkodhatnál. Hogyha én most követelném, vagy kérném, hogy még nálam maradj ezen az éjszakán, mernéd-e tenni, minden megfontolás nélkül?

Oldalról nézett rá, úgy mondta:

— Igen.

— De ha Palsgaard: a jegyesed mondta volna ezt, mit válaszolnál?

— Arcul ütném!

— Es annak az embernek a felesége lettél volna, te, Marianne?

— Ha téged nem bírhattalak volna, akkor igen.

Elfújta a gyertyákat és koromsötétben álltak.

— Marianne!

Szorosan hozzásímult a lány . . .

Mikor másnap a türelmetlen Palsgaard Marianne válaszáért jött, sokáig kellett várnia.

Végre bejött a lány. Összetörtnek látszott és szemei ki voltak sírva. A reggeli alatt, mikor az apja a jegyesek egészségére ivott, Palsgaard így szólt:

— Az úton találkoztam Hőggel, úgy hajtott, mint egy őrült, — — valami baja lehetett. Azt hiszem, féltékeny volt, vagy részeg. Képzeld csak, megállított, és tudod-e, miért? Elmesélte nekem, hogy egyszer Velencében egy vázát vett, mely oly drága volt, hogy mind az értékes holmiját el kellett adnia, hogy megvehesse. Addig nem is tudott aludni, míg meg nem szerezte azt a vázát, és mikor végre az övé volt, földhöz vágta, hogy szilánkokká tört. Azt állítottam, hogy ez őrültség volt, de ő így felelt nekem: «Még sohsem volt nagyobb örömöm, mint mikor azt a vázát összetörtem. Hiszen az enyém volt és a cserepek nem érdekeltek.» Tudod, Marianne, rettenetes lehetett neked három hónapig kibírni ezt az embert. Tovamenőben még «szerencsét» kívánt nekem. Bizonyára sejtett valamit — elárultad magad, édes kicsikém?

Marianne nem felelt s koccintásra nyújtotta poharát.

Temetésen.

Dermesztő szél riad hosszan sikongva ;
 S mi fázva összevonjuk köpenyünk' ;
 A vén pap imádsága is de lomha,
 Ah, véget ért már . . . hál' isten . . . megyünk.

Nem könnyezünk, nem tör fel kacagásunk,
 Keserv zord árnya reánk nem borul.
 Egy röpke percre tán még elmélázunk —
 S megint kacagunk balga botorul.

A lét vad mámora megbabonázta
 Tengernyi vágyban elmerült agyunk',
 Tovább rohanunk vigalomba, nászba,
 S téged sirod bús gödriben hagyunk.

Mit is kerestél volna még közöttünk,
 Te életüdvőtől régen száműzött?
 E földre mi gyönyört rabolni jöttünk:
 Helyed nem volt haramiák között!

Mért sírjon is belé együgyű bánat
 Megváltásért esengő jajszava
 Gyilkos gúnyban fogamzott hahotának
 Sivító hangú harsonáiba?

. . . Mi szerteszéjjel bolygtunk, napvilágon,
 Csúf kötelesség röghöz nem kötött ;
 Téged — hogy béna légy s lelked se szálljon —
 Lenyűgöztek nehéz, szennyes ködök.

S míg kéjbe fúlt szivünk minden zugából
 Pompázva sarjadt száz csaló remény,
 Neked egy sem maradt vigasztalásul
 A téboly örvényének peremén.

Lemondó, összeroskadt rab valál csak,
 Ki börtönéből nem menekedett ;
 S most is csak rab maradtál: — a halálnak
 Örök béklyóiba vert végzeted . . .

Szilágyi Géza.

Pör a másvilágból.

Írta: Kazár Emil.

Befejezés.

— A padló nem recsegett? — kérdezte kíváncsian az ügyvéd.

— Komoly figyelmet kérek. Úgy mondom el, mint ahogy anyám följegyezte később. Anyám föltétlenül hitt a szellemekben, s Leó szellemét nem azért idézte meg, hogy megijedjen, ha közel-létét észreveszi. Nevét sóhajtotta. A lámpa üvege abban a pillanat-ban megrezgett, mintha az asztalt megmozgatta volna valami. Teszem azt, mintha odaült volna mellé valaki.

— A szellemek — jegyzé meg az ügyvéd — mindig nagy előszeretettel viseltetnek az asztalok iránt.

— Uram! — kiáltott szigorú hangon és szavait zavaros tekintettel kísérte az elbeszélő. — Ne szaggassa meg elbeszélésem fonatát. Hol az ördögbe is hagytam el? Ez a cognac sem valódi három csillagos. Mi? Mondtam már úgy-e, hogy a lámpa egyszerre kialudt?

— És a hold a főlhők közül kibukkant! — tette hozzá fékezhetetlen, ártatlan kíváncsisággal az ügyvéd.

— Na, na! Azt hiszi, hogy ez holmi közönséges történet? — mordult rá a felperes megvetően. — Kiemelkedik ez a föld utálatos porából a felséges étherbe. Különben is Lessi Ceciliának, a hű szívnek, semmi keresni valója nem volt ezen a földön... ezen a földön...

Recsegő hangon dúdolt egy operette-beli áriát, melynek kezdete: «Ezen a földön...»

— Talán holnap folytatná uraságod a tényállás előadását! — vélte és óhajtotta az ügyvéd.

— Mindent elmondok! — jelentette ki nagy erélylyel a felperes. — Tehát, amint mondám, a szóban levő Cecilia gyöngéd érintésre rázkódott össze. Lelkemre, ügyvéd, valaki megérintette a vállát. Sötétség. Kivül szél. Ön is összerázkódott volna, akármennyire fásult ügyvéd is. És bizonyára felsóhajt: «Leó, te vagy?» Semmi választ nem kapott volna, uram, semmit. Még annyit sem: «Nem én vagyok». A lány elszenderedik. Álmodik. Ön bizonyosan tudja, hogy Emese, a mi ősanyánk is álmodott. Hát lássa az úr, a turul madár is egy szellem. Az egész klasszikus monda nem egyéb, mint spiritizmus. Minden megfoghatatlan spiritizmus.

— Tehát egy láthatatlan turul madár szállt le a székre? — álmélkodott az ügyvéd.

— Ha tetszik, úgy is nevezheti Leó grófot, vagy Léda hattyújának. Szeretem a mithológiát. De engedje már, hadd folytassam. A nemes hölgy megálmodta, hogy Leó gróf az ő közelében él s kijelentést is nyert álmában, hogy ne kételkedjék, mert a kétkedés távol tartja a szellemeket. A másik este Cecilia ismét megidézte a szellemet, kérdéseket intézett hozzá s ők beszélgettek.

— Hol történt ez uram?

— Ugy-e ügyvéd, érdeklődik? A susogó falombok nincsenek kizárva a történetből, mert erdőkben, patak partján élnek a nimfák is. A szellem elmondta, hogy örökké szeretni fogja Cecilkéjét. Már pedig egy halhatatlan szellemtől ez csinos kis határidő. Cecil is megesküdött neki. A világ előtte semmi sem volt Leó nélkül, s íme most a túlvilág nyílt meg előtte. Ez aztán szép ugrás! Ha én ilyen ugrást tehetnék erről a sártekéről, a förtelmek siralomvölgyéből! Minő szabadulás és megdicsőülés volna! Egyébiránt nem sokat törődöm vele, elég, ha olvasok undokságairól. Cecilia ártatlan lelke megszabadult a földi ígézetek alól, ahol semmi se szent. Boldog volt szerelmében és a tudatban, hogy senki sem fogja megcsalni, mert semmi köze e világhoz. Leó gróf házasságot is ígért.

— Milyen formában kötik ezt a szellemeknél?

— Se jegygyűrű, se nászajándék. A szellemek kimondhatatlan finom és gyöngéd lények. Egy porszemet sem bírnak el, mert lényök egyensúlyát megbontja. Mindenütt jelen lehetnek, még a Wertheimkasszáknál is, de semmit sem ajándékozhatnak. Gondolja meg uram, ha valamelyik szellem megfeledkeznék magáról s elkezdené szét-hordani az angol bank kincseit...? De nem akarom az ön fejét új gondolatokkal bódítani. Cecilia szegényesen készült a házassághoz. A szellemvőlegény egyetlen gombostűt sem adhatott neki. Az egybekelés egy falusi templomban történt.

— Hogy volt öltözve a gróf?

— Képviseltette magát egy jámbor halandóval, akit Cecilia soha azelőtt és azután nem látott. A menyasszonyt szellemek vezették az esküvőre, ismeretlen helyre. De Cecilia nagy izgalmaiban is megjegyezte jól magának a zömök tornyú kis templomot, bejáratánál egy-egy vadgesztenyefával, előtte kereszt. Ügyvéd úr, ön fölkeresi ezt a templomot, megnéz az országban minden talpalatnyi helyet és megnézi az esketési bizonyítványt Leó gróf és Lessi

Cecilia házasságáról. Akkor megindítja a pört a Serkentheő-birtokért. Mert annak én vagyok a jogos örököse.

— Tehát uraságod? . . .

— Én ebből a házasságból születtem — mondá ünnepélyesen a szellemi Leó sarjadéka — négy évvel apám földi halála után.

— És szülői?

— Atyámnak nyoma veszett, amin nem is lehet csodálkozni akkora területen. Ő még abban az időben, mikor szerelme visszavonta e földre, az alsóbb szellemek közé tartozott, aki . . . hogy is mondjam . . . szapulóban volt, hogy megtisztuljon. A tisztulás egyre tart, a szellemek egyre távolodnak bűnös földünk közeléből, magasabbra szállnak, s egyszer csak . . .

— Magasabb szolgálattételre hivatnak! — egészítette ki az ügyvéd, kinek az elbeszélés rendkívüli dolog volt életében. — Tehát tisztelt atyja egyszer csak megszűnt hazajáró lélek lenni. És anyja?

— Szalmaözvegy lett! — hangzott a válasz oly hangon, mely elárulta, hogy tréfát nem tűr a beszélő.

— Lám, a túlvilágról is érhet hát csalódás! — sóhajtott az ügyvéd.

— Ne profanizálja születésem titkát. Az a fő, hogy nem amolyan közönséges! — mond nemes elbizakodottsággal a plánétaszerű ifjú. — Anyám, szegény, nagyon búsult, aztán kórházi apáca lett s ott tifuszt kapott. Szja, a boldogtalan eltökélte magát, hogy az elvekért tüskén-bokron áttör. Bizonyos, hogy jó véget nem ért a dolog, azért ügyvéd kezére kell bíznom.

Most mind a ketten elhallgattak. A rendkívüli eset az ügyvédet is meglepte, az elbeszélőt pedig kimerítette. De egyszerre felugrott s a szék karját andagolva megragadván, az ügyvéd szemébe akart nézni, de bizonytalan tekintete sehogy sem bírta a kitűzött célt eltalálni.

— Ön mindenről meggyőződhetik ügyvéd úr. Örülök, hogy poharazás közben a velem született bizalmatlanság minden földi iránt ennyire eloszlott s én önt felvilágosíthattam kilétemről és jogaimról. Az elmondottakhoz nagyon sok bizonyítvánnyal szolgálhatok.

Ekkor a kacagány belső zsebéből sok tapogatózás után kihúzott egy gummikötéssel összeszorított papircsomót. Aztán vállra vetette a kacagányt, föltette a kucsmát, felövezte a kardot s kezébe vette a buzogányt és jobb csipőjéhez szorította, mint az igazi hősök szokták, akikről hexameterekben illő beszélni.

— Nézzen meg jól. Serkentheő Balázs éppen ilyen volt, tökéletesen ilyen. Mátyás király alatt hadnagyoskodott a fekete seregben. Arcképe ott van a múzeumban. Ezt az öltözetet a kép után csináltattam, hogy a szakértői szemle megdöbbenve lássa a családi hasonlatot. Ebben a csomóban itt van Balázs ősem képének a fotográfiája. Méltóztassék csak megnézni. Ez meg az én fotográfiám. Tessék összehasonlítani. Ezek a fotográfiák is mind Serkentheő-arcképek, egyiké, vagy másiké. Ugy-e, csodálatosan hasonlítanak hozzám? Ez Leó gróf, kopasz ugyan, de várjunk csak, mikor én is megkopaszodom. A többi bizonyítványaim... az apám hajfűrtje... irások... Ugy-e, föl vagyok szerelve, ügyvéd úr?

Rendíthetetlen egykedvűséggel kezdte csomagját széttárni s ez a foglalkozás megadta neki azt az erőt, melynek hiányát az ügyvéd nem minden aggodalom nélkül vette észre.

— Mindezek úgy át fogják járni az igazságot! — szólt újra rekedt hangjának ihlettségével, de prófétai hittel a látogató — hogy a másik oldalon diadalmasan jönnek ki.

Most a szelga föltárta az ajtót és mellette más valakit is látni lehetett, egy borotvált képű embert, aki gyorsan belépett, odament az ügyvédhez és a fülébe súgta:

— Nem veszedelmes, csak szerencsétlen. Én a színkörből való vagyok, Falat Tihamér, bonvivant. Bátyja a szerencsétlennek, aki nek onnan kezdődik a szerencsétlensége, hogy hörghurutban — tetszik tudni mi az? — elvesztette a hangját és szerződés nélkül maradt. Azóta novellákat és tárcákat ír.

Ezzel a leventéhez fordult, ki még mindig bizonyítványait rakosgatta szét. Rátette kezét vállára s így szólt hozzá:

— Gyuri, megint sokáig kimaradtál. Tudod, mennyire árt az éjjelezés a hangodnak. Alig tudtam rád találni. Hol a zsáloed?

A levente ijedten nézett körül. A kopott zsál ott feküdt az egyik széken. Gyorsan nyaka körül csavarta. Bizonyítványait összeszedte, a kucsmát füléig lehúzta, buzogányát zsebre dugta.

— Ejnye, ejnye, és ma még sokat is beszéltem. Menjünk haza, bátyám!

A bátyja karjánál fogva elvezette.

Reggeli bevásárlások.

Írta: Roberto Bracco.

A Via Toledo járdáján Nápolyban. Délelőtt tíz órakor.

— Bocsánat, Signora, ez a zsebkendő az öné...

— Nem hinném!

— De igenis. Éppen most esett ki a kezéből és bátorkodtam felemelni.

— Ah! igaza van, mégis az enyém... Nem is vettem észre... köszönöm.

— Vigyázzon, Signora, még többet is elveszíthet, hisz a kezei tele vannak mindenfélével.

És tényleg, a hölgy a zsebkendőn kívül, mely oly parányi volt, mint egy babáé és oly illatos, mintha rózsá- és ibolya-levelekből szőtték volna — tudatos gráciával még egy tárcát tartott a kezében antik szövetből, ezután egy napernyőt és egy pár színes szalaggal átkötött csomagocskát. Homályos fényben ragyogó, édes, kék szemek, melyek alig pillantottak fel, fekete túllfátyol borította és a fehér sápadt arcot s az aranyosan fénylő haját mintegy felhővel vette körül. A fiatal embernek elutasító szigorral válaszolt, ami alig észrevehetően hangzott ki csengő és halkán remegő hangjából.

— Kérem, ne törődjék vele, én ehhez hozzá vagyok szokva.

— De ha esetleg még valamit ejtene el, megengedi, hogy én emeljem fel?

A hölgy mosolygott, de mintha rögtön megbánta volna. Csak annyit felelt: nem.

És miután könnyű fejbólintással köszönt, útját tovább folytatta és pedig olyan sebességgel, mint valami láthatatlan szellőre bizott hely. A fiatal ember nem tudott ellentállani és — követte. Sugár, hajthatatlan alakja, az angol beige-ruha egyenes vonalaiban ki volt téve a veszélynek, hogy a délelőtti járókelők zürzavarában ketté törik. Megállt, anélkül, hogy megfordult volna, egy ékszerész kiskapata előtt. Mindent megnézett figyelmesen, aztán betért az üzletbe. Öt perc múlva kijött. Most még gyorsabban ment. Aztán ismét meg-

állt egy kirakat előtt, mely tele volt bonbons-okkal és minden színben pompázó bonbonièerekkel. Mintha azt vette volna észre a fiatal ember, hogy tekintetét ezúttal lopva elvonta a bámulatos dolgoktól és őt kereste a szédületes sokaságban. Szükségét érezte, hogy közeledjék a hölgyhöz, de mégis hirtelen visszatartotta az ész és a tisztelet. Az üzlet márvány küszöbén akaratlanul meglátta piciny, arisztokratikus lábát, mely nagyon hegyes, de kényelmes lakkcipőbe volt bújtatva.

A királyi palota és a szökőkút közötti tért szelte át a hölgyecske, a barátságos tavaszi napfényben. A fiatal ember dobogó szívvel követte és nem volt egész bizonyos benne, hogy nem esik-e terbére a hölgynek. A túláradó világosságnál azonban egyszerre azt vette észre, hogy a szürke ruha gyér ráncai között valami a földre siklik. Szíve hevesen dobogott. A vér a fejébe szállt. Megismerte az antik szövésű tárcát és mialatt felemelte, azt mondta magában dadalmasan: óh! ez a tárca nem esett le véletlenül.

És a romantikus kaland előérzetében már előre boldogan válogatta a szavakat, melyeket behizelgő szeretetreméltósággal fog neki mondani és már siettetten is a lépteit, hogy elérje és magához köthesse gyöngéd, nemes szívét, mikor a karcsú lény egyszerre csak eltűnt egy bérkocsi ernyője alatt és sietve elhajtatott.

Ő azonban nem esett kétségbe. A lefoglalt tárgy reá vezérelheti a titokzatos hölgy nyomára, mágnestűje lehet, csillaga lehet, mely a sivatagban megmutatja a vándornak az utat. És miután lázas sietséggel kinyitotta a tárczát, észrevette, hogy nem hiába erőltette meg fantáziáját. Volt benne néhány névjegy — Lina d' Albert, Riviera di Chiàia 25 — egyéb semmi.

Egy óra múlva visszaküldte a hölgynek a tárcát a következő sorokkal:

Signora!

Másodszor adom önnek vissza tulajdonát. Ne haragudjék reám. Nem az én hibám, ha oly gyakran megtalálom azt, a mit ön eldob és a mire nem emlékszik vissza. Megtaláltam a zsebkendőjét, megtaláltam a tárcáját. De megtaláltam szemeinek és hangjának a varázsát is. Ám hogy ne legyen panasza ellenem, azzal kezdem, hogy szót fogadok és ez utóbbit nem adom vissza. Ha nem engedi, hogy megtartsam, akkor keresse a szivemben, ott megtalálja.

Luigi Adimari gróf.

A tárcza visszaérkezett a grófhöz és a válasz így hangzott:

Uram!

Az én tárcámban ezer lira volt. Ha nem szokta ezt a bankjegyet «varázs»-nak nevezni, akkor sziveskedjék kutatásokat csinálni a szive oldalán.

Lina d'Albert.

A gróf roppant megsértődött, de végre is megbocsátotta ezt az aljas kétélyt s azon föltevésben, hogy az asszony a pénzt bizonyosan akkor vesztette el, mikor a tárcza kicsúszott a kezéből, büszkén és előkelő nembánomsággal kivett egy ezer lirás bankót a pénzes szekrényéből és egy második levélhez mellékelte, melyet reszkető kézzel írt, mert kénytelen volt bevallani magának, hogy a kaland bizarrsága és a kíváncsiság, különös, szinte gyöngéd óhajokat keltett benne. Ez a másik levélke ezt tartalmazta:

Signora!

Én vagy tolvaj vagyok, vagy szerelmes. Válasszon a kettő közül. Ha szivesebben tart tolvajnak, akkor adjon át a férfiak igazságszolgáltatásának; ellenben, ha szivesebben tart szerelmesnek, akkor adjon át a nők igazságtalanságának. Nem fog nehezére esni, hogy mind ezt a kettőt magában egyesítse. Első esetben hívjon az esküdtszék elé, a másodikban saját maga elé.

Luigi Adimari gróf.

A hölgy sürgönyileg válaszolt:

Uram!

Tudom, hogy nem tolvaj. És nem is szükséges, hogy szerelmes legyen. Ejfélkor elvárom. Jöjjön!

Nini.

Fordította: Szántó Frigyesné.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

Új fordítás az orosz eredetiből.

51.

XII.

A hatodik vadászezred támadása biztosította a jobb szárny visszavonulását. A Tusin elfelejtett zászlóalja, melynek sikerült Schönggrabent lángba borítani, belenyúlt az ütközetbe. A franciák eloltották a tábor-tüzeket, amibe untalan belekapott a szél s az oroszok időt nyertek a visszavonulásra. A középső rész gyorsan és nesztelenül húzódott vissza a szakadékon keresztül, a nélkül, hogy a legénységet parancsszó irányította volna. A bal szárnyat, mely az azovi és podoliai gyalogságból s a pavlogradi huszárezredből állott, szemben és oldalról nagy tömeg francia támadta meg Launes vezetése alatt s megbomlasztotta sorait. Bagration elküldte Serkovot ahhoz a tábornokhoz, aki a bal szárnyon parancsnokolt, azzal az utasítással, hogy haladéktalanul vonuljon vissza.

Anélkül, hogy kezét sapkája mellől eltávolította volna, Serkov vidáman ütötte sarkantyúját lova oldalába s elugratott. Minél jobban távolodott azonban Bagrationtól, annál inkább fogyott bátorsága. Leküzdhetetlen félelem fogta el s nem volt képes a veszélyes helyekre lovagolni. A mint a balszárnyat elérte, nem lovagolt előre, ahol a lövések puffogtak, hanem olyan helyeken kezdte keresni a tábornokot s a vezénylő tiszteket, ahol azok nem is lehettek s így nem adta át a parancsot.

A bal szárnyon a főparancsnokságot rangidőssége alapján ugyanaz az ezredes bírta, aki Braunaunál Kutusov seregét vezette, amelyben Dolochov mint közlegény szolgált. A legszélső balszárny vezetését a pavlogradi ezred ezredesének adták át, amely ezredben szolgált Rostov. Ez véleménykülömböiségre adott alkalmat. Mindkét vezető haragudott egymásra s miközben a jobbszárnyon régóta folyt a küzdelem s a franciák már előrenyomulni kezdtek, a két ezredet még a tárgyalások foglalták le s nem volt egyébre idejük, mint hogy mérgelődjenek egymással. Pedig úgy a gyalogság, mint a huszárezred még nagyon kevésbé állott harcrakészen. A legutolsó közlegénytől

a tábornokig senki sem tartott összeütközéstől s nyugodtan végezték munkájukat, a lovasok abrakoltattak, a gyalogosok tűzifát hordtak össze.

— Ha ő rangban idősebb, mint én! — mondta a német huszárezredes, miközben belepirult arccal az adjutánshoz fordult — akkor tegyen, amit akar. De én nem hagyom feláldozni huszáraitmat. Trombitás, visszavonulót fújni!

De a dolog sietős volt. Az ágyú- és puskatűz zaja egybeolvadt, a jobb oldalon s középen egyaránt durrogott s a franciák ágyúi már átjutottak a malom-gáton és az innenső parton két csoportba ágaztak. A gyalogos ezredes tipegő lépéseivel lovához közeledett, ráült s a pavlogradiak vezéréhez lovagolt. A két ezredes tiszteletteljesen köszöntötte egymást, míg bensőleg haragot rejtegettek.

— Én nem hagyhatom embereimnek felét az erdőben ezredes úr! — mondta a tábornok.

— Kérem szépen, foglaljon állást s készüljön el a támadásra.

— Kérem önt, ne avatkozzék olyan dologba, amibe nincs beleszólása! — felelte az ezredes felfortyanva.

— Ha ön lovassági tiszt volna . . .

— Én nem vagyok lovassági tiszt, ezredes, hanem orosz tábornok, és ha ezt még nem tudja . . .

— Azt igen jól tudom, excellentiás uram! — kiáltott az ezredes, kinek arca bíborvörös lett s sarkantyúját lovába vágta. — Ha tetszik, képezzen csapatával őrs-láncot s látni fogja, hogy ez a helyzet legkevésbé sem megfelelő. Semmi kedvem ezredemet az ön kedvéért megsemmisíttetni . . .

— Ön megfeledkezik magáról, ezredes!

A tábornok elfogadta az ezredes ajánlatát, hogy tegyenek egy kis utat a csapatok körül. Mindkettő azt akarta mutatni, hogy nem haragszik. Az őrs-lánc felé lovagoltak, nyugodtan, mintha haragjukat majd az ellenséges tűz közepette akarnák kiönteni. Megérkeztek a kitűzött helyre, fejük fölött elsuhant néhány golyó s ők hallgatagon állottak meg. Az előőrsök mellett sem láttak többet, mert onnan is, ahol azelőtt voltak, világosan lehetett látni, hogy a lovasság a eserjék és szakadék között nem léphet működésbe, és hogy a franciák kezdik körülfogni a balszárnycsapatot. A tábornok és az ezredes szigorúan s nagy komolysággal néztek egymásra, mint két viaskodás előtt álló kakas s hiába várta mindegyik, hogy a másik arcán sikerül felfedeznie a gyávaság jelét. Mindketten kiállották a próbát. Mivel nem szóltak egymáshoz s egyik sem akart alkalmat adni a másiknak arra,

hogy elmondhassa, hogy a másik lovagolt el először a golyózápor elől, sokáig ott maradtak volna, hogy bátorságukat megmutassák, de mögöttük az erdőben egyszerre fegyverzörgés s kiáltozás hangzott fel. A franciák rajtaütöttek a legénységen, mely fát szedett az erdőben. A huszárok már nem vonulhattak vissza a gyalogosokkal. A franciák ágyúsora balról elvágta előlük a visszavonulás útját. A kedvezőtlen terepviszonyok dacára a gyors összeütközés kikerülhetetlen volt, ha szabad tért akartak nyerni. A zászlóalj, melyben Rostov szolgált, alig ült nyeregben, már az ellenség között volt látható.

Borzasztó volt nézni, amint köztük s a franciák között nem volt semmi, csak a bizonytalanság és rettegettség. Mindenki érezte a halálosztó sors jelenlétét s hogy mikép jut ki a csapat a küzdelemből, izgató kérdés volt. Az ezredes az ezred elé lovagolt, izgatottan felelgetett a tisztek kérdéseire s oly módon osztogatta parancsait, mint aki nem bízik azokban. — Gyorsabban! Gyorsabban! — mondta gondolatban Rostov, aki érezte, hogy végre elérkezett a pillanat, amelyben megismerheti a támadás élvezetét, amiről annyit hallott már tanáraitól, a huszároktól.

— Istennel, fiúk! — hangzott fel Denissov hangja. — Lépésben! Előre!

Elöl mozgásba jöttek a lovak.

— Gyorsabb lépést! — hangzott a parancs és Rostov érezte, hogy Gracsikja felvágva kezd haladni.

— Hurrá! — zúgott végig.

— No, csak jöjjön velem szembe, aki akar! — elmélkedett Rostov. Sarkantyút adott lovának s a többieket megelőzve, a leggyorsabb vágatásra ösztökelte. Már maga előtt látta az ellenséget. Ekkor a lovascsapat felett mintha egy széles seprő szálai mozgolódtak volna. Rostov felemelte kardját, vágásra készen, de ebben a pillanatban az előtte lovagló katona, Nikitenko, elvált mellőle és Rostov álmoként érezte, mintha természetfölötti gyorsasággal menne előre s a mellett ugyanazon helyen marad. — Mi történik velem? Nem előre megyek én? Meg vagyok zavarodva, vagy megsebeztek? . . . — kérdezte magában Rostov. Már egészen egyedül volt a mezőn. A rohanó lovak helyett csak mozdulatlan földet s fűvet látott maga körül. Maga alatt meleg vért érzett . . .

— Igen, meg vagyok sebezve s a lovam meg van löve.

Gracsik feltápáskodott az első lábaira, de ismét összeesett s odaszorította lovasa lábát. A ló fejéből vér ömlött. Rostov fel akart emelkedni s hasonlóan visszaesett.

Folytatjuk.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

A Blondlot-féle sugarak.

A «Gyógyászat» múlt száma részletesebben megemlékezik az «N»-sugarokról. Az a körülmény, hogy ezek a sugarak, mint újabban kitűnt, szerepet játszanak az izmok és idegek élettani működésénél, indokoltá teszi, hogy ismer-tessük az új felfedezést. Tulajdonképen nem egészen új dolog ez a sugárzás. Nem sokkal a Röntgen - sugarak felfedezése után tette közzé Blondlot nancy-i professzor és éppen Nancy városáról nevezte el n-sugárnak.

A radium és a radioaktivitás feltalálása újabb vizsgálatokra adta meg az impulzust. Ezek közül a legújabbak és legérdekesebbek Charpentier, ugyancsak nancy-i egyetemi tanár kísérletei, amelyek az n-sugárnak élettani szereplését bizonyítják.

Az n-sugarak vizsgálatára többnyire az Auer-gázizzóégőket használják, amelyek világítás közben állandóan n-sugarakat bocsátanak ki magukból. N-sugarakat bocsát ki magából a közönséges gázlámpa is, ha nincsen rajta lámpaüveg, nemkülönben a vörös izzásig hevített ezüstlemez; ellenben a Bunsen-égő alig valamit.

Az n-sugarak áthatolnak az alumíniumon, visszaverődnek a

csiszolt üveglapról és eközben követik a fényvisszaverődés törvényeit. Áthatolnak 0.2 milliméter vastag ólom-, 0.4 milliméter vastag platinlapon, sós vizen, száraz cigarettapapíron, nedvesen nem. Áthatolnak staniolon, 0.2 mm. vastag rézlemezen, 0.1 mm. vastag acél- és ezüstlapon, keresztülhatolnak olyan papírfüzeten, amely 21 lap aranyfüstöt tartalmaz, csillámpalán, üvegen, paraffinon és kénen.

A sugarak hullámhosszasága aránylag jelentékeny, mindjárt a hősugaraké után következik és majdnem olyan, mint a Rubens berlini tanártól felfedezett, de fémeken át nem hatoló sugaraké.

Ugy látszik, hogy az n-sugár gyűjtőnév, amely alá négyféle sugárzás tartozik, amelyek valószínűleg a Rubens-sugarak közötti, még ismeretlen fajta sugárzások öt skáláján belül vannak elosztva.

Kis, kékes színű gázláng azonnal fehéresen felvillan, mihelyt kvarclencse segítségével gyűjtött n-sugarak gyűpontjába hozzuk azt. Azokon az anyagokon, amelyeken a fény phosphorescálást vált ki, a Blondlot- (n) sugarak nem okoznak phosphorescentiát; de ha például a mészkéneget (calciumsulphidot) napsugárnak tévén ki, phosphorescentiába

hozuk, a napfénytől okozott phosphorescálást a lencsével összegyűjtött n-sugarak jelentékenyen fokozzák. A hatás beállta, úgymint eltűnése bizonyos időt vesz igénybe. E tekintetben az n-sugarak hasonlítanak a vörös és a Becquerel által felfedezett vörös-alatti sugarakhoz. Hatással van az n-sugár az izzótestekre, például a villanyáramtól vörösre izzított platindrótra. Sokkal intenzívebb hatások demonstrálhatók a 200 Voltos Nernst-lámpánál. A Nernst-lámpa n-sugarainak feltűnő a hatása az égésre, a phosphorescentiára és a villamszikrára.

Egynémely anyagban felhalmozódhatik az n-sugár. Ha például a sugarakat alumíniumon átvezetve phosphorescáló mészkénegre gyűjtjük, akkor a phosphorescentiakörülbelül 20 percig túléli a sugárzás közvetlen behatását. Maga a kvarcból való gyűjtőlencse is másodlagos forrásává válik az n-sugárzásnak.

Az islandi pát, folyópát (fluorit), súlypát (baryt), az üveg- és oalciumsulphid e tekintetben ép úgy viselkednek, mint a kvarc.

A Nernst-lámpa izzótestének fonalai még órákon át radioactivok azután, hogy a lámpát eloltották. Aluminium, fa és papír, akár száraz, akár nedves, nem gyűjti magába a n-sugarakat. Még jelentősegteljesebb az n-sugaraknak az a képessége, hogy fokozni tudják a fény sugarak hatását a

szemre. Ezt a következő kísérlet bizonyítja: sötét helyiségben gyengén megvilágítunk valamely tárgyat, például papírszeletet, órát stb. Erre egy téglát (melyet előzetesen napfénynek tettünk ki, minek következtében az n-sugárzó képességet nyert) úgy helyezzünk el, hogy annak sugarai a tárgyat nem, csupán a szemünket érhessék; abban a percben, mikor az n-sugarak szemünkbe hatolnak, hirtelen felvillan, megvilágosodik előttünk a gyengén megvilágított tárgy. A napsütötte téglának ez a hatása még akkor is megvan, ha azt fekete papírral bevonjuk és messzire helyezzük el a megvilágított tárgytól. Ellenben a legkisebb vízréteg útját állja az n-sugaraknak. Annál csodálatosabb tehát, hogy a szembe hatoló n-sugarak hatnak a retinára, dacára annak, hogy a szemgolyó körülbelül 98% vizet tartalmaz. A magyarázata ennek az, hogy az n-sugár nem hatol ugyan át a vizen, de igenis áthatol a gyenge sóoldaton; már pedig a szem folyadék-tartalma fiziológiai konyhasóoldatnak tekinthető. Hatalmasan tud n-sugarakat gyűjteni a natrium hyposulphurosum, nemkülönben a tenger-víz és a napsugárzásnak kitett kövek. A kivágott ökör-szem át bocsátja és fel is halmozza az n-sugarakat. Talán éppen a felhalmozódás okozza azt, hogy az n-sugarak fény- és

egyéb hatásainak bekövetkezte és megszűnése nem rögtöni, hanem időt vesz igénybe.

Valószínű, hogy az n-sugarak szerepet játszanak a növényi és állati életműködésekben. Charpentier bebizonyította, hogy az élő idegek és izmok, működésüknek megfelelő mértékben sugároznak ki n-sugarakat, a hulla szervei ellenben nem.

N-kisugárzó képessége van a fának, üvegnek és az erősen összenyomott vagy csavart kaucsuknak. Melegített acél, kristályos kén, kovácsolt fémek állandóan és spontane n-sugarakat bocsátanak ki magukból. Még a zsebkés pengéjével is fokozni lehet a kalciumsulfid phosphorescentiáját. A hideg acél hatástalan.

Az n-sugarakat kibocsátó anyagok sugárzása végtelen. Egy a Merovingok idejéből fenmaradt kés ép olyan activ ma is, mint a tizenhét századbeli fémtárgyak. A Merovingok idejéből fenmaradt kés pengéje tehát már több, mint 1200 év óta folyton sugárzik. Ezek a csodálatraméltó sötét sugarak emlékeztetnek a Becquerel-től felfedezett uraniumra és a Curie-házaspártól felfedezett radium tulajdonságaira. Mindezek szerint az n-sugarak kétségtől színeképi sugarak, amelyek visszaverhetők, megtörhetők, sarkíthatók és amelyeknek jelentékeny és jellegzetes a hullámhosszúságuk.

Illatszerek mellékhatásai.

Vannak virágillatok, amelyek kedvezőtlen befolyást gyakorolnak az emésztőszervekre, mások a lélekzési beidégzésre hatnak zavarólag, némelyik pedig szédülést okoz. A virágárús nők, a megszokás dacára, gyakran szenvednek főfájásban, sőt mint Ernest Liotord megfigyelte, ájulasi rohamokban is. A vanília illata sajátos ernyesztő hatással van sok emberre. Van olyan, akinél a vaniliát tartalmazó tejszínhab vagy fagyalt kis mennyisége is rögtön erős rosszullétet vált ki. Legerősebb a hatása a tiszta vanillinnek, amely pl. a Vanda suavis nevű növény virágjának is a parfümje. Nagyon nehezen tűrik a Ligustrum japonicum nevű olajfához hasonló növény juliusban nyíló fehér virágainak illatát, nemkülönben a tubarózsáét, amelynek illó anyaga az idegrendszerre is hat.

Hasonló tapasztalatok vannak a jázmin, a jalapa és az orgona illatának hatása felől.

A legtöbb virág — mint ösmeretes — sötétben fokozott erővel illatozik és illatával magához édesgeti az éjjeli pillangókat, amelyekre a hímpor lerázása és szertehordása céljából van szükségük.

A Datura arborecens, mely Nizza, Cannes és Mentone környékén van elterjedve, erős parfümjével álmossítólag, sőt gyengébb idegzetűekre altatólag hat.

A typhus terjedése.

A hagymázról (typhus abdominalis) régóta tudjuk, hogy annak előidézője az Eberth által felfedezett typhus-bacillus. Csupán abban a tekintetben voltak eltérők a nézetek, hogy mily módon történik az azzal való fertőzés. Egész a legújabb időkg általános volt az a hit, hogy a typhus-ragályozás főforrása a víz, vagyis a kúta k. És tényleg a mesterséges szűrők, vízvezetékek, behozatálával igen sok nagyvárosban, így Budapesten is, jelentékenyen sikerült a hagymázos megbetegedések számát csökkenteni.

Aránylag kevésbé vették azonban figyelembe az érintkezés útján, vagyis emberről emberre történő ragályozás lehetőségét, míg Koch Róbert a kitünő német tudós, erre is rá nem terelte a figyelmet.

Koch szerint szigorúan meg kell itt különböztetni a bizonyos vidéken elszórtan jelentkező typhus-eseteket vagyis az u. n. endemiákat, a tulajdonképeni járványoktól, az epidemiáktól. Az endemiákat emberről emberre történő fertőzés okozza. Azok a személyek és tárgyak, akik és a melyek typhus-beteggel és különösen a beteg váladékaival érintkezésben vannak, másra is átvihetik a bajt.

Néha a typhus-betegeket környező egyének vérében sikerül typhus-bacillusokat kimutatni, anélkül, hogy az illetők

betegnek volnának vagy betegnek éreznék magukat. Az ilyen rejtett typhus-fertőzés nem árt ugyan az illetők egészségének, de lehetővé teszi a ragály átvitelét más, kevésbbé ellenállásképes egyénekre.

A typhus-járványok többnyire úgy keletkeznek, hogy valamely közösen használt víztartó, vízvezeték, kút vagy tápszer (vaj, tej, hús) fertőződik, és abból a ragály szertehordatik. Ezekből a tételekből a tanulság az, hogy a typhus-betegek körül foglalatostkodók nagyon ügyeljenek a tisztaságra és a beteg dejectumait fertőtlenítsék. Járvány idején forralt vizet kell inni és gondat fordítani arra is, hogy a tej, vaj, sör, hús ne lehessen fertőzés forrása.

Itt említhetjük meg a «Gyógyászat» nyomán egy typhus-bacillussal elkövetett öngyilkossági kísérlet esetét. Szülészeti osztályra felvett nőnek egy idő óta öngyilkossági kényszerképzetek voltak és miután egyik ilyen kísérlete, melynél hátára rakott jégdarabokkal léghezamnak tette ki magát, hogy tüdőgyuladást szerezzen, nem sikerült, egy typhus-betegségben elhalt szomszédjából vett tiszta kultúrákat sikkasztott el és két kémcsőre valót lenyelt. Két napig semmi baja nem volt, harmadnapra heves fejfájása támadván, bevallotta tettét. A typhus rendesen folyt le a makacs és leleményes öngyilkos-experimentatornál.

Bársony István új könyve.

Bársony István kiválóságának kérdésében a közönség és az irodalom — föllépésének úgyszólván első pillanata óta — egy. Nehéz volna ma már — oly nagy és munkás írói pálya után, mint az övé — kikutatni: vajjon írói tehetségének, művészi egyéniségének egy bizonyos színe, avagy éppen sokoldalúsága? hitvallásának becsületessége és őszintesége, avagy nemes idealizmusa és a szépnek áhítatos tisztelete? tiszta becsvágya és lankadatlan szorgalma, avagy a tömeg érzésének, hangulatának gyors és kellő időben való felismerése és kielégítése, esetleg más kvalitásai szerezték-e meg neki a jól megérdemelt népszerűséget? — annyi bizonyos, hogy nagyobb és szebb, hívebb, állandóbb és hálásabb közönsége alig van ma magyar írónak, mint neki.

Mégis, ha átgondoljuk írói pályájának étape-jait s már amennyire kitapogatható, meghallgatjuk az úgynevezett közvélemény üterének lüktetését, az az érzésünk támad, hogy a Bársony István közönsége megérezte a mi írónk sorai között azt a vérbeli artistát, akit nem foglalkozása, hanem a benne élő eleven hit avatott a művészi szép kultuszának papjává. Erre vall az

is, hogy Bársony: a természetimádó, a költő határozottan mélyebben véste be magát a szivünkbe, mint Bársony: a regényíró, az elbeszélő, aki pedig érték dolgában mivel sem áll a lyrikus Bársony mögött s erre vall az is, hogy minden újabb költői munkája után még a hivatásos kritika is szinte önfeledten konstatálja: megint egy igazi Bársony-kötet!

Egy ilyen igazi Bársony-könyv megjelenése juttatja mindezt eszünkbe: a Rabkirály szabadon. Fantasztikus állatregény-nek nevezi az írója s tán nem is gondol arra, hogy ezzel — bár sikertelenül — devalválni igyekszik könyve jelentőségét. Mert ez a regény csak annyiban fantasztikus, hogy a legcsillogóbb fantázia adta hozzá a buja, meleg és káprázatos színeket, de valójában biztos és széles természettudományos alapon álló állat-jellemrajzok virtuóz kompozíciója, melynek szimbolikája félreismerhetetlenül világít bele a magasabbrendű állat-organizmus: az emberi társadalom szövevényeibe. Megtaláljuk benne az emberi társadalom minden típusát s ahogy az író beállítja a cirkuszból megszökött állatkirály körül a rengetegben újra alakuló állat-társadalom kifejeződését és egymással, meg a külvilággal való

harcát, önkénytelenül az emberi társadalom kezdetleges, de máig is vajdó kialakulását juttatja eszünkbe. A szabadság himnusza ez a könyv s a szabadságért vívott és vívandó harcok fenséges tragédiáinak minden szilaj gyönyörűsége és minden melancholiája ott lappang a látszólag ártatlan és naiv mese mögött...

De nem mondjuk el a mesét. A Bársony izzó színei nélkül amúgyis csak száraz vázát kapná az olvasó. Csak figyelmeztetni akarjuk, hogy Bársony par excellence írói kvalitásai tán még egyetlen könyvében sem virágoztak oly gazdagon, mint ebben. E könyv nélkül Bársony írói arcképe nem lett volna teljes.

MEDDŐ KÜZDELEM.

Wolfner Pál regényének megvan az a nagy érdeme, hogy föl ismeri és megbecsüli ez ország uralkodó problémáit, amelyek közül egy nagyon súlyosat és nagyon égetőt tűzött a tollára. Igaz, hogy ez a penna nem annyira belletrista szerszám, mint inkább vitázó fegyver. Így aztán az elvont problémát kihasította a való életből és az alakok, akiket az ellentétes meggyőződések harcosainak tett meg, nem élő emberek, hanem elvont figurák, az író

mondanivalójának akarat nélküli tolmácsai. E probléma: hogy az ország nemzetiséglakta vidékein egymásután veszítünk gazdasági téren egy apró csatát a másik után, míg idefönn a népszerűség lovagjai hangzatos frázisokkal kelnek a magyarság védelmére. Nincs bennünk fogékonyság az apró föl adatok iránt, mi csak a zajos bombasztokat kedveljük és hiú kedvteléseink közepett elhanyagoljuk legsajgóbb kérdéseinket. Így a regény hőse, Ambrus Endre is elbukik a küzdelemben, amelyet a székelység vidékein vett föl a terjeszkedő oláhság ellen. Mikor fűrészmalma, amely ötszáz magyar embernek ad kenyeret, válságba kerül, hiába fordul segítségért a nagy hazafiakhoz: ezek épúgy cserben hagyják, mint ahogy elhagyja őt imádottja, a szép Veszveressy baronessz is, hogy a küzdelmes jövő helyett a nyugodalmas gazdagságnak nyújtsa a kezét. A regénynek több meséje nincs is. Ami azonfölül betölti a kötetet, az mind értékes, élvezetes, lendületes kiáltvány a magyar nemzethez és pedig egy nagytudású, sokat gondolkozó és lelkes érzésű ember tiszta pennájával írva. Az olvasó az élvezetes órák mellett sok hazafias lelkesedést és tanulságot meríthet belőle. N. E.

Minden új magyar, vagy idegen nyelvű könyv kapható Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai) cs. és kir. udvari könyvkereskedésében Budapesten.

Ujév elsejével új előfizetést nyitottunk a «Jövendő»-re havi 1 kor., negyedévi 3 kor., félévi 6 kor., évi 12 koronával.

A rendes előfizetők a második félév után egy érdekesen kiállított külön kötetet kapnak, amely könyvárusi forgalomba nem kerül és csak a «Jövendő» előfizetői által szerezhető meg. E kötet Bródy Sándor «Színésznők» című új könyve. — Régi és új előfizetők a «Jövendő» első évfolyamának 10 kötetét, ízléses könyvtartóba kötve: 20 korona helyett tizenkét koronáért kapják meg és ez összeget négykoronás, negyedévenként esedékes részletekben is fizethetik, ellenben a gyűjteményt a megrendelés után azonnal bérmentve megkapják.

Kérjük a hátralékos előfizetőket, szíveskedjenek az új előfizetést utalványon mihamarabb megküldeni.

A «Jövendő» kiadóhivatala,
Budapest, Honvéd-utca 10.

A Bihari, Glatter és Knopp-féle női festőiskola, amely már 5 év óta fennáll, Budapestnek legjobb és leglátogatottabb intézete.

A modern kor szelleme fontos szerepet juttatott a művészetnek úgy a közoktatás terén, valamint a magasabb műveltség szempontjából is; mert világszerte elismert tény az, hogy az ember lelkét csak a művészet nemesíti, de különösen a nő kedélyére és lelki életére megbecsülhetetlen a művészettel való foglalkozás.

Ezért és mert meg vagyunk győződve arról, hogy kitűnő módszer szerint tanítanak, ajánljuk ezt a kitűnő iskolát a közönség becses figyelmébe. Beiratkozás Andrássy-út 96. sz., az iskola helyiségében.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő.
Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona. A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

A szöveg- és borítékpapíros az Első Magyar Papíripar R.-T. gyártmánya.
Pallas részvénytársaság nyomdája, Budapesten.

Szegő-szanatórium Abbaziában.

Amint a hajó Abbazia felé közeledik, már messziről egy derűs, loggiájú palota mosolyog az érkező felé. Babér- és pálma-ében a boldog nyugalom hajlékának látszik. Ez a palota: Szegő Kálmán nagyfényű szanatóriuma; olyan, mint egy más márvány-páholy, amelynek kényelme egyenest a szabad- és annak áldásos gyógyító erőire nyílik.

Az intézet modern kényelemmel és teljes hygienikus berendezéssel 2 lakóépületből, gyermek-játéksarnokból és a szanatórium helyiségeit felölelő hátsó épületekből áll.

A főépület minden emeleti traktusában egy tágas fürdőszoba vendégek rendelkezésére, hogy kedvezőtlen időben közvetlen ben találják meg tengeri fürdőjüket.

A főépület földszintjét a társalgó-, olvasó-, reggeliző- és játszók foglalják el.

Az intézet fő- és melléképületeit üvegezett folyosók kötik össze.

Az egész épület közvetlenül a tengerparton fekszik és hatezer szögméter kiterjedésű délszaki park övezi, amelyek örök pompá- télen is a tavasz bűbajos képével veszik körül a vendéget.

A szanatórium a gyógyhely zajosabb központi életétől néhány yire kiesőleg nyugalmat és csöndes menedéket nyújt a pihenést zónak és ezen nyugalom célbavételével alkottattak az intézet o institúciói is.

A szórakozást és társaságot keresők az intézet közös társalgóját, nét, gazdag könyvtárát, hirlapjait és zongoráját használhatják föl.

Az intézet kor- és nemkülönbség nélkül befogadja a különféle ségben szenvedőket és betegségek után üdülésre szorulókat.

Az épület minden helyiségét, valamint a parki utakat is villany vilá- és a monte-maggiorei forrás vezetéke látja el egészséges ivóvízzel.

Az intézet felső épületének földszintjét egy modern alapon deztett és vezetett tengeri vízgyógyintézet foglalja el, melyben ető orvos személyes ellenőrzése mellett, az összes vízprocedurák nazásba jönnek.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre hat korona.

Szerkesztőség és kiadó-
hivatal: Honvéd-u. 10.
Telefon-szám: 35—31.

Megjelenik minden vasárnap.
Ezenkívül rendkívüli kiadásban.
Minden szám: 20 fillér.

≈ 23 év óta ≈
angol férfiruha-bérlet
a legjobb ruházkodási rendszer

Prospektus kívánatra
≈ ingyen. ≈

DEUTSCH F. KÁROLY

Budapest, Andrásy-út 1. sz., I. em.

Asztalos- és kárpitos-bútorok, függönyök, asztal- és ágyterítők bármilyen
stílusban, ízléses, szép kivitelben, jutányos árban szerezhetők be:

NEMES ÉS LENGYEL asztalos- és kárpitos-iparosoknál
IV., Kecskeméti-utca 6. sz., I. em.

Clichéket

mindennemű nyomtatványhoz szép és tiszta
kivitelben pontosan és olcsón készít
Fischer Lipót, fotocinkografiai-műintézele,
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 15. szám.
Videki megrendelések is pontosan eszközöltetnek.

JÓZSI

Molnár Ferenc könyv
a „Pallas” kiadása.

Kapható minden könyvkereskedésben. * Ára 3 korona

JÖVENDŐ

Szerkeszti

Bródy Sándor

Főmunkatárs:

Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:

Heltai Jenő

MAGYAR AKADEMLA
KÖNYVTÁRA

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

TARTALOM

X. X.: Valami a takarékpénztárakról. — Ambrus Zoltán: Klubélet.
— Geur: Tudós professor Wlassics. — Szász Zoltán: Beszél-
getés a féltékenységről. — Bródy Sándor: A király fia. —
Csizmadia Sándor: Sztrájk. — Ujházy Ede: Régi nagy színé-
szekről. — Louis Legendre után Heltai Jenő: Rögtönzés.
— Metchnikoff könyve. — Erdős Renée: Kleopatra. —
Molnár Ferenc: A gyűrű. — Knut Hamsun: A szerelem
rabszolgái. — Sully Prudhomme: Mesterségek dicsérete.
— Tolstoj Leó: Háború és béke. — Természettudomány.
A vad népek érzékszervei. A föld és az emberi nem élet-
kora. Nagyság szerinti statisztika. — A nagy színjáték hőse.
Egy új operette. — Hirdetések.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Valami a takarékpénztárakról.

Igen komoly és kitűnő tollból ered az alábbi cikkely, melynek igazságát ezúttal nem vitatjuk, egyoldalúságát azonban így is látjuk. Közreadjuk azonban, mert az a szempont, melyből a dolgokat nézi, immár nem egy különleges szempont.

Mi minden államnak, így Magyarországnak is a legfontosabb életműködése?

A munka révén való gazdagodása.

Ez az eleven gyakorlati életnek a legeslegfőbb lényege. Ebből táplálkozik, ebből gyarapodik minden emberi élet, amely ezen a földterületen van. Ebből növekedett és növekedik minden állami, közgazdasági és kultúrerő. A jövő fejlődésnek ez azon alapja, amelyen minden épül. Ha a nemzeti vagyon fokozódásán, gyarapodásán, amely kizárólag a munka révén keletkező vagyonosodásból származik, bárminemű bénulás esik, úgy a nemzet mindenekfelett való és legfőbb gyakorlati érdekeiben esik kár.

Az egész ország egyenesen arra a célra van mindenütt berendezve közigazgatásilag, kereskedelmileg, iparilag, közlekedésileg, pénzügyileg, tanügyileg, hogy ezen gyarapodás, amely a munka révén való produktivitásból ered, funkcionáljon. Tehát ezek kétségtelenül azt állapítják meg, hogy az egész állami gyarapodásunk és erősödésünknek legfontosabb tényezőjéről van szó, amidőn a munka révén való gazdagodásról van szó.

Az államnak minden lakható területén folyik ez a folyamat, a munka révén való gyarapodás folyamata.

És az országnak minden nagyobb községében van egy, a vidéki városokban több, a fővárosban pedig igen számos olyan góc, amely a munka révén való gyarapodások folyamatával a legszorosabban összefügg. Ezek a hitelt nyújtó részvénytársaságok.

És ezek a hitelt nyújtó részvénytársaságok átlag a a rendes kamatlábnak a négyszeresét, az uzsoratórvényben megállapított határnak pedig a kétszeresét fizetik osztalékul, haszonképen, vagyoni gyarapodásképen a részvényeseknek.

Mindezen, az uzsoratórvény számszerű határán túlmenő gazdagodás pedig történik anélkül, hogy a részvényesek bárminemű munka révén jutottak volna hozzá.

Honnan kerül tehát ezen vagyoni gyarapodásuk? Pusztán csak abból, hogy a hitelnyújtás műveleteért a munkafolyamatoktól az uzsoratórvény számszerű határán messze túlmenő hasznot tudnak elvonni.

Az uzsoratórvény számszerű határán messze túlmenő hasznot: kollektíve, az egészen. Mert bárha a fogháztól való tartózkodás gátat vet is az ellen, hogy az egyes hitelélvezőktől a törvényesnél magasabb kamatláb szedessék, mégis a takarékpénztárak az ezen felül levő, már az uzsora számszerűségét felülhaladó osztalékot sem szedik másképp, mint a részvényesek munkája nélkül, tehát in ultima analysi máshonnan nem kerülhet, mint elvonatván a munkafolyamatoktól.

Nemzetgazdaságilag minden takarékpénztári részvényes oly uzsoraüzletet folytat, a mely a fogházbüntetés alól ki van mentve. Szociálistikus szempontból minden iparúzó részvénytársaság is hasonló, azonban megvan azon lényeges módosító körülmény, hogy itt tényleg produktív munkára szövetkezett a tőke, amely produktivitás hasznának a zömét mégis a munkások emésztik föl és a tőke gyarapodása csak egy bizonyos plus. Ellenben a takarékpénztári üzletek tényleg semmiféle munkára nem szövetkeztek.

Hogy a takarékpénztári részvényes tényleg oly üzletet folytat, amely egyeseknek tilos, az kitűnik abból is, hogy

a művelt államokban a törvény tiltja az ilyen üzletre való részvénytársasági alakulást.

Magyarországra nézve azonban tény az, hogy a munkafolyamatokból némely takarékpénztár részvényesei maguknak az uzsora határain messze túlmenő üzleteket csinálnak.

Dacára annak, hogy minden uzsorásnak az a szent meggyőződése, hogy az a szegény kölcsönkérő éhen halt volna, ha ő nem segít rajta jószíviien és ezen közgazdasági felfogás érvényesül általában a takarékpénztári üzletekkel foglalkozó részvényesek közgyűlésein is, mégis nyilvánvaló azon tény, hogy a takarékpénztárak többsége uzsora-üzleteket folytat, szemben a munkafolyamatokkal.

Azonban — be kell ismerni — hogy a takarékpénztári részvényes nem közönséges uzsorás a nemzet gazdasága szempontjából, hanem olyan, aki öntudatlanul korrumpálja annak a munkásnak a helyzetét, amelyből az ő saját uzsorakamatlábát kinyeréskedi. Tudniillik Magyarországon iparra, ipari vállalatokra részvénytőkét alig kapni. Azaz munkafolyamatokra részvénytőke nincs. Ellenben takarékpénztári részvénytársaságok alapítására mindig van tőke. Bárhol legyen némi kis valószínűsége, akármicsoda kis községben, hogy takarékpénztár megélhet, azonnal van részvénytőke, azonnal van helybeli tőke, azonnal nagyobb takarékpénztártól rendelkezésre bocsátott alaptőke, hitel, minden.

Ebből mi következik? Az, hogy ha Magyarországon sem volna szabad takarékpénztári uzsorával foglalkozó részvénytársaságokat alapítani, akkor hova kerülne az a sok alaptőke, amit az ipari vállalkozásoktól, munkafolyamatoktól vonnak el a takarékpénztáralapítások? Ugyan, hol keresne akkor a tőke foglalkoztatást? A produktív vállalatokban, munkafolyamatokban, ipari alapításokban: szóval munkában.

Ime, így korrumpálja a takarékpénztári uzsoraüzlet azoknak a munkafolyamatoknak az életföltételeit, amelyekből az ország él, az ő legfontosabb, leglényegesebb életműködését.

Ilyenképpen megállapítván azon tényt, hogy a nemzet gazdaságában minden takarékpénztári részvényes vagy uzsora-üzletet folytat, vagy akar folytatni: meg kell állapítani azt is, hogy miért folytathat büntetlenül? Hogy lehetséges az, hogy az ország legnagyobb horderejű, mindennek alapját alkotó életműködését, a nemzetnek az ő munkája révén való gyarapodását ilyen uzsora béníthatja? Pláne mikor először is magánembert becsuknak, ha pénzének kikölcsönzése révén nyolc százaléknál nagyobb hasznot vesz, másodszor mikor a takarékpénztári részvénytársaságokat a művelt államokban tiltja a törvény.

Vajjon nem onnan van-e ez az állapot, mert a törvényt hozó képviselő urak túlnyomó része vagy maga is ludas az olyan uzsorás üzletek nemzetgazdasági disznóságaiban, vagy éppen főfőfaiseur holmi takarékpénztár- és bank-igazgatás révén? (Eremit-féle esetek nem veendőek külön csoportba.)

Mindenesetre nagyon érdekes volna statisztikai adatokat szerezni be arról, hogy:

1. A törvényhozás tagjainak hány százaléka úz a nemzet munkája után való gazdagodásával szemben, valamely takarékpénztári üzletekkel foglalkozó részvénytársaság részvényeivel, uzsorát?

2. Ellenben a törvényhozás hány százaléka úz olyan foglalkozást, amely a nemzetnek munka révén való gazdagodása folyamataival azonos?

Ha ezeket az adatokat letenné valaki a t. Ház asztalára, akkor gondolkozhatnának választási ankét nélkül is a képviselő urak arról: vajjon milyen választási rendszer lenne a legmegfelelőbb arra, hogy a nemzetnek munka révén való gazdagodása folyamatait megakadályozók maradhassanak a maguk dolgánál és ne lehessenek törvényhozók, sőt a szavazás terheitől is megóvassanak? Mert kétségtelen, hogy a helyes munkabeosztás elvénél fogva — ez a többire tartozik.

Klubélet.

Írta: Ambrus Zoltán.

I.

Az orvosi kaszinó közgyűlésének sokat emlegetett határozata — mely kimondotta, hogy az orvosi kaszinó tagjai sorába nem vesz föl nőket — még ma is foglalkoztatja a sajtót. Ezt meg lehet érteni, mert bár az ilyképpen elintézett esetnek — annak tudniillik, hogy a kaszinó egy jelentkezőt, azért, mert az illető nem férfi, hanem nő, nem fogadott be tagjai közé — éppen semmi jelentősége nincsen: ez alkalommal olyan nézetek hangzottak el, a melyek a kaszinóénál jóval szélesebb körben provokálják az ellentmondást, vagy a helyeslést, szóval az érdeklődést.

Ezeknek a nézeteknek egyike-másika valóban érdekes, mondhatni: meglepő.

Nem számítom ezek közé azt a nézetet, mely a kaszinó határozatát helytelennek, inkollegiálisnak és illetlennek mondja. Ez szimpla tévedés. Minden egyes ember és minden kör a szerint válogatja meg a társaságát, a mint ezt a legkellemesebbnek tartja. Egyszerűen a tetszése szerint. A kaszinók, a klubok éppen arra valók, hogy bennök teljes kényelemben szórakozzanak az emberek, olyanokkal, a kiknek a társaságát a legkellemesebbnek találják — és ezzel szemben megszűnik minden jog, nem vehetők számba a kollegialitás és az illendőség címébe kapaszkodó óhajtások, ebbe másoknak beleszólása nincsen, senkinek, még a nyilvánosságnak se. Ha tehát az orvosi kaszinó kedve szerint válogatja meg a társaságát és kimondja, hogy nőket nem fogad be, csak jogát gyakorolja. Kimondhatná azt is, hogy mormonokat, kopt keresztényeket, tótokat, vöröshajúakat és siketeket nem vesz fel tagjai közé: ebbe se volna beleszólása senkinek, és azt, hogy helyesen jár-e el a kaszinó, vagy helytelenül, ha mindezeket kizárja: csak a kaszinó tagjai ítélhetik meg, másra nem tartozik.

Nem számítom az érdekes nézetek közé azt se, mely jobb ügyre méltó hévvel vitatja, hogy a nőknek joguk van kaszinóba járni és joguk van azok körébe kívánczolni, akikkel egyazon pályán működnek, minthogy ők is megszerezték azt a kvalifikációt, amely a tagság egyik alapfeltétele. Ez is tévedés. A nők jogának semmi köze ehhez a kérdéshez. És az orvosnők kvalifikációja csak arra ad jogot, hogy orvosi gyakorlatot folytathassanak, de arra már nem, hogy részt követelhessenek férfi-kollégáiknak a társaságából, mulatságaikból.

És ha az orvosi kaszinó azzal okolja meg határozatát, hogy csak másutt kívánja az olyan társaságot, a hol vegyesen vannak nők is, férfiak is, a maga szállásán ellenben tisztán férfitársaságban óhajt maradni — vagy ha az orvosi kaszinó határozatát egyáltalán nem okolja meg semmivel: akkor a dolog a nyilvánosság számára el van intézve. Eljárását senki sem helyteleníthetné és a sajtó nem foglalkozhatnék tovább a famózus esettel.

Az orvosi kaszinó egyes tagjai azonban, előbb a közgyűlésen, utóbb a sajtóban, olyan érvekkel okolták meg határozatukat, a melyekhez már köze van a nyilvánosságnak is. A helyett ugyanis, hogy a jogaikra, uri tetszésökre, minél nagyobb fesztelenséget kívánó kényelem-szeretelökre hivatkoznának: megleckéztetik a főzőkanál és a varrótű mellől máshová kívánczoló nőket és kijelentik, hogy a nőnek a család körén kívül nincs helye, nő nem való a klubba. Ezt már felszólalásokban és ujságcikkekben bajos csak úgy rövidesen bebizonyítani; a mi a «Tudós nők» keletkezése idején színarany józanságnak tetszett, arra a mai gondolkodás sokféle és jól megokolható ellenvetést tehet. De nem maga, az imént említett tétel az, a mit a nyilvánosság meglepőnek találhat — ebben nincsen semmi meglepő; nem új és nem szokatlan ez a felfogás — hanem ennek a tételnek kissé sajátságos bizonyítása már számot tarthat szélesebb körök figyelmére és a kaszinón kívül állóknak is jogot ad a hozzászólásra.

Az a felfogás, mely a nőket kitiltja az összes kaszinókból, az orvosi kaszinóban így argumentál:

Ha egy nő, a neméhez illő gène elvetésével olyan társaságba kívánczozik, a hol csak férfiak vannak, ez már maga

is diszkvalifikálja a tagságra, mert aki így ellentétbe helyezkedik a közfelfogással és a közmorállal, abban már nincs meg az a feddhetetlenség, a melyet a klub tagjaitól megkíván.

Meglepően szigorú ítélet, a melyhez sok szó fér. Egy orvosnőtől ugyanolyan gêne-t követelni, mint egy kis leánytól, megkívánni tőle, hogyha több férfit lát egyszerre, megzavarodjék és meneküljön, talán egy kicsit sok. És ennek a gêne-nek a követelése nem is olyan morális, mint a milyennek látszik. Mert azt tételezi fel, hogy sok férfi közt lehetetlen a nőnek minduntalan a férfiasságra nem gondolnia. Azt hiszem, koncedálni fogja az egész orvosi kaszinó, hogy a nők között e tekintetben nagy különbségek vannak. És elképzelhető, hogy egy orvosnő ama bizonyos gênet annál kevésbbé érzi, mert hiszen ő nem férfiak közé kívánczik, hanem orvosok, kollégák közé, akik véletlenül férfiak. Minél kevésbbé gondol arra, hogy ezek férfiak, annál kevésbbé érzi ama gêne-t. (Lehet, hogy ama gêne-t csak egy emberrel szemben fogja érezni, akivel valahol családi körben találkozik.) És miért ne óhajthatná a kollégák társaságát? Azt nem veszik tőle rossz néven, ha elmegy a bálba, sok férfi közé, akik derékon fogják, akiknek keringőzés közben a lélekzetét érzi, akikkel csárdást táncol, egy rhytmusra. Ott nem követelnek tőle semmiféle gêne-t; megmutathatja a karját, a vállait; rá nehezedhetik egy úrnak a karjára, akinek a nevét se tudja, csak azt tudja róla, hogy férfi; ez nem ellenkezik a közmorállal, ez őt nem diszkvalifikálja; ellenkezőleg ez az útjamódja annak, hogy családi kört szerezzen magának. De ha a kollégái közé kívánczik, akikkel a lupus gyógyításáról vagy a bélfekély egy esetéről szeretne beszélni, akkor már nem feddhetetlen, akkor már nem kifogástalan. Pedig hát nem huszártisztek közé kívánczik s éppen azért föltehető, hogy ama gondolat vezeti, amelyet az orvosi kaszinó tulajdonít neki; mert ha az a gondolat vezetné, akkor alighanem elébe helyezné az orvosi kaszinónak a négyes huszárokat. Azonkívül semmi oka fölitéleznie, hogy azok a gentlemanek, akiket a klinikákról komoly, talán nagyképű, fölötte előkelően begombolkozott s kissé száraz uraknak ismer: ebéd

után pőrére vetkőznek s ha véletlenül egy nő téved közéjük, egyszerre gorillákká változnak át. Ilyen veszedelmekre nem gondol, amint nem is valószínű, hogy az orvosi kaszinó veszedelmesség dolgában mindjárt az őserdők után következnek. Az orvosi kaszinó határozatainak védelmezői nevetéses ráfogásnak mondják, hogy ebben a kaszinóban «olyan a hang, a tónus, hogy tisztességes nő az ilyen társaságban arcpirulás nélkül részt nem vehet», de ha ez is ráfogás: ugyan mitől féljen az orvosnő, miért érezzen gène-t, miért tartsa feddhető, jellembe ütköző dolognak, hogy kollégái társaságát óhajtván, ellentétbe helyezi magát a közfelfogással!? ... mert csak a közfelfogással helyezi ellentétbe magát, nem a közmorállal.

TUDÓS PROFESSZOR WLASSICS. Írják az ujságok, hogy Wlassics Gyula, a volt kultuszminiszter, az egyetemen már megkezdte előadásait. Ha azt mondanám, hogy érdekes az eset, vagy azt, hogy íme, egy érdekes úr, aki miniszterből ismét professzor lesz, akkor ez írásom gyökerében léha volna, nem érdemes arra, hogy folytassam és arra sem, hogy Önök elolvassák.

Engem ez alkalommal egy felsőbbrendű érdekessége ragad meg ez esetnek. Látom az embert, aki mint miniszter távozott rövid idő előtt a szemünk elől s visszatér közénk, mint filozófus; állásban, mint mondani szokták, talán jelentéktelenebbül, de értékben mégis megnövekedve. Mert lehetetlen az, hogy egy életpályának oly válsága után, aminőn ez a minden ízében kultur-emberünk egy könnyű lépéssel túltette magát, az életbölcesség minden adományával jogaiba ne lépjen. Aki ilyenkor sem lesz filozófussá, annak az embernek semmi hajlandósága sincs a bölcsességre.

Hatalmon lenni s a hatalommal okosan élni, kivételes és szerencsés adománya a gondviselésnek. De a bölcsesség mégis csak ott kezdődik, ahol a hatalom már elveszett. Az embereket, a dolgokat, valódi színökben csak akkor látja az ember igazán. Hatalmon vagy? Fényességednek nincs árnyéka, érdemeidnek se szeri, se száma. Sokan zengik a dícséretedet. Nem csupán a hízelkedők gerinctelen alakjai, hanem a jobbak is, meggyőződéssel. Mert nagy dolog a hatalom. Aki azt bírja és sikere van hozzá, annak szinte mindig igaza van. Nem éppen a hízelkedők jóvoltából, hanem amaz örök emberi tulaj-

donságnál fogva, mely önkéntelenül meghódol előtte. Olyan a hatalom, mint az a bálványkép, melyet Mózes okos és reális népe is önfeledten körül táncolt.

De minden dicsőségnek leszál az alkonyata és ez a legragyogóbb színeket is egyszeriben szürkére festi. A hódolók a szemüket dörzsölik és oszladozni kezdenek, keresve az új bálványt, melynek lábához boruljanak. Aki, hatalmának lejtőjére érve, fájdalommal és magából kikelve nézi a dolgoknak ezt a rideg és nem esztétikus változását, az csakugyan bálvány volt, faragott kép, igaz érték és nemesebb tartalom nélkül. De aki átesve a csalódás és a meglepődés első keserű percein, lelkének egyensúlyát el nem veszíti, az ajkán pedig megjelenik a mosoly, mely derülten nézi az emberek gyarlóságát, egy kissé szánja, egy kissé le is nézi gyöngeségeiket és az élvezet egy nemével jártatja szemét az álarcok lehullásán, az ilyen ember, ha addig nem volt az, filozófussá lett egy csapásra.

Tudós professzor Wlassicsnál is a léleknek ezt a derűjét láttuk lemosolyogni arcáról, azokon a napokon, mikor bukása már megvolt pecsételve s a rákövetkezőkön, amidőn a miniszteri székek bucsút mondvá, hátrább ült egy vonallal, a képviselők sorai közé. Aztán elment Olaszországba, a klasszikus emlékek hazájába és lelkének tiszta harmóniája mutatkozott meg ismét azokban a levelekben, amelyeket, a művészetek szent bámulásán föllendülve, írt egy újságba Rómából és Amalfiból. A hiúságokban volt része neki is, mint sok másnak, aki, mint ő, bírta a hatalmat; a tömjén füstjét illatosnak találta ő is. De mindez elmúlt.

Falk Miksát egy lakomán áradozva ünnepelte egyik bámulója és lelkes szavait ezzel a floskulussal igyekezett befejezni:

— ... De nem mondom tovább, mert magasztaló szómmal sérteném az ünnepelt ismert szerénységét ...

Amire Falk derülten közbevágott:

— Csak folytassa, kérem, folytassa. Az efféléből hihetetlenül sokat elbír az ember!

Meglehet, hogy Wlassics is elmondhatta volna ugyanezt a mi öreg mesterünkkel. De miként amaz: immár ő is nagyot húzott az életbölcse ség tiszta forrásából és ment professzornak, oktatta tudományra és bölcsességre az ifjúságot, melynek oly sok kedves gondolatát áldozta, amíg a hatalom a kezében volt.

Ment, de nem visszajöhetlenül. Az ember úgy érezi, hogy ez a férfiú a bukás után jelentékenyen megnőtt s egyikévé lett azoknak, kiket a jó sors gondosan tartogat a nemzet számára. Mert a nemzetnek a jövő időkben is szüksége lesz értékes és ami a fő: tapasztalt státusférfiakra.

G e u r.

Beszélgetés a féltékenységről.

Irta: Szász Zoltán.

Egy kártékonyan bűbajos női fenevaddal ültem együtt. Izzó világítású, tikkasztó bálteremben, melyben a mesterséges illatok s természetes kipárolgások bősége szokatlanul elviselhetetlenné tette a légkört. Az asszony azonban illett ebbe az egyrészt meztelen, veritékes testfoltokból, kurjantásokból s vad néger-táncból, másrészt csipkés selyemruhákból, udvarias bókokból s finom mozdulatokból, tehát félig állatias, félig raffinált elemekből összealakult környezetbe. Maga is egy megromlott ösztönű, túlfinomult idegzetű luxusállat volt, egy igazi modern nagyvilági nő. Éppen végig néztem, ahogy néhány embert: a férjét s még néhány férfit, akik részint a hitvesi eskű, részint a szerelmi viszony révén azt hitték, hogy joguk van az ő kizárólagos bírásához, kegyetlen kacérsággal, más férfiakhoz intézett folytonos szemigéretekkal egyre fokozódó dühben tartott. Ritkán szoktam nőkért szenvedő férfiakat sajnálni, mivel az ilyen gyötrelmek alap-oka rendszeren a férfi-ostobaság, de ebben az esetben a nő férfi-kínzó kacérsága, szemérmetlen öröme az általa előidézett féltékenységen engem is felháborított. Lefoglaltam tehát a nőt, félre vontam s beszélni kezdtem vele. Elég szellemes asszony, gondoltam, s ezalatt legalább nem kinozza a férjét és szeretőit.

Egy negyedóra múlva itt tartottunk:

Én: Igaza van: ahhoz a töméntelen óriási gazsághoz képest, amit a férfiak a nőkkel elkövetnek, a nők kisebb kaliberű gonoszságai másodrendű csekélységek. Csakhogy azért mégis hitványságok ezek, sőt mint az elnyomottnak gonoszságai mindig, ha nem is erkölcsi, de esztétikai szempontból sokkal ellenszenvesebbek. Minthogy általában a nő lelke sokkal csunyább, mint a férfié.

Ő: De ennek is a férfi az oka. A nő lelke rút, kicsinyes, csenevész, tehetetlen, amiként a proletár teste, melyen az elnyomottság, a kizsákmányoltság görbeségei, foltjai és idétlenségei éktelenkednek. De hát nem lehet mindenki angol lord, aki a legszebb anyát

választhatja a gyermekei számára s eszményi higiéniaiával élhet s nem lehet mindenki férfi, akinek nem kell, mint a nőnek, hazudnia, kétszínüsködni, fél lelkét elrejtene s a másikat kendőznie.

Én: Jó, jó, hisz ismétlem, az minden nő-ócsárló beszédemnek alapja, kiinduló pontja, hogy a nők hibáinak az oka a férfi. Ez azonban nem változtat azon, hogy a nők átkozottult tökéletlenek. Az intelligensebbjétől, a nemesebbjétől tehát azt várnám, hogy ne legyen a kelleténél rosszabb, ne tetézzé a mai nő-erkölcs által reá kényszerített hitványságokat olyanokkal, amelyeket nem kíván semmiféle erkölcs, csak a saját rossz természete.

Ő: Ilyen a mi örömünk, melyet a féltekenyítésben lelünk?

Én: Persze. Azt értem, hogy mint leány a nő végig játszsza az ártatlanlelkűség, a tudatlanság, a szellemi szüzesség komédiáját, pedig mindenki: az apja, az anyja, az udvarlói mind tudják, hogy tisztában van a szerelem úgynevezett titkaival. Ez azonban egy konvencionális hazugság, tehát hadd hazudják a kisasszony. Még azt is értem, hogy miután férjhez ment s néhány év múlva beállott nála az okvetlen beálló házasságtörési vágy — melynek ezer más közt a legegyszerűbb oka az, hogy a legnagyobb lelki harmónia mellett is bizonyos évek múltán a házastársak közt érzéki közöny fejlődik ki — hű marad hitvesi fogadalmához s épen hagyja az égben bogozott kötelekeket. Ez az egész életre szóló hitvesi hűség is egy konvencionális hazugság, de hát épp ezért meg kell hajolnia előtte. De mi parancsolja a nőknek, hogy ugyanakkor, mikor ellenállnak annak a jogos, élettani alapú csábításnak, a férjeik előtt gyakran azt játszsza, mintha nem volna lehetetlen, hogy képesek volnának erre a lépésre. Ez már, lássa, perverzitás.

Ő: Igaz, de a tiprott, szabad fejlődésükben korlátozott lelkeknek ezt a perverzitást is meg kell bocsátani. A nő nem tudja a férfival, különösen a férjével szemben a hatalmát másképen éreztetni, mint hogy fájdalmat okoz neki. Az a nyugalom, melylyel egy férj a feleségét egész életére biztosított birtokának tekinti, felláztatja a nőt. S gondolja: ha nem is esik csorba ezen a birtokon, legalább remegj egy kicsit miatta!

Én: De nem undorodik a kissé nemesebb fajta nő ettől az emberkínzástól, melynél a férj gyötrelme nem elengedhetlen járuléka a nő szerelmi szükségletének?

Ő: Nem céltalan ez, csak a célja kissé nemtelen. De hát lehet-e egy nő igazán nemies, ha nem épen Madonna, a tűrés, lemondás, odaadás, az igénytelenség maga. A nemességhez szabadság kell, vagy teljes lelki igénytelenség, amely vágyak híján nem érzi a lekötöttséget, tehát szintén szabad.

Én: Maguk pedig nem Madonnák, mert ha más nincs is, az a vágyuk megvan, hogy a férjük vagy a férfijok olykor szenvedjen egy kissé.

Ő: Kérem! A nőnek egyetlen fegyvere az, hogy a férfi szerelmes belé. És pedig nem okosan, orientális észszel, a mely bennünk csak a lelketlen testet látja, hanem átszellemült, azaz megromlott érzéssel, amelynek nemcsak a birás kell, hanem az az arrogans bizonyosság is, hogy más számára egy milliárdért is nebántsvirágok legyünk. Ezt különben nem kell magának hosszasan magyaráznom. Levonom azonban most belőle ezt a konzekvenciát: ha maguk megfosztják a nőt szellemi szabadságától, megkövetelvén tőle, hogy leányságán át ostoba maradjon, azon túl pedig csak a férje szavára hallgasson s teremtenek számára egy külön erkölcsöt, mely szerint ugyanaz, ami általa megcselekedve szörnyű elvetemedettség, a férfi tetteként jelentéktelen mulatozás, mért csodálkoznak, ha ez a rabszolga-lélek egyetlen fegyverét, a maguk szerelmi ostobaságát igénybe veszi? Mi érezzük, hogy maguk kicsibe vesznek minket, még, sőt talán főleg, ha szerelmesek is belénk. Ostobának tartanak, egyéniségteleneknek, hazugoknak! Jó, gondoljuk mi, mért vagytok hát olyan szamarak, hogy mégis szerettek minket és pedig nem mint egy mulatóhelyet, amelyben bárkivel együtt megfértek, hanem oltárként, melyen csak ti akartok áldozni? Ha azonban már ilyenek vagytok, hát felhasználjuk ezt a samárságtokat. Gyötrünk a ti gyenge oldalatokon. Neked nem fáj, gondolja a nő a maga basájával szemben, hogy lelkileg meg vagyok csonkítva, hogy egy te általad s hozzád hasonlók által diktált női nevelés belőlem s a legtöbb hozzám

hasonlóból nem engedte kifejlődni azt, amire hivatottak voltunk, fájjon hát, hogy a szemem mással is csókolózik, nemcsak veled, hogy a testem másnak is sug ígéreteket, nemcsak a te izmaidnak.

Én : Pompás ! A féltékenyítés perverz örömének egész természet-rajzát feltárta ez alatt a magának juttatott hosszú beszélési idő alatt ! Azért is nem szóltam közbe, hogy végig mondhassa, a mit erről tud. Most pedig megmondom én, hogy mi is tulajdonképen ez a gyönyör, melyet maguk a férfiak kínzásában lelnek. Szellemi szádizmus, semmi más. Maga ismeri Krafft-Ebing tanár urat s tudja, hogy könyveiben többek közt olyan urakról is irt, akik nem elégedtek meg a hölgyek csókolásával és ölelésével, hanem harapásokkal, marcangolásokkal is tarkították a rendes szerelmi enyelgés évezredes műsorát. Ugyanílyenek maguk a férfi-lélekkelszemben, melyből, ha kedvük van egy kis féltékenyítésre, mosolyogva tépik a cafatokat. Maguk : a kacérságot, féltékenysé-ébredést foglalkozásként űző hölgyek, tulajdonképen lélekfelmetsző Jaqueline-ek. Szörnyetegek, akik legyenek testileg bármily szépek, lelkiileg undorítóak és sivarak.

Ő : De hát csak a nőknek van ez a kedvtelésük ? Nem gyötri a férfi sohse a nőt, a feleségét, a szeretőjét azzal, hogy más iránt játszsza a szerelmet ?

Én : Igen, megtörténik, de sokkal ritkábban, mint megfordítva. A férfinak nincs szüksége, hogy féltékenynyé tegye azt a nőt, aki már úgy is szereti, mivel ez már teljesen, testtel-lélekkal a rabszolgája. Ellenben a rabszolgának, a nőnek sajátos kéjencsége a féltékenyítés, az a perverz kacérkodás, melynek nincs más célja, mint kinoszni a férfit. Én visszatérek a régi nótára : a férfi rosszabb, mint a nő, de legalább szebben, egészségesebben, őszintébben az, mint a nő.

Ő : Én meg visszatérek az örök feleletre : ne kényszerítsék a nőt, hogy ilyen legyen s lesz ő még gonosz a maguk módja szerint is.

Én : Hisz ez az én eszményem ! Az olyan nő, aki durva, goromba, nyers, hatalmaskodó, őszintén, merészen, mint a férfi.

Ő : Szép eszmény. De legyen nyugodt, valósággá fog válni.

Én : — (a beszélgetés ezután még érdektelenebb, mint eddig.)

A király fia.

Erkölcshajz.

Irta: Bródy Sándor.

6.

II.

A király fia megérkezett, erősen megfürdött. (Mert ember és ember között mégis kell különbségnek lenni és a legnagyobb különbség igazában csak az, hogy az egyik sűrűn fürdik, a másik ritkán.) Aztán evett ő fensége. Majd, két mágással — akik a polgároknak Istent játszanak, a királyfinak pedig a konfidens lakájt — fiakkerbe szállott, hogy megszemlélné a várost, különösen pedig a nőket. E megtisztelő, nemzeti és állami szempontból oly komoly pillanatnál időznünk kell; lélekzetet veszünk, engedelmet kérvén az olvasótól, ha történetünk nem halad kellő gyorsasággal előre. Vigasztalódjanak és reménykedjenek, mihamarább rapid fejlődésnek indulunk és több rendbeli kisebb-nagyobb, de talán nem a szokott bonyolódások után, a humoristiko-tragiko befejezés is meglesz.

A trónörökös — mondjuk bizalmasan: Henrik — fél szemüvegével legelsőbbben is a cégtáblákat olvasta. Mert ha maga macedoniai Nagy Sándor, a fejét magasan tartó, jönne idegen városba, az is először a firmákat nézné, mint akár-melyik vándorló-legény. A kereskedő-nemzet fiának és egykoron urának, a kissé rövidlátó Henriknek, föltűnt, hogy minden harmadik ház takarékpénztár és hasonló szövetkezet itten. «Esetleg egy összkölcsönt lehetne kötni erre!» gondolta magában és ki is fejezte:

— Sok pénz, sok pénz van itt!

A mágások lebeszélték a dologról, összenevettek és ajánlották, hogy inkább a nők érdemelnek figyelmet. A nők, akik május e rendes, de szép hétköznapijának delén úgy elárasztották a várost, mint a pipacs a rétet, búzavirág a búzátáblát. És a fenséget azonnal megismerték. Nem azt, hogy fenség, hanem hogy igen jó, tiszta fiakkeron és jobbról ül.

Mily kíváncsi az ilyen férfiú e sétáló nők sokaságának, hogy bukna — utálatos, de oly jellemző ez a szó — mint bukácsolnak a fiakker felé! Ajánlom neked, kivételesen, esetleg, rosszképű és szerelemben szerencsétlen olvasóm, ha férfi vagy, légy férfi: fiakkerbe ülj egy tavaszi napon. És légy bár kopasz, ősz —: hallani fogod amint egy éppen hogy felnőtt iskolás leány — aki mellett elrobogsz — így sóhajtott feléd:

— De érdekes, halvány, szőke férfi!

Ő fenségét is, a tüzes és kíváncsi tekintetek csaknem leemelték a kocsiból:

— Ejnye! — mondá — de barátságosak itt a hölgyek.

— Ez még semmi! — mondá az egyik gróf.

— És mi az oka?

— A valuta nálunk még nincs rendezve! — mondá a másik mágán, aki merkantilista volt, a magánéletben zsidó bankok cégére mögött megbujó uzsorás, de semmiképen sem számár.

— A magyar fajta valóban szép! — jegyezte meg ő fensége.

Az ítéletnek örülni kell, le kell jegyezni, mint ahogy másnap lenyomtatták, affichirozták az összes napilapok és ez ő fenségének egy krajcárjába sem került. Hódolattal fogadjuk a bókot, mert másra, föltétlenül, talán jogunk nincs is. Mondják: a borunk még jó és a postai intézményünk nem rossz. De nem elég-e, ha az előkelő külföldi meg van velünk elégedve? A két főrend arca ragyogott az örömtől, amint visszaérkezve a hotelbe, látták — és jelenthették — hogy megbízott embereik számos tiszta és kevert típusú nő bemutatását helyezték kilátásba:

— Száz és néhány jelentkezőnk van, fiatal, jól nevelt és még ki nem tanult hölgyek, akik mind ma este akarnak föllépni fenséged előtt.

— De tudják a hölgyek a föltételt?

— Tudják.

— És hozzátartozóik?

— Az erkölcs itt elég jó, fenség, de a szegénységtől való félelem és az előkelőség tisztelete fölöttebb nagy.

— És ki fogja ellenőrizni a dolgot, a választás nehéz munkáját ki végzi az urak közül. (Hálás vagyok.)

— Van egy asszonyunk. Nyelvtanárnő. A legfensőbb állami fensőségtől engedélyezett fő-művész iskolája van, ez ért legjobban az üggyhöz itt Pesten, sőt merem mondani: az egész világon. Beíratási díjat szedett azoktól a nőktől, akik közül majd választunk — és még akkor megbízása sem volt. Nekem már husz szőkét és husz barnát, a legelső kislejtés után bemutatott. Van azonban neki egy, külön dugaszban.

— Az, az; az lesz jó! — mondá ő fensége és szemei — amelyek igazán nem voltak csunyák — elrévedeztek a messziségben és a titokzatos szerv apró tükrében hirtelen felvetődött ama skót udvarhölgynek szerfölött kicsinyített képmása.

— Az a babonám támadt — jegyezte meg az álmodozó királyfi — hogy ama tanúlt nő, akit ön említeni szíves volt, el fogja találni szívem titkos ízlését.

Valami bánatos érzés szállt az előkelő idegenre, elhallgatott és szeretnék elhallgatni én is. Mert nehogy azt higgyék, hogy örömem telik a cinikus beszédben és vidám vagyok, amint lelki szemeimmel látom — eh, egyébként is láthatnám — amint a tanúlt nő lehúzza husz pár nőről a ruhát és ha kell a bőrt is. Hogy meg fognak ítélni szigorú egyetemi professzorok és más egyéb tekintélyes családapák, amiért mindezt szóvá teszem: «Pihá, piszok, ilyenről beszélni!» És ugyanezek a professzorok kezet csókolnak a nyelvtanárnőnek, emelik tekintélyét, ha úgy akad, még essayt is írnak róla. Pihá, piszok! Igen ám, de az, hogy a gyáva és lomha polgári szem előtt kevesebb maga a tény, mint az, ha arról egy író beszélni mer. És most már magam sem tudom, hogy lenézzem-e ezeket, haragudjak-e rájuk, mert szívük mélyén gonoszak is, vagy csak ostobák?

... Elég az hozzá — hogy szíves olvasóm rosszkedvű reflexiókkal többé ne; kínozzalak — amint eljött az éj: a koldusok királynője ott feküdt az óriás ezüst tálcán és íme, csakugyan ő az, aki föllép a királyfi előtt. Folytatjuk.

Sztrájk.

Irta: Csizmadia Sándor.

Fagyasztó némaság feküdt a gyárra,
Tüzes, forrongó, lázadó kazánja
Meredten áll, nincs benne egy lehellet —
A széles szíjak mind porban hevernek...
Nem mozdul egyetlen kerék,
A füst nem száll, a tűz nem ég;
A szálló por mutatja csak:
Nem régen lüktetett itt még az élet.
Ki tudja hogy? Ki tudja mért?
Pár perc alatt lám minden semmivé lett...
A gyár kihült, akár csak a halott,
A hangja elhalt, gőze megfagyott;
Mintha valaki el sem esne,
Csak úgy álltában megmeredne.
Tán képzelet csupán s hiába:
Mindig ilyen a gyár halála.
A szerszám nyugszik, mint a holt anyag,
És minden olyan néma, hallgatag...
A vész árnya szállott itt a földre:
S az alkotásnak szellemét letörte.
A tér csupán hideg, fagyos tetem,
Mezőin most az enyészet terem.
A vas, az érc mind mozdulatlan,
Egy szikra élet nincsen abban.
Körös-körül széntől mocskos falak
Lebámulnak, de mit sem szólnak;
Le oda a rideg, nagy sírűregbe,
Hol ezrek vére nyugszik eltemetve;
A kincsásásnak gyilkos műhelyébe,
Hol a munkának éhezés a bére...

Ezernyi kéz áll tétován, pihen,
Mint üldözött madár a fészken;
A sok darab ember most egy tömeg,
A durva parancs nem mozdítja meg.

De él, forrong benne a szellem,
 Kész harcba szállni minden ellen,
 Mi az önérzetnek nyakára hág:
 Csak volt, de nincsen többé szolgaság...
 Félelmes börtön volt eddig a gyár,
 Mozgó-tetem, kit a keblére zár;
 Mérget szórt széjjel vastag levegője,
 A halál terjengett széjjel belőle...
 S a sok szennyből, mint egy aranypatak,
 Mindig vídám, csacsogó, olvatag,
 Leszűrődött az édes, tiszta élet,
 Mely mint a nap sugárzik, éget,
 Ezrek könnyét kincscsé formálta át,
 Elárasztotta egynek dús lakát;
 Odafoly mind-mind egynek az ölébe,
 Ott vált aranynyá ezrek szenvedése.

De lám, most megmozdult a sok-sok semmi,
 Valami akar egyszer ő is lenni.
 S milyen csodálatos! Míg él, alkot, terem,
 A munka semmi, nullát sem jelent;
 Üres szerszám, talán hasznos vagyon:
 De ha megáll — isszonyú hatalom.
 Országok testében meghül a vér,
 Mi azelőtt tán milliókat ér,
 Hitvány lommá zsugorodik az össze...
 S a föld, mint hogyha meg volna kötözve,
 Hever alétan, semmit sem terem,
 A lét tüze kialszik hirtelen...
 És mégis, bárha vészbe, gyászba visz,
 Megáll a munka, ha egy napra is...
 Jön majd idő, jönnie kell, mikor
 A munka, mely elbukott annyiszor:
 Egy újabb, egy örök életre kel,
 A multra a jövőt építi fel...
 S ha omlik a jelen, nem rettegünk mi majd,
 Sírján virág fakad, a szabadság kihajt...

Régi nagy színészekről.

Elbeszéli: Ujházy Ede.

Feleky Miklós.

Olyan volt, mint a kovácsolt acél; lépte: mint a gummi-lapda, egyenes: mint a nádszál s karcsú. A hangja kellemes, erős, igazi férfi-hang. Az arca nem szép, olyan tatár-fej. A legszebb felesége volt Magyarországon: Munkácsi Flóra.

1848-ban már honvéd volt, élte fogytáig az maradt, a 48-as honvédek pártfogója, a honvédmenház egyik alapítója. Pest-városi bizottsági tag, a Nemzeti Színház nyugdíjintézetének jegyzője, sok éven át rendező, a vidéki színészek elnöke, háziúr, villatulajdonos, az első magyar színész, akinek Ferencz József-rendjele és a királytól nemesi levele volt. A legtöbb ezüst kelyhe és koszorúja volt a világon, boltot nyithatott volna belőle.

Azt mondták róla, hogy ő volt a vidéki színészek pápája.

Mint szerelmes színész jött a Nemzeti Színházhoz. Nem olyan olvadozó, édeskés, de igazi férfias szerelmes volt; ha ő a színpadon szerelmet vallott, azzal a meggyőző egyenességgel, mely hangját megreszkettette, mindenki neki ítélte azt a leányt, akit megkért: a színpadon. A most élő színészek közül legjobban emlékeztet rá Gyenes László. Ő volt a legjobb «Szegény ifjú». A hatvanas években az öreg Dumas ellátogatott Pestre, tiszteletére a Nemzeti Színházban előadták «Paul Jones» című darabját és a hírneves író el volt ragadtatva Felekytől.

Mielőtt Pestre került, vidéki igazgató volt. Legtöbbnyire Debrecenben tartózkodott, a Nánássy-féle csúrból alakított

színházban. Egyszer jutalomjátékára «Griseldis»-t adatta. Egész este zokogott a közönség e rémdrámán és a darab végén, mikor ő mint Percival ott marad a színpadon, Griseldistől elhagyatva, valósággal felháborodott a hallgatóság és felkiáltottak:

— Ez már mégis rettenetes! Hívja vissza azt a Griseldist!

Feleky erre kilépett a lámpák elé és a következő beszédet tartotta: «Nagyérdemű közönség! Ma már nem tehetek eleget becses óhajuknak, mert így van betanulva, de ígérem, hogy legközelebb, ha előadatom a darabot, Griseldis vissza fog jönni!» És úgy lőn, amint ígérte: Griseldis visszajött és vagy hatszor teli ház előtt jött vissza. Feleky pedig teliszeggel ment társulatával Nyiregyházára.

Már mint nemzeti színházi tag gyakran járt vendégszerepelni. A hatvanas évek végén Kolozsvárra ment és a «Fehérek»-ben lépett fel, mint «Sir Patrik». Van a darabban egy hatalmas apaszerep: «Dick», az írek vezére. Négyen is konkuráltak a hálás szerepre. Vasvári Kovács (ki ne ismerte volna?) csak kardalos volt, de Feleky őt protegálta és neki osztatta ki Dick szerepét. Nosza, volt torzsalkodás, összeesküdtek, hogy valamit csinálnak e méltatlan mellőztetésért. «Sir Patrik, Irland ördöge», aki az egész előadás alatt agyonkínózta a «Fehérek»-et, istentagadó volt. A darab végén oda szólt a lenyűgözött fehérekhez: «Nos, van-e Isten?» — erre előlép Dick: «Van!» — és lelövi Patrikot, akinek holtan kell összeesni. Ezt az esést művészettel szokta Feleky csinálni: nem sablonos szívhez-kapással és össze-rogyással, hanem egyenesen, mint egy darab fa, arccal a földre esett. Óriási volt! Ki szokták tapsolni tízszer legalább.

Nos hát, amint a jelenet következett, rásüti Vasvári a puskát Felekyre. A puskacsőből valami sustorgós tűzesőféle tódult ki, a végén olyan kapszli-csattanással. Feleky megdermedve állt:

— Süsse rám még egyszer, nekem meg kell halni!

Vasvári még egyszer felhúzta a puska sárkányát, a ravaszt megnyomta és látva, hogy a puska nem sült el,

odakiáltott: Pú!... Erre Feleky lefeküdt a földre, a függöny legördült, a publikum kacagott.

A puskába egyik konkurrens tette bele a garasos rakétát bosszúból.

Feleky feltápáskodva a földről, odaszólt Vasvárinak:

— Na, barátom, én ugyan meg vagyok löve!

— Ne tessék haragudni Feleky úr! — könyörgött összetett kézzel Kovács — ha még egyszer adjuk a darabot: agyonlövöm!

Sokáig uralkodott a színpadon, mint társalgási szerelmes, de nem ez volt igazi fénykora.

Radnótfáy igazgatása alatt hozták színre az «Idegesek» francia bohózatot, abban játszotta «Marteau»-t. Hogy mi volt az az előadás!? Szatmáriné, Szigeti József, Tóth József, Lendvay, Szerdahelyi, Benedek (ha rá gondolok, már nevetek), a legnagyobb színházi előadás, amilyen nem volt és talán nem is lesz soha. Ő felsége Erzsébet királyné többször megnézte az «Idegesek»-et és azt mondta, hogy beteg lett a nevetéstől.

Istenem, milyen darabok is voltak akkor! Csupa derü trágárság nélkül! Talán jó volna erre visszatérni, azt nem únja meg a közönség és nem a darabtól, de a nevetéstől pirúl ki.

Az «Idegesek» után egész sorozata következik nagyszerű alakításainak. A «Jó barátok» Marekkája, a «Völgy lilioma» Mortsoffja és végre a «Strike»-ben, mint Lajos — Hogarth ecsetjére lett volna méltó.

Nagy tehetség, nagy művészi minőség, igazi egyéniség! Az ő neve fogalom volt: ha valaki azt mondta Feleky-féle szerep, mindenki tudta, hogy milyen.

Olyan szívós természetű volt, hogy azt hittük, örök életű lesz. A Nemzeti Színház tiszteleti tagja volt, de nem tisztelte meg a színház magát azzal, hogy néha-néha felléptette volna. Ha ma élne, a mostani igazgató megtenné; kár, hogy már nem él. Alakításai halhatatlanná tették.

Rögtönzés.

Louis Legendre után: Heltai Jenő.

Személyek:

Jean, huszonöt éves.

Jeanne, tizenkilenc éves.

XV. Lajos-stílus hálószoba. Nagyon széles, nagyon alacsony ágy. Jean és Jeanne batisztok és csipkék között alszanak, amelyeknek a vidám rendetlenségében nincs semmi meglepő, hiszen Jean és Jeanne alig vannak az első mézes hét végén. Egy ablak a belső udvarra néz, amelyből lónyerítés hangzik föl, egy ajtó a fehér toiletteszobába nyílik. Az ágy mellett, az asztalon, kis ébresztő-óra osztja föl az örökkévalóságot percekre. A jelenet kezdetén a kis óra kristálytiszta és föttébb parancsoló hangon hatot üt.

Jeanne (szemét dörzsöli):

Hat óra!...

(Fölrázza a férjét):

Jean!... Hé, Jean!...

Jean (fölrriad):

Kigyúlt a háztető?

Jeanne:

Nem, Nem! A vonat indul...

Jean (a vánkások közé temetkezik):

Induljon! Üsse kő!...

(Álmosan):

Melyik vonat?

Jeanne (Aki fölkelt):

Tudod: hajtóvadászatot

Rendez Quantin du Var.

J e a n (még mindig álmodozva):
 Mily név! Mily állapot!
 Tán erről írt regényt hajdanta Walter Scott!

J e a n n e (nevetve):
 Egy garas ára józan eszed sincs!

J e a n (belenyugszik):
 I hav' not!
 Ötlik-hatlik csupán: hajnalban kezdem én
 S folytatom akkor is még, mikor a nap lemén.

J e a n n e (kinéz az ablakon):
 A kocsi készen áll!

J e a n (öklével gyömöszöli a vánkost, amely mit sem vétett neki):
 Hogy menne a pokolba
 Minden pontos kocsis!

J e a n n e (gúnyosan):
 Persze, efféle szolga
 Az uracskámnak nem lehet inyére,
 Mert valahová elkésve ha érne,
 Nem mondhatná: «Megint a kocsisom hibája!»
 (Eltűnik a toilette-szobában.)

J e a n (ismét félálomban):
 Szép álom! Mondja Jeanne, ez itt a maga szája?

J e a n n e (a szomszéd szobából):
 Határozd el magad! Kelj föl, légy harcra kész...
 Nyisd már ki a szemed...

J e a n :
 Soha! A józan ész
 Is azt kívánja, hogy midőn az ember álmos
 Tartsa a két szemét becsukva!...

J e a n n e visszajön, friss Iris-parfűm árad el körülötte, ami
 csak növel az Iris istennővel való hasonlatosságát. Odalép az
 ágyhoz, nagy szivacsos a kezében):

És ha már most
 Az orrodon helyezném el a spongyát?
 Ez bresztőnek kitűnő, azt mondják!

Jean (fölül, rémulten):

Az istenért! E szörnyű fegyvert tedd el
Az arzenálba e vizes löveggel!
Bánom is én! Legyen az óra tíz is,
Föl nem kelek! Ez már a paralízis!
Nem kelt föl semmiféle hatalom,
Csak egy.

Jeanne:

És az?

Jean (nagyon gyöngéden):

Feküdj le te is angyalom!

Jeanne (kacagva hajítja a szivacsot a másik szobába):
Nagyszerű ötlet!

Jean:

Tiszta logika!

Jeanne (kétkedve):

Ugyan?

Jean:

Ahogy itt fekszem, az lethargia.
Mert mi az ébredés? Bennünk működni kezd
A villam-áram. Jól ismered ezt.
Kezem, ha elmerül hosszú, arany-hajadban
Szivemből ah legott a szikra is kipattan.

Jeanne (föl-alá járkál):

Bolond?

Jean (komolyan):

Nem! Bölcs vagyok, kinek elméje mély.

(Elégikusan):

De mit forogsz, mint szélben a levél?
Gyer ide mellém!

Jeanne (engedelmeskedik, mert alapjában neki sincs kifogása a dolog ellen):

Jó lesz-e?

Jean (minden meggyőződés nélkül):

Az én!

(Jeanne a takaró alá merül, Jean hevesen megsókolja.)

J e a n n e (tiltakozva):
Ez árulás!

J e a n :
Édes, csak egy szerény
Csókot! Mert ez legott fölkelte uradat . . .

J e a n n e (mosolyogva):
Akkor hát talpra, mert most itt a pillanat!

J e a n (meg lévén győződve az ellenkezőről):
Azt hiszed?

J e a n n e :
Jaj, lekésünk! Az óra-mutató
Halad . . .

J e a n (hirtelen haraggal):
Igen? Gazember, aki jajgató
Hangjával engem egyre-másra izgat!
De él boszúm! . . .

(Megfogja az ébresztő-órát és a szoba közepére vágja. Azontúl a szobában egyéb se hallatszik, mint az, hogy valami folyton így csinál: «Krr!» Ez a valami a nagy rúgó, amely kettétört.)

J e a n (vad gyönyörrel):
Most odavan a tik-tak!

J e a n n e (szemrehányón):
Megölted őt! Hálátlan! És nem tudod, miért?
(Költői lendülettel):

Jusson eszedbe, néha mennyit ért
Egyhangú zümmögése, vagy víg dala, amely
Reggel helyett gyönyörre keltett gyakorta fel.

(A maga természetes hangján):
Most nem tudjuk, hány óra!

J e a n (lelkesen):
Az ördög vigye el
A hány órát! Te itt vagy. Ma Eros ünnepel.
A lucernásrul már e pillanatban
Szó sem lehet. Kezdődhet már miattam
Az a vadászat. Most már mit nekem
A csizma és a fegyver? Hidegen
Hagy a fogoly, nyúl. Fejének pardon!

És kacagók a sok-sok ál-Bayardon
 Ki büszke, mert elejtett egy nyulacskát.
 Én most, imádott, drága nagysád,
 Ajkadra rendezek hajtóvadászatot,
 Ha itt vadászhatok, miért vadászszak ott.

J e a n n e (aki azt hiszi, hogy azt kell mondania,
 amire nem is gondol):

Szép, szép nagyon! De én, ki ismerem
 Es tisztelem uracskám s mesterem
 Minden szeszélyeit! Még sohasem
 Maradtál onnan el. Hisz jól mulattál mindég...

J e a n (gyöngéden):

S hogy magam itt sem únom, édesem,
 Talán azt el se hinnéd?
 A vad? Huncut legyek, hogyha belőle kérek.

J e a n n e (egyre rosszhiszeműn):

Nem, nem lehet! Szent az ígélet!

J e a n (melegen):

Szent csakis egy dolog: az, hogy szeresselek.

J e a n n e (az utolsó engedmények küszöbén):
 Lekésünk a vonatról...

J e a n (mint fönt)

Az könnyen meglehet!

De jobb onnan lekésni, mint innen késni el.

J e a n n e (az utolsó érv):

Es Quantin? Szinte hallom, hogy duzzog, hogy perel!

J e a n (szenvédélyesen):

Ej, mit Quantin du Var; tiszteltetem a földit!
 Annál rosszab, ha oly hamar sértődik.
 Szép, szép a helyiérdekű nemesség,
 Amelynek több a pénze, mint az őse,
 De azt, hogy ábrázatuk tessék,
 Nem éli meg a felesége. Ó se!

(Más hangon):

De rosszat róluk nem beszélek.
 Tudom, majd megbocsátja ezt a két úri lélek,
 Hogy nélkülünk lesz meg az ünnepély.

(Lírikusan):

Óh angyalom, minő mennyei kéj,
S mivel csaknem tilos, mily kibeszélhetetlen
Gyönyör, hogy itt vagyunk együtt, mi ketten
Akkor, midőn bolond ígéretünk
Szerint már vonaton robogni kék nekünk.
Az elveszített éden visszatér
Tiltott gyümölcs e csók, hát százszor többet ér!

(A tudományos előadás hangján):

Jeanne, ím kihirdetem igaz szakértelemmel:
Fogadja mindig el a meghívást az ember.
Legyen a ház ura bármily csodás alak
S kerüljön asztalára bármily hitvány falat,
A vén nagybácsihoz ebédre hogyha várnak,
Vagy a keresztneméhez, falura vasárnap,
Ahonnan kornyikáló, berúgott nép között
Tér vissza csak az ember; ha könnyen öltözött
Kis társaság ebédel a ligetben,
Hol a fűvön náthát kapsz menthetetlen;
Futni a főváros körül
És frakkot, klakkot, lakkot ölteni,
Egy hangtalan chanteuse, egy kültelki zseni
Kupléit élvezvén magasabb gyönyörül:
Győzd le az undorod tünetjeit
És mondj «igent» mindég és mindenütt!
Fogadj királyi pontosságot
S mindezt csak ama jó, csak amaz áldott
Érzésért, hogy ha menni kell — ne menj
S megszegd az esküd, folyton, szüntelen.
Mást tenni, mint amit az ember tervezett:
A meglepő, csak az az élvezet!
Londonba készülődni és Chatonban kiszállni
A snobokon kacagni és leszakítani bármi
Helyen, a Mont-Blanc-on, vagy egy ablakban
A vágy bimbaját, mihelyst kipattan:
Óh bölcs, ki ehhez ért! Egy szóval, szó mi szó,
A boldogság babám, csak rögtönözve jó!
Ajkadra vésem ezt szívem jelszavaképen . . .

J e a n n e (szünet után nagyon gyöngéden):

Óh Jean! . . .

J e a n (megcsókolja):

Édes ne szólj! Rögtönzők éppen!

METCHNIKOFF KÖNYVE. A párisi Pasteur-intézet egyik legelső díszje: Metchnikoff, a részleges jelenségek vizsgálatából az általános összefoglalásra térve, könyvet írt az élet és a halál kérdéséről, érdekesség és eredetiség dolgában egyaránt kiváló művel szaporítva munkáinak sorozatát. A szaktudósok között Metchnikoff neve már régóta a legérdemesebbek egyike, de híre kijutott már a laikusok közé is. Tudjuk róla, hogy ő a felfedezője annak a csodálatos folyamatnak, melylyel a szervezet úgynevezett vándor-sejtjei megvédik az életet a behatoló ellenséges csirákkal szemben. Ahol a test szövetei között valami úton-módon kapu nyílik a baktériumok behatolására, ott nyomban megjelennek a fehér vérsejtek is, hogy birokra keljenek velök. Ezt nevezi Metchnikoff *phagocytosis*-nak, aminthogy valóban a baktériumok fellakmározása folyik itten, úgy, hogy a fehér vérsejtek nyúlányaikkal körüljárják, magukba vonják a betegséget okozó csirát és megemésztik. Ha győzik ezt a munkát, úgy hiába volt a baktérium-invázió; ha nem, úgy a szervezet adja meg az árát. Nagyjában ez a *phagocytosis* mibenléte és ha Metchnikoff ezzel a kútfeje lett a mai szérum-gyógymódoknak és immunizálási bűvarlatoknak, új könyve is eddig fel nem tárt kilátásokat nyit az élet általános jelenségeinek magyarázatára.

Az első, amit Metchnikoff vizsgálat alá vesz, az ember fizikumának és a környező természetnek a harmoniatlansága. Részint a társasági ösztönök kifejlődése folytán, amelyek nagyon módosították a természeti kiválasztás törvényének, a kevésbé életrevalók kiküszöbölésének gyakorlatát, részint annál a munkánál fogva, amelylyel a civilizáció haladása megváltoztatta az ember környezetét: előállott az a helyzet, hogy szervezetünk és életviszonyaink között ma nagyobb az aránytalanság, mint amekkora volt bármikor. Körülöttünk minden megváltozott; de az emberi test nem fejlődött. Ma mások az élet föltételei, módosult vagy megváltozott tényezőkkel van dolgunk; de a test szerveiben nem ment végbe oly változás, mely a külső körülmények átalakulásával lépést tartott volna. Innen van, hogy ma nagyobb a betegségre való hajlandóság, mint amekkora azelőtt volt, amire Metchnikoff egész sereg példát idéz, különösen az emésztőszervek bántalmainak köréből és megjósolja, hogy ezentúl még inkább így lesz, ha csak a tudományos ismeretek szétterjedését nem vet neki. A civilizáció volt az, amely körülöttünk a változásokat előidézte; a civilizáció fegyvere, a tudás adhat csak módot, hogy megtaláljuk a változásokhoz való alkalmazkodás irányító tégeit.

Mindezek azonban még csak a kisebb disharmoniák közé tartoznak, ahhoz képest, amely az elhalálozás kérdésénél tárul fel. Az embernek és környezetének legnagyobb disharmoniája «az öregség beteges jellegében és a természetes halál-ösztön elérhetésének az elérhetlenségében» nyilatkozik meg. Metchnikoff azt tartja, hogy mert kevésbé ismerjük környezetünk törvényeit és mert nem alkalmazkodunk ezekhez: nemcsak a legtöbb, de úgyszólván minden ember időnek előtte hal meg, az élet természetes végének az elérése előtt és nem szoros értelemben a természetben gyökerező okok folytán. A halál ma még a legjobb esetben is betegségi folyamat, erőszakos megszakítása az élet lánczának, mielőtt az igazi — nekünk ma elérhetetlen agg-kor — elvégezte volna a természetes meglazítás munkáját. Mert — úgymond — a voltaképeni természetes halál az volna, melyet megelőzne az erre való értelmi előkészítés, ami annyit jelent, hogy lassanként megéri az élet bevégzésének vágya, feltámad «a halál ösztöne», épp úgy, amint megvan az álom ösztöne, amely alvó helyének fölkeresésére ösztökéli a fáradt embert. Ami az öngyilkosnak kezébe adja a halálthozó fegyvert, az más rubrikába tartozik — inkább az élet-ösztön számlájára; de a «halál-ösztön», amire Metchnikoff céloz, ma még az alvó ösztönök közé tartozik és az emberi élet akkor lesz teljes, mikor a környezethez való alkalmazkodás lehetővé teszi az életkor határainak oly kitolását, hogy bekövetkezik az ideje az ösztön felébredésének is.

Bizonyos, hogy magának a halálnak a problémájára ez még nem vet nagyobb világosságot, mint amilyennel eddig be kellett érniünk. Ez pedig vajmi kevés, amennyiben a halál tényének, minden élő lény kikerülhetetlen végzetének kérdése, egyike a leghomályosabbaknak. Erre nézve a physiologia valamennyi elmélete, a chemia minden felfedezése csak körülírásokat ad, ahelyett, hogy magyarázattal szolgálna. Ám ha a halál «miért»-je, sőt «miként»-je is a végső elemzésben titok előttünk: Metchnikoff tanítása a halálnak olyan ösztönszerű megkívánásáról, amely elveszi az élet bevégződésének iszonyatát — teljesen összhangzásban van a természetes funkciók jellegző sajátságaival. Mindannak a betöltése, amit maga a természet szabott ki az emberre, kellemes érzésekkel jár; az élet alapfolyamatainak mindegyike megfelel annak, amit a «jól-esés» neve alá foglalunk és mert az élet bevégzése is e természettől való folyamatok közé tartozik, világos, hogy az lesz a természetes halál, melyben az eredendő ösztön találja kielégítését.

KLEOPATRA.

Lyrain regény.

Írta: Erdős Renée.

XVIII.

Nehéz kacagni, óh nehéz!
Sírni jobb volna, könnyebb, édesebb,
De nem szabad, de nem lehet.

Óh jaj, nehéz a büszkeség!
Édesebb volna az alázkodás.
De nem lehet, de nem szokás.

Nagyon nehéz hazudni is!
Könnyebben esnék: szólni igazat.
De nem lehet, de nem szabad.

Igy múlik el tőlünk az üdv.
Igy nem tudod meg: mi voltam neked
S milyen nagyon szerettelek!

XIX.

Kleopatra levele Antoniushoz.

Ne bánts te engem. Lásd, ha a szerelmünk
Bimbókorát túlélte — és a lelkünk
Gyönyörbe, szenvedésbe belefáradt,
S meghal a vágyam s meghal a te vágyad;
Ha kerülsz engem s én kerüllek téged
És mindörökre elválaszt az élet;
S emlékem lesz csak ott,
Hol egykor piros lángja lobogott
Szerelmed szent hevületének;
S csak egy-egy régi ének

Dallama visz majd közeledbe :
 Akkor jussak eszedbe
 S éld újra végig képzeletben
 Az én rég elmúlt, nagy szerelmem,
 S keress egy szót, egy pillantást csak,
 Árnyát valamely néma vádnak —
 Egy bántást, amely tőlem ért!
 Látsz könyet majd! De csak az én szememben.
 Arcomba szökni látod majd a vért,
 Látsz megremegni titkolt gyötrelemben.
 De a boszút lelkembe zárva,
 De mindég, mindég megbocsátva.

 Én üdvösségem, én szerelmem,
 Mért bántasz engem? ...

XX.

Antonius levele Kleopatrához.

Kleopatra, lásd, kell, hogy bántsalak.
 Gyönyör nekem, ha látom két szemed,
 Ezt a villámló, fekete eget
 Könybe borúlni szavaim nyomán.

Üdvösség látnom csókos ajkadat,
 Amint a kintől elfehéredik,
 Küzd, jéghideg fölénnyel kérkedik —
 Aztán sírásra görbül bájosan.

Öröm ilyenkor, hogyha visszavágsz
 Daccal, boszúval s észre sem veszed,
 Hogy hajamát simítja a kezed,
 S hogy minden szó után egy csókot adsz.

Ugy, szidj csak, édes! Üss, verj, megtaposs,
 De csók között, míg húllnak könyeid.
 Óh, hogyha tudnád, milyen szép vagy így!
 Én Kleopatrám, kell, hogy bántsalak.

A gyűrű.

Irta: Molnár Ferenc.

I.

Festés közben néha hirtelen megérzem, hogy a jobb kezem gyűrűs ujjáról hiányzik egy gyűrű. Ilyenkor leteszem a palettát és a balkezemmel megdörzsölöm a gyűrű helyét, hogy ez a hiányérzet elmúljon. De néha nem múlik el, ott bizsereg az ujjam alsó ízén órákig. Már az is megtörtént, hogy e miatt abbahagytam a festést és elmentem a kávéházba.

Amint az ujjamon volt, alig törődtem vele. Egyszerű rubintos aranygyűrű volt, az ötvös szemében nem lehetett nagy értéke. A karikája idők folyamán megvékonyult, a foglalatjába fekete aranyrozda ette be magát, a rubintja pedig nagyon egyszerű, gyöngye fényű kis kő volt, mondhatnám vérszegény. Nem cifraságnak viseltem, hanem megszokásból. Kedves emlékem volt, azonkívül ez volt az egyetlen ékszerem, mert sohse viselek semminemű ékszert, az órámat is egyszerű fekete zsinór tartja. Afféle elszegényedett arisztokrata volt ez a gyűrű, aki polgári munkát végez: villamos-jegyet dugtam mögéje, pincérnek kocogtattam vele. Aki egyetlen gyűrűt visel, meg fogja érteni: annyira megszoktam, hogy egyszer, amikor a mosdón felejtettem, az utcáról mentem vissza érte. Mondom, még most is érzem néha a hiányát, pedig már négy éve, hogy elszakadtam tőle.

Akkoriban majd minden ősszel Párisba mentem, a szerint, hogy volt pénzem, vagy nem. A Julian-iskolában aktot rajzoltam, amíg futotta a vagyonom. Amikor elfogyott, hazajöttem portrékból tengődni. Párist nagyon szeretem, ugyannyira, hogy érette még takarékos is tudok lenni.

Mondom, körülbelül négy éve, hogy ez történt. Már össze volt csomagolva Párisban a holmim s úgy határoztam, hogy hétfőn indulok haza. A vasárnapot még Párisban akartam tölteni, nem éppen Yvonne miatt, de azért neki is része volt abban, hogy nem szombaton este ültem fel a bázeli gyorsvonatra. A délutánt kószálással töltöttem s kissé bánatos voltam, mint mindig, amikor elutaztam Párisból. Párist az ember úgy szereti, ahogy a nőket szokta szeretni.

Este aztán elmentem Yvonnehoz. Ez az Yvonne nem volt valami különös szépség, éppen hogy csinosnak volt mondható. A haja szőke, a szeme vizes pillantású, zöldes-szürke, a szája kicsit nagy. Olyan párisi lány volt, mint a többi. Az idegen

szemében minden párisi lány hasonlít egymáshoz; a néger lányok közt semmi különbséget nem tudunk tenni, az idegen fehér racenál ez a faji rövidlátás oda redukálódik, hogy túlzott hasonlóságokat találunk benne. Szóval egyszerű kis francia nőszemély volt, de én szerettem — amiért a párisi lányokat szeretni szokás — kedves modoráért, bájos könnyelműségeért, artisztikus hajlamaiért, meg sok egyéb ilyen semmiségért.

Elmentem hozzá és búcsúzkodni kezdtünk. Nagyon kedves volt, hozzám símult s mint a fajtája szokta: hosszú hajamat rendezgette, újra megkötötte a nyakkendőmet, felpróbálta a kalapomat és úgy tréfa közben lehúzta az ujjamról a rubintos gyűrűt. Felhúzta a középujjára és kifelé homorítva kissé vörös kezét — ezek a lányok dolgoznak is — nézegette a gyűrűt. Én mellette ültem a kanapén és az igazat megvallva, nem törődtem vele sokat. Haza gondoltam, új terveimre, a téli tárlatra, a barátokra. Ő szaporán beszélt, mindenféle kedves bolondságot hadart össze, aztán egyszerre kicsendült ebből a madárbeszédből egy kissé ijedt, kissé csodálkozó hang.

— Nini, nem jön le! — mondta és mutatta a gyűrűt.

— Dehogyan nem! — mondtam én — csak próbáld.

Próbálta, próbálta, de nem jött le. Előbb húzta, de az ujján feltorlódott a bőr, nem engedte. Aztán csavarta, de vele csavarodott az ujjacskája is. Cibálta, a fogával kísérletezett — a gyűrű nem jött le. A mosdóhoz ment, beszappanozta az ujját, de úgy se tudta róla levenni a gyűrűt. Már izzó vörös volt az ujj a sok próbától, de a gyűrű rendületlenül maradt a helyén, mintha odanőtt volna.

Most már én is komolyabban vettem a dolgot.

— A gyűrűnek le kell jönnie! — mondtam s éreztem, hogy hiányzik az ujjamról. Én is próbáltam. Húztam, nyomtam, csavartam, de hiába. Előkerült a hajsütő és a kolmizó vas, de az se segített. Az ujj pedig, mintha dacos lett volna, meg is dagadt a sok munkálástól s még kevésbé eresztette a gyűrűt. Yvonne már majdnem sírt a türelmetlenségtől:

— Le kell jönnie! Még azt találod hinni, hogy el akarom venni tőled . . .

En is kellemetlenül éreztem magamat. Ideges lettem és éreztem, hogy a gyűrűt meg kell kapnom, ha törik-szakad.

— Oh, már vérzik! — kiáltott a lány.

Valóban, az elgyötört, megkínzott ujjacskából kiserkedt a vér. Ez most már nagyon felizgatott.

— Nem bánom — mondtam — majd eláll! De a gyűrűt meg kell kapnom!

Yvonne sírt:

— Vedd le, vedd le!

Már valósággal belepirultam a munkába. Ha e pillanatban nagy megrendelést kaptam volna, azzal a föltétellel, hogy rögtön el kell menni, nem hagytam volna ott a gyűrűt. De nem jött, nem jött, hiába.

Fölvettem a kabátomat:

— Gyere Yvonne — mondtam reszketve a sikertelenség okozta dűhtől — elmegyünk egy ékszerészhez, az majd lefűrészezi.

Ráadtam a köpenyét és szótlanul, sietve mentünk le az utcára. A lány úgy tartotta ezt az ujját, mintha orvoshoz vinné bekötöztetni, külön a többitől. Kézen fogtam, szinte húztam egyik utcából a másikba, de most meg az volt a baj, hogy minden ékszerészbolt be volt csukva. Sötét este lett közben és mi szaladtunk egyik utcából a másikba a sétálók tolongása közepett. Minden utcában új csalódás ingerelte az idegeinket, sehol sem volt nyitva ékszerészbolt. Yvonne állandóan sírt és huzatta magát, mint valami akaratos gyerek, akit a fogorvoshoz visznek.

— Istenem, istenem! — egyre ezt hajtogatta.

Egyszerre aztán megállt:

— Te — mondta — van egy eszmém. Én ismerek itt a Rue Réaumurban egy kis ékszerészt. Menjünk be a lakásába az udvarról s ő majd...

Hajrá, a Rue Réaumurbe!

Az ékszerész nem volt otthon. A felesége, egy bőbeszédű, összeszáradt, kis öreg asszony tudott valami csípőszerszámról, amivel az aranyat el lehet csípni. Valami kis fűrészt is látott valahol egyszer, de nem tudta, hogy mikor és hol és különben is egy éve már, hogy látta, még a régi üzletben, Rue Pigalle...

Nekiestem az üzletnek az anyóka kalauzolásával és mindent felkutattam. Szétlökődtem a pihenő rendbe állított apró szerszámokat, kiráncigáltam a miniatűr fiókokat, sehol semmi. Hisz az csak természetes, hogy éppen az nincs, amit keres az ember. Végre valahol találtunk egy harapófogó-féle szerszámot.

— Ez lesz az — mondta az összeszáradt anyó — habár úgy emlékezem, hogy...

Bántam is én. Belevettem a gyűrűt a szerszámba s mindjárt az első nyomásnál le is szaladt az éles vas róla, egyenesen az eleven húsba. Yvonne felszisszent, s láttam szegénykén, hogy most már minden fájdalmat hajlandó eltűnni, csak hogy a gyűrűtől megszabaduljon. Újra belecsíptem a vasba a gyűrűt, de hiába, meg se látszott a nyoma az aranyon. Az anyóka is próbálta, neki még kevésbé sikerült. Az Yvonne ujjá már csupa vér volt, pohár vizet kellett hozni, hogy áztassa. Ezalatt megkérdeztem az anyókatól, hogy mikor jön haza az ura.

Befejezése következik.

A szerelem rabszolgái.

Írta: Knut Hamsun.

Egy szürke ruhás, fiatal úr járt estéről estére, két barátjával együtt, abba a kávéházba, hol én alkalmazva voltam. Annyi úr jött oda és mindegyiknek volt egy barátságos szava hozzám, csak neki nem. Magas volt és karcsú, lágy fekete hajjal és kék szemekkel, melyekkel olykor végig mért és pelyhedző bajuszszaal. Egy egész héten át, félbeszakítás nélkül eljött. Megszoktam és hiányzott nekem, mikor egy este elmaradt. Végig mentem az egész kávéházon, hogy megkeressem; végre megtaláltam a nagy oszlopok egyikénél, a tulsó végen; egy cirkuszhölgygyel ült együtt. Azon sárga ruha volt és hosszú, könyökig érő keztyű. Fiatal volt, szép, sötét szemekkel — és az én szemeim kékek voltak.

Egy pillanatig megálltam mellettük és meghallgattam, miről beszélnek: a nő szemrehányásokat tett neki, már megúnta és le akarta rázni. Azt gondoltam magamban: szűz anyám, miért nem jön én hozzám?

A következő estén megint eljött a két barátjával és az én közelemben ült le. Nem mentem oda, mint máskor szoktam, hanem úgy tettem, mintha nem venném észre. Mikor intett, oda léptem s azt mondtam:

— Tegnap nem volt itten.

— Milyen csodálatosan van ez a mi pincéernők nőve! — mondta a társainak.

— Sört? — kérdeztem én.

— Igen! — felelte. Es én gyorsan hoztam három kriglivel.

Néhány nap mult el így, egy napon azonban egy kártyát adott nekem, mondván: vigye át oda!...

Elvettem a kártyát, mielőtt befejezte a mondatát és a sárga hölgyhöz vittem. Útközben elolvastam a nevét: Wladimierz F.

Mikor visszajöttem, kérdőleg nézett rám.

— Igen, oda adtam! — mondtam.

— És nem kapott választ?

— Nem.

Egy márkát adott és mosolyogva jegyezte meg:

— Semmi válasz, az is válasz.

Egész estén ott ült, a hölgy és kísérői felé bámulva. Tizenegy órakor felállt és oda ment ahhoz az asztalhoz. A hölgy hidegen fogadta, de a két lovagja barátkozni kezdett vele. Néhány percig maradt ott, aztán visszajött.

Szórakozottan ült le. Egyik barátja rendelt még sört, elvettem a kriglijét és az övét is el akartam venni. De ő azt mondta «nem» és rá tette a kezét az enyémre. Erre az érintésre, hirtelen aláhanyatlott a karom, ő észre vette s rögtön visszahúzta a kezét.

Azon az estén, az ágyam előtt térdelve, kétszer imádkoztam érte. És boldogan csókoltam meg a jobb kezemet, amelyhez hozzá ért.

— — — — —

Egyszer virágot ajándékozott nekem; egész tömeg virágot. A virágáros leánytól vette, mikor bejött. Frissek voltak, pirosak s jóformán egész kosárral. Maga elé tette az asztalra. Egyik barátja se volt vele. Ahányszor időm volt, egy oszlop mögé álltam, rábámultam s ismételtettem magamban a nevét: Wladimierz.

Talán egy óra mult el így, miközben ő egyre az órát nézte. Kérdeztem:

— Vár valakit?

Szórakozottan nézett rám, aztán hirtelen mondta:

— Nem, nem várok senkit. Mit kérdez?

— Csak azt gondoltam, hogy talán véletlenül vár valakit.

— Jöjjön ide! — mondta ismét. — Ez a magáé.

És nekem adta a virágokat.

Megköszöntem, de nem tudtam mindjárt szavakat találni, csak susogtam. Vértörös öröm öntött el; lélegzet nélkül álltam a buffé előtt, honnan valamit kellett volna vinnem.

— Mit kíván? — kérdezte a kisasszony.

— Találja csak ki, hogy kitől kaptam a virágokat?

A főpincér arra ment.

— Wladimierztől kaptam! — mondtam s elsiettem a sörrel.

Távozott. Még egyszer megköszöntem a virágot, mikor felállt, hogy elmenjen. Megállt és azt mondta:

— Tulajdonképpen másvalakinek vettem.

Nos igen. Talán másvalakinek vette. De én kaptam meg. Én és nem az, akinek szánta. És még ezt meg is köszönhettem neki. Jó éjt Wladimierz.

Másnap újra eljött Wladimierz a kávéházba.

— Köszönöm a virágokat! — mondtam büszkén.

— Milyen virágokat? — kérdezte. — Vagy úgy. Ugyan hallgasson kérem azokról a virágokról.

— Meg akartam köszönni!...

Vállat vonva felelte:

— Nem szeretem magát, rabszolganő!

Nem szeretett, nem. Nem is vártam azt, tehát nem is csalódtam. De láttam minden este: az én asztalomhoz ült s én sört vittem neki. Viszontlátásra, Wladimierz!

Következő estén nagyon későn jött.

— Van sok pénze, rabszolganő? — kérdezte.

— Nem, fájdalom, nincs — feleltem — szegény leány vagyok.

Erre rám nézett és mosolyogva mondta:

— Félreért engem. Holnapig egy kevés pénzre van szükségem.

— Valamicském van, van! — feleltem. — Van sok pénzem: százharminc márkám van otthon.

— Otthon? Nem itt?

— Várjon egy negyed óráig és jöjjön velem zárás után! — feleltem.

Megvárta a negyedórát, azután velem jött.

— Csak száz márkát! — mondta. Egész idő alatt mellettem maradt s nem engedett sem előtte, sem mögötte menni.

— Csak egy kis kamarám van! — mondtam, mikor a ház kapuja előtt megálltunk.

— Nem megyek fel magával! — mondta. — Itten megvárom. Várt.

Mikor ismét lejöttem, megszámolta az aranyakat és azt mondta:

— Ez több száz márkánál. Itt van tíz márka borra valónak. Igen, igen, hallja, tíz márkát akarok magának borra valóul adni.

Atadta a pénzt, jóéjt kívánt és távozott. Láttam, amint a sarkon megállott és az öreg, sánta koldusasszonynak egy márkát adott. Következő este sajnálattal jelentette ki, hogy nem fizetheti vissza a pénzemet. Megköszöntem, hogy nem teheti. Egész nyíltan bevallotta, hogy elverte.

— Mit tegyünk, rabszolganő? — mondta mosolyogva. — Hiszen tudja: a sárga hölgy!

— Miért hívod a kis pincéernőket rabszolganőnek? — kérdezte az egyik barátja. — Hiszen te inkább vagy rabszolga, mint ő!

— Sört? — kérdeztem közéjük vágva.

Nemsokára belépett a sárga hölgy. Wladimierz felállt és meghajolt. A nő elment mellette és leült egy üres asztalhoz, azonban

két széket támasztott oda, megfordítva. Wladimierz rögtön hozzámment s leült az egyik székre. Két perc múlva újra felkelt és nagyon hangosan mondta:

— Jó, elmegyek. És többé sosem jövök vissza.

— Köszönöm! — felelte a nő.

A nagy örömtől majd elájultam, míg a büfféhez jutottam. Ott valamit mondtam. Azt mesélhettem, hogy többé sosem megy hozzá vissza. A főpincér arra ment; keményen megintett, de nem törődtem vele. Mikor tizenegy órakor bezárták a helyiséget, Wladimierz a kapumig elkísért.

— Ötöt, a tíz márkából, mit tegnap tőlem kapott! — mondta.

Mind a tizet oda akartam neki adni, el is vette, de ötöt visszaadott belőle borravalónak, szabadkozásaim dacára.

— Olyan jókedvű vagyok ma este! — mondtam. — Ha megengedné, hogy felhívjam... De csak egy kis kamrá van.

— Nem megyek fel! — felelte. — Jó éjt!

Elment. Megint elhagyta az öreg koldus asszonyt, de elfelejtett neki pénzt adni. Én hozzá futottam, adtam pár garast neki és azt mondtam:

— Ez attól az úrtól van, aki éppen most erre ment, attól a szürke ruhás úrtól.

— A szürke ruhás úrtól? — kérdezte az asszony.

— A fekete hajútól, Wladimierztől.

— Maga a felesége?

— Nem. Én a rabszolgája vagyok...

A következő estéken egyre panaszkodott, hogy nem adhatja meg a pénzem, én meg kértem, ne okozzon nekem ennyi fájdalmat.

Olyan hangosan mondta, hogy mind meghallották és többen nevettek is rajta:

— Gazember vagyok, csirkefogó. Pénzt kértem magától és nem tudom visszaadni. A jobb kezemet le hagynám vágni egy 50 márkáért.

Fájt, ha így hallottam beszélni és gondolkoztam: hogyan szerezhetnék neki pénzt? De nem tudtam.

Később azt mondta:

— Különben, ha érdekl... a sárga hölgy és a cirkus elutazott. Már el is felejtettem. Nem is gondolok többé rá.

— És mégis írtál neki ma is! — szólt egyik barátja.

— Ez az utolsó levél volt! — felelte Wladimierz.

Vettem egy rózsát a virágárúslánytól s kitűztem a kabátjára, a baloldali gomblyukba. Éreztem a kezemen a lehelletét

ezalatt s alig bírtam a gombostűt megerősíteni. Megköszönte. Kikértem magamnak az utolsó három márkámat a kasszából. Csekélység volt.

— Köszönöm! — mondta még egyszer.

Egész este boldog voltam, míg hirtelen ezt nem mondta:

— A három márkáért megváltom a vasúti jegyemet s elutazom egy hétre. Ha visszajövök, meg lesz a pénze.

Mikor látta felindulásomat, hozzátette: csak magát szeretem! És megragadta a kezemet.

Egészen fel voltam háborodva, hogy elutazik, de ő kérdezősködéseim dacára se akarta megmondani, hogy hová. Az egész kávéház és a sok vendég forgott körülöttem; nem bírtam tovább kitartani, esdve kaptam a két keze után.

— Egy hét múlva visszatérek magához! — mondta és elment.

Egy hét után, hazajövet, levelet kaptam tőle. Olyan vigasztalanul írt, hogy a sárga hölgy után utazott, sosem adhatja meg a pénzemet, egészen megtörte a nyomor. Azután megint aljas léleknek nevezte magát és a levél alá ezt írta: «A sárga hölgy rab-szolgája».

Néjjel-nappal gyászoltam, mást nem tudtam tenni. Egy hét múlva elvesztettem állásomat, új után kellett néznem. Kávéházakba és szállodákba ajánlkoztam; magánszemélyeknek is felajánlottam szolgálatomat. De nem volt szerencsém. Este aztán összevettem olvasón az ujságokat és gonddal olvastam végig a hirdetéseket. Azt gondoltam, hátha megmenthetem Wladimierz-et és magamat...

Tegnap este egyik ujságban megláttam a nevét és olvastam róla. Azután mindjárt elmentem hazulról, sok utcán keresztül s csak ma reggel tértem vissza. Talán valahol aludtam, vagy egy lépcsőn ültem, nem bírván tovább menni — nem tudom bizonyosan.

Ma megint olvasni akartam, de nem bírtam. A kezeimet tördeltem; azután leültem egy székre. Kis idő múlva a földre ültem s a székhez dültem. Talán nem is gondolkoztam; a fejem zúgott és semmit se tudtam magamról. Azután felálltam és kimentem.

Lenn, az utca sarkon — erre emlékszem — az öreg koldus-asszonynak egy garast adtam.

— A szürke ruhás úrtól van. Hiszen tudja!

— Talán menyasszonya? — kérdezte.

— Nem! Az özvegye vagyok! — feleltem.

Mesterségek dícsérete.

Sully Prudhomme.

Művész-lelkek, ti hiába rajongtok,
Csak a mesterségek embere boldog.
Gondjára mindig írt talál, —
Ha elfáradt: békén pihen le . . .
Mily könnyeden alkot a lélek, az elme!
S elfáradása: halál.

Szánt-vet a paraszt s hajh, többnyire másnak;
De örül izzadva is az aratásnak,
Hisz jut kenyér és teli tál . . .
Ti nem izzadtok úgy a dolgotokba,
Ábrándkoszorút kötögettek dalolva . . .
Aratástok ám: halál.

Szurtos műhelyében nekihevülten
Kalapál a kovács, fulladozva a füstben, —
De vaskancsója telten áll . . .
S mindegy: víz, vagy bor, — egy' sem átok.
Arany a ti kelyhetek, eszme-kovácsok,
De italotok: halál.

Szövőszékeknél ülnek halaványan,
A meny kék selymét sohse látva, de hányan!
Ám ha az égből hó szitál,
Megnőve mindnek már daróca.
Mesék csipkéit szövitek ti vívódva
S az — szemfedő, halál!

Ég s föld közt csüggve, mászva, libegve,
Veszélyben a kőműves élete egyre . . .
Mi tartja? Hitvány deszka-szál.
De házat hagyhat gyermekére. —
Ti száz légvárat emeltek az égbe
S kunyhótlan' lel a halál.

S fáradván bármibe, jöttén az estnek
Ők elégedetten hazasietnek . . .
S mind jóízűen vacsorál.
Ölébe üde felesége . . .
Ti epedtek a lelkek lázas gyönyörére
S még üdvötök is halál.

Fordította: Telekes Béla.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

Új fordítás az orosz eredetiből.

52.

Hogy hol voltak az oroszok, hol a franciák, mit sem tudott róla. Köröskörül nem volt senki. Miután lábát kiszabadította, felgyenesedett. — Hol, melyik oldalon van most a halál vonala, mely oly élesen választotta ketté az egybeékelődő két csapatot? — kérdezte magától s nem tudott erre válaszolni. — Nem történt valami nagyobb bajom? Az ilyen megeshetik, s mit kell ilyenkor csinálni? — kérdezte tovább, miközben felállott s rögtön úgy érezte, mintha érzéketlen balkarján valami volna, ami nem tartozik oda. Megnézte karját, gondosan, hogy nem vérzik-e? — No, emberek is vannak itt! — mondá megörülve, amint látta, hogy néhány ember futva közeledik feléje. — Ezek segítségemre lesznek! Elöl sajátságos csákójú ember futott, szürke köpenyben, fekete napsütötte arccal s nemes szabású orral. Ketten, vagy még többen futottak utána. Egyikük kiabált valamit, ami nem hangzott oroszul. A hátrább futók között, kik ugyanolyan csákót viseltek, egy orosz huszár volt látható.

Az orosz huszárt erősen tartották kezeinél fogva; lovát mögötte vezették.

— Valószínűleg a mieink egyike, aki fogságba esett... igen. Talán engem is foglyul ejtenek. Miféle emberek lehetnek? — gondolkozott magában Rostov, aki nem hitt szemeinek.

— Talán franciák? Kik hát? Miért futnak? Csak nem érettem? S miért? Meg akarnak ölni? Engem, akit mindenki szeret?

A közeledő franciára vetette szemét, akinek közelléte most oly szörnyűnek tetszett, hogy nem akart bízni szemeiben. Anyjára gondolt; a szeretetre, melyet iránta érez, családjára, barátaira s az ellenség gyilkoló szándéka elképzelhetetlennek tűnt föl előtte.

— De mégis megölhetnek!

Több mint tíz percig állott tanácstalanul, anélkül, hogy helyzetét meg tudta volna határozni maga előtt. A legelől haladó francia már oly közel jutott hozzá, hogy arcának minden vonását felismerhette. És az izgatott, idegen arca ennek az embernek, aki visszafojtott lélekzettel s leeresztett karddal közelített feléje, megretten-

tették Rostovot. Megragadta pisztolyát, de ahelyett, hogy azt elsütötte volna, a francia felé sújtott, mire teljes erejéből futni kezdett az erdőség felé. Nem a kétség és remény ama vegyes érzelmével futott, amely a híd melletti csatában fogta el, hanem mint egy nyúl, melyet kutyák vettek üzőbe.

A franciák hátra maradtak s amint visszapillantott, látta, hogy a legelől levő a futást abban hagyja, miközben a háta mögött haladók egyikének kiáltott valamit. Rostov megállott.

— Valami nincs rendén, — gondolta — lehetetlen, hogy életre törnének.

Eközben bal karja oly nehéz lett, mintha ólomsúlyokkal volna teleaggatva. Nem bírta tovább futni. A francia is megállt s célba vette Rostovot. Ő szemeit hunyorgatta s szinte összeesett a fáradtságtól. Egy golyó s utána még egy süvített el mellette. Rostov összeszedte minden erejét, balkezét a jobbja helyezett s futott tovább az erdőnek. Az erdőben orosz lövészek voltak.

XIII.

Az erdőben meglepett gyalogság kirohant s összegabalyodva, rendetlen tömegben gomolygott az erdő szélén. Valamelyik katona a háborúban borzasztó szavakat kiáltott el: «El vagyunk vágva!» s e szavak a rettegés érzelmét keltve, terjedtek tovább a tömegben.

— El vagyunk vágva! Körülvéve! Elvesztünk! — kiáltottak össze-vissza a menekülők.

Amint az ezredes az első lövést s a nyomán felhangzó eme kiáltásokat hallotta, egyszerre tisztában volt, hogy ezredét szörnyű veszély fenyegeti s az a gondolat, hogy ő, aki, mint tiszt, sok éven keresztül oly mintaszerűen szolgált, fellebbvalói előtt valami hanyagságban, vagy valami rendelkezés elmulasztásában vétkesnek látszik, annyira megrémítette, hogy mindent elfelejtett, az engedetlen lovasezredest is — és tökéletesen elvesztve az őt érhető veszély tudatát s a maga megmentésére mitsem gondolva, sarkantyúba kapta lovát s golyózáporon keresztül érkezett meg szerencsésen ezredéhez. Miután a franciák előtt némi utat nyert, elérte az erdő mögötti mezőt, amelyen keresztül legényei menekültek, anélkül, hogy bármi parancsra hallgatnának. Az erkölcsi kételyek küzdelme lépett fel, amely a csata sorsát is eldönthette: engedelmeskedni fognak-e a szétfutó csapatok vezérükre, vagy reá nem ügyelve, tovább menekülnek? Az ezredesnek kétségbeesett kiáltása ellenére, mely röviddel azelőtt még annyira félelmetes volt a katonákra, izgatott,

bíborvörös, magából kivetkezett arca ellenére s fenyegetően forgatott kardja ellenére, a katonák mind tovább futottak, össze-vissza kiáltoztak egymás közt, a levegőbe lődöztek s nem ügyeltek semmi parancsra. Az erkölcsi megrázkódtatás, mely eldöntötte a csata sorsát, teljesen felszabadította őket, bennük a félelmet. Úgy látszott, hogy minden el van veszve, amidőn a franciák minden látható ok nélkül egyszerre vissza kezdtek vonulni, eltűntek az erdő mögött s az erdőben orosz fegyverek villantak fel. Timochin csapata volt ez, amely egyedül maradt rendben az erdőben, biztonságba helyezte magát egy széles árokban s váratlanul csapott a franciákra.

Timochin oly kétségbeesett ordítózással rohant a franciákra s oly eszeveszett, őrült merészséggel nyomult előre, hogy a franciáknak eszmélni sem volt idejük; eldobták fegyvereiket s úgy menekültek. Dolochov, aki Timochin mellett futott, leszúrt egy franciát s egy tisztet ragadott meg gallérjánál, aki megadta magát. A menekülők visszatértek, a zászlóaljok összetömörültek s a franciák néhány pillanat alatt visszaverettek.

Tusin zászlóaljáról egészen megfélemedeztek s csak az ütközet vége felé küldte Bagration a szolgálattelvő törzstisztet, majd André herceget az üteghez, azzal az izenettel, hogy amily gyorsan csak lehetséges, vonuljanak vissza. Tusin ágyuinak fedezete valami parancs folytán az ütközet alatt visszavonult, de az üteg tovább tüzelt. Az ellenség csak azért nem kerekedett föléljük, mert a tüzelés hevesége után nem gondolta, hogy csak négy, fedezet nélküli ágyúval áll szemben. Ellenkezőleg, azt hitte, hogy ott van az oroszok hadierőjének magva; kétszer kísértette meg e pont megtámadását, de mindannyiszor visszaverte a magaslaton pusztán álló, négy ágyú kartács-tüzelése.

Kevéssel Bagration ellovaglása után, Tusinnak sikerült Schöngrabent lángba borítani. A szél miatt gyorsan harapózott el a tűz. A franciák, akik a faluban foglaltak tért, mögéje vonultak, de a helytelen tett büntetéseként az ellenség jobbra, a falu mellett tíz ágyút állított fel, amelyekből elkezdte lövöldözni Tusin csapatait.

Abban a gyermekes örömben, melyet Schöngraben fegyűjtása okozott, nem tartott tovább az ellenség küldötte második golyóig, a mely után még négy jött gyors egymásutánban, melyek egyike két lovat vágott ki, egy másik a lábát lőtte el egyik katonának. De a lelkesedés nem lohadt. A lovakat másokkal pótolták, a sebesülteket elszállították s a négy ágyúval felvették a harcot a franciák tíz ágyúja ellen.

Folytatjuk.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

A vad népek érzékszervei.

El van terjedve az a nézet, hogy a vad emberek érzékszervei rendkívül finomak, fejlettek. Az útirajzokban, útleírásokban csak úgy hemzsegek az ezt támogató példák, amelyek egyértelműen igazolni látszanak azt a tényt, hogy vad és félvad embertársaink érzékbenyomásai sokkal élesebbek a mieinknél. A minden fantáziával ellenséges lábon álló, megfigyelő és kísérletező tudomány, úgy látszik, ettől az illúziótól is megfoszt most minket.

A dr. Haddon vezetése alatt a Torrès-i tengerszoros elhagyatott vidékének kikutatására indult angol expedíció három kiváló orvost is vitt magával, abból indulva ki, hogy valamely vidék ethnografiai viszonyainak ismeretéhez feltétlenül szükséges a lakosság élet- és lélektani (psychophysiologiai) megvizsgálása is.

Dr. Rivers, dr. Myers és dr. Mac-Dougall, a három kitűnő speciálista, most beszámolnak Murray-sziget lakosainál tett vizsgálataik eredményéről. Minthogy a szigetlakók száma mindössze körülbelül 450, behatóan kiterjeszkedhettek azoknak nem- és korszerint való megvizsgálására.

Megállapították, hogy a sziget lakóinak látóélessége alig valamivel nagyobb az európaiakénál. Az utazókat bizonyára az ejtette e felől tévedésbe, hogy a vad népeknél, kik a szabadban, a természetben élnek, nagyon kifejlődik a megfigyelő képesség. Az európai tehát ép úgy látja a dolgokat, mint a bennszülött, csak nem tudja a látott képeket úgy értékesíteni, kombinálni.

Nagyon tanulságos volt a színérzék vizsgálatának eredménye. Azt már eddig is tudtuk, hogy az ó-kori népeknek meglehetősen hiányos lehetett a színérzékük. E mellett szól az a tény, hogy az ó-korból fennmaradt művekben, például Homeros hőskölteményeiben alig három-négyféle színmeghatározás szerepel. Hasonló tapasztalatokat tett most Rivers a Murray-sziget lakóinál, akiknek a színfelfogó képessége szintén felette alacsony fokon áll. Fel tűnő azonban, hogy míg Európában száz ember közül átlag 4 többé-kevésbé színvak, addig Murray-szigetén egyetlen színvaksági eset sem volt felfedezhető.

Kevésbé megbízhatók a hallás-vizsgálat eredményei, mert a felnőtt szigetlakóknál, kiknek kenyérkere-

sete a gyöngyhalászás, a sok vízalámerülés közben előbb-utóbb megbetegszik a hallószerv. A fiatalabb egyéneknek eszközölt vizsgálat pedig kiderítette, hogy ezeknél úgy a hallás élessége, mint a hangmagasságok megkülönböztetésének képessége kisebb, mint az európaiaké.

A szaglást illető vizsgálatok nem mutattak eltérést a művelődött emberek ugyan ezen érzékeitől. Az ízlésre vonatkozólag érdekes adat, hogy a Murray-beliek szótárából hiányzik a keserűt jelző kifejezés.

A bőr érzékenysége és a súly-becslési képesség sokkal finomabb náluk, mint az európaiaknál, jeléül annak, hogy a ruhaviselés nagyon eltompítja a bőr érzőképességét, amint hogy minden olyan szerv, amelyet kevésbé használunk, idővel elkorcsosul. Indokolatlan dolog tehát, hogy érzékenyebbnek tartsuk a bőrünket, mint amilyen a mezítelenül járó vad népeké, vagy a félmeztelen cigányoké.

Ellenben arra sincs okunk, hogy a vad emberek látó- és hallóképességét irigyeljük.

A föld és az emberi nem életkora.

Dr. F. Solger erről a tárgyról értekezett a Német Természettudományi Társulat novemberi gyűlésében, visszapillantást vetve a földkeletkezés

— geogenesis — történetére. Még 200 évvel ezelőtt is azt hitték, hogy a föld nem sokkal idősebb az emberi nemnél és csak lassanként ment át a köztudatba, hogy bolygónk történelmében nem évezredek, hanem évmilliók szerepelnek.

A föld életkorának tudományos megállapítása két módszer szerint kísérelhető meg. Vagy úgy, hogy megfigyelik, mennyi idő szükséges bizonyos kőzetek lassú szétmorzsolódásához és felépüléséhez és ebből következtetnek arra, hogy mennyi idő volt szükséges ahhoz, hogy az egész földkéreg mai állapota létrejöjjön. Vagy pedig úgy, hogy a földteke hőmérséki viszonyaiban keresnek támpontot arra, hogy megállapítsák: mennyi időnek kellett eltelnie, a míg a föld izzó állapotából a mai félig kihűlt állapot létrejött.

A kihülési elmélet alapján tetszámítás szerint a föld kerek huszonöt millió esztendő volt. Ellenben a geológiai számítás szerint a földrétegek kőzeteinek leülepedéséhez nem kevesebb mint 100 millió esztendő volt szükséges.

Tekintettel már most arra, hogy az utolsó 50 millió év folyamán alig történt valamilyes jelentékenyebb, az életfeltételekre is kiható változás a föld felszínén, Solger azt a megnyugtató kijelentést teszi, hogy a legközelebbi évmilliók sem fognak oly geológiai ráz-

kódtatásokat hozni, amelyek az emberi nem csodálatra méltó fejlődését megzavarnák. Ezek szerint az utánunk jövő nemzedékek haladása kétségtelenül messze felül fog múlni mindent, amit ma emberi képzetet kigondolhat.

Helbig szerint az «értelem nélküli ember» (Homo stupidus Haeckel) korszaka addig tartott a földön, míg az első feltaláló a tűzgyújtás tudományára rá nem jött. Hogy ez mikor történt, bizonytalan. A bűvárok véleménye 20 és 100 ezer esztendő közt ingadozik. Annyi tény, hogy csak a tűzgyújtás ösmerete óta tekinthető az ember magasabb rendű lénynek — homo sapiens Linné. Az értelmi képességek fejlődésének többi mértföldmutatói: a szörzet eltűnése, a lakóhely-építés, a beszéd és a családalapítás.

Látva azt az óriási távolságot, amelylyel a mai kultur ember a homo stupidust felülmúlja, nem mondhatjuk túlzottnak Solger-nek a jövőendő haladáshoz fűzött várakozását.

Nagyság szerinti statisztika.

Anthropologiai mérések szerint a világ összes népei között az amerikai Egyesült-Államok indiánusai foglalják el nagyság dolgában az első helyet. Azután mindjárt a patagoniaiak következnek, majd a fehérbőrű fajok

közül az északi fekvésű vidékek lakói.

Rég ismert dolog, hogy a szőkehajú északi népek általában nagyobb termetűek és erőteljesebbek a délvidékieknél. Ennek a magyarázata állítólag az, hogy az északi népek, az ott uralkodó klimatikus és megélhetési viszonyok folytán sokkal többet kénytelenek a szabad levegőn mozogni, ami izmaikra és közvetve csontrendszerükre fejlesztőleg hat és ez az évszázadok folyamán faji jelleggé alakult. Ily nagytermetű emberek nagyságuk sorrendjében a norvégek, skótok, brit-amerikaiak, svédek, írek, dánok, hollandusok. A legkisebb termete Európában a portugáloknak van.

Az álomkór okozója.

Dél-Afrikában és Dél-Amerikában újabb időben feltűnő gyakran volt észlelhető egy sajátságos betegség, amelynek a főtünete a szüntelen álomság s amely lázak és kimerülés kíséretében kivétel nélkül halálosan végződik. Egy tropikus betegségek tanulmányozásával foglalkozó angol tudományos intézetben most elemzés tárgyává tették ezt a betegséget három benne szenvedő négeren, és sikerült is a beteg vérekből egy trypanosoma nevű ázalagot a kór okozója gyanánt kitenyészteni. A mikroszkopikus nagyságú állatka mindössze egyetlen

sejtből áll, sejthártyával és ostor-nyulványokkal, amelyek segítségével a vérben ide-oda mozog. Az álmok úgy jön létre, hogy ezek az infusoriák a véredények útján az agy-

velőbe hatolnak és az agy finom hajszaedényeit eldugaszolják. Most tehát már ismerik a baj okát, de a baj gyógyszere még mindig ismeretlen.

A NAGY SZÍNJÁTÉK HŐSE.

Vége felé jár az obstrukció nagy színjátéka. Legbuzgóbb hőse — az energiája miatt is érdemes — Lengyel Zoltán azonban mulat azon hogy már vége van és — nem hiszi. Legalább így írja őt le ezen a torzképen — Nagy Endre.

EGY ÚJ OPERETTE.

Ez a kis torzkép, melyet a geniális Molnár Ferenc rajzolt — éjjeli kávéház asztalán — Faragó Jenőt ábrázolja, helyesebben figurázza ki. Faragó: szerzője a népszínház «Kaktinka grófnő» című új darabjának,

amely operett volta dacára nemcsak ügyességet és kedvességet, de bizonyos irodalmi ambíciót is rejt magában. A Molnár Ferenc mulatságos torzképének eredetije: az ifjú Faragó Jenő nagyon munkás és nagyon erősen törekvő tagja a «színházi emberek» és az újságírók új gárdájának.

Minden új magyar, vagy idegen nyelvű könyv kapható Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai) cs. és kir. udvari könyvkereskedésében Budapesten.

Ujév elsejével új előfizetést nyitottunk a «Jövendő»-re havi 1 kor., negyedévi 3 kor., félévi 6 kor., évi 12 koronával.

A rendes előfizetők a második félév után egy érdekesen kiállított külön kötetet kapnak, amely könyvárusi forgalomba nem kerül és csak a «Jövendő» előfizetői által szerezhető meg. E kötet Bródy Sándor «Színésznők» című új könyve. — Régi és új előfizetők a «Jövendő» első évfolyamának 10 kötetét, izléses könyvtartóba kötve: 20 korona helyett tizenkét koronáért kapják meg és ez összeget négykoronás, negyedévenként esedékes részletekben is fizethetik, ellenben a gyűjteményt a megrendelés után azonnal bérmentve megkapják.

Kérjük a hátralékos előfizetőket, sziveskedjenek az új előfizetést utalványon mihamarabb megküldeni.

A «Jövendő» kiadóhivatala,
Budapest, Honvéd-utca 10.

A Bihari, Glatter és Knopp-féle női festőiskola, amely már 5 év óta fennáll, Budapestnek legjobb és leglátogatottabb intézete.

A modern kor szelleme fontos szerepet juttatott a művészetnek úgy a közoktatás terén, valamint a magasabb műveltség szempontjából is; mert világszerte elismert tény az, hogy az ember lelkét csak a művészet nemesíti, de különösen a nő kedélyére és lelki életére megbecsülhetetlen a művészettel való foglalkozás.

Ezért és mert meg vagyunk győződve arról, hogy kitűnő módszer szerint tanítanak, ajánljuk ezt a kitűnő iskolát a közönség becses figyelmébe. Beiratkozás Andrássy-út 96. sz., az iskola helyiségében.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő.
Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.
A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

A szöveg- és borítékpapiros az Első Magyar Papiripar R.-T. gyártmánya.
Pallas részvénytársaság nyomdája, Budapesten.

LIPOT (szilveszter) Budapest, V., Dorottya-utca 6/a. bevezette a külföldön általános ruhabeecserélési módozatot, úgy, hogy mindenki kis ráfizetéssel angol és svéd méretek szerint elkészült ruhákat viselhet. Bővebb felvilágosítás az üzletben.

Imárhuruk egyetlen gyógyszere, mely tökéletesen bevált a Syrup Orientalis. Kapható: **BORDÁS JÁNOS** gyógyszerésznél Jászberényben; Budapesten: Török J. Gyógyszertárban, Király-utca 12. és Nádor gyógytár, Váci-körút 17. 1 üveg ára K. 2.—

MPEL RÓBERT (Wodianer F. és Fiai) cs. és kir. udv. könyvkereskedés

kiadásában megjelent és kapható:

UJDONSÁGOK.

ajándékművek, Művészeti, utazási és egyéb művek.

Művészeti Könyvtár. Képzőművészeti monográfiák. I. kötet: Koronghi Lippich Elek. Előfizetési ára 20 kor. Átvételi kötelezettségével díszkötésben 80 kor. Minden kötet külön is kapható.

Budapest művészete a török hódoltság előtt. Irta: Dr. Kornél Csányi Károly 10 eredeti építészeti rajz és 49 képpel. (A Művészeti Könyvtár I. kötete.) Ára 10 korona, díszkötésben 8 korona.

Donatello. Irta: Éber László. 10 műmelléklettel és 6 be nyomott képpel. (A Művészeti Könyvtár II. kötete.) Ára 10 korona, díszkötésben 8 korona.

Michel-Angelo Buonarroti. Irta: Meller Simon. 10 műmelléklet és 83 szövegbe nyomott képpel. (A Művészeti Könyvtár III. kötete.) Ára 10 korona, díszkötésben 10 kor.

A festőművészet remekei. Világhírű klasszikus festők remek kivitelű színnyomatú reprodukciói V., VI. sorozat.

Páris, Velence, London, München, Drezda, Florenz stb. műveiben levő eredeti festmények hű másai. Minden kép ára van felvonva. Egy-egy sorozat 20—20 kép díszes tokban 10 korona. Az eddig megjelent 6 sorozat ára 240 korona.

A Magyar Földrajzi Társaság Könyvtára. Előfizetési díj 20 kor. Átvételi kötelezettségével, díszkötésben 72 korona. I. kötet: Ázsia sivatagjain keresztül.

Hedin Sven. Fordította: dr. Thirring G. Ára díszkötésben 7 korona. II. kötet: A mennyei birodalom története. Irta: Lóczy Lajos. Ára díszkötésben 7 korona.

Mélytengerek világa. Irta: Chun Károly. Átdolgozta: dr. Szilády Zoltán. 73 képpel és 15 melléklettel. (A Magyar Földrajzi Társaság Könyvtára III. kötete.) Díszkötésben 7 kor. 50 fillér.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre hat korona.

Szerkesztőség és kiadó
hivatal: Honvéd-u. 10.
Telefon-szám: 35-31

Megjelenik minden vasárnap.
Ezenkívül rendkívüli kiadásban.
Minden szám: 20 fillér.

IDEGEN SZAVAK SZÓTÁRA

Együttal a nálunk használatos idegen nyelvű
szólamódok és szállóigék magyarázata.

Szerkeszti: RADÓ ANTAL.

Ez a munka mintegy húsz ezer idegen szót, szólamódot és szállóigét tartalmaz, feltüntetve jelentésüket és ahol a helyes kiejtés nehézséget okozhat, a kiejtés módját is. Nélkülözhetetlen segédkönyv minden újság- és könyv-olvasónak, aki az irodalmunkban hemzsegő idegen szók fölött nem akar csak elsziklani, hanem teljesen tisztában akar lenni értelmükkel is. Nélkülözhetetlen segédkönyv minden olyan embernek, aki nyelvünkben túlságosan elburjanzott sok idegen szó helyett, ahol csak lehet, jó magyar kifejezést akar használni, akár beszél, akár ír. — Ez a könyv egyúttal idézetek tára is, amennyiben a nálunk idegen nyelven használatos rövidebb idézeteket s úgynevezett szállóigéket is felöleli, nemcsak hű fordításukat adva, hanem rámutatva eredetükre is s ahol kell, bővebben is fejtegetve jelentésüket. — Az éles metszésű, tiszta betűkkel szépen nyomtatott könyv ára díszes kötésben 4 korona.

Kapható minden könyvkereskedésben vagy a kiadónál: Lampel R. (Wodianer P. és Fiai) es. és kir. udv. könyvkereskedésben Budapest, VI., Andrássy-út 21.

Számos kiállításon arany-
éremmel kitüntetve.

Első alföldi legnagyobb kocsigyártó-telep.

Ifj. Hodács János

Kocsigyártó

Szeged, Kisfőcsanak-u. 4/b. | Uri kocsik nagy választékban raktáron.
Képes árjegyzék ingyen.

JÓZSI

Molnár Ferenc könyv
a „Pallas” kiadása.

Kapható minden könyvkereskedésben. * Ára 3 korona

JÖVENDŐ

Szerkeszti

Bródy Sándor

Főmunkatárs:

Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:

Heltai Jenő

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

MAGYAR AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

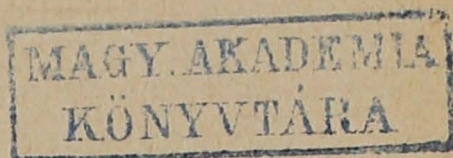

TARTALOM:

Mutsuhito. — A japán lélek. — Ambrus Zoltán: A klub-élet. — Bródy Sándor: A király fia. — Heine Henrik: Kant. — Heltai Jenő: Egy új magyar író. — Erdős Renée: Kleopatra. — Ujházy Ede: Régi nagy színészekről. — Kéméndy Jenő: Az új színház. — Andrejev Leonid: Valja. — Draumor: Margit asszony. — Molnár Ferenc: A gyűrű. — Tolstoj Leó: Háború és béke. — Természettudomány. Népfolk halandósága. A hysteriáról. A denevér téli álma. A cethal élete. — A színjáték. A hajduk hadnagya. — Hirdetések.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Mutsuhito.

Az ifjú Tisza alakja kénytelen háttérbe vonulni az öreg mikádóé előtt. Belső politikai dolgaink, helyesebben nyomoruságaink, amelyek végső lényegükben mind makacs és megvadult személyes érvényesülési vágyon alapulnak, rikító és tomboló izléstelenségük dacára egyszerre elszürkültek: Mutsuhito, a sárga császár előtérbe lépett. Ura negyven milliónyi egyformán érző és beszélő népnek, amely mind mosolyog. Csak ő komoly. Elnézem — igaz hogy angol eredetű — arcképeit: az apró szemeiben bús elhatározottság, a szája körül a céltudatos kegyetlenség erős vonása. A fajtájabelinek álla közönségesen alig van, neki azonban előrenyomult, csontos, hatalmas. Kár, hogy egy európai admirális díszruhájában vétette le magát, az lerí róla, meghamisítja, mintha komédiáznék. De, tudjuk, ez az uralkodó nem ismeri a tréfát. Akkor lépett trónra, amikor I. Ferenc Józsefet megkoronázták és ez idő alatt: legyőzte a papokat, secularizált és úgy látszik, a japán isten ezért nem büntette meg. A taikut, a japán pápát, aki túlzottan csinálta az egyházpolitikát: megölette, az érsekeket rendőrbiztosi rangba helyezte, nem építtetett több templomot, hanem annál több iskolát. Az ügyis virágzó ország még jobban fölvirágzott alatta és ezért, ha kívánt valamit a népétől, az nem vizsgálta nagyítóval az okait és céljait, mert tudta, hogy győzelemre vezet, ha harcba viszi és nem lesz bukás a vége annak a vállalkozásnak, amelyet ő indít. Ő Felsége

ehhez képest egy kissé autokrata is, de talán az nem baj, ha olyan fejedelmek, akik népük abszolút vágyait abszolúte tudják akarni: egy kissé erőszakosak. És talán az sem csudálatos, ha a népek akadékoskodnak olyan uralkodókkal szemben, akik néhány kopott politikus, cifra katona és fekete pap ambíciója alapján kívánják berendezni az alkotmányosan abszolutisztikus monarchiát.

De mi közünk az európai példákhoz — itt korhadnak, erjednek, amíg csak föl nem pukkadnak az állapotok. Nézzük inkább Mutsuhitót, aki ezúttal is okosabbnak mutatkozott, mint az európai fejedelmek. Nem várta be, amíg az orosz fölkészül, nem egyezkedett, föltételesen nem szerződött vele és nem kötött békét olyan pillanatban, amelyben mindkét békülő fél már rosszhiszemű: felkészült, neki ment. Ez a mikádó mégis csak műveletlen úr: nem ismeri a továbbnyavalygás századvégi politikáját. Nem kérencsél moratoriumokat, mint egy bukandó kereskedő, a tovább wurstlizás módszere neki idegen, ez igazi király, mert bele mer menni a legkirályibb játékba: élet, vagy halál. Ebben a pillanatban úgy látszik, hogy: élet. A tenger már is Mutsuhitóé. A cár imádkozik, tengerésztszti egyenruhában szónokol és a vigyázatlan, a nyugalomra szánt éjjelen — óh gyalázat — megfúrják, szétrobbantják, elfogják a hajóit. A szánalmasan erélytelen Európa tombolva tapsol az energiával teljes Japánnak és aligha gondol arra, hogy az oroszok megveretése a távol Ázsiában: az oroszok föltámadása, irtózatos forradalma idehaza.

A tavaszi ár most emelkedik, terjeszkedik a földeken. Szorítsuk hozzá a fülünket: zúgást, robajt, megindulást hallunk. Valahára, hogy a föld mozogni kezd! A képzeletet izgató, gyönyörködtető és semmiképpen sem megalázó, hogy az óriási és elhatározó mozgalmat egy vékony gyermek-ujj indította meg: a Mutsuhito sárga uja.

B.

A japán lélek.

Japán belépésében a nyugateurópai kultúr-történetbe van valami meseszerű és páratlan. Azt hittük, hogy egyelőre legalább az árja vagy indógermán, vagy indó-európai fajok fogják a világ sorsát intézni s ebben a hitünkben még Észak-Amerika előtérbenyomulása se kellett, hogy megingasson, mivel ez a hatalmas állam, ha területileg nem is, de fajilag Európa tartozéka. S ime most egyszerre megjelenik egy mongol vagy ural-altáji, vagy legújabban turáninak nevezett fajta, mely helyet kér a világpolitika hangversenyének első hegedősei közt. Már kilenc év előtti háborúja Khinával, a maradi mongolság mentsvárával, jelezte a hozzáértők számára ennek a nemzetnek európai értelemben vett politikai nagykorúságát és nagyhatalmiságát, mivel akkor egy oly kérdést oldott meg fegyveresen, melybe egy európai hatalom se merte fejszóját belevágni: megverte Khinát.

Most pedig egyenesen neki megy egy európai, árja nagyhatalomnak s nem is a leggyengébbnek, az oroszoknak. Méltán nagy tehát az érdeklődés, mely ezt, a mi gondolkodásunkban legalább kis népként szereplő, valójában azonban hatalmas nemzetet merész harcába kíséri. Ennek az érdeklődésnek legkomolyabb eleme a benne rejlő faji elem. Mi árják, vagy — semiták, legizgatóbbnak azt tartjuk, hogy most talán egy mongol nép meg fog verni egy magasabbrendűt, egy árját. Milyen hát ez a távoli sziget-lakó, aki a Dzsingiszkánok és Szulejmánok utódaként megint felemeli a turáni faj Európa-erő lobogóját?

A japániak a mai Japánnak nem őslakói. Valószínű, hogy mielőtt a mai szigethazájukat elfoglalták, egy, a pápuákhoz tartozó faj lakott e helyen, melyet aztán ők leigáztak s magukba olvasztottak. Ennek az egybeolvadásnak egy fekete néppel a bizonyossága az, hogy a déli és délkeleti részekben lakó japánok barnultak és gyapjasabb hajúak, mint a többiek. A mai japánok közép nagyságú, nagyfejű, rövidnyakú, hosszú-törzsű, nagyhasú, hosszúcombú és rövidlábszárú emberek. Arcuk, mint a mongoloké, általában ferdeszemű, szegletes s ami rájuk nézve a kínaiakkal ellentétben jellemző, az az orr nagysága. A nők abban különböznek a férfiaktól, hogy sokkal kisebbek s nem sárga, hanem rózsás-fehér színűek. Arcuk kissé élettelen, gyakran az erős sasorr által erőteljes külsejű, természetük elég karcsú.

A lélek, mely ebben a testben lakik, szintén azáltal különbözik az indo-európai psiche-től, ami magát a testet a mi testünktől megkülönbözteti: az ideális, nemes vonás hiánya által. Mintha azonban ez a hiány különösen kedvező volna a

gyakorlati képességek kifejtésére. Felhőkben egyáltalában nem jár a japáni, de a földön annál biztosabban. Az eszejárásában hiányzik a képzeletcsapongás, vagy a deduktív, spekulatív működésre való hajlam: erősen ki van azonban fejlődve az induktív gondolkodás, az utánzás, a felfogadóképesség. Ez a mérsékelt mélységű, de nagyon fogékony néplélek tette lehetővé, hogy a japánok oly gyorsan magukévá tették az európai civilizációt s különösen ennek szociális és technikai elemeit. Mert érzelmileg és vallásilag a japáni konzervatív. Az ősi vallást: a sin-tót még mindig híven vallja az előkelő japáni.

A túlzott ideáлизmusnak, ennek a mi európai kulturánkat oly sokban megzavaró és elferdítő jelenségnek a hiánya legjellemzőbb, legsajátosabban japánivá a japániak nemi életét teszi. Mindaz ami nálunk mindenféle: örök-bölcsességre, szeméremre, tisztaságra s más fogalmakra való hivatkozással betegesen érzékivé s szív-tragédiák forrásává teszi a szerelmet, e boldog népnél hiányzik. Többnejűségben él: kikinek annyi felesége van, ahányat eltartani bír. Ezenfelül még a házasságon kívüli szerelem is megengedett, kedvelt dolog. A gésát, a theaházak odaadó mimózáját nem hiába mutatták be operettek japáni nemzeti alakként: valóban nemcsak hogy óriási számban élnek ezek a kedves leánykák az örök tavasz hónapban, de létezésük és működésük nincs semmiféle erkölcsösködő homály által fődve. Egyáltalában a japán nevelésből teljesen hiányzik a nemi élet körül való titkolózás s épp ezért testileg-lelkileg tisztán, titkos bűnök által meg nem romlottan kerülnek tizenöt, illetve húszéves korukban a házasságba. Ha a leány előbb el nem megy — gésának. Ez az Európában szintén elterjedt népszokás ugyancsak nem mese. Nagyon gyakori eset, hogy a szép, de mérsékelt vagyoniú lány, tizenötéves korában beáll valamelyik theaházba theát és szerelmet kiszolgáló gésának. Mikor aztán meggyűlt erszéyecskéjében a csókokért nyert angol, francia, japán és orosz arany, akkor szépen lelép e pályáról s keres magának egy derék japáni ifjút, aki nejévé teszi. S érdekes, a legjobb anyák, leggondosabb háziasszonyok ezekből a kissé élemedett ex-gésákból válnak.

Ime, nemcsak a harcászat területén haladja meg Japán sokban az európai népek nemegyikét, de az érzelmi életnek egyik legfontosabb terén határozottan túlnőtt az egész európai kulturvilágon. S ez a szabadelvűség éppen az oroszokkal, a dogmatikus orthodoxia hiveivel szemben, különösen csodás. Mert a mi szerelmi életünket vallási elemek, az exaltált kereszténység zavarják meg. A fölkelő nap országában az emberek szeretnek, de nem szerelmesek.

Klubélet.

Irta: Ambrus Zoltán.

II.

«Nem engedhető meg, de nem is ajánlatos — vitatja az orvosi kaszinóban diadalmaskodó felfogás — hogy egy orvosnő az orvosok közé járjon. Mert úgy jár, mint ha tíz férfi munkás mellé egy munkásleány, vagy tíz banktisztviselő mellé egy gépíró kisasszony kerül tizenegyediknek. A férfiak, az új társra való tekintettel, eleinte moderálják magukat, de később mégis csak kitör belőlük a férfiasság. A munkás elénekli a maga cenzurálatlan szövegű nótáját, a banktisztviselő elmondja a maga borsos anekdotáját és a jelenlevő kisasszony kellemes csiklandozást érez végig futni az idegrendszerén. A többi aztán magától jön s hogyan néz ki a tíz férfi közé keveredett leány egy esztendő múlva!... Így történnék ez a világ bármely klubjában bármely ladyvel. Mert ez egy természeti törvény, ez a legszárazabb fiziológia, ami ellen nincs apelláta».

Engedelmet, de a jóslat fölötte merész és az a világnézet, mely ebből a jövőndőlésből kisugárzik, nem támaszkodik valami kitűnő megfigyelésre. Bizonyára történt már ilyen eset is; mindenre akad példa. De a rendes, a mindennapos jelenség az — és ezt talán bármely orvosi gyűlekezet koncedálni fogja — hogy a leányokat, ha elbuknak, száz eset közül kilencvenkilencben vagy a nyomorúság, vagy a szerelem buktatja el, de nem a trágár beszédek. Sőt bizvást mondhatni, hogy igen ritka eset az, mikor a trágár beszédek hallása stb., szóval a felizgatott képzelem buktat el valakit. Hogy vannak perverz gondolkozású asszonyok, s hogy a leányok között is akad — elvértve, kevés esetben — olyan, aki a trágár beszédek hallatára «kellemes csiklandozást érez végig futni az idegrendszerén», ez nem tartozik a kérdésre, mert itt csak a rendes esetekről, a normális lényekről, az egészséges agyvelejű és idegrendszerű nőkről lehet szó. Az ilyenre pedig a trágár beszéd — kivált az említett körülmények között, mert tíz ember jelenlétében még a bukott nők közül se mindegyik hajlandó canaille-nak mutatkozni — éppenséggel nem azt a hatást teszi, amelyre az orvosi kaszinó argumentálása hivatkozik. Ellenkezőleg; női méltóságérzetében, de egyszersmind egész társa-

dalmi tisztességében mélyen sértődve, felháborodásában nem is gondol a szavak értelmére és csak haragot vagy legalább is megütközést érez; ha pedig véletlenül gondol rá, nem «kellemes csiklandozást» érez, hanem undort, mert e szavak értelme rá nézve nem jelent érzéki emlékeket, hanem ellenkezőleg, azt a resszenzust kelti fel benne, a mely szemérem-érzetéből fakad s amelylyel egy tiszta és normális nőnél még a szerelemnek is meg kell küzdenie.

«Bármely ladyt» egy kalap alá fogni a többi ladyvel, az összes ladykkel s valamennyiről feltételezni azt, hogy néhány trágár szó tökéletesen elég a megrontásukhoz, — azt állítani, hogy a női tisztesség csak úgy óvható meg, ha a nő soha ki nem dugja az orrát a családi körből, mert már magától a tisztátalan beszédétől is mindegyik és egyformán megromlik: nem igen lehetséges jókora adag felületesség nélkül, ami az újságban vitatkozónak megbocsátható, de az orvosnál már hiba. Az emberi lélek vagy mondjuk: az emberi szervezet komplikált valami; nem annyira simplex masina, amilyennek az orvosi kaszinó argumentálása állítja. És az emberi test szükségleteire való egyszerű hivatkozás még nem elégséges ahhoz, hogy mindazok a merész általánosítások, amelyek ama szükségletekkel bizonyos kapcsolatba hozhatók, mindjárt a hivatkozás erejénél fogva tudományos igazságok gyanánt szerepelhessenek. És komplikáltabb valami a fiziológia is, amelylyel az orvosi kaszinó argumentálása kissé könnyedén végez. A fiziológia ellen csakugyan nincs apelláta, de a nagyotmondás még nem fiziológia.

A természeti törvény! Nem, kérem, az nem természeti törvény, hogy a nő a mocskos szavaknak ne tudjon ellenállani. Nő és nő között, úgy az erkölcs, mint pusztán az értelem tekintetében, igen nagy különbségek vannak. Ennek elismerését nem zárja ki se az a törökös gondolkozásmód, mely a nőt alsóbbrendű lénynek, csak az érzékiség eszközének vagy házi bútornak látja, se az a (végre is csak elméletekre alapított) soi-disant tudományos meggyőződés, mely azt hirdeti, hogy a nő szellemi ereje soha meg se közelíti a férfi szellemi erejét s hogy a nők szellemi inferioritása nem pusztán történelmi eredmény, hanem fiziológiai «törvény», alkatukból eredő következmény, nem zárja ki még az a kapitalisztikus felfogás se, mely a szegény és családtalanul maradt nőnek nem akarja megengedni, hogy önmagának élhessen, hanem törvényül rója ki számára, hogy vagy a férfiak érzékiségének közprédájává legyen, vagy pedig szolgálóvá, aki, ha meg akar élni,

nyelje el a férfimunkások trágárságait és tűrje, hogy e trágárságokért őt ítéljék el. Annak elismeréséhez, hogy nő és nő között, értelem és erkölcs dolgában, igen nagy különbségek vannak, nem kell egyéb, csak egy kis elfogulatlanság.

Azért a második argumentumnak már a kiinduló pontja se fogadható el. Hogy mi történik egy munkásleánnyal vagy egy gépiró kisasszonnyal, ha tíz férfimunkás, vagy tíz banktisztviselő mellé kerül tizenegyediknek: az mindenekelőtt attól függ, hogy milyen az a leány. A legritkábban mindenestre az történik, amiről előbb szó volt: hogy t. i. a leány a trágárságoktól megilletődve, társainak csizmatörlőjévé válik. A csábítás fegyvere ugyanis ezer és ezer évek óta: a szép szavak és nem a trágárságok.

De különben is, egy orvosnő joggal képzelheti, hogy valamivel szerencsésebb helyzetben van, mint egy gépiró kisasszony, és hogy az orvosi kaszinóban nem kerül olyan veszedelmek közé, a minőket a kaszinó argumentálása a bankokban föltételez. Végre is a kaszinó tagjai többnyire komoly emberek; vannak köztük élemedettek, és talán olyan is, aki már régen túl van mindenféle gyermekességen. Hogy ezek a komoly és nem éppen tejfeles szájú úriemberek a trágárságokkal való labdázás nélkül nem bírnának meglenni, és — kivéve a legelső napokat — egy negyedórára se tudnák moderálni magukat, olyankor, ha rövid beszélgetésre egy-egy társnő vetődik közéjük: ezt az orvosnő nem gyaníthatja. Azt pedig még kevésbé, hogy ezeknek az elnyelhetetlen trágárságoknak az ő jelenlétében már céljai is volnának. S ha egy idegen azt állítaná tisztes kollégáiról, amit a kaszinó argumentálása mond: az orvosnő felháborodva tiltakoznék a gyanúsítás ellen, vagy nyugodtan azt felelné, hogy: mindez mesebeszéd. Nos, úgy látszik, föltevése tévedésen alapszik; hite, illúziója, felfogása gyermekes idealizmus. A kaszinó tagjai mást mondanak, és ők mindenestre jobban tudják, hogy abban a most még csak elképzelt helyzetben, ha tudniillik valahogyan egy társnő kerülne közéjük, mire volnának képesek.

A mit erre nézve mondanak: az első argumentum után határozottan váratlan, egy kissé meglepő is. A klub feddhetetlen jellemet követel tagjaitól s e tekintetben oly kényes, hogy nem nyit ajtót a női kolléga előtt, mert az a nő, aki férfi-társaságba kívánczik, szerinte már nem feddhetetlen. És íme, a szigorúaknak ez a gyülekezete nyíltan kijelenti, hogy közöttük bizony a nőkolléga nem volna biztonságban, mert ők csak igen rövid ideig tudnák moderálni magukat, később azonban kitörne belőlük a férfiasság, a trágárság

kikiváncoznék a keblekből, tekintet nélkül a nőkollégákra, később pedig 'tekintettel rá... «s a többi aztán magától jön». Ha ez csakugyan így volna, akkor azt lehetne mondani, hogy: a kaszinó sokkal szigorúbb mások, mint önmaga iránt. Mert akármennyire megrovandónak tartjuk is azt a nőt, aki nem tud otthon maradni a családi körben, vagy a remeteségében, talán még se volna illő, hogy a kaszinó tagjai — annyian egyetlenegy árva nőkollégával szemben! — hamarosan félre vessenek minden obligát kiméletet s még attól se riadjanak vissza, hogy esetleg vissza fognak élni a férfiasság varázsával és minden női gyöngeséget legyőző erejével. Annyi szép leány van a világon!... s az orvos urak gyönyörű páciensek közül válogathatnak, néhányan pedig bele is fáradhattak már a sok hódításba: a nőkolléga tehát elvárhatná tőlük, hogy előre mondjanak le róla s hagyjanak békét az ő minden provokálásra lemondó nőiességének.

Le is mondanának róla és békét hagynának neki, sőt sokkal hamarabb megszoknák, sokkal hamarabb észre se vennék a koronkint egy negyedórára megjelenő női ruhás alakot mint most képzelik. Aminthogy a bankokban nem fenyegeti a gépíró kisasszonyokat semmiféle más veszedelem, csak az, hogy elküldik őket, mert szeretnek a hivatalban is csevegni, az orvosi kaszinóban sem környékeznék az orvosnőt afféle veszedelem, amilyenel most ijesztgetik. Mert bajos elhinni, hogy az orvosi kaszinó tagjai alkalomadtán annyira nekivaduljanak, mint azok a matrózok, akik két esztendeig voltak a tengeren asszonyi arc látása nélkül — s igen valószínű, hogy az az argumentum, mely rémes dolgokat jósol, hivatkozva a természeti törvényre és a fiziológiára, «ami ellen nincs apelláta», az argumentálók tudtán kívül: «nem panaszkodik, hanem dicsekszik».

De ha ez tévedés volna, ha az orvosnőt csakugyan veszedelmek környékeznék a családon kívül mindenütt: az ő dolga, hogy megvédelmezze magát; e tekintetben nem lehet gyámság alá helyezni, semmiképen, társaságos intézkedéssel sem. Ha az orvosi diploma nem is öli ki a nőtől a nőiességet: az a nő, aki orvosi vizsgálatot tett, már nem szorúl gardedámra és nem szorúl se a jó nénik, se a jó bácsik intelmeire. Annyit már tud, hogy merről fúj a szél, a sólymot is megkülönbözteti a gémtől és nem veszt el mindjárt a fejét, ha eszébe juttatják a férfiasság varázslatát és ennek a varázslatnak a hókusz-pókuszát. Persze, ha ő maga is szívesen fordul táncra, az más; de akkor — legyünk nyugodtak — nem az orvosi kaszinóba megy.

A király fia.

Erkölcshajz.

Irta: Bródy Sándor.

7.

III.

Egy Mária-Terézia korabeli ezüst tálcán feküdt a nép leánya, helyesebben azon szolgáltató föl, mint egy ezüst-pikkelyes óriási hal. Hideg színű, de forró illatú kék virággal, vaniliával és néhány nimpheával volt díszítve, ő, személyesen és nem a ruhája, mert tudjuk, hogy arról nincs többé szó. A ragyogó tálcáról leragyogott és bevilágított, valamint a titokzatos radium sötétben. De mily nagyra vannak e titokzatos elem fény- és hőhatásával! — szentjános-bogárka fénye és melege az, ahhoz képest, ahogy sugárzik és melegít a szép női test. És az a radium csak a sötétben úr, míg a koldusok királynéjának alakja teljes pompájú villam- és gyertyavilágítás közepette szórta magából ama legismeretlenebb X sugarakat, a melyekre az urak a szemükhöz kapkodtak, a lélekzetük egyszerre kimaradt; igaz, hogy aszthmás volt a nagyobb részük. De nem folytatom a kitűnő és új világító elem és a meztelen női test között e komoly és tanulmányos parallellát, végső lényegében különbség talán nincs is köztük semmi: lepárolt tűz, a hőség kivonata egyformán mind a kettő. Hogy temérdek szuroksalakból készítenek egy szemnyit a radiumból és egy kifejezhetetlen kicsinységű valamiből lesz a mindenható női test —: az egyféle csuda...

Ott feküdt tehát, föllépett. Ő már itt tartott, de mi még nem. Mi még tartozunk az úttal, hogy elmondjuk: mint került ide. Ez az utolsó — és első — út! Halálosnak ígérkező párbajok volt-e már? Ez a lány, mintha a becsületért szállna síkra, úgy jött ide. Furcsa hasonlat ez, ha tudjuk, hogyan, miért jött ide és ki hozta el. Mégis így volt: ezen túl kell esnie, ez kötelessége, meg kell lennie, ha bele

hal is, az érzése ez volt és az öntudatát kissé elveszítette az erős érzések közepette. Kényelmes szó «öntudatlanság», melyhez pszicholog regényírók — ha elméjük elfárad — mindig hozzáfolyamodnak —: nekünk nem kellesz. A leány, egyszerűen elkábult, főképpen azért, mert az utolsó napon nehéz port-borokkal itatták, fűszeres és exotikus ételekkel etették, sőt a tanárnő, házuk ama barátja, jóltevőjük, akiről már volt itt szó, néhány arzénbefecskendezést is adatott neki, habos bőrének oly titokzatos helyén, ahol a pravaz-tű szúrása meg ne lássék. És mellette volt, az utolsó órákban el nem hagyta egy pillanatra sem. Folyton szólítottatta:

— Bátorság leányom. Egy becsületes nő ilyenkor nem fél. Hát Rachel, vagy Duse félt, amikor föllépett a cár előtt?

— Egy kis külömbiség, ott volt a cárné.

— Aki színésznő akar lenni, annak teste nincs, csak lelke van. Azaz: nem törődik a testével, az nem az övé, hanem mindenkié.

— Ha mindenkié volna! De egygyé, vagy egyeseké!

A leány összeborzadt és fiziologice — nem pedig azért, mert az írónak szüksége van rá — elszédült, mint egy tyúkocska, akit — gonosz tréfából — pálinkás kenyérrel etettek.

A tanárnő, kiről végre is ki kell mondanunk, hogy francia eredetű volt és korántsem beszélt — mint ahogy gyanakodnak — nehézkesen, sőt a «h»-kat rendesen elszakasztotta — ez a praktikus nő megcsípte a leány testét, mire ez fölsikoltott, elnevette, majd elrítta magát:

— Nem lépek föl, nem, inkább feleségül megyek a féllábú koldushoz. Vagy, ha az megbánta már, a költőhöz.

Sok baj volt a kicsikével. Az apa intő szavát kellett segítségül hívni. Az öreg széntörő, bár betanították, nem tudott egyebet kinyögni:

— Mindnyájan boldogok lehetünk. Osztálysorsjáték.

Nem valószínű, hogy a jó ember e szép hazai intézménynek akart egyszerűen reklámot csinálni, az a valószínű, hogy lappangó gondolatok egész sorát kívánta kifejezni e szóval.

— Te az én lányom vagy, én pedig a te anyád; azt teszem veled, amit én akarok, ha akarom, meg is ölhetlek! — biztatta leányát az anya, a törvényt nem helyesen magyarázván. De azért el nem ítélte senki.

A professzorné nem sokat beszélt, készítette az illatos fürdőt és hozta a szép ruhákat, fehérneműt, olyant, amelyet a koldusok kis királynője csak egyszer látott izgatott és kéjes álmában.

Fürdőzött, vetkőzött, öltözködött és ezalatt a család — amely szokatlanul kibővült ez utolsó órákban — folyton a «föllépésről» beszélt. A királyfi előtt való föllépésről és nem másról, mert a nyomorultaknak igen szép szokásuk az, hogy nyomoruságukat legalább névleg és színleg megfino-mítják és a brutális igazságokat és fejbekölintő tényeket sokszor negédes és cifra szavakkal jelölik meg. Átmenetek vannak, gyengéd átmenetek és jótékony hazugságok és a szerencsétlen emberiség, hogy gyalázatos életét tengethesse, az áltatás cukorporával hinti be vérző sebeit. A megtagadott szolgáló leányt, a leányt «mindenre», miután naponta tíz órán rugdaltatta magát — kevés pénzért — neki nem is szimpatikus emberekkel — : ezért nevezi új szeretője mélyen tisztelt kisasszonynak. És még vannak, akik e hazugságokra haragszanak és azon munkálkodnak, hogy kiirtsák a világból! Pedig eljövend az idő, amikor az Igazságot, a hitvány, affektáns, kegyetlen és céltalan istenséget letaszítják trónjáról és odaállítják helyébe a jótékony, kellemetes, bátor, becsületes és őszinte Hazugságot. De kell, hogy a világ előbb — valamelyest — fölszabadítsa magát a közönséges hazugságok alól!

...Az anya — felülvén ágyán — semmi mást nem akart, csak ezt:

— Az életemből egy évet áldoznék, ha jelen lehetnék a föllépésnél. Fog Mary énekelni is? Szép volna, ha egy kis dalt énekelne.

— Ha akarja; ha gondolja? A primadonnáknál sem fontos többé az ének. A kiállítás, a testmozgás, a tánc a fő. Az angolok — fájdalom — győztek! — jegyezte meg a tanárnő.

— Énekelni kell! — szólalt meg a költő, fölvetvén eddig lesütött, most bánatos és merengő szemeit, mintha csak azt akarná kifejezni, hogy az áldozatra szánt gyapjas bárány ő és nem a leány.

— Ahogy parancsolod! — szólt a lány, de nem gúnyosan. Majd megfogván a költő puha és nedves kezét — amelyet alattomban utált — hozzátette:

— Nem tudom még biztosan, mit csinálok. Csak azt tudom, hogy értem fiakker, vagy magánfogat ne jőjjön. Az utca hogy összeszaladjon? Még az kéne! Kiégne a szemem. Mit gondolna rólam a krajzler és a házmester? Én magam, gyalog akarok odamenni. Fátyol se kell. Nem restelem, hogy hová megyek és az utcát, a házat tudom. Legfeljebb te fogsz elkísérni, barátom!

És a költő kísérte eszményi kedvesét, amint az ment a bachanáliára, ahol dessertképen felszolgálják a király fiának. Pardon, ahol föllép, először életében.

Folytatjuk.

KANT. Kant Immanuel élettörténetét bajos megírni; mert nem volt se élete, se története. Gépiesen rendszeres, szinte elvont agglegény-életet élt Königsbergnek, a német birodalom egyik északkeleti határvárosának valamelyik csendes, félreeső utcájában. Nem hiszem, hogy az ottani öreg templom nagy órája szabályosabban és hevesebb felindulás nélkül látta el mindennapi külső munkáját, mint ez a földije. Mindennek megvolt a megszabott ideje: a fölkelésnek, kávézásnak, egyetemi előadásnak, étkezésnek, sétálásnak és minden szomszédja tudta, hogy félnégyre jár az idő, ha Kant Immanuel barna kabátjában, nádpálcával kezében kifordult kapujából és a kis hársfasor felé tartott, melyet róla még most is *Philosophengang*-nak neveznek. Nyolcszor járta végig a fasort; ha borús volt az idő, avagy szürke felhők esőt jósoltak, ott láthattad mögötte szorgoskodó szolgáját, az öreg Lampet, a gondviselés képmását, hóna alatt nagy esernyővel.

Különös az ellentét ennek az embernek külső élete és romboló, világot összedöntő gondolatai között! Bizony mondom nektek, ha Königsberg polgárai ennek a gondolatnak teljes nagyságát csak meg is sejtették volna, nagyobb borzalommal nézték volna ezt a férfit, mint a hóhért, az olyan hóhért, ki csak embereket végez ki — de a jó emberek csak a filozofia professorát látták benne és ha a megszokott órában elhaladt

előttük, barátságosan köszöntek neki és legfőljebb az órájukat igazították meg . . .

«A tiszta ész bírálata» Kant fő műve. Egyéb munkáit főlegeseznek, vagy legfőljebb kommentárainak lehet nézni. A következő fejtegetések megmutatják, mi a társadalmi fontossága ennek a nagy könyvnek.

A Kant előtti filozofusok is gondolkodtak az ismeret eredetéről és különböző útra jutottak, a szerint, hogy a priori vagy a posteriori eszméket ismertek el; de magáról a megismerő tehetségről, terjedelméről, köréről és hatáiról kevesebben elmélkedtek. Ez az utóbbi volt Kant feladata; ismerő tehetségünket szigorú vizsgálat alá vetette, megmérte minden mélységeit, megállapította határait és úgy látta, hogy éppenséggel semmit sem tudhatunk olyan dolgokról, melyeket pedig annak előtte igen bizalmas ismerőseinknek vallottunk. Kant bebizonyította, hogy a dolgokról, úgy, a mint azok önmagukban vannak, semmit sem tudunk, hanem csak úgy tudhatunk róluk, a mint szellemünkben megjelennek.

Az addigi filozofia, mely körülszaglászta a dolgokat, összegyűjtötte jegyeiket és osztályozta őket, megszűnt, mihelyest Kant föllépett, mert ő visszaterelte a kutatást az emberi szellembe és azt vizsgálta, a mi ott nyilatkozik meg. Nem ok nélkül hasonlíthatta tehát filozofiáját Kopernikus módszeréhez. A míg az emberek azt hitték, hogy a föld áll és a nap kering körülötte, a csillagászat számításai nem igen vágtak össze; ekkor Kopernikus úgy gondolta, hadd álljon a nap és keringjen körülötte a föld — és ime, minden a legjobban összeillett. Az előtt az ész, a nap módjára, keringett a tünemények világa körül, hogy megvilágítsa; most azonban Kant megállította az észet, a napot és a tünemények világa kering most körülötte és megvilágosodik, a mint ennek a napnak körébe ér.

E kevés szóból is, melyekkel Kant feladatát megjelöltem, beláthatja mindenki, hogy könyvének azon szakaszát ítélem a legfontosabb résznek, filozofiája középpontjának, melyben az úgynevezett noumenonról és phaenomenonról szól. Kant ugyanis megkülönbözteti a magánvalótól a dolgok tüneményeit. Mivel mi csak annyira tudhatunk a dologról valamit, amennyire tünemények formájában mutatkoznak, Kant a dolgokat, amennyiben megjelennek, phaenomenonnak, amennyiben pedig magukban vannak, noumenonnak nevezte. A dolgokról csak mint phaenomenonról tudhatunk valamit; de semmit sem tudhatunk a dolgokról, mint noumenonról.

Kant szerint az Isten noumenon. Okfejtése megmutatja, hogy az az eszményi transcendentalis lény, a kit eddig Isten-

nek neveztünk, csak költemény. Azonfelül azt is megbizonyítja, hogy erről a noumenonról, istenről semmit sem tudhatunk, sőt hogy a jövőben sem lesz lehető létezését bebizonyítani.

... Nem akarom itt népszerű módon fejtegetni azt a polemikát, mellyel Kant az istenléti bizonylatokat támadta; csak ama határozott hitemet mondom el, hogy ez időtől kezdve halott a deizmus a spekulatív ész birodalmában. Lehet, hogy néhány száz esztendő is belélelik, a míg ez a gyászos hír mindenhova elkullog — de mi már régóta gyászban járunk. De profundis!

Most már — ki-ki azt gondolja — haza mehetünk. Korántsem, lesz még egy előadás: szomorújáték után bohózat. Kant Immanuel mindeddig kérlelhetetlen filozofus módjára viselkedett, megostromolta az eget: a világ legfőbb ura bebizonyítatlanul ott úszkál saját vérében, nincs többé mindenható irgalom, atyai jószág, nincsen túlvilági jutalmazás, a lélek halhatatlansága haldokló félben van — hörgés, sóhajtás mindenütt; látja pedig mindezt egy szomorú ember, az öreg Lampe, esőernyővel hóna alatt és veríték meg könny folyik végig ábrázatán. Megesik rajta Kant Immanuel szíve és kiderül, hogy nemcsak nagy filozofus, de jó ember is; meggondolja a dolgot és félig jószívúségből, félig meg gúnyosan így szól: «Kell, hogy az öreg Lampenak meglegyen az istene, különben szegény nem lehet boldog — már pedig a gyakorlati ész azt mondja, hogy az ember boldog legyen; hát én nem bánom, de azután ez a gyakorlati ész kezekeskedjék Isten létéről». Ilyen okfejtés nyomán tett Kant különbséget az elméleti és gyakorlati ész között és emevvel, mint valami bűvös szerszámmal, újból fölélesztette a tiszta ész megolté deizmus hulláját.

Vajjon csak az öreg Lampe kedvéért vitte végbe Kant ezt a föltámasztást? Nem a rendőrség kedvéért is egyúttal? Avagy csakugyan meggyőződése vitte rá? Vagy csak azt akarta megmutatni az istenléti bizonylatok megsemmisítésével, milyen bajos élni, ha nem tudunk semmit Isten létéről? És így olyanformán cselekedett, mint az én weszfáli barátom, aki Göttingában a Grohuder-utca valamennyi lámpását összezúzta és azután ott, a sötétben, hosszan beszélt a lámpások gyakorlati szükségességéről, amelyeket elméletileg csak azért zúzott össze, hogy meggyőzzön minket, mennyire nem látunk nélkülük semmit.

Heine.

A «königsbergi bölc» halálának századik fordulójára adjuk ezt a gyönyörű panegyrist, melyet a «Dalok könyve» költője franciául s egyenesen a franciák számára írt, s mely először a «Revue des deux Mondes»-ban jelent meg 1834-ben.

Egy új magyar író.

Heltai Jenőtől az alábbi cikket kaptuk. A tárgy, illetve az egyén, akivel foglalkozik, annyira jelentéktelen, hogy talán helyesebb volna olvasó közönségünket nem fárasztani vele. De mégis átadjuk a szót Heltai Jenőnek, mert elismerjük azt a jogát, hogy arról írjon, amiről akar.

A végelgyengülésben sinylődő és minden perverzításra hajló Budapesti Szemle legújabb számában egy új magyar írókat mutat be a magyar olvasó közönségnek.

Kissé restelkedve írom le az új magyar író nevét. Rust József úr, a nagykorona-utcai Rust Bernát és társa cég jelenlegi főnöke, az új magyar író, ezideig tényleg csak vászon-árjegyzékek és banketmeghívók alá írta a nevét. Miután ebben bizonyos gyakorlatra tett szert, egy lépéssel tovább ment és az ehhez legközelebb álló műfajban: a színházi kritika terén szárnypróbálgatott. Egy több fejezetből álló cikkben ismertette a «Mai színház»-at és e kissé homályos, de erősen értelmetlen cím alatt, a gyorsvonal sebességével száguld keresztül minden nemzetek félszázados színházi termésén.

Miért írta Rust József úr ezt a cikket? Belső ösztöne sugallta neki? A benne régóta szunnyadó író hirtelen kitört belőle? Kevésbé valószínű. Belső ösztöne soha sem sugallt neki semmit, a benne régóta szunnyadó író pedig ma is csak úgy szunnyad, mint annakelőtte. Inkább azt hiszem, hogy ő, aki elért már mindent, amit egy heves ambíciótól buzgó fiatal ember a földön elérhet: fővárosi bizottsági tag lett, mint Húvös, népszínházi bizottsági tag lett, mint Kléh István, gazdája lett a lipótvárosi kaszinónak, mint Birnbaum, magyar nemes lett, mint csetei Herzog Péter, mindezekon fölül még valami keveset el akar érni. Nikaraguai konzul nem akar lenni, mert az már lehetett volna. Hát mi akar lenni? A Kisfaludy-társaság tagja? Az akadémia tagja? A főrendiház tagja? Valahol tag akar lenni, az bizonyos, valahol, ahol Gyulai Pál is ott van. És ez a cikk, ez a minden írói munkát és törekvést mélyen lesajnáló, primitív elmefuttatás, ez a ravasz ostobasággal megírt széptani értekezés, ez a lexikonokból összeollózott szánalmas zagyvaság — ez az első lépcső ama magaslatához.

Szabad-e Rust József úr elől elzárunk ezt az utat? Nem. Legyen ő az, ami lenni akar. Sem az akadémiának, sem a Kisfaludy-társaságnak ő szégyenére válni nem fog. De föl kell őt világosítanunk arról, hogy rossz úton jár, amikor e nemes célját önképzőkori fogalmazványokkal akarja elérni. Végre is: a magyar nemeséget sem szerzik ma már karddal és hadi erényekkel, a konzulsgot sem diplomáciai előtanulmányokkal, a főrendiházi tagságot sem

kedvező születési viszonyokkal. Miért akar éppen az irodalom árán kinevezett író lenni? Egyrésztől fölösleges gyöngédség, amikor Rust úr irodalmi kísérletekkel próbálja mentegetni e szándékait, másrésztől egyenesen fölháborító vakmerőség, hogy Rust úr a magyar irodalomról akár elítélő, akár — ami ennél még sokkal súlyosabb — elismerő módon nyilatkozni mer. Az a tény, hogy Rust úr évek óta ott van minden színház premiérjein, hogy hozzádörgölőzik mindenhez, aminek sikerszága van, hogy íróknak és színésznőknek banketeket rendez, hogy primadonnáknak virágot küld, mindez legföljebb arra jogosítja föl, hogy az Akadémia vagy a Kisfaludy-társaság tagja legyen. De arra nem, hogy írjon is. Ez neki tilos terület, mintahogy tilos terület nekem például a rumburgi vászon.

Túlságosan nagy megtiszteltetés volna Rust úrnak, ha föntemlített cikkével csak általában is foglalkoznám. Amit a mai színházról mond, az részint badarság, részint cinikus hazugság. De olyan nagy képpel mondja el, mintha máris benne ülne az Akadémiában és Somló Sándor és Váradi Antal mellett, mint «jó harmadik», ő döntené el a jövőendőbeli Kóczán- és Teleky-pályázatok sorsát. Merész rugaszkodásu cikkének végső tanúlságaképen pedig kijelenti, hogy a mai kor — amelyet kedves naivsággal átmeneti kornak nevez — a dilettáns drámaírók kora. A dilettáns íróké!

Vigasztalja meg ezért a magyar drámaírókat az a bánásmód, amelylyel Rust úr a külföld jeleseit lehóhérolja. Dumas fils, Curel, Lemaitre, Mirbeau, Brieux — neki nem írók. Hauptmann, Sudermann — neki nem írók. Pinero — neki nem író. Echegaray — nem író. Olaszország, Oroszország, amelyekről csak kutyafuttában, olyan «röptében a nagy világ körül» módon emlékezik meg — neki nem szűlnék írókat. Az ember önkéntelenül is azt kérdezi: hát ki az író?

Erre a kérdésre is megfelel Rust úr. Nyíltan azt mondja: Ibsen. Ez az egy ember az, akit Rust úr nyilvánosan írónak vall. Titokban, szemérmesen húzódik meg a sorok között a másik íróra való célzás. Ki ez a másik író? Rust úr! Ibsen és Rust! Ezért éltem idáig, ezért dolgoztam, ezért kínlódtam, hogy ezt megtudjam és megtudja velem együtt minden magyar író — bocsánat, minden magyar dilettáns. De most már tudom és most már semmi akadály a annak, hogy nyugodtan meghaljak.

De nem, nem halok meg addig, amíg Rust úr be nem vonúl az Akadémiába. A Lipótvárosnak e kettős ünnepén — Rust is lipótvárosi és az Akadémia is lipótvárosi — még ott akarok lenni. Látni akarom őt a magyar halhatatlanok között és hallani akarom a székfoglalóját. Látni akarom, hogyan zöldül el Birnbaum, amiért ő nem akadémikus. És hogyan háborodnak föl a New-York kávéház kitűnő tulajdonosai, a derék Harsányi testvérek e választáson. Mert ezek is ugyanazt teszik a magyar irodalom körül, amit Rust úr, de ők legalább becsületesen beérik a kávéházi nyereséggel és nem írnak vendégeikről cikket a Magyar Tudományos Akadémia ujságába.

Heltai Jenő.

KLEOPATRA.

Lyrái regény.

Írta: Erdős Renée.

XXI.

Kleopatra levele Antoniushoz.

Antonius, hát isten vagyok én,
Hogy mindég, mindég megbocsássak?
Hogy nemesebb, jobb mindég én legyek?
S bántást soha, seholy lássak?

Hogy aki engem kővel meghajít:
Azt dobjam vissza lágy kenyérrel?
Antonius, te rútul visszaélsz
Az örök szeretet nevével!

Antonius, az Írás szavait
Te orvul félremagyarázod!
Hamis apostol! Csúf farizeus!
No, még ez egyszer — megbocsátok.

XXII.

Antonius levele Kleopatrához.

Kleopatra, ne írd te verseket!
Minek az a sok virágos beszéd?
A sok hazug szó és csinált hatás,
Mely megrontja az emberek eszt?

Kleopatra, elhidd: a szerelem
Nem is olyan, minőnek te hiszed.
Oly egyszerű és világos dolog!
Bár értené meg végre a szived!

Nem kell mindég csodán, rejtelmeken,
Titkos bűbájon törni a fejed!
Kell egy kissé józannak lenni is —
Kleopatra, ne írd te verseket!

XXIII.

Kleopatra levele Antoniushoz.

Antonius, a jó tanácsot
Hálatelt szívvel fogadom.
A mértéktudást, józanságot
A költészetben — rád bízom.

Mi engem illet, édes bölcsem —
Kedvesek nékem e dalok.
Egyebekben — tán vetted észre —
Maglehető józan vagyok.

XXIV.

Antonius, dühvel.

Kisasszony! Gúnyolódni tetszik?
Ezt kissé furcsának találom.
Az erényével kérkedő nő,
Megvallom: nem az ideálom.

Valakit elpáholni: járja.
De kinevetni, hogyha jajgat!
Kisasszony megbocsát — sehogysem
Tartom gavalléros dolognak.

U. i. Engem ez életben sohase lát.

XXV.

Kleopatra, kacagva.

My dear, nem bánom. Legyen vége hát.

XXVI.

És vége lett. Persze, csak kis időre.
Hol egyik engedett, hol meg a más.
Szerelmeseknél ez már így szokás.

És volt öröm az új találkozáson.
Fogadkozás, ígéret, esküvés.
Csókos, szerelmes, édes békülés.

«Nem bántasz többé?» «Esküszöm, nem bántlak.
Jó, szelíd leszek, ígérem előre!»
— S megtartotta. Persze, csak kis időre.

Harmadik fejezet.

Kleopatra.

I.

Most veszem észre, — és ez nagy hiba —
Hogy míg két ember dolgáról beszélek:
Komoly formája nincs is a regénynek,
Bár egyszerű, akár a biblia.

Nem írtam le a hősnőt és a párját
Az elején már. Óh pedig tudom,
Szeretné látni már a publikum
A szemét, termetét, a frizuráját.

Ezer bocsánat! Tollam ott ragadt
Szerelmi vívódások ingoványán,
Álmok útvesztőjén, vágyak hinárján,
S a regény, mit ígértem — vers maradt.

De nem mindvégig. Ime felveszem
Kalandos tollam, hogy megírjam véle,
Milyen a hősnő. Kicsi? Nagy-e? Szép-e?
Óh Génuszom, most maradj velem!

Nem, hogy megihless! Ez fölösleges.
De hogy körmömre koppints néha-néha,
Ha túlságba tör valahol a vére.
A tárgy kényes, nehéz és érdekes.

Régi nagy színészekről.

Elbeszéli: Ujházy Ede.

Nagy Imre.

Olyan szép színész talán nem is volt magyarban soha, és milyen hangja volt! Édes, szívhez szóló, csengő, bongó, bűgő harmónia volt az ő szép beszéde. Akik hallották, azt mondták, hogy Kossuth Lajosnak volt csak olyan hangja. Nagy Imrének ő volt a keresztapja: imádta Kossuthot. Egy kissé szerelmes volt a saját hangjába, én nem csodálkoztam rajta, én is szerelmes voltam bele. Aféle beszélő énekes volt. A feje olyan, mint egy Apollóé. Termete délceg, igazi hős alak.

Micsoda Rákóczy Ferenc, Antonius, Essex gróf, Rómeo, Coriolanus! — ideálja volt a férfi-szépségnek. A civil-ruha nem jól állott neki, olyan volt benne, mint egy huszártiszt civilben.

A magánéletben kissé különc, aféle Józsa Gyuri tempói voltak. Játéknak tekintette az egész életet. Kezdő színész korában egyszer, dehogy egyszer, sokszor, kevés volt a pénzünk, összevásároltuk a vacsoránkat, maradt még 20 krajcárunk, azon grói sajtot vettünk. Bemegy Nagy Imre egy fűszeres boltba, hetykén odaszól a gazdának: 20 krért grói sajtot. A boltos nagyobbbat talált vágni és nyájas udvariassággal kérdezte: szabadna talán 3 krajcárral többnek lenni? Kétségbeesetten, hangjának teljes zengésével kiáltotta, hogy csak úgy rengett bele a bolt: nem!

Később, nagyfizetéses korában, nyilvánult meg benne igazán a különc. Egyszer bement juniusban Szikszayhoz, legjobb barátjával: Krajcsik Ferencsel; összerendelték mindenféle különleges, drágábbnál drágább ételeket.

— Van-e malacz?

— Juniusban ki van zárva! — felelte nyájas hódolattal Szikszay.

— De nekem malacz kell! Kost, was kost! — csak ezt szokta németül mondani. — Holnapra legyen.

— Meglesz! — felelt Szikszay.

Másnap hajnalban fiakkerbe ült és bejárta az egész megyét, végre talált egy falucskában egy paraszt ember szobájában egy kis gyöngé malacot; csengő volt a nyakán, egy kis beteg fiúcska játszott vele.

— Hogy ez a malac? — kérdezte Szikszay.

— Nem eladó semennyiért — felelt a paraszt — hiszen játék ez, uram, nem ennivaló.

— Adok érte húsz forintot.

— Na már annyiért odaadom, úgyis tudom, hogy valami beteg gyerekek viszi az úr játszani, bírja békével.

Szikszay diadallal hozta a malacot s még aznap este megsütötte csengőstől.

— Itt van, nagyságos úr, ez az egy volt az országban.

Hatvan forintba került a malac. Meg sem kóstolta, de neki megérte.

Játékszere volt egy külön kedélynek.

Egyízben Olaszországba utazott. Nápolyban szerette volna látni a Vezuv kitörését, de biz az nem tört ki. Egy este azt mondja a vendéglősnek, hogy ő szeretne felmenni még azon éjjel a Vezuv tetejére és belenézni.

— Uram, az nem lehet, mert sötét van, menjen fel holnap reggel.

— De én még ma este akarok.

— Akkor ki kellene világítani az egész utat.

— Hát világítsa ki. Kost, was kost!

500 fáklyát kellett meggyújtani, 250 ember tartott két-két fáklyát s ő öszvéren felment a tetejére és: nem látott semmit.

Játék az egész!

Egyszer a színház udvarán panaszkodott Faludi, hogy nincs pénze.

— Tudod mit, Jakab (ez volt becéző neve Faludinak), adok száz forintot és egy nagy ebédet, ha kikeresztelkedel, de azonnal.

Faludinak már úgyis szándéka volt kikeresztelkedni.

— Jól van!

Felültette egy kocsiba és vitte a paphoz; 12 órakor meg volt keresztelve Faludi. Az ebéd a Szikszay-vendéglő első emeleti Cox és Box-szobájában volt.

Ebéd után kinézett a vendégekkel Faludi az ablakon és így szólt Nagy Imréhez:

— Keresztapám, nézd, ott jön két zsidó!

Játék volt!

Nagyon szeretett festeni és tudott is. Játékszer volt neki az ecset.

A csillagászatant mód nélkül szerette; egy egész könyvtára volt asztronóm-munkákból. Svábhegyi villájában volt egy csillagvizsgáló távcsöve, éjjelenként nézegette vele az égitesteket.

Játékszer volt neki.

Utolsó játékszere egy revolver volt.

Egy fekete golyó kioltotta ragyogó tehetségét.

Míg élt, nem akarta elismerni a kritika, sokat gáncsolták szépséges szép hangjáért. Nekem folyton a fülemben cseng.

Mikor hallunk olyan hangot? Talán soha.

A legszebb harangjáték volt.

Az új színház.

Írta: Kéméndy Jenő.

A színház legtökéletesebb formája tulajdonképen az amphiteatrum. Legtöbb ember nézheti egyidőben az előadást és mindenki egyformán jól lát és hall. Természetesen, aki kevesebbet fizet, kissé távolabbról nézi s talán itt-ott el is veszít egy-két szót, de feltétlenül mindent láthat és hallhat, ha elég jó szeme és füle van hozzá.

Tűzveszélyről szó sincs, mert nincs, ami égjen s ha volna is, akárhonnán el lehet szaladni nagyon könnyen, mert minden pár lépésre van egy lépcső, amely nyílegyenesen levezet.

A színész fölhúz egy pár magastalpú bocskort, feltesz egy óriási álarcot és ordít torkaszakadtából, hogy mindenki megértse. A közönség azonban lassanként kényesebb lett. A kemény kő-ülés helyett puha karszékeket, a nap és eső ellen födelet követelt, sőt a színésztől is szubtilisabb, detailírozottabb játékot kívánt.

Ma már ott tartunk, hogy ami luxust és kényelmet emberi elme ki tud gondolni, azt a közönség mind megköveteli a nézőtértől, lépcsőktől és előcsarnokoktól. A színpad pedig teljes csalódást kell, hogy nyújtson, úgy a színészek maszkja, játéka és jelmeze, mint a díszletek, bútorok és kellékek tekintetében. A színházak vetélkednek egymással az illuziókeltés dolgában. Hihetetlen összegeket költenek el arra, hogy a természetet a színpadon csalódásig utánozzák. Furfangos optikai gépekkel kihoznak minden hangulatot, csinálnak csalódásig hű napfényt, alkonyt, holdfényt, felhőt, vihart, villámot, szelet, esőt, mennydörgést. A viharzó tengert, melynek nedves szelét érzi a néző, pár perc alatt felváltja egy kellemes, nagyúri szalon, melyben minden butor igazi, minden függöny drága selyem, hol nincsenek elfeledve a legapróbb csecsebecsék az asztalkákról, a képek a falakról, a puha szőnyegek a padlóról. A közönség mérgelődik és türelmetlen lesz, ha néhány percig kell vára-

kozniarra, amíg ez a szalon virágos kertté változik, valóságos levelekkel kirakott fákkal, ezernyi művirágból összerakott virágágyakkal, valóságos szökőkútakkal és szobrokkal.

Nincs oly ága a tudomány haladásának, amely fel ne volna használva a színpadi illúzió tökéletesítésére.

Megváltozott a cél, a követelmények átalakultak, a kivitel eszközei újak. Át kellett tehát alakulni a színház formájának is. Át is alakult és alakul folyvást az igényeknek és az eszközök tökéletesülésének megfelelően.

Manapság egy 20—30 esztendőszínház már ósdi és félig-meddig használhatatlan. A nézőtér, a ruhatár nem nyújt elég kényelmet és biztosságot tűz esetén, a színpad pedig többnyire szűk és gépezete nem elég tökéletes arra, hogy a gyors színváltásokra képes legyen.

A közönség legnagyobb része nem tudja, hogy minő munka az, ha egy teljesen berendezett szoba minden egyes tárgyát el kell hordani, falait szétszedni és helyette másikat kell állítani, mely ép oly apróra be van rendezve, mint az előbbi.

Ennek az emberfeletti munkának nemcsak hogy gyakran kiszabott időre (esetleg egy közzene alatt) kell elkészülnie, de amellet még a lehető legnagyobb csend is szükséges, nehogy a közönség a közzene élvezetében megzavartassék.

Új típust teremteni a színháznak. Eddig a színház alaprajzának legszélesebb része a nézőtér volt, mely még hivatalos helyiségekkel és lakásokkal is körül volt építve, a színpad pedig minden esetben szűk volt, mert tulajdonkép csupán pódiumnak tekintették, a melyre az a néhány szereplő fellép, hogy a közönség jól láthassa.

A mai viszonyok közt éppen megfordítva áll a dolog. A színpadnak kell szélességben terjedni, hogy az előadáshoz szükséges sok díszlet, emelvény, bútorkellék, sok esetben óriási személyzet, kocsik, lovak, hajók elférjenek rajta, mert a díszletnek a legutolsó detaillig tökéletesnek kell lenni. Most nem elég néhány ponyvát felhúzni és helyettük másokat leereszteni. A nézőtérnek ellenben tulajdonkép teljesen szabadon kellene állania, hogy a közönség veszély esetén a lehető legkönnyebben a szabadba menekülhessen.

Megpróbálom néhány szóban elmondani, hogy hogyan csinálnám én az új színházat. Mindenek előtt a mostani színpadhoz jobbról is, balról is még egy akkora színpadot kellene építeni, mint a mostani, a két oldalszínpad alatt bútor- és kellékraktárak, a középső tulajdonképpeni színpad alatt pedig a sülyesztő-készülékek volnának elhelyezve. Ezen egy vasrács-szerkezetből készült padló volna, mely az egésznek két harmadát foglalná el és jobbra-balra zajtalanul volna tolható.

Erre a padlóra egyszerre két teljesen berendezett színpadot lehet építeni és nem kell egyebet csinálni, mint a felvonás után az egész padlót jobbról balra eltolni. Ha az első díszlet a harmadik képben ismétlődik, ami igen gyakran meg-esik, akkor hozzá sem kell nyúlni, csak visszatolni előbbeni helyzetébe, ha pedig változni kell a díszletnek, akkor a második felvonás alatt kényelmesen szétszedik és felépítik rá a díszletet, hogy a felvonás végével az elhasznált második képet jobbra félre, a harmadikat pedig a néző elé tolhassák. Tehát el volna kerülve a nyakra-főre munka, a törés, zúzás, sőt a közönség türelme sem volna többé próbára téve.

A padló rácsa közé elhelyezett deszkatáblákat természetesen mindenütt tetszés szerint könnyen ki lehet venni, úgy, hogy akármely helyen, még a kulisszák közt is, lehessen sülyesztőlyukat nyitni. A pince nem volna mélyebb 3—4 méternél és ebben síneken 3 kocsi volna előre-hátra tolható, melyeken villanyos erőre alkalmazott emelő-gépek volnának. Ezek a sülyesztők a színpad bármely pontjára és bármekkora területre beállíthatók és szabályozható gyorsasággal, zajtalanul működnek. A színpadot két leereszthető vasfüggönnyel három részre lehet osztani, úgy, hogy egyidőben három helyen lehessen próbát tartani, tehát házi színpadot építeni nem szükséges.

Meneteknél, lovasbevonulásoknál az egész menet készen állhat a szomszédos színpadon és ha kell, galoppban vonulhat át a színen. Jelenleg, főkép a színpad elején, egy kétkerekű taligát sem lehet kitolni. Az oldalszínpadokon csak az előadásokhoz szükséges holmik vannak elhelyezve, az összes díszletek pedig földalatti, aszfaltozott és betonirozott száraz raktárakban volnának, hova a hátsó színpad közepén alkalmazott

lifttel lehet lejutni; a díszletek úgy volnának elhelyezve, mint a könyvek a könyvtárban és álló helyzetben volnának tartva és síneken futó kocsikon transzportálva.

Az ilyen díszletraktár teljesen tűzmentes, mert zárható vasajtókkal részekre volna osztva és betonból lévén építve, éghetetlen, sőt ha tűz ütne is ki benne, nem sok kárt tehetne, mert a szelelők bezárásával a tüzet azonnal el lehetne fojtani. Költséges telek sem kellene hozzá és ami a fő, a díszleteket nem kellene kocsira rakni és fuvarozni. A közönség nem nézi le a festéket a díszletekről, sem a lécek el nem törnek a színpadi használat miatt, hanem a szállításnál szakítják, törik és horpasztják be a díszleteket, ott dörzsölődik le a festék róla. Biztos vagyok benne, hogy a földalatti díszletraktárak által nemcsak a fuvar költség volna megtakarítva, de a díszletek mindig jó karban és legalább tízszer annyi ideig épen maradnának. Megesett már nem egyszer, hogy a vadonat új díszlet egyszeri fuvarozás után teljesen tönkrement. Nagyon rongálja a díszletet és a bútort az ajtókon és szűk folyosókon való hurcolás. Ennek elkerülése végett gondolom a bútortárat az oldalszínpadok alá helyezni és felvonóval szállítani. A középső színpadot a zsinórpádlás magasságában egy, vagy két vasrács-tartókból készült híd szelné át, melyek fogas sínen előre és hátra volnának hajthatók. Ezen hidak egyrészt a hatásvilágítási eszközök elhelyezésére, másrészt az alattuk elhelyezett repülő-gépek tartására szolgálnának.

Hosszadalmas és ezen keretbe nem való annak leírása, hogy miként képzelem megszüntetni a zöld lombos szuffitákat, melyek vidékek, sőt városok felett is az eget elborítják, a magas sziklafalakat, melyek a sivatag két oldalán a színpad kopár falait eltakarják és számtalan egyéb képtelenséget, amit az eddigi berendezés mellett elkerülni nem lehetett.

Inkább a színház világításáról szólok néhány szót.

Ma már nem lehet egyébre gondolni, mint villanyos világításra. A színházak legnagyobb része már be is rendezkedett villanyvilágításra, de nem tudták még magukat legtöbb esetben emancipálni a gáz- és gyertyavilágítás által megkövetelt rendszer alól. A gyertya és gáz megköveteli a csillárt.

Kell ugyanis valamelyes tartó, melyben a gyertya vagy gázégő függőleges helyzetben elhelyezhető legyen és pedig távol minden gyúlékony tárgytól. A csillár mostani alakja azért alakult ki ilyennek, mint aminő.

A villanyvilágításnak nincs szüksége csillárra, mert hiszen bármily helyzetben ég, anélkül, hogy valamit meggyújthatna. Teljesen felesleges tehát a nézőtéren a vakító fényforrásokkal bosszantani a szemet és elrontani az összbenyomást. Egy nyugodt, hangulatos képet élvezni sem lehet, ha vakító, a hangulatból kieső fényforrás van a szemünk előtt.

Próbálja meg akárki egy teremben kezével eltakarni a fényforrásokat és hasonlítsa össze a látott kép hatását a fényforrással és anélkül.

Nézetem szerint a nézőtéren lámpát nem szabad látni. A világító testeket nagyon jól el lehetne rejteni reflektorok mögé, melyek a fényt a plafondra vetik és onnan árad szét a teremben a kellemes szétszórt világosság, anélkül, hogy a szemet bántaná, vagy a figyelmet magára vonná. A hölgyek a páholyokban mindenesetre szebbek volnának nyugodt háttérben, mint csillogó lámpák erdeje közt.

Segíteni kellene még a rivalda-világításon is. A színész, ha előre talál jönni a színpadon, az ugynevezett prosceniumra, akkor már a felső szuffita-világítást csak hátulról kapja meg és arcát csak a földön elhelyezett lámpák világítják meg. Ilyenkor aztán torzképet látunk, megvilágított orrlyukat és szemüregét. Az egész alak szihuettje pedig óriási fata morgana képében kapálózik az égen. Ha sikerül reflektorokkal két oldalról megvilágítani, akkor a hatás még szokatlanabb és furcsább. A két fül és arc lángban ég, a két szem keresztbe kancsalít, a homlok és orr közepén fekete csík vonul végig. Erre csak egyetlen orvosság van: szemközt világítani és pedig kissé felülről, úgy, hogy a háttére árnyékot ne vethessen és a nézőtér mindamellett sötét maradjon.

Azt hiszem, hogy ezt úgy lehet elérni, ha a plafondban hátul egy tölcser alakú nyíláson keresztül fényszórót alkalmazunk, de mindenesetre úgy, hogy a közönség a fényforrást ne láthassa.

Megjegyzem azonban, hogy még ezt is csak ideiglenes megoldásnak tartom, mert meg vagyok győződve, hogy nincs messze az idő, amikor még kitalálják a világításnak olyan módját, hogy annak előállítása ne valamely test elégetése vagy izzásba hozatala által jöjjön létre.

Még egy pár szót a nézőtérrel. Itt legfontosabb a tűzbiztonság. Minél kevesebb éghető anyagból kell a nézőtérnek építve lenni, minél több és minél közvetlenebb kijárással. A földszinten csupán egy-két proscenium-páholyt kell építeni, körülbelül addig, a míg a zenekar tart, azon túl csupán támlaszéket, sok oldalkijárással egy körfolyosóra, melyen ruhatárok vannak és egyenesen ki az utcára minél több ajtón.

A belső berendezés, azt hiszem, hogy a Vígszínháznál elég praktikus, azonban az emeletek, az oldalpáholyok, a folyosójáról kiugró terraszok vagy loggiák az utcára volnának építendőek, melyekről nyílt árkádos lépcsők vezetnének le a szabadba, minden emeletről külön-külön egymás felett. Talán javára szolgálna ez az építési mód a színház külső alakjának is, mert mondhatom, hogy a mostani épületek képe a konvencionális egyforma ablakokkal elég unalmas arra, hogy egyszer már valami más forma alkalmazása által változatossá tétessék.

Tűzveszéllynél fő a sok hely és a szabad levegőre juthatás könnyűsége, továbbá hogy a helyiségek egymástól könnyen izolálhatók legyenek. A hármasszínpadon alig van égő anyag, az a kevés, ami van, az a színpadi záporral könnyen eloltható. Nagy hely lévén és sok kijárással, a személyzet könnyen elkerülheti a lángokat és menekülhet bármely irányban. A nézőtérrel bárki néhány lépéssel a szabadban van és nincs kitéve annak, hogy szűk kijáratokban összetiporassék, vagy tekervényes folyosókon eltévedjen. A többi helyiség elhelyezése egészen az adott tértől függ. A nézőtér elé mindenesetre az előcsarnok és lépcsőház jönnie, de lehetőleg úgy, hogy a két oldal minél nagyobb területen szabad maradjon. Azt hiszem, hogy a festőterem a nézőtér fölé, a ruhatárok és ballettermek az oldalszínpadok fölé jöhetnének, az öltözők és a hivatalos helyiségek pedig a területhez képest lehetőleg legpraktikusabb módon helyezendők el.

Valja.

Írta : Andrejev Leonid.

Valja ült és olvasott. Nagy volt az előtte lévő könyv, majdnem félakkóra, mint maga Valja; benne a sorok nagyon feketék és vastagok, a képek pedig egy-egy oldalt is betöltöttek. Hogy a felső sort lássa, Valjának majd az egész asztalon át kellett a fejét nyújtania, térdeivel a székre kapaszkodnia s kövérke, rövid ujjaival mutogatni a betűket, amelyek a többi hasonló betű között könnyen elvesznek s nagy fáradsággal járna őket újra megtalálni. Eme jelentéktelen körülmény folytán, amelyet a kiadó nem láthatott előre, Valja — az érdekes tartalom ellenére is — csak mérsékelt lassúsággal bírt az olvasásban továbbhaladni.

Arról volt a könyvben szó, hogy egy Bóva nevezetű nagyon erős fiú miképpen ragadta meg más fiúk lábát-kezét s ezeket hogyan tépte ki belőlük. Ez borzasztó is, nevetséges is volt egyszerre, s azért a Valja szuszogásából, mely könyvbeli utazásában kísérte, kihallatszott nemcsak a kellemes aggodalom, hanem az a várakozás is, hogy később még érdekesebb lesz a dolog.

De Valját hirtelen megzavarták az olvasásban: bejött a mama egy másik asszonnyal.

— Itt van! — szólt a mama, kinek a szeme vörös volt a könyektől, amiket nyilván csak az imént hullatott. Hiszen még a kezében morzsolgatta fehér zsebkendője csücskét.

— Valicska, kedves fiam! — kiáltott az asszony, megölelte és arcát, szemét elkezdte csókolni, vékony, kemény ajkait ide-oda nyomva. Más enyelgés volt ez, mint a mamáé; mama csókja puha és gyöngéd, míg ez a nő csókoláskor mindig nagyot szítt rajta. Valja összeráncolta homlokát és hallgatva tűrte a csipős enyelgést. Boszus volt, amiért háborgatták az érdekes olvasmányában és éppenséggel nem tetszett neki ez a nagy idegen asszony az ő csontos ujjaival, amelyeken egyetlen gyűrűt se látott. Meg azután a szaga is nagyon rossz volt a nedvességtől és izzadtságtól, a mamából pedig mindig friss parfümillet áradt. Az asszony nagynehezen békét hagyott Valjának; de míg ez törülgette ajkát, amaz olyanféle szúró tekintettel szemlélte, mely a fotografálást juttatja eszébe az embernek. A gyermek rövid orra, mely azonban már sejtette a jövődöbeli hajlást,

vastag, nem éppen gyermekies szemöldökei a fekete szem fölött és arcának szigorúan komoly általános kifejezése emlékeztette őt valakire és elkezdett sírni. A sírása is más volt, mint a mamáé: arca nem változott, csupán a könyje hullott kövér, gyorsan egymásra következő cseppekben. Épp oly hirtelen, mint ahogy elkezdte, megszűnt sírni és azt kérdezte:

— Valicska, hát nem ismersz?

— Nem.

— Pedig már voltam nálad. Kétszer voltam itten. Már nem tudod?

Lehetett bizony nála, talán kétszer is jöhetett ide, de hát honnan tudhassa ezt Valja? Különben is nem volt-e mindegy, hogy volt-e itt ez az idegen asszony, vagy nem? Kérdéseivel csak zavarta őt az olvasásban.

— Én vagyok a te mamád! — szólt az asszony.

Valja bámulva fordult a mamájához, de ez már nem volt a szobában.

— Hát lehet az embernek két mamája? — kérdezte.

— Milyen csacsiságokat mondasz te!

Az asszony elnevette magát, de nevetése nem tetszett Valjának: látszott rajta, hogy nem szívből nevet, csak színből.

Egy darabig mind a ketten hallgattak.

— Tudsz már olvasni? Ügyes fiucska vagy te!

Valja hallgatott.

— Miféle könyvet olvasol?

— Bóva királyfiról van ez! — válaszolt Valja komoly méltósággal és látható tisztelettel a nagy könyv iránt.

— Ah, az nagyon érdekes lehet! Mesélhetnél belőle valamit?

— mondta az asszony és hizelgően mosolygott.

És megint valami nem természetes, valami hamis volt a hangjában, mely lágy és szelid akart lenni, mint a mamáé, de bizony csak nyers és éles maradt. Éppen ilyen tettetés nyilvánult az asszony mozdulataiban is. A székét közelebb húzta s még a nyakát is előre nyújtotta, mintha készülne rá, hogy hosszan és figyelmesen oda-hallgasson. Ám ahogy Valja kedvetlenül mesélni kezdett, a pillantása befelé irányult és elsötétedett, mint valami tolvajlámpa, melynek ernyőjét hirtelen előre tolták. Valja Bóva nevében is megsértődött. Mivel azonban udvarias akart lenni, gyorsan végére járt a mesének és hozzá tette:

— Eddig van.

— Hát most az isten áldjon meg, drága tubikám! — szolt a furcsa asszony és megint odanyomta ajkait a Valja képére.— Nem-sokára megint eljövök. Örülsz-e majd?

— Csak jöjj, kérlek! — mondotta Valja udvariasan és hogy hamarabb elmenjen, hozzá tette:

— Nagyon fogok örülni.

Elmúlt a látogatás. De alig találta meg Valja azt a szót, ahol az olvasást elhagyta, bejött a mama. Ránézett és ő is elkezdett sírni. Hogy a másik asszony miért sírt, még meg lehetett érteni: bizonyosan fájt neki, hogy ő milyen kellemetlen és unalmas. De minek sír a mama?

— Nézd már! — mondta Valja elgondolkozva, — hogy úntott engemet ez az asszony! Azt mondja, hogy ő az én mamám. Hát lehet egy fiúnak két mamája?

— Dehogy, fiacskám, az nem lehet. Hanem ő mégis igazat mond: ő a te mamád.

— És ki vagy te?

— Én a nénid vagyok.

Váratlan fölfedezés volt ez, de Valja rendületlen közömbösséggel fogadta:

— Légy hát a nénim, úgy-e, mindegy az úgy is?

Ő előtte nem volt ennek a szónak olyan jelentősége, mint felnőtt emberek előtt. De a volt mama sehogy se bírta megérteni, miképpen esett az, hogy ő mama volt és most néni lett belőle.

— Réges-régen, mikor még Valja nagyon kicsike volt...

— Minő kicsi? Ekkora? — Valja egy negyedméternyire emelte kezét az asztal fölé.

— Nem, még kisebb.

— Mint a cica? — kérdezte Valja vidáman bámulva. Szája kinyílt félig, szemöldökei felvonódtak. A fehér cicájára gondolt, amelyet nem régen kapott ajándékba s amely olyan kicsiny volt, hogy mind a négy lábával rá tudott állni a csésze aljára.

— Akkorka.

Valja boldogan kacagott, azonban egyszerre megint visszatért szokott komoly arca és egy meglett ember elnézésével, mintha valami fiatalkori csinyje jutna eszébe, megjegyezte:

— Minő nevetséges lehettem!

Nos tehát, midőn még olyan kicsiny és nevetséges volt, mint a cica, ide hozta az a nő s ott hagyta végképpen, akár egy cicát. Most meg, hogy nagy és ügyes fiú lett, magához akarja vinni.

— Akarsz-e hozzá menni? — kérdezte a volt mamája s egészen kipirult az örömtől, mikor Valja határozottan és komolyan mondta:

— Nem én. Az nem tetszik nekem.

Aztán újra elővette a könyvét.

Valja elintézettnek tekintette az esetet, ámde csalódott. Az a furesa nő, akinek olyan fakó volt az arca, mintha csak minden vért kiszívtak volna belőle, az a nő, aki úgy jött, hogy senki se tudta, honnét jön és éppen oly nyomtalanul eltűnt, izgalmat hozott a csöndes házba és megtöltötte azt aggódó nyugtalansággal. A néni-mama gyakorta sírt és minduntalan azt kérdezte Valjától, nem akar-e tőle elmenni. A bácsi-papa morgolódott, a kopasz fejét vakargatta, hogy égnek állott a fehér haja és ha mama nem volt a szobában, ő is azt kérdezte Valjától, nem akar-e menni ahhoz az asszonyhoz. Egy este, mikor Valja már feküdt az ágyacskájában, de még nem aludt, a bácsi és a néni róla, meg az asszonyról beszélgettek. A bácsi haragos basszus-hangon beszélt, hogy belerezdültek a csilláron lógó kristálycsapocskák és majd vörösen, majd kéken csillámlottak.

— Ostobaságot mondasz, Filipovna Nasztázja. Nincs jogunk ahhoz, hogy visszaadjuk a gyermeket, már ő végette sincs hozzá jogunk. Nem tudni, hogy miből él az a személy, amióta az a . . . vinné el az ördög, hiszen tudod kiről beszélek . . . elhagyta. A feje-met merném rátenni, hogy a gyermek tönkre megy nála.

— De szereti, Grisa.

— Hát mi talán nem szeretjük? Furán gondolkozol te, Filipovna Nasztázja, azt lehetne hinni, hogy szeretnél megszabadulni a gyermektől . . .

— Ugyan hogy mondatsz ilyen bűnös dolgot?

— No-no, te mindjárt megsértődöl. Itéld csak meg hidegvérrel ezt a kérdést és ne jöjj haragba. Itt van egy kakukasszonyka, egy könnyelmű személy, gyerekeket hoz a világra és könnyű szívvel dobja őket idegen ajtó elé: aztán meg visszaköveteli a gyermekét, mert a szeretője már elhagyta és most unatkozik. Hangversenyre, színházra nincs pénze, hát kellene valami játékszer neki! Nem, nagysád, beszélünk mi még erről!

— Igazságtalan vagy iránta, Grisa. Hiszen tudod, milyen egyedül van és elhagyatott . . .

Befejezése következik.

Margit asszony.

Késő ősz . . . Alkony . . . Ketten a vadonban
 Fáradtan jártunk és kedvetlenül . . .
 Vadásztársam megállt. — Dőlünk le — mondtam —
 Pihenjünk kissé! — Csend köröskörül . . .
 S ajkunkról a szó elhalt csakhamar.
 Majd a bokrok közt szellő járt susogva
 S zörgőn kelt táncra holt lomb, rőt avar . . .
 Vén nyír sápadt ránk, mint csontváz ha volna . . .
 Az ingoványból óriási árnyak
 Suhantak föl s nagy-gyorsan tovaszálltak . . .
 A piros ég is elsötétedett.
 Mind rémesebbé vált a környezet.
 Meg-megzsongdultak olykor még a fák . . .
 Egyébként — némaság.
 S ekkor, — tudom, nem alva, teljes ébren
 Hogy a sötétbe néztem, im, az éjben,
 Vakítón mint a nap, nagy hirtelen
 Egy kép jelent meg . . . Ah, hogy lelkemen
 Száz fájó emlék új sebet szakaszson . . .
 Te voltál az, te, büszke Margit asszony!
 Te, kit szerelmem úgy kérlett hiába,
 Te, kinek sírját úgy földtem virágba,
 Oh te fönséges, te megsiratott!
 Im újra hősizin paripádon ott,
 Mint rég, úgy ültél! . . . Lám, nincs nyugvásod
 A nyirkos földben! . . . Hív a szerelem . . .
 Láttam, kezedre, mely becézve játszott
 Méned nyakán, mint perren hirtelen
 Köny, köny után, — e hősizin, kicsi kézre,
 Mit úgy csókoltam egykor lázban égve! . . .
 S most — ah, már kendőlengetés . . . El, el!
 Margit! Margit! Most sem kegyelmezel?
 . . . Még egy utolsó bús tekintet — és —
 Eltűnt a jelenés.
 Komor sötétbe szótlanul meredve
 Lestem, mily zsongás zendül most a csendbe
 S úgy rémlett, síri lég torkomra forr . . .
 S körül, úgy rémlett, mozdul fa, bokor . . .
 És mintha egy-egy szellem volna mind,
 Im halk köszöntést zsong és búcsut int
 S hallom: Halott vagy már te is, halott! . . .
 S távol kacaj kelt. Vajj' ki kacagott?
 Tán képzelődtem? Oh ne kérde senki!
 Társam, kit sohse láttam még remegni
 Ő, az erős, a józan im fölállt
 És arca — holdfény hullt reája éppen —
 Jól láttam, mily holt haloványra vált . . .
 Rémulten nézett ott körül az éjben,
 Lövésre készen tartva fegyverét,
 Karon fogott s kelt ajkán halk beszéd
 És remegett az is mint ez a kar:
 — Barátom, innen el, csak el hamar!

Irta: Draumor.

Fordította: Telekes Béla.

A gyűrű.

Írta: Molnár Ferenc.

Befejezés

— Oh, úgy éjfél körül — felelt — a barátival van találkozója a kávéházban, manillet játszanak...

A fáradságtól, bosszankodástól, haragtól lehorgasztottam a fejemet. Hát most mit csináljak? A vizespohárban most már ragyogott a gyűrű, kis rubintja mintha pirosabb lett volna, az aranya meg új fényre kapott. A vizen át akaratosan, dacosan csillogott felém. Mintha ezt mondta volna: «J'y suis, j'y reste» És éreztem rajta azt a félelmetes makacsságot, amit csak élet-telen tárgyak tudnak kifejezni az emberrel szemben.

Mit csináljunk? Ott hagytuk az anyókat. Nem is köszöntem neki. Yvonne előre ment s mire én is kiléptem a kapun, láttam, hogy két férfival beszél. Két vállas, testes fiú volt, amolyan kültelki lovag, aminőt százával rajzolt Steinlen, Forain és Willette. A gyűrűt mutatta nekik, aztán felém intett a fejével, mire a két férfi úgy megnézett tetőtől-talpig, hogy végig-reszkettem a pillantásuk nyomán. És lassan elindultak, közrefogva a lányt, aki nem törődött e perctől fogva velem, ment a két Steinlen-figurával a kültelkek felé. Ott maradtam a kapuban és mérhetetlen düh fogott el. «Nem, nem, most már csak azért sem adom a gyűrűt!» Megvártam, amíg kissé eltávolodtak tőlem, aztán elszántan utánuk indultam. Alig mentem néhány házat, szembe találok Koltai Sándorral, aki akkor szintén Párisban pingált s a Julian-akadémiának volt növendéke. Izgatottan, elkeseredve mondom el neki a dolgot, miközben magammal húztam.

— Gyere velem — mondtam neki — menjünk utánuk, én nem adom oda azt a gyűrűt, nem adom, nem adom!

— Olyan kedves emléked? — kérdezte.

Furcsának találtam, hogy kedves emléknek kell lennie, amért úgy ragaszkodom hozzá.

— Emlék is — mondtam — de meg különben se adom. Nem adom! Nekem kell ez a gyűrű!

A fejét csóválta, de jött velem. A harmadik utcánál így szólt:

— Nem érdemes ilyen kalandokba bocsátkozni. Vasárnap este van, ez a vidék tele csirkefogóval, maquereauval, jobban teszed, ha visszafordulsz!

— Nem én! — feleltem nagyon határozottan.

Eső kezdett esni. Az emberek nyitott esernyővel suhantak el mellettünk, de egyre kevesebben. Az utca meredeken haladt fölfele, künn voltunk, magam se tudom hol, a város végén.

Jóval előttünk, hátra se nézve, biztosan haladt a három ember : a két férfi karonfogta a lányt.

— Hát ami engem illet, — mondta Sándor — én csak addig a sarok-lámpáig megyek és egy lépést se tovább. Semmi kedvem leütni magamat.

Könyörögni kezdtem neki s lámpától-lámpáig alkudtam vele. Az eső egyre jobban esett, egyre néptelenebb utcák következtek, a házak elfogytak mellőlünk és palánkok mellett siettünk, árkokon lépdeltünk át. Már alig jött szembe velünk valaki. Azok meg egyre jobban siettek. Meghökkenünk egy-egy kendőbe csavart nyakú alaktól, aki zsebredugott kézzel csatangolt az úton. Mint valami kóbor kutya, megállott, ránk bámult, egy ideig jött utánunk, majd megfordult és eltűnt. Itt már félelmes volt a vidék.

Sándor megállott :

— Nem megyek tovább. Gyere te is vissza.

— Nem én. Ha nem jössz, magam megyek.

Nem akart jönni. Magyarázta, hogy ebből baj lehet, hogy ezért nem érdemes, hogy a lapok tele vannak kültelkirémesetekkel, de én hajthatatlan voltam. Vállat vont és visszafordult. Én magam ügettem tovább, bőrig ázva, égő arccal, mintha valami névtelen kívánság űzött volna, valami izgató babona; éreztem, hogy dobog a szívem, a lelkem mélyén dolgozott, kavargott, lüktetett a vágy : elérni a gyűrűt, visszakapni a kis aranykarikát, a vérszegény rubintot, szóval a gyűrűmet, az én gyűrűmet ! Most már körülbelül az életem is kockán volt a rubintos gyűrűért, rohantam utána, bele a sötét éjszakába, a szüleimtől, barátaimtól ezer mérföldnyi messzeségben, csupa idegenek közt, ahol három idegen ember úgy sietett a gyűrűmmel, az én kis rubintos gyűrűmmel, hogy sírni tudtam volna.

Fütyök, hosszú emberi fütyök szólaltak meg körülöttem. Messziről élesen vágott bele az eső locsogásába a válasz. Valahol szaladtak a kövezeten, hallottam. Egy kis házikó ablakában, amely mellett elrohantam, ép akkor aludt ki a világosság. Ettől úgy megijedtem, hogy elakadt a lélekzetem. Most már visszafelé ép oly veszélyes volt az út, mint előre. De menni kellett, menni. A vak éjszakában egy ködfoltnak láttam a három embert, de a gyűrűt külön kiéreztem ebből a ködfoltból.

Már alig bírtam a lábamat. A tudóm se állta. Csuron víz voltam és amikor egy sarkon megint — isten tudja hányadszor — eltűnt előlem a három ember, nekidőltem egy palánknak és elkezdtem az izgatottságtól keservesen sírni, egyedül, a világ másik végén, ahol senki és semmi nem tartozott a szívemhez, csak az a kis kopott, vakfényű rubintos gyűrű. Egy árva kocsi kocogott arra. Beleültem, megmondtam a címemet és egy perc múlva már elaludtam az ülésen az izgalomtól és a fáradtságtól.

II.

Egy álló esztendeig dolgoztam Pesten, de csak annyit tudtam nagynehezen megkeresni, amennyi éppen elegendő volt megélhetésemhez. Az esztendő végén azonban egy házaspár ezüstitakodalmára nálam rendelte meg a rokonság a két arcképet s ebből a pénzből megint Párisba utaztam. Elfoglaltam régi helyemet az iskola műtermében és folytattam a pingálást ott, ahol egy évvel ezelőtt abbahagytam. Hébe-hóba kérdezősködtem Yvonneról, de senki sem tudott róla semmit. Mostanában nem járt be modellnek s az új modellek közül egy sem ismerte. Eltűnt a gyűrűmmel együtt abban a rettenetes forgatagban, amely mint kavargó örvény a virágot, úgy rántja egyre lejjebb a párisi lányokat. Különben is könnyelmű teremtés volt, a pénzzel nem tudott bánni és nagyon szerette a férfiakat, ami az ő világában drága mulatság.

Egy délután, amint csöndesen ülök a kartonom előtt és éppen azzal foglalkozom, hogy a maradék szénpálcikákat is felhasználjam, a szomszéd csoportnál, a szobrászok közt felmegy a pódiumra egy sovány, fekete lány. Az egyik szobrász pedig elkezdi énekelni:

Adèle,
T'es belle . . .

A többi pedig kórusban utána. Odanézek, hát valóban a kis Adèle állt ott, jobbkezét a csipőjére téve, balját magasra emelve. Most egyszerre megint eszembe jutott a gyűrű. Adèle a szőke Yvonne barátnője volt, az én időmben mindig együtt jártak. Ennek a találkozásnak roppantul megörültem. Türelmetlenül vártam, hogy elkövetkezzék a szünet, amikor a modell inget és alsószoknyát ölt s a nagy kokszkályha mellé kuporodik melegedni. Érdekes, hogy a türelmetlenséget legjobban a gyűrűsujjamon éreztem. A rubintos gyűrű helye érezhetővé vált, hiányzott róla valami s e pillanatban igazán egy régi sebhely benyomását tette rám. Végre elkövetkezett a háromórás szünet és Adèle leszállt a pódiumról. Megvártam, míg magára kapta szerény rongyait s akkor megszólítottam.

— Yvonne? — mondta nagyra meresztett szemmel — oh, la la! Azt már nem láttam vagy nyolc hónapja . . .

— De hisz a legjobb barátok voltatok!

Vállat vont és egy kis almába harapott:

— Tehetek én róla? Tudja isten, hol van. Valamelyik szeretője talán elvitte . . .

Egy kicsit lehangolt ez a válasz. Hát hol keressem? A régi ház mestere nem tudja, hova költözött, Adèle nem látta . . .

— Várj csak! — mondta hirtelen Adèle — ha mindenáron meg akarod találni, adhatok egy kis útbaigazítást. Volt

neki egy szeretője, valami Cazeau nevű. Aranyozó-segéd, a Rue Bonaparte egyik képereskedőjénél volt...

Azzal eldobta az almát, kilépett az alsószoknyából és a fején át lehúzta az ingét. Fölment a pódiumra és magasra emelte a balkezét.

Most már nem bírtam nyugodni. Felöltöztem s szinte sompolyogva, hogy Adèle ne lássa, elszaladtam az iskolából. Egyenesen a Rue Bonaparteba, azzal a szándékkal, hogy sorra nyitogatom a képesboltokat. Az elsőben nem volt Cazeau. A másodikban egy szélesvállú fickóra mutattak, akinek keze, arca, még az orra hegye is csupa aranypor volt.

— Voici Cazeau — mondták.

Az ingujjas legénynek bemutatkoztam. Kezet fogott velem és megaranyozta a tenyeremet. Ahogy megnéztem, úgy rémlett, mintha már láttam volna valahol. Talán ő volt az egyik a kettő közül azon a rettenetes éjszakán.

Cazeau a legszemtelenebbül letagadta még azt is, hogy valaha csak ismert egy Yvonne nevű lányt. Dühbe jöttem.

— Cazeau úr — mondtam neki — nekem biztos értesülésem van arról, hogy ön azt a kisasszonyt nagyon jól ismerte. Ha nem volna a címére nagy szükségem, nem zaklatnám önt!

Vállat vont:

— Nagyon sajnálom.

— Cazeau úr — kiáltottam rá — ha nekem nem akar felvilágosítást adni a kisasszony hollétéről, majd megmondja a rendőrbiztosnak! Az a hölgy egy értékes gyűrűmet tulajdonította el és leszek bátor ebben az ügyben önt is becitáltatni!

Erre zavarba jött:

— Nekem hiába emlegeti a rendőrséget — mondta — mert ha nem akarnék szólni, úgyse szólnék. De megteszem magának azt a szívességet, hogy megmondom: igenis ismertem azt a hölgyet, de egy félévvel ezelőtt nagyon megvertem és azóta se láttam. Becsületszavamra mondom, elhiheti. Azóta már egyszer ki akartam békülni vele, mert nagyon kedves nő, de nem tudtam megtalálni...

— A gyűrűről nem tud?

— De tudok. Sokszor mutogatta.

— És mit mondott?

— Azt mondta, hogy egyszer enyelgés közben húzta az ujjára és hogy egy festőé volt. Aztán nem tudta levenni és ebbe belenyugodott. Tudom, hogy örült neki és szerette, mert sokszor mondta, hogy ez a gyűrű szerencsét hoz neki. Ez minden, amit tudok.

— És nem jött le az ujjáról a gyűrű?

— Nem. Emlékszem, még velem is megpróbáltatta lehúzni, amikor egyszer nem volt pénze. Nem jött le, hát azt mondta,

hogy most már nem is adná, mert az isten nem akarja, hogy elválják tőle.

Cazeaunak sok dolga lehetett, mert elővette az aranyfüstös skatulyát és a tartalmát szaporán rászórta egy beenyvezett képrámára. Nem is szólt többet hozzám. Én némán álltam percekig mellette, aztán megint megszólaltam:

— És azt hiszi, nincs rá mód, hogy megtaláljam?

— Tudja isten, hova lett.

És azzal hátat fordított.

Kimentem az üzletből. Most kezdett csak igazán izgatni a gyűrű. Hát így, ilyen vigasztalanul veszhetik el valami, amit szerettünk? Egy élettelen tárgy, amelynek nem adatott meg, hogy szökni tudjon előlem? Pedig világosan éreztem, hogy ez a gyűrű szökik, hűtlen lett és nem akar visszajönni hozzám. Minden, de minden más esetben vissza tudtam volna szerezni: megvettem volna tízszeres áron, ha elveszik tőlem; bűvárt küldtem volna érte, ha a tengerbe esik; díjat tűztem volna ki rá, ha elvész. De amely pillanatban hozzánőtt egy élő lényhez, végleg el tudott szökni előlem. Kijátszott.

Oly nagy volt a vágyam utána, úgy kellett, hogy vissza akartam menni Cazeauhoz, a rendőrséghez hurcolni, botrányt csinálni, de megkapni, visszaszerezni a rubintos gyűrűt. De éreztem, hogy ez lehetetlen. Most már úgy fogtam fel a dolgot, hogy a gyűrűben szándék van vissza nem jönni hozzám. Eszembe jutottak a babonák, amelyeket évezredek óta gyűrűkhöz kötnek az emberek meséi. Az örök szerelmek jegygyűrűi, a gyűrűstől eltemetett ókoriak jutottak eszembe. A varázsgyűrűk legendás hangulata szállotta meg a szívemet. A régi híres gyűrűk, amelyek életet és halált, szerencsét és bánatot jelentettek... Ha valami ékszernek lehet lelke, hát a gyűrűnek van. Az a kis halvány ázsiai rubint, ami benne volt, tudja isten, milyen régi, hogyan került ide. Minden kis darab aranynak és drágakőnek története van. Ki tudja az én rubintos gyűrűm történetét, régi szerepeit?

Féltem tőle és tisztelni kezdtem a benne lakozó öntudatosságot és dacot, de azért nem mondtam le róla. Meg fogom neki mutatni, hogy ember vagyok, s hogy az ember hatalmasabb, mint a tárgy. Vagy legalább is hiszi.

III.

Az ember sok mindent föltesz magában és minden nap lemond egy tervéről, mindennap feladja egy reményét. Két esztendő telt el és én bizony kezdtem elfelejteni a rubintos gyűrűt. Emlékszem, egyszer itt Pesten betegen feküdtem.

A mellemen vizes kendő volt és egy kicsit lázas is voltam. Ekkor a gyűrűre gondoltam: «A kis rubint most valahol Párisban, vagy tán egy bresti matrózkorcsma mélyén van, messzi, messzi tőlem. Megy, ahová viszik, nem rekriminál. Körülötte egyre nő a húszéves leány ujjacskája, egyre bizonyosabb, hogy nem lehet róla lehúzni. Az aranykarika szorítja a csontot és a húst és soha, soha nem kerül vissza hozzám».

Mint mondtam, két évig voltam egyfolytában Pesten. A dolgaim jobbra fordultak, szépen kerestem. A téli tárlaton mind a két képeimet megvették: a «Párisi alkonyt» és a figurális képeimet, amelynek címe: «Az öreg kocsis». A kritikák azt mondták, hogy megéreztem Páris lelkét és sokat tanultam a franciáktól. Hogy zsebemben volt a pénz, felültem a vonatra és — el, Párisba! Két év nagy idő, előre örvendtem a viszontlátásnak. És hogy régi párisi emlékeimet szedtem össze, a vonaton eszembe jutott a gyűrű. «Érdekes dolog» — konstatáltam. Így hül ki az emberben a sok heves vélemény. Most már csak érdekes volt.

Gyönyörű tavaszi nap volt az első párisi napom. Az utcán ibolyát árultak s én hónom alá csaptam a vázlatkönyvemet, mint egykor régen és nekivágtam a városnak, boldogan, frissen, elfeledve a pesti zsurok raffinéiáit, tele a tavasszal, mint valami gondtalan gyerek. Az Opera mellett rámkialtott valaki:

— Szervusz!

Koltai Sándor volt. Azóta nem láttam, amióta akkor éjjel együtt kergettük a ködfoltot a kültelkek felé.

A karomba kapaszkodott és jött velem. O is céltalanul kószált a városban. Kérdezgetett Pestről, ahová egyáltalán nem volt szándéka visszatérni. A Szajna partján haladtunk, a Notre-Dame felé.

Ott azt mondta:

— Te, gyere be a Morgueba, néhány párisi skiccet kell csinálnom egy berlini lap számára.

Mentem vele.

A kis sárga házban, az első üveglap mögött, az első márványasztalon ott feküdt Yvonne, ahogy a Szajnából kihúzták, csuronvizesen, lecsukott szemmel, balkeze középujján a rubintos gyűrű.

— A gyűrű...

Csak ezt tudtam mondani.

És ebben a pillanatban meghalt, örökre meghalt bennem a vágy a rubintos gyűrű után, amely rubintjával felfelé fordítva, némán, érzéketlenül csillogott felém.

Valami nagy megnyugvás szállt a lelkemre. Nem kellett többé a rubintos gyűrű. Temessék el vele együtt.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

Új fordítás az orosz eredetiből.

53.

A Tusin mellett parancsnokló tiszt még az ütközet legelején elpusztult, s egy félóra lefolyása alatt a 40 emberből álló legénységből tizenhét részint megöletett, részint hareképtelenné lett; de a legénység ennek dacára vidám és élénk maradt. Kétszer látták a franciákat felbukkanni a mélységből, s kartácestűzzel szórták szét őket. A rettenetes láрма miatt Tusin nem félt legkevésebbé sem s az a gondolat, hogy megsebezhetik, vagy megölhetik, nem is jutott eszébe. Sőt mindig vidámabb lett. A mindenfelől fülébe zúgó ágyúdörgésből, az ellenséges lövegek süvítéséből s ropogásából, a legénység izzadás-kiverte nekivörösödött arcából, a lovak és emberek kiömlő vérének szemléletéből, a tulsó oldalon időnkint felszálló füst-felhóból (amire mindig egy golyó következett, felturva a talajt, vagy egy ágyút, lovat találva) szóval minden ami körülvette, agyában fantasztikus világgá alakult ki, ami élvezettel töltötte el ebben a pillanatban. Képzeletében az ellenséges lövegek nem lövegek voltak, hanem pipák, a melyekből valami láthatatlan dohányzó rövid időközben füstcsomókat fújt ki.

Hirtelen idegen hangokat hall:

— Tusin kapitány! Tusin kapitány!

Megriadva fordult hátra. Egy törzstiszt kiáltott feléje:

— Megbolondult ön? Már kétszer jött parancs a visszavonulásra...

Nem fejezte be a mondatot. Egy feléje repülő golyó lehajolni kényszerítette. Valósággal megnémult, s alig kezdett ismét beszélni, félbeszakította egy második golyó. Megfordította lovát s elugratott.

— Visszavonulni! Teljes erővel visszavonulni! — kiáltott vissza a távolból.

A katonák nevetésben törtek ki. Egy perc múlva ugyanazt a parancsot hozta egy hadsegéd. Ez a hadsegéd André herceg volt. Az első, amit megpillantott, midőn a szabad síkságra ért lovával, melyen a Tusin ágyúi voltak felállítva, egy ló volt, ellőtt lábbal, mely

kifogva, fájdalmasan nyerített térdje mellett. Az ágyúszekerek közt több hulla feküdt. Golyó golyó után repült el feje fölött, miközben közelebb lovagolt; ideges borzongás futott végig hátán, de a félelem gondolata ismét bátorrá tette a gyávaságot megvető katonát.

— Nekem nem szabad félnem! — gondolta s az ágyúk között lassan leszállt lováról. Megbiztatásának eleget tett, de ezután sem hagyta ott az üteget. Tusinnal egyetértőleg, a holttestek közt ide-oda járva, a franciák szörnyű tüzelése közben rendelte el a visszavonulást. Tusinnal azonban nem beszélt. Mindkettőt annyira igénybe vette feladata, hogy nem is látták egymást.

Amint a még használható két ágyút lefelé hozták a lejtőn az ágyútaligákhoz, André herceg felkereste Tusint.

— Tehát a viszontlátásra! — mondta André herceg, kezét nyújtva Tusinnak.

— A viszontlátásra, kedvesem! — viszonzta Tusin.

— Isten megáldja! — mondta s hirtelen könyek szöktek szemébe, anélkül, hogy tudta volna, miért?

A szél elült; fekete felhők gomolyogtak a csatamező felett. összefolyva a puska- és ágyútűz füstjével. Sötétedni kezdett s a homályból csak annál élesebben világított elő két helyről a lövések föl-fölvillanó tüze. Az ágyútűz erősebb lett, de a puska- és ágyútűz hátulról s jobbról mind gyakoribb ütemben s mindig közelebből volt hallható. Amint Tusin a holttestek között, majd azokon keresztül, kijutott a tűzből s a szakadékokban haladt, küldöncök és hadsegédek jöttek hozzá, közöttük Serkov is, akit kétszer is küldtek hozzá, anélkül, hogy elérhette volna Tusin ütegét. Mindannyian parancsokat hoztak, hogy merre és hogyan vonuljon vissza s szemrehányásokkal és gáncsoló megjegyzésekkel halmozták el.

Hallgatagon, mert érezte, hogy beszéd közben közel áll a síráshoz, anélkül, hogy okát tudná adni, lovagolt Tusin, lefelé poroszkálva tüzérlövén. Bár meg volt parancsolva, hogy a sebesülteket a földön hagyják, sokat vitt magával a legénység az ágyúkon, helyet igyekezve csinálni ott a számukra. A magaslat lábánál egy fiatal, sápadt huszár lépett Tusinhoz, egyik kezével támasztva alá a másikat s arra kérte, hogy engedje felülni valamelyik ágyúra. Rostov volt ez az ifjú. Sápadt volt s álla lázban remegett. Felültették egy ágyúra, miután arról egy holttestet eltávolított valamelyik tiszt. Az alája terített köpenyeg véres volt; foltot is hagyott Rostov lovaglónadrágján s kezén.

— Hogyan? Maga meg van sebezve? — kérdezte tőle Tusin, mikor az ágyúhoz érkezett, amelyen Rostov ült.

— Nem, csak bukás közben a lovam szorított maga alá!

— Honnan kerül vér az ágyú oldalára?

— Azt egy tiszt vérezte be, jelentem alá'san! — mondta egy katona s mindjárt letörölni is igyekezett kabátjával és bocsánatot kért az ágyú piszkosságaért.

Az ágyúkat a gyalogság segélyével nagy nehezen vonták fölfelé. Mikor Gumbersdorf falvát elérték, megpihentek. Ekkor már oly sötét volt, hogy a katonák egyenruháját tíz lépésnyi távoból nem lehetett felismerni. A lövöldözés zaja szünni kezdett. Hirtelen közvetlen közelben, jobbról, ismét kiáltozás és lövés zaja törte meg a csendet. A sötétben látni lehetett a fegyverek gyutacsai tűzének felvillanásait. Az utolsó támadásuk volt ez a franciáknak. Azok intézték, akik a falu házait tartották megszállva. Ismét kitörték mindnyájan a faluból. Tusin ütege nem mozdult helyéből. Az ágyúk legénysége, Tusin s a sápadt ifjú hallgatagon néztek egymásra, sorsukat várva. A lövöldözés elnémult s valamelyik mellékutcából katonák rohantak elő. Ezuttal is visszaverték a franciákat utoljára. S a Tusin ágyúi ismét döcögni kezdtek, körülvéve lármás gyalog népségtől. Köröskörül néma, nehéz sötétség. S ebben a feketeségben s a szétfolyó zsongás közepette fel-felhangzottak a sebesültek nyögései.

Rövid idő múlva élénk mozgás kerekedett a tömegben. Töbektől körülvéve valamelyikük előre lovagolt s lovaglás közben folyton beszélgetett.

— Mit mondott? Hova megy most? Mi meg itt maradjunk? Kifejezte-e nekünk háláját? — emelkedtek a kérdő hangok minden oldalról és az egész előre mozgó tömeg összetorlódott (az előlmenők nyilván állva maradtak). Az a hír vonult keresztül-kasul, hogy megállj-t parancsoltak. Mindnyájan megállottak a sáros út közepén.

Tűzet gyújtottak, s a beszéd hangosabb lett. Tusin rendelkezéseket tett az ezred számára; egy katonát bízott meg, keressen a környéken valami tisztább helyet s orvost a nemes ifjú számára. Majd a tűz mellé heveredett, amelyet a katonák gyújtottak az úton. Rostov is elvánszorgott a tűzhöz.

A legénység őrtüzétől nem messze, Bagration vacsorázva ült egy számára elkészített parasztszobában, s tisztjeivel mulatott. A szoba egyik sarkában, a falhoz támasztva, egy francia zászló állott.

Folytatjuk.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

Népfajok halandósága.

A népek életében igen érdekes jelenség az egyes fajok betegségekkel szemben tanúsított ellentállás képessége közti különbség. Nagy e tekintetben az eltérés az egyes európai népfajok között, de még nagyobb a kaukázusi és a többi népfajok között. Pontos adatokat ez irányban csak igen kiterjedt tömegvizsgálatokból meríthetnénk, de ilyenek felett eddigelé csak korlátozott mértékben rendelkezünk. A négereket illetőleg azonban eléggé megbízható az Egyesült Államok statisztikája, amely egyúttal betekintést enged az ugyanazon vidéken, tehát azonos klíma-viszonyok közt élő európai eredetű népek viszonylagos halandóságára. Connecticut, Maine, Massachusetts, Michigan, New-Hampshire, New-Jersey, New-York, Rhode-Island, District-Columbia államok és az Egyesült államok még 700 más állambeli városa 28.807,269 lelket számlál. Ezek közül 27.555,800 az európai fajhoz, 1.180,546 a néger fajhoz tartozik, 14,010 pedig az indiánusok száma, a többi japán és chinai.

Az 1900-ik évben ezer európai fajbeli közül meghalt 17,3,

ezer néger közül pedig 30,2, vagyis majdnem kétszerannyi. A vidéki lakosság halálozási arányszámai közt kisebb az eltérés; ott ezrenként 15,3 hal meg az európaiak, 19,1 a négeretek közül. Viszont a civilizáltabb északkeleti államokban az arányszámok még eltérőbbek: 31,8 a négeretek, 17,5 a kaukázusiak halálozási ezreléke. Az utolsó 10 esztendő folyamán, a hygiene haladása folytán, az európaiak halálozása 1,8‰-el, a négereteké csak 0,3‰-el javult. A vidékies államokban pláne még rosszabbodtak a négeretek viszonyai.

Kétségtelen, hogy a négeretekre vonatkozó ezen szomorú számadatoknak az az oka, hogy ők bizonyos betegségekkel szemben kevésbé ellentállóak. A malária-halandóság tízszer, a typhus-halandóság kétszer akkora a négeretek, mint az európaiak között. Feltűnő nagy a négeretek halálozása tuberculo-sis, tüdőlob és urogenitalis betegségek folytán is.

A statisztikusok határozottan kiemelik, hogy ez a nagy halandóság még ott is észlelhető, ahol a külső életviszonyokban nincs eltérés a kaukázusiak és a négeretek között. Ebből pedig arra következtünk, hogy a néger faj élet-

képessége csekélyebb, amit különben már az is bizonyít, hogy a feketéknek sokkal kisebb az aklimatizálódási képessége. Az Európába importált négerrek nagy része elpusztul, míg az ő hazájukba benyomuló európai faj ott megerősödik és szaporodik.

Ilyenformán előrelátható, hogy a néger faj előbb-utóbb ki fog pusztulni. Egy részüket a betegség pusztítja el, a többi pedig beleolvad a számban túlnyomó fehérbőrű fajokba.

A hysteriáról.

Sajátságos jelenség, hogy azok a testi és lelki működési rendellenességek, amelyeket a «grande hystérie», — nagy hiszteria — névvel jelölnek, az utóbbi időben egyre ritkábban észlelhetők. A nagy Charcot idejében, mikor a francia tudós nyomán először foglalkoztak ezzel a betegséggel az ideg-orvosok, tehát a múlt század nyolczvanas éveiben és a kilenczvenesek elején, az ideg-klinikákon egymást érték a drámai jelenetek. Az egyik sarokban félkör alakban mereven hátragörbült testű asszony hevert öntudatlanul, a másikon félálomban rángatódzó, járó-kelő és beszélő leány, és ezeknek láttára a többi ágyak lakói is elkezdtek saját külön idegességi mutatványukat, úgy hogy az idegenre ugyancsak rémes hatást gyakorolhatott az

ilyen kórterem, sőt talán a középkori hiszteriás epidemiák benyomását keltette. És bizonyos tekintetben tényleg epidemiáról volt szó, amelyet részben — bár nem szándékosan — maguk a kutatók, az orvosok tenyésztettek. Érdekes tanulmányaik közben megtöltötték a kórházakat hiszteriás nőkkel, kik ott a náluk rendkívül kifejtett utánzási ösztön segítségével elsajátították egymás furcsaságait, úgy hogy betegebben mentek ki a kórházból, mint ahogy bejöttek. Most már alaposan át van tanulmányozva az orvosi tudománynak ez a fejezete és mióta kevesebbet foglalkoznak vele, megszűnt a hiszteriának az a drámai jellege is. Ma már ritkaság az igazi «grande hystérie».

De ezzel párhuzamosan úgy látszik csökkent az emberek *hypnotizálhatósága* is. Úgy, hogy az orvosok sokszor fogásokhoz kénytelenek folyamodni, ha a patientst a befolyásolhatóság álomállapotába akarják hozni. Ilyen fogás pl. az, hogy olyankor igyekeznek hypnotizálni az embert, mikor — nem lévén teljesen éber — nem kísérheti figyelemmel, bírálattal a hypnotizáló machinatiót. Némelyek szerint ez a fogás igen jó eredménnyel használható hypnotikus suggestiók keltésére. Egy ideg orvos a saját feleségén próbálta ki, hogy lehet-e ál-mában is hatni annak félig

éber öntudatára. Ráfújt s íme az asszony halkan megszólalt: «Hideg szél fúj». Vízet csepegtetett rá, s akkor didegelve így szólt: «Esik». Aztán megcsókolta, mire a feleség megszólalt: «Hagyjon békén kapitány úr». Tudomásunk szerint az ideg orvos nem közölte ezt a megfigyelését a szaklapokban.

A denevér téli álma.

A denevér (*vesperugo noctula*) azok közé az emlősök közé tartozik, amelyek téli álmot alszanak. A hidegek beálltával meghúzódnak valamely rejtett helyen és mozdulatlanul várják be a melegebb időszak bekövetkeztét. Hogy ezalatt a néha hónapokra kiterjedő alvási idő alatt éhen-szomjan nem pusztúlnak el, azt annak köszönhetik, hogy eközben nemcsak aktív testi és lelki tevékenységük van felfüggesztve, hanem még úgynevezett vegetatív működéseik is a minimumra szorítkoznak. A téli álmát alvó állat alig hogy lélezkedik, szív működése pedig olyan gyenge, hogy a környéki ütőerekben az érlökés nem tapintható és a vérnyomás zéróra süllyed. Csakis ily módon válik lehetségessé, hogy az állat, anélkül hogy táplálékot, vagyis fűtő és testgyarapító anyagot venne magához, oly hosszú ideig életben maradjon. Természetes, hogy ezenközben a hőmérsékletük is

mélyen alászáll és újabb kutatások szerint a legnagyobb hideg idejében a különben melegvérű állat vére nem több, mint 3—5° C. Más szóval, a téli álmot alvó állatoknak megvan az a képességük, hogy időnként a hidegvérű (helyesebben: a környezet hőmérsékét felvevő vérrel bíró) állatok anyagcsereviszonyait veszik fel. Hogy az anyagcsere lassúdása milyen mélyre terjed, azt a következő tapasztalat is igazolja. Ha a denevért 3—5° C. hőmérsékű jégszekrénybe helyezik, nyár közepén is téli álomba merül. Ez az álom valóságos narkózis; ott a jékkamrában a legnagyobb műtéti beavatkozásokat végezhetjük a denevéren, anélkül, hogy felébredne, ha meleg szobába visszük, rögtön nyugtalankodni kezd. Kitűnt, hogyha az alvó denevér idegeit, gerincvelőjét, agyvelőjét megsebeztek: a seb nem változott heteken, hónapokon keresztül. Mihelyt kivették a jégszekrényből, megindult a gyógyulási, illetőleg degenerálódási folyamat. Ebből azt következtethetjük, hogy az alvás alatt nemcsak a szervekben, hanem a testszövetek sejtjeiben is szünetel az élet.

Azt mondják, hogy vannak fakírok, akik hetekre eltemetetik magukat és mikor kiásák őket, még élnek. Lehetséges, hogy ezeknél is a «rejtett anyagcsere» jelenségeivel van dolgunk.

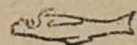
A cethal élete.

Cethalászok, sőt természet-tudósok között is el van terjedve az a hit, hogy a cethal óriási mélységekre szokott a víz alá merülni. Dr. Kükenthal, híres cethalkutató például 1000 yardra (3000 láb) becsüli ezt a mélységet, holott ezen állítás alapjai felette ingatagok. Dr. Racovitza pl. az 1897/99-iki belga délsarki-expeditió tudományos leírásában Kükenthal-lal szemben azt állítja, hogy tapasztalata szerint a cethalak nem 1000, hanem legfeljebb 100 yard-nyira merülnek a víz színe alá. Egyáltalán nem is érti, mit keresnének a cethalak olyan rendkívüli mélységben. Hiszen valószínű, hogy táplálékkeresés céljából sülyednek alá, már pedig 3000 lábnyi mélységben már teljes sötétség uralkodik, úgy hogy ott ugyan nem igen jutnának egy evőfalathoz sem. Különbösen is a nagyobb halak és fejlábúak, amelyek a cethal étvágyát kielégíthetnék, a vízszín közelében élnek. Nem valószínű tehát, hogy a cethal mégis a mélyben keresse táplálékát és megelégedjék a mélyben élő apró, világító halakkal és puhányokkal.

Valószínűtlen továbbá, hogy a cethal élete veszélyeztetése nélkül kibírja azt az óriási

nyomást — 90 atmosphära — a mely 1000 yard mélységben uralkodik. Tudjuk, hogy az emberi élet 3 atmosphäránál nagyobb nyomásnál már állandó veszedelemben forog. Ha már most fel is tesszük, hogy a cethal háromszor annyit kibír, mint az ember, még akkor is csak 9 atmosphäráról és az annak megfelelő 90 yard mélységről beszélhetünk. Ehhez jön még, hogy a cethal fajsúlya csak valamivel nagyobb, mint a tengervízé. Már pedig nem képzelhető, hogy a cethalnak olyan óriási izomereje legyen, hogy a felszínen úszó testét 1000 yard mélységre bírja alá meríteni.

Azzal az elterjedt nézettel szemben is, hogy a cethal sohasem alszik, egyre több indokolt kétség merül fel. Felhozzák ennek az elméletnek a hírdetői, hogy a cethal néha napokig követi a hajót útjában, amit nem tehetne, ha közben elaludnék. Azt is felhozzák, hogy csak nagyon ritkán látni cethalakat mozdulatlanul lebegni a víz színén. Lehetséges azonban, hogy a cethal a hajót félálomban is követheti és különben sem valószínű, hogy olyan hatalmas idegrendszerű állatnak, mint a cethal, ne volna szüksége az alvás nyújtotta pihenésre.

Minden új magyar, vagy idegen nyelvű könyv kapható Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai) cs. és kir. udvari könyvkereskedésében Budapesten.

A színjáték.

A HAJDUK HADNAGYA.

A történetírók meg a politikusok sokat vitatkoztak, hogy tulajdonképpen ki foglalta vissza Budavárát a töröktől: a császár-e, ahogy a rendek vallották, mikor ezért való hálából örökössé tették a magyar koronát a Habsburg-ház fisarjai számára, vagy a magyar király, amiként a dolgok természetes rendje mondja; de bizonyos, hogy az egyik verzió sem oly tetszetős, mint amellyel Rajna Ferenc új operette-je szolgál. Itt pompásan öltöztetett, mutatós formájú leányhad feszt a hajduk egyenruhájában és hogy idegen parancsnokok sűrögnek közöttük, az egyrészt érdekes történeti perspektívát nyit, másrészt kecsesebbé és elegánsabbá teszi a játékot. Rajna Ferenc fölfedezett valamit, amit eddig is tudtunk, de amit előtte nem vettek figyelembe, azt, hogy a XVII-ik század utolsó harmadában, sőt általában a harminc éves háború befejezése után Magyarország volt Európa hadi iskolája. Az erre való reáemlékezés sokat megmagyaráz a komoly történelmi tanulmány számára is; Rajna Ferenc megtalálta vele a módját, hogy fiatal és tékozló francia tiszteket hozzon általa Budavár bástyái alá és a hadi készülétek zajába beilleszsen egy bájos,

versailles-i emlékektől graciózus jelenetet: Turlipin mester és három primadonnája felvonultatását. Ebből a háttérből és vele összeszöveformálódik ki a hajduk hadnagyának és egy lengyel grófnőnek szerelmi története, melynek megkomponálásában a szerző csak annyit engedett a komoly drámaigényeiből, amennyit az operette könnyűvérűbb és könnyelműbb természete a mulatság okáért megkövetel. A művelt és előkelőbb ambícióktól sarkalt író tollát a kitanult és minden hájjal megkent színpadi praktikus körültekintése vezette; invenciójának érdekes és magasabbra irányuló menete kitűnően alkalmazkodik a ravasz és sokigénynyel számoló rendező kombinációihoz és sem munkatársára: a zeneszerzőre, sem a színházra nem mondhatunk nagyobb dicséretet, mint hogy nem maradtak mögötte. Czobor Károly muzsikájáról minden hozzáértő elismerte, hogy hivatott tehetség értékes munkája, a Magyar Színház pedig a darab fényes kiállításával, a főszereplők tehetségét még jobban kiemelő, hibátlanul összevágó előadással olyat produkált, amellyel szemben nem lehet fösvénykedni az elismeréssel. Megvalósította, amit a szerző kigondolt és áldozó készségének méltán látja jutalmát a telt házakban, melyek a darab sikerét estéről estére megújítják. ♡♡

Ujév elsejével új előfizetést nyitottunk a «Jövendő»-re havi 1 kor., negyedévi 3 kor., félévi 6 kor., évi 12 koronával.

A rendes előfizetők a második félév után egy érdekesen kiállított külön kötetet kapnak, amely könyvárusi forgalomba nem kerül és csak a «Jövendő» előfizetői által szerezhethető meg. E kötet Bródy Sándor «Színésznők» című új könyve. — Régi és új előfizetők a «Jövendő» első évfolyamának 10 kötetét, izléses könyvtartóba kötve: 20 korona helyett tizenkét koronáért kapják meg és ez összeget négykoronás, negyedévenként esedékes részletekben is fizethetik, ellenben a gyűjteményt a megrendelés után azonnal bérmentve megkapják. Kérjük a hátralékos előfizetőket, szíveskedjenek az új előfizetést utalványon mihamarabb megküldeni.

A «Jövendő» kiadóhivatala,
Budapest, Honvéd-utca 10.

Az olvasó figyelmét fölhívjuk «Az új színház» című cikkekre, melyet Kéméndy úr, az állami színházak művészeti tanácsadója, a Jövendő felkérésére írt.

A Bihari, Glatter és Knopp-féle női festőiskola, amely már 5 év óta fennáll, Budapestnek legjobb és leglátogatottabb intézete.

A modern kor szelleme fontos szerepet juttatott a művészetnek úgy a közoktatás terén, valamint a magasabb műveltség szempontjából is; mert világszerte elismert tény az, hogy az ember lelkét csak a művészet nemesíti, de különösen a nő kedélyére és lelki életére megbecsülhetetlen a művészettel való foglalkozás.

Ezért és mert meg vagyunk győződve arról, hogy kitűnő módszer szerint tanítanak, ajánljuk ezt a kitűnő iskolát a közönség becses figyelmébe. Beiratkozás Andrássy-út 96. sz., az iskola helyiségében.

Eredeti festmények kiállítása «Könyves Kálmán» magyar műkiadó részv.-társ. kiállítási termében, VI., Nagymező-utca 37—39. szám a. Ingyen megtekinthető naponta este 8-ig. A kiállított képek részletfizetésre is kaphatók.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő.
Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona. A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

A szöveg- és borítékpapiros az Első Magyar Papiripar R.-T. gyártmánya. Pallas részvénytársaság nyomdája, Budapesten.

Egy hónapra 1 korona.

Hegyedévre 3 korona.

Félévre hat korona.

Szerkesztőség és kiadó.

Hivatal: Honvéd-u. 10.

Telefon-szám: 35—31.

Megjelenik minden vasárnap.

Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

Minden szám: 20 fillér.

Szegő-szanatórium Abbaziában.

Amint a hajó Abbazia felé közeledik, már messziről egy derűs, nyílt loggiájú palota mosolyog az érkező felé. Babér- és pálmakeretében a boldog nyugalom hajlékának látszik. Ez a palota: dr. Szegő Kálmán nagyfényű szanatóriuma; olyan, mint egy pompás márvány-páholy, amelynek kényelme egyenest a szabad tengerre és annak áldásos gyógyító erőire nyílik.

Az intézet modern kényelemmel és teljes hygienikus berendezéssel ellátott 2 lakóépületből, gyermek-játéksarnokból és a szanatórium mellékhelyiségeit felölelő hátsó épületekből áll.

A főépület minden emeleti traktusában egy tágas fürdőszoba áll a vendégek rendelkezésére, hogy kedvezőtlen időben közvetlen közelben találják meg tengeri fürdőjüket.

A főépület földszintjét a társalgó-, olvasó-, reggeliző- és játszószoák foglalják el.

Az intézet fő- és melléképületeit üvegezett folyosók kötik össze.

Az egész épület közvetlenül a tengerparton fekszik és hatezer négyszögméter kiterjedésű délszaki park övezi, amelyek örök pompáikkal télen is a tavasz bűbájos képével veszik körül a vendéget.

A szanatórium a gyógyhely zajosabb központi életétől néhány percnyire kiesőleg nyugalmat és csendes menedéket nyújt a pihenést áhítózonak és ezen nyugalom célbavételével alkottattak az intézet egyéb institúciói is.

A szórakozást és társaságot keresők az intézet közös társalgóját, éttermét, gazdag könyvtárát, hírlapjait és zongoráját használhatják föl.

Az intézet kor- és nemkülönbség nélkül befogadja a különféle betegségeben szenvedőket és betegségek után üdülésre szorulókat.

Az épület minden helyiségét, valamint a parki utakat is villany világítja és a monte-maggiorei forrás vezetéke látja el egészséges ivóvízzel.

Az intézet felső épületének földszintjét egy modern alapon berendezett és vezetett tengeri vízgyógyintézet foglalja el, melyben a vezető orvos személyes ellenőrzése mellett, az összes vízprocedurák alkalmazásba jönnek.

JÓZSI Molnár Ferenc könyve
a „Pallas” kiadása.

Kapható minden könyvkereskedésben * Ára 3 korona.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

A trónörökös — Japánról.

Japán európai ismerői között első sorban áll Ferenc Ferdinánd, a magyar trón örököse. Könyvtárak rejtekhelyéből előszedjük a fenség «Napló»-ját, amelyet nagy tengeri útjáról írt és abban olyan dolgokat találunk Japánról, amelyek nemcsak érdekesek és tanulságosak, hanem meglepők is. Ferenc Ferdinánd, akit némelyek rövidlátó és vakbuzgó hírbe keverték: nemcsak kitűnő megfigyelő képesség, hanem valóságos jóstalentum. Mindkettőt bizonyítja az a részlet, melyet «Napló»-jából kikapunk és az eredetiből lefordítva, ideiktatunk.

1893. augusztus 17.

A déli órákra volt megállapítva tisztelgésem a császár ő felségénél. A szakadó esőben biborvörös kocsi vitt a császári palotába, teljes díszben «escortálva, agyonszalutálva, agyontrombitálva és agyonbókolva». Az út szabad téren vitt keresztül, hol egykor ugyancsak császári paloták állottak, míg most — az egykori feudális uralom rikító ellentétéképen — ugyanott a japán parlament emelkedik. Az épületet 1890-ben avatták fel, de már két hónapra rá kivirított benne «Jedo virága»: a tűzvész, úgy, hogy egy évvel később szinte a hamuból kellett újjáépíteni.

Úgy látszik, a parlamentarizmus még nem örvend Japánban általános népszerűségnek; legalább nekem úgy

mondták, hogy a tűzvész alkalmából japán körökben nagyon sajnálkoztak a fölött, hogy a katasztrófa idején a parlament — nem ülésezett . . .

A császári parkon és néhány nagy kapun áthaladva, a császári rezidenciához értünk. A palota — mely domináló ponton áll — 1889-ben épült a sôgun egykori kastélyának helyén s japán-stylben tartott óriási faalkotmány. Mennyi ideig fog még tartani, míg a régi Japánnak ez a darabja modern épületnek engedi át helyét

A lépcsőn Mutsu-Hitô császár fogadott japán tábornagi egyenruhában, mely nagyon hasonlít a francia uniformishoz. Mellét a Szent-István-rendjel ékesítette. A császárt kísérő méltóságok részint aranyhimzésű frakkot, részint katonai díszegyenruhát viseltek.

Mutsu-Hitô, aki a mikádók sorában a 121-ik, vagy egy más számítás szerint 123-ik, 1852-ben született s 1868 óta uralkodik. Hatalmas megjelenésű férfiú, arcán az északi japánok jellegzetes típusának bélyegével. A társalgás — mivel a császár egyetlen európai nyelven sem beszél — tolmács segítségével folyt közöttünk, ami az érintkezést nagyon megnehezítette. Ezt annál jobban sajnáltam, mivel a mikádó igazán melegen érdeklődik a legkülönbözőbb kérdések iránt.

A császár, aki fiatal korában s a lehető legnehezebb viszonyok közt került a trónra, dacára annak, hogy nevelését még egészen a régi rendszer szellemében nyerte, nemcsak jelentős reformokat valósított meg Japánban, de az országot valósággal új alapokra fektette. Ezeknél a változásoknál arról volt szó, hogy a mikádó — aki odáig teljes visszavonúltságban, isteni imádatból körveezve töltötte napjait, míg a császári hatalom teljesen a sjogun kezeiben volt — visszahódítsa a maga részére a hatalom egész teljességét; a feudális urakat és samurikat megfossza eddigi prerogatíváiktól; a népet elválasztó jogi korlátokat ledöntse s hogy szakítson a külfölddel szemben addig követett rideg elzárkózottság rendszerével. Az az ügyesség és elszántság,

melylyel Japán sok benső rázkódtatás után kitűzött célját elérte, minden elismerésre méltó s már maga az, hogy nagyot akart, Mutsu-Hitô császárnak előkelő helyet biztosít hazája történetében. Végleges ítéletet ugyan arról: mily mélyen vertek gyökeret a modern reformok és mennyire lesznek tartósak a nép különböző rétegeiben? — ma még nem lehet mondani. Annál kevésbbé, mert a nagyszerű processzus: egy milliókat számláló népnek átöröklött állami és az ezzel szorosan összefüggő társadalmi berendezkedéseiből való kivetköztetése — még távolról sincs befejezve s így az esetleges visszaesés, valamint az eddig elérték részleges megváltoztatásának szüksége nem éppen valószínűtlen. De azt már ma is meg lehet állapítani, hogy Japán végleg kivált az ázsiai theokrátiák és despotiák közül s belépett a civilizált államok koncertjébe. Ennek folytán — tekintettel az érdekeknek ama különféleségére, melyek az európai államokat Ázsiához kötik — egykor könnyen olyan faktor lehet, melylyel a külügyi politikában másképp kell számolni, mint eddig. Sőt az sincs kizárva, hogy Japán — indirekte — az európai helyzetet is befolyásolni fogja.

. . . Vajjon ez csakugyan kíváncsi eredménye-e a Japán megnyitására irányuló törekvéseknek, avagy éppen figyelmeztetés, hogy ne vigyünk olyan túlságos sok kultúrát keletre?

Hosszú folyosókon keresztül kísért a mikádó, míg a kíséretet az audienca-csarnokba, a nagy ebédlőbe vezették, hol engem Haru-ko császárné — egy föltűnően kicsiny, de csinos, kellemes asszony — várt, kifogástalan párisi toilette-ben, ugyancsak európai öltözetű udvarhölgyeitől környezve.

A császárné, aki — úgy mondják — az új viszonyok folytán reá háramló kötelességeit a legelismerésreméltóbb módon teljesíti s főfigyelmét főleg a nőnevelésre fordítja, Itsitso Tadaka-nak, egy igen magas rangú főnemesnek leánya. A császár Kôgô-t — egyenrangú feleséget — csak annak a törzsnek öt családja közül választhat, melyhez a császárné

tartozik, de azért mellette tart még öt feleséget, akik közül egyik: Janagivara Aiko, 1879-ben fiúval ajándékozta őt meg. Minthogy a császárné magtalan, Josihito-t — így hívják Janagivara fiát — 1889-ben trónörökössé proklamálták.

A császári pár és én a terem közepén foglaltunk helyet s hosszasan társalogtunk, mely társalgás folyamán kitűnt, hogy a felségek — különösen Bécsről — nagyon tájékozottak. Kis idő múlva az éppen Tokioban tartózkodó hercegek és hercegnők is megjelentek. Én a bemutatásnál megcsókoltam a hercegnők gyengéd kis kezeit, mely szokás ugyan még nem ment át egészen a japán etikettbe, de azért — úgy látszott — nagyon tetszett a hölgyeknek.

A hercegek közül Arisugava, Komatsu Akihito és Kan-in Kotohito voltak jelen, akik közül az utóbbi — hála Franciaországban nyert neveltetésének s egy francia lovas-ezrednél töltött szolgálati éveinek — kitűnően beszél franciául. Ott voltak azonkívül: Tadako hercegnő, Arisugava neje és Jasuko, a menyee; továbbá Joriko, Komatsu Akihito neje és Kan-in, a Kan-in Kotohito felesége; végül Jorihito trónörökös felesége. Az utóbbit, egy rendkívüli szép és szeretetreméltó hölgyet, az a csapás érte, hogy férje mindössze nyolc napi házasság után elhagyta, hogy egy esztendőre tervezett körutat tegyen Chicago-ba és Európába. Fájdalom, nem fejezhettem ki részvétemet a hercegnőnek, minthogy a japán nyelven kívül más nyelvet nem ért...

Sannomija főszertartásmester jelentette, hogy tálalva van. Karomat nyújtottam a császárnénak, ami, lényegesen különböző testalkatunk mellett épp oly nehezen ment, mint amily nehezen tudtunk lépést tartani. A császár Arisugava hercegnőt vezette. Így haladtunk át a palota hosszú folyosóin keresztül az ebédlőbe, hol az osztrák néphymnus hangjaival fogadtak bennünket.

A dejeuner-n negyvenen vettek részt, köztük követ-ségünk személyzete s «Elisabeth» hajónk törzstiszti kara is, továbbá az összes miniszterek és udvari méltóságok.

Én a császárné mellett ültem, aki igen élénk társalgást folytatott velem, melyben a császár is részt vett, különösen utazásom részletei iránt érdeklődve. Úgy tetszett nekem, hogy a császárné rendkívül sympatikus egyénisége a komolyabb irány felé hajlik s nem hasonlít könnyebb vérű, vidám világnézetű nővéreihez. Ez tán abban leli magyarázatát, hogy helyzete az udvarnál — úgy mondják — nem egyszer igen nehéz.

A dejeuner francia menüje kitűnő volt, hozzá méltók voltak az italok, ellenben a zene nem állott teljesen a helyzet magaslatán. Gazdag gálába öltözött inasok szolgáltak fel gyorsan és ügyesen — bár kis tipegő mousmék, japán nemzeti viseletben, kétségkívül érdekesebbek lettek volna. Egyébként elég otthonosan éreztem magam, főleg azért, mert a japán udvarnál a mi udvarunk ceremóniái dívnak.

Dejeuner után cercle volt s kölcsönösen bemutatatták egymásnak suite-em urait s a japán főméltóságokat, azután Komatsu Akihito herceg és Sannomija kíséretében megtekintettem a palotát, mely szintén európai, japán berendezéssel s rendkívül gazdagon, de ízlésesen is van berendezve.

Még aznap fogadtam lakásomon — hol különben a hercegek is mind felkerestek, az udvari méltóságok pedig kártyáikat adták le — a császár ő felsége látogatását s azzal visszatértem Jokohama-ba. .

A modern műveltség Japánban.

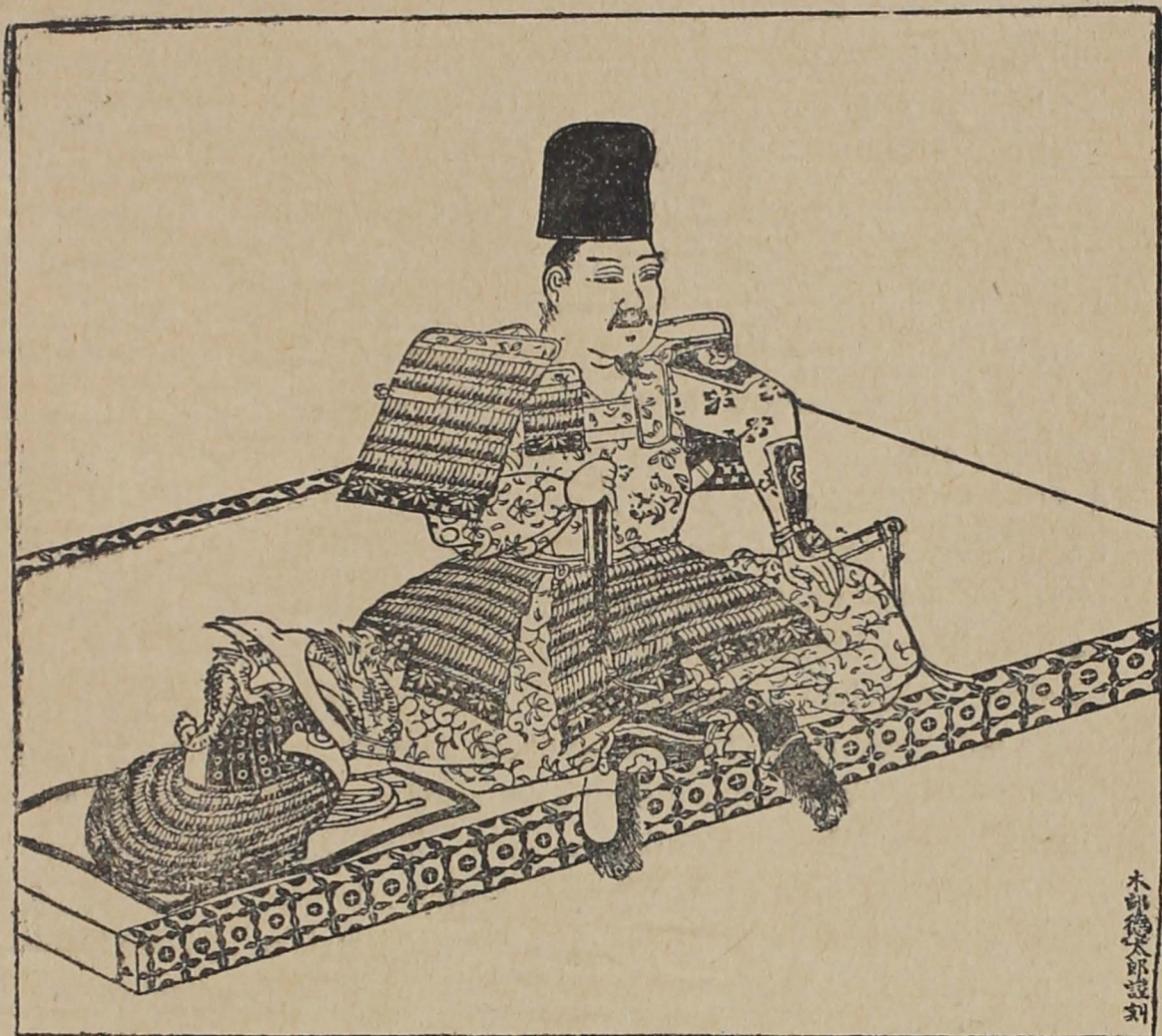
Írta: Vámbéry Ármin.

Hogy a nyugati műveltség sugarai keleten először is Nipponban, a fölkelő nap országában tűntek föl — mondhatnók — kápráztató ragyogással: azt csak rendkívüli okoknak tulajdoníthatjuk. Ez a szigetország, melyet némi joggal a távol kelet Nagy-Britanniájának mondhatunk, a szomszédoktól való teljesen elzárt helyzete s lakosságának aránylag nagyobb jóléte következtében valóban olyan szerepet játszott, mely a középkori Albionnal némely pontban hasonlóságot mutat. A mint az utóbbi országban a feudális bárók a Magna charta kierőszakolása után egy ideig féket ereszthettek oligarchikus hajlamaiknak, úgy Japánban is a daimó-k, egész kis seregre menő fegyveres követők segítségével hatalmuk alá vonzák jogszerű uralkodójukat: a mikádót s olyan kormányváltásra kényszerítették, melynek értelmében az ő kezökben maradt a tényleges uralom, míg a fejedelemnek be kellett érnie a felsőségnek pusztán erkölcsi jelvényeivel. Az autokrata hatalomnak ez a megbénítása közel háromszáz éve tartott már.

A kereskedelmi kikötőknek az idegenek előtt való megnyitása óta 1868-ig, tizenöt év alatt, Japánban oly forradalom ment végbe, milyenre az ázsiai történet lapjai példát nem mutathatnak. Legjobban leköti figyelmünket a kormányzati viszonyokban beállott belső átalakulás.

A hatszáz éves és megrendíthetetlennek tartott feudális kormányzat egy évtized alatt rendkívüli forradalom áldozata lett. De a belső átalakulás is, melyen az európai műveltség föltünésekor e szélső keleten lakó s eddig hermetice elzárt népnek szelleme átment, oly viharosan gyors, hogy sehol Ázsiában párját nem találjuk. S a reformok eredménye annál meglepőbb, mert éles eszű s tapasztalt diplomaták a japáni viszonyokról írt első jelentéseikben e törekvések sikertelen-

ségét jósolgatták s javíthatatlan ázsiai viszonyokról beszéltek. Az első meglepetést a parlamenti kormányforma elfogadása okozta 1870-ben, melynek értelmében az ezelőtt korlátlan s Istenhez hasonló fejedelem megosztotta hatalmát egy négy-négy évre választott törvényhozó testülettel. A választási törvény, a testület hatáskörének, jogainak körül-

Yoritomo, a legnagyobb japán hadvezér.

írása, a házi rend szabályozása, a hasonló európai intézmények beható és szorgos tanulmányozásáról és meglátolásáról tanúskodnak. A tizenhét bizottságra osztott gyülekezet szervezetét pedig sokkal szabadabb-elvű szellem hatja át, mint Midhat pasának annak idején nagy merészségnek tartott s ma már megbukott művét. Az alkotmányos életnek már első kezdete őszinte s helyesen értelmezett liberális-

musról tanúskodott; az ifjú fejedelem legtöbb előjogáról önként lemondott; másrészt a daimók is önként alárendelték magokat a legfőbb hatalomnak, amennyiben félig független állásukról, előjogaikról s az ezekkel járó anyagi előnyökről lemondottak, hogy az uralkodó tekintélyét annál jobban emeljék. Szatszuma, Tschorin és Tosza voltak azon daimók, kik e részben az első lépést megtették; a többi aztán követte őket. Egy emlékiratban, melyet a daimók tanácsának elnöke a kormánynak benyújtott, nyíltan bevallották, hogy az eddigi feudális rendszer jogtalanságon, visszaélésen, erőszakon alapult s Nippon népének s országának csak bajt s szerencsétlenséget okozott s ezért itt az idő, hogy szakítsanak vele. Ez önkéntes lemondás oly fényes hazaszere-tet példája, mely még Európában is mását keresi. A középkori Európában a fejedelmeknek küzdeniök kellett a feudális bárók és a hierarchia ellen, hogy a polgárság jogait megvédjék; ellenben Japánban maga a főnemesség állott résen a középrend jogaiért s kezdeményezte a reformokat, melyek az ország megifjulására, a középosztály hatalmának, tekintélyének s jólétének emelésére vezettek. Valóban elmondhatjuk, hogy bámulatraméltó az az egyetértés és az a közös bizalom, melylyel a japániak az újítás nehéz ösvényére léptek s az első üzenetből, melyet a császár a parlamenthez intézett, oly alkotmányos érzület s atyai gondoskodás sugárzik ki, hogy inkább Londonra, vagy Washingtonra gondolhatnánk, mint egy tűzsgyökeres ázsiai államra.

A politikai változásokkal karöltve jártak nem kevésbé fontos változások a társadalom, szellemi élet, ipar és vallás terén. A japáni eddig, mint Japán nagy ismerője: Sir Rutherford Alcock is hibáztatja, szeretett titkolódnni, ámítani s elolthatatlan gyűlölettel volt az idegenek iránt; az amerikai dr. Hawks pedig azzal vádolta, hogy nagy hallgatagsága s titkolózdása miatt soha alaposan megismerhető nem lesz. Annál különösebbnek tűnt föi, hogy már a nyugattal való első érintkezés után nagy kereslete volt Japánban az angol orvosi, physikai és más könyveknek s hogy a lakosság a kezdetben fönnálló tilalom ellenére az előbb annyira útált bar-

bárokhoz közeledni kezdett s tőlük ezer dologban tájékozódást szerezni törekedett. Mikor később megtört az elzárkózottság varázsa és maga a kormány is a korlátok ledöntésén fáradozott a külfölddel szemben: egy fölvilágosult daimó, Etzizen No-Kami emlékiratában a mikádóhoz már így mert szólani: «A nyugati idegenek nem azok a mezítelen, vad

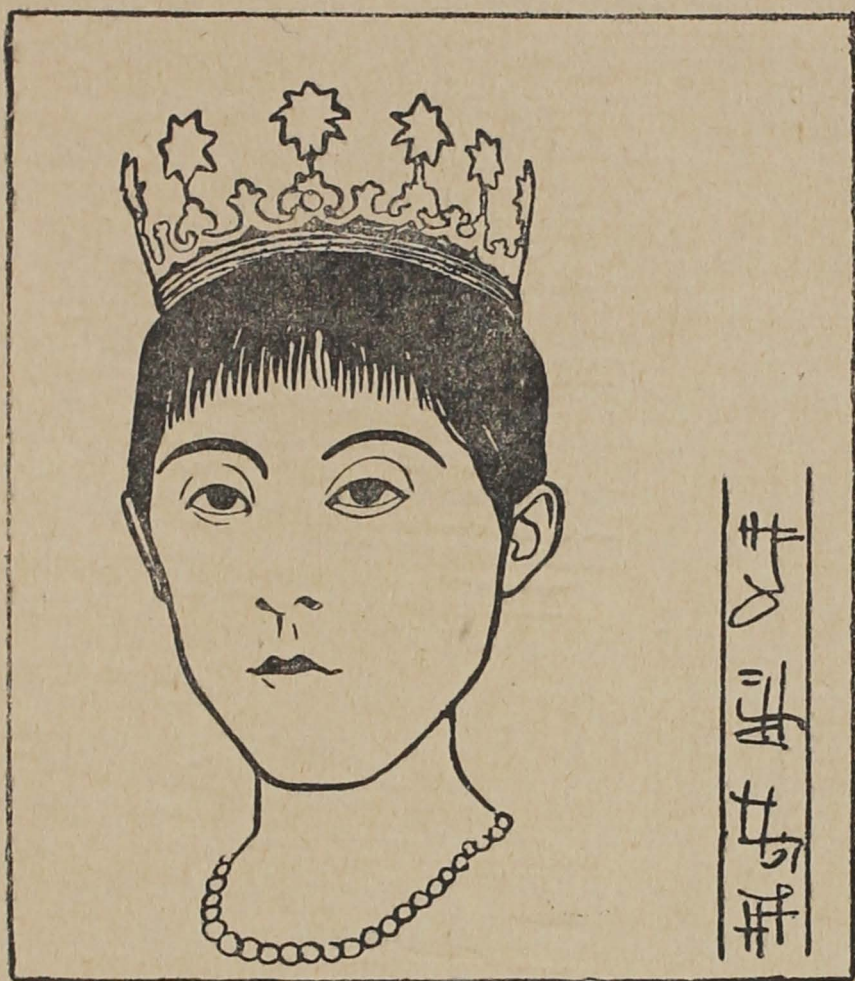
Mutsu-Hitô, japán császár.

barbárok, minőnek a múltban gyalázták. A nyugatiak úgynevezett corrupt vallása sem a régi idők keresztyénsége többé s Japán e vallást fönnállása minden veszélyeztetése nélkül elfogadhatná . . . Az öt nagy hatalom (tudniillik Amerika, Franciaország, Anglia, Oroszország s Hollandia) barátsága nélkül Japánt könnyen eltörúlnék a föld színéről, míg ellenben segélyével kereskedésünk, jólétünk emelkedik s Japán a világ nagyhatalmai sorába léphet . . .» Ez emlék-

irat alapján még ugyanazon évben egy császári rendelet jelent meg, melyben az idegenek ellen való korábbi tilalmakat részben enyhítik, részben egészen megszüntetik, «mert — mint a rendelet mondja — az idők folyamában a világ körülményei tetemesen megváltoztak; az idegen hatalmak a civilisatióban nagyon előrehaladtak; népeik jellemre, nemes érzületre nézve magas fokra emelkedtek s ime már barátságos érintkezésre teljesen érdemesekké váltak.»

Ha magában a népben nem lett volna meg a kétségtelen vonzalom és képesség a nyugati műveltség magába fogadására: e rendeletek és egyéb kormányintézkedések ép oly sikertelenek s hatástalanok maradnak, mint azt a moszlim, buddha vagy brahmim Kelet egyéb országaiban tapasztalhattuk. Azonban a japáni nép ethnosa — úgy látszik — a többi keleti népétől eltérő elemekből alakult. Mert mindjárt az első ösztönzés, melyet a kormány a nyugatiakkal való szabad érintkezésre adott, olyan eredményekkel járt, minőkre hasonló alkalmakkor a többi ázsiai államnál nincs példa. Amint 1868-ban Jokahamában és Nagaszakiban iskola alapult az idegen tudományok elsajátítására, mindjárt kezdetben váratlan módon fölkarolták a műveltebb osztályok s oly mohósággal törekedtek megismerkedni a nyugati világgal s népeivel, hogy valódi kíváncsi keletkezett Európa s Amerika felé s 1872-ben már hatszáz fiatal japáni látogatta Európában a különböző egyetemeket, kollégiumokat s művészi iskolákat. Mily szármasznak mutatkozik e nagy föllendüléssel szemben Törökország s Perzsia példája, ahol a közvetlen szomszédság és folytonos érintkezés ellenére is ezelőtt egy félszázaddal még szörnyűnek, igazi számkivetésnek tekintették, ha diplomatikai küldetésben kellett megjeleni az európai udvaroknál. A japániak e rendkívüli szellemi mozgékonyasága nem sokára az állami, társadalmi s szellemi életnek legkülönbözőbb térein szükségkép meglepő eredményekre vezetett. Amily mértékben csökkent az idegenektől való tartózkodás, oly mértékben nőtt a vágy, hogy a nyugat intézményeivel, művészetével s tudományával megismerkedjenek. Mohóság-

gal kezdték az idegen nyelveket tanulni, modernizálták a nemzeti viseletet, sőt a hivatalnokok azonnal magukra öltötték a kezdetben elég kényelmetlen európai ruhát; újítottak sok húsba, vérbe átment szokáson és hol azelőtt a politikai napi kérdések megvitatását merészségnek, sőt bűnnek tartották, ott most az első hirlap (Bankoku-Sinbansi) meg-

Haru-ko japán császárné.

jelenése után gomba módra támadt a sok újság s a legkényesebb kérdéseket a legnagyobb őszinteséggel bírálgatták.

Ily úton s ily eszközökkel azután csakugyan megtörhették a megcsontosodott ázsiai konzervativizmust s az újítás ösvényén csodálatos haladásnak indulhattak. A fejedelem együtt versengett alattvalóival a reformok terén s a pártok vállvetve törekedtek, hogy sok hagyomány-szentesítette régi szokást minden irgalom, sőt meggondolás nélkül

kiírtsanak. Ha azonban e rendkívüli tünemény láttára fölvetjük a kérdést: hogyan történhetett a szélső keleten, évezredig elzárt társadalomban ily óriás változás: az okok és következmények kellő megfontolása után azon meggyőződésre fogunk jutni, hogy a reform műve Japánban nem varázslat, nem is egy Deus ex machina műve, hanem természetes, a dolgok rendes menetéből kifejlő eredmény. Mindenek előtt tekintetbe kell vennünk az ifju fejedelem, Muts-Hito jelentékeny egyéniségét, ki hatalmas tényező volt Japán megújulásában. Áldozatra kész, belátó és hazafias nagyjaitól támogatva, a reformmunkához oly jeles egyéni tulajdonságokat hozott, olyan önzetlenséget, erélyességet s bátorságot tanúsított, aminőt még ázsiai fejedelem eddig nem mutatott. Keleten, hol még mindig érvényben van a mondás, hogy «a nép fejedelme vallását követi», a fejedelem személye még mindig a döntő tényező s tőle indul ki az ösztön minden tetre, cselekvésre. Japán császára önként lemondott isteni jellegéről, megmutatta magát népének, arzenálok s gyárakat látogatott, nyilvános fogadásokat tartott s alsóbb tiszteket is asztalához hívott. Ez által a fiatal fejedelem — ki előtt korábban mindenki földre vetette magát s homlokát a porba süllyeszté — egészen új viszonyt teremtett fejedelem s alattvaló között, amihez foghatót a keleti udvari szertartások évkönyveiben hiába keresünk. A fejedelem s a nép e jóltevő érintkezéséből aztán nem csoda, ha kölcsönös bizalom fakadt, amely lehetővé tette, hogy az átalakulás minden hátráltatás, forradalmi zavargások nélkül mehetett végbe.

Csak a fejedelem és a kormányférfiak szilárd elhatározottságának tudható be, hogy például a hajviseletben s a ruházatban való reform sokkal gyorsabban s könnyebben volt keresztül vihető, mint a keresztyén Oroszországban, vagy a moszlim Törökországban. Oroszországban a hivatalos ollónak sokkal tovább kellett dühöngenie az ó-oroszok hosszú szakálla s hosszú kaftánja ellen, mint Japánban a copf és a nőies viselet ellen. Mert mikor a kormány a polgároknak megmagyarázta, hogy a dohányfonathoz hasonló

hajcsomó a tarkón ellenkezik a jó ízléssel s hogy jobb volna gyermekeik nevelésére fordítani a fodrászboltban eltöltött időt s a kidobott pénzt: csakhamar eltűnt a copf s a hajcsomó s mindenki szívesen viselte az eddig utálatosnak tartott európai frizurát. Így volt egyéb, ősi időktől megszentelt szokással s erkölccsel is. Valódi forradalom fogta el a szellemeket.

Ha most tovább kutatjuk, mi okozta Japán állami és társadalmi életében a gyors változást: a kormánynak az imént említett őszinte reform-buzgalmán kívül, föl kell említenünk még az eszközök szerencsés megválasztását is, amire más ázsiai reformerek vagy nem ügyeltek, vagy nem is törődtek: míg ellenben Japánban ebből eredt a siker java része. E szerencsés eszközökhöz tartozik első sorban a nőnevelés. Míg ugyanis a moszlimoknál, budhistáknál, brahminoknál s a többi — új ösvényre terelt — ázsiai népnél e kérdés igazi noli me tangere, a japániak e kérdés reformálásához is bátran hozzá fogtak. Az első ösztönzés, mint a többi dologban, e kérdésben is a kormánytól indult ki. Már az első Európát látogató küldöttségben is, melyet Ivakura vezetett, volt öt leány, kik az amerikai követ nejének, Mrs. Longnak felügyelete alatt állottak. A leányokat nőnevelő intézetekben helyezték el, mert amint a fölvilágosodott ifjú fejedelem az illető rendeletében mondja: «A nőnem hiányos nevelése következtében országunkban a nőnek csekély az intelligenciája; mivel pedig a gyermekek nevelése az anyák műveltségével szoros kapcsolatban áll: a nőnevelés fontossága minden kétségen fölül van. Ennél fogva semmi akadályt nem gördítünk a nőknek Európába vagy Amerikába útazása elé. A férfiak vigyék magokkal nejeiket, leányaikat, nővéreiket, hogy a nőképzésben s a gyermekek helyes nevelésében kellő tájékozást szerezhessenek.» Miután az első lépés meg volt téve, bátran haladtak tovább a nőképzés ösvényén. A nőnek viszonyát s jogait a férfival szemben törvénnyel állapították meg; a leányvásárlást erkölcstelen célokból szigorún megtiltották; a nyilvános házakat rendőri fölügyelet alá vették s amí a legkülönösebb, megengedték Japán leányai-

nak a külföldiekkel való házasságot. Csak az, ki a nő szomorú és elszomorító helyzetét Ázsiában saját tapasztalásából ismeri, csak az fogja teljesen méltányolhatni a japánok e reformját s csak az lesz képes fölfogni, hogy ebben az egy körülményben már benne rejlik a gyors és szerencsés átalakulás egész titka.

A japáni művelődés átalakulásának egyik igen hatalmas oka harmadszor a vallási viszonyokban keresendő. A vallás az ázsiai népek életében mindenütt hatalmas és fontos tényező; az állammal és a társadalommal való kapcsolata következtében azonban Japánban bizonyos előítéletek megszüntetésére is igen szerencsés eszköznek kínálkozott s mint ilyet használták is a reform emberei. Ha a harcban, mely a természeti erők személyesítésén alapuló régi nemzeti vallás és a Krisztus után 552-ben befogadott buddhizmus közt fennállott, az egyik vagy másik fél teljesen győzött volna, mint ahogy például Indiában a buddhizmust teljesen elnyomta a brahminizmus, akkor az újításokkal szemben az ellenállás sokkal nagyobb lesz. Az egyház itt is érvényesítette volna befolyását az állam ellen s Japán reformerei minden buzgóságuk s lelkesedésök mellett sem vitték volna többre, néhány félénk kísérletnél. A vallási megoszlás azonban gazdag gyümölcsöket termett. A buddhista egyház színpadias és színpompás szertartásai különösen az alsóbb néposztályokra voltak nagy hatással. S mivel a nép nagy részét az egyszerű s régibb természet-vallástól a maga részére hódítgatta: a vezető férfiak első sorban a buddhista papság hatalmát iparkodtak megtörni, amennyiben elvonták tőle az állami segínyt és a cölibatus eltörlésével s a ruházatra, ételre stb. vonatkozó szabályok megszüntetésével magát a papságot is az újítások ösvényére kényszerítették. S míg másrésről a háttérbe szorúlt szintoizmusnak (a japáni természet-vallásnak) segítő kezet nyújtottak anélkül, hogy előjogokat adtak volna neki, szemet húnytak egyszersmind a keresztyén hittérítési kísérletek előtt. A korábbi tiltó rendeleteket visszavonták s míg a XIV. században a keresztyén neophytákat tűzzel-vassal pusztították, most Japán telve van keresztyén

missziókkal s már 40,000-nél több a keresztyén, kik közül 28,000 római katolikus, 12,000 pedig görög nem egyesült. Nem hagyhatjuk különben figyelmen kívül azt az igazságot, hogy a budhizmus nem jár sehol izzó fanatizmussal s még Khinában sem dicsekedhetik valami mély befolyással a szellemekre, úgy, hogy a szónak ázsiai értelmében, meg sem érdemli a vallás nevet. Azonban messze terjedő hatalmának nem egy pontján mégis kedvezett a külvilágtól való elzárkózottságnak, a Nirvana tespedő mocsarában előtt minden egészséges tevékenységet s hamis humanizmusával lehetlenné tette a haladást s az európai világhoz való símulást. Japánban e hit kivételesen már korán elveszté mindenhatóságát. A XVI. században Nobonango fejedelem a buddhista papság veszélyessé váló hatalma ellen síkra szállt; sok templomot elrombolt, az egyházi javakat elkobozta, sőt több papot ki is végeztetett. Ne csodáljuk tehát, ha a modern mozgalom vezetői büntetlenül támadhattak a szentély ellen, mert Japánban az egyház nem az a gránitfal többé, mely a haladást útjában megállíthatja s amelynek ellenében minden újítás reménytelen marad.

Japán könnyen elviselheti a kínaiak vádját: «hogy a nyugathoz való önkéntes rokonulása által Ázsiát elárulta». Az irigység és tehetetlenség e vádja éppen a japáni nép jelességét mutatja.

* A világhírű tudósnek ez a régebben írott cikke a legvilágosabb magyarázója a mai Japánnak.

A FORRONGÓ OROSZORSZÁG ÉS JAPÁN. (Szent-pétervári levél.) Minden nap új meg új jelenségek tanúsítják, hogy az orosz birodalmat, bár négy millió katonája van, készületlenül érte a kis Japán támadása. Pedig ezt a támadást előre láthatták az orosz államférfiak. Előre is látták. Ki is számították, mikor érik meg a gyümölcs számukra Mundzsúriában és Koreában. Csakhogy a számításban valami hiba történt, mely arra indította őket, hogy időnek előtte, be sem várva a szibériai vasút kiépítését, vessék le az álarcot és Korea után akkor nyujtsák ki a kezöket, amikor a gyümölcs még éretlen.

A kényszerítő ok: Oroszország belső állapota, népének és kormányférfiainak lelki hangulata. A beteg kolosszus testéből ugyanis kifakadt az óriási fekély. A szibériai vasút nemcsak a közgazdasági és politikai horderő, de a korrupció arányai tekintetében is vetekeedett a Panama-vállalattal. És az öntudatra ébredt orosz nép, ennek a rettentő korrupciónak hatása alatt, végre megmozdult; megrázta a bilincseit, melyeket az önkényuralom ma még épen úgy szorított, mint más népeknél a múlt század elején. Ismét egymást érték az egyetemi ifjuságnak merésznél-merészebb tüntetései. De a mozgalom ezúttal már veszélyesebb jelleget öltött, mint az előző évtizedekben, mert az egyetemi városok körül a lefolyt 10—20 év alatt nagy gyáripár fejlődött, melynek értelmes munkásai közt termékeny talajra hullottak a diákok által hirdetett forradalmi tanok.

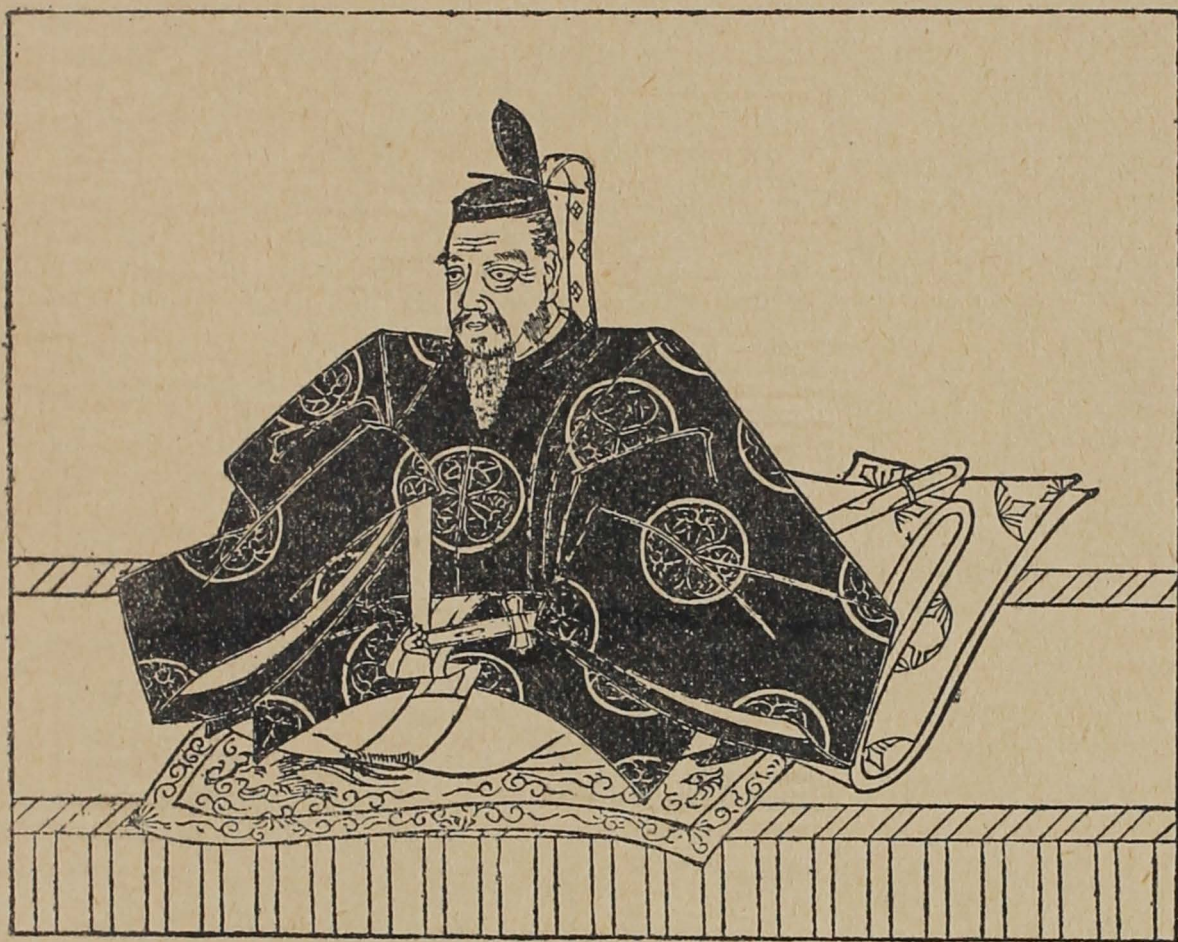
De fölébredt a parasztság rengeteg tömege is. Poltava, Voronezs, Kurszk, Charkoff, Jekaterinoszlav kormányzóságokban a parasztok gyülekeztek és sztarosztjaik vezetése alatt elmentek a földesurakhoz kenyeret kérni. Felmutattak írásokat arról, hogy a cár visszaadja nekik őseik földjeit, amelyekhez nekik épp olyan joguk van, mint a levegőhöz, a napsugárhoz, mert hisz föld nélkül nem lehet élni. Nem lázongtak, nem raboltak. A magukkal hozott szekerekre csak annyi eleséget raktak, amennyire szükségük volt, hogy éhen ne vesszenek. És ha az uraság magtárában nem is találtak annyi, amennyi nekik kellett, mégis hagytak ott annyi, amennyi vetőmagnak, meg az urasági cselédek konvenciójának kellett. Ám a helyszínére sietett katonák és kozákok puskalövésekkel, meg éles kardokkal magyarázták meg a parasztoknak, hogy azokat az írásokat nem a cár írta alá; hogy a forradalmi párt «zsiványai» írták azokat a rendeleteket és hogy atyuskának esze ágában sincs az éhező parasztok kenyeréről gondoskodni.

Ennyi ellenféllel szemben még a Plehve rendőrsége is tehetetlennek érezte magát. A nemzet haragját, mely nem akart felforrni a szocialista diákok ellen, más belső ellenség ellen akarta terelni. Megkezdte a finnek erőszakos oroszosítását; a finnek türtek, de nem lázadtak föl. Ekkor Galitzin hercegnek, a tifliszi kormányzónak az az ötlete támadt, hogy az örmény iskolakérdést, mely kellemtelen pereket okozott, az örmény egyházi javak elkobzásával kell megoldani. A báránylelkű örmények zendültek Susában, Nachicsevanban, Eliszabetpolban, Alexandropolban, Batumban, Tifliszben, de olyan forradalmat, mely feltüzelt volna az orosz nemzeti szovinizmust, nem támasztottak. Végül Kisinevben és Mohilevben a zsidókra uszították a népet Plehve titkos rendőrei. De itt is kisült a turpisság.

Most már csak egy mód volt arra, hogy a forrongó nemzet figyelmét másfelé tereljék. Két nagy ország meghódítása tán elég mézes madzag az orosz népnek. A pogány sárgabőrű japán tán jó objektum lesz a nemzeti harag számára. Ezért vált olyan sürgőssé a kelet-ázsiai politika éretlen gyümölcseinek leszedése.

A japánok Koreában.

Koreával szemben a japánok hosszú idő óta azt a szerepet töltik be, a mit más civilizálatlan vidékek népességével szemben az angolok. Aki Korea egyik-másik városában megfordul, csodálkozással kell szemlélnie a nagy számú japánok kolonizáló, vezető, irányító tevékenységét. Ruházat, viselkedés, szokások tekintetében semmivel

Sjogun Iyeyasu, a Tokugava-dynastia megalapítója.

sem áll hátrább itt a japáni az európainál, ami annál csodálatosabb, mert hazájában a legnagyobb gonddal igyekszik megőrizni nemzeti jellegét. Koreában legkevésbé sem tetszik «kelet-ázsiai»-nak a mikadó alattvalója s itt úgy barátkozik az európaiakkal, mintha csak megszokott ismerősökre akadna a civilizálatlan nép között. Karöltve járja be vele az utcákat, kiterjedt, modern ismereteket eláruló módon magyarázgat az utazónak mindenfélét, úgy, hogy a bennszülöttek szemében teljesen a fehér emberek közé számíttatik.

S ez az, amit épen elérni akartak a japánok, midőn Koreában elterjedve, ott a nyugati műveltség terjesztésének lettek harcosai. Tisztában volt a japán nép azzal, hogy a nagyhatalmak emez egyik ütközőpontja feletti védnökségéből a maga számára úgy húz legtöbb hasznót s egyengeti legjobban hódító terveinek útját, ha saját emberei által kapcsolja be őket az európai kultúrába. Azon a nagyföntosságú érdeken kívül, hogy más vetélytárs meg ne gyökerezhessék a kiválóan előnyös stratégiai helyzetű félszigeten, az a közvetlen előny is sarkalta erre a szigetország kormányát, hogy rendkívül sűrű s folyton szaporodó népessége számára a közelben nyerjen telepítésekre alkalmas gyarmatot. Ezen érdekeire való féltékenysége juttatta harcvonalba 94-ben Khinával szemben is, aki hasonlóan ragaszkodik a félsziget feletti protektorátushoz. A japánokra mindenkép kedvező békeszerződés megkötése óta lankadatlan buzgalommal folytatta Japán a maga passiv politikáját. A háború sikerét csak azért nem használta fel egyenes támadó háboruban Khina ellen, mert tengeri s szárazföldi hadseregét akkor nem érezte erre elég erősnek. De azóta a faj-rokon néppel való diplomatikus kacérkodása dacára nem adta fel igényét arra, hogy a mennyei birodalom földabroszából az európai hatalmasságok mellett ő is szakítson majd részt magának s hadseregét folyton fegyverzi, gyakorolja, fegyelmezi. A kelet-ázsiai vizeken évek óta szakadatlan manőverekben hullámszik olyan flotta, amelyet nagyságban legfeljebb az angol múl felül. Csodálatraméltó az a határozottság, amelylyel a különben konzervatív jellegű nép a régi hadihajózási hagyományokkal szakított s a legmodernebb eszközöket értékesítette vízi hadereje számára.

Most látszik csak fényes eredménye ennek a készülődésnek, midőn egy másik állandó s veszedelmesebb vetélytársával, az orosz-szal került szembe, hamarabb, mint gondolta. Ezért lehetett a mikádónak oly önbizalommal megszakítani a diplomáciai összeköttetést a fehér oroszok cárával, aminek következménye előre látható volt.

E fegyveres készülődésen kívül az ipar és kereskedelem terén vette fel a vér nélküli küzdelmet Japán európai s khinai versenytársaival. A közös piacokon, különösen Koreában teljes erejét kifejtette a gazdasági versenyben.

A legkényesebb pontot, Koreát, úgyszólván okkupálta már a japán szellemi fensőségnek, a sziget népe életének, vérkeringésének a központja, a szíve akar lenni s az idegennek bámulattal kell elismernie, hogy már is valóban az. Mindenütt japánokat lát az ember Korea városaiban. Japán vendéglős nyújtja számára az európai

konyhát, vendégfogadókat, klubokat; japán borbélyok nyugati módra ajánlják fel szolgálataikat. A mérnökök, kereskedők, a számtalan technikai foglalkozások úzói közt túlnyomó a japán elem. Az idegeneket mindenütt japánok szolgálják ki európai igények szerint, ezek tartják számon minden irányú modern szükségleteiket. A ben-szülöttek s idegenek egészségi viszonyai fölött a tokioi egyetemről odakerült orvosok öröködnék.

A fővárosban, Szöulban, Fusanban és Gensanban állandóan be vannak szállásolva a mikádó csapatai. Hadihajói békés időben is folyton cirkálnak a koreai partok körül, míg a szárazon japán rendőrség ügyel fel a rendre. Japán hajók közvetítik Korea érintkezését a külfölddel rendes időközökben, ezek gondoskodnak a kölcsönös postaszállítmányok rendeltetéséről. Japán postahivatalok bonyolítják le a levél-, pénz- és árúforgalmat, japán a Chemulpóból a fővárosig vivő vasut, japán vállalkozás teremti elő a földalatti és föld feletti kincseket. Azok a kábelvonalak, melyek Koreát Kinával és Japánnal kötik össze, a japán kormány tulajdonai.

Szóval Japán úgy vetette meg lábát Koreában, ahogy csak a legbölcsebb s legmélyrehatóbb politika kívánja. Most már nemcsak idegen porondon, egyszerűen megverekedni kell vele a fontos pontért, hanem valósággal ki kell szorítani őt annak, aki a japán fenhatóságot végleg meg akarja szüntetni Korea népe fölött. Nemcsak súlyban, de számban is felülmúlják a japánok a félszigeten a többi idegen nemzetiségeket s nyelvük a koreai előkelőségnek lett társalgó s irodalmi nyelve.

Oroszország keleti programjának régóta előtérben álló pontja Korea megszállása. Ugyanazon érdekek ellen kell Japánnak védekeznie most Oroszországgal szemben, melyeket eddigelé ő vívott ki s iparkodott biztosítani Kína ellenében. Mindhárom nagyhatalom fő gondja, hogy a többiek befolyása Koreában ne erősödjék, ott egyik se foglaljon s ipara, kereskedelme ne terjedjen. Oroszország Korea birtokában nemcsak a japán kereskedelemnek s egyébkénti érvényesülésének tudna ott gátat vetni, hanem az annyira nélkülözött szabad tengerhez jutna s oly helyen, ahonnan műveleteivel legkönnyebben veszélyeztetheti Japán önállóságát és való-síthatja meg terveit Kinában. Ez utóbbi okozza azt az óriási izgalmat, mely a háború miatta mennyei birodalom népe közt uralkodik, hogy csak az idegen hatalmak kényszere alatt bírják visszatartani magukat a beavatkozástól.

H. A.

A japán művészetről.

gróf Zichy Ágost irataiból.

Mint turista jártam be Japánt, de ottlétem alatt azon szerencsés helyzetbe jutottam, hogy e mesés szépségű szigetországot, úgyszólván, teljesen bejártam s majd minden nevezetességét megtekinthettem. Ép a tárlatok rendezésének szelleme szállotta meg a lehető legnagyobb mérvben a japáni népet, mely úgyis az újítások viszketegétől hajszolva, ez eszmét is a legnagyobb hévvel és buzgalommal ragadta meg, olyannyira, hogy az utazó az ország számos részeiben tárlatokra talált.

A japáni művészet, bármely oldalról tekintsük is, oly eredeti jelleget tüntet fel előttünk, mely a többi ázsiai nemzetekétől megkülönbözteti. Díszítő művészetökben és műtermékeikben lépést tartottak a sinaiakkal, sőt azokat sok tekintetben fölülmúlták és ízlésök, táplálva a természetnek szüntelen és élénk megfigyelése által, sokkal tisztább volt, mint a mennyei birodalom dicsvágyó művészeié. Egyes részletek ugyan, melyekkel a japáni díszítményekben találkozunk, hasonlóképp fordulnak elő a sinaiaknál is és kétségkívül ez utóbbiaktól vétettek át; de a szellemet tekintve, a kölcsönös befolyás bizonyára igen csekély. Az eljárási modor, melylyel e két nemzet művészei a hasonló dolgokat előállítják, olyannyira különbözik egymástól, hogy azok eredete meghatározásánál alig fogunk csekély habozást érezni.

Ha a japáni művészet tág mezejére csak futólagos pillantást vetünk is, meglep bennünket az a gyöngéd érzelem, melylyel ők a természetet visszaadják. A természet, im ez a mestere a japáni művészetnek; szeretettel tanulmányozza azt, figyelő pillantással örködik rejtelmes tevékenysége fölött, futtában kapja el kedélyének vagy átváltozásainak szeszélyeit, minden titkát és változó ábrázatának minden kifejezését emlékezetébe vési, hogy azokat tehetsége szerint műveiben visszaadja. Akár állatról, akár növényről legyen szó, gondja van rá, mily mozdulatban ábrázolja s melyek erre nézve a legelőnyöseb alakok és színek és ha ez megvan, mily vakmerőséggel és mily igazsággal fejezi ki azt, ami ízlésének megfelelt.

A japáni jellemnek nem kevésbé nevezetes jellege a vele született hajlam a groteszk iránt és az a sajátságos élenkség, mely-

水部卿太郎冠者

Shotoku herceg.

lyel annak hatásait visszaadja. Megtaláljuk ennek nyomait műtermékeik majd minden nemén, melyek nem ritkán válnak túlterheltekké és számtalan észrevétlen átmenetekkel az illetlenség határáig jutnak.

Azon bámulatos tehetségen kívül, melyet a japáni művész feltár, leábrázolván a természet alkatait, akár mint élőket, akár mint holtakat, tárgyának kíváncsai szerint, nem közönséges eredetiségről tesz tanubizonyyságot a mértani és más szokásos alakok rajzolásában, valamint abban is, mikép kelljen ezeket alkalmazni mindenféle felületek feldíszítésére.

A japáni művész biztos és megfontolt tapintattal követi a természettudomány törvényeit; annyira legalább, amennyire mestersege kívánalmaival megegyeztetethető. Bizonyos tárgyak, úgymint virágok, madarak vagy levelek lefestésében és díszítményre való felhasználásában nincs versenytársa. Az alak oly hű, a kifejezés oly gyengéd, a hatás, mely oly merész, mégis oly festői, hogy bámulásra ragadnak el s érezzük, hogy nem volnánk képesek ilyeneket alkotni, ha utánozni akarnók. Gyakran találkozunk művészeiknél halakkal és a tengerek más terményeivel is, melyek mindenkor ép oly hűséggel, mint tehetséggel vannak ábrázolva. Minden élő lény közül azonban kétségkívül a madarak legfőbb kedvencei a japániaknak, alkalmasint szép tollazatuk, mozdulataik kecsessége és azon körülmény miatt, melynél fogva, akár magukban, akár virágok és lombok által körveve könnyen lehet őket mindennemű díszítményekre felhasználni; de ezek után azonnal a halak és kagylók következnek, melyekre mindenkor a legnagyobb szorgalmat és gondot fordítják.

A halak, akár holt merevségben, akár hajlékony mozdulataikban ábrázoltassanak, bámulatra méltó lelkiismeretességgel rajzoltatnak a legcsekélyebb részletekig és természetes színeikkel ruházzák fel. A hal ivarba faragva, a nők pipere tárgyai közt, mint doboz fordul elő illatszerek számára, bronzból olvasztva, folyadékok eltevésére használtatik, aranyból és acélból vésve a kardok nyelét díszíti, porcelánból pedig virágedényeket vagy tálakat ékesít; fába vésve szép dobozokat, szekrénykéket és mindenféle használati eszközöket díszít; végre olajos papirosból készítve és levegővel feldagasztva, magas póznákra akasztják fel, hogy ünnepnapok hirdetője legyen.

Díszítménykép nagyban használtatnak fel a kagylók és néha természetben is alkalmaztatnak darabkákból és egészben s arannyal és virító színekkel felcifrázva lévén, szép látványt nyújta-

新
奇

Régi japán iskola.

nak. Némelykor klárisok és moszatok is tétetnek hozzájuk, mindig kiváló ízléssel.

Semmi sem lepi meg az embert inkább, mint a japáni művészet végnélküli változatossága és dús forrásai, mi abból a tényből magyarázható, hogy minden mű közvetlenül egyéni szellemből származik. A gyártás oly értelemben, melyben mi azt itt a nyugaton érteni szoktuk, körülbelül ismeretlen volt e birodalomban. A művész vagy munkás magában dolgozott, csak saját sugallatára hallgatván, saját eszméi és szokásai szerint. Jelenleg ez nincs már egészen így; a régi hagyományoktól eltérnek, az európai műveltség utánzása lényeges változásokat idézett elő és — fájdalom! — ha japáni művészetről akarunk szólni, úgyszólván csakis a régi művek felé fordíthatjuk figyelmünket.

A mesés állatok közül első sorban a sárkányt kell felemlítenünk, melynek képét kétségkívül hajdan Sinából vették át. Az általános vonásokat tekintve, a sinai és japáni sárkány hasonlítanak egymáshoz, csak azzal a különbséggel, hogy amaz rendesen öt karommal bír, az utóbbi pedig mindig csak hárommal. A sárkány a japáni művészek által nagy erővel és élénkséggel ábrázoltatik és pedig mindenféle helyzetben. Hosszú, tekervényes testtel bír, pikkelyekkel van fedve; hátán több sor éles tüske borzad; a négy lábszár szintén pikkelyes és kívülről tüskékkel fedett, a lábak három ujjal végződnek, melyek finomak, izmosak és óriás görbe karmokkal vannak ellátva. A keleti képzelődés által szült eme szörnynek legjellemzőbb része és egyúttal a legijesztőbb is, a fej; a kezdetleges rajzolathoz, mely egy dühben lévő hulló legvadabb kifejezésére emlékeztet, oly vonásokat tettek hozzá, melyek által ijesztő szörny lett belőle. Állkapcsainak környezete, tátongó szája és szemöldökei rettenetes tövissorokat irányoznak ellenünk; a fej hátsó részén kettős szarvak állanak fel, míg egy második pár az ormányra hajlik, mint óriási csáp; a homlokon és a tagok hajlásainál lángok csapnak ki. Semmi biztos tudomással sem birunk, hogy mikép gondolkodnak e szörnyről a benszülöttek. Csak annyit tudunk, hogy nagy befolyást tulajdonítanak neki a történet nagy eseményeire, valamint a császárok és hősök sorsára. Dacára annak, hogy a viz látszik lenni rendes tartózkodási helye a sárkánynak, nem számúzik oda kizárólag, mert itt is, valamint Sinában, gyakran felhők vagy lángok közt ábrázolják.

E mesés állatok sorába tartozik a k i r i n szörny, sárkányfejjel, öztesttel és lábakkal és nagy farkkal, mint a sinai oroszláné. A jó sors

előhírnökének tartatik. Továbbá a c h i - c h i vagyis oroszlán; rendszeren budhista tárgyakon fordul elő és valamint az elefánt, indiai származású. A s u - u g u, mely a kaplanhoz hasonlít, de nem oly vad kinézésű; és az előbbihez hasonló k a i - t s u.

Minden mesés állatok közül kétségkívül a nagyfarkú teknőc az, mely kedvencök és melyet a művészet minden ágában látunk ismétlődni, kivétel nélkül. Ellentétben a többiekkel, ez teljesen természetes alakkal bír, csak egy hosszú bozontos fark hozzátételével. A közhit ugyanis azt véli, hogy kedvező körülmények közt a teknőc több századig él; azért a hosszú élet jelképének tartatik és mint ilyen fordul elő a művészetben.

Végre még egy mesés állatot kell felemlítenünk, mely a művészet szempontjából ítélve, kétségkívül a japániak egyik legszebb teremtményének tekinthető s ez a h o - h o. Gyönyörű tollazatú madár alakjával bír, nagy farkkal, hosszú, lebegő tollakkal. Igen tetszik is a művészeknek, kik számtalankép alkalmazzák; de ezt is kiváltkép a régi művészek tették, mert azok inkább hittek létezésében.

Az emberi test, kivéve néhány istenszobrot, nem képezi a japáni művészet fényoldalát. Egy szent hegy, a Fusi-yama, melyen vallási hitük alapítójának temploma, sírja s emléke van, a művészetek minden nemében nagy szerepet játszik, fémből, látkból, fayencéből és porcellánból találunk példányokra, nem is említve a festészetet, hol egész albumok léteznek, melyek kizárólag ez egy tárggyal foglalkoznak. Minden képzelhető alakjában ábrázolják ott le, majd csak havas csúcsát, majd egészében a tengerről tekintve, majd napfényben, majd esőben, vagy részben felhőkkel borítva.

Két százada annak, mint mondják, hogy vulkáni mozgalmak következtében egy éjjelen át a földből magaslott ki a Fusi-yama, ég felé nyujtván büszke csúcsát, mely szinte megkövetelte azon ezrek tiszteletét, kik babonás félelemtől áthatva, először pillantották meg hóval fedett tetejét, a mint a reggeli ködökből kibontakozott. A tisztelet átszállott nemzedékről-nemzedékre, sőt inkább növekedett és gyarapodott a japáni nemzet hatalmával. A Fusi-yama eszménye volt a szépnek a természetben az elmúlt két századon át és eszménye ma is. Képzőművészeti alkotásaik motivumait ma is legnagyobb-részt ott keresik a szent hegy berkei és ligetei között.

Japán mese.

A csodálatos bunkó.

Volt egyszer két fivér. Az idősebb becsületes és jó volt, de szegény, ellenben a fiatalabb becsstelen és fukar volt és sikerült neki nagy vagyont felhalmozni. Az idősebb neve Kané volt, a fiatalabbé Chô.

Egyszer Kané elment a Chô házába és kért kölcsönbe rizst és selyemhernyó gubót, mert a múlt évad szerencsétlen volt és hiányát szenvedte mindkettőnek. Chô-nak volt sok jó rizse és kitűnő selyemhernyógubója, de olyan fösvény volt, hogy nem akart kölcsön adni. Azonban restelte megtagadni bátyja kérését, adott neki tehát egy kis kukacette rizskását és egypár holt gubót, melyről bizonyos volt, hogy sohasem fog kikelni.

Kané nem tételezte volna fel öcscséről, hogy így akarja kijátszani, sok eperfalevelet tett hát a gubók közzé, hogy a selyemhernyóknak legyen mit enniök, ha kibújnak. Ki is bújtak és csodálatosan fejlődtek, sokkal szebben, mint a fösvény testvéréé, aki haragudott és irigy volt, mikor hallott róluk. El is ment egy szép napon Kané házába és mivel a bátyját nem találta otthon, fogott egy kést és megölte mind a selyemhernyókat, úgy hogy ketté vágta mind; aztán hazament, anélkül, hogy valaki látta volna.

Mikor Kané hazajött, kétségbe volt esve, hogy így találta a hernyóit, de nem is gyanította, hogy ki követhette el ezt a gonosz tettet. Megpróbálta hernyóit tovább etetni az eperfalevelekkel s íme a selyemhernyók ismét életre keltek és megduplázták a számot, mert minden félből egy élő selyemhernyó lett. Nőttek és fejlődtek és kétszer annyi selymet szőttek, mint amennyit Kané várt. Most már kezdett gyarapodni. Az irigy Chô mikor ezt látta, ketté vágta a saját selyemhernyóit, de sajna! nem tudta őket többé életre kelteni és sok pénzt veszített és irigyebb lett, mint valaha.

Kané elvetette a rizsszemeket is, amit a fivérétől kölcsön kért és azok felpattantak és nőttek és virágzottak, sokkal szebben, mint a Chôé. A rizs szépen megérett és Kané épen le akarta aratni, mikor ezer meg ezer fecske jött és kezdte enni a rizst. Kané nagyon meg volt lepve és kiabált és lármázott, mintha parancsszóval elhajthatná őket. Az igaz, hogy felrepültek, de rögtön visszatértek — ő folyton kergette őket, ők meg folyton visszatértek. Végre sikerült őket egy távolosó rétre kergetni, ahol elvesztette őket a szeme elől. De olyan fáradt volt és olyan melege lett, hogy leült pihenni. Lassankint lecsukódtak a szemei, a feje leesett egy mohos padra és mélyen elaludt.

Azt álmodta, hogy víg gyerekek jöttek a rétre, kiáltozva és nevetve. Közben leültek a földre és egyik közülök, amelyik a legidősebbnek látszott, egy tizennégy év körüli fiú, a padhoz közeledett, amelyen ő aludt és feje mellől felemelt egy nagy követ és kihúzott alóla egy kis fabunkót. Kané álmában látta, amint ez a nagy fiú bunkóval a kezében, a kör közepébe áll és megkérdezte külön-külön mindegyik gyermektől: «Mit kérsz a bunkótól?» Az első gyermek azt felelte: «papírsárkányt.» A nagy fiú megrázta a bunkót, melyen rögtön megjelent egy szép nagy sárkány, farokkal és zsinórral. A második «céltáblát» és egy csomó «toll-lapdát» kért. Aztán egy kis leány félénken kért «babát». Megrázták a bunkót és ott állt a gyönyörűen felöltözött baba. «Én az összes mesekönyveket szeretném, melyeket az egész világon valaha írtak!» — mondja egy szép szemű intelligens leány és alig mondta ki, máris csomóban feküdt a sok-sok könyv. Így végre teljesült mindnyájuk kívánsága. Még sokáig álltak a réten a sok szép játékkal, amit a bunkótól kaptak, aztán fáradtak lettek és haza készültek. A nagy fiú szépen elrejtette előbb a bunkót a kő alá, ahonnan vette és aztán mind haza mentek.

Mikor Kané felébredt, eszébe jutott az álma. Mialatt fel akart kelni, megfordult és ott, közel a fejéhez állt a nagy kő, melyet álmában látott. «Milyen különös!» — gondolta magában. Nem is tudta jóformán, mit akar, felemelte a nagy követ és ott feküdt a bunkó. Haza vitte magának és a gyermekek példáját követve, melyet álmában látott, megrázta a bunkót és egyidejűleg kiabált: «Aranyat» vagy «Rizst», «Selymet» vagy «Saké»-t. Bármit is kért, rögtön ott termett előtte, úgyannyira, hogy mindene meg volt, ami kellett és mindenből annyi, amennyit akart.

Kané most gazdag és boldog ember lett. Chô természetesen irigy volt reá és elhatározta, hogy ő is keres egy csoda-bunkót, mely

ugyanazt fogja megtenni neki is. Eljött tehát Kané-hez és kért kölcsön rizsszemeket, melyeket elvetett, gondozott és alig várta, hogy megnőjjenek és megérjenek. Jól meg is nőttek és megérttek és most Chô minden nap leste a fecskéket. És egy napon természetesen megérkeztek a fecskék és kezdték enni a rizst. Chô ennek nagyon örült és kergette őket egész addig a távoleső rétig, ameddig Kané. Itt lefeküdt és szeretett volna aludni, mint bátyja tette, de minél jobban igyekezett aludni, annál éberebb lett.

Erre eljött a gyermeksereg, táncolva és ugrálva. Chô behunyta a szemét és úgy tett, mintha aludnék. Körbe ültek, mint az előbb és a nagy fiú odament a Chô fejéhez és felemelte a követ. Letette a kezét, hogy kivegye a bunkót, de a bunkó nem volt ott. Egyik a gyermekek közül azt mondta: «talán ez a lusta földműves vitte el a bunkónkat». Mire a nagy fiú megfogta a Chô orrát, mely jó hosszú volt és jól megcsípte és mindegyik gyermek odament, megcsípte és meghúzta az orrát és az orr mindég hosszabb és hosszabb lett, előbb az álláig lógott le, aztán a mellére, le a térdéig, végre egész a lábáig. Hiába mondta Chô, hogy ő ártatlan, a gyerekek csípték és lökdösték kényük-kedvük szerint, aztán körülugrálták, kiabáltak, nevettek, csúfot üztek belőle és végre elmentek.

Chô magára maradt szomorúan és dühösen. Két kezével fájdalmasan fogta az orrát és lassacskán elindult a bátyjához. Itt elbeszélte, hogy mi történt vele attól a naptól fogva, mikor olyan rossz rizst és selyemhernyót adott neki. Alázatosan bocsánatot kért a bátyjától és egyúttal kérte, hogy tegyen valamit a szerencsétlen orrával, hogy visszakapja az előbbi alakját. A jószívű Kané meg-sajnálta őt és így szólt: «Te becsstelen és aljas voltál és irigy, megönző és ezért ért téged ez a büntetés. Ha megígéred, hogy a jövőben jobban fogod magad viselni, akkor megpróbálom, hogy mit tehetek érted». — Erre felvette a bunkót és megdörzsölte vele gyengéden a Chô orrát és az orr lassanként kisebb és kisebb lett, míg végre visszakapta a régi alakját.

De a későbbi időkben, ha Chô önző és becsstelen akart lenni, az orra mindig fájni és égni kezdett és ő azt képzelte, hogy nő is. Úgy félt attól, hogy ez a félelem mindég visszatérítette a helyes útra.

Fordította: Szántó Frigyesné.

Japan népe.

Bölcs, de kivihetetlen tanácsot adott Spencer Herbert az 50-es években néhány Londonban járt japán követnek, arra figyelmeztetve általuk a japáni népet, hogy be ne eresszen országába idegeneket, ha nyugalmas boldogságát meg akarja őrizni. A nyugat embereinek a titokzatos, elzárt ország iránt felkeltett kíváncsisága nem volt többé elnyomható, ott settenkedett elriaszthatatlanul a sziget-ország cik-cakkos partjai körül, míg végre a hatalmi érdekek befurakodásával ő is besurranhatott s szétnézhetett a felkelő nap országának szép lelkű, harmonikusan élő, gyöngéd, de férfias népe között.

Természettől dúsan megáldott földjén, ősi szokásai között messze visszanyúló idők óta él a japáni nép, visszahúzódva ott a Csendes-Oceán északnyugati részén. Mint a természet rajongó gyermeke, maga legjobban élvezte mindig a mesés szépségű szigetország pompázatos szépségének, meglepő változatosságának varázsát. Edzettségét, bátorságát még halászatból élő őseitől, a tenger merész hajósaitól örökölte; férfiasságát nem puhitották el a színgazdag ország tájainak, bújja erdőinek merengésre, elmélyedésre csábító szépségei, a töméntelen virág kábító illatorgiái. Hosszú idő óta egész a legújabb időkig fölműveléssel tartja fenn magát, melyet kezdetleges eszközökkel, de ügyesen s verejtékes szorgalommal űz.

Így élt a japáni, megelégedve teaházi mulatságaival, virág-ünnepeivel; szemlélődését, érzelmeit, sajátságos, könnyedén csapongó fantáziáját művészetében fejezve ki. Eszthetikus érzéke a legerősebben van kifejlődve. Rendkívül szereti a virágot. Mindenki igyekszik virágos kerttel körülvenni házát, amelybe a gazdagok sok kiku-t (*chrysanthemum*) ültetnek, legfőbb büszkeségüket. Sokan kertjükben egész vidékek, megcsodált tájak kicsinyített alakját teremtik elő, törpe fákból álló erdőkkel, cserjékkel, a fák tövében apró füvek és virágok, beültetett dombokkal, vulkán-alakú hegyekkel, vízuhatagokkal, halastavakkal. A fák, növények alakjának, színeinek mesterséges előidézésében a legraffináltabb művészetet fejtik ki. Törpítik, nagyítják őket, oltásokkal a legkülönbélebb színkeverékeket hozzák létre. A gyümölcscsészével nem is igen törődnek. Szépérzéküknek, bájos, játszadozó hajlamuknak mindent feláldoznak. Tavasszal a cseresznyevirág nyílásakor, ősszel a kiku tiszteletére rendeznek nagy ünnepségeket. Ilyenkor megnyílnak a császári udvar kertjének kapui is a nép és az idegenek előtt.

Nem csoda, hogy gyermekes boldogságában oly félve őrizkedett a szigetország népe az idegenektől s hogy hosszú ideig nemcsak rejtve, félrehúzódva maradt azok tekintete előtt, hanem el is zárva s megvédve a behatolások ellen.

A görögök, rómaiak csak hírből is alig tudtak valamit létezésükről s Európa is csak a XVI. században vett tudomást a felkelő nap országáról. 1530-ban Kiu-siu szigetén jelent meg először európai hajó. 1542-ben fedezte fel Mendez Pinto, bár az első hírt róla Marco Polo hozta Zipangu néven, aki azonban maga nem volt Japánban. A XVII. század közepétől kezdve két évszázadon át maradt elzárva a mikádó birodalma az európaiak előtt, csak a hollandoknak volt megengedve az ott tartózkodás és kereskedés, de ezeknek is oly szolgálai megalázkodás árán, hogy az ő félénk pillantásaik csak igen kevésről értesíthették Európát. Csak 1854-ben kaptak engedélyt európaiak Japán beutazására s ezóta kezdett terjedni az ország ismerete.

Dsimmu császár vetette meg alapját a japán birodalomnak Nip-pon sziget déli részén 667-ben a keresztény időszámítás előtt. Korlátlan hatalmú császárok uralkodtak ettől fogva a japán nép felett. A IX—X. század folyamán azonban néhány kiskorú császár gyenge uralma alatt a folyton mozgó főnemesek függetlenítették magukat a mikádótól s feudális alkotmányt írtak Japán történetébe. Leghatalmasabbjuk, Jori-Tomo 1192-ben versenytársaait s a mikádót is legyőzte s arra kényszerítette, hogy ossza meg vele az uralkodást. Ezóta két úr parancsol Japán felett: a mikádó, helyesebben mai-kadó (=nagy császár) s a taikun vagy sjogun (=hadvezér). A mikádónál csak a névleges hatalom maradt, a sjogun lett a hadsereg feje; a közigazgatás élére állt s a pénzügyeket is ő kezelte. Ez a kettős uralom 1861-ig állott fenn s azt a teljesen alaptalan tévedést terjesztette az európaiak előtt, hogy a megosztás az egyházi és világi uralom elválasztását jelenti.

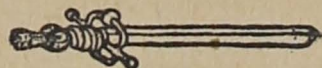
Az angolokat, kik 1674., 1803. és 1811. a szigetbe akartak hatolni, az erős kezű sjogun épp oly erélylyel bírta távozásra, mint az 1782. és 1804—805. Nagaszaki öblében kikötött orosz admirálisokat. De nem lehetett sokáig folytatni Japánnak ezt az exclusiv politikát, követnie kellett a khinai birodalom példáját, melyet 1842-ben kényszerítettek, hogy kikötőibe európai hajókat fogadjon be. Angol és hollandi hajók cethalászat címén már a Japán partjait mosó tengereken jelentek meg s amióta Kalifornia az amerikaiak kezére jutott, amerikaiak akadálytalanul juthattak be Khinába. Japánnak is fel kellett hát hagyni elzárkózottságával.

Legelőször az Unio tört magának útát a japán kikötőbe. 1853. nyolc amerikai hajó vetett horgonyt Japán előtt. Parancsnokuk, Perry, az Unio elnökének levelével Jedóba indult, ahol a köztársaság nevében sikerült is szerződést kötnie 1854-ben. Az amerikaiakét az angolok sikere követte. Csakhamar az orosz is feltűnt a láthatáron és Pugatin tengernagy 1855., illetve 1856-ban szintén némi jogokat csikart ki a maga számára a japán kormánytól. A következő években az Unio kedvezőbb szerződést nyert s nyomában az angolok, németalföldiek. A franciák is jogokhoz jutottak.

Ezzel teljesen megnyílt a szigetország az európaiak előtt, akik Kanagszván, Niigatában, 1863 óta pedig Hiogóban s a kereskedelmi központot képező Osakában is letelepedtek, fekvő birtokokat is szerezhettek, házakat és templomokat építhettek, vallásaikat szabadon gyakorolhatták. Ez utóbbi tekintetben csak a XVII. században voltak kitéve kegyetlen üldözéseknek a keresztények, kiknek vallása a XVI. században jutott be a japánok közé s ott csodálatosan termékeny talajra talált, bár nem annyira, mint a budhizmus, melyhez Koreán keresztül jutottak 552-ben. Különben a japán nép ősvallása a sintoizmus, melynek hagyományai azonban ma már egészen összekeveredtek a nép fantáziájában a budhizmus tanaival.

1862-ben engedték meg az európaiaknak, hogy magában a fővárosban, Jedóban is letelepedhessenek. Az első szerződés eredménye volt az is, hogy a sjogun megengedte a japánoknak a külföldre utazást. Ma már 30,000-en felüli a külföldön élő japánok száma.

Az idegeneknek való kedvezések okozták a sjogun bukását, kit irigyeltek is a nagy vámok s egyéb külföldiektől nyert jövedelmei miatt. Az idegenek inváziójától is féltek. Mindezek elégedetlenséget szítottak s egy felkelés megszüntette a sjogun hatalmát 1868-ban. Bukásával együtt a feudalizmus is rombadőlt s hihetetlenül gyors reform indult meg az alkotmányos monarchia felé, melyben a mikádó a két házból álló országgyűléssel osztja meg törvényhozó hatalmát. A jogegyenlőség terén is a modern jogeszmék valósultak meg. A 80-as években leglázásabb a reform-mozgalom minden téren, még a szokások, viselet tekintetében is az európai szellem hódít. Legújabbban azonban szokások és életmód tekintetében mind erősebben kezdenek visszatérni a japánok a nemzeti hagyományokhoz.

Japán költők.

Fordította : Heltai Jenő.

A kedves sírján.

M. Uyeda.

Balgaság volt, mit kívántam
Szép szerelmem, tarka álom,
Továtűnő fénysugár volt,
S most a sírján, itt kell állnom.

Fogadalmunk megtartottad,
Törhetetlen volt hűséged,
Bár szüleid úgy akartak
Más szívéhez csalni téged.

Lassan, lassan elhervadtál
Öntözetlen virágszálam,
De örültél a halálnak,
Enyém lettél a halálban.

Hogy halálod meghallottam,
Hogy sírodhoz elsiettem,
Úgy éreztem, hogy szívünknek
Annyi sok vágy elérhetlen!

Te miattad keltem útra,
Te miattad mentem messze,
A tudást, a dicsőséget
Szomjúhozva, megszerezve.

Ime lásd, most visszajöttem,
Lásd a céloom már elértem,
De mit ér az, te már nem vagy,
Szíved már nem dobog értem.

Sírodat a gaz fölverte,
Már besüppedt, már behorpadt,
És a templom papja máris
Elfeledte a halottat.

Ősz viharja száll süvöltve
Végig a nagy pusztaságon,
Várj ott lenn rám! Nemsokára
Jövök én is szép virágom!

Egy szó.

M. Uyeda.

A férfi:

Igy ez az élet keserű kín csak,
Vad gyötrelmem,
Azt, hogy szeretsz-e, egyetlen szóval
Áruld el édes egyetlenem!

A nő:

A szerelemnek néma az ajka.
Életünk kínja, gyötrelme sok,
Akkor mondom ki majd azt az egy
Ha meghalok. [szót.]

Szerelmem.

Manyoshu.

Hol a Mikane orma
Föl az egekbe nyúl,
Ott fenn a hó, az eső
Hull szakadatlanúl.

S miként a hó, az eső
Ott a magasba fenn:
Szerelmem nem apad ki,
Szerelmem végtelen!

A mulató Japán.

Írta: Pierre Loti.

A «nagy zarándoklás» napja van . . . Az utcák zsúfolva vannak; a tömeg — mint egy nevető, szeszélyes, egyenlőtlen, lassú vízár — hullámszik. Mindenki egy irányban halad, egy célpont felé.

Mindent betöltő, de mégis halk moraj hangzik a tömegből, melynek főalkotó részei a nevetés s a lassú hangon suttogott udvarias frázisok . . . Mindenütt lámpák és ismét lámpák . . . soha életemben ennyit nem láttam egy rakáson. És milyen különösek, milyen tarkák!

Itt is, mint Japánban mindenütt, a női nem van nagyobb számban képviselve; asszonyok, lányok minden korban, ékes ruhákban, megszámlálhatlan sokaságú mousmék, kik hajukban virágokat vagy ezüst dísztüket hordanak. Apró, ferde szeműek olyan furcsák, mint egy újonnan született macskáéi; arcaik gömbölyűek, de sápadtak, ajkaik félig nyitottak. Mindannyian oly gyermekesek és annyira mosolygóak, hogy ez a vidámság egészen csínossá teszi őket.

A férfiak legnagyobb része — a pompa kedvéért — a hosszú, nemzeti ruhához dinnye-kalapot tett fejére s ez megkoronázza tudós majoméhoz hasonló, jókedvű csúnyaságukat. Kezeikben ágakat vagy egész kis cserjéket tartanak, melyekről lámpák függenek, összezavarodva a levelekkel. E lámpácskák alakja kis ördögökéhez, vagy különösen madarakéhoz hasonlít.

Aszerint, amint közelebb érünk a nagy templomhoz, mind óriásibb lesz a tömeg, mind hangosabb a zivaj. Most már a házak mentén mindenütt végnélküli kirakatok láthatók: kecskelábakra akasztott mindenféle színű csokrocskák, játékszerek, virágzó ágak, bokréták, álarcok. Legtöbb közöttük ez utóbbi; egész kis ládák és talyigák vannak telve velük; a legelterjedtebb ezek között a haláltusában eltorzult, irtózatos arcnak utánzata és a nagyfülű, hegyes fogú, csalafinta fehér róka, mely a rizs istenének felszentelt állatja; ezenkívül még több istennek és szörnynek symbolikus utánzata.

A nők, férfiak, sőt még a kicsi gyermekek is, egyaránt vásárolnak ez irtózatosságokból és arcukra kötik azokat.

Ezeken kívül még mindenféle hangszert is árulnak. De a legtöbbet azokból a kristály-trombitákból, melyeknek olyan sajátságos a hangjuk: ezek közül némelyek óriásiak, a két méteres a legkisebb közöttük... A zaj, amit előidéznek, semmiféle — általunk ismert — hanghoz nem hasonlít; azt lehetne hinni, hogy a tömeg közepében óriási pulykák hurukkolnak, hogy rémítgessék a népet.

A gazdag emberek házai — a templomhoz vezető minden utca mentén — telve vannak virágtartókkal és bokrétákkal. A pajtaszerű építkezés, a furcsa, nyitott előrész nagyon kedvezőek ezekre a kiállításokra. Minden táblát tárva-nyitva hagynak és bent széles és sűrű fátyolokat feszítenek ki, melyek a lakosztályok mélységeit elrejtik; ezek a fehér fátyolszövetből készült drapériák kissé távolabb vannak az utcától, nehogy a nép megrongálhassa azokat s előttük szép sorjában ezeket a mindenféle cifra dolgokat rakták ki, melyek fölött — hogy azokat kellően megvilágítsák — apró, rezgő fényű papiros-lámpák égnek.

Minthogy a templomok rendesen kisebb-nagyobb dombokon épültek Japánban, utunk menedékesen folyton emelkedik és aszerint, amint mind feljebb és feljebb érünk, a lámpák fénye és a festői ruházatok által alkotott tündéries képhez még egy másik csatlakozik: amott a kékes gőzzel telt messzeségben egész Nagasaki velünk emelkedik a magasba, pagodáival, hegyeivel és csöndes vizeivel, melyekben a hold fénye visszatükröződik... Mindez lassan, lépésről-lépésre bukkan fel köröskörül.

Most már kétséget sem szenved, hogy nagyon közel vagyunk a templomhoz, mert már ime, itt vannak azok az óriási gránittömegek: a nagy boltívek, a végtelen lépcsőfokok, a szörnyek... A felfelé menetelt kissé megkönnyíti az alattunk jövő tömeg, mely mintegy előre tol bennünket.

A templomudvar az utolsó, de a legcsodálatraméltóbb kép a ma esti káprázatos zűrzavarban; egy fényes és mélységes kép, melynek phantastikus távlatait a hold világítja be és felette az óriásra megnőtt felszentelt cryptomeriák tárják ki fekete ágait...

Ebben a templomudvarban egynéhány csinos kis tea-házat rögtönöztek s mi egy ilyen — virágfűzésekkel ékített — kék sátor alá ülünk le mousméinkkal. Éppen a lépcsők feletti terrasseon vagyunk s így kedvünkre gyönyörködhetünk a még mindig betóduló néptömegben.

Ez a kis sátor egy, egy darabból készült, égnek meredő boltív lábához támaszkodik, mely a sötét éjszakában oly mereven és tömören áll, mint valami mesebeli óriás; a másik oldalon pedig egy irtózatossá, eltorzult arcú szörny mereszti reánk nagy

köszemeit. . . . Hátunk mögött madártávlatban Nagasaki bontakozik ki lágy körvonalakban, apró színes tüzeckéinek a myriadjával s a hegyek a csillagokkal teleszórt égre törnek fel, túlzottan csipkézett ormaikkal. Amott az öbölnek egy szeglete is feltűnik, de csak nagyon bizonytalanul; a vizet csak a holdvilág visszatükröződéséről lehet megismerni, mely azt olyanná teszi, mint egy fényes ezüst-abrosz. Azt lehetne hinni, hogy ez egy a fellegekben lévő tó . . .

Körülöttünk a hosszú kristálytrombiták még mindig szólnak. Mint valami álomjárás, úgy jönnek-mennek előttünk különböző udvarias, vagy léha emberkékből álló csoportok, apró, gyermekes kinézésű, kicsi szemű mousmiek csapatai; szép chignonjaik fénylenek a beléjük szúrt ezüst tűktől és virágoktól. Csúnya, nagyon csúnya emberkék folyton előttünk sétálnak hosszú ágakra akgatott — madarakat, rovarokat, vagy képzelt isteneket ábrázoló — lámpáikkal.

Hátunk mögött a teljesen kivilágított templom ki van tárva; a bonzeok olyan kitarással maradnak egy helyben az aranytól ragyogó szentélyben — mely az istenek, árnyak és symbolumok számára van fentartva, — mint valami elavult teoriák; a nép egyhangú — nevetések és imákból álló — mormogással tolakodik közéjük, tele kézzel szórva ajándékát. A pénzzé vert fém örökösen egyforma csengéssel gurul a földre. A papok számára fentartott, bekerített helyen a fehér gyékények már teljesen eltűnnek a mindenféle nagyságú érmek alatt; egészen szétrongyolódnak, mintha ez az ezüst és bronzáradat tette volna őket tönkre.

Mi pedig teljesen hontalanoknak érezzük magunkat e sajátságos ünnepély közepette; csak nézünk jobbra és balra, nevetünk, ha azt kívánják tőlünk, sőt beszélünk is ezen a rosszul megtanult nyelven, melyet ezen az estén, — a jó Ég tudja mi zavart meg annyira! — jóformán nem is értünk.

Bár kis sátrunkat lengeti a gyenge éjjeli fuvallat, itt mégis nagyon meleg van. Apró csészécskében illatos zuzmarához vagy habos virágokhoz hasonló italt — sorbetet — iszunk. Mousméink tele üstökkel cukros és jeges babot rendelnek maguknak; nem is annyira jég az tulajdonképen, hanem inkább valódi dara, melyhez hasonlót egy márciusi jégeső után lehetne fölszedni a földről.

A kristálytrombiták hatalmas «Glou! . . . Glou! . . . Glou! . . .»-ja most egyszerre fájdalmasan hangzik, mintha vízbe fojtódnék . . .

A kerepelő zaja és a mandragoragyökér-tányérkák összeverődése különös, dissonanciát idéznek elő . . . Úgy tetszik

nekünk, mintha ennek a megérthetetlen vidámságnak óriási gerjedelme minket is magával ragadna, de ebbe a jó kedvbe — általunk nem is méltányolható arányban — valami mystikus, gyermekies és érzék feletti vegyül. Ezek a bálványok, melyeknek jelenlétét a hátunk mögötti templomban sejtjük, egy nemét a vallásos borzalomnak keltik fel bennünk; ezt a hatást még növelik a félhalkan mormogott imáknak hozzánk kihallatszó zűrzavaros hangjai, a lakkírozott fából készült fehér rókafejek, melyek némely előttünk elhaladó emberi arcot takarnak el... és végül ezek az irtózatossá, eltorzult, sápadt álcák...

A körülfekvő kertekben és a templomokhoz tartozó területeken mindenütt elképzelhetetlenül furcsa bohócok helyezkednek el, kiknek fekete-fehér betűkkel tarkázott óriási rudakon lengő zászlóik úgy néznek ki, mintha egy borzalmasan nagy ravatal díszleteihez tartoznának.

Mihelyt mousméink bevégzik az ájtatosságot és odadobják ajándékaikat a bálvány elébe, mindannyian odamegyünk a bohócok fabódéiba.

Ennek a vásárnak egyik deszkasátorában a középső asztalon egy ember fekszik hanyatt. Hasáról majdnem életnagyságú bábuk bukkannak elő, melyeknek fején irtózatosságcímek vannak; ezek a nagy, ocsmány bábuk beszélnek egymással, hadonásznak és egyszerre összeroskadnak, mint valami üres rongy. Aztán ismét hirtelen feltápáskodnak, mintha valami gépezet volna elrejtve belsejükben. Néha még öltözetet is változtatnak s szünet nélküli lázas őrjöngésben hánykolódnak. Egyszer-másszor három, vagy négy is előtűnik egyszerre... A zenekar tompán jajong, siránkozik, nyöszörög, azután gyászos kiáltásban tör ki, mely legjobban hasonlít a bagoly huhogásához.

Mikor ezt a mulatságot már megelégedjük, elmegyünk megnézni a nagy japáni salamandrát. Ez az állat nagy ritkaság ebben az országban, másutt meg éppen nem ismernek ehhez hasonló példányt: nagy, hideg, álmos, csaknem mozdulatlan tömeg, mintha egy vízözön előtti próba lenne, mely feledékenységéből e szigetek belső vizeiben maradt.

Most még hátra van a tudós elefánt, melytől mousméink úgy félnek és az egyensúlyozók, meg az állatsereglet.

Reggeli egy óra van, mikorára hazaérünk Diou-djen-djibe.

A király fia.

Erkölcshajz.

Irta: Bródy Sándor.

8.

Fehér cipőben, gyalog, este, ha az utcán jár egy leány az feltűnő dolog. A kis Marrynek ugyancsak a képébe néztek; túrte szépen. Csak egy-egy — neki is feltűnő — arc felé vágott grimace-t, olyant, hogy az illető elszaladt. Ő meg ment előre, törhetetlenül, arra az ismeretlen helyre, ahol fölállozza lányságát egy ismeretlen férfiúnak és megkezdí pályáját, amely e pillanatban szédítőnek, ragyogónak és félelmetesnek ígérkezett. A langyos, puha, azt mondhatnám, hogy kéjenc májusi este: kissé meghullámoztatta a vérét, amely — bizonyos tekintetben — hideg, mozdulatlan, mintha nem is cseppfolyós természetű, hanem szilárd állományú, ércből való lett volna. A délszaki hegyek ormán — mondják — vannak kristály tavak, a vizük olyan, mint a befagyott ezüst, ánde alattuk a pokol tüze ég, forr, titkon és egyszerre csak — hajrá, az ördög parancsol — betör a tavacskába . . .

A királyi nőcske, nyilván a rendkívüli estve hatása alatt, gyengéd volt a költőhöz. Így szólt:

— Nagyon örülök, hogy — nem leszek lány. Holnap már nem leszek lány! (Fuj, de undorodom!) Így se, úgy se hitte senki, hogy az vagyok. Rabság, kényelmetlen, engem geníroz, nyom. Jó, hogy levethetem szűzi koronámat. (Milyeneket beszélek, de nekem szabad, én színésznő vagyok, maga pedig költő.) Csak azt sajnálom, azt sajnálom, hogy a koronámat nem maga segít letiporni, szívem, szerelmem, uram, lelki hitvesem!

— Ilyeneket mond nekem; megörülök. Meglássa, hogy megörülök.

— Megint érzékeny! Tudja, hogy utálom, hogy érzékeny. Úgy illik, hogy maga vigyen arra a helyre, ahol . . .

Kereste a szavakat, de hamarosan megtalálta:

— Ahol megbecstelenítenek! — mondá egyszerűen.

— De ezt nem kell szószerint venni! — tette hozzá korát felülhaladó józansággal. Minden valószínűség szerint a máris tökéletesen elszontyolodott költőt akarta megvigasztalni. Ő maga vidám volt, csak egy pillanatra rebbent meg szíve és csak egy pillanatra támadt föl benne az az érzés, hogy elfusson a rája lesekedő érzéki vágyak elől, kifusson ebből a városból, amelyben — különösen ez órán — rezseg a szerelem.

Hajh, de szép, biztató, ígéretkeltő és üdvöztető látvány volt ez szemünknek egykor, amíg határait nem láttuk, mélyét meg nem mértük, tettettet örültségét, céltudatos ostobaságát — és legfőképpen — többrendbeli ízléstelenségét ki nem tapasztaltuk. De hajh, a mi szemünkről, nekünk, már elmúlt a lázas tavaszi éj, fölébredtünk, reggel van! Enfin seul — szerelem nélkül! Be boldog érzés is, — három napig! És mily jótékony is ez a tiszta világosság és be jó megpihenni e mámortalan józanságban, a — holnapi új mámorig.

A tömegben törtetett előre a leány, sajátságos kísérője alig tudott mellette haladni. Utánuk, bár észrevétlen, haladt az equipage és benne a tanárnő a gögös urak egyikével, aki az evolúció örök és szép törvényeinél fogva — lelkében — olyan foglalkozású nővé változott át, akit már az ókorban is ismertek, de nem tiszteltek túlságosan. És mit tettek volna, ha a lánynak eszébe jut, hogy meneküljön? Talán rendőri segítséget is vettek volna igénybe, talán közbelépett volna maga a miniszter. Úgy lehet, a kereskedők, az ügyvédek, sőt maga a sajtó is akciót kezdett volna, nehogy a királyfi várakozásában megcsalassék és a magyar nemzeti államról rossz véleményt vigyen el magával? Szerencsére, a mi okos kis asszony-állatunk legyőzte magában a menekülésnek hirtelen föltámadt ösztönét és ment, ment előre, amíg ahhoz a kapúhoz nem ért, amely leginkább rossz leányoknak és született nagy uraknak van kinyitva. A költő úr orra előtt is csakhamar becsapódott, alig búcsúzkodhattak:

— Arra kérem, engem el ne felejtсен! — szólt az ifjú Madár.

— Jó, gondolni fogok magára.

— Ölni szeretnék, ölni, ölni! — szólt a költő.

— Könnyekkel, sós vízzel! Milyen gyáva is egy ilyen

férfi! Ha az én szeretőmet így vennék el tőlem, én felrobbantanám ezt a helyiséget.

— Nincs petárdám. Ha petárdám volna!

— No nem baj, majd máskor! De hogy reszket a keze. Nézzen engem.

Emelt fővel, mosolyogva lépett be az ismeretlen helyre, amely neki egy színpad volt, ahol valamely színjáték fog történni és annak ő lesz a legfőbb szereplője. Lámpaláza nem volt, de amolyan közönséges igen és amikor a tanárnő, meg egy másik diszkrét nő Moet és Chandon tiszta nedűjében, rózsaszínű pezsgőborban megfürösztötték és aztán megtapogatták: kissé megrémültek.

A lány teste nemcsak világított, hanem sütt is.

— Még beteg lesz itt! — súgta az egyik nő, akinek foglalkozásánál fogva orvosi hajlandóságai voltak.

— Színésznő, nem félttem! Egyik nap meghal, másnap: játszik. Majd kihül egy kissé, módja lesz rá! — súgta vissza a tanárnő. És valóban, igaza volt. A leány, bensejében legalább, majd megfagyott, amint ott feküdt az ezüst tálcán. A megvacsorázott urakon azonban valóságos tűzhullám csapott át és megmozgatta őket a helyeiken. Maga ő fensége is kissé fölemelkedett és csak ennyit mondott:

— Ah! Ez, ez az!

A többi úr is, kivéven a nagyon kövéreket, felugrott a helyéről, de nem azért, mintha ő fenségének eléggé ismert szokása — a különös dessert — meglepte volna őket. Ezt várták, némi kíváncsisággal és megvetéssel, mert maga az eszme: egy föl nem öltözött leány, immár igen kevés illúsiót adhatott nekik. Olyan urak voltak itt, akiknek módjuk volt arra, hogy kíváncsiságukat kielégíthessék és eléggé éltek is e módjukkal. Fáradtak, fantázia nélkül szűkölködők, kiéltek voltak nagyobbára. Csíptetős szemük elveszté naivságát és Shakespere hegyeit, völgyeit, erdeit és barlangjait nem tudták megkülönböztetni többé a női alakon. Azonban amit most láttak, valami új volt. Nehány gentleman meg is feledkezett magáról és ordított:

— Bravó, bravó!

Folytatjuk.

KLEOPATRA.

Lyrail regény.

Írta: Erdős Renée.

II.

A haja fekete. A szeme nagy, sötét.
Én édes istenem — mit mondjak róla még?

A termete erős. Nem karcsú, lenge nád.
Te, bős kritikusom, kövérnek mondanád.

Pedig csak izmos, mint viharban nőtt fenyő.
Valami sok bájjal nem is bír tán e nő.

Mondjam: keze fehér? Mondjam, de már elég!
Manóba is: minden regény hősnője szép.

III.

De hagyjuk most a dévaj hangot,
A mókás, víg beszédet.
Nézzük, az ifjú büszke testben
Vajjon milyen a lélek?

Kicsinyke-é, vagy messzelátó?
Aprózva lép, vagy szárnyal?
Hogy illik össze színe, hangja
E sokszínű világgal?

IV.

Kleopatra lelkének tükörén
Amennyi árny volt, ugyanannyi fény.
Mint víz színén az égnek arca látszik,
Hol mosolyog, hol haragtól cikázik;

Most vad szelet küld, hullámát fölverni,
 Majd puha szellőt, lágyan megölelni;
 Zúgó zápornak szilaj áradását,
 Villámos felhők viharos csatáját,
 Elcsituló vész távoli zengését,
 Kis parti fecske szárnya legyintését,
 Ahogy átérzi mindezt a patak,
 Úgy érzi át a gyászt, a sugarat,
 A gyönyört és bút Kleopatra épen.
 De nagyravágyó. Lelke rejtekében
 Csodálatos álmok tábora él.
 Dicsőséget vár, diadalt remél.
 Nem asszonyost. De minőt vár a férfi?
 Hogyan? Mi által? Ő maga sem érti.
 Dalok szárnyán akar jutni oda,
 Hova még asszony nem jutott soha.
 Harcolva, küzdve, de mindig előre,
 Végigtaposva, ki elébe áll.
 Költsön a hír bár száz rosszat felőle.
 S bár útja végén várja száz halál.

Néha azonban belefárad ő is,
 Akármily bátor, akármily erős is.
 Jönnek oly percek, melyek megtörik
 Erejét, hitét. Mikor kételkedik
 Önönmagában s abban, mit teremt.
 Képzeletben a messze végtelent
 Futotta át egy tűnő perc alatt
 S maga béklyókba' verve lenn maradt,
 Hogy vívódások árnyai megejtsék,
 A sötét gond, hogy elborítsa lelkét,
 A szörnyű kétely, hogy elébe álljon
 S fülébe zúgja: «Árnyék, semmi vagy
 S a célod, vágyad, létezésed álom
 S hazug, virágos álom vagy magad.
 Asszony és költő — s egyik se egészen,
 Él sz elhagyatva, szürkén és szegényen

S királynők álmát hordja a szíved,
 Mit magadénak vélsz: sem a tied.
 Ez a sok dal csak véletlen ajándék,
 Ifjúságoddal együtt foszlik el;
 Óh te szegény, szegény szomorú árnyék
 S neked az üdvök végtelenje kell!»

Ilyenkor aztán kerüli a zajt.
 A magányt bújja. Könyezik, sohajt.
 Majd lánggra lobban s fölveti fejét,
 Küzköd magával s lelke sziporkáit
 Pazar erővel szórja szerteszét.
 Ám panasz nélkül nem állja sokáig.
 De e panasz is zengő dalba csap,
 Amit papírra vet s nem mutat másnak.
 Ott van forrása a vigasztalásnak,
 Ahol a bánat könnyárja fakad:
 Önönlelkében, mely kacagni kész,
 Mihelyt szűnik a kétely s szenvedés...

Siralmas órák bús hangulatából
 Kínzó magány sok titkos sóhajából,
 Mit forró könnyek ihlete adott,
 Ime, kitépek egy dalos lapot
 S nektek adom, hogy gyászát is lássátok,
 Ne csak szerelmes, derűs mosolyát.
 S boruló szemmel amint olvassátok,
 Lelkét a lelketek ölelje át
 S szeressétek őt, egy kissé, magáért,
 Ti melegszívű, édes asszonyok,
 A könnyeiért, meg a bánatáért.
 Panaszos szó elől kitér a férfi —
 De egyik nő a másikat megérti,
 Ha bánata van, ha zokog...

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

Új fordítás az orosz eredetiből.

54.

Bagration minden csapat vezetőjének halálát fejezte ki s a csata egyes részleteiről s a veszteségekről kérdezősködött.

— Mindent önöknek köszönhetek, uraim. A hadosztályok kivétel nélkül hősieken viselkedtek; a gyalogság, lovasság, tüzérség. Hogyan lehetett, hogy a középen két ágyút hagytak el? — kérdezte, s szemeivel valakit keresett. — Azt hiszem — fordult a szolgálattevő törzstiszthez — én odaküldöttem önt.

— Az egyiket szétlőtték — felelte a törzstiszt — és a másik... én nem tudom... én magam ott voltam egész idő alatt s mindenre kiterjedt figyelmem és alig lovagoltam el... ugyancsak melegünk volt.

Valaki azt mondta, hogy Tusin százados közvetlen a falu alatt van. Nyomban érte küldtek.

— Ön is ott volt? — mondta Bagration herceg, André herceghez fordulva.

— Természetesen, mi együtt voltunk ott! — mondta a törzstiszt s barátságosan mosolygott Bolkonski felé.

— Nem voltam szerencsés önt látni! — felelte André herceg röviden s hidegen.

Mindnyájan elhallgattak. A küszöbön megjelent Tusin s félénken, a tábornokok háta mögött került beljebb a szobába. Miközben a szűk szobában a tábornokok körül lépegetett, észre nem véve a zászlórudat, zavarában megbotlott benne. Némelyikük nevetett.

— Mikép hagyták el önök ágyúikat? — kérdezte Bagration.

Kérdés közben homlokát összeráncolta, nem a kérdezettek, hanem a nevetők miatt.

Csak most, félelmes felebbvalójának látására, lett egyszerre világos Tusin előtt hibájának rettenetes súlya, szégyene annak a ténynek, hogy ő két ágyút elvesztett s életben maradt. Oly izgatott volt a legutóbbi események alatt, hogy e felől egész a jelen pillanatig nem gondolkozott. A tisztek nevetése még jobban megzavarta. Meg-megcsukló térdekkel állt ott felebbvalója előtt s alig bírt néhány hangot kiejteni:

— Én nem tudom . . . fenség . . . kevés emberünk volt, fenség! . . .

— Azokat a fedezetből rendelhatték volna oda!

Tusin elhallgatta, hogy egyáltalán nem volt fedezet. Undorodott attól a gondolattól, hogy ezáltal egy másik vezetőt is a dologba kever. Hang nélkül, némán nézett Bagration arcába, úgy, ahogy egy zavarbajövő tanuló szokott nézni vizsgálójára.

A hallgatás kínosan hosszú volt. Bagration herceg, aki láthatólag nem akart szigorú lenni, nem tudta, mit mondjon; a többiek nem merészkedtek a beszédbe beleszólni. André herceg lopva pillantott Tusinra s ujjai idegesen reszkettek.

— Fenséges uram! — törte meg végül a csendet az ő metsző hangjával — engem kegyeskedett a Tusin ütegéhez küldeni. Én ott voltam; az ágyúkat szolgáló legénység két harmadát halva találtam, két ágyút hasznavehetetlenné rongálva s fedezet nem volt . . . És ha fenséged megengedi, hogy véleményemet előadjam, annak a napnak eredményét mindenekelőtt ezen üteg tevékenységének köszönhetjük: Tusin kapitány s ezrede hősie ellenállóképességének.

Anélkül, hogy feleletet várna, André herceg felállott s elhagyta az asztalt.

Bagration herceg végig nézte Tusint. André herceg szavaiban megbizott ugyan, de éles, határozott ítéletének még sem hitt teljesen. Fejével intett s szólt Tusinnak, hogy elmehet. André herceg mögötte hagyta el a szobát.

— Köszönöm önnek, hogy kirántott engem a bajból! — mondta neki Tusin.

André herceg erősen végig nézett Tusinon s távozott tőle, anélkül, hogy bármit felelt volna. Szomorú volt. Minden olyan különös volt, annyira elütött attól, amit ő várt.

— Kicsoda maga? Mit akar? Mikor lesz mindennek vége? — ezek forogtak Rostov agyában, miközben az előtte végigrezgő árnyakon merengett. A fájdalom mind hevesebb lett karjában. Ellenállhatatlanul kezdte elnyomni az álm; vörös karikák táncoltak a szemében és a körülötte kavargó hangok, árnyak összevisszasága s az elhagyatottságnak és segélynélküliségnek érzete egybeolvadt fájdalom érzetével. Hogy semmit se lásson, behúnyta szemeit. Mintha álmodnék, megjelent előtte anyja, nagy fehér kezeivel, látta Sonja nyulánk alakját, Natasa hangját és kacagását hallotta, látta Denisovot, amint hangosan kiabál, Teljanint s egész eddigi törté-

netét vele s Bogdanicscsal. E mellett úgy tetszett neki, mintha még ugyanazok a katonák tartanak s szorítanak. E miatt oldalt akart fordulni, de egy hajszálnyira nem volt képes megmozdulni, mint hitte, a miatt, hogy szorosan tartják vállánál.

Ismét kinyitotta szemét s felnézett. Az éjszaka sötétje, mint egy fekete fátyol terjeszkedett az izzó szénhalmaz fölött s hulló hó-pelyhek kápráztatták szemeit.

— Senkinek sem kellek! — gondolta — s mennyire szeretett mindenki, amíg otthon voltam.

Önkéntelenül mély sóhaj szakadt fel kebeléből.

— Oh, fáj valami? — kérdezte tőle egy katona, aki a tűz mellett ült s anélkül, hogy feleletet várna, hozzá tette: Bizony, ma sokan maradtak a harcztéren. Szörnyűség!

Rostov nem hallgatott a katonára. Csak a tűz fölött táncoló hó-pihékre meredt s oroszországi telére gondolt, meleg, világos házra, sűrű bundára, a gyorsan iramló szánokra s családjá végtelen szeretetére s gondosságára, a melytől most oly távol van.

— Miért is jutottam ide? — tűnődött.

— — — — —
A következő napon a franciák nem ismételték meg támadásukat és Bagration maradék csapatával egyesült Kutusov serege.

Harmadik rész.

I.

Vassili herceg nem szokta hosszasan fontolgatni tervét. Még kevésbé gondolt arra, hogy valakinek rosszat tegyen a maga előnyére, csak világfi volt, a kinek voltak a világon sikerei s aki megszokta a sikereket. Mindig eldobott minden tervet, a melyben nem bízott meg teljesen, bárha azok életcéljára is vonatkoztak. Őt ugyanis nem egy-két, hanem egy tucat ily terv érdekelte, a melyek közül egyesek rövid ideig izgatták, mások megvalósulásra jutottak, mások ismét nem sikerültek. Pierre egészen kezei közt volt Moszkvában s elérte, hogy kamarásnak nevezzék ki, ami abban az időben az államtanácsosi ranggal egyenlő volt s rávette az ifjút, hogy vele Pétervárra utazzék s házában szálljon meg. Egyidejűleg akaratlanul s kétségben az iránt, hogy annak meg kelljen-e történnie, Vassili ama törekvésnek áldozott fel minden mást, hogy Pierre feleségül vegye az ő leányát.

Folytatjuk.

Újév elsejével új előfizetést nyitottunk a «Jövendő»-re havi 1 kor., negyedévi 3 kor., félévi 6 kor., évi 12 koronával.

A rendes előfizetők a második félév után egy érdekesen kiállított külön kötetet kapnak, amely könyvárusi forgalomba nem kerül és csak a «Jövendő» előfizetői által szerezhető meg. E kötet Bródy Sándor «Színésznők» című új könyve. — Régi és új előfizetők a «Jövendő» első évfolyamának 10 kötetét, ízléses könyvtartóba kötve: 20 korona helyett tizenkét koronáért kapják meg és ez összeget négykoronás, negyedévenként esedékes részletekben is fizethetik, ellenben a gyűjteményt a megrendelés után azonnal bérmentve megkapják. Kérjük a hátralékos előfizetőket, szíveskedjenek az új előfizetést utalványon mihamarabb megküldeni.

A «Jövendő» kiadóhivatala,
Budapest, Honvéd-utca 10.

Minden új magyar, vagy idegen nyelvű könyv kapható Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai) cs. és kir. udvari könyvkereskedésében Budapesten.

A Bihari, Glatter és Knopp-féle női festőiskola, amely már 5 év óta főnnáll, Budapestnek legjobb és leglátogatottabb intézete.

A modern kor szelleme fontos szerepet juttatott a művészetnek úgy a közoktatás terén, valamint a magasabb műveltség szempontjából is; mert világszerte elismert tény az, hogy az ember lelkét csak a művészet nemesíti, de különösen a nő kedélyére és lelki életére megbecsülhetetlen a művészettel való foglalkozás.

Ezért és mert meg vagyunk győződve arról, hogy kitűnő módszer szerint tanítanak, ajánljuk ezt a kitűnő iskolát a közönség becses figyelmébe. Beiratkozás Andrassy-út 96. sz., az iskola helyiségében.

Eredeti festmények kiállítása «Könyves Kálmán» magyar műkiadó részv.-társ. kiállítási termében, VI., Nagymező-utca 37—39. szám a. Ingyen megtekinthető naponta este 8-ig. A kiállított képek részletfizetésre is kaphatók.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő.
Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona. A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

A szöveg- és borítékpapiros az Első Magyar Papiripar R.-T. gyártmánya. Pallas részvénytársaság nyomdája, Budapesten.

Szegő-szanatórium Abbaziában.

Amint a hajó Abbazia felé közeledik, már messziről egy derűs, nyílt loggiájú palota mosolyog az érkező felé. Babér- és pálmakeretében a boldog nyugalom hajlékának látszik. Ez a palota: dr. Szegő Kálmán nagyfényű szanatóriuma; olyan, mint egy pompás márvány-páholy, amelynek kényelme egyenest a szabad tengerre és annak áldásos gyógyító erőire nyílik.

Az intézet modern kényelemmel és teljes hygienikus berendezéssel ellátott 2 lakóépületből, gyermek-játéksarnokból és a szanatórium mellékhelyiségeit felölelő hátsó épületekből áll.

A főépület minden emeleti traktusában egy tágas fürdőszoba áll a vendégek rendelkezésére, hogy kedvezőtlen időben közvetlen közelben találják meg tengeri fürdőjüket.

A főépület földszintjét a társalgó-, olvasó-, reggeliző- és játszószobák foglalják el.

Az intézet fő- és melléképületeit üvegezett folyosók kötik össze.

Az egész épület közvetlenül a tengerparton fekszik és hatezer négyszögméter kiterjedésű délszaki park övezi, amelyek örök pompáikkal télen is a tavasz búbajos képével veszik körül a vendéget.

A szanatórium a gyógyhely zajosabb központi életétől néhány percnnyire kiesőleg nyugalmat és csöndes menedéket nyújt a pihenést áhítózonak és ezen nyugalom célbavételével alkottattak az intézet egyéb institúciói is.

A szórakozást és társaságot keresők az intézet közös társalgóját, éttermét, gazdag könyvtárát, hirlapjait és zongoráját használhatják föl.

Az intézet kor- és nemkülönbség nélkül befogadja a különféle betegségeben szenvedőket és betegségek után üdülésre szorulókat.

Az épület minden helyiségét, valamint a parki utakat is villany világítja és a monte-maggiorei forrás vezetéke látja el egészséges ivóvízzel.

Az intézet felső épületének földszintjét egy modern alapon berendezett és vezetett tengeri vízgyógyintézet foglalja el, melyben a vezető orvos személyes ellenőrzése mellett, az összes vízprocedurák alkalmazásba jönnek.

Kiadóhivatal
Honvéd-u. 10.

Ára **20** fillér.

Egy hónapra
Egy korona.

JÖVENDŐ

Szerkeszti

Bródy Sándor

Főmunkatárs

Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:

Heltai Jenő

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

TARTALOM

Tisza — a jövőben. — Dr. Kelemen Samu: Disszidensek a függetlenségi pártban. — JAPÁN. Mihailovits István: A mikádó katonái. Gervai Dezső: Virágünnep Japánban. — Bródy Sándor: A király fia. — Heltai Jenő: Csendélet. — Ambrus Zoltán: Klubélet. — V.: Intimitások. A vetojog és a biborosi kalap. A vatikánból. — Giovanni Verga: A király. — Szabó Endre: Barancsyék. — Andrejev Leonid: Valja. — Erdős Renée: Kleopatra. — Roberto Bracco: A levél. — Tolstoj Leó: Háború és béke. — Természettudomány. A menázséria a tudomány szolgálatában. A léghajózás és a madarak repülése. A Tiberis kincsei. — A színjáték. e.: Színházi rovás. — Hirdetések.

MAGYAR AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

Kiadóhivatal

Honvéd-u. 10.

Ára 20 fillér.

Egy hónapra

Egy korona.

PESTI HAZAI ELSŐ TAKAREKPÉNZTÁR-EGYESÜLET.

Hirdetmény.

A PESTI HAZAI ELSŐ TAKAREKPÉNZTÁR-EGYESÜLET részvényeseinek 1904 februárius 2-án tartott közgyűlése elhatározta, hogy az egyesület részvénylőkéje 2500 drb új részvény kibocsátása által 10.000.000 K-ról 15.000.000 K-ra fölemeltessék és ezen 2500 drb új részvényre a régi részvények birtokosainak elővételi jogot biztosított a következő feltételek alatt: 1. Minden két régi részvény alapján 3000 K befizetése mellett egy egész új részvény és 2. minden egy régi részvény alapján 1500 K befizetése mellett egy fél új részvényről szóló ideiglenes jogosultsági jegy vehető át. Az elővételi jog f. é. március 1-től f. é. október hó 1-éig akképen gyakorolható, hogy ezen határidőn belül az átvételi jog alapját képező régi részvények az egyesület főpénztáránál (IV. Egyetem-utca 2., vagy Reáltanoda-utca 1-3. sz.) szelvényív nélkül lebélyegzés végett bemutatandók. A megfelelő befizetések az egyesület főpénztáránál szintén f. é. március 1-től f. é. október 1-éig akár egyszerre, akár tetszés szerinti részletekben, minden esetben az 1904 januárius 1-től a befizetés napjáig járó 5%-os kamattal együtt eszközlendők. Azok a részvények, illetve fél részvényekről szóló ideiglenes jogosultsági jegyek, amelyekre a fent kitűzött határidőn belül, vagy az elővételi jog nem gyakoroltatott, vagy a kibocsátási ár a kikötött kamatokkal együtt teljesen be nem fizettetett, a kitűzött határidő elteltével az egyesület által szabad kézből eladatnak és az azokért a tőzsdeileg igazolt értékesítés alapján befolyt összeg a befizetési ár, illetve a befizetési ár be nem fizetett részének és kikötött kamatainak levonása után az illető részvénybirtokosok javára bírói letétbe helyeztetik. Az új részvények és a fél részvényekről szóló ideiglenes jogosultsági jegyek az 1904. évi üzleti eredményben megfelelően részesednek. A fél új részvényekről szóló jogosultsági jegyek 1906 februárius 28-ig egyesítendőek és amennyiben az egyesítés ezen hatánapig meg nem történne, 1906 március 1-én az egyesítés végett be nem nyújtott jogosultsági jegyek érvénytelenekké válnak és birtokosaik javára azon összeg, mely ezen jogosultsági jegyek számának megfelelően kiállított egész részvények tőzsdeileg igazolt értékesítéséből befolyt, bírói letétbe helyeztetik. Az új részvények a jogosítottak által kívánt tetszésszerinti névre állíttatnak ki minden díj, vagy illeték fizetése nélkül. Budapest, 1904 februárius 19-én.

«Utánnyomás nem díjaztatik.»

AZ IGAZGATÓSÁG.

A HAZAI BANK RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG kilencedik rendes évi közgyűlésén Daniel Ernő báró igazgatósági elnök elnökölt. A formalitások elintézése után a közgyűlés elfogadta az igazgatóságnak a tiszta haszon felosztására vonatkozó javaslatait, melyek szerint a 761,659 K 98 fillér tiszta haszonból a szelvény 10 koronával váltatik be, a tartalékalap rendkívüli javadalmazására 54,300 K 40 fillér fordíttatik, 81,293 K 82 fillér pedig az új számlára vitélik elő.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

MAGY. AKADEMI
KÖNYVTÁRA

Tisza — a jövőben.

Megkísértjük, hátha képét tudjuk rajzolni a jövő hetek kilátásainak, azaz Tisza sorsának?

A Jövendőben jó régen meg volt írva, hogy Curtius legyen, aki a magyar politikában támadt óriás szakadékot át akarja ugorni. Tisza István erre a Curtius-szerepre vállalkozott és hősiezen nekivágott a nagy gödörnek, de mikor a meredek szélére ért, megtorpant és gondolkodóba esett. Egészen emberi hátsó gondolata támadt: hátha hiába ugrom be és a szakadék nem talál összezsápodni fölöttem? Minek akkor eredmény nélkül összetörnöm magamat? És ahelyett, hogy férfimódra, merész ívben belevetette volna magát a mélységbe, asszonyosan elereszkedett és csúszkálni kezdett lefelé, itt is, ott is egy-egy kiszögellésben meg-megkoppintva az ellenkező oldalát. Ez volt Curtius Istvánnak eddigi pályája. Így azonban nem mehet tovább: most ugrani kell. És az ifjú hős ugrani fog a jövő héten, vagy azután, de még mindig azzal a hátsó gondolat-tal, hogy ép bőrrel menekül ki a gödörből.

Ez, ismételjük, nem curtiusi gondolkozás, de emberi. És hozzá nem is kilátástalan. A jövő héten Tisza István le fog számolni az obstrukcióval. S azt hisszük, ezúttal eredményesen és végleg. Ez a gyümölcs megérett, sőt meg is rohadt a saját fáján és le fog hullani önmagától. Ami legfőbb erőssége volt: az ex-lex, az most a gyengéje. Emlékezzünk csak rá, mily pompás football-játék folyt ezzel az újkori intézményünkkel. Előbb a kormány vágta az ellenzék fejéhez, aztán az ellenzék a kormány fejéhez, majd megint vissza: hol ennek, hol amannak volt benn a kapujá-

ban. Most pedig már senki se törődik vele. Hol vannak azok a szép idők, mikor még a kormány térden csúszva könyörgött az ellenzéknek: vessen véget az ex-lexnek és mikor az ellenzék az ex-lex címén diktált feltételeket! Ma, hogy az ex-lexbe olyan szépen beleéltük magunkat, kezdünk hozzászokni, mint a szűk cipőhöz. Senkit sem zseníroz, senkinek sem kellemetlen. És ennél fogva igazán mindegy, hogy két hétig leszünk-e még így, ahogy vagyunk, vagy két hónapig.

S ez az obstrukció leszerelő betűje. Ugronéknak csak akkor érdemes obstruálni, a néppártnak csak akkor érdemes mögöttük fondorkodni, ha bizonyos határidőn belül kellemetlenségeket okozhatnak és így eredményeket érhetnek el. Ily határidő azonban most nincs. Ezen akár Kossuthék újraébredése sem változtathatna. De ők alusznak csendesen — ki Dalmáciában, ki fatornyos hazájában, ki a Ferenc József híd árnyékában. Logikai szükségszerűség tehát, hogy az obstrukciónak meg kell szűnnie ön magától, mint ahogy a szappanbuboréknak el kell pattannia ebben a pillanatban, vagy — két perc múlva.

És ez az önműködő leszerelés a legnagyobb kellemetlenség, ami hamarjában Tisza Istvánt érhetné. Arról nem is beszélünk, hogy Tisza élete össze van kötve az obstrukcióval, mint az Uff király élete az útszéli csavargóéval, mert ő soha olyan biztos nem lehet miniszterelnökségében, mint ameddig az obstrukció tart. Amíg a gödör nyitva, Curtiusra szükség van s ilyen most őrajta kívül igazán nem akad. De ha hirtelen bezárul a mélység, akkor mi lesz övele? Azért biztosra vehetjük, hogy most már sietni fog erőszakosan végezni az obstrukcióval, mielőtt az magától összeomlanék.

Tessék azonban elhinni, hogy csakis ezért fog sietni. Mert különben — és ez nem tréfa — Tiszának és az obstrukciónak van egy közös létérdeke. Ez az érdek messze fenn találkozik egy csúcsban: a császárváros közepében. Olyan embertől, akinek minden szava igaznak bizonyult ezideig, hallottuk a napokban, hogy konkrét adatai vannak ama régebbi mende-mondának a megerősítésére, hogy az obstrukciót a bécsi klerikális körök a király elked-

vetlenítésére és lemondatására igyekeznek felhasználni. A király erősen állja a megpróbáltatást és ebben — hiába — az egyetlen támasza Tisza István, miután más nincs, aki mindenre vállalkoznék. Tisza tehát addig, amíg az obstrukció tart, a király lovagja. Szép szerep, virágzó reményekre jogosító szerep és nagy önmegtagadás: lemondani róla. Nem is sietne vele Tisza — amint hogy eddig se sietett — ha az a veszedelem nem fenyegetné, hogy a piederstál önmagától csúszik ki a lába alól.

Szóval: mozgalmas hét előtt állunk, mely mindenképen végezni fog az obstrukcióval. S Tiszának ezúttal még az erőszakos leszámoláshoz is jók a chance-ai. Az ad hoc törvénytelenység és házszabálysértés olyan szerencsés ötlet, mely nem hogy a mai túlélrettség idején, de hónapokkal ezelőtt is segített volna. Ez a lokalizált erőszakosság eredményes is lesz okvetlenül, csak bátorság kell hozzá, kimondani nyíltan: most törvényt, házszabályt fogok sérteni, ezért utólag bíróság elé állíthattok, ki is végeztethettek, de megteszem saját felelősségemre, mert szükség van rá. Ha Tiszának meglesz ez a bátorsága: az oldalán maradnak mind a széthúzó elemek; Apponyiéknek hallgatniok kell és Kossuthék tovább alusznak. Mert precedens nem lesz, csak egy embernek saját szakállára való császármetszése. Amely balúl is üthet ki, de amely dicsőségszámba is mehet.

És erre az utóbbira spekulál Tisza, ez az ő reményhorgonya. Logika szerint és a mai helyzetet tekintve: mihelyest rend van, neki mennie kellene. Hiszen pártja nincsen, ellenben vannak barátai: az egyik épp oly baj, mint a másik. Am helyes számítás az is, hogy a rend öröme, a király megnyugvása, a sikeres munka glóriája megváltoztathatja a tájképet körülötte. Világos nappal más a táj, mint ködös esthomályban. Csak egy kis napsugarat tudna belecsempészni: egy fikarcnyi programot, némi csekély bőkezűséget, nagylelkűséget, liberális türelmet az ország népe iránt — és mentve van. Tisza István annyiszor meghátrált már, hogy kitelik tőle: most meghátrál saját programja, azaz programmtalansága előtt is.

Fzs.

Disszidensek a függetlenségi pártban.

Mialatt Bécsben a delegációban még mindig mossák, szapulják, mángorolják, vasalják az ország vásznát (vajjon hány helyen égetik ki?) talán jó lesz, ha gondos háziasszony módjára, összekeressük az itthon maradt fehérneműt. Hol szakadt le egy gomb, merre vált le egy folt, vagy hol mutatkozik új szakadás? És amint bontjuk, teregetjük a régi vásznakat (a jó isten tudja, ezek az új vásznak csak kirakatba valók, mutatósak, de nem tartósak) mit látunk? . . . Mintha szakadoznék a jó öreg függetlenségi vászon is. Hiszen esett már azelőtt is ilyen eset, de ami szakadt, nem igazi szőttes volt, csak afféle sokszínű franciás gyártmány — csípje meg a kakas. (Ámbátor, mintha inkább a gyáros urak maguk akarták volna megcsípni a francia kakast.) Azután került már egyszer-másszor új folt a régi alapra, de azért mégis csak vászon maradt a magyar vászon... Ámde most, mintha komolyabb volna a baj, a szakadás éppen az új foltok tájékán mutatkozik.

Nyűttes-e a régi vászon, vagy az új foltoknak rossz az anyaguk, — összevarrjuk, megfoltozzuk, vagy kivágjuk-e a szakadozó részt? — ezen érdemes lesz egy pillanatig eltűnődni.

Eloolvastam jóformán mindazt, amit a függetlenségi párt szecessziósai kiválásuk előkészítésére, megokolására és igazolására összeírtak. A Lengyel Zoltán 1 koronás kis kátéját is végigolvastam. Okfejtése és következései a — fájdalom — még mindig aktuális témáról, az obstrukcióról, teljességgel zavarosak... Hogy az obstrukció immár sikertelen, de azért mégis folytatni kell... Az igazságai ellenben, mert vannak igazai is (élénkebb pártélet, erősebb és agilisabb pártszervezet...), világosak, ámbár nem egészen újak; de elvégre a jó pénz nem értékesebb, ha új veretű, legfeljebb szebb.

Az alapgondolata úgy neki, mint az elégületleneknek

az, hogy a függetlenségi pártnak rossz a taktikája. A belső válságnak ime ez a külső, bevallott oka. Ortodox és új függetlenségiek nem az elvek nagy csatahajóit állítják egymással szembe — a politikai taktikának torpedó-naszádjai azok, amelyek miatt a függetlenségi pártnak vezérkara és legénysége, mi tűrés-tagadás benne és minek tagadjuk, ha úgy sem tűrjük, — egymással összekülönbözött.

Nem kicsinylem ezt a csak látszatra kicsiny okot. Ami tanulságot a japán-orosz háború csak most vet fel, azt mi régen tudjuk. Hogy a politika háborgó vizein is a csatákat nem a nagy hajók, hanem a politikai taktikának kis cirkálói és torpedói döntik el. Ám ha taktikáról van szó, úgy ne felejtjük el, hogy éppen a modern hadvezetésnek van egy alkut nem tűrő parancsa: engedelmesség, föltétlen engedelmes-ség, katonai engedelmesség. Ezen épül fel az egység, ami nélkül nincs hadi siker. Ha példáját akarjuk látni, micsoda óriási hatalom van ebben a feltétlen engedelmességben: tanuljunk taktikát a világ leghatalmasabb ellenzékétől, a szociáldemokratáktól, ahol ezerek és százezerek engedelmeskednek egyetlen vezető szónak és fölveszik, vagy pihenőre teszik a munka pörölyét egyetlen intésre. Ez a világra szóló nagy erő, amely nyugvásában még félelmesebb, mint harcában.

A német kancellár nyílt parlamenti ülésen nagy szónoki sikert («einen Heiterkeitserfolg») aratott azzal, hogy kifigurázta Bebelt, a német szociáldemokraták öreg vezérét, aki a munkának és munkásoknak szabadságát hirdeti, de pártjában megfélemezteti az egyéni szabadságot és nem tűr ellentmondást a pártszervezetben. Az öreg Bebel szívesen kinevettette magát és nem ült fel az ugratásnak, mert jól tudja, hogy a párt óriási sikereinek titka: ennek a szilárdul összekovácsolt egységnek a taktikája. A legnagyobb magyar taktikus, Tisza Kálmán kovácsolta így valamikor össze a maga pártját és ez volt a párt legnagyobb politikai sikereinek az ideje. Pedig a szervezetnek ez az egysége, ez a szinte egyénisége vesztett beolvadás a párt ensemblejába, kevésbé fontos a védelemre hivatott kormánypárton, melynek a maga kormányrendszerével úgyis megvan a szilárdul megkonstruált kerete,

mint amennyire elengedhetetlenül szükséges a támadásra hivatott ellenzéken.

Lejárt az az idő — még én is jól emlékezem rá — amikor a függetlenségi politikus lecáfolván pártja vezetőit, büszkén vágta oda a parlamentben: mi függetlenségiek, szabad meggyőződés alapján alakult párt vagyunk, nekünk nincsenek vezéreink. Hát vezér nélkül, csupán önkéntes fölkelő-csapatokkal, ütközetet vívni mindig lehet, csatát nyerni ritkán, győzedelmet kihasználni: soha. Ezt a fiataloknak, akik modernné és gyakorlativá akarják tenni a függetlenségi pártot, legjobban kellene tudniok. Mert elv és taktika két különböző dolog. Azt fenn kell tartani a célért, emezt alá kell rendelni a célnak.

Egy kissé rusztikus, de jóízűket mondó képviselő nemrégiben azt a képet használta a parlamentben, hogy a függetlenségi párt mai helyzetében olyan, mint a szelidített oroszlán, amelyet abroncsokon át ugratnak.

Hát én ezt nem tartom akkora bajnak. Hadd tudják azt rólunk Bécsben, hogy tudunk olyanok lenni, mint a hűséges komondor, egy intésre lehasalunk az ajtó előtt és megvédjük a házat és lakóit, de megint egy intés elég, hogy összetörjük a magunkra vett láncokat és szétmarcangoljuk azt, aki ellenséges indulattal jön felénk.

Kell, hogy minden pártnak békéjében épúgy legyen biztosíték és erő, mint viaskodásában. Olyanoknak kell lennünk, akikkel mint döntő tényezőkkel mindenkor számolni kell, nem szabad tehát kiszámíthatatlanoknak lennünk, különben már leszámoltak velünk. Lehet, hogy egy elhibázott taktika egy időre hátrább vet célunktól, de sohasem vehet vissza olyan messzire, mint az a robbantó taktika, mely szétrepesztvén a pártengedelmesség keretét, le n t megingatja a pártban való bizodalmat és vele a párt elveiben való hitet, f e n t pedig lerombolja a pártot, mint hatalmi tényezőt.

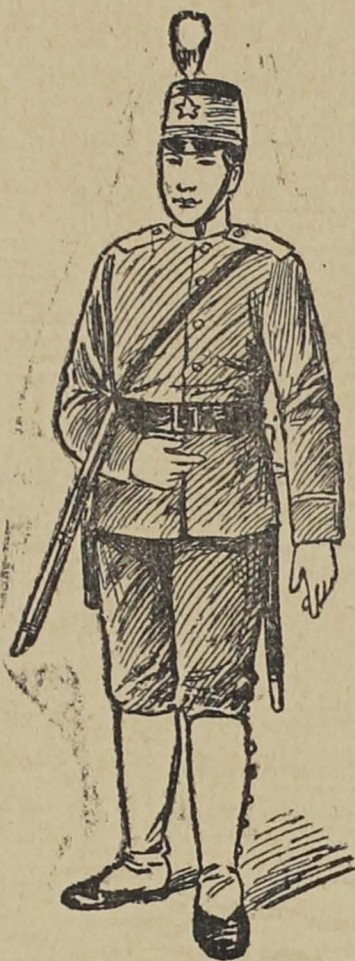
Ez a taktika az, amelylyel agyon lehet taktikázni a függetlenségi pártot. Ellenségtől sikerült háttámadás ez, jóbaráttól oktalanság.

Dr. Kelemen Samu.

JAPÁN.

Tiszt.

Gyalogos.

Tüzér.

A mikádó katonái.

Japán hadseregét három évtized előtt európai mintára szervezték. Európai instruktorok — francia tisztek — vették kezükbe a katonák és a tisztek nevelését; később pedig az előkelőbb családok fiait s az újonnan felállított katonaiskolák tehetségesebb növendékeit Európába küldték tanulni. A nyolcvanas években már alig volt olyan modern katonai állam, amelynek iskoláiban japánok ne lettek volna. Ezek a tanulók, apró fürge fiúk aztán elsajátították az európai katona összes erényeit és hibáit s vitték haza távol keleti hazájukba.

A japán hadsereg modern elveken alapszik s azért úgy mint a művelt államok nagy részénél, az általános katonakötelezettség alapján egészül ki. S bár a japán katona apró, elkényszeredett termetű, azért jó katona. Fürge és tanulékony; különösen a menetelésben kitartó. Szívós és edzett s ami a fő: könnyen kielégíthető; heteken át megelégszik naponta egy marék rizsszel és egy darab szárított hallal. Jó hazafi, a mellett fegyelmezett s feltétlenül hű császárához. A tisztikar a szigetország intelligenciájából kerül ki. Az előkelőbb családok gyermekeit a hadapródintézetekben nevelik, amelyeket már az európai iskolákban tanult, benszülött tisztek rendeztek be. A katonaiskolákban, éppen úgy, mint a tisztikarban, nagy súlyt fektetnek az idegen nyelvekre. A hadapródintézetekben a német vagy francia, továbbá az orosz vagy kínai nyelvet kötelesek a növendékek tanulni; angolul főképpen a tengerésztisztek tanulnak. Kezdetben a szárazföldi csapatoknál a francia nyelvre fordították a főfigyelmet; később azonban mindjobban tért hódított a német. Ma különösen a vezérkarban igen sokan és sokat beszélnek németül, míg a hadügyminiszteriumban megmaradtak a francia mellett.

A tisztek magasabb elméleti kiképzésüket a hadi akadémiában nyerik, amely körülbelül úgy van berendezve — természetesen az ottani viszonyokhoz mérten — mint a mi hadi iskolánk. Később a hadi akadémiából kikerült tiszteket harcászati feladatok megoldásával, vezérkari utazásokkal, hadijátékokkal foglalkoztatják. A vezérkar kiképzése tehát azonos az osztrák-magyar, vagy német vezérkaréval. A szabályzatok és utasítások nagyjában véve szintén azonosak a német katonai előírásokkal. A csapatok kiképzésénél is a németeket vették mintául, bár a porosz feszesség igen kedvezőtlen hatással volt harcászati kiképzésükre. Ettől az egy hibától eltekintve azonban a japán kitűnő csatár. A tűzfegyelem kifogástalan s a katona nyugodtan kezeli a fegyvert. De már a nagyobb tömegekben való kiképzés s a magasabb rangú tiszteknek csapatok vezetésében való kiképzése sok akadályba ütközik. A szigetország nagy része ugyanis rizsföldekből áll, amelyet mesterségesen mocsarakká változtatnak át, hogy termékenyebb legyen, a szigetek egy része pedig egyáltalában járhatatlan. A csapatok azért a megfelelő terep hiányában csak kisebbszabású gyakorlatokat tarthatnak. Mindössze november hónapban tartanak nagyobb tömegekben gyakorlatokat. Ilyenkor két-három hadosztályt szoktak összevonni. A múlt (1903 ik) évben két hadosztályt összpontosítottak. Nagy hadgyakorlatokat azonban, a mi méreteink szerint, nem ismernek Japánban.

A szigetország hadvezetőségének minden igyekezete oda irányult, hogy haderejét európai színvonalra emelje — európaivá tegye. Ez sikerült is neki. S amilyen gondot fordítottak az emberanyag kiképzésére, éppen oly áldozatkészséggel látták el a hadsereget a szükséges hadi eszközökkel is. A pénzzel azért nem bántak könnyelműen. Az egyszerűsége és a tartósságra fektették mindenben a fősúlyt. Mindjárt a ruházaton feltűnik ez a rendszer. A japán katona ruházata télen fekete posztóból, nyáron pedig fehér vászonból készül, minden dísz nélkül. Sapkájuk alakja hasonló a francia tisztekéhez, díszben azonban csákót is viselnek. A lovasság huszár-attilát hord sárga zsinórral. A sötét színű köpenyeget nyáron a gyalogosok a borjún, a lovasok pedig en bandoulière viselik. A testőrség ruházata hasonló a többi csapatokéhoz, azzal a különbséggel, hogy sapkájukon a sárga paszomántka helyett vöröset viselnek; a lovas testőrök zsinórzata és csákója sárga helyett szintén piros. Az egyenruha európai szabású, ami ugyan nem nagyon illik az apró katonák más arányú testére.

A gyalogság 97-iki mintájú ismétlő-puskával van fölfegyverezve. Ezt a fegyvert egy japán tiszt szerkesztette a szintén japán Muratta-puska nyomán, amelynek pedig a Mauser-fegyver képezte alapját. Mindenik katona 120 töltényt visz magával. A lovasság és a vonatcsapatok ugyanilyen karabélylyal vannak ellátva, míg a testőr-lovasoknak dzsidája is van, de ezt csak parádénak használják.

A tüzérség ágyúja szintén japán találmány; az 1898-iki mintájú Ariszaka-ágyút használják. Átmérete 7·5 centiméter, lafettája azonban nem csővisszafutó rendszerű, mint az oroszoké. A formózai hadtest Uchatius-ágyúkkal van fölfegyverezve. A lövedéket a tokiói arzenálban készítik, a tábori és hegyi ágyúkat, valamint a kézi lövőfegyvereket az osakai tüzérségi hadszergyárban állítják elő, de a fúratlan csőanyagot Németországból hozatják. A vár- és ostromágyúkat európai gyárakból kapják.

A lovasság és tüzérség loanyaga egyelőre még igen gyenge, bár a japán kormány mindent elkövet, hogy a lótenyésztést előmozdítsa. Az égalj s a terepviszonyok azonban nem alkalmasak erre, sőt még a takarmány dolgában is meg vannak akadva, úgy, hogy ennek egy részét Amerikából kénytelenek hozatni.

Ha a japán hadvezetőség az európai államok példáját mindenben követte is, a létszám tekintetében a saját ízlése szerint járt el. A szigetország lakossága a legutóbbi népszámlálás alkalmával 43,763.855-re rúgott, míg a hadsereg béke-létszáma mindössze 150,000 embert tett ki. A lakos-

ságnak tehát csak 0.34 százaléka szolgál a zászló alatt; a hadilétszám alig haladja meg a hatszázezret; a többi fegyverfogható japán a népfölkeléshez tartozik.

A haderőt európai mintára tizenhárom hadosztályra osztották be, ezek közül egyet a testőrcsapatok alkotnak. A hadosztályok összetétele hasonló a mienkéhez. A hadosztályokat tábornokok vezénylik, az ezekből összeállított hadseregeket pedig tábornagyok vezetik, akik béke-időben mint hadsereg-főfelügyelők működnek.

A japán hadvezetőknek is van egy nagy előnyük: a gyors gondolkodás és a mérhetlen agilitás. Ez pedig nagy előny. Nagy Frigyes ennek köszönhette győzelmét s ez volt Napoleon tüneményes sikereinek is az alapja. S ha Japán Oroszországgal szemben a szárazföldi haderők döntő harcában eredményeket érne el — ami ugyan bármily szépen kezdte is a háborút, nem valószínű — úgy ezeket az eredményeket főképpen agilitásának köszönhetné. ■ ■

Mihailovits István.

Kadet.

Tengerész-tiszt.

Tengerész.

Virágünnep Japánban.

A japán népszokásokhoz a civilizáció még soká nem fog hozzáférközni s ez az, ami Japánnak azt a bűbájos varázst adja, mely előttem is feledhetetlenné teszi az ott töltött napokat. Valami sajátos, exotikus parfümje van ama régi japán intézményeknek, melyeken a civilizáció semmiféle változást nem tudott előidézni és melyek az odavetődött idegennek az ősi Japánt a maga eredetiségében mutatják be: így az ünnepeknek, a táncnak és a színházaknak.

Ez ünnepek közül tán legszebbek a virágünnep, melyeket akkor tartanak, mikor a tavasz első napsugara virágtengerré változtatják az egész szigetországot. A cseresznye fehér virága azt a kedves optikai csalódást kelti az emberben, mintha zöldelő fák és mezők az aranyos napfény dacára ismét téli ruhát öltöttek volna.

Minden évszaknak meg van a maga uralkodó virágja s ezeket vallásos ünnepek keretében ünneplik, amely ünnepek vallásos jellegük dacára sem vesztik el vidám színezetüket.

A tavasz legszebb ünnepe a cseresznye-virágok első megjelenése, mely egyszersmint a kellemes évszak beköszöntésének biztos hírnöke. Kioto, Japánnak e buddhista Rómája, találkozó helye ilyenkor a bennszülött előkelőségeknek s az országban időző idegeneknek. Az egész vidék a rózsaszínben játszó fehér virágok ragyogó szépségében pompázik, mely a fehérségből kimagasló pagodák dúsan faragott kinyúló ereszeivel fölséges benyomást kelt. Az itt ültetett cseresznyefát, a cerasust, pseudo-cerasust, csak virágjáért ültetik, mert az gyümölcsöt nem hoz. Az utcákon sétáló emberek ünnepi dísz, a processiók, egy szóval minden, hol a virág decoratióképpen alkalmazható, tizennégy napon keresztül neki van szentelve.

Ez ünnepek fénypontja a Kioto egyik színházában tartott s látványos ballettel egybekötött tea-ceremonia és a félvilági hölgyeknek Yujoba városrészben látható processiója.

Nagy, japáni berendezésű terembe bocsájtottak be bennünket, hol a földön elhelyezett vánkosoakra guggolva vártuk, míg az elibünk helyezett kis asztalokra a teát felszolgálták. Kinyílik az ajtó és huszonnégy egyenlő kimonoba öltözött 12—14 éves leányka lép a terembe, kiket két idősebb 16—18 éves és az előbbieknél még pazarabb öltözetben levő leány követ. A két idősebb leány szertartásos mozdulattal hozzálat a tea-főzéshez, melynél minden mozdulat a tradíció szerinti előírásokon alapul s igen nagy tanulmányt igényel. Ám a kifestett arcok, a komolyság és a marionetteszerű mozdulatok

ellenállhatatlan komikumot gyakorolnak az idegenre. Ezek az előkészületek és a tea megfőzése mintegy fél órát vettek igénybe, mely után a kis lányok tiszteletteljes hajlongások között igen ügyesen szolgálták azt fel a közönségnek.

A tea-ceremóniák befejezése után beléptünk a színház belsejébe, ahol fényes kiállítás keretében kevésbé melodikus és belföldi hangszereken játszott dallamokra adták elő a geisák a négy évszakot ábrázoló táncaikat. E táncok kellemesen különböztek azoktól, melyeket a különböző teaházakban láttam, mert az itt előadott táncoknál legalább a lábaknak is jut némi szerep, míg a teaházakban az egész tánc csak a karok és a felső testeknek ide-oda mozgatásából áll.

A cseresznye-virágzási ünnepségek sorozatát, mint *pièce de resistance*, a félvilági hölgyek processzusa fejezi be. Húsz-ezernyi tömeg sietett már a kora déli órákban a Yujoba-negyedbe, a *demie-monde*ok által lakott városrészbe, ellepve a járdát és a házakat. A rendet nagyszámú rendőrség tartotta fenn. Három órakor megadták a hírnökök a jelt, melyre a menet megindult, elől a zenekar s utána külön csoportokban a félvilág királynői. Harmincöten vettek részt a menetben, ezeket érő arany és ezüsttel átszőtt selyem-kimonokban. A vastag festék szinte felismerhetlenné tette arcuk vonásait, de az arcfestés annyira bevett szokás itt, hogy már 4—5 éves gyermekeknél is alkalmazzák s a női szépségnek elengedhetetlen kelléke. De maga a bizarr benyomás is elveszett volna nélküle s így mintegy kiegészítő része volt a fantasztikus képnek.

Négy, vagy hat selyembe burkolt s a fölismerhetlenségig kifestett 6—8 éves baba környezi csatlósként úrnőjét, kiket állítólag szüleik adtak el bizonyos számú évre az illető nőnek «kiképzés» céljából. A hátuk mögött sétáló kulik hatalmas ernyővel védik a nap heve ellen az ünneplő delnőket, kik mintegy 8 cm. magas facipőikben büszkén lépkednek és pedig az előírt ceremónia szerint akképen, hogy egyik lábukat a másikkal mindig egy hosszvonalba rakják és szereplésük fontosságának tudatában arcuk komolyságát egy pillanatra sem váltja fel mosoly. Milyen csodálatos, hogy e különben oly vidám nép épp ezen egy alkalommal, midőn nagyon is helyén volna a vidámság, komoly, szinte temetéshez illő komorsággal tud viselkedni!

Az ünnepségek befejezte után visszatérnek a hölgyek házaikba és fogadják továbbra is a kiotói arany ifjúság hódolatát.

Gervai Dezső.

A király fia.

Erkölcstajza

Írta: Bródy Sándor.

9.

A mód, ahogyan a leányka a tálcán feküdt, szorosan véve nem volt művészi, sőt ellenkezőleg. A gyászruhá lakájok háromszor is meglóbálták a fenség előtt, nyilván hogy helyzetét változtassa, de ez nem sikerült: a koldusok kis királynéja arcával befelé fordulva feküdt, minden «kígyó-vonal» és komponált Venusokról lemásolt pose nélkül, nem úgy, mint egy felnőtt, hanem mereven és keresetlenül, mint egy gyermek. Ámde formái nőiesen kihívók voltak, főképp egy ponton, mondjuk egy momentumon, ahová hajának arany erdeje már nem ért le. E pontra vonatkozólag «ah»-ok és «eh»-ek törtek elő az egyébként fáradt főúri arcokon és maga a királyfi is hangosan, de diskkrétül nevetett.

A leány — gyengén — fölemelte a fejét és talán nem is barátságosan, megnézte azt, aki nevet. A fenség pedig szellemes fontoskodással fordult az urak felé és így szólt:

— A hölgy angol-szász faj. Fogadni mernék, hogy az. Bizonyos dolgokat akármily szempontból nézve is fölismerek.

Az urak ezt élcnék gondolták és nevettek. A király fia folytatta az elméleti magyarázatot:

— A legszebb példány, amit eddig láttam. Nézzék csak urak! Kis füle cimpájától kezdve minden vonal milyen merész és mégis föltétlenül gömbölyű vonás. Egy bizonyos ponton óriási arany ranett-alma.

A fenség, legszabadabb óráiban, egy kissé költő is volt, olyanfajta, aki a legósdibb iskolát a legdekadensebbel elegyíti. E különös, válságos — de amint látni fogjuk —

éppen nem válságos pillanatban hirtelen megszállta az ihlet, intett a szolgálknak, hogy tegyék az asztalra azt, akinek ime szüzessége van a virágos terítőn és szólt:

— Van-e ennél fehérebb, mint ez a rózsaszínű test? Mi, he? önök ellentmondanak?!

Senki se szólt, a gentlemanok visszafojtották lélekzetüket, kimeresztették a szemüket; elnémulva bámultak. A trónörökös folytatta francia, angol és német beszédéből különös módra összekevert és kissé hebegve előadott dithirambusát:

— Szép a gyümölcs, szép a virág, de mindegyiknél szebb az ilyen leány, aki gyümölcs is, virág is. Kár, hogy csak színében és illatában lehet gyönyörködni, de megenni nem lehet. Bajos. Törvényeink tiltják, azonfelül egy uri ember nem is tudná, hogy fogjon hozzá. Beleharapni, azt teszik, matrózok — láttam — sőt urak is.

A lányon végig futott a hideg, amint ott feküdt az ezüst koporsóban. Villamos vonaglása az urakon is villamos szikrát futtatott végig: az ártatlanság, a szépség és a fiatalság megkínóztatásának kéjét ők is érezték, tudták, hogy a fenség hová gravitál. Ismerős volt előttük nagyúri kéjenceknek ama szenvedélye, hogy valakit, aki körmük közé jutott, halálra kinozzanak, rémítsenek, poklokra tiporjanak, de csak azért, hogy a következő pillanatban az égis, a boldogságig magasztalják fel őket. Volt itt az urak között egy, aki előbb revolvergolyókat lövöldözött ama leány feje fölött, aki a kezébe került. És amikor e szerencsétlen fölébredt ájulásából: mennyezetes ágyon feküdt és az illető úr — a szeme könnyes — a hideg lábacskaít forró csókokkal melengette... Ha volt társaság, amely a raffinált és baromilag egyszerű fenség érzületeit és szándékait követni tudta, úgy ez a társaság volt az, nagy magyar urak, keleti módon vérmesek, a legnyugatibb módon romlottak.

A fenség — mind emelkedőbb hangulat közepette — folytatta tovább a szüzesség halotti énekét:

— Voltaképpen a jó istenhez kellene imádkoznunk, megköszönni, hogy adott nekünk olyant, mint ez a nő itt.

A grand-seigneurök közül — egy-kettő, elázottabb — belement volna egy kis alkalmi istentiszteletbe. A királyfi azonban minden átmenet nélkül, vontatott beszéddel szólt:

— A fogait akarom látni a leánynak. Mondja meg neki valaki, hogy nyissa ki az ajkát!

Az urak szóltak, a leány kissé felütötte a fejét, de összeszorította az ajkait.

— Nem akarja, jó! Ez tetszik nekem! — szólt a nagy vendég. Nehány úr azonban méltatlankodott, az illető gavallér, akit ez ügyben az impresariónak nevezhetnénk, haragudott, kiáltott:

— Azonnal nyisd ki, nem érted, a fenséges úr a fogaidat akarja látni!

Koldusok királynője kinyitotta a száját és megmutatta húsevői kis fogait, amelyek ragyogtak és szikráztak a vérpiros keretben. És e fogak közül kemény, nem kiáltó, de éppen nem elfojtott hang tört elő:

— Becstelenek!

Majd a megdöbbenés csendjét felhasználva, a leány folytatta reflexióit:

— És szamarak!

— Megvetem magukat! — nyilatkozott tovább az urak meglepetése közben.

— Engem is? — kérde a fenség és közel lépett hozzá.

A lány nem felelt. A királyfi új kérdést intézett hozzá:

— Szeretném tudni a mostani érzelmeidet. Válaszolnál

— szépen — engem szeretsz-e?

— Van eszembe! — szólt a leány és elfordult.

Most pedig, amíg a csudálkozástól, méltatlankodástól — de tetszéstől is — ama bizonyos zaj, össze-vissza élénk beszéd támad a teremben: helyes és hálás volna eltávolodni a férfiaktól, nem szemlélődni tovább kivörösödött és fölpuffadt arcukon és leszállni egy összeszorult kis szív mélyére és azeit vizsgálgatni: mi történik abban? Hogy a leány érzelmei és gondolatai mik és milyenek? Hogy erre megfeleljen az analitikus író: a derék Bourget óta nincs ennél könnyebb. Ime: a kis megalázott királyné szíve összeszorul az útálattól, de — a következő pillanatban — fölmelegszik, mert érzi, hogy ami benne asszony, most hallatlan diadalt aratott... És így tovább. Ám minden erőszakos lélekfestésnél többet ér egy szó, amelyet a leány, háttal fordulva a közönségének, makacsul, dacosan, félhangon ismétel:

— Becstelenek, becstelenek!

Folytatjuk.

Csendélet.

Az apja szelid, kicsi, gömbölyű úr,
Az anyja pedáns úri nő,
Az utca megáll, kocsikázni ha megy
Az apja, az anyja, meg ő.
Otthon a papára papucs nehezül
S mukkani se merne szegény;
És nap-nap után dominózva ülünk,
Az apja, az anyja, meg én.

Az anyja regényt ír, az apja pipál,
Ő mulat a két öregén,
Szidjuk a cselédeket és az adót,
Az apja, az anyja, meg én,
Mellesleg az anyjacsak azt lesi, hogy
Mikor jön a hercegi vő?
Bizonyosra veszik a királyi jövőt
Az apja, az anyja, meg ő.

Zálogba kerülnek az ékszerek is,
Rohanva telik az idő
És korban is egyre előrehalad
Az apja, az anyja, meg ő.
Megvénülök én is, a házi barát
S elpárolog ah! a remény...
Theánkhoz is szomorúan ülünk
Az apja, az anyja, meg én.

Ő csak kacag és dalol, egyre remél
S nem lesz soha csúf, soha vén,
Nagy, nagy valamit eszelünk ki bo-
Az apja, az anyja, meg én. [hón,
Jó volna nekem feleségül a lány,
Rég ismerem őt, ez a fő —
S ismernek azonkívül engem is ők,
Az apja, az anyja, meg ő.

Heltai Jenő.

Klubélet.

Írta: Ambrus Zoltán.

III.

A már ismertetett érvelés előbb nevetséges ráfogásnak mondta, hogy az orvosi kaszinóban «olyan a hang, a tónus, hogy tisztességes nő az ilyen társaságban arcpirulás nélkül nem vehet részt», de úgy látszik, ez az állítás még se annyira nevetséges és ráfogásnak se ráfogás, mert a harmadik argumentum így szól: «Az orvosi kaszinóban, mint minden más klubban, a hang és a modor olyan, amilyen kizárólag férfiak között otthonos az egész világon, tudniillik fesztelen és szabad» — itt egy pár dicsérő szó következik, mely e hang és modor ízlésességét vitatja — «de azért ez a társalgási mód, a magaviseletnek és a modornak ez a neme mégis olyan, hogy egy tisztességes úrnő fülét természetesen kellemetlenül kell hogy érintse».

Magyarán: az orvosi kaszinó tagjai meg akarják őrizni azt a szabadságukat, hogy a klubban trágárságokat is beszélhessenek. Vagy ahogyan egy kollegám értelmezte a klub határozatát: «A nő jelenléte bizonyos korlátokat szab a társalgásnak és a viselkedésnek, a kaszinó pedig azért kaszinó, hogy mindenki otthon érezhesse magát. Szóval, mondaná Józsi, én disznózkodni akarok! Mivel pedig a kolléganőnek erre nincs hajlandósága, hát minek lábatlankodjék közöttünk?»

Igen, teljes őszinteséggel szólván: a trágár beszédhez való jogról van szó. Az, hogy a klubban elhangzó beszélgetéseket «tisztességes nő is arcpirulás nélkül» hallgathatja, ne ejtsen tévedésbe senkit, hisz ez után a tiltakozás után nyomban kiderül, hogy az, amit itt hallani, a tisztességes úrnők fülét mégis csak kellemetlenül érintené. És mi az

ördög az, amit a tisztességes úrnő kiáll ugyan arcpirulás nélkül, de mégis csak bizonyos kellemetlen érzés leküzdésével, ha nem: a trágárságok hallása?

Tehát nem arról van szó, hogy egy-egy öreg úr el ne káromkodhassa magát s ijedtség és bocsánatkérés nélkül ne emlegethesse a fenét. A kolléganőt egy-egy szelidebb káromkodás aligha alterálná s ha az öreg úr lelki szükségét érzi annak, hogy a káromkodást egy kissé ki is cifrázza, a kolléganőt, aki egy órával azelőtt talán valami fekélyt vizsgált, ez nem igen fogja elrémíteni, legfeljebb úgy tesz, mintha nem hallaná. Nem is arról van szó, hogy az öreg bácsik el ne ejthessenek egy-egy drasztikusabb kifejezést s az egyéves kis gyerekek prózai betegségét ne emlegethessék magyarul. Ezt a kolléganő még csak rossz néven se venné. Még arról sincs szó, hogy a kolléganő jelenlétében akár fiatal, akár öreg, ne mondhasson el borsos anekdotákat. A kolléganő, ha effélét hall, lesz olyan liberális, mint más asszony; talán mosolyogni is fog rajta, vagy ha sokalja az anekdotát, tovább áll, azokhoz, akik egyébről beszélnek.

Határozottan a trágár beszédhez való jogról s a trágár kifejezések használatának édes szabadságáról van szó.

Tévedés, hogy a trágárságnak ez a kultusza otthonos az egész világon. Művelt társaságokban sehol a világon nem beszélnek annyi zamatos históriát, mint nálunk; aminek a magyarázata egyszerűen az, hogy a külföldi műveltek a szellemi világnak sokkal több jelensége iránt érdeklődnek, sokkal több komoly dologgal, több szeretettel és hosszabban foglalkoznak, mint a mi műveltjeink, erősebb intellektuális életet élnek s nem érnek rá annyit humorizálni, mint erre mifelénk szokás. És ha angol vagy francia tudósok életmódjáról olvasunk egyes részleteket, bajos kitalálni, hogy: vajjon mikor és hol szoktak trágárságokat beszélni, ami nélkül az életük nem lehet vidám?

Ez egyik speciálitásunk. Szörnyüködni nem érdemes rajta, de az se volna valami nagy szerencsétlenség, ha a trágárság a társaságos élet fejlődésével a mi műveltjeink körében is veszítene valamit népszerűségéből. Ám az se baj,

ha a magyar — mivel nem boldog — ragaszkodik ehhez a vidámító szerhez. De még ez a ragaszkodás se teszi érthetővé az orvosi kaszinónak a jelentkezővel szemben tanúsított szigorúságát. Ha a kolléganő minden nap fölmegegy a klubba s mindennap eltölt ott egy pár órát — ami aligha történt volna meg — a társaságnak — mondjuk — húsz kisebb csoportja közül tizenkilencben rövid két óra alatt annyi trágárságot lehet elhelyezni, hogy többet már senkinek a szive nem kívánhat. A kolléganő mindig csak egy-két embert feszélyezhet: a kikkel éppen beszél. A többieknek nem lehet alkalmatlan; bátran beszélhetnek a szomszédságában akármit, a közvetlen közelében is: gondoskodni fog róla, ő maga, hogy ha véletlenül meghall valamit, úgy tegyen, mintha nem hallott volna semmit. Azért, ha ajtót nyitottak volna előtte: ez nem lett volna éppen nagy áldozat.

A kényelem-szeretet győzött; nem az udvariasság. A kaszinó kimondta, hogy nőt nem vesz fel tagúl. Joga volt hozzá; jól tette. Azért kaszinó, hogy azt tehesse, ami neki a legkellemesebb.

De azt már rosszúl tette, hogy elhatározásának az okát publikálta. Mert sokféle tekintet képzelhető, a melyiely szemben nincs se udvariasság, se kollegialitás. Eféle tekintetre azonban a kaszinó nem tudott hivatkozni; amivel pedig a nyilvánosság elé hozakodott, azt a nyilvánosságnak, ha nem akar ellenkezésbe jutni magamagával, lehetetlen respektálnia. Sokat lehet követelni a gondolatszabadság és a szólásszabadság nevében; sokat lehet megbocsátani a lelkiismeret és a sajtó szabadságáért. Lehet reklamálni a gyülekezési jogot, hivatkozni a kérelmezés jogára, követelni közdolgokban a hozzászólás jogát, az általános szavazati jogot stb. De a trágár kifejezések használatának szabadságát követelni a nyilvánosság előtt, mely a naturáliák tárgyalására nézve más konvenciót tett általánosan kötelezővé, — reklamálni a trágár beszédhez való szent jogot, oly komolysággal, mintha a kenyérhez vagy a munkához való jogról volna szó, — megkívánni azt, hogy a nyilvánosság cáfoljon rá a tulajdon szabályaira s azt, amit egyesek kényelme diktál, jogosabbnak

ismerje el, mint azt a korlátozást, amelyet — elég figyelemreméltó okokból — éppen ő tett kötelezővé: egy kissé sok a követelőzésből.

Mert a trágár beszélgetés nem természeti szükség; nem szüksége a léleknek, legalább a normális embernél nem. Vannak olyanok is, akiknél lelki szükség, de az ilyeneknél: ideg-aberráció jele. A trágárság mint lelki szükség azonban már oly téma, mely nem tartozik a nyilvánosságra; ez a tisztelt doktor urak dolga.

A nyilvánosságra nem tartozik egyéb, csak maga a szokás. Azok, akiknél a trágár beszélgetés csupán szokás, nem követelhetik meg, hogy őket pedig nem szabad összetéveszteni azokkal, akiknél ugyanez a szokás már aberrációból sarjad. Minél természetesebbnek tartják a hozzá való szent jogot, annál kevésbbé követelhetik meg. Azért könnyen megtörténhetik, hogy ez a furcsa, a nyilvánosságra nem tartozó és mégis a nyilvánosság elé vitt kívánság a nagyközönség egy részére ilyen impressziót tesz:

— Az orvosi kaszinóban kissé túlságos szeretettel ápolják a trágárságot. Ez a kultusz a kaszinó legtöbb tagjánál bizonyára csak szokás. De lehetnek ott olyanok is, akiknél már valamely lelki-aberráció következése. És ha az orvos szenved ilyen aberrációban, az nagy hiba; az orvosban csak akkor lehet megbízni, ha normális lény, tiszta fejű, egészséges gondolkodású ember. Minthogy pedig a távolból lehetetlen megtudni, hogy hányan tartoznak ebbe a kategóriába és hányan a betegek közé: óvatosságból lehetőleg olyan doktort hívjunk, aki nem tagja az orvosi kaszinónak.

INTIMITÁSOK. A VETOJOG ÉS A BIBOROSI KALAP. Mostanában sok szó esett a delegációban a vetojogról, melyet legutóbb a pápaválasztásnál Rampolla biboros ellen gyakoroltunk. A furcsa akademikus vitában természetesen a klerikálisok (Rakovszky és Ugronék) azt a bolond dolgot állították, hogy se osztrák császárnak, se magyar királynak ilyen joga soha sem volt

és az egyház hatáskörébe való átlépés, ha ezt gyakoroljuk. A józanul gondolkodók azonban először konstataáltak a vetojog gyakorlásának tényét, sőt azt is merészkedtek állítani, hogy ez a jog nem a Habsburg-dynasztia, nem is az osztrák császár joga, hanem megilleti egész természetesen a legkülönbébb és legkiválóbb előjogokkal felruházott apostoli magyar királyt is és kijelentették, hogy elvárják, hogy ezentúl a magyar király nevében történjék annak igénybevétele. Aki nem lát mélyebben, az elolvasva ezt a vitát, örül annak, hogy akadtak igazi magyar hazafiak, akik a delegációban megmentették ezt a magyar királyt megillető, értékes jogot.

Am aki mélyebben néz a dologba, az megtalálja a kapcsolatot a vetojog körüli vita és a bibornoki kérdés között. Tudvalevőleg Schlauch Lőrinc halála óta két bibornokság van üresedésben Magyarországon. Konzisztorium volt azóta nem egy, bibornokot is kreáltak nem egyet, de a magyar bibornokok csak nem születtek meg. Mindenféle álhírekkel igyekeztek ezt a huzavonát igazolni. Egyszer egyik, másszor másik bibornok-akarnok hirdette magáról legközelebbi kinevezését. Mindannyiszor jött a cáfolat is nyomában. A dolog pedig ma is még kérdés. Ha Rampolla lett volna pápa, úgy a magyar klerikálisok egyik fővezére: gr. Majláth Gusztáv Károly erdélyi püspök már rég élvezné a bibornoki méltóság nagy díszét és tiszteletét. Megvolna már a temploma Rómában és a «Gewehr heraus»-t is kommandiroznák, ha ő méltósága Bécsben a Burgban megjelenék. A főhercegeket megillető tisztelet volna az ő osztályrésze. Ez fájt iszonyatos módon a néppárti Rakovszkynak, ez bántotta a klerikális Ugront és társait is. Mily hatalmas dolog lett volna, ha a maroknyi klerikális had bibornok egyházi-vezérrel dicsekedhetnék. Ezért volt a nagy lárma, ezért tagadták meg ők a vetojogot.

Csak egyet csodálunk, hogy a másik két bibornokjelölt olyan csendes. A Szederkényi kerületében székelő bátor és szókimondó egri érsek éppen úgy, mint Hajnald méltó örököse, a szelid lelkeről híres kalocsai érsek, mostanában nincsenek aktivitásban, keveset hallatnak magukról. Legutóbb Samassa József volt felül. Ő járt a pápánál s a pápa igen kegyesen fogadta, mert ő excellenciája a péterfillérekben talán ez alkalommal renkívül bőkezű volt. Azt azonban tudjuk, hogy Császka érsek sem mondott le arról a reményről, hogy ő lesz a legközelebbi magyar bibornok. Különösen amióta gr. Tisza István van kormányon, a prononcirozott Apponyista

Samassa Józseffel szemben, akinek székhelyén az adót is megtagadták, neki, a megalkuvónak és színtelennek, minden kormányok szükségképeni barátjának határozott előnye van. A vetélkedés fennáll ma is a felebaráti szeretet isteni vallásának e két föl-kent főpapja között, csak épen a harc egy kissé szünetel. Mindkettő lesi, várja a viszonyok konszolidálódását, az állandó kormányt.

Tiszában nem bíznak túlságosan, ezért az estélyére sem ment el egyik kandidátus sem és a bölcse Samassa érsek ezért nem ment a delegációra Bécsbe. Mert kényes helyzetekben a «gyöngé egészségre» való hivatkozás mindenkor igen alkalmas ürügy.

A VATIKÁNBÓL. Híre jár, hogy a Vatikánban nagy az elégtelenség a «reformpápa»-nak elhíresztelt X. Pius kormányzata, de különösen az államtitkára: Mery del Val ellen. A pápát nem buktathatják meg. Ő Isten akaratából és a conclave bizalmából nyerte el a hármass tiarát. Ő ott is marad, mint Krisztus földi helytartója, haláláig. Ámde az államtitkár megbuktatható. A vatikáni államtitkárnak pedig nehéz a helyzete. A Vatikánban oly sokféle befolyás uralkodik, hogy azokat összeegyeztetni ugyancsak kemény dió. A diplomata minden ügyességével, a furfangos és macchiavellisztikus politika minden fegyverével kell dolgoznia egy ilyen államtitkárnak. A ravasz Rampolla ugyancsak értette minden csinyját-binyját a hatalom-kezelésnek. Mery del Val fiatal is, tapasztalatlan is, de mindenesetre tanult és képzett ember. A főhibája — úgy látszik — hogy igazán a pápa államtitkára akar lenni és a Vatikán biborosainak az fáj nagyon, hogy túlságosan egy húron pendül Ő Szentségével. Ők ezt sehogysem szeretik. Az intrika nagymesterei, a hatalomért való versengés rideg diplomáciával átszűrte alakjai rosszul érzik magukat, ha nincs módjukban valami fondorlattal kijátszani és megzavarni a fennálló hatalom birtokosát. Nekik egy második Rampolla kell, aki szemben a pápával mindenkor az ő exponensük legyen. Nekik egy olyan államtitkár kell, aki nemhogy a pápa államtitkára volna, hanem épen ellenkezőleg, a pápa ellenében az ő államtitkáruk. Ezt fel is találták Fersata bibornok személyében, aki mellett nagyban csinálják is a hangu-
gulatot.

A király.

Irta: Giovanni Verga.

Cosimo apó, a fuvaros, rendbe hozta az öszvéreit, meghosszabbította a kötőféket és egy kis szalmát hintett a kanca lába alá, mely kétszer megcsúszott a nedves köveken — amint Grammicheléből jöttek — mert csak úgy dőlt az eső. Aztán leült az állás ajtaja elé, kezeit a zsebébe dugta és ásítózott arra a sok népre, mely ide sereglett, hogy a királyt lássa. Olyan zürzavar volt Caltagirone utcáin, mintha Szent János ünnepe lett volna, de azért Cosimo apó fülelt és nem vesztette szem elől öszvéreit, melyek nagyon csendesen rágták a zabjukat, nehogy ellopják előlük.

Éppen akkor jöttek jelenteni, hogy a király beszélni akar vele. Valójában nem a király akart vele beszélni, mert az senkivel sem beszél, de egyike azoknak, akik a király helyett beszélnek, ha annak valami mondani valója van. Azt üzenték neki, hogy a királynak szüksége lenne az ő gyaloghintójára; holnapután hajnalban Catániába kell mennie és nem akarja lekötelezni se a püspököt, se a polgármestert és inkább a saját zsebéből akar fizetni, mint bárki más.

Cosimo apó bizony örülhetett volna, mert fuvaros volt és éppen utasra várt, azután a király nem azok közül való, akik a fuvardíjból lealkusznak, mint azt annyian teszik. De azért mégis szívesebben fordult volna vissza Grammichelébe az üres gyaloghintójával, annyira idegenszerű volt neki az, hogy a királyt vigye a hintójában. Már csak a pusztá gondolatra is mérges lett az egész ünnepélyre; nem élvezte többé se a kivilágítást, se a zenét, mely a piacon játszott, se a diadalszekeket, mely a várost járta körül a király és királyné arcképével, se a Szent-János-templomot, mely csak úgy hányt a tüzet. Ott ugyanis Krisztus Urunk képe volt kitéve és nagyban harangoztak a királynak.

Minél szebb volt az ünnepély, annál nagyobb félelem szállta meg Cosimo apót, hogy az ő hintójában lesz a király és mindezeket a rakettákat, ezt a tömeget, ezt a kivilágítást, ezt a harangzúgást a gyomrában érezte és egész éjjel nem tudta a szemét lehúyni.

Vizsgálgatta a kanca patkóját, tisztogatta az öszvéreket és tele tömte őket zabbal, hogy erősödjenek, mintha a király többet nyomna, mint más halandó. Az állás tele volt lovas katonákkal és a sok sarkantyúval, melyeket még akkor se vettek le a lábukról, mikor a padra vetették magukat, hogy aludjanak. A gerendák szögein kardok és puskák lógtak és szegény Cosimo apó azt képzelte, hogy mindezzel a fejét fogják levágni, ha szerencsétlenségére az egyik öszvér megsziklik a nedves köveken, mikor a királyt fogja vinni. Az utolsó napokon ugyanis annyi víz ömlött az ég csatornáiból, hogy a nép majd megpukkadt a dühtől, miért kellett a királynak ebben a csúf időben Caltagirone felé utazni!

Ami Cosimo apót illeti, Isten látja a lelkét, ő legjobban szere-

tett volna otthon lenni a házikójában, ahol az öszvérei kényelmesen állnak az istállójukban és ő az ágyából hallgathatja, amint a zabot majszolják. Szívesen odaadta volna azt a pár lirát, amit a királytól kellene kapnia, hogyha most az ágyában lehetne zárt ajtók mögött és a takaró alól, melyet az orráig húz fel, kikandikálhatna a feleségére, amint gyertyával ide-oda jár, hogy éjjelre mindent elkészítsen.

Hajnalban félálmból felköltötte a trombitaszó, mely úgy lármázott, akár a kakas, mely ismeri az órát. A láрма az egész állást fellázította. A fuvarosok felemelték a fejüket, a kutyák ugattak és a korcsmárosné álmosan bújt elő a szénapadlásról s a fejét vakarta. Oly sötét volt még, mint éjfélkor, de a nép járt-kelt az az utcákon, mint karácsony éjjelén és az asszonyok forró mandolatejet árulgattak. Álmosan és fáradtan cipelődött az utcákon a nép, hogy a királyt láthassa. Amint észrevették a gyaloghintót, a csengetyükkal és a meleg takarókkal, tágra meresztették a szemüket és megirigyelték Cosimo apót, aki a királyt egész közelről fogja látni. Bizony egyiket sem érte eddigelé ez a szerencse, pedig már negyvennyolc óra óta állnak éjjel és nappal az utcákon és csak úgy ömlik reájuk a víz, amit az Úr Isten küld le az égből.

A Szent-János temploma még mindig szórta a tüzet a lépcső tetejéről, melynek se hossza, se vége és várta a királyt, hogy jó utat kíváncson neki és jelentse összes harangjaival, hogy itt az idő, mennie kell.

Hát soha sem fognak kialudni ezek a lángok? És miféle vas-karja van annak a sekrestyésnek, hogy éjjel-nappal tudja húzni a harangot?

Ezalatt a Szent-János-téren a hajnal hamúszín szürkén hasadt fel és a völgy valóságos ködtenger volt; mégis oly sűrűn állt egymás mellett a nép, mint a szunyog. A sapkát az orrukra húzták és alig látták meg a gyaloghintót, agyon akarták nyomni Cosimo apót és az öszvéreit, mert azt hitték, hogy bent ül a király.

De a király jó darabig váratott magára, talán épp a harisnyáit húzta, vagy egy kupica pálinkát ivott, hogy kiöblítse a torkát. Bezzeg Cosimo apónak ez nem is jutott ma reggel eszébe, úgy összeszorult a gégéje! Egy órával később megérkeztek a lovas katonák, kivont karddal és utat csináltak. A lovasság mögött a nép hullámozott, aztán a banda jött, majd urak és hölgyek kalapban, a hidegtől vörös orral; idesereglettek a mandolatej-árúsok is, hogy még egy kis tejet adhassanak el. Annyian voltak, hogy egy gombostű sem fért volna el közöttük és az öszvérek még a szunyogokat sem hajthatták volna el magukról, ha a lovasság helyet nem csinál. Hozzá a lovasság lovai egész szunyogfelhőt hoztak magukkal, ettől meg az öszvérek felbőszültek, úgyannyira, hogy Cosimo apó Istennek ajánlotta azok lelkét, akik az öszvérei lábai alá kerülnek.

Végre megduplázódott a harangzúgás, mintha az összes harangok megbolondultak volna. Mozsarakat durrantottak, ismét új néparadat jött és messziről látszott a király hintója, mely mintha úszott volna a tömeg közepén. Aztán trombita- és dobszó hallatszott és ismét mozsarakat durrantottak, hogy az öszvérek rugdalózva szét akarták tépni a hámat; a katonák megint kivonták a kardjukat,

mivel már egyszer visszatették a hüvelyükbe és a tömeg orditozott: a királyné, a királyné! Az a kicsike ott, ni, a férje oldalán, alig látszik!

A király ellenben szép szál ember volt, nagy és erős, vörös harisnyában és a kardja a hasán lógott; mögötte vánszorgott a püspök, a polgármester, a városi kapitány és még egy csomó előkelő személyiség fehér keztyűben, fehér nyakkendővel és fekete öltönyben. A hideg rázta a csontjaikat abban az éjszaki szélben, mely a ködöt septe a Szt.-János-téren. A király, mielőtt a lovára ült volna és mialatt neje a gyaloghintóba szállt, ezzel és azzal beszélgetett, aztán Cosimo apóhoz közeledett, megveregette a vállát és tréfálkozva azt mondta neki nápolyi dialektusban:

— Vigyázz ám a királynédra!

Cosimo apónak megcsuklottak a térdei, annál is inkább, mert ebben a percben kétségbeesett kiáltás hallatszott, a nép úgy hullámozott, mint egy kalásztenger és láttak egy fiatal leányt apáca ruhában, egész sápadtan, amint a király lábai elé veti magát és kiált:

— Kegyelem!

Kegyelmet kért apja részére, akit halálra ítélték, mert a királyt le akarta dobálni a trónról. A király egy szót szolt annak, aki a közelében állt és ez elég volt arra, hogy a leány apjának le ne vágják a fejét. A leány boldogságában elájult, úgy vitték el onnan.

Ez azt jelenti, hogy a király egy szavával levágathatja a fejét annak, a kinek akarja. Cosimo apónak is, ha egy öszvére megcsúszik és a királyné, amilyen csepp, véletlenül kiesik.

Szegény Cosimo ezt mind szem előtt tartotta, mialatt a kanca oldalán lépegetett és kezével a rudat fogta. A Madonnát emlegette s Istennek ajánlotta a lelkét, mint egy haldokló. E közben az egész karaván, a királylyal s katonáival útnak indult, éljenzések, harangzúgás és mozsárdurranás közepette, annyira, hogy mikor leértek a völgybe, a hegy csúcsán még látszott, hogy hemzseg a fekete tömeg a napban, mintha marhavásár lenne a Szt. János-téren.

De mit bánta Cosimo apó a szép napot, a napsugarakat, mikor szíve sötétebb volt a felhőnél! Tekintetét fel sem merte emelni a kövekről, melyekre az öszvérek patájukat helyezték, mintha tojáson járnának; nem nézte a szép vetést, nem örült az olajfák gyümölcsének a bokrok mentén, nem gondolt arra, hogy milyen hasznos volt mindenre ez az eső, neki csak a szíve dobogott a gondolatra, hogy a patak megáradhatott és neki az erdőn kell keresztül mennie. Most, hogy a királynét vitte, nem merte volna megtenni azt, amit rendszeren szokott: nyargalva a koci rúdja alá ülni és elszundikálni, úgy hogy a feje a mellére csüng le. Az öszvérek csukott szemmel is megjárták ezt az utat sokszor a szép napfényben, az egyenes úton. Ellenben az öszvéreknek nincs eszük, nem tudták, kit visznek és élvezték a már felszáradt, sima talajt, az enyhe napot, a zöld mezőt, vigan rázták a csengetyűjüket és annyira tűzbe jöttek, hogy szinte ugrálni kezdtek. Cosimo apót majd megütötte a guta az ijedtségtől és nem gondolt se a királynéra, se a világra, semmire.

A királyné egy hölgygyel beszélgetett, akit melléje tettek, hogy ne unatkozzék. Valami átkozott nyelven beszéltek, nem lehetett

őket megérteni. A királyné a vidéket nézte kék szemeivel, melyek olyanok voltak, mint a lenvirág és kezét az ajtóra támasztotta. Oly piciny volt az a kéz, hogy az Isten őket csak a semmittevésre teremthette. Bizony nem volt érdemes az öszvéreket zabbal teletömni, hogy ezt a kis nyomorúságot vigyék. Ilyen királyné! De bármilyen kicsi is volt, egy szavával levágathatta az emberek fejét és az öszvérek, akiknek nincs eszük, ezzel a könnyű teherrel és zabbal telt bendőjükkel szerettek volna ugrálni, táncolni és Cosimo apónak fejét levágni.

Annyira volt szegény, hogy az egész úton Miatyánkot és Avemáriákat mormogott a fogai közt és beajánlotta magát a halottainak, azoknak, akiket ismert és akiket nem ismert, míg végre «Liza Néni»-hez értek, ahol nagy tömeg verődött össze, hogy a királyt lássa és minden korcsmán ott lógott a nyüzött sertés az ünnepélyre.

A mint hazaért, miután a királynét épen és egészségesen átadta, nem hitt önönmagának és megcsókolta a jászol szélét, a hová az öszvéreket odakötötte; aztán ágyba feküdt, nem evett, nem ivott semmit és még látni sem akarta azt a pénzt, amit a királynétól kapott, ott hagyta volna a zubbonya zsebében tudja Isten meddig, ha a felesége ki nem veszi és egy harisnyában a szalmazsák alá nem teszi.

Az ismerősöknek és a jóbarátoknak, akik kíváncsiak voltak, hogy milyen a király és a királyné és az utazás felől kérdezősködtek — azzal a kifogással, hogy «nézni jöttek, nincs-e Cosimo apónak maláriája?» — semmit se akart mondani. És ha mégis beszélt róla, már kirázta a hideg, úgy, hogy az orvosnak este is, reggel is kellett jönnie. Orvosságra majd a felét elköltötték annak, amit a királyné adott.

Csak sok évvel ezután, mikor a király nevében lefoglalták az öszvéreit, mert nem tudta kifizetni az adósságát, bántotta Cosimo apót szörnyen, hogy épp ezek az állatok vitték a király feleségét. Bezzeg akkor még nem volt kocsiút és a királyné kitörte volna a nyakát, ha nem lett volna Cosimo apó gyaloghintója. Akkor azt beszélte a nép, hogy a király és a királyné épp azért jöttek Sziciliába, hogy utakat csináltassanak! — ami igazán nem volt szép tőlük, mert abban az időben a gyaloghintósoknak még volt miből élniök, akkor még Cosimo apó is megfizethette volna az adósságát és nem foglalták volna le az öszvéreit, ha nem jön a király és a királyné, hogy járhatóvá tegyék az utakat!

Csak később, mikor Oraziót, a fiát, akit mindenki csak töröknek hívott, oly erős és oly fekete volt, elvitték és lovas katonát csináltak belőle és felesége, a szegény öreg, úgy sírt, mint egy szökőkút, jutott eszébe az a leány, aki a király lábai elé vetette magát és kegyelmet kért és a király egy szavával boldoggá tette. Ám nem akarta megérteni, hogy a mostani király más, és hogy azt az előbbi ledobták a trónról. Azt mondta: ha a király itt lenne, rendbe hozná bizonyára a Cosimo apó és a felesége ügyét; hogy egyszer megveregette neki a vállát; hogy ő ismerte a királyt, szemtől-szembe látta, vörös harisnyájában, pompás kardjával. Azt a királyt, aki egy szavával levágathatta az emberek fejét, lefoglaltathatta az öszvéreket, ha valaki nem fizette meg az adósságát és elvitethette a fiúkat katonának, ha neki úgy tetszett . . .

Fordította: Szántó Frigyesné.

Barancsyék.

Ujabb részlet a «Bolond» című költői regényből.

Írta: Szabó Endre.

... Alusszák még Barancsyéknál
A bálnak vígadalmait,
Hanem Danó már messze sétál,
Szidván magában a Palit;
Nem a kényes voltú enigma
Találgatása háborítja,
Nem tán a tény, hanem a szó,
Melyet kotyogni nem való;
Ártatlan ő bizonynyal ebben,
De végre is csak ő az ok
S alig mentség, hogy az esetben
Pál úrfi e bolond esetben
Nem hízelgett, hanem — rágalma-
zott.

Képzeltető: Margit hogy elhül,
Ha majd a hír fülébe jut,
Ki nem is álmodott ilyenről
S arról még tán semmit se' tud.
Hát még Barancsyné! Jaj annak,
Kit ez dühe nyársára kaphat!
Hah! az a zöld szem, pulyka-orr!
Ha az egyszer haragra forr!
Lapíts öreg Barancsy szótlan,
És sírd ki, Margit, a szemed,
Te meg Pali ugorj ki gyorsan,
De még te se láttassál ottan
Szegény Danó, mert főképp jaj neked.

Danó lassan indul a hegynek,
Míg forgatja eszében ezt;
A szedők már javába szednek,
Dalolnak, mint tegnap megest,
A vinclér, aki ott vigyáz, a
Szedők után vígan pipázva,
Bodor füstöt eresztve ki,
Hangos «jó reggelt» mond neki.
— És Danónak megtért a kedve
E vídám környezet között —
Még csak egy pillantást vetett le
A borházra, aztán nevetve
Mondá: «Befellegzett» — és meg-
szökött.

De megszökött ám! — Meg se várva
A jó, finom korhely-levest,
Loholt, kalapját félre vágva
Patakra vissza egyenest.
Példáján e szerény fiúnak
Sok széltoló ficsúr okulhat:
«Ne lábatlankodj ott, ahol
Ésetleg megcsúfoltatol».
És valljuk meg, hogy sejtve rosszat,
Danó e vágást jól tévé,
Sándor se' nyeste Gordiosznak
Csomóját jobban kétfelé — —
Megint más kérdés: illet-é, nem-é?

No jó utat, vidor barátom,
Én már veled nem baktatok,
«Élted hajóját elbocsátom»
És nem lapátolom — gyalog.
Én reám itt még sok dolog vár,
A borház is ébred, mozog már,
Már — alig hogy felkelt a nap —
A szomszéd-asszony átszalad,
Barancsynét csókolja-falja:
«No, gratulálok édesem!»
S Barancsyné ámulva hallja,
A mit annak daráló malma
Darál, darál gúnyos-negédesen.

Vizet, vizet! de vízi puskát,
Mert mindjárt robbanás lehet — —
Barancsyné ajkát lecsukták
Pokoli, vad kín-érzetek,
Lecsukták a szemét, az orrát,
S ő nem szelelhetett sehol hát,
S ha elzárják a hőt totál,
Bizony félő, hogy explodál.
De egy szelep, az orra, végre
Megnyílt s ő meghorkant azon,
Majd kiömlött mint gáz a mérge
Száján is, sustorogva, égve:
«Oh mily bolond, oh mily gaz rá-
galom!»

S barátnéját hogy ellugozta,
Száguld be már, mint a nyila,
És mindenért lányát okozva,
Sipít: «Jaj, az a vad-liba!
Mindjárt is féltem tegnap este,
Hogy azt a Dücsköt felkereste
S azzal sokáig szóba állt:
Hírbe is hozta, lám, magát».
Ott várják már az érdekeltek,
Bent régen már a reggeli,
És összenézve mind fülelnék,
Oly balsejtelmekkel teli,
Hogy a mamát valami tán leli.

S berontván, szól poshadt kacajjal,
Mely csíp, mint paprikás ecet:
«No hálisten'! egy házi bajjal
Van immár újra kevesebb!
Amit úgy vártunk várva: végre
Akadt Margitnak vőlegénye;
S képzeljétek: ki veszi el?
Ki más, mint Dücsök Dániel!
Gratulálok, édes leányom,
A hírt mindenki tudja már;
A «Családi Kör»-t lesve várom,
Mán az is közli, szinte látom...»
Margitsak néz s feszeng a dupla Pál.

Egyik Pál a káposzta-lében
Felejté lenti a kanalat,
És megakad torkán az éppen
Sebtin benyelt kolbász-darab;
Az úrfi ez s azt pedzi mostan,
Hogy tegnap, benyalt állapotban
Mint informálta ő Danit:
S abból most rossz véget gyanít.
A másik Pál, az apja, vállát
Huzgálja s mit szóljon: haboz,
Megütődött arcot csinál hát,
Bár titkon a szentenciáját
Így formulázza: «Az se volna rossz».

Leánynénjéhez vagy hugához
Fiú-testvér mindig cudar.
Pál úrfi is egyet határoz
S mindent Margit nyakába varr.
«No, már azt én is észrevettem
Tegnap, hogy eb kószál a kertben
S megtetszett a csinos jogász»,
Pál úrfi mond és hahotáz.

«Nekem?» riad Margit reája,
«Nem is nekem — 'sz mondtad
magad».
«Csakhogy nem úgy!» — szól a
leányka,
Pál úrfi meg: «No csak tagadd —
Ni, hogy pirulsz s majd meggyúl
ajakad».

E bárdolatlan szemtelenség
Margitban ébreszt már dacot:
«Jól van, hát megjegyezni tessék,
Hogy semmit el nem hallgatok.
Hogy derék ember a barátod:
Mondtam s ennél ma is megállok,
De hozzá most többet teszek:
Egy sincs olyan ti köztetek!
S mert folyton gondot ad tinéktek,
Hogy kérőm nincs semerre sem,
Hát kimondom nyíltan, hogy én meg
Elfogadnám őt szívesen,
Ha tán egyszer megkérné a kezem».

Barancsy lányát bajba' látva,
Sietett közbeszólni:
«Én is úgy láttam... már hiába...
Hogy jó, derék fiú Dani...
Aztán... ha egyszer... no, ki tudja?
Van annak biztos módja-útja...
Mert hiszen van Pesten nekünk
Nexusunk... sok jó emberünk...»
De mert bejött János kocsis (ki
Itt bent, inas-szerepbe' Jean)
Népét az asszony csendesíti
(Bár szétütni szeretne mán):
«Szilansz! Nő parlé pá döván lé
zsán.»

Pál úrfi lelki nyugalommal
Nyakalta a korhely-levest,
S mihelyt János kiment, azonnal
Megszóialt huncutul megest:
«Csak ne feledd el azt húgocskám,
Hogy késő így beszélni most mán,
Mert ő — a sáfrány-illatot
Megérezvén — elballagott».
Hah! ifju úr! ez bestiális
Marás volt szegény húgodon,
Ezt megsokalta még anyád is
S azért nem vágott csak pofon,
Mert kapta ezt a hírt ő nagy-
mohón.

Valja.

Írta: Andrejev Leonid.

2.

— Filipovna Nasztázja, te még egy szent türelmének is a végére járnál. A gyerekről egészen megfeledkezel! Hát mindegy az neked, hogy tisztességes ember lesz-e belőle, vagy semmirekellő? No, én a fejemet merném rátenni, hogy ezek rablót, gazembert vagy... csavargót csinálnak belőle...

— Grisa!

— Ne ingerelj, az istenért! Honnan veszed ezt az ördögi veszedő-kedvet? «Milyen e-gye-dül van!» Hát mink talán nem vagyunk egyedül? Szívtelen asszony vagy, Filipovna Nasztázja, az ördög vett rá, hogy feleségül vegyelek! Hóhérhoz kellett volna hozzámenned.

A szívtelen asszony elkezdett sírni, az ember pedig a bocsánataért könyörgött és kijelentette, hogy csakis egy valóságos tökfey vethet ügyet az olyan javíthatatlan számár beszédére, mint amilyen ő. Lassankint elcsittult az asszony s azt kérdezte:

— És mit szól ehhez Talonszki?

Arisztarkovics Grigorij megint felmordult:

— Hát azt ki mondja neked, hogy ő okosabb? Ő azt állítja, hogy minden attól függ, miképpen viselkedik majd a bíróság?... Az isten tudná, micsoda ujságot vársz te; mintha bizony nem tudnók mink önála nélkül is, hogy minden a bíróság felfogásán fordul meg. Mi köze hozzá? — ő majd beszél, fecseg, aztán odábbmegy. No, beszélhetnék csak én, valamennyi üres fecsegőnek majd...

Ekkor Filipovna Nasztázja becsukta az ebédlő ajtaját és Valja nem hallotta már a beszélgetés végét. De még sokáig feküdt nyitott szemmel és erőlködött megérteni, miféle asszony lehet az, aki őt elviszi és tönkre akarja tenni.

Másnap reggeltől fogva leste, mikor kérdezi a néni, hogy el akar-e menni a mamához; de nem kérdezte. A bácsi sem. Ahelyett mind a ketten úgy néztek Valjára, mintha beteg volna és meg kellene halnia nemsokára; simogatták és tarkaképes nagy könyveket ajándékoztak neki. Az asszony nem jött vissza. De Valjának úgy rémlett, hogy ott áll az ajtó előtt lesben és mihelyt átlépi a küszöböt, megragadja őt s elviszi a fekete, borzalmas messzeségbe, hol vad szörnyetegek mászkálnak tüzet hányva. Este, mikor Arisztarkovics Grigorij dolgozó-szobájában foglalatoskodott, Filipovna Nasztázja pedig vagy kötögetett avagy pasziánszozott, Valja könyveit olvasta,

melyeknek sorai most sűrűbbek és kisebbek voltak. Csöndesség honolt a szobában, csupán a lapozgatás ütött némi zajt és olykor-olykor a dolgozószobából hallatszott be a bácsi mély köhögése, meg az íródeszka száraz recsegése. A kékernyős lámpa szelíd fényt vetett a tarka bársonyterítőre, csak a magas szoba szögletei burkolóztak esöndes, titokzatos homályba. Nagy virágok álltak ottan, csodálatosak a leveleik és gyökereik, amik előre nyúltak és küzködő kígyókhoz voltak hasonlók; úgy rémlett, mintha nagy, sötét valami mozogna közöttük. Valja olvasott. Tágranyílt szemei előtt borzalmas, szép és szomorú képek vonultak tova, melyek részvétre és szeretetre, legtöbbször azonban borzadásra indították. Valja szánta a szegény vízi tündért, aki úgy szerette a szépséges királyfit, hogy odahagyta végette hűgait és a csöndes, mély tengert. Ám a királyfi nem tudott a szerelméről — hiszen a vízi tündér néma volt — és egy vidám királyleányt vett feleségül. Nagy ünnepség volt, zene játszott a hajókon, ki voltak világítva az ablakok, mikor a tündérke a sötét hullámokba ugrott, hogy meghaljon. A szegény, kedves tündérke, olyan csöndesen, szomorúan és szelíden! De gyakrabban jelentek meg a fiúcska előtt a gonosz, borzasztó emberi szörnyetegek. Suhogó szárnyakkal repültek tova a sötét éjszakában, süvöltött mellettük a levegő, a szemük meg úgy világított, mint a tüzes parázs. Majd más hasonló szörnyekkel csaptak össze, aztán valami rejtelmes és borzalmas történt. Kacagás, éles, mint a kés — hosszú sírás-jajgatás, nyugtalan röpdösés, minő a denevéré; csodálatosan szilaj tánc a fáklyák vérvörös fényénél, amelyek piros füstfelhőbe rejtik nyugtalan lángnyelveiket; embervér és feketeszakállas halálfejek. Mindezek valami rejtelmes, örülden gonosz erő jelenségei voltak, amely erő romlásba taszította az embereket, — hej! azok a gonosz és titokzatos kísértetek! Megtelt velük a levegő, a virágokba rejtőztek, suttogtak egymással és csontújaikkal odamutattak Valjára. Rámeredtek a sötét szoba ajtaja mögül, vihogtak és lesték, mikor megy aludni, hogy azután hangtalanul kússzanak a fejéhez; a kertből is lesték a fekete ablakon keresztül és a széllel együtt panaszosan sírtak.

És mindez a sok rossz ama nő alakját öltötte, aki el akarta vinni Valját. Sok ember járkált ki-be Arisztarkovics Grigorij házába és Valja nem emlékezett az arcukra, azonban ez az ábrázat egyre élt emlékezetében. Olyan hosszúkas, sovány és sárga volt, akár egy halálfej s alattomos, tettettet mosolygásra torzult, amely ott ült a szája mindkét végénél mélyen bevágódó ráncokban. Ha ez a nő magával vinné, Valja menten meghalna.

— Hallod-e? — szólt Valja egyszer a nénihez és fölugrott a könyve mellől. — Hallod-e? — ismételte az ő sajátságos fontoskodásával és tekintetével, mely erősen arra irányult, akihez beszélt, — én mamának foglak hívni, nem pedig néninek. Ostobaság, hogy az az asszony lenne az én mamám; te vagy a mama, nem ő.

— Ugyan, és miért? — válaszolt élénken Filipovna Nasztázja és elpirult, mint egy leány, akit megdicsértek. Egyszersmind azonban örvendve csendült meg hangjában a Valjáért való aggodás. Olyan furcsa és félénk lett ez a gyermek: már félt, hogy úgy egyedül aludjék, mint azelőtt; éjszaka pedig síráncozott és félrebeszélt.

— Pedig úgy van. Én azt meg nem magyarázhatom neked, pedig úgy van. Kérdezd meg inkább a papától.

— Hiszen papa ő is, de nem bácsi! — felelte határozottan a fiú.

— Nem, Valicska, nem úgy van az; a másik a te anyád.

Valja elgondolkozott egy percre, majd ugyanolyan hangon, mint Arisztarkovics Grigorij, azt mondta:

— Csodálom, honnan veszed ezt a veszekedő kedvet.

Filipovna Nasztázja nevetett; de mielőtt lefeküdt, hosszasan beszélt a férjével. Ez úgy morgott, akár a török dob, szidta a fecsegőket, meg a kakuk-asszonykát, azután Valjához ment a feleségével együtt, hogy megnézzék, alszik-e? Hallgatva szemlélték sokáig az alvó fiút. Arisztarkovics Grigorij remegő kezében lobogott a gyertya lángja s fantasztikus halotti árnyéket vetett a gyermek arcára, mely olyan fehérvolt, mint a vánkos, amelyen pihent. Olyan volt, mintha szemöldökei alól, anagy, sötét gödrökből, fekete, szigorú szemek néznének rájuk, választ kívánnának, búval és ösmeretlen bajjal fenyegetnének és mintha valami furcsa, gúnyos mosolygásra torzulanának az ajkacskák. Úgy rémlett, mintha visszatükröződnének e gyermekarcra azok a gonosz, titokzatos kísértetek, amelyek hangtalanul keringtek fölötte.

— Valja! — suttogta Filipovna Nasztázja ijedten.

Mélyen felsóhajtott a gyermek, de nem mozdult, akárcsak valami halálszerű álom nyügözné le.

— Valja, Valja! — csatlakozott a férfi mély, remegő basszusa Filipovna Nasztázja hangjához.

Valja felnyitotta szemeit, amiket sűrű pillák árnyaltak, pislogott, mert a fény vakította, majd sápadtan és ijedten térdelt föl. Mezítelen, sovány karocskái gyöngyfűzér módjára fűződtek Filipovna Nasztázja rózsás, telt nyaka köré. Odarejtette a fejét keblére, szemeit erősen behunyta, mintha félne, hogy akarata ellenére kinyílnak s így suttogott:

— Én félek, mama! Ne menj el innét!

Rossz éjszaka volt ez. Midőn Valja megint elaludt, Arisztarkovics Grigorijnak asztma-rohama támadt. Lihegett és kövér, fehér melle görcsösen hullámozott a jeges borogatás alatt. Csak reggel felé csillapodott meg s a kimerült Filipovna Nasztázja ama gondolattal szenderült el, hogy férje át nem bírná élni a gyermek elvesztését.

Miután elhatározták a családi tanácsban, hogy Valjának nem szabad annyit olvasnia, ellenben többször kell együtt lennie más gyermekekkel, fiukat és leányokat kezdtek hozzá hívni. Ám Valja ki nem állhatta ezeket az ostoba, hangosan kiabáló, modortalan gyermekeket. Letörték a virágokat, a könyveit eltépték, felugráltak a székekre s úgy hancuroztak, mint a ketrecből csak az imént kiszabadult kicsiny majmok. Komolyan és töprengve, kelletlen bámulással nézett rájuk, odament Filipovna Nasztázjához s így szólt:

— Hogy untatnak! Inkább ülök én temelleted!

Este pedig újra csak olvasott. Mikor Arisztarkovics Grigorij szidta a rémmeséket, amelyeken ugyancsak nem épülhetnek a gyermekek és szelíden próbálta, hogy elvegye tőle a könyvet, hallgatva, de energikusan szorította azt magához. Az ujdonsült pedagógus zavartan engedett és haragos szemrehányással illette az asszonyt:

— Szép nevelés, mondhatom! No, Filipovna Nasztázja, látom, hogy kis macskákkal tudsz bánni, de a gyermekneveléshez bizony nem konyítasz. Úgy elkényeztetted, hogy még a könyvet se bírod elvenni tőle. Szép nevelő vagy, mondhatom!

Egy reggelen, ahogy Valja éppen reggelinél ült Filipovna Nasztázjával, Arisztarkovics Grigorij berontott az ebédlőbe. Kalapja tarkójára csúszott, veríték gyöngyözött az arcán; örvendezve kiáltotta már az ajtóból:

— Elutasították! A bíróság elutasította!

Filipovna Nasztázja fülében szikráztak a gyémántok, a kése csörömpölve hullott a tányérra.

— Igazat beszélsz? — kérdezte lélegzet nélkül.

Arisztarkovics Grigorij komoly arcot vágott, hogy megmutassa, mennyire igazat beszél, de csakhamar megfeledkezett a szándékáról s arcára sok, apró, vidám ráncocskát telepedett. Majd meg az jutott eszébe, hogy hiányzik az a komoly nyugalma, mely szükséges az ilyen fontos újság közléséhez; összeráncolta homlokát, széket odahúzott az asztalhoz, rátette a kalapját, azonban észrevette, hogy másnak terítettek azon a helyen és másik széket fogott. Leülve, szigorúan tekintett Filipovna Nasztázjára és Valjára, bólintott Valja felé s ez ünnepies bevezetés után beszélni kezdett. Vége következik.

KLEOPATRA.

Lyrain regény.

Irta: Erdős Renée.

V.

Kleopatra naplójából.

Az élet gyászát közeledni érzem.
Sötét, komor gyász. Sűrű éjjelében
Nagy hallgatás van; kínzó, néma csend.
S míg szívem félve dobban idebent:
Harcos lelkemnek ujjongása kél,
Még vést lát csak s már diadalt remél!

De hova, merre? Könnyű parittyával,
Melybe helyezvék kis játékkövek —
Szembe kerülni viharok hadával,
Míg millió kétség nyomon követ —
Ki járhatlan hegyek csúcsára vágyom:
Nem botlom-e meg egy göröngy fölött?
S míg álmom ott jár fényen, napsugáron:
Nem fojt-e meg orvul a lomha köd?
Vagy ha félig a harcot megnyerem:
Nem hull-e ki kezemből fegyverem?

... Jönnek napok és álomtalan éjek
S hoznak magukkal mély borúlatot,
Agyamba szökő lázas tünemények
Eltakarják előlem a napot.
A lég üres, a légnak nincsen hangja,
A föld komor, sötét, vígasztalan,
Lázongó szívem ezer kétség marja,
S az ég oly messze van.

Az ég! Ezer rege regéli:
 Az ember oly könnyen beéri!
 Egy virágszálban, egy sugárban;
 Egy kicsi gyermek mosolyában;
 Egy könyecsepp is a földre hozza,
 Egy szó az üdvét százszorozza;
 Száz fogalom valóra váltja,
 Vak koldús tündökölni látja
 S azt mondja, neve: Irgalom.
 Királyi vágynak: hatalom
 És diadal a hadvezérnek,
 A haldoklónak — örök élet,
 A kis gyermeknek: sejtelem,
 És a költőnek: szerelem.

Az ég! Óh mennyi, mennyi a színe!
 Ki alkotta meg ilyen csodaszépen?
 Az isten? Nem. Az emberek szíve
 Vágyó, rajongó ihletében.
 S ahány sugarat földre küld a nap:
 Annyival lesz az égbolt gazdagabb,
 Mert egy szikrája sem pusztul el árván.
 Mosolya: élet. A könyve: szivárvány . . .

Óh, hogy szeretem a napot!
 Én, a koldús föld koldús gyermeke!
 Nincs lelkemnek egyetlen rejteke,
 Mely melegéből nem kapott.
 Mégis, miért, hogy fázom a világban?
 Örök hidegtől miért reszketek?
 Lelkem elhamvad a nagy lángolásban
 S dermesztő fagytól a vérem beteg.

Miért van ez? Oh látom, nem elég,
 Ha az élet-láng önmagunkban ég,
 Kell, hogy legyen láng, mely tüzelje, szítsa,
 Önmelegével védőn elborítsa.

Belé olvadjon, vele együtt égjen;
 Társa a virradatban s az éjben,
 S együtt — hogy lásson a világ csodát —
 Lobogjanak a mindenségen át.
 Oh ez a láng, ha élne valahol:
 Én fölkeresném s ha vakítna fénye,
 Csukott szemekkel hullanék beléje
 S kérném: Ne hagyjon élve —
 Oh ez a láng! Ha élne valahol! . . .

Ugy hittem egyszer! Álmodó leány
 Illatos tavaszi nap alkonyán
 Megálmodtam a nagy találkozást:
 Félig mesét vártam, félig csodát.
 Egy férfit, kinek sugárzó a lelke,
 A szíve gyöngéd, izzó a szerelme,
 Ajaka tikkadt hosszú szomjazás
 Vére sóvárgó az örökös vágytól
 S két szemén látszik, hol, merre barangolt,
 Egy életen át kereste az asszonyt.

És nem találta.

Álmodó leány

Illatos tavaszi nap alkonyán
 Elgondoltam: hogy lépek majd elébe,
 Hogyan símul majd kezem a kezébe,
 Hozzá tapadva bízón, melegen,
 Hogy mondom meg neki, hogy — szeretem.
 S susogva kérem: venne el magának . . .

Tavaszi napfény! Tavaszi árnyak!
 Tavaszi alkony! Tavaszi álom!
 O keres engem, keresem én is,
 Fakul szivünkben vágy is, remény is,
 S nem talál engem s én nem találom . . .
 Jönnek napok és álomtalan éjek —
 Ilyenkor úgy érzem, tán nem is élek.

Jövevény vagyok itt. Messze világnak
 Száműzött árnya. Valamerre várnak,
 Valahol tudják, mi a küldetésem.
 Én nem tudom. Valahol a gyönyör
 Virágos ágya vár megvetve, készen;
 Míg homlokomon verejtékbe tör
 Az élet sivár, rózsáttipró terhe,
 Valaki áhít üdvre, szerelemre.

De ki? de merre? Óh jaj, hogy soha
 Ösztön nem úz, út nem vezet oda!
 Rejtelmes csillag, lelkemnek világa!
 Hegyek csúcsáról fellegekre szállva
 Ha vinne hozzád képzeletem szárnya:
 Mondd, megnyitnád-e kapuid nekem?
 Az élet láncait széttördelem,
 Nyomása fáj, zsibbasztja a karom,
 Csak nélküle szállhatok szabadon.
 Leköt varázsos, bűvös erejével,
 Itt tart ezer titkos ígézetével
 S örökké megcsal. Oh szebb a halál,
 Ha benne a szív nyugalmat talál
 És minden szenvedést, bajt elfeled.
 Hatalmas csillag, szólíts s én megyek!
 Megyek örömmel s mindent itt hagyok,
 Dalt és szerelmet, álmot és reményt —
 Te ints, te mondd, hogy éljek, vagy ne éljek.

Nincs felelet. Hallgat a föld, az ég.
 Titoktartón egymásra néznek...
 S én itt is, ott is idegen vagyok...

A levél.

Írta: Roberto Bracco.

- Miféle levél ez?
- Melyik?
- Amelyet épp elrejtettél.
- Nem rejtettem el, csak eltettem.
- Miért nem olvastad el?
- Mert csak később fogom elolvasni.
- Hogy van az, hogy fel sem bontottad?
- Mert csak később fogom felbontani.
- Mikor egyedül léssz?
- Mikor egyedül leszek.
- A levél egy hölgytől jön.
- Én nem tudom.
- De én tudom. Parfümírozva van, a borítéka hosszúkás, nagyon hosszúkás és a cím szenttelenül nőies írással van írva. E fölött nem lehet vitatkozni.
- Nincs is szükség arra, hogy vitatkozzunk.
- Luigi, add ide a levelet.
- Eszembe sincs!
- Add ide, ha mondom, vagy jaj neked!
- Azt hiszed, hogy ha én kompromittáló leveleket várnék, nem tudnám meggátolni, hogy a te jelenlétedben adják át? És, Istenem! melyik férfi lenne oly esztelen, hogy a felesége kíváncsiságát és féltékenységét felköltse?
- Óh! van sok olyan nő, aki csak akkor szeret valakibe, ha az valami veszélylyel jár. Különben azt tanácsolom neked, hogy hagyj már fel ezzel. Már megúntam.
- Mit úntál meg?
- Körülbelül egy hónap óta rendkívül szeretetreméltó vagy velem szemben. Ez szöveget ütött a fejembe. Bizonyos! Csak azért vagy ismét jó férj, mert kedvesed van!
- Ostobaság!
- Ismerem a rendszeredet. Ugy teszel, mintha nagyon érzékeny lennél. Szinte követelő lettél. Ezt azelőtt nem titted. Egy-egy tour de force; szükségét érzed annak, hogy fentartsd a hitemet. Ennek én egy cseppet sem örülök. Ellenkezőleg, kellemetlenül érint. Én imádlak. De mégis már nyolc éves

házasok vagyunk. Azért vallj be mindent, hagyd őt el és én mindent megbocsájtok. Akarod?

Luigit meghatották az édes, sokatmondó szavak és így szólt:

— Hallgass reám. Igen, ezt a levelet egy nő írta, aki bizonyos értelemben a kedvesem volt. Megismertem az írását. De lehetetlenség, hogy ez a levél, melyet oly meggondolatlanul küldtek nekem, ne tartalmazna keserű szemrehányásokat. Már több, mint egy hónapja, hogy nem voltam nála, már több, mint egy hónapja, hogy minden összeköttetést megszakítottam vele, már több, mint egy hónapja, hogy semmit sem akarok tudni felőle!... És most, ha érdekel, olvasd el!

Livia lázasan és mohón tépte fel a borítékot és mialatt a férj szívszorongva, ünnepélyes csendben várta, milyen hatása lesz a teljes leleplezésnek, a nő szemeivel szinte elnyelte a levelet, mely emígy szólt:

— Elhagytál, hogy visszatérj a feleségedhez. Ezt előre megmondtad nekem vakmerő arcátlansággal, amiről azt hitted, hogy őszinteség. Ha az a nő, aki miatt egy férfi elhagyja a kedvesét, a saját felesége, akkor az árulás, melyet elkövet, borzasztóbb, mert az az enyhítő körülmény sem forog fenn, hogy szerelmes. Te nem szereted a feleségedet, az meg nem szeret téged. Ha te szeretnéd, akkor jobban ügyelnél reá, ha ő szeretne téged, nem menne háromszor hetenként, hétfőn, szerdán és szombaton 5 órakor délután, a Via Principessa Margherita 65-ös számú ház földszinti lakásába, ahol őt egy huszárhadnagy várja. Szervusz! Norina.

E részletek pontos ismerete, amit Livia boszorkányságnak tartott, nagyon megijesztette őt; félt, hogy esetleg az egész dolog kitudódik. Sápadt arccal, vértelen ajkakkal, mintha kísértet markolta volna meg a mellét, tántorogva hökkent vissza, egy karszékbe esett és a fejét hátra vetette. Azonban felébredt benne az önvédelem ösztöne és görcsösen fogta kezében a levelet. Luigi, aki magát bűnösebbnek tartotta, mint valaha, letérdelt előtte, esőkolgatta, kedveskedett neki és kezével simogatta a homlokát, melyet hideg veríték borított.

— Livia, Livia, drága Liviám!... Te szegény!... Látod, látod!... Te akartad így!... Tehát nem is volt igaz, hogy te már előre sejtettél valamit!... Mert hisz akkor a hatás nem lenne oly lesújtó... De esküszöm, hogy sohasem fogom viszontlátni ezt a nőt! Kérlek csillapodjál! Ne gyötörd magadat annyira! Nem vetted észre, hogy mindennek vége? Hisz az bizonyára világosan látható ebben a levélben... Nem, nem, ne szorítsd úgy össze a

markodat! Nem akarom, hogy az a papiros megszenstelenítse a kezedet. Nem akarom! Nem akarom! . . .

Livia hebegve szól:

— Csak nem hiszed, hogy ezt a levelet most neked vissza fogom adni!

— És mi tévő leszel vele?

— Ne kérdezz.

— Mit akarsz tenni, Livia?

— Ez a levél most az enyém!

— El akarsz hozzá menni? . . . Az arcába akarod dobni? . . .

Tragédiát, katasztrófát, botrányt akarsz előidézni? . . . De vajjon miért? Miért? Nem engedem, hogy ilyen nővel érintkezzél . . . Livia, Livia, az egekre kérlek!

És mivel a nő makacsul ellentállt és a levelet hihetetlen erővel szorította a markában, Luigi az erőszakhoz folyamodott! A harc heves és elkeseredett volt, de rövid ideig tartott. A férj acélkemény ujjai-val kiforgatta felesége csuklóját, ádáz ellentállását legyőzte és birtokába kerítette a papírgomolyt. Livia felemelkedett és akarat-erejének utolsó, kétségbeesett megnyilatkozásával felkiáltott:

— Ez a nő hazudik!

És Luigi, aki biztosra vette, hogy ő a botrány okozója, azt mondta igaz szeretettel:

— Ne igyekezzél őt még jobban lealacsonyítani. Az ő szerelmi bánata engem különben is hidegen hagy. Én nem szeretem és soha sem szerettem őt. És az ő tüzével, akár igaz, akár hamis, okosabbat nem tehetek, mint hogy a szivaromat gyűjtöm meg vele. Nézz ide!

Nyugodt mosolylyal kivett a szivartárcájából egy havannát. a levélből fidibuszt csinált, lehajolt, hogy a kandalló égő hasábjait érintse meg vele, aztán az előkelő dohányos ügyességével a lobogó papirossal meggyújtotta a szivarját.

Livia hűledezve nézte, lábai gyökeret vertek, igyekezett valahogy az érzelmeit elrejtteni, melyek szédületes gyorsasággal következtek egymásra. Most a vér ismét visszatért az arcába, ajkai pirosak lettek; az egész remek lény ismét megelevenedett és a legelragadóbb hálát sugározta ki. Mikor a levél utolsó maradványai a kandallóba estek és az első füstkarika diadalmasan szállt fel a Luigi szájából, a nő átölelte meztelen karjaival és beborította őt sokat ígérő, lenge pongyolájával.

— Oh! Luigi, Luigi, te angyal vagy!

És néhány perc múlva kialudt a szivar.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

Új fordítás az orosz eredetiből.

55.

Pierre-t, aki egész váratlanul gazdag ember s Besuchov gróf lett, miután röviddel ezelőtt még egész elhagyatva s szerényen élt, annyira körülvették s elfoglalták egyszerre, hogy csak az ágyban érezte magát egyedül. Irományokat kellett aláírnia, mindenféle hatóságok előtt mutatkoznia, a melyek rendeltetésével nem volt tisztában, egyik-másik dolog felől a legfelső intézőt megkérdezni, Moszkva melletti birtokára utazni s egy csomó embert fogadni, akik azelőtt tudomásul sem vették létezését, most pedig megsértődtek, s belebetegedtek, ha nem fogadta őket. Szüntelenül hallania kellett ilyesféle szólamokat: «az ön szokatlan jóságával», vagy «az ön jóságos szíve» stb., úgy, hogy csakhamar hinni kezdett az ő szokatlan jóságában s szokatlan értelmében. Olyanok is, kik azelőtt határozott ellenségei voltak, most kedvesek s szeretetreméltók lettek hozzá. Az oly haragos öreg hercegnő, kinek haja babaszerűen volt lesimítva, a temetés után Pierre szobájába jött. Lesütött szemekkel, folyton sóhajtozva adta elő, hogy nagyon sajnálkozik a közöttük történt összekoccanás felett s most nem érzi magát feljogosítva, hogy valamit kérjen, legfeljebb annak megengedését, hogy a csapás után, amely őt érte, még néhány hétig a házban maradhasson, amelyet úgy szeret s amelynek ő már annyi szolgálatot tett. Nem tudta magát türtőztetni s e szavaknál sírásban tört ki. Meglepetve, hogy ez a kőkeménynek tetsző hercegnő annyira megváltozhatott, Pierre megragadta kezeit s bocsánatot kért, a nélkül, hogy tudta volna miért. Ezen a napon a hercegnő egy vitéz-övet kezdett hímezni Pierre számára, akivel szemben teljesen megváltoztatta viselkedését.

— Tedd meg az én kedvemért, mon cher; a megboldogult éltében sokat kellett kiállania! — mondta neki Vassili herceg, miközben a hercegnő javára szóló iratot nyújtott át neki aláírás végett. Vassili herceg meg volt győződve, hogy ezt a koncot, egy 30.000 rubelről szóló váltót oda kell dobnia a szegény hercegnőnek, hogy eszébe ne jusson elbeszélni a Vassili herceg szerepét a hímezett tárca históriájában. Pierre aláírta a váltót, s ettől kezdve a hercegnő még

szivélyesebb lett. Az ifjabb nővérei is barátságosan bántak vele, különösen a legfiatalabb valósággal zavarba hozta nem egyszer mosolygásával s a jelenlétében tanúsított zavarával.

Vassili herceg az első időben mindenkinél jobban uralkodott úgy Pierreszemélye, mint ügyei fölött. Besuchov gróf halála óta nem engedte ki Pierret kezei közül. A rövid napok alatt, amelyeket Besuchov gróf halála óta még Moszkvában töltött, ismételten meghívta őt s maga is volt Pierrenél, előírta neki, miket csináljon, oly meggyőződésteli hangon, mintha mindig azt mondta volna: «Vous savez, que je suis accablé d'affaires et que ce n'est que par pure charité que je m'occupe de vous, et puis vous savez bien, que ce que je vous propose, est la seule chose faisable . . .

— Nos, barátom, holnap végre utazunk! — mondta egy napon oly hangon, mintha e felől már rég megegyeztek volna s mintha másképp nem is történhetnék. — Holnap utazunk. Az én kocsimba helyet csinálok számodra. Rendkívül örülök. Ime mindent elintéztünk, ami fontos volt. Itt nálam a kancellár tudósítása. Érdekedben kértem támogatását s már ki is vagy nevezve a diplomáciai karhoz s kamarásnak. Most már nyitva áll előtted a diplomáciai pálya.

A biztonság dacára, melylyel Vassili ezeket neki elmondotta, Pierre, aki sokat gondolkozott magában jövőendő pályája felől, ellenvetéseket akart tenni, de Vassili azon az érces, mély hangon, mely a félbeszakítás minden lehetőségét kizárta s amelyet elhatározó döntéseknél szokott használni, fejezte be beszédét.

— Mais mon cher, ezt csak magam végett tettem, hogy megnyugtassam lelkiismeretemet s neked nincs mit megköszönni; senki sem mondja, hogy ragaszkodjál hozzá, szabad vagy s felőlem akár holnap lemondhatsz róla. De majd Péterváron mindent megtudsz. Segyszer már ki kell ragadnod magad a szörnyű emlékekből!

Mint Moszkvában, úgy Péterváron is kedves s őt szerető emberek vették körül Pierret. Hivatalát, helyesebben méltóságát (mert hiszen mit sem dolgozott), amelyet Vassili herceg szerzett számára, nem tudta eltitkolni s annyi ismerős, annyi meghívás rajzott körüle, hogy még jobban, mint Moszkvában, érezte a kimerültséget. Korábbi ifjúkori pajtásai közül kevesen voltak Pétervárott. A gárda vidékre vonult gyakorlatra. Dolochovot közönséges közkatonává fokozták, Anatol a csapatához került, André herceg külföldön volt s emiatt Pierre nem tölthette úgy az éjszakákat, mint azelőtt szokta, szívét nem önthette ki meghitt barátai előtt vidám beszélgetésekben, mint azelőtt. Egész idejét

lakomákon töltötte, bálokon s főleg Vassili hercegnél, felesége, a vastag hercegnő s a szép Ilona társaságában.

Anna Pavlovnán is észrevehette Pierre, mint másokon, azt a változást, melyet a társaságnak vele szemben tanúsított magatartásában tapasztalt. Azelőtt Anna Pavlovna társaságában Pierre mindig úgy érezte, hogy minden, amit beszél, ügyetlen, fölösleges, hogy beszédei, melyeket okosoknak látott, mikor még csak gondolatban készítette elő azokat, ostobákká válnak, mihelyt előadja és hogy ellenkezőleg Hyppolit legbutább tréfái is okosoknak s kedveseknek tetszenek. Most minden, amit csak mondott, charmant volt. S ha ezt nem is mondta ki Anna Pavlovna, jól látta, hogy nagy kedve volna untalan ezt mondani s hogy csak szerénységére való tekintettel hallgatja el.

1805 telének kezdetén Pierre a szokásos rózsaszínű levelet kapta Anna Pavlovnától, meghívással együtt, melyhez a következőket fűzte:

— Vous trouverez chez moi la belle Hélène, qu'on ne se lasse jamais de voir.

Midőn Pierre e sorokat olvasta, először életében érezte, hogy közte s Ilona között valami kapocs van, amit mások gyakran jegyezték meg. Ez a gondolat egyszerre megijesztette.

Az esti társaság Anna Pavlovnánál ugyanaz volt, mint az első alkalommal, azzal az egyedüli különbséggel, hogy most az új vendég, kit Anna a meghívottaknak bemutatott, nem Mortemart volt, hanem egy diplomata, ki Berlinből érkezett, aki a legújabb s legalaposabb híreket hozta Sándor császár potsdami tartózkodásáról s elbeszélte, mint esküdött meg egymás előtt a két legmagasabb barát, hogy fölbonthatatlan szövetségben közösen fogják védeni az igaz ügyet az egész emberiség ellenségével szemben. Pierret Anna Pavlovna a szomorúság könnyed felhőjével fogadta, ami nyilvánvalóan arra a veszteségre vonatkozott, melyet a fiatal ember nem rég szenvedett, Besuchov gróf halálára (mindenki kötelezve érezte magát Pierret biztosítani, hogy atyjának halála mélyen érinti őket, noha legnagyobb részük soha nem is ismerte atyját). A szomorúság épp olyan volt, mint az, amelyik Anna Pavlovna arcán visszatükröződött, ha Mária Feodorovna császárnő ő felségére gondolt. Pierret kellemesen érintette az általános részvét. Anna Pavlovna vendégszobájában ügyesen állította össze s helyezte el a társaságot. A magasrangú kör, melyben Vassili herceg volt, a diplomaták jelenlétét élvezhette.

Folytatjuk.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

A menazséria a tudomány szolgálatában.

Hogy alapos hozzáértés és vállalkozási kedv még alárendeltebb jelentőségű foglalkozást is milyen magaslatra emelhet, arra bizonyíték a híres állatszelidítőnek, Hagenbeck-nek «központi állatsereglete» Hamburgban. Ez az intézmény valóságos centrale-ja az egész művelt világ állatkereskedelmének, ahol ép oly pontosan effektuálják az elefántra, óriáskigyóra, krokodilusra szóló megrendeléseket, mint a többi hamburgi gyarmatárú-üzletekben a kávéra és a datolyára szólót. Lefaivre hamburgi francia konzul követendő példa gyanánt állítja oda Hagenbeck-et honfitársai elé és rámutat arra a körülményre, hogy Franciaország, kiterjedt gyarmatai révén, szintén hivatva volna a nagyban való állatkereskedésre.

Hagenbeck becsvágya azonban nem szorítkozik arra, hogy üzleti sikereket érjen el. Az ő törekvései közt helyet talál az elméleti és gyakorlati tudomány előmozdítása is. Nem egy értékes természetrajzi megfigyelés, állatmeghonosítási kísérlet eszméje benne fogamzott meg és a sikeres kísérle-

tekből talán sok hasznot húz majd a jövő agrikultúrája, sőt a hadi tudomány is.

Hagenbeck állatszerző ügynökei az egész világra kiterjesztik működésüket. Így például egyik expedíciója csak nemrég tért vissza Szibériából, az odavaló szarvas-fajok, vadürük egész csordájával; egy másik ügynöke Szudánból küldi a zsiráfot és az antilopot. Német-Keletafrikából egy transportban érkezett hús zebra, két rhinoceros, roppant sok csimpánzásnehányfiatalgorilla. Egy Ausztráliából jövő hajó pedig nem kevesebb, mint hatvan kängurut szállított Hamburgba. Hatvan kipróbált vadász gyűjti a ragadozókat Ázsia és Afrika pusztaságain és rengetegeiben, természetesen mindenütt a bennszülöttek segítségével. A legtöbb oroszán például Nubiából való. Az odavaló lakosok jól ösmerik és megfigyelik a felnőtt oroszánok viselkedését s mikor valószínűnek tartják, hogy a nőstény megkölykezett, akkor vezetik Hagenbeck vadászait az oroszán rejtekhelyéhez. Az oroszánkölykökhöz természetesen csak anyjuk elpusztítása után férnek hozzá. Ugyanígy jutnak fiatal vizilovak, zsiráfok és orrszarvuak birtokába és valamennyit kecske-

tejjel táplálják; erre a célra egész kecskenyáját visz magával a vadállatokat szállító karaván, ami szükséges is, mert például egyetlen viziló-kölyöknek naponta harminc pint tejre van szüksége.

Ha tekintetbe vesszük, hogy milyen rendkívüli nehézségekkel jár ezeknek a vadaknak a sivatagokon át, majd hajón és vasúton Európába való szállítása, megértjük az exotikus állatok egység-árának magaságát. Az indiai rhinoceros árfolyama 12,000 franc, a vizilóé 20,000, az indiai tapir párjáé 12,000, az elefánté 12,000, a barbariai oroszláné 12,000, a bengáliai tigrisé 4—5000, a jaguáré 1200—2500, a jávai leopárdé 800, a tevéé 800, egy pár lámáé 1500, a zebráé 300, a zsiráfé 5500, a gnu-é 3000 franc stb. Igen érdekesek Hagenbeck faj-keresztelési kísérletei. Oroszlán és tigris keresztezése útján sajátosos félvéreket produkált. A zebra és a ló keveréke gyanánt pedig igen szép és erőteljes, az öszvért minden tekintetben felülhaladó állatfaj volt létrehozható. Maga a zebra, Hagenbeck tapasztalatai szerint, igen jól tűri a hamburgi hűvös éghajlatot és igavonó állat gyanánt használható.

Félvad állapotban tenyészt Hagenbeck igen sok exotikus kérődzőt, főleg szarvas-fajtákat, a melyeket — szerinte — könnyen lehetne a vadászat és földmívelés céljaira Európában

meghonosítani. Mi több, úgy látszik, hogy a baktriai tevé is meg fogja szokni a mi klímánkat, a mi ha sikerülne, mérhetetlen haszna volna belőle a földmívelésnek. Ez a teve sokkal erőteljesebb a marhánál, ellentétben állóbb betegségekkel és a hideggel szemben, és ép olyan jó teherhordó és igavonó, mint amaz. Számos északamerikai prémes állatot is sikerült Hagenbecknek meghonosítani és klímánk alatt szaporítani is. Reményli, hogy ezen a réven olcsóbbá lesz majd a most még oly drága prém-árú.

Mint látjuk, a menazséria ma már nemcsak arra jó, hogy kis gyermekeknek szolgáljon beszéd- és értelemgyakorlatul, hanem fontos tudományos és gazdasági érdekek is fűződhetnek hozzá.

A léghajózás és a madarak repülése.

A mióta a léghajózás eszméje felmerült, azóta a madarak repülését is nagy gonddal tanulmányozzák. Hogy ez a probléma az ó-kort is foglalkoztatta, arra bizonyíték Icarus legendája. De bármily mélységesen tanulmányozták is a mérnökök és mechanikusok ezt a kérdést, nem sokkal vitték azt előbbre, még pedig I. Field véleménye szerint azért, mert abból a téves nézetből indultak ki, hogy a levegőben való repüléshez igen nagy erő szükséges. Pedig —

ő szerinte — semmiféle járműhöz nem kell olyan kis erőki-fejtés, mint az állati repülőszerszámok működtetéséhez.

Példa gyanánt Field a gólyára hivatkozik és — bizonyára azt hivén, hogy az Andrassy-úti házak tetején gólyák fészkelnek — konstatálja, hogy a gólyának évente kétszer kell az utat megtennie Budapest és az indiai Lahore között, vagyis kétszer 3500 kilométert, egyenként vagy harminc óra alatt pihenés nélkül.

Ennyi idő alatt a legjobb ló sem tenne meg többet, mint 150 kilométert. Hát még az ember!

A vadon élő állatok közt sincs olyan, amely 24 óra alatt 150 kilométernél nagyobb utat tudna befutni. Az 5—10 kilogramm súlyú gólya pedig az alatt 3000 kilométert repül keresztül. Ezzel szemben arra hivatkoztak, hogy a madár repülése igen nagy izomerőt igényel; például egy 6 kilogramm súlyú libának ahhoz, hogy a levegőben lebegjen, egy, némelyek szerint két lóerőre van szüksége. Ilyen számadatokra támaszkodva próbálták meg a gépészek a repülőgép megszerkesztését. Ámde Marey bebizonyította, hogy a madárizom keresztmetszetének egy négyzetcentimeterje nem erősebb, mint a földön élő állatok izmának ugyanilyen részlete! Ebből pedig az következik, hogy — tekintve a madarak kis izommennyiségét és

mégis óriási munkabíró képességét — a repülés csak minimális erőki-fejtéssel jár. Ez a tétel viszont alapján meg kell hogy változtassa a léghajózási technika eddigi irányelveit. A léghajózás legnagyobb nehézsége nem maga a repülés, hanem a fölemelkedés a levegőbe és a leereszkedés a földre. Néhány embernek sikerült is már madár-módra repülni a levegőben, de eddig a legtöbben belepusztultak.

Field-nek az a reménye, hogy az ő irányelve majd lendít a léghajózás ügyén, igen csalóka. A madárizomzat óriási munkabírása ugyanis egyrészt annak nagyszerű berendezésén alapul, — nincs gép, amely olyan kevés veszteséggel dolgoznék, mint az állati izom, — másrészt a szárnyak és az egész test célszerű és utolérhetetlenül takarékos felépítésén. Ezeket pedig gépekkel utánózni nem sikerül.

A Tiberis kincsei.

Sokat gondolkoztak már azon, hogy mi módon lehetne a tenger fenekére süllyedt hajókban rejlő kincseket megmen-teni, ámde az ez irányú kísérletek mindezideig alig vezettek valami eredményre, ami érthető is, ha tekintetbe vesszük a tengernél számbajövő óriási méreteket, úgy mélység, mint terület szempontjából. Ellenben könnyebb és kecsegtetőbb vállalat valamely folyam fene-

kének az átkutatása ; már pedig kétségtelen, hogy oda is sok érdekes és értékes tárgynak kellett jutnia, kivált valamely nagy történelmi múltra visszatekintő város falai között. Több más hasonló kísérlet után most az a terv merült fel, hogy Róma folyóját, a Tiberist fogják átkutatni. Tudjuk, hogy alig van város, a melynek történelme mozgalmasabb volna, mint Rómáé. A város ellen intézett rablótámadások nyomai pedig bizonyára ott hevernek most is a folyó fenekén ; ezenkívül szokásban volt önkéntes áldozatot is dobni a folyóba, a minthogy bizonyára sok római polgár inkább a vízbe dobta kincseit, semhogy azok a barbárok birtokába kerüljenek. Hogy ez így van, a mellett szól az a sok véletlen lelet, amely időnként felszínre kerül. Így mikor mostanában egy olasz cég a Pont Palatino hídpilléreit rakta le, a munkások igen sok régiséget hoztak elő a fenékről, a melyeknek értéke együttesen több millió lirára rúg. Már Polignac bibornok tervbe vette a Tiberis fenekének átkutatását, de akkoriban még sem elegendő pénz, sem megfelelő eszközök nem állhattak a rendelkezésére. Most azonban **Ciro Nispi Landi** professzor vette a kezébe a dolgot és remélhető, hogy terveit siker fogja koronázni. Ami kíváncsú is, nemcsak gazdasági, hanem művelődés-történeti szempontból is.

A színjáték.

Színházi rováás.

Külön alcímet követel az Operaház legutóbbi eseménye. Sajnáljuk, hogy ez újságnak nincs olyan régimódi «High-life» vagy «Zöld-szalon» elnevezésű rovata, ezekben a főúri vadászatok, házi mulatóságok és zenés élőképek ismertetései mellett géne nélkül írhatnánk a gróf **Zichy Géza** legújabb művéről. Így : kissé feszélyez bennünket a tudat, hogy e hasábokon színpadra került komoly művek komoly bírálatai is napvilágot láttak már.

Egyébként : minek is hímezünk-hámozzunk : az elmúlt héten csúnya dolog esett meg a finom és előkelő és sok drága pénzbe kerülő Operaház színpadán. A gróf úr már megint unta magát villájában a fenyesek között, leült hát komponálni. Mondják : ehhez nincs joga tulajdonképpen, mivelhogy nincsen hozzá talentuma. Ezt a másodrendű, nem is fontos gyöngeségét ő is érezhette, mert egy tanult és iskolázott karmesterrel ellenőriztette munkájának a zenei részét. Hogy még ráadásul regényes és úgynevezett versekben írott szövegkönyvet is írt a muzsikája alá : ahhoz már igenis szankcionált joga volt. A költeményeit irodalmi társaságokban szokták felolvasni és ámbár

beteges előszeretettel szokta leleplezni elhúnyt nagy férfiak keresztneveit, nekünk nincs kedvünk az ő költői babérait megtépdesni. Poéta ő, a nemzet egyik koszorúsa, egy irodalmi társaság kegyelméből. Ez még mind nem volna baj, de az unatkozó főúr még azzal is mulattatta magát, hogy — feltalálta a puskaport.

Feltalálta az új, egyedül üdvözítő «műfajt»: a tánckölteményt vagy a költeménytáncot, ugyanazt, amelyet néhány száz évvel ezelőtt már sutba dobtak ősapáink. De hát mi nem kételkedhetünk az úri szavában: ő állította, hogy a «műfaj» új, pátentot is kapott rá valahol Csehországban és mi elhisszük neki. Kis vidéki városok leányiskoláiban elfogult szülők még ma is szoktak gyönyörködni gyermekeik ilyenfajta vizsgálati előadásában. Igaz ugyan, hogy legfeljebb husz percig, míg az Operaházban száznyolcvan percre volt a közönség elítélve. De hát erre meg azt mondhatja a grófi feltaláló, hogy akinek nem tetszik, ne nézze meg. Ebben is igaza van.

Ha pedig komolyak akarunk lenni, akkor a főúri diletánsokról kellene, hogy cikket írjunk. De mi ezt nem tesszük, mert nem vagyunk olyan irigyek, hogy unatkozó mágnásokat kedvteléseikben megzavarjunk. Isten éltesse gróf Zichy Gézát és adjon neki erőt még sok ilyen «Gemma»-fajta műremek megalkotásához; ha a grófok vadászhatnak, halászhatnak, kártyázhatnak: tánckölteményeket is költhetnek.

Csak éppen azt az egyet merészeljük — őszintén szólva: nem is értjük nagy bátorságunkat! — óhajtani, hogy az efajta farsangi játékokat ne éppen a sokat emlegetett adózó polgárok pénzéből cifrázzák fel a szubvencionált színpadon, mert hát mi: polgári nézők, mégis csak szegényebbek vagyunk, mint a mágnás költők és grófi komponisták s így szociális méltánytalanság esik rajtunk. Mert az, hogy a mágnások zenei és színpadi találmányait kikacagják vagy ledorongolják az újságok: nekünk a pénzünkért sovány kárpótlás.

e.

Minden új magyar, vagy idegen nyelvű könyv kapható Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai) cs. és kir. udvari könyvkereskedésében Budapesten.

Ujév elsejével új előfizetést nyitottunk a «Jövendő»-re havi 1 kor., negyedévi 3 kor., félévi 6 kor., évi 12 koronával.

A rendes előfizetők a második félév után egy érdekesen kiállított külön kötetet kapnak, amely könyvárusi forgalomba nem kerül és csak a «Jövendő» előfizetői által szerezhető meg. E kötet Bródy Sándor «Színésznők» című új könyve. — Régi és új előfizetők a «Jövendő» első évfolyamának 10 kötetét, izléses könyvtartóba kötve: 20 korona helyett tizenkét koronáért kapják meg és ez összeget négykoronás, negyedévenként esedékes részletekben is fizethetik, ellenben a gyűjteményt a megrendelés után azonnal bérmentve megkapják. Kérjük a hátralékos előfizetőket, szíveskedjenek az új előfizetést utalványon mihamarabb megküldeni.

A «Jövendő» kiadóhivatala,
Budapest, Honvéd-utca 10.

A Bihari, Glatte és Knopp-féle női festőiskola, amely már 5 év óta főnáll, Budapestnek legjobb és leglátogatottabb intézete.

A modern kor szelleme fontos szerepet juttatott a művészetnek úgy a közoktatás terén, valamint a magasabb műveltség szempontjából is; mert világszerte elismert tény az, hogy az ember lelkét csak a művészet nemesíti, de különösen a nő kedélyére és lelki életére megbecsülhetetlen a művészettel való foglalkozás.

Ezért és mert meg vagyunk győződve arról, hogy kitűnő módszer szerint tanítanak, ajánljuk ezt a kitűnő iskolát a közönség becses figyelmébe. Beiratkozás Andrássy-út 96. sz., az iskola helyiségében.

Eredeti festmények kiállítása «Könyves Kálmán» magyar műkiadó részv.-társ. kiállítási termében, VI., Nagymező-utca 37—39. szám a. Ingyen megtekinthető naponta este 8-ig. A kiállított képek részletfizetésre is kaphatók.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

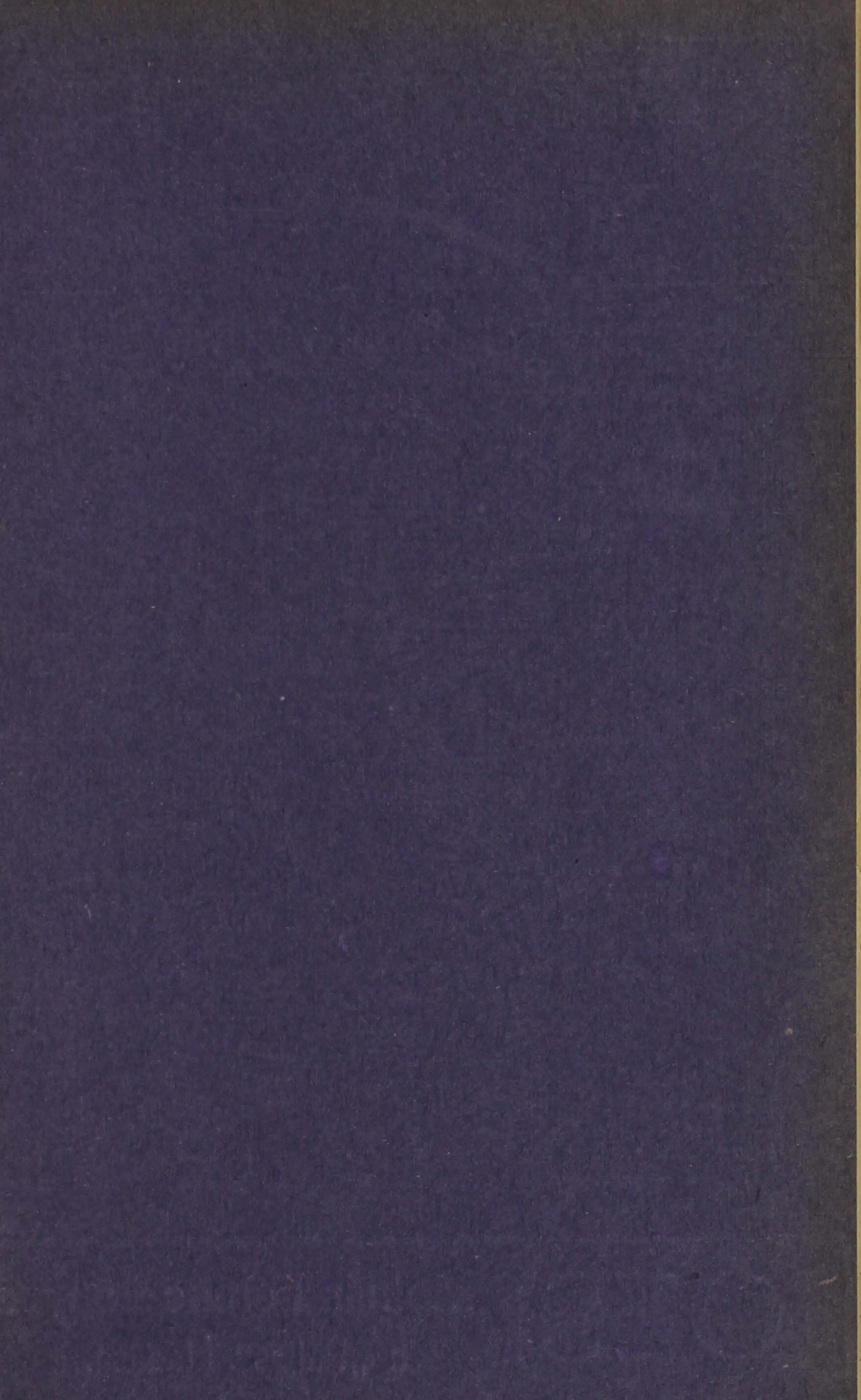
Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő.
Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona. A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

A szöveg- és borítékpapiros az Első Magyar Papiripar R.-T. gyármánya. Pallas részvénytársaság nyomdája, Budapesten.

hónapra 1 korona.
évedvre 3 korona.
vre hat korona.

Szerkesztőség és kiadó-
hivatal: Honvéd-u. 10.
Telefon-szám: 35—31.

Megjelenik minden vasárnap.

Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

Minden szám: 20 fillér.

Szegő-szanatórium Abbaziában.

Amint a hajó Abbazia felé közeledik, már messziről egy derűs, nyílt loggiájú palota mosolyog az érkező felé. Babér- és pálmakeretében a boldog nyugalom hajlékának látszik. Ez a palota: dr. Szegő Kálmán nagyfényű szanatóriuma; olyan, mint egy pompás márvány-páholy, amelynek kényelme egyenest a szabad tengerre és annak áldásos gyógyító erőire nyílik.

Az intézet modern kényelemmel és teljes hygienikus berendezéssel ellátott 2 lakóépületből, gyermek-játéksarnokból és a szanatórium mellékhelyiségeit felölelő hátsó épületekből áll.

A főépület minden emeleti traktusában egy tágas fürdőszoba áll a vendégek rendelkezésére, hogy kedvezőtlen időben közvetlen közelben találják meg tengeri fürdőjüket.

A főépület földszintjét a társalgó-, olvasó-, reggeliző- és játszószobák foglalják el.

Az intézet fő- és melléképületeit üvegezett folyosók kötik össze.

Az egész épület közvetlenül a tengerparton fekszik és hatezer négyszögméter kiterjedésű délszaki park övezi, amelyek örök pompájukkal télen is a tavasz bűbajos képével veszik körül a vendéget.

A szanatórium a gyógyhely zajosabb központi életétől néhány percnyire kiesőleg nyugalmat és csendes menedéket nyújt a pihenést áhítózonak és ezen nyugalom célbavételével alkottattak az intézet egyéb institúciói is.

A szórakozást és társaságot keresők az intézet közös társalgóját, éttermét, gazdag könyvtárát, hírlapjait és zongoráját használhatják föl.

Az intézet kor- és nemkülönbség nélkül befogadja a különféle betegségekben szenvedőket és betegségek után üdülésre szorulókat.

Az épület minden helyiségét, valamint a parki utakat is villany világítja és a monte-maggiorei forrás vezetéke látja el egészséges ivóvízzel.

Az intézet felső épületének földszintjét egy modern alapon berendezett és vezetett tengeri vízgyógyintézet foglalja el, melyben a vezető orvos személyes ellenőrzése mellett, az összes vízprocedurák alkalmazásba jönnek.

ÓZSI Molnár Ferenc könyve
a „Pallas” kiadása.

